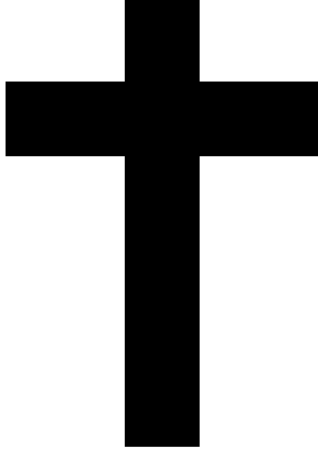

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	53
Luka	85
Yoane	137
Aposolo	172
Roma	216
1 Korinti	240
2 Korinti	264
Galatia	279
Epeso	288
Pilipi	296
Kolosai	302
1 Tesalonike	308
2 Tesalonike	313
1 Timoteo	316
2 Timoteo	323
Tito	328
Pilemon	331
Hewuraio	333
Yakowo	352
1 Petoro	359
2 Petoro	366
1 Yoane	370
2 Yoane	376
3 Yoane	377
Yut	378
Hâmbâi	381

Mataio Yesuhât Den Pat Âlepne Mataioŋe kulempuop.

*Yesuhât tâmbâlipne yengât kutyeŋe
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbî nengât tâmbânenne, yamâ kutŋe Awaraham sâmb, yâkât senâmbâ gâtŋe Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlembâ Yesu teteop yamâ Anitâŋe hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyeŋe yuwu.

² Topŋe katmâ Awarahamgât nanŋe, kutŋe Isaka sâmb ya teteop. Isakahât nanŋe Yakop sâmb ya teteop. Yakopgât nanŋe Yura sâmb, ya teteop. Otmu imilipne dondâ meyehop. ³ Yuraŋe imbî âlâ, kutŋe Tama sâmb, ya miop. Yaŋeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyetŋe, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nanŋe Hesoron teteop. Hesorongât nanŋe Lam teteop. ⁴ Lamgât nanŋe Aminarap teteop. Aminarappgât nanŋe Nason teteop. Nasongât nanŋe Salamon teteop. ⁵ Salamonŋe imbî miop yamâ kutŋe Lahap, yaŋeâmâ nanyetŋe Boasi miop. Boasiŋe imbî, kutŋe Lut sâmb, ya memu yâkŋe nanyetŋe Owet sâmb ya miop. Owetgât nanŋe Yese teteop. ⁶ Yesehât nanŋe Dawiti teteop.

Dawitiŋeâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukuŋe, kutŋe Uria sâmb, yâkât imbî hârem mewangiop. Imbî yaŋe nanyetŋe Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nanŋe Lehowoam teteop. Lehowoamgât nanŋe Awia teteop. Awiahât nanŋe Asa teteop. ⁸ Asahât nanŋe Yosapata teteop. Yosapatahât nanŋe Yoram teteop. Yoramgât nanŋe Usia teteop. ⁹ Usiahât nanŋe Yotam teteop. Yotamgât nanŋe Ahasi teteop. Ahasihât nanŋe Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nanŋe Manase teteop. Manasehât nanŋe Amon teteop. Amongât nanŋe Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nanŋe Yekonia teteop. Otmu imilipne nombotŋe meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kutŋe Bawilonia sâmb, yan tâmbâlipnenne yengât kasalipyeŋe taka yongom kiom tuhuyiŋgiwi. Kiom tuhuyiŋgim meyekmâ ari Bawilonia yan katyeŋetâ yâk yengât hoŋ bawa otmâ manbî. ¹² Bawilonia kapi manbî yakât kakŋan Yekoniahât nanŋe, kutŋe Salatie sâmb ya teteop. Salatiehât nanŋe Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nanŋe Awiuru teteop. Awiuruhât nanŋe Eliakim teteop. Eliakimgât nanŋe Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nanŋe Sarok teteop. Sarokgât nanŋe Akim teteop. Akimgât nanŋe Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nanŋe Eliasa teteop. Eliasahât nanŋe Matan teteop. Matangât nanŋe Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nanŋe Yosep teteop. Yosepgât imbî sâŋetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Marianeâmâ Yesu miop yamâ Anitâŋe hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâŋgâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gaŋetâ gaŋetâ tânâmyeŋambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlembâ lok komotŋe komotŋe tetem gaŋetâ ya yengât sen yaŋe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gaŋetâ gaŋetâ Bawilonia hânân ari manbî sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbî yaŋak manmâ gaŋetâ gaŋetâ Anitâŋe nanŋe tihitnenne olâk sâmb hângângumu yuân giop sen yaŋe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesuŋe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâŋe Yesu hângângumu gemu Mariane miop yakât topŋe yuwu tap. Mâmâŋe Maria yamâ Yosepgât pat kuwangiwi. Yâhâmâ sihan ikŋiâk ikŋiâk manmâ gamutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu, lokŋe orop, konohân ki manowot yan, imbiâk ya teŋe olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepŋe Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋe yuwu nâŋgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihîwi. Yamâ benne lok nombotŋe orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune anjulakmap,” yawu sâmb biwiŋanâk nâŋgâm manop. ²⁰ Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâmb ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâmb ekgohomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepŋe oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkŋe nanŋe membuap. Nanŋe memu kutŋe Yesu kunbuat. Yâhâ kutŋe yakât topŋe yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilippum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâmb Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâmb Yosep ekuop ya nâŋgâmu ârândâŋ otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepŋe naom ya kutŋe Yesu sâmb kunop. Yakât topŋe teteâkgât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâmbu poropete âlâŋe kulempuop.

“Imbi sihan âlâje naom membuap. Yâhâ kutnje âlâmâ Imanue sâam kunbuap.”

Yawu sâamu kulemguop. Kut kunop yakât topnjeâmâ yuwu tap. Anitâje nen orop sâp ârândânjâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutnje Herot sâam, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâam yan manowot. Kapi yan Mariaŋe Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotnje nângân nângânyeŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topnje nângâne sâam emetsenŋe ga takamawângembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipnje yuwu sâam âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yengât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâam kapi kâlepŋehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâam âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nângâm lok kutdâ Herotnje nângâm yâkŋe pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nângâm gorâwanŋiop. Otmu bukulpŋaŋe gurâ yawuâk nângâm gorâyŋiop.

⁴ Herotnje den pat ya nângâm hotom uminiwi ya yengât kunlipnyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâam âiyongop. “Anitâje hâmbâi hângângumu gewuap sâamai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topnje eknohoŋetâ nângâwe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâamu sâwi. “Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yengât kunyeŋe otmâ galem yongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nângâŋetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâŋetâ Herotnje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nângâwe sâam pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâam âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sâŋetâ yuwu sâam ekyongop. “Bâinŋ, âlepŋe yen Betelem kapiân ariŋet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoŋetâ nâku yawuâk ari ekmâ heronje otbâŋim mepaewom.” Yawu sâam kâityongop.

⁹ Yawu sâam kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaŋe kulet sâam dâiyekmu ari emet mâpuŋan laŋinŋe hâumu siliŋ siliŋ sâmu ekbi. Yaŋe yâhâŋe torokatmâ yawu hâumu siliŋ siliŋ sâmu ari naom tipŋe emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tambonŋan tatmu yelekmâ heronje nângâm mepaewi. ¹¹ Otmu golî, iri sikum, to kukŋe suksuk âlepŋe nanŋe âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetŋan kutakum hâwurui. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi. Herotgâlen purik sâam ari den pat yu ki ekumai sâam Anitâje ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenŋehen ariwi.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâam âwurem ariŋetâ Yosepŋe aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâje yuwu sâam ekuop. “Sâmune nângâ. Herotnje Maria nanŋahât hâkâŋ otmâ hilipguwom sâam nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manŋetâ nâje den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânŋan Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nannâje Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Aŋeloŋe Yosep ekuop yanâk imbiŋe naomŋe meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonŋe teteop.

Herotgât tembe lâulipŋaŋe Betelem yengât nanlipnyeŋe yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yaŋe Herot kâimbonŋmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yaŋak Yesu ki manâkŋât nângâop. Yawu gârâmâ mâmâŋaŋe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotŋe tetewi. Yakât otmâ Herotnje tembe lâulipŋe hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlâŋmâ tai yan nimnaom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonŋetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânŋan umatŋe ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutnje Yeremia sâam, yâkŋe yuwu sâam kulemguop yakât bonŋe teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutnje Lahe sâam, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipnyeŋe yongonŋetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotŋaŋe ya ekmâ biwi nângân nângânyeŋe ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotnje sâamu nanlipnyeŋe kerehâk yongonŋetâ muwi yan bonŋe teteop.

Yosepŋe Yesu mâmâŋeit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotnje mumu yanâmâ Yosepñe Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anjelo âlâñe yuwu sâmu ekuop. ²⁰ “Mariahât nanñe hilipguwe sâmu kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinjet,” Yawu sâmu ekuop. ²¹ Yawu sâmu ekmu hân ya pilâm Yosepñe imbiñe naomñe dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâñe poropete âlâ ekmu kulemguop ya bonñe teteop.

²² Yâhâ Yosepñe âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotñe mumu yanak nanñe kutñe Akelao sâmu, yâkñe âwâñahât welâmñan kinmâ Yuraia yenğât lok kutdâ mansap.” Yawu sâñjetâ nângâop. Den ya nângâm nanñe hilipgumap sâmu gorâwanğimu Yuraia hân pilâm ariwe sâmu biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâñe yuwu sâmu ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutñe Nasaret sâmu, yan manbi. Otmu emelâk emet inânñan poropete âlâñe den yuwu kulemguop ya bonñe yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi amboñe.”

Yawu kulemguop. Yosepñe imbiñe naomñe meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonñe teteop. Otmu yan manñjetâ naom ya lok olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuñe Yoane Baptis yâkñe âi topñe katbe sâmu Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâñe ari ekne sâmu arinjetâ yuwu sâmu ekyongop. ² “Anitâñe tihityeñe otbe sâmu oap yakât orotmemeyeñe kinğonj ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manñet.” Yawu sâmu ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâmu, yâkñe Yoanehât nângâm lohimbî biwiyeñe pârroj sâmu kuwihaknomai yakât kulemguop. Den yakât bulâñe ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâmu ekyongowuap. “Lok kutdâñe tohowuap yakât kaweñe mem pitim mâtâp mewañinjet. Otmu pumñe lauñe uk sâmu huruñ sâmu, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândâñ merândâñ tuhuñjetâ talâk.”

Yawu sâmu ekyongop. Den yawu kulemguop yakât bulâñe ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneñe poropete âi ya topñe katmâ tuhuwe sâmu lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senñe âlâlâ, hâk katipñe, me petñe, yamâ sonjo âlâ, kutñe kamele sâmu, yakât somotñe mendenjâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topñe yanñe mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nenğopdâ, gonğaranj, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunñe Yerusalem ya ambolipñe otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlâñmâ manbi, otmu Yorani to nombot nombot manbi ya ambolipñe nombotñe yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyeñe bâleñe otmâ gawi ya kerehâk sâmu teteakñjetâ Yorani toeni mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otñjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotñe yâkñe toeni mem katnenehâk sâmu yâkâlen ariwi. Arinjetâ yekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñjetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe meñet sâmu yakât yenjeâmâ kinğityenahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândâñ oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamğât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmu nângâñet. Anitâñe sâmu kât yuñe Awarahamğât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matñe hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâmu sâmu nângâñet. Emelâk unam sâñte katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonñe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâñ sâmu kâlâpñe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yenje orotmemeyeñe bâleñe ya sâmu tetem Anitâhâlen biwiyeñe kepeiñjetâ toeni mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topñe katbuap yâhâmâ wâtñe pato tatbangiap. Yakât otmâ nâñe yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâ golewanğiwomğât dop ki tap. Otmu tânguwomğât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkñeâmâ Wâtğât mâmâñahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotñe manman âilongoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotñeâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâmu sâwu. Yenjeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikñjâk ikñjâk katmai. Neneñahât pat otmâp ya konohân mem hâwuruñjetâ tatmap. Yâhâ ki neneñahât pat otmâp yamâ mem pilâmai. Yakât dopñeâk yâkñe taka biwinenñahât topñe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topñe yuwu. Yâkât tem lâmu manmâ yâhânom yamâ ikñan mem torokatnenebuap. Yâhâ nombotñe yâkât hâkâñ otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionjâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesu mem toen kalop.

(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)

¹³ Sâp yanâmâ Yesuñe Galilaia hân pilâm Yoaneje toen mem katnehâk sâp yâkâlen ariop.
¹⁴ Arimu Yoaneje ekmu umatñe otmu yuwu sâp ekuop. “Gâñe nâ toen mem katnekdâ ârândânj otbâp. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nângâmune umatñe oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmu sâop. “Anitâñe sâp kalop ya otmutñe nângâmu ârândânj otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmu Yoaneje nângâmu ârândânj olop. ¹⁶ Nângâmu ârândânj otmu toen mem katmu ginñan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâronj sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâñe otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâp ekyongop. “Ya ekñet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinañe yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâp olop.

(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâleñe ya yengât kunyeñe, kutñe Satan sâp, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbangiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nângâwe sâp olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe houñ sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk sâp Satanñe yâkâlen ari yuwu sâp ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâp ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haoñmâ ârândânj tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe mianñim manmâ yâhânongât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâp ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândânj otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbânjan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanñe yuwu sâp ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâñeâmâ anjelolipñe hângânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ sonj pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâiñj, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nângâmune tãñjât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip ginñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyeñe pato ya yengât senñe âlâlâ dondâ tatyinñgiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum honj bawanñim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekâmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ anjelo nombotñane ge tihitñe otmâ tânguwi.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinñgiop.

(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâp, yâkñe Galilaia yengât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nângâm Yesuñe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâp, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâp, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutñe Galilaia sâp, yakât ginñan tap. ¹⁴ Yesuñe kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia sâp, den ekumu kulemguop yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipñe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan taiñe biwiyeñe mañguakmâ kopa olop. Otmu omonj bâleñan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ lanñinñane siliñ siliñ sâp biwiyeñan

hâumu hanj sâam keterakiyinjwuap. Yawu otmu topnje ekmâ nângânetâ biwiyenjan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuje kapi yan ari manop yan den yakât bulânje teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâam ekyongop. “Anitânje tihityenje otbe sâam oap. Yakât otmâ otjetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenje yâkâlen katjetâ kinbuap.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuje hoj bawalipnje imbât meyhohop.

(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetje Simon yet Anderea. Atanjâhât kutjeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutje âlâ Petoro sâamai. Yâhâ imiyeâmâ kutje Anderea sâam, yâhâmâ dengân tânâmjan ba injan itânje toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmutâ Yesuje yelemkâ yuwu sâam ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenje yuâmâ injan dâim mansawot. Yâhâ nânje meyeleksan yanâmâ nâhât wâtnan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu yanâk injangât senje âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetje Yakowo yet Yoane sâam, Yeweri nanyâhâtje. Yâhâmâ âwâyetje orowâk injan itânje gârem kinbi. ²² Yawu otmutâ Yesuje yotgonmu in yawu âwâyetje pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuje lohimbi dondâ mem hejgemyongop.

(Luka 6:17-19)

²³ Yesuje Galilaia hânân miti emetje tatmâ arap yan yâhâm gem Anitânje tihitnenje oap yakât den pat âlepje ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatje topnje topnje yaje mem bâleyekmu manbi ya hejgemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutje Siria sâam, yan pen pen sâam ariop. Pen pen sâam arimu nângânetâ yanjak kapi ambolipnaje yawuâk kundat mesek topnje topnje otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâlejanje mângâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya njerehâk meyekmâ yâkâlen tohojetâ hejgemyongop. ²⁵ Hejgemyongop yakât den pat sâam hanj tuhujetâ Galilaia ambolipnje, otmu ya hâlânjâ kapi bâlâk njerek tatmâ arap, ya yengât kutyenje pato âlâmâ Dekopoli sâam, ya ambolipnaje yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipnje. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipnje. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipnaje menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuje hoj bawalipnje den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâje menduhuakmâ tatjetâ Yesu ikjâk pumjan yâhâop. Yâhâ tatmu hoj bawalipnje yâhânetâ yuwu sâam ekyongop. ² “Den bonje sâamune nângânet.

Tepnenje heronje otmu mannom.

(Luka 6:20-23)

³ Biwi nângân nângânyenaje yenjâhât nângânetâ gemap. Yenjeâmâ yuwu nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitânje himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nângâm we âlep nângânet. ⁴ Yâhâ we bâle nângâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitânje mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyenje heronje otmu mannomai.

⁵ Menjetâ huruj huruj otmap ya yen hâmbâi Anitânje meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nângâm manjet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâam yakât nângâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitânje mâmânje otyingimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyenje heronje olâk.

⁷ Buku nombotnaje kasa otyinginetâ umam sâyingimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitânje meyekmâ umam sâyingiwuapgât biwiyenje heronje olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim denje tinjâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitânje meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenje heronje olâk.

⁹ Otmu bukulipyenje orop biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manjetâ buku nombotnaje hionjakmâ ahone sâam otjetâ yan mem lohotje tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitânje meyekmâ “Nine nanne baratne bulânje,” yawu sâuwuap. Yakât biwiyenje heronje olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manjetâ torehenlipyenaje nângâm bâleyingim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyinginetâ ki lohotje otmai. Yamâ Anitânje himbingât pat kuyingiop. Yakât biwiyenje heronje olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi nombotnaje hakyenjan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nângânomai. ¹² “Âo, bonjanâk. Anjoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenje gurâ otingimai. Yawu gârâmâ

yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nângânomai. Yakât otmâmâ biwiyenŋe heronje olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yengât topyene teteâkgât den âläen hâum sâmunne nângânet. Kâtembe ihm solân honmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimi hohetyenŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronje nângâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenŋan ki hukum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunŋeâmâ âläkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yanje âlä yu me ya tuhumunŋe ukenŋe âlä tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâm pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem hengenŋuâkgât den âläen hâum sâmunne nângânet. Lohimi hânŋan kulemŋan mansai ya yengât lanŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlä punŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋe kasa yengât senyenŋan âlä ari misinŋuraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âläen hâum sâwe. Lambe âlä saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenŋan gâitmunŋe kinmâ sem lanŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya lanŋinŋe pilâmap, me kapi pato teteŋan tatmap yakât dopŋeâk yenje Anitâhât den lâum manŋetâ manmanŋe ekŋetâ ârândânŋ otmu awonŋenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

¹⁷ Otmu âlä sâmunne nângânet. Yenêâmâ nâhât yuwu mon nângâm mansai. “Anitâŋe girem den âläâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropeteliŋe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâm oap.” Nâhât yawu mon nângâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâŋe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâŋe sâwi ya lâum manmune bonŋe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâwe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâŋe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senŋe âläâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlä me âläŋe girem den konohâk lonŋâenomai yakât bulâŋe ki menomai. Otmâmâ buku nombotŋe yawuâk otmâ manŋet sâm meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yanje hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlä me âläŋe girem den ya biwiyenŋe tinâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yanje himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâmunne nângâm hengenŋuŋet. Yenje Anitâhât den lâume sâm Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaionŋe otmâ yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâmai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yanâk himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

*Buku oranŋim mannom.
(Luka 12:57-59)*

²¹ Otmu Mosenŋe girem den kulemguop yakât topŋe ekyongomune nângânet. Girem den âlä kulemguop ya yuwu tap. “Lohimi âlä me âläŋe buku âlä kunetâ mumbuap. Yamâ papatolipyenŋe meyekmâ den âiân katyekŋetâ tosa pato menomai. Yawu.” ²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Lok âlä me âläŋe buku âlähât nângâm bâlenomai yamâ Anitâŋe yawuâk nângâm bâleyinŋiwuap. Otmu lok âlä me âläŋe buku âlähât nângânetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyenŋe mem den âiân katyekmâ den yinŋinomai. Otmu lok âlä me âläŋe buku âlähât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topŋe yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtŋe âlä me âläŋe Anitâ honŋe bawangine sâm otnomai yan buku âläŋe lok âlähât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu anŋoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakŋan honŋe bawanginomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlä yuwu sâwe. Yengât buku âlä me âläŋe kuk otyinŋim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenŋetâ kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetŋan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetŋan tatmâ yenje ombeân kiâk kârikŋe genomai. Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâm sâp katyinŋiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Ekŋâle ekŋâle yakât topŋe

²⁷ Otmu den âlä sâwe. Mosenŋe girem den âlä kulemguowân yuwu tap. “Lok âlä me âläŋe bukulipyenŋe yengât imbilipyenŋe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâŋe yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtŋe âlä me âläŋe biwiyenŋan imbi âlähât nanŋai yamâ emelâk biwiyenŋe otmâ tâpikŋuai lok yanje tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâŋe den mâmâŋe âlä yuwu sâwe. Bulâŋe hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlä me âläŋe hemgât pat otmaiâhât senŋe nombolâk bâlewuap. Yakât otmâ senŋe bâlewuap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matŋe umatŋe memaiâhât. Yawu otmâmâ senŋe âlä âlepŋe oap yanâhâk mâtâp tâŋe tâŋâk watmâ manman kârikŋan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hemgât pat otmaiâhât

yawuâk bâtnje nombot yanje otmâ bâlewup yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâleŋan yan kionmaiât. Yawu otmâmâ bâteŋe âlepneâk tatbuap yanje âi tâŋ tâŋâk tuhum manman âilonŋoân arinomai. Yawu.” Yesurje den yan hâum sâop.

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotŋanje yuwu sâmai. “Lok âlâŋe imbiŋâit manmâ yâhâromawot yamâ nâŋgâmu umatŋe otmu imbiŋe ya imbiâk pilâwuap. Pilâwuap yakât topŋe kulemgum bâtnjan katmu ariwuap.” Yeŋeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâŋe yuwu ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâhât imbiŋanje âlepŋe nanŋe manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâŋe imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendumawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikŋe ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipennŋanje yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikŋe tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nâŋgâmune bâleap. Yawu gârâmâ yiwerene yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikŋe tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yâhâ yakât topŋe yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeŋe yan ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâŋe hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâŋe tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sâŋetâ helenŋ gâwu otmuapgât dop ki tap. Me somotyene helenŋ gâwu gâwu ya sâŋetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenjahât amboŋe tatmap. Yawu gârâmâ denyeŋe bonŋanâk sânomai. Yawu sâŋetâ nâŋgâŋetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyiŋginom.

(Luka 6:29-30)

³⁸ Otmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasanŋe senŋe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matŋe senŋe nombolâk hâum gusuhutbangiwiuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtŋe ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matŋe kum parandaŋ pilâwuap.” ³⁹ Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ me mem yawu mângŋenŋetâ yakât matŋe ki kâpekuap. ⁴⁰ Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe ambonjahât bâleŋe hân meyiŋgim yanak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ ariŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋŋiŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânŋongom itâ pare mem ari nŋiŋŋet.” Yawu sâm ekyongonŋetâ ihilâk denyeŋe nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴² Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya nŋiŋŋet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋŋinomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋŋinomai. Yawu otmâ manŋetâ ârândâŋ otmuap.

Kasalipnennŋe yeŋgât nâŋgâm buku otyiŋginom.

(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³ Otmu den âlâ yuwu sâŋetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋginomai yamâ yengu tep heronŋe nâŋgâm buku otyiŋginomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋginomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵ Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbi âlepŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâleŋe ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyeŋe ihilâk buku otyiŋginomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyeŋan Anitâŋe pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. Umam sâyiŋgim himbim awonŋenne ulitgunetâ heronŋe nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâŋe mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋanje perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekŋetâ lok bâleŋe otmâi. Yâkŋe bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋanje yen orop buku konok manne sâm tânyongonŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmâ yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmâp. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋanje nâŋgâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmâi yakât nâŋgâmune yawuâk ki ârândâŋ otmâp. ⁴⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe orop buku ki oranŋimai. Yawu otmâi yan bukulipyene ya orowâk buku oranŋimai yamâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nâŋgâmai yanŋe gurâ yawuâk

otmai. ⁴⁸ Yawuhât yuwu sâmunen nângânet. Himbim awonnenne manman uwawapne bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ mannetâ ârandân otbuap." Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topne

¹ Yesu den âlâ yuwu sâm ekyongop. "Bukulipyenane yengât nângâyîngînetâ yahalâkgât yâk yengât senyenânâk kinmâ lohimbî umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbîne yenahât nângânetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyenane yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotnane senje âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbîne neneknetâ yahalâk sâm lohimbî nombotne biwiyene kurihiak-mainane lok senyenân kinmâ nembe kalem otyîngimai. Yakât otmâ Anitâne yakât hâmenje ki yîngimu menomai. Yuwu sâwuap. "Emelâk yeknetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap." Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yene lok nombotne senje âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyîngine sâm tihângen kinmâ tânyongonetâ yan bukulipyenane yakât topne ki yekmâ nângânomai. ⁴ Yawu otjetâ Anitâne tihângen ekmapne yekmâ yakât matje âlepne yîngiwuap." Yesu yuwu sâop.

Anitâ orop den otnom yakât topne yuwu tap. (Luka 11:2-4)

⁵ Den âlâ yuwu sâop. "Yene yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotnane yene topyene kurihim lok senyenân kinmâ bukulipnenne nengât nângânetâ yahalâk sâm sâtjak Anitâ ulitgumai. Yene yawu otnomai otmuâmâ Anitâne hâmbâi yuwu sâm ekyongowuap. "Emelâk lohimbî senyenân otjetâ yan yeknetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap." Yawu sâwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkneâmâ biwinenne ekmap. Yakât otmâ yene yâk orop den huhune sâm yan yok pilâm tatmâ ekujetâ nângâyîngiwuap.

⁷ Yakât nane yuwu sâmunen nângânet. Yene ulitgune sâm biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbî Anitâhât topne ki nângâm engat yâhâp manmaine yuwu nângâmai. "Nenne den pâne konok gurâ sâmunne Anitâne ki nângâningimap." Yawu nângâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yene yâkne otmai yawu ki otnomai. Yene âwâyene ki ulitgunetâek biwiyenahât topne emelâk nanjap. ⁹ Yakât yene yuwu mon sâm ulitgum mannomai.

"Himbim awonnenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekâ mannom.

¹⁰ Gike sâtjât otmâ anjelolipgane haonmâ ârandân hoj bahihimai yawuâk nenje gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâne hilâm ârandân tihitnenne otmâ dopnennekinâk ningimat. ¹² Otmu lohimbî nombotnane mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayene pilâyîngimain yakât dopneâk gâne umam sâningim tosanenne pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanje kendâningimu otmunne bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi."

Yene yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai." Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. "Lohimbî nombotnane sâm bâleyîngim mem ge katyeknomai ya yengât yene tosayene pilânetâ yakât otmâ himbim âwâyenane yen gurâ tosayene yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbî nombotnane mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nângâm yene matje yîngine sâm otmâ mannomai yamâ himbim âwâyenane yen gurâ otjetâ bâlewuap yakât matje kâpekyîngiwuap.

Bukulipnenne nângâningînetâ yahalâkgât ki nângânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotnane yenahâlâk nângânetâ yahatmu topyene kurihiakmâ yuwu nângâmai. "Nenne Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbîne nenekmâ nângâningînetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom." Yawu nângâmai. Yamâ Anitâne nângâmu ki ârandân otmu yuwu sâwuap. "Emelâk bukulipyenane yekmâ nângâyîngînetâ yahalop yanak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matje ki yîngiwom." Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toje kun kundenyene piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonjo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yene sot barahâk tatnomai yakât topne bukulipyenane ki yekmâ nângânomai. Yawu otnomai yamâ awonnenne Anitâ biwinenjahât topne nângâmapne yakât matje yîngiwuap." Yawu sâop.

Senje âlâlâ tatningiap ya ki alitnom. (Luka 12:33-34)

¹⁹ Yesu den âlâ yuwu sâm ekyongop. "Hângât senje âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyîngiap yane biwi nângân nângânyene mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talane kumap, me selone hâremap, me bumbungumap me kombo otmai. Yakât otmâ yene tatningiâk sâm ki aliranginomai. Otmu biwiyene yan ki ariwuapgât nanjan. ²⁰⁻²¹ Yene biwi

konohâk otmâ nembe kalem oranjinomai. Orotmeme ya otjetâ Anitâne yekmu ârândâj otbuap. Otmu himbingât pat kuyingiop ya bonne menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenja kepeim manjetâ ârândâj otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Senyenje yamâ lambehât lajinje yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)*

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyenje yamâ lambe lajinje yakât dop oap. Senyenje ya âlepne tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyenje gara garañe pik sâuwap me senyenje bok sâuwap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukñan kionnomai. Yakât yuwu sâumune nângâñet. Biwiyenjan Anitâhât lajinje panmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânyenje galemahom manman âlepneâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nângân nângânyenjañe pâlâmje otmâ omoñe kurihiwuap yamâ manman bâlenjan yâhâ hiliwahonoma. Yakât yenje ya otmaiñat biwi golâek mannomai. Yawu.”

*Anitâne tihitnenje otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)*

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokñe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiñane kepeim herone kakñan tuhuwangiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâñ kakñan nep ya ki tuhum henjenñuwuap. Yakât topñe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenje arimu manmaiñe girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topñe yuwu sâumune nângâñet. Yengât manman yamâ Anitâne emelâk senje âlâlâ lâtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe tem wasopâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâumune nângâñet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim amboñane haomâ ârândâj sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâne haomâ ârândâj tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yenhât girawu mannom sâm yakât ki nângâm kiwilin otnomai.

²⁸ Yenje iri sikum me sângum lawa lawa yan biwi nângân nângânyenje hikunjetâ dondâ bâlewuap. Yakât topñe yuwu sâumune nângâñet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâm ekmunñe âlonjo lonjo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutñe Solomon sâm, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunjakmâ manop. Yanje hahop suriñe sekñe âlepñe tetemap yakât dopñe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriñe ekmunñe âlonjo otmap. Yawu gârâmâ ikñahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririn sâm kinmap. Anitâne nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenêmâ tetem âlonjo kinbuap. Yâhâ pek sâuwap yanâmâ hânân ge tâtuk sâuwap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenjañe yuwu ki nângânomai. “Anitâne pâlâmñe otmâ ki tihitnenje otmap.” Yawu ki nângâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâumune nângâñet. Bulâñanâk Anitâne haomâ ârândâj tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotñe Anitâhât topñe ki nângâmaiñe sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângâñetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârândâj otmap. Yakât otmâ otmaiñan yenje ki torokatnomai. ³³ Yenje yuwu nângânomai. “Bulâñanâk Anitâne haomâ ârândâj tihitnenñe otmap.” Yawu nângânomai. Otmu lohimbî nombotñane Anitâhâlen biwiyenjañe kepeinjet sâm yakât den ekyongotâ nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonñenñe topyenje nângâmapñe dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai. ³⁴ Yenje umatñe topñe topñe teteyingiwuawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nângâm ki biwi yâhâp otmâ nângâm kiwilinoma. Senje âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âum teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenñe kinbuap me bia yamâ himbim awonñenjañe ikñak nângâmap. Yakât ki gorâningimu nenñe biwi yâhâp otmâ nângâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuñe yawu sâop.

7

*Bukulipnenñe ki sâm hâreyinginom.
(Luka 6:37-38,41-42)*

¹ Yesuñe den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne yengât den sâm hâreyingiwuap. Yakât otmâ yenje lohimbî yengât den ki sâm hâreyinginomai. Yâhâ yenje buku nombotñe sâm hâreyinginomai yamâ yenje otnomai yakât dopñeâk Anitâne yen sâm hâreyingimu matñe menomai. ² Yâhâ yenje senje âlâlâ yu me ya otyinginomai. Dop ya tâñ tâgâk Anitâne yen gurâ mem purik katyingiwuap. ³ Yakât topñe nângâñetgât den âlâen hâum sâumune nângâñet. Gâñe bukuhâhât senñan wahap tipinje tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipinje pato tap ya ki enâkmâ nanjanjimâk bukuhâhât yuwu mon sâuwat. ⁴ “Buku. Sengan

wahap ya hâluhum pangihwihe.” Gâ yawu mon sâwuat otmuâmâ lok perâkne. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilâwanjiwuap. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânjât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kinjon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenne sotnenne sâsâne ya um yan buku ondop yengât soso ya wanmunne nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenne um wanmunne nembuap yanak purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkne ki kilikmain. Hâkne ki kilikmaingât otmâ hâknenne kuktne ki nângâmap. Gârâmâ mem lohotne tuhune sâm sot um wanjom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topneâmâ yuwu. Nenne Anitâhât pat kukuje ya lok ihilâk ki katyinjnom.” Yesune yawu sâop.

*Tihit Amboje yamâ Anitâ
(Luka 11:9-13)*

⁷ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Yeje wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgunetâ âlepne nângâyinjgiwuap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sânetâ nângâyinjgimu emet kâlehen yâhânoma. Yakât dopneâk Anitâ ulitgunetâ nângâyinjgiwuap. Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgumai yamâ âlepne nângâyinjgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepne iknjak mâmâne otyinjgimu biwiyenane sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepne meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât nanneje po wanjgimu âwâne ulitgumu yan âwânane ki neneje ya wanbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotjane Anitâhât topne ki nângâm hejengumainje nan baralipenje yawu otyinjgimai. Anitâ awonnenne himbimân tatmapne nen iknjiâk iknjiâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ yeje otyinjgimai ya wangim lok âlâ me âlâne yu me yakât ulitgunetâ ya gurâ tânj tânjâk yinjgimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yanje Anitâhât den kâsikum yinjgiminiwi. Yakât topne yuwu tap. Bukulipyenane tânyongonetgât nângâmai yeje gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonoma.” Yesune den yawu sâm ekyongop.

*Mâtâp yâhâp
(Luka 13:24)*

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikjahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârânj bârânj, yanâmâ lok sambene ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikjahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinoma.

*Nak topne topne
(Luka 6:43-44)*

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotjane engatyenajak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yanjeâmâ lohimbine nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeje bâlneje kurihim mansai. Topyenete teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyenete ekmâ nângâm galemeyenete tinâk otmâ hejenggunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yeje topyenete nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omoj omoj pilâmap yanâmâ bonne bâlneje ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbanjgumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatje manam ki otmap. Otmu manamje kiat ki otmap. Otmu ginj gârârânj yanje ham ki otmap. Otmu hamje ginj gârârânj ki otmap. Yamâ topyenete iknjiâk iknjiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonne bâlneje yamâ kârâm pilâmunne mum haraj haraj otmu kâlâwân umunne semap. ²⁰ Yeje den yu nângâm hejengjum poropete lok perâkne engatyenajak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyenete nângâm hejenggunomai. Yawu.

*Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)*

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâne mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekne himbimgât pat ya ki otnomai. Himbim awonjahât tem lâum manmainjeâmâ himbimân yâhânoma. ²² Yâhâ lok dondâne sâp pato tâlâhuwuwân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenne denge sâm hanj pilâmunne ariop. Otmu gâhât âi tuhun weke bâlneje lok mângâeyehop ya watyinjgimunne gaiakmâ ariwi. Gâneâmâ mâmâne otninjirâ kulem topne topye mewin.” Yawu sâm buiaknomai. ²³ Yawu sânetâ nâne matje yuwu sâm purik pilâyinjgiwom. “Nâ yeje den yai ya nângâmunne ki teteap, pâpguan. Yeje nâhâlen biwiyenane ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâne ki otmâ mansai. Yeje orotmeme kinjon manjon manminiwi yakât keteraknetgât nanjan,” sâwom.

*Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)*

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm hengenjum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyene orop yanjeâmâ emet tuhune sâam hân kendâm saran kâkâlep yanje kânângâm emet tuhunjetâ tiŋ tiŋ kinbuap. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwij ŋiwij sâam ki putuk sâuwuap. Yenâmâ dop yawuya. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaje emetyene tuhune sâam hân kendâm saran kakjeak kânângânomai. ²⁷ Yawu tuhunjetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososonj mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâam ge imbuap. Yawu.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesuŋe Anitâhât sâtgât den ya topŋambâek sâam tetem ekyongop. Ekyongomu nângânetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topŋambâek yap yuŋe Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe henŋenjuop.

(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)

¹ Yesuŋe den ya sâam pesuk pilâm punŋehembâ gemu lohimbî dondâne watmâ ariwi. ² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopne Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâam ekuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanŋan. Yawuhât nângânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâam âikuop. ³ Yawu sâamu walipgum yuwu sâam ekuop. “Nângâhîhian. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatgihîâk.” Yawu sâam walipgumu yanâk biatbangimu âlepne olop. ⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâam ekum hângânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâam tetem ekyongowuat. Hotom umai yengâlenâk arirâ hâke eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sâanomai. “O, lok hâk bâle tetewangioŋ ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâamâmâ yakât topne nângânomai.” Yawu sâam hângângumu ariop.

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ henŋenjuop.

(Luka 7:1-10)

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikŋe kapi tipiŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yengât kunyene âlâne yâkâlen ari yuwu sâam ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepne ari henŋenjuowom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepne bia. Yakât gâne nâhât emelan ariwuatgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepne otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yakât amutgen manman. Gârâmâ patonanje nâ gurâ buku nombotŋe yengât kunyene sâam nihimu manman. Yakât otmâ nâne tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken arinjet sâamune âlepne nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunjet sâam âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepne otbuapgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâamu Yesuŋe nângâmu ewe membe olop. Nângâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betŋan sâwi ya yuwu sâam ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nângâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yengâlen gâtŋe âlâ me âlâne lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋanje kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Hâmbâi lok topne topne, emetsenne ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlîpŋeŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heronj maronj manŋetâ Anitâne tihityene otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâne yengât sâam pat kuyingioŋ ya lok ondop mem yingimu yeneâmâ hâmbâi belânge ari hem nâpurnjan kionŋmâ hâhiwin bâlene nângâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâam ekyongop. ¹³ Benne tembe lâu ya yuwu sâam ekuop. “Gâne biwihe nâhâlen katsat yakât bulâne emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâamu ba ariop. Sâp yanâk yakât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâamu âlepne olop.

Yesuŋe Petoro hewunŋe mem henŋenjuop.

(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)

¹⁴ Ya pesuk sâamu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekuŋetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

¹⁶ Emetsâpŋe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâleneŋe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâamu weke bâleneŋe ya

yengâlembâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ arinetâ hengemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânjan poropete âlâ, kutnje Yesaia sâam, yâkne den kulempuop ya yan bonnje Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topnje topnje teteningiop yamâ yâkne mâmâne otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâje teteâkgât Yesune lohimbi kinjitje orowâk mem hengemyongop.

Lok yâhâp Yesu watde sâam olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem hengemyongomu lohimbi dondâje mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otjetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâam yakât hoj bawalipnje ekyongomu wanja mem dengân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâje yuwu sâam ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâamu sâop. “Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâamune nângârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwinjan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakjan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâamu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâam ekuop. “Lok pato, nâ awonje bâleap yakât gâ nângânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâamu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotje pâlâmje biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yanje kurihijet. Yâhâ gâmâ yiwerenje nâ orowâk arirehât nanjan.” Yawu sâop.

Yesune siru kuwangimu nâj nâj sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâam tin pilâm yahatmâ hoj bawalipnje meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatjetâ dengân tânâmpjan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu wanja kâlehen to gemu guhulakbe sâam olop. Guhulakbe sâam olop yan Yesu wanja hâmenjan aman pâlâmje iop. Aman im tatnu hoj bawalipjanje mândem yuwu sâam ekuwi. “Pato, toje harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâam mândewi.

²⁶ Mândejetâ sâop. “Wongât yen kinjityejahât oai? Anitâje haonjâ ârândânj tihitnenje otmap yakât topnje yen ki nanjai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâje yengât galem tatman yakât yu ya otjetâ tanyongowmgât dop ki tap?” yawu mon nanjai?” Yawu sâam yahatmâ siru ya kuwangimu to yanje nâj nâj sâop. ²⁷ Nâj nâj sâamu ekjetâ sâtje otmu yuwu sâawi. “Bâe, lok yukât topnje girawu? Siru kuwangimu denje lâum sânduk sâamu to yanje nâj nâj yap.” Yawu sâawi.

Yesune weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâj nâj sâamu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutnje Gerasene sâam, yan ariwi. Yan ari wangaembâ lâum kionjâ arinetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ enjaki. Yâhâ ya yetgât topyetejâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâlejanje mângâyelekmu sâp kâlep manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâje mâtâp tete yelemâ kinjityejahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyeteje yawu. ²⁹ Yesu orop enjakiân weke bâleje mângâyelekbije yuwu sâam ekuwi. “Gâ Anitâhât nanje mansat. Gârâmâ gâje hâhiwin umatje ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâje girawu otningiwe sâam takat?” Yawu sâawi.

³⁰ Yâhâ ya hâlânjâ bau kinjitje orowâkne tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinjetâ yekmâ yuwu sâam Yesu ekuwi. “Gâje watnenekbe sâam oat otmâmâ âlepje watnenekdâ bau enda yengâlen ari karaknom.” Yawu sâawi.

³² Sâanjâ sâop. “Âlepje nanjai yawuâk otjet.” Yawu sâamu yâk yetgâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge karakbi. Yawu otjetâ bau yanje sururuk sâam ba hem patoembâ tâwonj sâam dengânân kionjetâ haranyongop. ³³ Haranyongomu yan bau galemyongom manbije ekmâ sururuk sâam ari kapi ya ambolipnje ekyongowi. ³⁴ Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesune pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nângâm kapiyenjambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesune lok pareje yakât tosa pilâwanjiop.

(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nângâm ekujetâ Yesune hoj bawalipnje meyekmu kapi ya pilâm wanjaen yâhâm âwurem ikje kapi, kutnje Kapanaum, yan ariwi. ² Ari kinjetâ yapâ lok pareje âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinetâ Yesune biwinjahât topnje ekmâ nângâm lok pareje ya yuwu sâam ekuop. “Anitâje tosahe yiwerenje pilâhihiap.” Yawu sâop.

³Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotņaje den sâop ya nângâņetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikņak konok tosanenņe âlepņe pilâningimap. Lok yuņeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândâņ oap.” Yawu sâm Yesuhât nângâņetâ bâleoņ.

⁴Nângâņetâ bâlemu biwiyenahât topņe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeņe nâ nekņetâ lok bâleņe otmu yan biwiyenaje yawu nanņai. Ya nângâmune ki ârândâņ oap. Yakât yuwu sâmune nângâņet. ⁵Wuân âi tuhummune ekņetâ dopņan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâņe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶Yakât nine topne yuwu sâmune nângâņet. Nâ Anitâņe hângânnohomu gewangât tosayeņe pilâyingim mansan. Anitâņe âi sâm nihiop yukât topņe ekmâ nângâņetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topņe ekmâ keterakņetgât lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷Yawu sâmu senyeņanâk yahatmâ geretņe lâuakmâ ariop. ⁸Arimu lohimbi nombotņaje Yesuņe Anitâhât wâtņan kinmâ âi miop ya ekņetâ âlâ kândâkdâ oloņ. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotņe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepawe.

Yesuņe lok tosayeņe orop dâiyekbe sâm giop.

(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹Yesuņe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenņe meyingiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkņe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nangan.” Yawu sâm eknohomu nâņe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutņe hoņ bawalipņe kerehâkņe net watnelekmâ gaņetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunņe sâp yanâk bukulipne otmu lok nombotņe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkņe nengâlen gaņetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹Nem tatmunņe Parisaio lok nombotņaje nen aposolo nenekņetâ ki ârândâņ otmu âinongowi. “Wongât Yesuņe lok bâleņe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³Yawu sâm âinongonjetâ Yesuņe den ya nângâm yuwu sâm matņe ekyongop. “Anġoân topņe katmâ Anitâņe sâmu lok âlâņe kulemguop yamâ topņe yuwu. “Yeņe orotmemeyenēe bâleņe me tosayeņahât otmâ hotom ya uņetâ nângâwan. Yamâ âlepņe oap. Yaņe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâņât. Gârâmâ yeņe biwiyenaje konohâk otnomai yamâ ârândâņ otbuap.” Yawu sâop. Den topņe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâņet. Lok mesekyeņe bianēe dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyeņe orop me hâhiwin teteyingimappēeâm dokta yengâlen arimai. Yakât topņe yuwu sâmune nângâņetâ keterahâk. Yengâlen gâtņe nombotņaje yuwu sâmai. “Nen lok âlepņe, orotmeme âilongō longō otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok yawuya yengât sâm ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeņe lok bâleņe sâm betyongonjetâ manmai yawuyanēe Anitâhâlen biwiyenēe katņetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoņ bawalipņe sâp sâsâņan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiņe yaņe dop konohâk ki owot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴Yawu sâmu Yoane Baptis orop manbiņe ga yuwu sâm Yesu âikuwi. “Nen Anitâņe nângâningimu âlepņe olâkgât sâp sâsâņan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmâi. Yâhâ gâhât hoņ bawalipņeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵Sâņetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângâņet. Lok patoņe imbi miakbe sâm bukulipņe meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem herone otnomai. Sot um nem herone otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeņe taka bukuyeņe kuņetâ mumbuap yanâmâ enġat hako nângâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâmune nângâņet. Yiwerenēeâm nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nângâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoņetâ mumbom. Sâp yan enġat hako nângânomai.” Yawu sâop.

¹⁶Yawu sâm kinmâ orotmeme embânân anġoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikņe orotmeme âiņe kâsikum yingiop yaņe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki oloņ. Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenņe sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunġmâ titâkgum umunņe sem henġenġumap. Yâhâ nenņe hâpu tekaņan mânunġmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaņe ya sem hâhumm sâp yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâņe lepa dorokum tâk masipġuwuap. Masipġum katmu sâp kâlep tatmâ hângiņe otbuap. Otmu yakât kaktâņan tâk âiņe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senņe âlâlâ mem mânunġbuawân yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiņanġak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senņe âlâlâ umatņe mânunġnomân yamâ dâimu ġirik ġirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângiņe otmu âiņe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotņe.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewanŋioŋŋe Yesuhât sângum walipgum âlepŋe olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuŋe den yawu sâŋ ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenŋe âlâŋe ga yuwu sâŋ ekuop. “Baratne yiwerenŋeâk pârâk sâŋ sâŋâk bâleap. Yakât gâŋe mem yahatbuatgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe yahatmâ nen hoŋ bawalipŋe menenekmu ariwin. Arimunŋe imbi âlâ watnenehop yâkât topŋeâmâ yuwu. ²⁰ Imbilipnenŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yanŋe Yesuhât betŋan watmâ ari biwiŋanŋe yuwu nâŋgâop. “O nâ Yesu tetekŋan mem wâiwom yamâ ki orotŋe. Anulakmangât ki wâiwom. In sâŋgumŋeâk walipgum âlepŋe otbe.” Yawu nâŋgâop. ²² Yawu nâŋgâm watmâ arimu Yesuŋe sâŋgum bârârâhâk kâlep mânunŋahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in walipgumu enŋatŋe kakŋambâ olelem ekmâ yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerenŋe biwiŋanŋe nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap.” Yawu sâŋ ekuop. Yawu sâmu yanâk âlepŋe olop.

²³ Nenŋe yapâ gem ari lok galemŋahât baratŋe bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunŋe emet yakât kâlehen lohimi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “O, baratyetŋe yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmŋe iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kionŋet.” Yawu sâŋ ekyongop. Yawu sâŋ ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋanŋiwi. ²⁵ Girinŋanŋetâ senŋan geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumunŋambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâŋ haok tuhuŋetâ kapi gotŋe tete ya ambolipŋanŋe den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetŋe suk sâmu ehowot.

²⁷ Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yanŋe kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâŋ ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânnotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâŋ âikum yanŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâŋ nanŋawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu nanŋait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋanŋe nâŋgâm kepeiauwot yakât bulâŋe teteyitgâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmâ yuwu sâŋ ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânomai.” ³¹ Yawu sâŋ ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâŋ tetemutâ pen pen sâŋ arimu lohimi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋanŋe mângâemu den pâpgum kopa otmâ manŋap,” sâwi. ³³ Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu launŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embânŋambâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋanŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleŋe ya yengât amboyeŋanŋe mâmâŋe otbanŋiap. Yakât otmâmâ weke bâleŋanŋe den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnonŋotŋetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

³⁵ Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâŋ oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimi nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋioŋ ya gurâ henŋemyongop. ³⁶ Henŋemyongom yekmâ biwiŋanŋe yuwu nâŋgâop. Lama galemŋeŋe bianŋe ihilâk mahilâk manmai yakât dopŋeâk lohimi gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyiŋioŋ. ³⁷ Tepŋe nâŋgâyiŋim nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitŋetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâŋ eknongop.

10

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâŋ yinŋioŋ.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Weke bâleŋanŋe lohimi mem mângâeyekbuap yamâ yeŋe watyiŋinomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋimu henŋemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâŋ ningim yan mâmâŋe otningioŋ.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenne yamâ yuwu. Simon yâkât kutnje âlâ Petoro sâam, iminje Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtne, kutyetne Yakowo yet Yoane. ³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ angoân lok yengâlen takesihât tewetsenje meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanje Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtne topyene yuwu. Roma lok ya yengât hâkân otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtne. Otmu bâinjeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtne. Yâkneâmâ Yesuhât betjehen kionjop ya.

*Yesuje hon bawalipne hângânyongomu ariwi.
(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)*

⁵ Otmu Yesuje nen hon bawalipne den âlâen hâum yuwu sâam eknongom hângânngop. “Lama ya yengât galem ki otjetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotne yu hiliwahone sâam oai yakât yâk yengâlen tân tângak ari tânyongonomai. ⁶ Tânyongom Anitâne tihityene otbe sâam oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷ Yawu gârâmâ yene angoân Samaria otmu pâku lohimbi yengâlen ari nep ki tuhonomai. Isirae ambolipne nenjanâk yâhâm gem nep tuhonomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâam yan nep denje yuwu sâam ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâjetâ mumunambâ yahatnomai. Me nombotne kundat otmâ mansai ya mem hengemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem hengemyongonomai. Me weke bâlejanje mângâyekmâ mansai. Yawuya watyinginomai. Yawu otyinginomai yakât hâmeje mene sâam ki nângânomai. Ninak mâmâne otyingim yakât hâmeje ki meman yakât yengu yawuâk hâmeje ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topne katne sâam bân barak arinomai. Howan ki mem tinangunomai. Me hâk katipne me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipne katmâ yakât kakjan âlâ ki menomai. Hâkyenjan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenje hakyenjan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâne nep tuhonomai yakât hâmeje sâam yinginetâ mejetâ ârândân otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu angoân hângânyongomune arinomai yan kapi ambolipnane yuwu mon sâanomai. “Wongât takai yakât topne sâjetâ nângâne.” Yawu sâam âiyongonetâmâ yene âlepne topne ekyongonomai. Topne ekyongonetâ lok âlâ me âlâne emelan dâim yâhâ katyekjetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekjetâ yanâmâ yuwu sâanomai. “Anitâne tihityene otmu yakât wâtjan kinmâ yâhâm herone kakjan mannomai.” Yawu sâanomai. ¹³ Otmâ yâkne yekmâ herone nângâyingim denyeje nângâne sâanomai yamâ âlepne yâk yengâlen bulâne tetewuap. Yâhâ nombotnaneâmâ denyeje nângâjetâ gemu betyinginomai. Yawu otyinginetâ yengu yawuâk betyingim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângâjetâ gemu bet pilânomai. Nângâjetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâne matje umatjeâk yingiwuap. Yakât otmuâmâ yene kâiyejan wahap me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek mejetâ gewuap. Ya gemu betyingim pilâyekmâ arinomai. Arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâamune nângâjet. Sâp patoen Anitâne Sotom otmu Gomora kapi ambolipnane orotmemeyene bâleje otminiwi yakât matje yingimu menomai. Gârâmâ yene kapi âlâen arinetâ betyinginomai. Yamâ ya yengât tosa ya tatingiwuap. Yakât matje Anitâne hâmbâi umatje dondâ yingiwuap.” Yawu sâam eknongop.

*Umatje âlâlâ teteningimu yan ki lohotne otmâ mannom.
(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)*

¹⁶ Otmu Yesuje nen topnenne nannganginehât den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lama yamâ pâlâmne kinmai. Yâhâ sosojeâmâ sâtnje bâleje tatmai. Yawu gârâmâ lama yane dâiakmâ arinomai yamâ sosoje yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâne hângânyongomune sâtnje metje kâlehen arinomai. Arinomai yan kingityenahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Sonjo âlâ kutne hewam yamâ nângân nângânne tapgât ekmâ nângâm galemahomap. Yakât dopneâk yengu yawuâk biwiyenane golâek manmâ sâtnje metje ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tamu ekmâin. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotjan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetne tap dopjan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manjetâ kapi ambolipnane kasa otyingim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyinginetâmâ biwiyene ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yene nâhât den yu lâum manjetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpne girawu watmâ sâam ekyongomunne nângâjetâ keterakyingiwuap.” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awoñnenjane ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepne ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatne topne topne teteyingiwuap yakât yuwu sâmunne nângânet. Imi ata yehâhâk ahom hionjaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yengâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yehâhâk ahom hionjaknomai. Hionjakmâ lok kunje yengâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karaknetâmâ nombotje mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinenja kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin nângâman yakât dopneâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeje ki ihiwe ihiwe otmu lohotje otmâ betnihinomai. Yeje kârihem kinnomai yanâmâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasa je yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyeknetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mannomai. Hâhiwin kakjan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kasalipyenja taka nimnaomlipyenje me âwâ mâmâlipyenje yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenje kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenje me lok inje ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunje me hoj bawalipyenje ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyenje otmune yeje nâhât den tem lâum hoj banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotjanje nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâitje weke bâleje yengât kunyenje kutje Satan, otmâ kutje âlâ Besewulu ya je mâmâje otbângimu âi yu mem manmap yawu nângâmâ yamâ imbiâk nângâmâi. Yengât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Yejeâmâ Isirae kapi ambolipjenje yengâlen âi ki tum pesuk pilânetâek Awojnaje yâhânje hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtje âlâ me âlâje ki lohotje otmâ pilânekâm âlâhâlen ariwuapje yakât matje âlepne menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tuk tatbuap. Hâmbâi tetekjan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmâ. Ya girâ tetekjan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotje nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonjetâ nângânomai. Yâhâ nâje den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeje lok senyenjan kinmâ ekyongonmai.

Anitâje tihitnenje otnap.

²⁸ Ekyongonmai yakât topne topne yuwu sâmunne nângânet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotje yongonjetâ munomai. Yongonmai yamâ umut biwiyenje ki hilipgunomai. Lok topnenje yawu tap. Yakât otmâ yeje ya yengât ki kingityehâhât otnomai. Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkje konok umut biwiyenje hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonjâ ârândâje Anitâje tihitnenje otnap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tânjât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonja emet inânnan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikje kundenje towat manmain. Yawu otmâ Anitâje topnenje kerehâk nanjap. Somotnenje tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkje tihitnenje otnap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenje ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.
(Luka 12:8-9)

³² Lohimbî âlâ me âlâje “Yesuhâlen biwinanje kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbî ekyongonmai yâhâmâ hâmbâi nâje himbim awojnahât senjan kinmâ topyenje sâm tetemune Anitâje manman kârikjan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje topyenje kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awojnahât senjan kinmâ “Nâ ki nângâyingian,” yawu sâwom. Lohimbî yawu otnai yanje matje umatje menomai. Yawu.

Yesu je giop yakât lohimbî hionjakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmunne nângânet. Yejeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmunne nângânet. Nâje hânân gewan yakât yen hionjaknomai. ³⁵ Nanlipyenja âwâlipyenje betyinginomai. Me baralipyenja mâmâlipyenje betyinginomai. Me imbilipyenja iranlipyenje betyinginomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyenje hionjakmâ kasa oranjinomai. ³⁷ Otmu yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Lohimbî âlâ me âlâje biwi nângân nângânja je âwâje mâmâje yengâlenâk

katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Me nanje baratnje yengât biwiŋanje kepeiyekmâ nâhât âi yakât nângâmu giap. Lok yawu otmai yengât nângâmune ki ârândâŋ otmâp. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâŋe umatnje yingimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhujetâ bukulipyeŋanje nângâm bâleyingim hiliyongone sâmu otjetâ yanâmâ, “Bukulipnaje hâhiwin nihimai” sâmu hâkyeŋe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otjetâ yanâmâ Anitâŋe umatnje yingimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe iknje manmanje âlepnje yawuâk mem mete tuhumi manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nângâmu bulâŋe otmu iknje manmanje ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kâriknje wanmune manmâ yâhâwuap.

Buku oranjim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaje nâ otnihaiin sâmu yan awoŋne hângânnohomu gewan ya otbangimai. Gârâmâ benje nâŋe yawuâk hângânyongomune arinjêta buku otyingimomai. Lohimbi yaje yen gurâ otyingimain sâmu yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbangimomai. Yawu otnomai yakât matnje hâmbâi Anitâŋe iknje hoŋ bawa hâmeŋe wanbuap dop yawuâk lohimbi ya yingiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nângân nângânyenaje nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senje âlâlâ pânimâ manjêta lok nombotnje towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâmu tanyongomomai, me to osom yinginjêta nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuje den yawu sâmu hoŋ bawalipnje nen eknogop.

11

Yesuje Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)

¹ Yesuje nen hoŋ bawalipnje kâiân yâhâp eknogom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlâŋmâ tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikumu yingioŋ.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetjan katjêta talop. Katjêta talowân Yesuje kulem topnje topnje miop yakât pat ya nângâm biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Lok pato kulet sâwanŋi sâmu Anitâŋe âi nihioŋ ya tuhumi mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwiŋanje yawu nângâm hoŋ bawalipnje nombotnje hângânyongomu, ari yuwu sâmu Yesu âikuwi. ³ “Anitâŋe lok âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâmu âikuŋjêta yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topnje topnje mian yukât Yoane eknomai. ⁵ Nâŋe senyeŋe bok sâsâŋe ya walipyongomune senyeŋe suk sâmu eksai. Otmu lok pareŋe manmai ya heŋgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heŋgemyongomune âlepnje otmâ mansai. Otmu ândâpyeŋe bok sâsâŋe ya gurâ heŋgemyongomune ândâpyeŋe pâroŋ sâmu den nanjai. Otmu nombotnje bâlewi ya mumunambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjêta mansai ya nine den pat âlepnje ekyongomune nângâm biwiyeŋe heroje otmâ mansai.” Yawu sâmu Yoane eknomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne heroje oap.” Yawu sâmu ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem arinjêta Yesuje Yoanehât topnje lohimbi kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Yoane lok ki manmaiâŋen ari manop ya lohimbiŋe ekne sâmu yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumi ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâmu yakât ariwi me bia? Me lok âlâŋe hâk katipnje seŋe âlepnje mânujakmâ manop ya ekne sâmu ariwi me? Lok hâk katipnje seŋe âlepnje mânujakmaiŋeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiâŋen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâmu yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Yoaneŋe Anitâhât den pat sâmu tetem gaop ya nângâne sâmu ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropeteliŋanje yâkât den tâmbâlipyeŋe ekyongom manbi ya yengât kunyeŋe pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâŋe den sâop ya yuwu tap. “Gâŋe nine topne sâmu tetem ekyongorâ nângâŋetgât nine hoŋ bawane hângângumune kulet sâhahim mâtâp mengihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topnje nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotnje Anitâŋe tihitnenje otmâp yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneŋe potonje sâmu teteop.

Yawu otmâ yeŋe biwiyeŋanje yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutje Elia sâmu yâkŋe yâhâŋe hohetnenjan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewanjewuap.” Biwiyeŋanje

yawu nāngāmā yakāt bonnje yamā Yoanehālen teteap. Yoanehāt yawu nāngānetā keterahākgāt biwiyenjan katmā nāngām mannomai.

Otmu torokatmā sāwe. Yoaneje ya topje katmā mem gaop. Topje katmā, Anitāje bulājanāk tihitnenje otmāp ya ekyongomu nāngām biwiyenje herenje otmu yakāt bonnje mene sām manmā gai. Otmu yakāt den yawu sāmune nāngānet. Anitāje Yoane nep warjmu miop yakāt nāngāmu yahatmu. Yakāt otmā lok ālā me ālāje Yoane wanginomialhāt dop ki tap. Yoaneje kulet sānihim āi mem gaop yamā nine topne ki nāngām hejgenjmu mansap. Yakāt otmāmā lok ālā me ālāje nāhāt den pat ālepje yu nāngām Anitāhālen biwi nāngām nāngānyenje katnomai yanjeāmā Yoane wanginomial.

Yesuhāt den hākāy otmā betbangjiwi.

¹⁶ Yen biwi yāhāp otmā mansai yakāt keterakyinjākgāt den girawu yaen hāum sāmune nāngānetā keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipāje sombang patoen hāum konok otmā tatnomai. Tatmāmā komot ālā tatnomaije komot ālā yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nenje yahatmā kep tuhum ālālā otbin. Gārāmā yen orowāk tuhune sāmunje ki tānngowi.” Yawu otnomai yakāt topje teteākgāt yuwu sāmune nāngānet. Yakāt dopjeāk Yoaneje herenje olākgāt nāngāwi. Yamā nāngāwi yawu Yoaneje ki olop. Yakāt otmā yākat hākāy otmā sām ge katbi. Otmu ālāku torokatmā hāum sāwe. Sāp ālāen nimnaom titipā komot ālā tatnomaije komot ālā yuwu sām ekyongonomai. “Āo, nen we bāle nāngām otmā ombe hakoāk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakāt otmā nāngāmunje bāleap.” Yawu sānomai. Yakāt dopjeāk yeje otmā mansai. Gārāmā yeje oai yan ki torokatmā mansan. Yakāt otmā yen nāhāt hākāy oai. Yakāt yuwu sāmune nāngānet. Emelāk Yoaneje to kārikje me ālālā ya nembāpāt dop yamā yākje ki neminiop. Yakāt yeje yuwu sāwi. “O, lok yuāmā weke bālejanje māmāje otbangimu yawu otmāp.” Yawu sāwi. Yāhā nāmā Anitāje hāngānohomu ge sot kāle neman. Yakāt otmā yeje nāhāt yuwu mon nāngāmāi. “O, lok yuāmā sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborā yāk orop buku oranjim gamai.” Nāhāt yawu sāmāi. Yawu gārāmā yakāt sāwe. Anitāje den sāop ya tinjāk lāum manmai ya yengāt orotmemeyenje ekāmā nāngānetā bonnje otbuap. Yawu.” Yawu sāop.

*Lohimbi biwi kārik otmā manbi ya Yesuje särekyongop.
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Emelāk Yesuje kapi hawangum kerehāk manmā kulem topje topje memu ekbi. Yakāt otmā orotmemeyenje bāleje me kinjon ya ki pilām metem biwiyenjanje Anitāhālen kepeim manbi. Yakāt nāngām hengāt pat otbi yakāt särekyongom yuwu sām ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipnje yen, Yengālen kulem topje topje mem gamune ekjetā tājāt otmā gamap. Yamā Tiro Siron kapi ambolipnanje kulem yawu ya ekbi māne orotmemeyenje bāleje betbangim biwiyenje Anitāhālen katbāi. ²² Yawu gārāmā yeje manman bāleje mansai ya ki pilām Anitāhālen biwiyenje katsai. Yakāt otmā hāmbāi Tiro Siron kapi ambolipnanje umatje menomai ya wangim yeje umatje amokjan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipnje yengāt sāwe. Yen gurā yenahāt nāngānetā yahatmu hāk mepae otmā yuwu sāmāi. “Nenāmā emelāk himbimgāt pat otmā mansain.” Yawu sāmāi. Ya ki tap. Yengālen kulem topje topje mem gamune ekjetā tājāt otmā gamap. Yakāt yuwu sāwe. Sotom kapi ambolipnje kulem yawuya ekbi māne orotmemeyenje bāleje ya pilām biwiyenje Anitāhālen katjetā matje kālāpne ki seyekbāp. ²⁴ Yawu gārāmā yeje orotmemeyenje bāleje ya ki betbangim Anitāhālen biwiyenje katsai. Yakāt topje yuwu sāmune nāngānet. Sāp patoen Sotom kapi ambolipnanje orotmeme bāleje otmā gawi yakāt matje menomai. Otmu yen gurā yawuāk orotmemeyenje bāleje torokatmā mansai yakāt yanjeāmā Sotom ambolipnanje menomai ya wangim umatje pato hāliilije menomai.” Yawu sāop.

*Yesuje biwi sānduhān katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Yawu sām Yesuje yuwu sām āwāje ekuop. “Awonj, hān himbim kāndikyotgon amboje, gāhāt tep ālep pato nāngāhilian. Otmu lok nombotnanje gāhāt topge nāngāne sām nāngān nāngān emetjan yāhāwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gārāmā nāje gāhāt den lāum manmā gan yakāt dopjeāk yākje lāum manmā gai māne ārandāy otbāp. Yakāt topje nāngāmaiāt nāngān nāngānyenje ki mem hewewej tuhuyingimat. Yawu gārāmā lok nombotje, kutyenje bia, belāngen manmai yanjeāmā topne nāngānetgāt gāje nāngān nāngānyenje mem hewewej tuhuyingimat. ²⁶ Āo, gāje nāngāmat, yawuāk tetemap. Yakāt mepaeheksan.” Yawu sām āwāje ekuop.

²⁷ Āwāje yawu sām ekum yanjak purik sām yuwu eknongop. “Himbim amboje tatmap yāhāmā awonje. Yākje māmāje otnihimu wuān me wuān otbomgāt dop tap. Otmu nāje

awonjahât topne nângâwangim hejgenjuan. Yawu gârâmâ lohimbî nombotjanje awonjahât topne nângâjetgât sâwom yamâ yâknak nângâjetâ keterakbuap.

²⁸Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotjan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nângâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹Otmu nâje yen tihityenje otbe sâm oan. Yakât yen umatje topne topne teteyingimu hâhiwin me gorâ kakjan manjetâ biwiyenje orotok sâmapgât nâhâlen ganjetâ biwi sânduk yingimu lohotjan mannomai. ³⁰Otmu nâhâlen biwiyenje kepeim mannomai yanâmâ mâmânje otyingimune nâhât wâtnan kinmâ biwiyenje ki orotok sâwuap. Otmu umatje teteyingimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

*Yesu hoj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.
(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)*

¹Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje hoj bawalipne nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmnjan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newin. ²Mem nemunje Parisaioje nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemguoap ya lâum âun yu tatmâ nângain. Girawu otmâ hoj bawalipge orop ari buku nombotje yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otjetâ yekmunje ki ârândâj oap.” Yawu sâm ekuwi.

³Yawu sâjetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embâñân Dawitije olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hejgenjumai. ⁴Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne po ondup yingiop. Yawu otmâ yâkne Anitâhât miti selepjan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵Yakât den yuwu sâmune nângâjet. Mosenje sâmu kulemguiwi ya topne sâlikum ki nângâm hejgenjumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâjâk hotom um manbiñe yapâ mem neminiwi. Nenjetâ ki bâleop. Yakât denje ki teteop. ⁶Yakât topne yuwu sâmune nângâjet. Anitâje hângânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyenje ya wangimune ârândâj oap. Yakât denje bia. ⁷Yâhâ hotom uminiwi yakât topne teteâkgât Anitâje yuwu sâmu kulemguiwi. “Nâje tosanenje bialâk sâm hotom umai yakât nângâmune tâñât otmap. Yawu gârâmâ nâje orotmeme âlepñeâk, buku konok oranjetgât ukene nângâman.” Den tap yakât topne ekmâ nângâm hejgenjuai mâne lohimbije otjetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyekbâi. ⁸Anitâje hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

*Yesuje lok âlâ hejgenjuop.
(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)*

⁹Otmu Yesuje yapâ arimâmâ miti emetje âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ båtje mum pâlâmje olop yaje yan tatmu ehop. ¹⁰Ekmâ yan Parisaio nombotjanje Yesu mem den âiân katne sâm gotyetjan ba yuwu sâm âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi tuhumaingât Mosenje sâm kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareñe yu hejgenjunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹Sâjetâ sâop. “Yakât topne teteâkgât âlâen hâum sâwe. Yenjan gâtje âlâ me âlâhât lamane tatmâ nângâ nângâ sâpñan lâmân kionmu amboñane girawu otbuap? Âlepñe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboñane âlepñe mem dâiwuapgât dop. ¹²Otmuâmâ lama yamâ wahap tâñât. Lok nenñeâmâ wahap bulâje. Nenñe Anitâhât senñan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ hejgenyongonom me tányongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareñe yu hejgenjuwom.” Yawu sâop. ¹³Yawu sâm yahatmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu båtje kuwihakop. ¹⁴Kuwihakmu ekmâ Parisaioñe nângâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñjetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât hoj bawa bulâje

¹⁵Yawu otjetâ Yesuje alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotje watmâ ariwiñe yâkât den pat nângâm bukulipenje mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariñetâ hejgenyongop. ¹⁶Yawu olop yakât den pat ya buku nombotje ki ekyongonomai sâm kuyingiop. ¹⁷Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâje sâmu poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkne kulemguoap ya yuwu tap.

¹⁸“Lok yuâmâ nine hoj bawane bulâje manmap. Nâje emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune mâmâñe otbangimu manman kârikne yakât den pat ya lohimbî kerek sâm tetem ekyongowuap.

¹⁹Yâhâ lohimbî den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotjan katyekbuap.

²⁰ Otmu lohimbî biwiyenje orotok sâmu mansai, me tep bâle nângâm mansai ya mem hewewenjuhuhuyekmu biwiyenje sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepnan katyekbuap.

²¹ Otmu lohimbî yaehen mansainje biwiyenjanje yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuñje lohimbî nombotñje kundat me umatñje topñje topñje teteyingñop yamâ mem hengemyongop. Yesaianje den kulemgupop yakât bulâñje hengemyongop yan teteop.

*Yesuñje Anitâhât wâtñjan kinmâ weke bâleñje walop.
(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)*

²² Otmu sâp yanâmâ lok senñje bok sâñje âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleñjanje mângâemu kopa otmâ manop. Yesuñje lok ya ekmâ sâmu lauñje hâreakmu den sâop. Otmu senñje suk sâmu emet galem ehop. ²³ Yawu otmu yan lohimbî kinñitñje orowâk kinbinñje ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtñje mon?” Yawu sâwi. ²⁴ Yawu sâñjetâ Parisaionje ekñjetâ bâlemu lauñje butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topñjeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleñjanje mâmânñje otbanganjap. Yakât otmâ ya yengât patoyenñje, kutñje Besewulu sâm, kutñje âlâ Satan yâkât wâtñjan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. ²⁵ Yawu sâñjetâ Yesuñje biwiyenjahât topñje ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeñje nângâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñjet. Lok komot konohâk mansainje yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenñje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmainñje, yerjahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyenñjeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. ²⁶ Satangât komotñjak ahom hionjaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriñj sânomai. Yâhâ nâñje Satangât wâtñjan kinmâ âi yu mian mâne bulâñje ki tetembâp. ²⁷⁻²⁸ Nâmâ Anitâhât wâtñjan kinmâ weke bâleñje watyekmâ yan amboyenñje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeñje imbiâk nâhâtñje Satangât wâtñjan kinmâ weke bâleñje watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâñje yuwu sâm purik pilâmune nângâñjet. Yeñje âlâhât wâtñjan kinmâ weke bâleñje watyeksañje? Yeñje “Anitâhât wâtñjan kinsainñje” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yeñje nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanñjan. Yawu gârâmâ Anitâñje tihityenñje otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²⁹ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñjet. Lok sâtñje âlâñje hâmbânñje mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasanjanje taka kombo mewangiñje sâm otmu ahoramawot. Ahom yan kasanjanje kum itit kiom bâleñje tuhuwanñjiwuap. Yakât dopñjeâk nâñje Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleñje watyekmune gaiakmâ arai.

³⁰ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângâñjet. Lohimbî nombotñjanje nâhât nângâñjetâ tññjet otmap yâkñjeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanñjan. Yâhâ nombotñje biwiyenñje pâlâmñje manmâ ki tânnohomaiñjeâmâ mâtâp manñunihimai dop yawu otmap. Yawu nanñjan. ³¹⁻³² Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâñje otñjetâ bâlewup. Me Anitâñje âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângâñjetâ tññjet otbuap. Me nâhât nângâñjetâ giâkgât lohimbî biwiyenñjan kionñnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yengât tosa yamâ Anitâñje pilâyingñiwupgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâñje Anitâhât Wâtñjan mâmânjahât Heakñje yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambonje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâtbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâñje pilâwanñjiwuupgât dop âlâ ki tap. Lohimbî yawuyanñje tosa pato menomai.” Yawu sâop.

*Anitâñje biwinenñjahât topñje ekmâ nângâmap.
(Luka 6:43-45)*

³³⁻³⁵ Otmu Yesuñje ikñje biwinjahât topñje nângâñjetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topñje nanñjan. Be esenñje ya ekmâmâ bonñje yamâ ketñje niap me galanñje siap me bia, yakât ki nângâmain. Galanñje semu yanâmâ be yu bâleñje sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonñje âlepñje otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topñje nanñjan. Esenñje gimbanñjum kinmuâmâ bonñje âlepñje ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenñje aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonñje âilonjo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenñje kâpi esenñjanñje towatñje girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonñje girawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu gârâmâ lok nenñje topnenñje dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâñje otñjetâ âlepñje otmap ya yekmâ lok mulunñje sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâñje otñjetâ bâlemu kinñjoñ manmai ya yengât lok bâleñje sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nângâñjetâ keterahâk. Nâñje lok hengemyongom mansan ya yeñje ekmâ imbiâk nâhâtñje Satanñje mâmânñje otbanganjimu hengemyongop nângâmai. Yakât nângâmunne bâleap. Yenâmâ lok perâkñje, biwi nângân nângânñjenñje bâleñje. Yakât otmâmâ lauñjenbâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu

yekmâ nanġan. ³⁶⁻³⁷ Yawu ġârâmâ sâp patoen yanâmâ yeŋe den perâkŋe, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâŋe manmanyenċe ekmâ yakât matŋe ikŋjiâk ikŋjiâk kâpekyiŋgiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkġât Parisaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesuŋe den ya sâm tetemu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotŋaŋe yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Ġâŋe kulem topŋe topŋe mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topŋe nâŋġanehât nanġain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sâŋetâ yuwu sâm purik pilâyiŋgiop. “Lohimbi hârok yeŋġât topyeŋe ġirawu tap yakât nâŋġaŋetâ keterahâkġât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋġaŋet. Imbi kondarâŋe lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeŋe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nâŋġamai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nâŋġaŋet. Anġoân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâhâmâ iŋan patoŋe kereŋgetmu teŋŋe kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nâŋġaŋet. Nâmâ Anitâŋe hâŋġannoġomu ġewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu ġârâmâ Yonaŋeâmâ kapi âlâ, kutŋe Niniwe sâm, ya ambolipŋe ari ġirem den ekyongomu orotmemeyeŋe bâleŋe pilâm yâkât den nâŋġawi. Yâhâ otbî yamâ yeŋe oai yakât dop bia. Yeŋeâmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den nâŋġaŋetâ ġemu bet pilâm orotmemeyeŋe kiŋġoŋ torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipŋaŋeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe witgum oai yeŋġât topyeŋe mem tetem anjum yiŋġiŋetâ ekbom. Nâ Yonahât kunŋe mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kuŋetâ nâŋġamune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anġoânâmâ lok âlâ, kutŋe Solomon sâm, Dawiti nanŋe ya nâŋġân nâŋġaŋeŋe pato tatbaŋgiop. Otmu yâkât kut patŋe ya emelâk sâm haŋ tuhuŋetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâleŋŋehen manopŋe nâŋġaop. Nâŋġam yanâmâ ekbe sâm toġop. Yakât sâmune nâŋġaŋet. Solomongât nâŋġân nâŋġân pato tatbaŋgiop. Yawu ġârâmâ nâmâ Solomongât kunŋe mansan. Otmu nâŋe kapi kâleŋŋehen ki mansan. Hohetyeŋan manmâ den kâsikum yiŋġim mansan. Yamâ yeŋeâmâ nâhât den nâŋġaŋetâ nahat otmâp. Yakât otmâ mem ge katneke sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yanċeâmâ lok senyeŋan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yeŋġât topyeŋe sâm tetemu aŋulaknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yiŋġiŋiwuap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyeġmu lok mâŋġaŋeyekmai.

⁴³ Nâŋe yeŋġât topyeŋe yu sâm pitinġum heŋġeŋġumune nâŋġaŋet. Yeŋe yuwu nâŋġam tâpikġumai. “Nenġahâk kuwihakmâ manman âilongo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋġam tâpikġuai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mâŋġaŋemap ya ġaiakmâ emet sondanġanen ariwuap. Otmu lok ondopġâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋġawuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâŋġaŋeminiwan. Ġârâmâ lok yamâ ninahâk ġaiakmâ toġowan. Yawu ġârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋġemahom mansap. Nâhât wâtne tipŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mâŋġaŋenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ari weke bâleŋe bāt nombotŋen yâhâp ya meyekmu taka lok anġoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mâŋġaŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋġimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋġaŋet. Yeŋe yeŋahâk heŋġemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

*Yesuhât hep torehenlipŋe
(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Den yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe ġâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Wâe, emba nâŋġâ. Torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ ġâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu ġârâmâ yuwu sâwe. Awoŋŋe himbim amboŋahât tem lâum manmaiŋeâm nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

*Hote alikŋan hâum sâop.
(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)*

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kioŋmâ ġiop. Yawu otmâ ġem yan deŋġân ġinŋan ari tatbîn. Yan tatmunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonċetâ yapâ pilâyekmâ waŋġaen yâhâop. Waŋġaen yâhâmu lohimbi takawi

yaŋe ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâmâ wanŋaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe den âlâen hâum yuwu sâam eknongomu nâŋgâwin.

“Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋe sâam newâŋgen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikŋe ya nombot nombot hâilonŋmu giop. Nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân mem âilonŋo longo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâŋe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âlepŋe pururuk sâam teteop. Pururuk sâam tetemu hewukŋane langumu dereppum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âilonŋoân giop yaŋeâmâ pururuk sâam âilonŋo yahalop. ⁹ Nâŋe den yan yu biwiyenjan katmâ nâŋgâm hengenŋumoi.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbî ya kerehâk ariŋetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâam âikuwin. “Lohimbî yengât senyenjan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen hâum sâam teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâam âikumunŋe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ gamap. Yakât topŋe ya yeŋe tipiŋe nanŋai. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkât topŋambâek sâam tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwanŋim pâlâmŋe otmâ mansai yaŋeâmâ Anitâŋe tihityeŋe ote sâam oap ya ki ekmâ nâŋgâŋetâ keteraksap. Yawuhât yâkŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkât den âlâen hâum sâaman. ¹² Yeŋe emelâk Anitâhât topŋe nâŋgâŋe sâam biwiyenŋe nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâamune âlepŋe nâŋgâŋetâ topŋe tetemap. Yâhâ nombotŋe nâhât hâkâŋ oai yaŋeâmâ Anitâhât topŋe nâŋgâm tâpikŋuai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topŋe ki nâŋgâŋetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutŋe Yesaia sâam, yâkŋe emet inâŋŋan den yuwu kulemguop yakât bonŋe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbî yu yengât topyeŋe yuwu. Yâkŋe biwi pâlâmŋe otmâ nâhât den pat âilonŋo ya nâŋgâŋetâ tâŋât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benŋe biwiyenŋe alitmâ nâhât topŋe ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyenŋe yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topŋe yuwu sâamune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Anitâhât poropete lok otmu lohimbî nombotŋe yâkât tem lâum manbi yaŋe kulem nâŋe mem mansan yu ekne sâam yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopŋeâk yâkŋe himbingât den pat nâŋe ekyongom mansan yu nâŋgâŋe sâam mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ sâp yiwerenŋe yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe ekmâ nâhât den nâŋgâm heronŋe kakŋan mansai.

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe yuwu sâam ekyongomune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbî nombotŋane nâhât den nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu manmai. Yawu manŋetâ Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaen giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ manmai. Nâŋgâŋetâ kakŋeâk gem biwiyenjan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kiŋgityenjahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyenŋe nombotŋane senyenjan genŋetâ yan lohotŋe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbî nombotŋe den ekyongomune nâŋgâŋetâ bonŋe otmâ. Nâŋgâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmâek hâŋgât iri sikum me senŋe âlâlâ ekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋane yan hikum nâŋgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyiŋgimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nâŋgâm hengenŋumai. Nâŋgâm hengenŋum tinâk lâum manŋetâ manman âilonŋo longo teteyiŋgimap. Yâk yengât topyeŋe yuwu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâŋe kasalipŋe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipŋe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topŋe nângânehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâŋe kalamângen ari hote mem hâilonŋmu giop. Hâilonŋmu gemu emetsâpŋe otmu âwurem kapiŋan ariop. ²⁵ Âwurem kapiŋan arimu omoŋdâŋe kasaŋe ye yok pilâm taka sait mewangŋiop. Sait mewangŋimu yanak kainde yanŋe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâm tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep amboŋe yakât âi lok manbiŋe ekmâ yuwu sâm patoyeŋe ekuwi. “Lok pato, hote hâilonŋdâ pururuk sâop ya kainde yanŋe osetŋe tete pururuk sâmu ekmunŋe ki ârandâŋ oap.” ²⁸ Sâŋetâ sâop. “Yakât topŋe nangan. Kasanenŋe toho âinenŋe mem bâleningŋiop.” Sâmu sâwi. “Yakât girawu nangat? Yakât yiwerenŋe ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotŋe harutmaiât pilâŋetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hângânyongomune kainde otmu hote ya towatyetŋe ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panŋetâ hâlâlâŋ sâmu uŋetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikŋiâk katŋetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesuŋe nen biwinenŋe Anitâhâlen katmunŋe tihitnenŋe oap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipŋe âlâ mem ari kalamŋan katbuap. Katmu yapâ kâmpŋe ga taka yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanŋe menduhuakmâ ya awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ tem lâunihitŋetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. “Imbi âlâŋe dâmbia golaŋguwuap. Golaŋgumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesuŋe lohimbî yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ aŋgoân embâŋânâk poropete âlâŋe den kulemguoŋ yakât bonŋe yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulemguoŋ tap. “Den topŋe topŋe Anitâŋe aŋgoân ki sâm tetemu nângâm gawiŋak manmâ gawi. Ya yiwerenŋe yuâmâ nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topŋe ekyongowom.” Yawu kulemguoŋ. Den sâop yan bonŋe teteop.

Hote otmu kainde yakât topŋe

³⁶ Yesuŋe lohimbî tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topŋe sâra nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunŋe sâop. “Lok âlâŋe hote mem hâilonŋmâ ariop yakât dop yamâ Anitâŋe nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânŋan kulemŋan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbî Anitâhât amutgen manŋetâ tihityeŋe otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den loŋgâem betnihim manmai ya. Lohimbî kaindehât dop manmaiŋeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasaŋe taka sait mewangŋiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonŋe tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonŋe tetewuap. Yâhâ âi loklipŋe kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâŋe aŋelolipŋe hângânyongomu ge lohimbî betnohomai ya aksihâk mem matŋe bâleŋe kâpekyingŋinomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilâŋetâ sewuapgât yan, ya bonŋanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâŋe yâhâŋe hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem aŋelolipŋe hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbî orotmemeyeŋe kiŋŋop otmâ manmai me bukulipyeŋe otŋetâ bâleâk sâm kendâyingimai komot yâhâp yâhâp ya mem matŋe bâleŋe kâpekyingŋinomai. ⁴² Matŋe kâpekyingim pilâyekŋetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbî nombotŋe Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awoŋnaŋe dâiyekmâ ikŋe lanŋŋan katyekmu manman kârikŋan mannomai. Den yuâmâ biwiyeŋanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâŋe tewetsenŋe hanguoŋ yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâŋe tihityeŋe otmâ manman kârikŋan katyekmu bonŋe menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâŋe tewetsenŋe mem ari misiŋgulop. Misiŋgutmâmâ ikŋe muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâŋe taka tewetsenŋe ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitŋe kombo miap sâm nângâmaiât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senŋe âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât

hâmenjambâ membomnjeâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenje yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenje ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yeje manman kârikje yakât bonje mene sâm senje âlâlâ tatyngiap yakât ki nângânetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkje yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topje nângâmunje keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâje tihityenje otmâ manman kârikje yingimu yakât bonje menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâje pânu hâkje âilonggo nandorone ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok ya jeje pânu hâkje ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senje âlâlâ tatbanjiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuaap yanjeâmâ âwurem ari pânu hâkje ya puluhuwuap. Yawu.

Ijan itâje pilânetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâje tihitnenje otmâ menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap yakât topje âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotjanje injan itâje pilânetâ gemu injan topje topje yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulakjetâmâ mem dâinetâ gamap. Mem dâinetâ gamu yan âlepje yamâ mem ketetmâ wanjaen katmai. Yâhâ injan ki nenenje yamâ pilânetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonje tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbî yengât biwiyenje ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenjahât pat mansai yamâ meyekmâ matje umatje yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyekjetâ ge hâhiwin hilâm ârandân nângâm yâhâmbâisi. Yâhâ âlepje mansai yamâ hâmenje âilonggo yinginomai.” Yesuje den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikje den.

⁵¹ Den ya sâm tin pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topje nângânetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “On. yat ya nanjain.” Yawu sâmunje sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmunje nângânet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtje âlâ me âlâje nâhât den yu nângâmâmâ biwiyenje nâhâlen katmâ manomai. Yakât topje nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonjanje senje âlâlâ emelâk gâtje otmu ânje yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulipje tânyongomap dop yawu. Ya nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunje nângânet. Emelâk Mosenje girem den ekyongop ya sâm tetemune topje nangai. Otmâ den yiwerenje yan yukât topje nangai. Yeje den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topje kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikje kapi ambolipjanje betbangiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesuje den âlâen hâum sâm tin pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikje kapiân ariwin. Yan ari miti emetjan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu kapilipjanje den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtje. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topje topje yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhummansap? Yu ekmunje sâtje oap. ⁵⁵ Ikje topje nanjain. Âwâje Yosepneâmâ emet tuhummansap. Yâhâ mâmâneâmâ nenjan gâtje, kutje Maria. Otmu imilipje ya gurâ nângâyingiainâk, kutyeje. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipje yawuâk.” Yawu sâwi. Topje kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângânetâ tânjât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât poropetelipjanje kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâje otmâp. Yâhâ yâkne hep torehenlipje den kâsikum yinginetâ nângânetâ tânjât otmâp.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuje den kâsikum yingimu nângânetâ tânjât olop yakât otmâ ikje kapi ambolipjanje yâkâlen biwiyenje ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenjan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kunjêta muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunje âlâ manop, kutje Herot Antipa sâm, yâkneâmâ Yesuje âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop. ² Pat ya nângâmâmâ hoj bawalipje yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ, kutje Yoane sâm, yâkne embânjambâek topje katmâ lohimbî toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipne hângânyongomune ari kunjêta muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topje topje yu mem gap mon?” Yawu sâm ekyongop.

³ Yâhâ Herotje sâmu Yoane kunjêta muop yakât topje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjôn Pilipneâmâ imbi, kutje Herotia sâm, ya muop. Memu manmâ manmâ imbi

yañe lokñe hâkâñ otmâ pilâmuâmâ kahañe Herot ya orop miahowot. ⁴Yawu otmâ manmutâ Yoaneñe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵Yawu sâam kuyitgimu yanâmâ Herotñe kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inñañe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâam nângâwanñjetâ yahalop. Yakât otmâ Herotñe biwiñañe yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanñan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesenñgâlâkñe nâhât nângâñjetâ dondâ gemu sâam bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipñe hângânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetñan katñjetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶Otmu sâp âlâen Herotñe teteop yakât heronje otne sâam bukulipñe nombotñe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem heronje otñjetâ yanâmâ baratyetñañe yahatmâ kep ândeop. ⁷Kep ândemu Herotñe ekmâ biwiñe heronje otmâ yuwu sâam ekuop. “Anitâhât senñan kinmâ sâamune nângâ. Gâñe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepñe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâamu sururuk sâam ari mâmâñe yuwu sâam ekuop. “Awoññañe iri sikum ikñambâ gâtñe ya kâsikum nihiwomgât sâam nanñap. Yakât otmâ wuân memongbât nanñat?”

⁸Sâamu sâop. “Yoane yamâ kuñjetâ muâkgât nanñan. Yakât otmâ enñatñe hâreñjetâ kunñe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâam baratñe hângângumu âwurem ari âwâñe yuwu sâam ekuop. “Gâñe tembe lâulipñe ekyongorâ Yoane enñatñe hârem kunñe kondoân katmâ mem ga nihiñet.” Yawu sâam ekuop. ⁹Yawu sâamu Herotñe den ya nângâm biwiñañe ki ârândâñ olop. Yamâ benñe emelâk Anitâhât senñan sâam kârikñe tuhuop. Yakât otmâ bukulipñañe nângâwanñjetâ gemapgât den ya lauñan miop. ¹⁰⁻¹¹Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu pâi emetñan yâhâ Yoane enñatñe hâreop. Enñatñe hârem kunñe mem kondoân katmâ mem ge baratyetñe wanñop. Wanñmu lâum mâmâñahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiñe heronje olop. ¹²Yakât den pat ya Yoane hoñ bawalipñañe nângâm lâum ari hanguwî. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinñjetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³Yesuñe den pat ya nângâm ikñe kapi pilâm nen orowâk wanña mem dengân ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunñe lohimbi nombotñañe kapi ya pilâm nen watnenekmâ dengân ginñe watmâ ariwi. ¹⁴Watmâ arinñetâ wanñaembâ kionñmunñe yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâñe bukulipñeñe mesek topñe topñe otbi ya meyekmâ takanñetâ Yesuñe yekmâ wenje nângâm henñemyongop.

¹⁵Yawu otmâmâ emetsâñe otmu yan yuwu sâam ekuwin. “Emetsenñe emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinñimappât gâ âlepñe hângânyongorâ yahatmâ kapiyerjehen ari sot um nenomai.”

¹⁶Sâamunñe sâop. “O yawu ki tap. Yeñe sot kâsikum yinñjetâ nen orowâk tatmâ neñjetât nanñan. ¹⁷Sâamu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banña kândâkdâmâ mome otmu inñan yâhâp âlâ kârikñe yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸Sâamunñe sâop. “Sot ya mem ga nihiñet.” Yawu sâamu mem yâhâ wanñbin. ¹⁹Wanñmunñe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatñjetâ sot ya mem himbimâm pak sâam ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândâñâk kâsikum yinñim ariwin. ²⁰Yinñimunñe neñjetâ dopyenñan olop. Dopyenñan otmu, nombotñe talop ya hâwurum mânunñmunñe saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹Otmu lok sot newi ya sâlikyonñgomunñe 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipeñe yamâ ki sâlikyonñgowin.

Yesu to kakñambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²²Sot nem pesuk pilâñetâ Yesuñe hângânnongom yuwu sâop. “Yeñe wanña mem kulet sâam ba arinñet. Nâñeâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinñetâ yengât betenñan watyekbom.” Yawu sâop. ²³Yawu sâam hângânnongomu arimunñe lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ itonñ galan otmâ ariwi. Arinñetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâam pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet nññ sâop. ²⁴Emet nññ sâamu nenâmâ wanña mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunñe ariwinângembâ siru pato pilâm wanña mem kopa kopa tuhuop.

²⁵Yâhâ emet enñatñe nângâmu yan Yesuñe to kakñambâ takaop. ²⁶Takamu ekmâ tepennñe hindakmu hu halak tuhumm yuwu sâam alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâam kinñitnenñahât otmâ kâi bânñenñe sâam sâam sâop.

²⁷Yawu otmunñe yuwu sâam eknongop. “Yen wongât otmâ kinñityenñahât otmâ kâi bâtyenñe sâam sâam yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸Yawu sâamu tepennñe welâmñan gemu Petoronñe yuwu sâam ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionñmâ to kakñambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâam âikuop.

²⁹ Âikumu sâop. “Âlepñe, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yanje dondâ bâleop ya ekmâ parâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâm olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bânjan me.”

Sâmu bânjan mem yuwu sâm ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâm mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâm nân nân sâop. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenjanje yuwu nângâwin. “Bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nenñe mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâm yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepñe otbi.

(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutñe Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikmunñe kinop. ³⁵ Hikmunñe kinmu kapi ya ambolipñe Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katñetâ kapi tipi tapi hân ya hawangum tatmâ arap ya ambolipñe nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatñe topñe topñe teteyingioop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesuñe mem henjeyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtñe kundat me umatñe topñe topñe teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunñe gotyenanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepñe otñetgât nângain.”

Sâñetâ sâop. “Den yai ya âlepñe otñet.” Yawu sâmu nombotñe sângumñe wâim yanjak âlepñe otbi.

15

Launenjanjak ki mepaem mannom.

(Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokñe tâmbâlipnenñe yengât den lâum kinmâ sot nene sâm bâtyeñe piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ² “Hoñ bawalipñe tâmbâlipnenñe yengât den kum bâtyeñe ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk nenñetâ yekmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sâñetâ purik pilâyingim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyenñe yâhâp. Anitâñe den sâm kalop ya kum yeñe nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otñetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topñe yuwu sâwe. Anitâñe Mose ekumu kulemguop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nângâyingim denyenñe lâum manñet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâleñe ki hâiyeknomai. Me ki sâm bâleyinginomai. Yâhâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeñe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeñe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe yuwu mon sâm ekyotgonomai. ⁶ “Awoñ, mej, sombo otdomawot yanâmâ sot me senñe âlâlâ âlepñe tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolan yuwu mon sâm ekyongonomai. “Senñe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetñan ari katmunñe tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatsset.” Yawu sâm betyotgorñetâ umatñe kakan mandomawot. Nanlipyeneñe tewetsenñe mem miti emetñan katmai yakât nângânñetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâñeâmâ yawu yakât nângâmu dondâ gemap. Yeñe yawu otmâ yan Anitâhât den nângânñetâ nahat otmop. ⁷ Yen lok perâkñe. Anitâñe yengât topyene tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulemguop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuñe lauyenjanjak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanñeâmâ ki hikunekmai.

⁹ Yâkñe lok senyenan kinmâ yeñe engatyeñeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanjak perâk perâk sâm orotmemeyenñe yakâlât nângânñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulemguop yakât bulâñe yengâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuñe mem bâlenenekbuap.

(Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuñe yawu sâmu lohimbiñe yâkât gotñan banñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katñet. ¹¹ Yu me ya lauyenjambâ nenñetâ tepyenjan gemap yanñeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyenjambâ tetemu sâñetâ lauyenjambâ ga takamap. Yanñeâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yanje nângânñetâ biwiyenjan hâumu nângâm bâlehihiai.” ¹³ Sâmunñe sâop. “Awoñne himbim ambonjanje âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awonjanje Parisaio âi ki sâm yingioop. Yawuhât yeñe yâk yengât nângâm ki gorâyingîâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsâñanjak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionnomai. Kionmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Potoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topŋe sârâ nângâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonjâ ârândâŋ den topŋe topŋe sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nângâŋetâ keteraknap?” ¹⁷ Yeŋe sot lauyenjambâ neŋetâ tepyeŋan gemap. Otmu yanjak tetmâ pilâŋetâ wahap tâŋât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâŋe yamâ biwi nângân nângâneŋan tatmap ya sâŋetâ lauyenjambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyenye yuwu yanje umut biwiyeŋe otmu nângân nângâneŋe mem bâlemap. Nângâm bâleŋgimai. Me den hakoia oraŋgimai. Me den belâŋgen sahaŋgimai. Me kombo miangimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbi sihan enakjâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyeŋambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâm aran yuŋeâmâ biwiyeŋe mem bâlemap. Yâhâ bâtyeŋe pirim me ki pirim sot nemai yanjeâmâ tâŋât oap.” Yawu sâop.

Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.
(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin. ²² Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâmu, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yanje Yesuhâlen taka yuwu sâmu ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmune nângâ. Weke bâleŋeŋe baratne mem mângâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nangan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâmu wanop. Yakât otmâmâ den ya nângâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yanje witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâmu ekuop. “Isirae lohimbi gulip malap mansai yanje Anitâhâlen biwiyeŋeŋe kepeim manŋetgât ikŋak hângânnohomu gewan. Pâku lohimbi yengâlen nep tuhuwongât ki hângânnohomu gewan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwerenyeâk tânnohohât nanŋan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyenjambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nângâmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenŋe sot neŋetâ wahapŋe lauyenjambâ gemap yamâ sosonŋe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwiŋeŋe yawu nângâm den yat ya nângâmune ârândâŋ oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâmu ekuop. Yawu sâmu ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbanŋim ba ariop. Yâhâ imbi yanje emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem hengemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia denŋan ge ginŋan ge pâku lohimbi yengât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋeŋe bukulipyenŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyeŋemâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyenŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyeŋe goŋ goŋe. Me bâtyeŋe pareŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. ³¹ Dâiyeŋemâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk hengemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepawewi.

Lok 4000 ya sot yingŋetâ newi.
(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaŋetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâmu eknongop. “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nângâyingŋian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yingŋimu sen biri yingŋimapgât inâk ki arinomai nangan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingŋimunŋe neŋetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inŋan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa otmu inŋan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yingŋimunŋe mem newi. ³⁷ Neŋetâ dopyenŋan otmu hângânyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋmunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunŋe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuŋe hângânyongomu ariwi. Ariŋetâ nenâmâ wanŋa âlâ mem kapi âlâ, kutŋe Maharan sâmu, yaken ariwin.

16

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioŋe ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotŋaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâŋe hângângohomu ge mansat sâmai. Ya perâk me bulâŋanâk. Yakât otmâ gâŋe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

² Sâŋetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topŋe ekmâ hâum pâpŋuai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpŋunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpŋe otmu yan himbim topŋe palalaŋ sâm kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmai. “O, yuâmâ emet henŋeŋguwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmai. ³ Yâhâ himbim topŋe ya helenŋumap. Yanâmâ yeŋe yuwu nâŋgâmai. “O, yuâmâ tonŋelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmai. Yeŋeâmâ to yambu otmu sikop yakât topŋe ekmâ nâŋgâm henŋeŋguai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm henŋeŋguai? ⁴ Yakât yâhâpŋe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yeŋgât topyeŋe teteâkgât yuwuyaeŋ hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyeŋehen kioŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betyeŋehen kioŋetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Embâŋân poropete âlâ, kutŋe Yona sâm, yâkâlên kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipŋaŋe ekbi. Yakât dopŋeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu waŋgaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe

⁵ Waŋga mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunŋe yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpŋum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenŋe ki tiŋâk kepeiai. ⁹ Yakât nâŋgâmune ki ârândânŋ oap. Yenâmâ sotgâlâk naŋgai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe neŋetâ dopyenŋan olop. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ baŋga nombolân yâhâp yanahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânuŋetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nâŋgâŋetâ keterakiyŋimbâp. Yâhâ yeŋe imbiâk nâhâitŋe “sotgât yap” sâm nâŋgânihiiai. Yakât yâhâpŋe sâmune nâŋgâm henŋeŋguŋet. Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât matuk keluŋe yaŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nâŋgâmunŋe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yeŋgât den nâŋgâm lohottŋe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilip sâm, yan ariwin. Yan arimunŋe Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbijne nâhât âlâ sâmai?”

¹⁴ Sâmu sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmai. “Yoane Baptis emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ poropete âlâ, kutŋe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ “Poropete âlâ, kutŋe Yeremia, me poropete âlâ mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” Yawu sâm ekuwin.

¹⁵ Sâmunŋe sâop. “Yâhâ yeŋeâmâ nâhât âlâ sâmai?”

Yawu sâmu Petoro, kutŋe âlâmâ Simon sâm, yâkŋe yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâŋe hângângohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmap. Yakât otmâ gâmâ yâkât nanŋe tâŋ tâŋ ya naŋgain.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Simon, Yoane nanŋe, bukulipŋaŋe ekgohonetâ ki yat. Awoŋne himbimân tatmapŋe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâŋe nâŋgâhihimu âlepŋe oap. Yakât biwihê heronŋe otbuap. ¹⁸ Yâhâ gike kutgeâmâ Petoro, kut yukât topŋeâmâ “Kât” yawu tap. Gârâmâ nenŋe kât mem emet tuhumunŋe ŋiwij ŋiwij sâmap ya ki putuk sâm liwarakbuap. Yakât dopŋeâk lohimbî nâhâlen ga torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâwe. Nâŋe mâmâŋe otgihimune lohimbî yeŋgât kunyeŋe manbuat. Yanâmâ yâkŋe otŋetâ bâlemapgât gâŋe sâm kuyiŋgiuwat nâku yawuâk kuyiŋgiwom. Yamâ yâkŋe âlepŋe otŋetgât sâm yingiwuat nâku yawuâk nâŋgâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâm kuningiop. “Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp manjuwanjiwe sâmu olop.

(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâmu bâlewanjim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekran ekngongop. “Topŋe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmunne yan Isirae nengât kunlipnenne, otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yengât kunlippenne kerekŋe sâmu bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yanjak mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâmu ekngongop.

²² Yawu sâmu ekngongomu Petoroŋe dâimu peren pilâm ba yetŋiâk kinmâ yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, umatŋe topŋe topŋe otnihinomai sâmu tat ya ki tetewuapgât nanŋan. Bia kârikŋe.” Yawu sâmu.

²³ Sâmu purik pilâm yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe mâtâp ki manjunihni. Mâtâp manjunihirâmâ Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Gâŋe den yat yu Anitâŋe sâmu nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ loggât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap.” Yawu sâmu.

Manmannenne ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâmu ekum yanjak purik pilâm yuwu sâmu ekngongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmaine nâhâlen torokatne sâmu yan yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me senŋe âlâlâ tatyinŋiap ya biatningimâp sâmu yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haonjâm ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe allaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ, iri sikum me manman topŋe topŋe yan torokatmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yan hikum munomai yanŋe mumuŋambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matŋe âlepeŋe Anitâŋe yinŋiwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonŋenŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu aŋelolipne meyekmunne hânân genom. Gem yan manmanyenŋehât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekâmâ yinŋiwom. ²⁸ Yen ki mum metenŋetâek nâ lok bulâŋe mansanŋe galemeyenŋe otmâ yâhâwom.” Yawu sâmu.

17

Yesu, Mose, Elea den sâmu alahuwi.

(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)

¹ Yâhâ yakât kakŋan hilâm nombolân konok pesuk sâmu Yesuŋe Petoro, Yakowo otmu imiŋe Yoane ya yeŋeâk meyekmu nen katnenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ² Yan yâhâŋetâ Yesuhât kun kundennanŋe âlâ otmu ekbi. Otmu senŋeâmâ dewutâ senŋe gam irik irik sâmap yawuya teteop. Yâhâ sâŋgumŋenŋeâmâ kaok bolan bolan otmâ kâlâp kokotŋe lan lan sâmap yawuya olop.

³ Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâŋe meyelehop yanŋe yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴ Den alahu gulahu otŋetâ Petoroŋe ekâm Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, kulem anŋo teteap yukât yuwuya âlâ ki ekman. Yu ekmunŋe âilongo oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ nâŋe selep kalimbu kumbomgât nanŋan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâmu.

⁵ Yawu sâmu yanâk kulewonŋon ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwinjambâ Anitâŋe yuwu sâmu. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe biwinanŋe yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâwuap ya yeŋe mem biwiyenŋan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâmu. ⁶ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋanŋe nâŋgâm kingityenŋehât otmâ kun kundenyenŋe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷ Yawu otŋetâ Yesuŋe gotyenŋan ba yuwu sâmu ekyongop. “Ki kingityenŋehât otŋet. Yahatŋetâ arine.” ⁸ Yawu sâmu yahatmâ lok yâhâp ya yelekŋetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikŋiâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumŋambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Ewan pumŋan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ yu eksai yukât sâmu tetem ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâmu.

¹⁰ Yawu sâmu hoŋ bawalipŋanŋe Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm yuwu sâmu âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋeâmâ yuwu sâmai. “Anŋoân Eleaŋe yâhâpŋe tetemâmâ Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yâkât mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹¹ Sâŋetâ sâmu. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetem mâtâp yai ya henŋenŋuwuap. ¹² Yawu gârâmâ yai yakât nâŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yengât kunlipyenŋan ekâm yâkât topŋe ki nâŋgâm kuŋetâ muop. Yâhâ Anitâŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yawuâk nohoŋetâ mumbom.” Yawu sâmu.

¹³ Yawu sâmu nângâñetâ keterakmu yuwu sâwi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneje tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâwi.

*Yesuhât hoj bawalipñaje weke bâleje watne sâm hâum pâpguwi.
(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)*

¹⁴ Mâtâwân gem tatjetâ yan lohimbi dondâje lok âlâhât nanje ya nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâp gum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunje bukulpnenje pumñehembâ ge peneningiwi. Peneningjetâ yan naom yakât âwânaje Yesu ekmâ gotñan ga yuwu sâm ekuop. ¹⁵ “Lok pato, gâ ihilâk nannahât nângâwajgi. Weke bâleñaje nanne mem mângâemuâmâ toen kionjmap. Otmu senje gâwâñ gâwâñ sâm kâlâwân kionjmu semap. ¹⁶ Yawuhât naje dâim hoj bawalipñaje sâñetâ weke bâleñaje yâkâlebâ gaiakmâ ariâkgât sâmune hâum pâp gum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷ Sâmu Yesuje nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât nâhâitje ki tânnongowuap yawu nanjai? Yakât nângâmune ki ârândâñ oap. Nâ yen orop sâp kâlep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yeje girawu mannomai?” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâm lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganjet.” Yawu sâop. Mem yâhâñetâ weke bâleñaje mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepñe olop.

¹⁹ Âlepñe olop yakât topñe nângâne sâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Yu topñe girawuhât nenje weke bâleje ya watne sâm hâum pâp guain?”

²⁰ Sâmunje sâop. “Yen nâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmai mâne âlepñe yuwu mon sâmbâi. “O, pumñe enda huhuakmâ orotok sâm giâk.” Sâñetâ âlepñe huhuakmâ orotok sâm gembâp. Otmu âi nombotje tap ya âlepñe torokatmâ membâi. ²¹ Yamâ weke bâleje watmune ariap yaje kârikje bâleje. Yakât otmâ yeñeâm den in sâñetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâleje yawuya ekmâmâ topñe katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

*Yesuje ikñak mumbuap yakât sâop.
(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)*

²² Yawu sâmu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesuje yuwu sâm eknongop. “Anitâñe hângânnohomu gewan nâhât kasalipñaje nohoñetâ mum-bom. ²³ Nohoñetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunjambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâm eknongomu biwinenñaje nângâmunje umatje bâleje olop.

Miti emetje yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawinjan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunje lok nombotje opon kâmbukñahât takesi meminiwi yaje taka Petoro yuwu sâm âikuwi. “Yengât patoyenaje opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâm âikuwi. ²⁵ Yawu sâñetâ Petoronje sâop. “Oj, yawu otmagâ.”

Yawu sâmu emet kâlehen yâhâmunje Yesuje Petoro yuwu sâm âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâm âihohowe. Lok komot girawuyaje tewetsenje mem hângât lok kutdâ yinjing mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulpnyenaje me kasalipnyenaje?” Yawu sâop.

²⁶ Sâmu sâop. “Bukulipnyenje kapi ambolipñaje tewetsenje ki katmai. Yâhâ kasalipnyenje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenjan mansai yâkñak tewetsenje katmai.” Sâmu sâop. “Bonjanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainje opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepñe. Yakât denje bia. Gârâmâ nângâñetâ bâlemapgât gâñe netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâñe injan itâñe mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionjbuap ya mem tepñe gâim duhatbuat. Tepñe gâim duhatmâ tewetsenje yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

*Huruñ huruñ manmâ yâhânom.
(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)*

¹ Yawu sâm ekumu Yesu yuwu sâm âikuwin. “Sâp patoen Anitâñe tihitnenje otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nângârâ kunnenje manbuap?” Yawu sâm âikuwin.

² Yawu sâmunje naom tipñe âlâ gotnennjan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâm eknongop. ³ “Âinohoai yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nimnaom titipâñe Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmai. Yakât dopñeâk otnomai yanâmâ Anitâñe âlepñe yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâñe yenhât nângâñetâ gemu huruñ

huruj manmai. Yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenjahât nângânetâ gemu huruj huruj mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne naom tipine yuwuya yakât nângânetâ yahatmu buku otbanjinomaine nâ hon banihimai yakât dop oap.

Otnjetâ bâleâk sâam ki kendâyininginom.

(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne nimnaom tipipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp manguyingimai. Yamâ hâmbâi matnje umatje menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanje yen kerek mem ge katyekbe sâam otmu yakât lohottje otne sâam oai. Yakât tepne nangan. Lohimbi âlâ me âlâne Satangât tem lâum yan, bukulipyene otnjetâ bâleâkgât kendâyiningimai yakât matnje Anitâne umatje yingiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâne hârenomaihât ki sâwom. Topnje nângânetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje me kâiyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topnje yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâne dâyekmu yu me ya otnjetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnomai. Yawu otnjetâ manman kârikne yingiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâne senje nombot me nombot yanje orotmeme bâlene ekmâ biwiyene yan ariwuap. Biwiyene yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâpgât pat otmâp sâam yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhânetâ manman kârikne yingiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâamune nângânet. Anitâne anelolipje nombotje naom tipipâ yu galempongonet sâam âi yingioip yanjeâmâ yâkât senjan âilonjo mansai. Yakât yenje naom tipipâ yu yengât nângânetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yenje hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâne yengât sâam hângânnohomu gewan. Yakât nâne mem kuwikyekomune manman âilonjoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangjai. Gârâmâ ya yengât hohetyenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonaje nombotje ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotje katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepnje welâmjan giâk sâam yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopneâk awonjane nan baralipje âlâ me âlâne hiliwahomaihât haonmâ ârândân tihityene otmâp.

Orotmeme bâlene otnininginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâamune nângânet. Bukuhe âlâne topnje âlâlâ mângâhehekmu mem dâirâ yok pilâm yetnjiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândân otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukuhanje gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Moseje den yuwu kulemguop ya watbuat.

“Lok konokje iknjiâk bukulipje âlâ me âlâhât topyene teteâkgât sâam hâreyingiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene sâanomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângânetâ bonje (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotje konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkne henjengguromawot. ¹⁷ Yâhâ bukuhanje iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenjan henjenggunomai. Yâhâ yâk yengât senyenjan iliwetmâ denyene ki nângâwuawâmâ yuwu sâam ekunomai. “Gâmâ kunge kârikne otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâam ekum watjetâ ari manbuap.

Den sâam hâreyingine sâam anjoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâamune nângânet. Bukulipyenaje yu me ya âlepje otmâ ya yenje eknetâ ârândân otmâp yawuâk Anitâne ekmâ ârândân otbuap. Yâhâ bukulipyenaje otnjetâ bâlemâpgât yenje kuyinginomai ya yawuâk Anitâne mâtâp manguyingiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yenje menduhuakmâ lok âlâhât den sâam hârewaninginomai yan biwiyene konok otmu Anitâ âikumjetâ topnje mem tetekjan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâne yengât hohetyenjan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topnje nângâm henjenggunum den sâam hârewaninginomai. Otmu Anitâne gurâ yawuâk hârewaningiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenje lohimbi otyingim mannom yakât dopneâk Anitâne otningiwuap.

²¹ Sâamu Petoroje yuwu sâam âikuop. “Kutdâ, bukune âlâne orotmeme kinjoje mângâenekmu tosa pilâwanjigimune amon otmu yan pesuk sâuwap? Nombolan yâhâp otmu yan pesuk sâuwap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâam topnje nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâŋe tosaŋe pilâwanjîm yâhâwuat. ²³ Yakât yuwu sâmunne nângâ. Anitâŋe tihityeŋe otmâ den sâŋ hâreyiŋgiwuap. Yakât topŋe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyenjan hâum sâwe. Yâkŋe ikŋe âi loklipŋe yengât tosa tatyinjiop ya mem âwureŋet sâŋ ekyongop. Ekyongomu tatyinjiop ya amboŋan amboŋan yâkâlen ba sâŋ tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yaŋe tewetsenŋe ki tatbaŋgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhum tewetsenŋe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yaŋe yuwu nângâop. “Nenŋe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakŋan tuhum manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikŋe.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâŋ ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepŋe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâŋ ulitgumu ekmâ tepŋe nângâm tosaŋe ya pilâwanjîop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yaŋe bukunje âlâ mem teteop. Otmu bukunjahât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbaŋgiop. Mem tetem tosaŋe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâŋ ulitguop. “Gâ tepge nângânihim tipiŋe mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetŋan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yuânâk tatdâ hep torehenlipgaŋe tewetsenŋe gihijetâ pâi emetŋe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipŋe nângâm bâlewanjîm patoyeŋe ekuwi. ³² Ekuŋetâ den ya nângâm olop amboŋe ya kunmu gamu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ lok bâleŋe. Angoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâŋe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukukahât tosa ki pilâwanjîat yakât nângâmune umatŋe oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiŋaŋe nângâmune umatŋe otmu mem pâi emetŋan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ waŋetgât tembe lâulipŋe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin waŋetâ ârândân otbuap.” Yawu sâŋ ekyongop. ³⁵ Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyeŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tosa ki pilâyinjinomai. Yamâ Himbim Awoŋnenŋe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyinjiuwat.” Yawu sâop.

19

Lokŋe imbiŋe ki pilaknomai. (Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe den ya sâŋ pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yanak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunŋe lohimbî dondâŋe denŋe nângâne sâŋ betnenŋan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariŋetâ yâkŋe lohimbî dondâ henjemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunŋe yan matŋe sâŋ tâpikgumu den âian katne,” nângâm yuwu sâŋ Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâŋe yeŋe engatyeŋeâk otmâ imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâŋe topŋe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbî yâhâp katyelehop. ⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâŋ ekyotgom. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋait mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋjâk ikŋjâk otdomawot. Anitâŋe menduhyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionjeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmu sâwi. “Ya âlepŋe yat. Gârâmâ Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguop tap.

“Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâŋ âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop. Gâŋe den yat yuŋeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunŋe ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ Yesuŋe Moseŋe den sâop yakât yuwu sâŋ ekyongop. Moseŋe girem den yawu kulemguop yamâ kuyiŋgiwehât nângâm ki kulemguop. Yengât tâmbâlipyenŋe biwiyeŋe kârikŋe otmu yeŋahâlâk nângâm manminiwi yakât kulemguop. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâŋe yuwu sâmunne nângâŋet. Lok âlâhât imbiŋaŋe mâtâp ki tâpikgum manmu lokŋaŋe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuŋe yawu sâmu nenŋe yuwu sâŋ ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbî imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu oraŋgimaihât nângâm lok yawuyaŋe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunŋe sâop. “Lok kerekŋe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotŋaŋe mâmâlipyeŋe yengât tepyeŋembâ pâlâmŋe mannomaihât yawu tetemai. Nombotŋaŋeâmâ imbi memai sâŋ mâtâp maŋuyiŋgimai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiŋ tiŋâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâŋe nângâmune

ârandâŋ otmap. Otmu lok nombotŋaŋe den yu biwiyenjaŋe ekmâ topŋe nâŋgâm yâhâŋetâ ârandâŋ otbuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe nan baralipyenŋe lukuleyehop.
(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)*

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe nan baralipyenŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenŋe yekmunŋe ki ârandâŋ otmu kuyiŋgiwin. ¹⁴ Kuyiŋgimunŋe Yesuŋe nenekmu ki ârandâŋ otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yengât tihityenŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârandâŋ oap. ¹⁵ Yawu sâm Anitâ ulitgum kunyenjan mem uyarjak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

*Lok iri sikumyenŋe pato tatyŋgiap yâk yengât topyenŋe.
(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)*

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâŋe Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, nâŋe âlâ girawu otmune ârandâŋ otmu yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁷ Sâmu sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboŋe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepŋeak otbehât nangat otmuâmâ girem den hârohâk nâŋgâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmu sâop. “Girem den girawuya?” Sâmu sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenjan ki sâuwat. Me den perâk ki sâm kâityongowuat.

¹⁹ Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nenŋahât nangangimunŋe yahatmap yakât dopŋeak buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. nâŋgâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nâŋgâuwat. Yawu.”

²⁰ Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya othom yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatŋihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yŋgiuwat. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbanŋiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok iri sikum pato tatyŋgiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. ²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinjan arimu yan watnâ bawe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeak lok iri sikumyenŋe pato tatyŋgiapŋe Anitâŋe tihityenŋe olâkgât mâtâp ya watnâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyŋgiapŋe yehâhâlâk nâŋgâmai. Lok yawuyenŋe himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu nâŋgâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbingât pat otbuap?”

²⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenŋe topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loggât nâŋgân nâŋgânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nâŋgâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm Anitâhât nâŋgân nâŋgânân watnâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbanŋim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomgât nanŋat?” Yawu sâop.

²⁸ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatnâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yengât topyenŋe ya sâm tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galeyongom mannomai. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyenŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyŋgimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nâŋgâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonŋo yŋgimune menomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yehâhât nâŋgâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋaŋe yehâhât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawangimunŋe yakât hâmenŋe ningiwuap.

¹ Yesuņe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Anitâhât hoj bawanġinetâ yakât hâmeņe yingiwuap yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâņet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbanġioņne omoņânâk nep tuhuņet sâm kapiân yâhâ nep lok meyehop. ²Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeņe kina konok konok yingiwom,” sâmune nângâņetâ âlepņe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

³ Yawu otmâ omoņânâk 9 kilok otmu yan lok nombotņe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. ⁴ Yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetņetâmâ yakât hâmeņe kina konok konok yingiwom.” Yawu sâm ekyongomu ari nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatņetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotņe âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotņe âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatņetâ emelâk emetsâpņe olop. Emetsâpņe otmu nep lok nombotņe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâmune sâwi. “Lok âlâņe âi tuhuņet sâm ki sâm ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sâņetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhuņet,” sâop. Yawu sâmune ari nep tuhuwanġiwi.

⁸ Nep tipijne tuhuņetâ emetsenņe potok sâmune nep amboņaņe yahatmâ nep loklipņe yengât galem ya yuwu sâm ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmeņe meņet.” Yawu sâm ekuop.

Aiop, galem yaņe nep loklipņe ya ekyongomu gaņetâ bânne meyehop yâk yengâlembâ topņe katmâ tewetsenņe yingiop. Yingim arim arim anġoân meyehop ya bânne yingiop.

⁹ Yawu otmâ lok emetsâpņe taka âi mewi ya kina konok konok yingiop. ¹⁰ Yawu otmu anġoân takawi yaņe yekņetâ bâlemu yuwu nângâwi. “Nenņe sâm omoņânâk taka âi topņe katsain. Yakât otmâ tewetsenņe pato membâmgât dop.” Yawu nângâwi. Yawu nângâwi yamâ anġoân takawi me betjan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyenjan tâlimu nep amboņahât dondâ nângâm bâlewangim yuwu sâm ekuwi. ¹² “Lok nombotņe emetsâpņan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omoņânâk menenekdâ nep tuhumunņe sikopņe irik irik sâm dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ ġaņe mem ge katnenkmâ emetsâpņe takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nângâmunņe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâņetâ nep amboņaņe lok hohetyenjan kinmâ sâop ya yuwu sâm ekuop. “Buku, nâņe ki otmâ tâpikuan. Meyeksan yu kina konok konok yingiwom sâmune nângâņetâ ârândâņ oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ arinjet. Nâņe yen yingian otmu bânne takai ya yingian yuâmâ nine enġatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâņe tewetsenņe yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yeņe ki galemnohoai. Yakât otmâ yeņe nângâm bâlenihiai yakât nângâmune ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâņet. Sâp yiwerenņe nâhâlen biwiyenâņe kepeim hoj banihiai. Otmu sâp âlâen komot topņe topņe yaņe nâhâlen biwiyenâņe kepeim hoj banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmeņe dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekņe manman kârikņan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuņe mumbuap yakât sâm hoj bawalipņe ekyongop.

(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)

¹⁷ Yesuņe Yerusalem kapiân yâhâwe sâm nen hoj bawalipņe menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâmune nângâņet. Yiwerenņe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunņe lok âlâņe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenjan katnekbua. Bâtyenjan katnekmu den âian katnekmâ mumbomġât den sâm hârenihinomai. ¹⁹ Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneķetâ yâkņe yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benņe howanân nohoņetâ mumbom. Mumune hannohoņetâ hilâm kalimbu pesuk sâmune yakât kakņan mumunġambâ yahatbom.” Yawu sâop.

Bukulipnenņe yâk yengât hoj bayinginom.

(Mareko 10:35-45)

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbinâņe nanyâhâtyetņe dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtnne yu nângâyitġihât nanġan.” Yawu sâop.

²¹ Sâmune sâop. “Gâ biwihanne girawu nângâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmune sâop. “Sâp patoen ġaņe lohimbî kerek galemnenņe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtnne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmune Yakowo yet Yoane yuwu sâm âiyotgop. “Yakât topņe ki nângâm denâk sâm yawot. Umatņe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me?”

Sâmune sâowot. “Ya âlepņe yat. Umatņe nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromġât nanġait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ säop. “Bonjanâk yawot. Umattje âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya yet gurâ yawuâk nângâromawot. Yakât säwe. Lok âlä me âläje tânnohojetâ kunlipyeje mannom yakât Anitâ ikjahâk nângâmu tap.” Yawu säop.

²⁴ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nângâmunje bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nângâm bâleyitgimunje Yesuje nângâmu bâlemu den âläen hâum yuwu sâm ekngongop. “Lok papatolipyenaje nângâmai dopjan lohimbî galemoyongjetâ yâk yengât amutyejan manmâ hâhiwin kakjan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yejeâmâ papatolipyenaje otyingimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaije nâhât honj bam gam nâ tânnohojetgât ki gewan. Nâjeâmâ lohimbi honj bayingim sârereyekmâ kimmune nohojetâ mumbom. Mum yan tosayeje pilâyngiwom. Yawu otbongât awonaje âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlä me âläje bukulipyenaje nângâyngijetâ yahalâkgât mejetâ huruj huruj otmu yâk yengât amutyejan mannomai. Otmu yengâlen gâtje âlä me âläje Anitâje nenekmu ârândanj olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenaje yengât honj bayinginomai. Yawu.” Yawu säop.

Lok senyetje bok sâsâje ya hengemyotgop.
(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesuje menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunje lohimbi dondâje bet-nenjan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunje lok yâhâp senyetje bok sâsâje mâtâp ginjan talowot. Tatmutâ lohimbi yaje “Yesu takap” sânetâ nângâm yahatnâ halahum yuwu säowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nângânitgi.” Yawu säowot.

³¹ Yawu sâmütâ lohimbi gotyetenjan kinbinje kuyitgim yuwu säwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikje sâm halahum tawot? Den nângânâk tatset.” Yawu säwi. Yawu sânetâ iliwetmâ witgumâk säowot.

³² Sâmutâ yuwu sâm âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanjawot?”

³³ Sâmü säowot. “Lok pato, sârâ sennetje hâreakmu ekdehât nanjait.” Yawu säowot.

³⁴ Yawu sâmütâ senyetjan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betjan sâmütâ orowâk ariwin.

21

Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi âlä, kutje Betepahe sâm, ya Oliwa pumjan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuje honj bawayâhâhaje yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan donji nanje otmu mâmâje hukum katyeleketâ kinsawot ya holanmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holanyelekmütâ lok âlä me âläje yelekmâ âiyotgonjetâmâ yuwu sâm ekyongoromawot. “Yiwerenje âi teteap. Yakât otmâ tudânetjanje yu meyelekehât hângântongomu takait. Meyelekmâ arimutjeâmâ âi ya tulum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekyongoromawot.” Yawu säop.

⁴⁻⁷ Yawu sâm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ donji ya holanmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipnje kâlep katbin ya holanmâ lotohom kakjan katbin. Katmunje kakjan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânjan poropete âläje den kulenguop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipnje nângânet. Papatolipyenaje orotmeme yuwu otmâ mansai. Yajeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakjanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yujeâmâ yeje otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikjahât nângâmü gemap. Yakât otmâ donji kakjanâk lohottjan ariop.”

Den yawu tap yakât bonje Yesuje donji kakjan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kinjitje orowâk hâruhuakbinje Yesuhât nângânetâ yahatmu yeje sângum kâkâlep ya holanmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ âliwahap esenje hârem yaje lingatmâ ariwi. Lingatjetâ donji yaje yakât kakjambâ ariop. ⁹ Yâhâ nombotje hâruhuakbi yaje yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenje Dawitihât sen. Gike ombiheâk ki takat. Anitâje âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heroje otgihim mepaehesain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuje Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipjanje ekmâ pârâk pilâm yuwu säwi. “Main. Lok yuâmâ wonân gâtje? Me âlâhât nanje?”

¹¹ Yawu sânetâ lohimbi betjan säwiye yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlä, kutje Yesu, kapi tipinje, kutje Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ gâtje.” Yawu säwi.

Yesuje opon kâmbukjan yâhâ lohimbi watyehop.
(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

12-13 Yawu sânetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunje Yesuŋe dongi kakjambâ kioŋmu yaŋak yapâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋe kâlehen lohimbine senje âlâlâ anŋi guŋgi otmâ hâmeŋe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaenekno-mai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeŋe mem yahatmâ anŋi guŋgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap. Opon kâmbukŋe yu kâlehen ki orotŋe otŋetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakŋan tat tat, tewo, kembâ mem emetŋe tuhumm ya kâlehen katŋetâ talop, senje âlâlâyeŋe mem purik pilâyŋgim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinŋetâ lok nombotŋe syeŋe bok sâsâŋe otmu lok pareŋe ya yâkâlen arŋetâ hengemyongop. ¹⁵ Hengemyongomu naom titipâŋe Yesu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kioŋsai yakât heronŋe oain.” Yawu sânetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe nâŋgâm bâlewangim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyeŋe biãŋe mepaheksai ya ekmunŋe ki ârândânŋ oap. Yakât kuyiŋgirâ hutuk sâŋet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sânetâ sâop. “Mepaenekŋetâ nâŋgâmunne ârândânŋ oap. Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâŋe nimnaom titipâ yengât biwiyenŋan kioŋmu heronŋe otbangiai.”

Den yawu kulemguwi tap yakât bulâŋe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoŋ sâmu iwin.

Lakop sâwangimu hâlâlânŋ sâm kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

¹⁸ Yan imunŋe emet han sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po wanŋiop. ¹⁹ Po wanŋimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ari ekmâ kehetŋe âlâ ki kinop. Esenŋeak tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yaŋak esenŋe gimbanŋuop.

²⁰ Yawu otmu nenŋe ekmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topŋe girawuhât esenŋe in yawu gimbanŋuap.”

²¹ Sâmunŋe sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanŋan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu mon otnomai. Pumŋe âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunŋetâ âlepŋe huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu. ²² Yeŋe yu me ya otnê sâmamâ anŋoân biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâhâlen kepeim ulitgunŋetâ nâŋgânyŋgimu yanâmâ yakât bulâŋe âlepŋe tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtŋât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukŋan tatmunŋe lohimbi nombotŋe yan tatbi ya den pat âlepŋe ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennŋe yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Âinohoai gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeŋe den matŋe kâpeknihiŋetâ yanâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtŋât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtŋât âi ya tuhuop yakât sânetâ nâŋgâwe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matŋe kâpekbangŋe sâm pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâŋe âi sâm wanŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenŋe ki katbi?” Yawu sâmu den matŋe girawu sâm kâpekbangŋinom? Anŋlaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondânŋe yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâm yan nengât nâŋgâŋetâ bâlewuap. Nâŋgâŋetâ bâlemu nongomaihât ki ekonom?” Yakât otmâ hâum pâpŋum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi ya meminiop ya nen ki nanŋain.” Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtŋât âi yu tuhumm gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbi girawu yaŋe Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtŋe yâhâp. Otmu âwâyetŋaŋe atane yuwu sâm ekuop. “Nan, gâ âinenŋehen ari nep kâmet.” Yawu sâop. ²⁹ Sâmu sâop, “O, awonŋ, nâmâ hâkâŋ oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipinŋe tatmâ yanak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetŋaŋe iminâhâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâmu iminâŋe yuwu sâop. “Awonŋ, âleŋŋe ariwom,” sâop. Yamâ benŋe pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtŋe âlâŋe âwâyetŋahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâm âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atanaŋe âwâyetŋahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe manman âleŋŋe yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeŋe denŋe nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeŋe lok nombotŋe yekŋetâ bâlemu sâm ge katyekŋe. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe takesihât tewetsenŋe meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotŋe lok ihilâk orop manminiwi yaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe ya sâm tetem bet pilâŋetâ yan Yoaneŋe toen mem katyehop. Yeŋeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyeŋe pâlâmŋe otmâ yakât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaŋe hewewenŋe otmâ kulet sâyiŋgim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yeŋeâmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ nahat otmu biwiyeŋe alitmâ Anitâhât komot bulâŋe yan ki torokatsai.

Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.

(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)

³³ Otmu yengât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapgât wanŋa hâwiwi. Otmu emetyenŋe tuhuwi. Ya tuhum tin pilâŋetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetŋe puru pato kinop ya ambonjaŋe hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawalipŋe yakembâek hâŋgânyongomu takawi. ³⁵ Hâŋgânyongomu takanŋetâ nep galemŋe katyehop yaŋe nombotŋe yongom watyekbi, yâhâ nombotŋeâmâ kâŋŋe yongonŋetâ muwi. ³⁶ Benŋe sâp âlâen hâŋgânyongomu takanŋetâ nombotŋe yongonŋetâ muwi. Yâhâ nombotŋeâmâ watyekŋetâ purik sâm ambonjahâlen ariwi. ³⁷ Ariŋetâ ambonjaŋe den pat ya nâŋgâm yuwu nâŋgâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nâŋgâop. ³⁸ Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokumapgât kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matŋe sâŋetâ nâŋgâwe.

⁴⁰ Yawu otŋetâ âi ambonŋe ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ âiyongomu sâwi. “Yawu otŋetâmâ âi ambonŋe yaŋe taka yongomu munŋetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoŋ bawaŋginomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yakât poropete âlâŋe yuwu kulemguop ya yeŋe ki mon sâlikum nâŋgâmai.

“Nep lokŋe nak âlâ ekmâ bâleŋe sâm mem ketetbi. Bâleŋe sâm mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Bâe, yuâmâ patonŋe nâŋgâmu teteap. Ekmunŋe sâtŋe oap.” Yawu nâŋgânomai.” Yawu kulemguop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâŋe yiwerenŋe nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemu hâkâŋ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimi meyekmune nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe kepeim manŋetâ kunyeŋe pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenŋe haonmâ ârândâŋ Yesu betbaŋgimain. Yakât otmâ Anitâŋe nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nâŋgâŋetâ bâleop. ⁴⁶ Nâŋgâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi yamâ yuwu nâŋgâwi. “Lohimbi, sesenġâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nangai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nâŋgâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetjan katne sâm otbi ya gorâyiŋgimu pilâwi.

22

Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi miop yan hâum sâop.

(Luka 14:16-24)

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât topŋe yuwu tap. Lok kutdâ mansai

yeŋgâlen hâum sâmunen nângânet. Lok kutdâ âlâhât nanŋaŋe imbi membe sâm soŋgo bau otmu sot kâle topŋe topŋe um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanŋaŋe imbi membe sâmu yan âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen yâhâm gem bukulpipnenŋe meyekŋetâ takanet.” Yawu sâop. Yawu sâm hângânyongomu ari ekyongonjetâ ki takawi.

⁴ Yawu otŋetâ âlâkuâk hoŋ bawalipŋe nombotŋe yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Anŋoân bukulpipŋe hângânyongomune ari ekyongonjetâ ki takai ya yeŋe âlâkuâk ari yuwu sâm ekyongonjet. “Yen nângânet. Soŋgo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinnan tuhummunŋe tap. Yakât takanjetâ nanŋaŋe imbi membuap yakât heronŋe otmâ nenom.” Yawu sâm ekyongonjet,” sâm hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu hoŋ bawalipŋe yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopŋan dopŋan ariwi. Nombotŋe kalamângen nep tuhuakne sâm ariwi. Yâhâ nombotŋe eamâ bisinisi tuhuakne sâm ariwi. Nombotŋe ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotŋe eamâ lok kutdâŋe hoŋ bawalipŋe hângânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

⁷ Yawu otŋetâ lok kutdâ yaŋe den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipŋe hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâleŋe tuhuyiŋgiwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bukulpipnenŋaŋe hâkâŋ otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katŋetâ tap ya bâlemappât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunŋan ari kinmâ lohimbî yuken yaken arine sâm oai ya ekyongonjetâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu hoŋ bawalipŋe den sâop yawuâk mâtâp kunŋan yâhâm gem lohimbî âlepŋe bâleŋe ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâŋahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yaŋe lohimbî takawi ya yekbe sâm emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtŋe lok âlâŋe sângum tok sâsâŋe latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanŋim yuwu sâm ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nanŋaŋe imbi membe sâm otmu sângum tok sâsâŋe latmâ taka tat? Ya ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matŋe sâwehât nângâmu umatŋe otmu aŋulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe lok yu kâiŋe bātŋe nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilâŋetâ giâk. Pilâŋetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topŋe yuwu sâmunen nângânet. Anitâŋe eamâ lohimbî kerehâk dâiyekbe sâm oap. Yawu gârâmâ lohimbî getek âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâm tiŋ pilâmu Parisaio yeŋeâk peren pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuŋeâmâ nengât topnenŋe miap. Yakât nângâmunŋe bâleap. Yakât benŋe girawu otmâ sâmunŋe Roma tembe lâuŋe Yesu mem ari pâi emetŋan katŋet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâm hoŋ bawalipŋe otmu Herotgât âi lok nombotŋe Yesu âikuŋetâ sâm tâpikgumu topŋe mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topŋe nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunŋe bonŋeâk otmop. Otmu lohimbîŋe nângâhilihîjetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâŋe uwawapŋe bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenŋe mansap, kutŋe sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândâŋ takesi waŋmain. Yawu gârâmâ ya waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nâhâitŋe sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yenâmâ nimbilamyenŋe boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanŋe mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanŋe yu ekŋet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutŋe kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa sâm, yâkât umutŋe yakâ.”

Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâm katŋetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katŋetâ tatmap yâk waŋnomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtŋe otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkŋe yakât topŋe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, anŋoân Mosenŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâje imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemguum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemguoop tap. Yakât topnje sâam eknongohât yuwu sâamunje nângâ.²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anjoân atayenje kunñaje imbi âlâ memu imbiñaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiñaje atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetñaje kambutyetnje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokñe kambutyenje yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenje yâku yawuâk muop.²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâap pato tetemu Anitâñe mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe mambuap?” Yawu sâam âikuwi.

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe poropetelipnje otmu lok nombotnje den ekyongomu kulemguwi yakât topnje yeñe ki nanjai. Otmu Anitâ ikñe wâtñe pato tatbangiap yakât topnje gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yeñe nângâm hilipgum den yawu yai.³⁰ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâñet. Anitâñe lohimbî mumunambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât añelolipñaje ki miakmai ya yengât dop otmâ ikñiâk ikñiâk mannomai.³¹ Yâhâ Anitâñe mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topnje yuwu sâamune nângâñet.³² Emelâk Anitâñe yuwu sâam Mose ekuop.

“Nâñe Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyeñe tatmâ gaman.” Yawu kulemguoop.

Anitâñe Mose den ekumu kulemguoop yakât topñeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâam sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenñe yamâ Anitâ. Topnje yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâamu lohimbî yan kinbiñe den ya nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yañe kun kunñe oap?

(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

³⁴ Otmu Sarukaioñe Yesuhât den matñe sâne sâam hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaioñe nângâñetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi.³⁵ Ari yâk yengâlen gâtñe âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopñe yahalop. Yahatmâ Yesuñe den sâam hilipgumu pâi emetñan katñetâ talâkgât yuwu sâam âikuop.³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nângâ. Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguoop yapâ gâtñe girawu ya yakât nângârâ yahatsap?”

³⁷ Sâamu sâop. “Anitâñe den âlâ Mose ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipñe yen ekyongomune nângâñet. Nengât Kutdânenñe yamâ Anitâ ikñe konok tatmap. Nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yuñe kunñe oap.³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nângâmunñe yahatmap yawuâk buku nombotñe yengât nângâmunñe yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuñeâmâ kunñe pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâñe manbiñe den yâhâp yukât nângâm den topñe topñe kulemguwi.”

Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât sâam Yesuñe Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâam benñe purik pilâm yuwu sâam âiyongop.⁴² “Anitâñe hângângumu gewuap. Yakât topñe girawu nanjai?”

Sâamu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heakñe Dawiti mâmâñe otbangimu den kulemguoop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâñe nâhât patone yuwu sâam ekuop. “Gâñe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitiñe den yawu sâop yakât yuwu sâamune nângâñet. Anitâñe hângângumu gewuap yakât Dawitiñe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ “Yâkñe hâmbâi ge galemngowuap,” sâamai. Den sâamai yamâ Dawitiñe den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâam âiyongomu matñe kâpekbanjine sâam hâum pâpgum pilâm gem iton galan otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioñe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuñe lohimbî nombotñe otmu honñe bawalipñe nen yuwu sâam eknongop.²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenñe kepeim lâum

manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenje yâk yengât amutgen manmunje yu ya otņetgât den undipņe topņe topņe sâm ningimai yamâ yeņe gurâ denyeņe ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkņe otmâi memai yawu ki otnom. Yâkņe den sâm ningimai yan umatņe kakņan manmain. Yawu manmunje biwinenje mem huruņ pilânehât ki tânnongomai. ⁵ Nenje nângâyingimunje yahalâkgât nengât sennennan kinmâ orotme topņe topņe yuwu otmâi. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyeņan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipņe kâkâlep, senje âlâlâ hâmeņe pato, mânunjakņetâ holuņ holuņ sâmu miti emetņan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetņan yâhâ lohimbi senyeņan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁷ Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiņe nenekņetâ yahatmu mepaenenekņetgât nângâmai. Yawu otmâ manņetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenje yuwu sâmune nângâņet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe bukulpņane nekņetâ yahatmu mepaenenekņetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyeņe mansal.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyeņe mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me awoņnenje Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awoņnenje ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topņeâm yuwu tap. Yengâlen gâtņe lok âlâ me âlâņe yeņahât nângâņetâ gemu lohimbi hoņ bayingiwuap ya yengât Anitâņe nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe yeņahât nângâņetâ yahatbuap ya yengât Anitâņe nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuņe Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yeņeâmâ topņeņe kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yeņeâmâ lohimbi nombotņe bulâņanâk Anitâņe tihitnenje olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maņguyingimai. Yawu otmâi yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatņe topņe topņe teteyingiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyeņambâ wateykmâ senje âlâlâyeņe kombo meyingimai. Yawu otmâ lohimbi senyeņan topņeņe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkņe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņe kâpekyingiwuap.

¹⁵ Otmu yeņeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekņetâ yengâlen torokatmâ denyeņe lâum manmai. Yâhâ yeņeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yengât den lâum mansai yaņe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâmai. “Lohimbi nombotņeâmâ opon kâmbukņahât gahatņan kinmâ den hikumai yamâ bonje bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo golinak tuhuwi yakât gotņan kinmâ den hikumai yamâ bulâņanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ topņe nângâm tâpikgum sâmai yakât yuwu sâmune nângâņet. Girawuyakât nângâņetâ yahatmap? Kondo me senje âlâlâ yakât me opon kâmbukņe kâlehen kondo me senje âlâlâ katņetâ tatmap yakât? Yeņe gurâ yakât topņe ki nanjai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Yeņe yuwu sâmai. “Lohimbi nombotņe opon kâmbukņahât alata gotņan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonje bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denje bia. Yâhâ yâkņe hotom une sâm alata gotņan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaņeâmâ bulâņe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâmai. ¹⁹ Yawu sâm nângâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâņet. Girawu yakât nângâņetâ yahatmap? Senje âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeņe yakât topņe nângâm hâum pâpguai yakât sâmune nângâņet. ²⁰ Lohimbi nombotņe hotom une sâm alata gotņan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaņeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topņe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukņan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukņahât ki hikumai. Opon kâmbukņahât amboņe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senņan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenje tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim amboņe Anitâ yâkât senņan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeņeâmâ topņe ya nângâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeņeâmâ wahap tâņât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeņan konok ya mem Anitâhât pat kuwanjingimai. Yâhâ Anitâhât den nombotņe umatņe pato ekyongomu kulenguwi yamâ loņgâemai. Loņgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâņe nângâmu ârândâņ olâkgât ki nângâmai. Yawu otmâ den tâņ tâņâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotņe yengât weyeņe ki nângâm tânyongomai. Otmu biwiyeņe Anitâhâlenâk ki katņetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņe yingiwuap. ²⁴ Yu ya otmâi yakât den âlâen hâum sâwe. Lok

nombotnje senyeŋe bok sâsâŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyenŋe yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Imbi âlâŋe amaŋ mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyeŋe yeŋŋetâ yahalâkŋât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyenŋe kiŋŋoŋ ya biwiyeŋeŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki enjakmâ nanŋaŋgimai. ²⁶ Biwiyeŋan yawu tap gârâmâ angoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkŋât wahap wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerenŋe umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkŋât den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kurihyekomai ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe banban sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk sâm nane gorewaŋ yaŋe ololoŋ sâm kinmap. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkŋâlâk nâŋgâmai. Yamâ biwiyeŋanâmâ nane gorewaŋ yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yeŋgât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyiŋgimu matŋe umatŋe menomai.

Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋeŋe âilongo loŋgo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe banban sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, angoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk tâmbâlipyeŋeŋe poropete yongonŋetâ muwi ya yeŋgât yuwu sâmai. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât sen mansain.” Yawu sâmai. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyeŋeŋe otmuniwi yakât Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyeŋeŋe orotmeme bâleŋe otmuniwi ya yeŋe yawuâk torokatmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yiŋgiuap. Yamâ yeŋe wangiyeŋmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulâŋanâk teteyiŋgiuap.

³⁴ Otmu topyeŋe teteâkŋât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yiŋgimune yeŋgâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkŋât yongom mem ge katyekomai. Nombotŋeâmâ howanân yongom kânâŋgâyeknomai. Nombotŋeâmâ den âiân katyekomâ yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeŋeŋe nâŋgâm bâleyiŋgim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkŋât yuwu sâwe. Embâŋân topŋe katmâ tâmbâlipyeŋeŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Sekarai, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonŋetâ muwi yakât huhopŋe yen gurâ umatŋe menomaiâk.

Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe mem ikŋan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu takanŋetâ yongom mem ge katyekomai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâŋeŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai. ³⁸ Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyeŋeŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋaŋak kinbuap. ³⁹ Yakât otmâ nâŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenŋeŋe tihit-nenŋe otbe sâm mat hâŋgângohomu taka. Yakât otmâ biwinenŋeŋe heronŋe pato nanŋain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

24

Kasalipyeŋeŋe taka opon kâmbukŋe huhum itoŋ galaŋ menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yesuŋe menenekmu opon kâmbukŋe pilâm ge kambenenŋe kakŋambâ olelem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nâŋgâ. Opon kâmbukŋe pato nandoronŋe yu ekmunŋe âilongo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nâŋgâne.”

² Sâmunje yuwu sâm eknongop. “Opon kâmbuknje yu ekjetâ âilongo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenje taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem itonj galanj tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatje topnje topnje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³ Yawu sâm eknongomu nenje pumnje âlâ, kutnje Oliwa sâm, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sâm âikuwin. “Gâ opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bulânje sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâje âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunje sâop. “Lok nombotnje taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâje denyenje nângâm lohotnje otmâ yâk yengâlen torokatnoma. Yawu otmâ yengât biwiyenjan kionjetâ denyenje nângâm yâk yengâlen torokatmahât galemeyeje orangim mannomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topnje topnje tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu otmâ yuwu nângânoma. “Bâe, emet inânjan Yesuje eknongop yakât bulânje teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâje embânjan sâm kalop.” Yawu nângâm imbiâk nâhâitje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nângânoma. Anjân lohimbî hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkje kasa orangim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososoj membuap. Yawu otmu umatje topnje topnje tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbilipyenje naom mene sâm hâliliakmâ tatnâ memai. Hâliliakmâ tatnâ naom gemu yanâmâ hâkyenje sânduk sâmap. Yakât dopneâk umatje topnje topnje teteyingiwuap yakât kakjan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasanje nâhât den pat âlepje nângânetâ nahat otmâ hakyenjan sâm den âian katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknoma. Yanâmâ yen nombotje yongonjetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipionomai sâm yen nombotnje kingityenjahât otmâ topyenje kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionjakmâ betyenjeheh kionjmâ kasa oranginoma.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkne nombotnje yahatmâ yenhâlâk nângâm yuwu sâm kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulânje mansain.” Yawu sâm kâityongonjetâ lohimbî dondâje yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbî nombotnje bukulipyenje otjetâ bâleâkgât bukulipyenje kendâyinginjetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopje yamâ Anitâhât komolân gâtje nombotje hionjakmâ biwiyenje pâlâmje otmu buku ki orangim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatje âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbî nombotnje Anitâhâlen biwiyenje kepeim sât gum mannomai. Yamâ Anitâje bulânanâk mem manman âlepjan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ Anitâje lohimbî kerek yengât tihityenje otbuap yakât den pat âlepje ya lohimbîje nângânetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenje kepeinetgât yeje hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândâj otmu Anitâje hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanjak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ Yesuje kapam me âlâlâ umatje tetewuap yakât yuwu sâm eknongop. “Poropete âlâ, kutnje Danie sâm, yâkne umatje topnje topnje tetewuap yakât emet inânjan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenje yeje lok kutdâ yenhâhât umutnje lâum opon kâmbukjan yâhâ kânângânetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Danienje den kulemguop ya nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenje taka yawu otjetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipiongomaihât Yuraia hânân kapi tatnâ arap ya ambolipjenje kapi yeje pilâm itonj galanj otmâ hewukjeheh ari misinjuraknoma. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipjenje gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinjuraknoma. Yawu otmâ emetyenjan yâhâ itâ parenje miakne sâm yakât ki nângânoma. ¹⁸ Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomaije gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyeje me senje âlâlâyeje ya miaknehât ki nângânoma. Yawu otmâ in yawu sururuk sâm hewukjeheh ari misinjuraknoma.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu njanja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyenje ki tij tij sâwuap yanje hiliwahomaihât yeje Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenje to yambu sâpjan me tatnâ nângâ nângâ sâpjan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenje takanomai yanâmâ umatje pato nandoroje kakyejan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbî katyelehop yapâek umatje yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatje kakyejan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâje ikne lohimbilipje kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwupgât sâm kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sârjetâ ki nâŋgâyiŋginomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbî bulâŋe yaŋe yâk yengâlen torokatŋetgât kulem topŋe menomai. Yawu otŋetâ yekmâ betyiŋginomai. ²⁵ Yâhâ emet inânŋan den ekyongoan yu biwiŋŋan katmâ galem oraŋginomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotŋaŋe den mem yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâŋe hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sârjetâ yâk ekne sâm yaken ki arinomai. Me lok nombotŋaŋe den mem yuwu sânomai. “Anitâŋe hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu laŋŋiŋaŋe siliŋ siliŋ sâm nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hângânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbî hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋŋiŋe ekmâ topŋe nâŋgânomai. ²⁸ Yâhâ umatŋe yâlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.

Yesuŋe âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu omoŋgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omoŋ sahakbuap. Omoŋ sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtne tetemu lohimbîŋe ekmâ kâi bân sân otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hângânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ gemune nekŋetâ sâtŋe otbuap. ³¹ âwurem gewom yan aŋelone âlâŋe lâmunŋe kunmu aŋelolipne hângânyongomune emetsenŋe ga-haŋehen geheŋehen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbî manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuyiŋgimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³³ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain. âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp gewom lohimbî kerekŋe yakât ki nanŋai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awonŋe himbim ambonŋe ikŋahâk nanŋap. ³⁷⁻³⁹ âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwup yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân Noaŋe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbî gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâm manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âleŋŋe mansainâk sâm gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâmu tonŋelâk pato gemu to niŋ niŋ sâm lohimbî kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopŋeâk lohimbî nombotŋaŋe âleŋŋe mansainâk sâm otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbî âi kalamyenŋe tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekbuap. Nombotŋe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâyeŋe gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takamaihât kapi ambolipŋaŋe sen galem manmâ emet kapiyeŋe galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopŋeâk Anitâŋe hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronŋe nâŋgânomai.

*Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpŋe den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galem yongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋaŋe mem galem yongomu âilongo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galem yongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka heroŋe otbaŋgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galem yongom henŋenŋuwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu patoŋaŋe pârâk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmŋe ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekmongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuŋe hâum sâop.

¹ Yesuŋe sâp patoen âwurem gewuwân Anitâŋe menenekmâ ikŋan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâŋe imbi membuap yakât pat kuwaŋgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukuliŋŋe bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaŋgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yengâlen gâtŋe imbi mome yamâ biwiyenŋe golâek manmâ lambe otmu lambe toŋe yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmŋe manbi yakât otmâ lambeyenŋe ya toŋe saŋ sâop. Otmu lambe toŋe gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manŋetâ sâp kâlêwâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatŋetâ omoŋ derepŋan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpŋat galemŋe kinop yaŋe ekmâ ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwaŋgiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewaŋŋet.” ⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyenŋe toŋe orowâk mem manbiŋe tipinŋe âlâ sem talop ya menetâ lanjŋe pato olop. ⁸ Yawu otŋetâmâ bukuliŋŋe yaŋe yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toŋe bia. Yakât otmâ nombotŋe gâim ningiŋet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sâŋetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenŋanâk miain. Yawu gârâmâ yeaŋk aŋgim bero emetŋehen ari puluhum miakmâ takanet.” ¹⁰ Yawu sâŋetâ aŋgim bero emetŋehen ba ariwi. Ari yaken manŋetâ bukuliŋŋe yaŋe ge lok ya penawaŋŋetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatŋe manŋum sot newi.

¹¹ Nem tatŋetâ imbi nombotŋe ya belâŋgen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatŋe meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sâŋetâ sâop. “Bia, ba ariŋet. Nâ ki nâŋgâyingian. Yen wonân gâtŋe?” Yawu sâm watyehop.

¹³ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki naŋgai. Yakât otmâ galemahom henŋenŋum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topŋe
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe kapi kâlepŋehen ariwe sâm âi loklipŋe yongonmu gaŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Senŋe âlâlâ tatnihiap yu galemŋum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâm âi loklipŋe tewetsenŋe mem dopyenŋan âlâku ikŋiâk ikŋiâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waŋmu miop. Bâiŋeâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu yingim yaŋak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topŋe topŋe tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopŋe âi topŋe topŋe tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopŋe âi ki tuhuop. Yâkŋeâmâ tewetsenŋe ya mem itâ hambuŋan mânunŋmâ tunŋu topŋan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenŋe sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingiop ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenŋe yingian yaŋe mem âi tuhuŋetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpŋe teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâŋe 5000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bânŋan kalop. ²¹ Bânŋan katmu patoŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne heroŋe nâŋgâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopnje ga ekuop. “Lok pato, gâje 2000 kina nihion yanje mem âi tuhummune âlâku 2000 kina teteop.” ²³ Yawu sâmu wanjom sâop. “Âi mendâ âilongo oap. Yakât otmâ tepne heronje nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguuwat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopnje ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm herjenjan. Gâ lok sâtnje. Lok âlâ me âlâje gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmâ yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâmu itâ hambujan mânunjmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâmu wanjom.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanjat. Lok âlâ me âlâje nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâje tewetsenje gihiwun yu mem kât emetjan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne gâje mem bânjan katdâ ârândânj otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanjan. Bukuhanje 5000 kina mem kinsapnje nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhumm gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe wanjom. ²⁹ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Anitâje lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu biwiyenjanje kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmâje otyingimu âilongoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâmu yingimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watjetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuje âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuje den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otjetâ matje yingiwom yakât sâwe. Anitâje yâhâpnje hângânnohomu purik sâmu gewom yanâmâ anelolipne kerek meyekmune yengât den sâmu hâreyinginomgât genom. ³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu nonij konohân kinjetâ galemnje hohetyenjan ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot iknjâk otmu nonij komot iknjâk kinnomai. ³³ Nâje dop yawuâk lohimbî kerek mem ketetyekbom. Nombotje nine pat mannomai yamâ bonângen katyekbom, otmu nombotje hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyekbom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbî Anitâje hân hibim ki kalowân yan manman kârikjahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâmu ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihijetâ newan. Me tohât hâj hânjâk nehop yanâmâ osom nihijetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihop yanâmâ tihitne otbi. Me senje âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânohowi. Me papatolipnanje pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan nâhât tepyenje nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awonje tihit ambonjanje manman kârikjan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâmu ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâje den eknongoat yu nângâmunje ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwun? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupnje gekmâ yan buku otgihiwun? ³⁹ Me pâi emetjan talon yan, me kundat umatje topje topje tetehihowân nen yawu tângohowin? Nenâmâ yawu ki otgihiwun nanjan.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sânetâ sâwom. “Yenje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaian sâmu nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâmu ekyongom benje kanehen kinnomai ya yuwu sâmu ekyongowom. “Nâje sotgât po nihimu manban yan ki um nihijetâ newan. Me tohât hâj hânjâk nehop yan ki osom nihijetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyenjan yâhâ ki katneki. Me senje âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatje tetenihop, me pâi emetjan mem katnekjetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâje emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yenje pilânekmâ Satan otmu honj bawalipnje yengâlen torokatmâ orowâk tatjetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâmu ekyongomune yâkne yuwu sâmu buiaknomai. “Sâp girawuân gâje sotgât, me tohât, me senje âlâlâhât sârâ ki tângohowin? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgekbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetjan katgekjetâ talonân yan ki tângohowin? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâmu buiaknetâmâ yuwu sâwom. “Yenje nâhât komolân gâtje âlâ me âlâ geheje manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaian sâmu nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴⁶ Yawu sâmu hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâmu kinmawân kionjomai. Yâhâ lohimbî nombotje nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heronj maronj manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesuŋe den yawu sâm tiŋ pilâm benŋe girawu tetewangiwuap yakât nen hoŋ bawalipŋe eknongop. ² “Halihi Tihit tihit hombaŋ tetemu yanâmâ Anitâŋe nanŋe bulâŋe nâ hângânnohomu gewan yakât topŋe teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât papatolipnennaje Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kuŋetâ mumu lohimbije ekŋetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunŋe mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâŋe to kukŋe mem Yesuhât kunŋan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminioŋ ya henŋenŋuoŋ yakât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hoŋ bawalipŋe ekmunŋe ki ârândâŋ otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. ⁹ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋe puluhunŋetâ yakât hâmeŋe mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunŋe Yesuŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâop. “Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât wongât nâŋgâŋetâ bâleap? Nâŋe nâŋgâmunne âilongo oap. Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomai hât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumunne hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

Yurasine Yesu betŋehen kionŋbuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâm âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimunne menomai yakât matŋe wuân nihinomai?” Sâm u sâwi. “Yakât hâmeŋeâmâ nenŋe kât nanŋe 30 gihinom.” Yawu sâm kât nanŋe ya wanŋi. ¹⁶ Wanŋetâ miakmâ yakât kakŋan girawu otmâ lohotŋan menomai hât nâŋgâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Hombaŋ ya kutŋe âlâmâ Natic Hombaŋ ya tâlâhumu nenŋe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natic Hombaŋ tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâŋe menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunŋe orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunŋe sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekunomai. “Nengât bawapinenŋe yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâŋe hoŋ bawalipŋe meyekmunne gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâm ekunomai.” Yesuŋe den yawu sâm eknongop. ¹⁹ Otmu nenŋe Yesuŋe sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunŋe yuwu sâm eknongop. ²¹ “Yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe lok âlâŋe betnehen kionŋmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu nâŋgâm biwinennaje umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâm nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâm âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâm âikumunŋe yuwu sâm eknongop. “Anitâŋe sâmu kulemguwi yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe betnehen kionŋmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ mumbuap. Yakât otmâ mâmânŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yanâk Yurasine âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâmu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanŋak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâŋ eknongop. “Yen to yu mem neŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nâŋgâm den sâŋ kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayeŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwerenŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hâŋgânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâŋ tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewangim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâŋ eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemuŋop ya yuwu tap.

“Nâŋe sâmunne lama yengât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemuŋop tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâŋ oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyinŋim tatmunne yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanŋian,” sâwuat. Yawu sârâ kalimbuŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâmu sâop. Nâmâ gâ orowâk tadtom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgityeŋahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâŋ otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâŋ, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe peren pilâm ba awoŋ orop den tiŋeŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatŋe tetewangiwe sâŋ olop yakât nâŋgâmu biwiŋaŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatŋet. Hâkne biuk sâmu biwine umatŋe dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâŋ ekyongom peren pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâŋ oap yu nâŋgârâ ki teteâkŋat nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmŋe inetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâŋ ekuop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Nâ yiwerenŋe pilâyekboman. Yakât pâlâmŋe ki otŋet. ⁴¹ Biwiyeŋeâmâ hewewenŋe oap. Yâhâ wâtyeŋeâmâ houŋ sâmu aman iai. Yen lohotŋe otmâ pilânekmahât golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâŋ yâhâpŋe purik sâŋ ba Anitâ ulitgum sâop. “Awoŋ, sâp yiwerenŋe umatŋe yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuatgât dop ki otbuap otmuâmâ nanŋat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâŋ yahatmâ âwurem ba hoŋ bawalipŋe yeksan mâne aman pâlâmŋe iwi.

⁴⁴ Yawu otŋetâ kalimbuŋe âwurem ba den sâop yawuâk sâŋ ulitguop. ⁴⁵ Âwânŋe orop den otmutâ pesuk sâmu âwurem ba hoŋ bawalipŋe mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanŋai me? Wongât aman pâlâmŋe im tai? Emelâk Anitâŋe yu otbomgât hâŋgânnohomu gewan. Yakât topŋe teteâkŋat kasalipnaŋe menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bânŋ, yen yahatmâ enda yekŋet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtŋe betnehen kioŋsapŋe taka kinsap. Yakât yahatŋetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâŋ eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe lok sesengâlâk hâŋgânyongonŋetâ bukunenŋe Yurasinŋe dâiyekmu Yesu mene sâŋ takawi. Takanŋetâ nen orop ahomaingâtbn nâŋgâm kapamgât wahap miakmâek

takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasinje kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyeckmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasinje Yesu gotnan tãñ tãñâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâam paruhoop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesunje yuwu sâam ekuop. “O bukune, girawu nãngâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâamu kasalipnãje in yawu ga mewi. ⁵¹ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlãnje yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehãt hoñ bawa ya ândãpne nombot topnjambãek kãrãm hãreop. ⁵² Kãrãm hãremu Yesunje ekmu bãlemu yuwu sâam ekuop. “Ya otdâ bãleap. Yu oat yukât matne hãmbãi tewet yunãhãk purik sãhihimãpgât ya pilã.” ⁵³ Gã nãhãt topne ki nanãtgãt yawu oat. Nãnje âlepne awonje ekumune añelolipne kinãitne orowãkne tãnohoñetgãt hãngãnyongomu ge kasalipne yu yongom watyeknetã arinomaihãt dop tap. ⁵⁴ Yawu gãrãmã awonje ekumune añelolipne hãngãnyongomu yawu otbãiãke yamã ikñak ãi sãam nihiop yakât mãtãp mãngunetã bonje ki tetewuap. Yakât otmã sãam nihiop ya ãrãndãñ olãkgãt nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sãam kasalipne yuwu sãam ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgãt sãtne metne ãlãlã mem takai. Yene nãhãt lok bãleñe sãam menekne sãam takai me? Me lok bãleñe ãlã kune sãam takai? Ya ekmune bãleap. Hilãm ãrãndãñ nãmã Anitãhãt opon kãmbukñan yãhã den kãsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bãn menekbãi yamã den inãññan Anitãñe poropetelipne den ekyongomu kulemguwi yakât bulãñe ãun teteap.” Yawu sãamu ekmunje hãknenje biuk sãamu yahatmã tiok taok otmã arim kinbin.

Yesu muãkgãt sãam den hakñan sãwi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenãmã kerehãk kinãitnennãhãt otmã gem tiok taok otmã arim kinmunje Petoroñe ikñiãk betyenehen tihãk watyekmã ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutne Kaipa sãam, yãkãlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sãp yanãmã Mosehãt girem den kãsikum ningiminiwi otmu Yura nengãt kunlipnennãje menduhuakmã kinbi. Menduhuakmã kinnetã Petoro yãhãmã emet ginñan tembe lãunje emet yakât galem kinbi ya yengãt hohetyenjan ari kinmã den girawu hikonomai sãam yakât ãndãp katmã nãngãop.

⁵⁹ ãndãp katmã nãngãmu ãi pãi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunje muãkgãt den golã topne topne gahaem hakñan sãwi. ⁶⁰ Yawu otmã lok dondãñe den girawuãñ hãum sãnetã kunlipyenãje nãngãnetã ãrãndãñ otbuap yakât pãpguwi. ⁶¹ Yawu gãrãmã hohetyenjan gãtne lok yãhãp yanje yahatmã emelãk Yesunje den sãop ya nãngãm hilipgum den imbiãk hakñan sãowot. “Lok yunẽãmã yuwu sãamu nãngãwit. “Anitãhãt opon kãmbukne emelãk tuhuwi yuãmã nã niniãk liakum yãhãpne hilãm kalimbu kãlehen tuhum mãnguwom. Lok ãlã me ãlãñe ki tãnnohonomai.” Yawu sãop.” Yawu hakñan sãmutã Yesunje olotoñãk kinop.

⁶² Olotoñãk kinop yakât Kaipãñe yahatmã kinmã Yesu yuwu sãam ekuop. “Gã wongãt otmã den ãlãlã ãihohomunje yakât matne ki kãpeksat? Yawu otdã ekmunje ki ãrãndãñ oap.” Yawu sãop. ⁶³ Yawu sãamu benje Yesunje yãhãpne olotoñãk kinop. Olotoñãk kinmu witgum sãop. “Bãin witgumãk ãihohowe. Anitã manman ambonãhãt senñan ãihohowoman yukât matne sãrã nãngãne. Gã Anitãñe ikne nanje bulãñe ya hãngãngohomu ge yu mansat me bia? Sãrã nãngãne.” Yawu sãop.

⁶⁴ Sãamu sãop. “Yu yat yakã. Nãmã Anitãñe hãngãnnohomu gewan. Yawu gãrãmã hãmbãi Anitãñe wãtne nihim ãlãkuãk hãngãnnohomu elem kulewoñboñ kakñambã ãwurem ge yengãt kunyene tatmã yãhãmbisãam. Sãp yan Anitãhãt wãtne ya nãhãlen tetemu eknomai.” Yawu sãop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sãamu Kaipãñe nãngãmu bãlemu yahatmã ikne sãngum mem duhatmã bukulipne yuwu sãam ekyongop. “Bãe, ikñahãt nãngãmu yahatmu Anitãhãt kawerñan kinbe sãam oap. Yuãmã den kãmbukne hãlilije yap. Yakât girawu tuhunomgãt nanjai?” Yawu sãam ãiyongop. Sãamu sãwi. “Kunjetã muãk,” yawu sãwi.

⁶⁷ Yawu sãam kundennan tãpguwi. Tãpgum gãtñãñe sãngum ãlã mem senje sãhãm kãtãpgunetã kinop. Senje sãhãm kãtãpgum ãndãpne huhuwi. ãndãpne huhum nombotñãñe yuwu sãam ãikuwi. ⁶⁸ “Bãin, ãndãpge ãlãñe huhuap? Anitãñe hãngãnnohomu gewan sãamat. Ya bulãñe sãamat otmuãmã yiwerenje ãlãñe ãndãpge huhumu eksat yakât sãrã nãngãne.” Yawu sãam kum senñan gem mem ãlãlã mãngãewi.

Petoroñe Yesu betbanãgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroñe emet ya hawinãñãk kinmu hotom uminiwi ya yengãt lok kunyehãt hoñ bawa imbi ãlãñe ekmã yuwu sãam ãikuop. “Gãmã Yesu Galilaia ambonje orop manñetã yekman.” Yawu sãop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiñe nekmâ nângâmaiñât Petoroñe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâñe den yat yakât ki nanñan.” ⁷¹ Yawu sâmu pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâñe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtñe yâk orowâk manñetâ yekman.”

⁷² Yawu sâmu ekyongomu sârearekmâ yuwu sâop. “Anitâhât senñan kinmâ yuwu sâmunen nângâñet. Nâ lok yakât ki nângâwanñan.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtñe nanñain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yengât enñat ya sârâ nanñain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yakât komolân gâtñe gekrain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâñetâ sârearekmâ sâop. “Bâin, âlepñe Anitâhât senñan den membom otbuanwâmâ yâkñe matñe nihiwuap. Lok sâmu tai yuâmâ bulânânâk ki nângâwanñan.” Yawu sâop. Yawu sâmu oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâñe nâhât “ki nângâwanñan” sârâ kalimbuñe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwiñe ñasinâk pato otmu pilâyekmâ ikñiâk ba kinmâ hik ñâik ñâihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet hanñ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Yura nengât kunlipnenñane Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bânñan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutñe Pilato sâmu, yakât den sâsâ emetñan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenñe Yurasiñe Yesu mumbuapgât den sâmu hârewañgiwi yakât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkñe kât nanñe 30 wanñi ya mem sururuk sâmu ari yuwu sâmu ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosañe bia yamâ nâñe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatñe mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboñe. Gikak henñenguwuat.”

⁵ Yawu sâñetâ nângâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenñe wanñi ya mem ari opon kâmbukñan yâhâ sorokenâk pilâmu giop. Pilâm gem sururuk sâmu ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyeñane tewetsenñe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenñe yuâmâ Yurasiñe Yesu betñehen kioñop yakât hâmenñe. Yawu gârâmâ yuñe opon kâmbukñahât pat sâmu katmunñe ki ârândânñ otbuan. Yawu gârâmâ yuwu mon otmom. ⁷ Yu mem lok âlâñe amanñ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepñehembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwu yakât kutñe yuwu, “Heññak puluhuwu,” yawu kunbi. Sum yakât kutñe yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Othi yakât bonñe teteop yamâ emet inânñan Anitâñe sâmu poropete âlâ, kutñe Yeremia sâmu, yâkñe kulemguoop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnenñane lok âlâ muâkgât sâmu hârewañgim yakât kât nanñe 30 kasañe wanñi. Tewetsenñe wanñi ya mem ari lok âlâ amanñ tuhumaniop yâkâlen hân puluhunomai sâmu Anitâñe den eknohop.” Yawu sâmu kulemguoop tap.

Yesuñe olop miop yakât Pilatoñe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenñane Yesu mem Pilatoñe sâmu hâreâkgât yâkâlen ari den âian katbi. Katñetâ tatmu Pilatoñe yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Onñ, den bulâñe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotñane yakât hakñan sâwi. Hakñan sâñetâ den matñe ki sâop. ¹³ Ki sâmu olotoñâk kinmu Pilatoñe topñe nângâwe sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Girawu otmâ den sâmu tai yakât matñe ki kâpekyinñiat?”

¹⁴ Yawu sâmu âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtñe olop.

Yesuñe kujetâ muâkgât Pilatoñe den sâmu hârewañgiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatoñe yuwu nângâop. “Lohimbi dondâñe Yesuhât nângâñetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeñane nângâñetâ bâlemu yanñak muâkgât sâmu hârewañgim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm enñat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiñane yuwu sâmu den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topñe yuwu. Yesu yamâ tosañe bia. Gârâmâ gâñe ihilâk ki otbaniuwuat.” Den yawu sâmu katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanñ ârândânñak Pilatoñe yuwu otmuniop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbiñe nângâñetâ dopñan otmu lok

âlâ holaŋbuat sâminiwi ya holaŋyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleŋe, kutŋe Yesu Barawa sâŋ. âlâ me âlâ holaŋmu gewuapgât nâŋgâm Pilatoŋe lohimbî ya yuwu sâŋ âiyongop. “Âlâ holaŋmune gewuap? Barawa me Yesu holaŋmune yengâlen giâkgât nanŋai?”

²⁰ Yawu sâŋ âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Yura nengât kunlipnenŋe lohimbî biwiyeŋan kioŋmâ yuwu sâwi. “Barawa holaŋdâ gemu Yesu kuŋjetâ muâk,” sâŋet sâŋ engatyeŋan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâŋ âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaŋmune giâkgât nanŋai.”

Sâmu sâwi. “Barawa holaŋdâ giâkgât nanŋain.” Sâŋetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâŋe hâŋgâŋgumu giop sâmai yâkât girawu otbaŋgiwomgât nanŋai?”

Sâmu ŋereŋe berendenâk sâwi. “Yâk howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.”

²³ Sâŋetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotŋe. Wuân otmu bâleopgât yawu yai?”

Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâkgât nanŋain.” Yawu sâwi.

²⁴ Yawu sâŋ kunyeŋe kârikŋe otŋetâ kuk pato tetemap sâŋ Pilatoŋe yahatmâ kinmâ topyeŋe teteâkgât to osom katmâ senyeŋanâk bâtŋe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâŋ oai yamâ yengât tosa. Yuŋe nâhât wahap ki oap. Yawu gârâmâ senyeŋanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵ Sâmu sâwi. “Sâmunŋe kuŋjetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândân meneneŋkuap.” Yawu sâŋ hârewi.

²⁶ Yawu sâŋ hâreŋetâ Pilatoŋe sâmu Barawa ya holaŋetâ giop. Yawu otmâmâ tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu mem kândâtŋe lawitŋetâ heŋŋak kinŋe pisiliŋ sâop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hâŋgâŋyongomu howanân kuŋjetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷ Tembe lâulipŋe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe nombotŋe meyekŋetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipŋe tuhum pilâwanŋim hâk katipŋe kâkâlep, kuriŋ takop takop yamâ lok kutdâŋe mânunŋakmâ manminiwi yawuyua ya mem mânunŋangwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâŋe metŋe, hatman yawuyaye mem goŋgoŋgum lok papato yengât ŋerendenŋe ya dop kum kunŋan kepeim âlihitbangiwi. Âlihitbangim kapam âlâ bâtŋe bonâŋgen waŋetâ memu gotŋan ba senŋan gem giriŋbangim yuwu sâŋ ekuwi. “Bâe, Yura yengât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât nanŋain.” Yawu sâŋ senŋan gewi. ³⁰ Senŋan gem kundendenŋan tâpguwi. Otmu kapam waŋbi yanŋak bâtŋan hindâm kunŋan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipŋe kuriŋ ya mem tuhum pilâm ikŋe hâk katipŋe mânunŋangim yanŋak mem howanân kum kânâŋgâne sâŋ dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikŋahâk howanŋe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtŋe houŋ sâmu lok âlâ, kutŋe Simon sâŋ, yamâ Kirene gâtŋe ya mem tetem sâwanŋetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutŋe Golihata sâŋ, yan ariwi. Kut yakât topŋeâmâ “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuŋe hâhiwin dondâ nâŋgâmapgât wain to otmu to ŋasin bâleŋe ya orowâk menduhum gâim waŋetâ nemu ŋasinbangimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipŋe tuhum pilâmâmâ ikŋe howanân kum kânâŋgâŋetâ kinmu hâk katipŋe ya mem “Âlâŋe miakbuap?” sâŋ mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katŋetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunŋetâ giop. Mânunŋetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meŋetâ kut teteop yanŋe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakŋan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunŋan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutŋe Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâŋ kulemguwi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbî nombotŋe mâtâp ya watmâ howan hâlâŋmâ arim takawiŋe Yesu ekmâ lauyeŋe butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâŋe emelâk yuwu sârâ nâŋgâwin. “Opon kâmbukŋe yamâ nâŋe liakum hilâm kalimbu biwiŋan tuhum manŋuwom,” yawu sârâ nâŋgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâŋ kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenŋe “O, Anitâhât nanŋe bulâŋe” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sâŋetâ benŋe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe senŋan gem lohimbî kinbi ya yuwu sâŋ ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuŋe lok nombotŋe tânyongomu ekmâin. Yâhâ girawu otmuâmâ ikŋeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwanŋinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmâp.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikŋak yuwu

sâop. “Nâmâ Anitâhât nanje bulâje. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Iknjâhât yawu sâop. Gârâmâ bâinj Anitâje tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâm senjan gem kinjetâ yanâk lok bâleje yotgom kânângâyeleknjetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senjan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâje nângâmu emetsenje bok sâmu omoj sahapop. ⁴⁶ Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinje âlâkuâk pillâop. Yawu otmu Yesuje kândâtne kuwihâkmâ Yura nengât denân yuwu sâm halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awonj, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihât?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotnaje nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâm ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sâjetâ hohetyejan gâtne âlâje sururuk sâm ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonjan pânj pânj kepeim wain to bâleje yan katmâ mem yâhâ Yesuje niâkgât laujan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukulipnaje yuwu sâm ekuwi. “Pilâ. Eliaje himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutne kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi. ⁵⁰ Yawu sâm kinjetâ Yesuje kârikjeâk halahum yanâk bânje kambiamne tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimi innaje opon kâmbukje yakât biwine ekmai sâm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpugminiop. Sângum yaje pânjambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. Yawu otmu mososoj pato miop. ⁵² Mososoj pato memi yan hân orotok sâmu lohimi nombotnaje emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum arj sâm kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaje ari Yesuje mumunambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâjetâ yan kapi ambolipne orowâk enakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlânmâ kinbinje mososoj pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâjanâk Anitâhât nanje.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotne yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipne. Yâkneâmâ Yesuhât hoj baminiwi yamâ kutyene yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtne, âlâmâ Mariahât nambene Yakowo yet Yose mâmâyetne, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetne.

Yesu lâum ari hangawi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet njin sâmu yan lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâhâmâ Arimata kapi amboje. Yâkât iri sikumne pato tatbangiop. Otmu yâkne Yesuhâlen biwijnaje kepeim manop. ⁵⁸ Lok yaje Yesu lâum ari hanguwe sâm Pilatohâlen ari tetewangiop. Tetewangimu laujan mem tembe lâulipne hângânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem wanbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem wanjetâ bukulipne orop Yesu lâum ari kât mâtâpne âlâ dikin yawuya emelâk Yosepne yan hannohonomai sâmu nanlipnaje kât mâtâpne kusânmâ mem tingâlonjetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sângum kaok ânje yaje katipgum kâlehen lâum ba katjetâ talop. Katjetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboje otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetnaje yan ge tatmâ we bâle nângâm talowot.

Tembe lâu katyekjetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet hanj sâmu, tatmâ nângâminiwin sâp yakât omojanâk hotom uminiwi yengât kunlipnye otmu Parisaio yaje Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâm ekuwi. “Patonenje, den tipine sâmunje nângâ. Yesu lok perâk yaje emelâk den âlâ yuwu sâop ya nangat. “Nâ nohojetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu nangain. Yawu gârâmâ hoj bawalipnaje lâum ari âlâengen misinjutjetâ tatmu den imbiâk yuwu sâm lohimi kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunambâ yahatsap.” Yawu sâm kâityongom angoân yakât nângâjetâ yahalop ya witgum torokatjetâ umatne topne topne teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaiâhât gâje tembe lâu nombotne katyekdâ ari sum yakât galemne kinjetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nangain.” Yawu sâm ekuwi.

⁶⁵ Sâjetâ sâop. “Bâinj nâhât tembe lâu meyekjetâ ari sum galemgum kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipne meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpne manguop ya ekmâ dengop kutakum mem ginjan katjetâ merakio. Yawu otmâ Yesuhât bukulipnaje tuhum gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaiâhât Sisahât towat dengowân katbi. Dengowân katmâ tembe lâu galem katyekjetâ kinjetâ âwurewi.

28

Yesuŋe mumunambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet han sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtŋe otmu nambene orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososoŋ pato memu anelo âlâ hâk katipŋe kaok bolan bolan yaŋe himbimâmbâ parâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulipŋe lâum hâpunjetâ ba sum mâtâpŋe manguop ya yâkŋe lâum hâpunmâ pilâm kakŋan yâhâ talop. ³ Otmu anelo yakât kundenŋe lanŋinŋe dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakŋan ge tatmu ekmâ tembe lâu yaŋe umutyene arimu kâi bâtyene sân sân sâm derepyongop. ⁵ Yawu otmâ anelone imbi yâhâp yuwu sâm ekyotgop. “Yet kiŋgityetŋahât ki otset. Yetŋe Yesu howanân kuwi ya ekde sâam takawot ya nanŋan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nângâm in yawu âwurem ari hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongoromawot. “Kutdânennŋe emelâk mumunambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariŋetâ penanŋinmai.” Yawu sâm ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nângâm koahowot yamâ biwiyetŋe herone pato nângâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâm hoŋ bawalipŋe yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuŋe mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nângâm mepa sanŋan otbanŋiowot. ¹⁰ Yawu otbanŋimutâ yuwu sâop. “Yet ki nângâm koakset. Yerâmâ sururuk sâm hoŋ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaŋe den golâ gahaem sâm haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâm ekyotgomu mâtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemŋe kinbiŋe sururuk sâm ari kapi patoen yâhâ hoŋ uminiwi yengât kunlipyene kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonetâ opon kâmbukŋahât galemlipeŋe orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yaŋe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenŋe hâmeŋe pato yinŋim “den golâ yuwu sânomai,” sâm engatyenŋan gewi. ¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ bawalipŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatonŋe den yu nângâm hilipyongomapgât nenŋe sârereyekmâ topŋe yu kurihinomai. Yakât ki nângâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâm hâmeŋe yinŋinetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâm haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yu Yura kapi ambolipŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâm ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe punŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nângâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋe ekmâ engat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnenŋan ga kinmâ yuwu sâm eknongop. “Anitâ Awoŋnŋe mâmâŋe otnihimu yakât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yengât kunyene tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbî kâsikum yinŋinetâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yene nengât kulân lohimbî toen mem katyekŋetâ nenŋe thityene otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yinŋim gan ya kerehâk kâsikum yinŋinetâ biwiyenŋe tiŋâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândân mâmâŋe otyinŋimune nâ orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanŋiaknom.” Yawu sâm den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepne Marekonje kulempuop.

Yoaneje âi topne kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanje Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne yakât topne ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutnje Yesaia sâam, Anitâne yuwu sâam ekumu kulempuop.

“Anitâne nanje yuwu sâam ekuop. “Nine honj bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâam ari mâtâp menjigiuwap.” Yawu sâam nanje ekuop.”

³ Yawu sâamâ torokatmâ mâtâp mewangiuwap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanginjet. Otmu uk sâam huruj sâam, punnje lauñe yamâ kum kilikmâ mem ârândâñ merândâñ tuhuñetâ ya talâk.”

Yawu sâam ekyongop.” Yesaiañe den yawu kulempuop tap yakât bulâne yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneje lohimbi toen katyekbe sâam yakât topne katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâne yâk ekne sâam ariñetâ yuwu sâam ekyongop. “Orotmemeyene kinjonj âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbanjinjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâne tosayene pilâyinjgiuwap.” Yawu sâam ekyongop. ⁵ Yawu sâamu ya nângâm hân pato âlâ, kutnje Yuraia sâam, ya ambolipne otmu kapi âlâ, kutnje Yerusalem sâam, ya ambolipne kinjitne orowâkne yâkâlen ari orotmemeyene bâlene ya kerehâk sâam tetenjetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneje hâk katipne yamâ sonjo âlâ, kutnje kamele sâam, yakât somotñane mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkñane let yawu pâñan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, nenjopdâ, me gonjaranj yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtne pato tatbanjiap. Nâmâ lok tâñât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâne yâkât itâkat kâpekâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeñe orotmemeyene bâlene betbanjinjetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyene yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâne ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyinjgiuwap. Mâmâñe otyinjgimu manman bulâne mannomai.” Yoaneje Kutdâhât nângâm yawu sâam ekyongop.

Yoaneje Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuñe kapi âlâ, kutnje Nasaret sâam, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâam Yoran to ginñehen ariop. Yan arimu Yoaneje mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâronj sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne kembâ hâtgum ge Yesu mâmâñe otbanjiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmbâ Anitâne yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinañe gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakñan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne Yesu hângângumu hewukne kârikne lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâlene yengât kunyene, kutnje Satan sâam, yâkne Yesuhât biwiñahât topne ekmâ nângâwe sâam olop. Yawu otmu yakât kakñan Anitâne anjelolipne hângânyongomu ge Yesuhât tihitne otmâ tânguwu.

Yesuñe âi topne kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakñan Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop yakât den pat Yesuñe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topne katbe sâam âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat yuwu sâam ekyongop. ¹⁵ “Anitâne tihitnenne otbe sâam oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyene bâlene betbanjin den pat âlepne ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhum manñet.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuñe honj bawalipne imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginjan ari imi ata yâhâp yelehop. Kutyetnje Anderea yet Simon. Yâhâmâ injan mem dâire sâam dengân tânâmjan ba injan itâne pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâam ekyotgop. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerenje injan dâim mansawot. Gârâmâ nâne meyelekmune nâhât wâtian kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâam ekyotgop. ¹⁸ Yawu sâamu yanâk senje âlâlâ yetnje pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutnje Yeweraio sâam, yâkât nanyâhâtnje, kutyetnje Yakowo yet Yoane orowâk kinjetâ yehop. Otmu Yeweraioje âi lok meyekmu orowâk wanjaen tatmâ injan itâne hâreahop ya gârem tatbi. Gârem tatjetâ yekmâ yan nanyâhâtnje yotgonop. ²⁰ Yotgonmu nângâm âwâyetnje otmu âi loklipje pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuje weke bâlenje watmu gaiakmâ ariop.
(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manjetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuje miti emetjan kapi ambolipnje orowâk menduhuakjetâ Anitâhât topnje sâam ekyongop. ²² Ekyongomu nângâjetâ bonje otmu biwiyenaje herenje otmâ yuwu sâawi. “Mosehât girem den kâsikum ningimâije den sâamai ya nângâmunje porap otmâp. Yâhâ lok yujeâmâ den eknongoop yu nângâmunje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâawi.

²³ Yawu sâam kinjetâ lok âlâ weke bâlenaje mem mângâemu manminiop yanje miti emetjan yâhâop. Yâhâmu weke bâlenaje biwi nângân nângânje mem purik pilâm kârikjan halahum yuwu sâop. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret amboje. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâam takat me? Gâhât topge nanjan. Gâmâ, Anitâhât nanje bulâje mansat. Otmu Anitâje hângângohomu bukulipne orowâk hilipnongowe sâam gion.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâamu yuwu sâam sâawanjiop. “Kâmbukje. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâamu weke bâlenje yanje gaiakmâ ba arimu lok ya senje gâwâj gâwâj sâamu lauje barakjanjak pato otmâ ge iop. ²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimi miti emetjan tatbi je ekjetâ sâtje otmu yuwu sâam alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotje oap. Wâtje pato tatbanjiap yakât otmâ weke bâlenje sâawanjimu denje lâum gaiakmâ ba arap.” Yawu sâawi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâajetâ Galilaia hân nombot nombot huhum linjarakmâ ariop.

Yesuje sâamu Petoro hewunje âlepje olop.
(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuje miti emetjambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunje hâkne kâlâp otmu im talop. ³⁰ Yesuje kâlehen yâhâmu emelan tatbi je mesek kuop yakât topje ekuwi. ³¹ Ekujetâ mândemu yahatmu yanâk hâkne sânduk sâop. Hâkne sânduk sâamu emetsenne purik sâowân sot um yingjiop.

³²⁻³³ Sot um yingjimu nem tatjetâ omoj olop. Omoj otmu yan kapi ya ambolipnaje lohimi kundat yongop otmu weke bâlenaje mângâeyekmu manminiwi ya meyekmâ ari emet yakât gotjanâk menduhuakmâ kinbi. ³⁴ Menduhuakmâ kinjetâ Yesuje kundat topje topje teteyingjiop ya sâamu âlepje otbi. Otmu weke bâlenaje mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topje ekmâ nângâwi. Ya lohimi sâam tetem ekyongonetâ nângâmai sâam kuyingjiop. Otmu omoj sâamu kapi yan iwi.

Yesuje ikje den pat âlepje ekyongop.
(Luka 4:42-44)

³⁵ Otmu emet enjatje nângâm Yesuje yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. ³⁶ Alahum tatmutâ Simon bukulipje orop yahatmâ pâinjjetâ biatmu yuwu sâawi. “Yu wasaken arap?” Yawu sâam pâinmâ kapi ya pilâm ari mem tetewi. ³⁷ Ari ekmâ yuwu sâam ekuwi. “Kapi ambolipnaje taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

³⁸ Yawu sâajetâ yuwu sâam ekyongop. “Yu hâlânmâ kapi tatmâ arai yâkne yawuâk Anitâhât topje nângâjetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâm pilâyekmâ kapi nombotje yengâlen arinehât nanjan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. ³⁹ Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi patî tatmâ arap yakât ambolipnaje den pat âlepje nângâjetgât miti emetje ârandâj yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâlenaje lohimi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewanjioj ya Yesuje mem henjenjuop.
(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

⁴⁰ Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewanjimu manopje Yesu ekmâ gotjan ba yuwu sâam ekuop. “Gâne sârâ kundat topje topje biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâajetâ nanjan. Yakât otmâ âlepje otbomgât nângâwuât yamâ âlepje otbom.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâamu Yesuje wenje nângâm ekuop. “Nângâhilian. âlepje walipgohomune hâk bâle ya biatgihâk.” ⁴² Yawu sâam walipgumu biatbanjimu âlepje olop. ⁴³ Yawu otmu yuwu sâam ekum hângânguop. ⁴⁴ “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Mosenje hotom u uhât girem

den kulemguoap ya lãum Anitãhãt hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmãmã lohimbijne hãk bãle biatgihiap yukãt topne nãngãnomai.”⁴⁵ Yawu ekum hãngãngumu ari iliwetmã den pat ya sãm haok tuhuop. Sãm haok tuhumu lohimbi dondãne nãngãwi. Yakãt otmuãmã lohimbi kingitje orowãkne Yesune tãnyongoãkgãt pawarak guwarak otmaihãt yanjak Yesune kapi tete ki yãhãm giop. Otmu yanjak kapi ya pilãm lok ki manmaiãngen ari manop. Lok ki manmaiãngen manop yakãt patje nãngãm lohimbi dondãne ari mem tetewi. Ari mem tetenetãmã mem hengemyongop.

2

Yesune lok pareje yãkãt tosa pilãwanjiop.
(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

¹ Yesune tipije tatmã ãwurem Kapanaum kapiãn ariop. Ari emetjan yãhãop. Emetjan yãhãop yakãt den pat ya kapi ambolipãne nãngãm yãkãt emelan ari titãkuwi. ² Ari titãkujetãmã kawe biatmu nombotje emet umbijan kinmã ãndãp katbi. Yawu otjetã den pat ãlepne ekyongop. ³ Ekyongom tatmu yanãk lok pareje ãlã talop yãkãt bukuliþne imbãt yanje Yesune mem kuwihãk sãm mem gerelãn katmã yãkãlen lãum tohowi. ⁴ Lãum tohowi yamã lohimbi dondãne emet umbijan kinmã mãtãp manguyingwi. Mãtãp manguyingjetã yakãt otmã yãk yengãlen hãum pãpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmã mãtãpgãt pãmbi. Mãtãpgãt pãinnã emet gimbãnan getek getek lãum yãhãwi. Yãhã emet gimbãne mem kusatmã mem katjetã Yesuhãt gotjan giop. ⁵ Otmu Yesuhãlen biwiyenãne kepeiwi yakãt topne ekmã lok pareje ya yuwu sãm ekuop. Anitãne tosahe yiwerenje pilãhiihap.” Yawu sãm ekuop.

⁶ Yawu sãm ekumu Mosehãt girem den kãsikum ningiminiwi yanje den sãop ya nãngãnetã bãlemu biwiyenãne yuwu nãngãwi. ⁷ Anitã iknjak otmãpgãt dop. Yãkne konok tosanenne pilãningimãp. Gãrãmã lok yujeãmã Anitã mem ge katmã wangiwe sãm oap. Yamã ekmunje bãleap. Yawu sãm Yesuhãt nãngãnetã bãleop.

⁸ Nãngãnetã bãlemu biwiyenje ekmã yuwu sãm ekyongop. “Yeje nã neknjetã lok bãlene otmune biwiyenãne yawu nanjai. Yakãt nãngãmune ki ãrãndãnj oap. Yakãt otmã yuwu sãmune nãngãnet. ⁹ Wuãn ãi tuhumune ekjetã dopjan otbuap? Yuwu mon sãm ekuwom. “Nãne tosahe pilãhiihan.” Yawu sãwom me? Me “Gã getek yahatmã geretge lãuakmã ari,” sãwom? ¹⁰ Yakãt nine topne yuwu sãmune nãngãnet. Nã Anitãne hãngãnohomu gewangãt tosayenje haonmã pilãyingim mansan. Anitãne nep sãm nihioþ yukãt topne ekmã nãngãm henjenãnetgãt yu otbe.” ¹¹ Yawu sãm ekyongom yanjak lok pareje ya yuwu sãm ekuop. “Gã yahatmã geretge lãuakmã emetgan ari.” Yawu sãop.

¹² Yawu sãm senyenãnak yahatmã geretje lãuakmã emetjehen ariop. Arimu lohimbi hãlãnmã kinbiþe Yesune Anitãhãt wãtjan kinmã nep miop ya ekjetã ãlã kãndãkdã otmu yuwu sãwi. “Lok yuwuyaeak ãlã ki ekmain.Yãhã yiwerenje puwãk otmu eksain.” Yawu sãm Anitã mepaewi.

Yesune hoj bawãne ãlã miop ya kutje Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)

¹³ Otmu hilãm ãlãen Yesune Kapanaum kapi ya pilãm Galilaia dengãn ginjehen ariop. Arimu lohimbi dondãne denje nãngãne sãm kapiyene pilãm watmã ariwi. Watmã ari penewãngijetã Anitãhãt topne ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilãmu iton galon otjetã kapiãn ãwurem ariop. Ari mãtãwãnak Alipaio nanje, kutje Lewi sãm, yãkneãmã takesi membe sãm tewetsenne emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmã yuwu sãm ekuop. “Nãhãlen torokatã orowãk mandehãt nanjan.” Yawu sãop.

¹⁵ Yawu sãm Lewijne tewetsenne meminiop nep ya pilãm yahatmã Yesuhãlen torokatmu orowãk ariowot. Orowãk ari Lewihãt emelan yãhãmutã Yesu hoj bawalipãne peney-itgijetã orowãk tatmã den alahuwi. Den alahum tatjetã Lewihãt bukuliþne otmu lok nombotje Mosehãt girem den ki lãum manminiwiþe Yesuhãt den nãngãne sãm emelan yãhãnetã orowãk tatmã sot um newi. ¹⁶ Nem tatjetã Parisaio nombotje Mosehãt girem den sãm kãsikum ningiminiwiþe belãngembã kinmã yekjetã ki ãrãndãnj otmu hoj bawalipne yuwu sãm ãiyongowi. “Wongãt Yesune lok bãlene yu orop menduhuakmã lau konok niai?” Yawu sãm ãiyongowi.

¹⁷ Yawu sãm ãiyongojetã Yesune den ya nãngãm Parisaio yuwu sãm ekyongop. “Den ãlãen hãum sãmune nãngãnet. Lok mesekyene bianje dokta yengãlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hãhiwin teteyingimãp yanje konok dokta yengãlen arimai. Yakãt topne yuwu sãmune nãngãnetã keterahãk. Yengãlen gãtne nombotjanje yuwu sãmã. “Nen lok ãlepne, nen orotmemenenje ãilonjo dondã otmã mansain.” Yawu sãm pãlãmne manmai. Lok yawuya yengãt sãm ki gewan. Yeje lok bãlene sãm kewilãyekjetã belãngen manmai

yawuyaje orotmemeyenje bâleñje pilâm Anitâhâlen biwiyenje kepeim denñje lâum bulâñje mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoñ bawalipñje sâp sâsâñjan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulipñje otmu Parisaio lok nombotñaje Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenñaje hikum sâp sâsâñjanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtñje nombotñaje Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. “Nen Anitâñje nângâningimu ârândân olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoñ bawalipganjeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândân sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâñjetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulipñje meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenñaje taka bukuyenje kuñjetâ mumbuap yanâmâ enjat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoñjetâ mumbom sâp yan enjat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotneme embâñjan otminiwi ya otmu ikñje orotmeme âñje kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topñje nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm yan hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot yaje golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâñje lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângñje otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk âñje orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senñje âlâlâñje mânunbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. Yakât otmuâmâ nenñje tâk âñjanak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñje âlâlâ umatñje mânunñomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângñje otmu âñje menduhum yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñje.” Yawu sâop.

*Yesu hoñ bawalipñje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)*

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñje hoñ bawalipñje nen kerek menenekmu âi kalam biwiñambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmñjan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotñje yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunñje Parisaionje nenekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenje girem den kulemuop ya lâumâun ya tatmâ nangain. Yakât girawu otmuâmâ hoñ bawalipganje bukulipñje yengât kalamâmâ sot mem golâ niai? Ya otñjetâ yekmunñje bâleap. Yakât otmâ gâñje kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nangain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sâñjetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embâñjan Dawitñje olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henñengumai. Yakât topñje nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Dawitñje olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunñje âlâ manop, kutñje Awiatâ sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñje banja tuhun Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñje konok neminiwi. Lok inñjeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñje tembe lâulipñje sotgât bâlenjetâ yan ikñjak Anitâhât miti selepñjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatanñje sot kâmbukñje sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotñje talop ya mem tembe lâulipñje ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topñje sâmune nângâñetâ keterahâk. Emelâk embâñjan Anitâñje tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâm kuningim kalop. Yamâ nenñje Anitâ heronje nângâwanñim mepaem biwi sânduk mannehât sâm kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâñje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambonje. Otmu yakât bonñjeâmâ nâñje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

3

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñje lok âlâ henñenguo.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)*

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuñje miti emetñjan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bânñje mum pâlâmñje olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpñjan Yesuñje lok parenje ya mem henñenguwuap me bia?” sâm Parisaio nombotñaje Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam wathñje gotyetñjan ba kinbi. ³ Gotyetñjan ba kinñjetâ Yesuñje lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmu yahatmâ kinmu benñje Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Mosenje den kulemuop ya topñje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpñjan lok henñemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenñje umatñje otmu olotoñâk kinbi. ⁵ Olotoñâk kinñjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeneñje kârikñje

otmâ hiliwahonmai yakât nângâm tepne nângâyingsiop. Tepne nângâyingsim lok parene ya yuwu sâam ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâamu bâte pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaionje ya ekmâ yakât nângâm bâlewangim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyeje nombotnje lok pato âlâ, kutje Herot Antipa sâam, yâkâlen torokatmâ manbi ya yengâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kunjetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuje iknje den pat âlepne kâsikum yingsiop.

⁷ Otmu Yesuje hoj bawalipne nen menenekmu miti emetjambâ gem Galilaia dengân ginnehen ariwin. Arimunje kapi gotje tete ya ambolipne dondâje Yesuje mem hejgemnongoâkgât nengâlen takanjetâ hejgemyongop. Hejgemyongop yakât den pat alahum sâam haok tuhunjetâ lohimbi kingitje orowâkne kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ ya ambolipne. ⁸ Nombotjeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunje, kutje Yerusalem sâam, ya ambolipne. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne. Yâhâ nombotjeâmâ Irumaia ambolipne. Yâhâ nombotjeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipne. Yâhâ nombotjeâmâ kapi kutyetje Tiro otmu Siron ya ambolipne. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyan hejgemnongoâk sâam taka hawamnongowi. Hawamnongonetâ lohimbi dondâ hejgemyongop. Hejgemyongom tatmu mem hâmbinj gumbinj tuhunenekbi. Mem hâmbinj gumbinj tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuje eknongomu wanja âlâ dengân ginjan talop ya mem dâimunje gotnenjanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotje weke bâlejanje mangâeyehop ya Yesuje watyekmu gaiakmâ den kârikjan halahum yuwu sâawi. “Nenje topge nanjan. Gâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâawi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonetâ nângâmahât sâam kuyingsiop.

*Yesuhât hoj bawalipne yengât kutyenje
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kakjan Yesuje hoj bawalipne kâiân yâhâp nengât âi sâam ningiwe sâam otmâ ngonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk pumjan yâhâmunje yuwu sâam eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topje kâsikum yingsiwomgât meyeksan. Den kâsikum yingsim hângânyongomune ari nâhât den pat âlepne sâam ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâlejanje lohimbi nombotje mangâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ arinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutje âlâmâ Peto sâam kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkne nep kârikje tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetje âlâ yuwu sâam yotgonop. “Boanesi” sâam yotgonop. Yakât topjeâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imije. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yengât topyeje yuwu. Kasalipnenje Roma lok ya yengât hâkâj otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtje. ¹⁹ Otmu bâineâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betjeheh kionop ya. Yesuje âi ningim yawu sâam eknongomu orowâk pumjambâ gewin.

*Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Pumjambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâam ot tatmunje lohimbi dondâje Yesuje mem hejgemnongoâk sâam nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje sot ki niop yakât otmâ lohotje olop. Lohotje olop yamâ lohimbi dondâje gâjak bamat nâjak baman otmâ hâmbinj gumbinj tuhunjetâ hâpunakmâ hejgemyongop. Nep tuhun tatmu wâtje houj sâop. Wâtje houj sâamu yan lok nombotjanje ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâawi. “Yesuje kunje itoj galañ otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sânetâ iknje hejne torehenlipnanje den pat ya nângâm tângune sâam emetyenje pilâam tohowi.

²² Mâtâwân tohojetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbine ekmâ yuwu sâawi. “Weke bâleje ya yengât amboyeje, kutjeâmâ Besewulu sâam, kutje âlâmâ Satan, yâkne Yesu mâmânje othanjimu yakât wâtjan kinmâ weke bâleje watyeksap.” Yawu sâawi.

²³ Yawu sânetâ nângâm yuwu sâam purik pilâyingsiop. “Satangât weke bâlejanje ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâawe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyeje kâwurumjanjak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenje komot konohâk otmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutyenje biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâawe. Yiwereje Satangât komotjak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sâanomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok sâtne kârikne âlâ me âlâne ikne manmanne torokatmâ teteâkgât hâmbâne mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tenngâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasanane taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasanane kum itit kiom bâlene tuhuwangiwap. Dop yawuâk nâne Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yakât weke bâlene watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yeje imbiâk nâhâitne senduk banearâ bâlene nâmâne otbângimu âi memap nângâmai. Yawu nângâm tâpikguai yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâleap. Me Anitâne âi sâm nihim hângânnohomu gewan nâhât nângânetâ tângât oap. Me lohimbine nâhât nângânetâ giâkgât sâm biwiyejan kionjomai. Lok yawuane orotmemeyene bâlene bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyingiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitmâ yâhâmbisâp. Lok yawuane tosa pato dâiwuap yamâ Anitâne tosa ya pilâwangiwapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepne torehenlipne

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk ikne hepne torehenlipne takawi. Taka tirek topjan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenne gâ ge.” ³² Yawu sânetâ lok âlâ yan talopne yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipane taka tirek topjan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesune nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikjan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesune Galilaia dengân ginjan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepne ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimi dondâne taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhuwetâ yapâ pilâyekmâ wanjaen yâhâop. Wanjaen yâhâmu lohimi takawi ya dengân ginjan ge tatjetâ wanga orotok sâm endânân baop. ² Endânân bam wanjaen kinmâ ikne den pat yakât topne nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

³⁻⁸ “Den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâne hote alikne mem hâilonje sâm newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonju giop. Nombotjeâmâ mem hâilonju mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ mem hâilonju hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotjeâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotjeâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonju ge talop. Yawu gârâmâ hote alikne mem hâilonju âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotje mâtâwân ge talop yamâ nâine in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotjeâmâ hân toje biae giop yamâ gihitne kakneâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlâj sâop. Yâhâ nombotjeâmâ hewukjan me hele pato biwijnan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukjane langumu derepgum gimbangumu orok sâop. Yâhâ nombotje hân âlepjan giop yanjeâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotjeâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotjeâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâne den yan yu biwiyejan katmâ nângâm hengenjunomai.” Yawu sâop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimi kerekne yahatmâ iton galañ otmâ gem ariwi. Arinetâ nombotje yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem ganjetâ nen hon bawalipne kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunne ki keteraksap. Yamâ topne sârâ nângâmunne keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunne yuwu sâop.

¹¹ Anitâne tihitnenne otmâ gamap yakât topne yeje tipine nanjai. Yâhâ lok nombotje nâhâlen ki torokatmâ mansaineâmâ biwiyeje pâlâmne otmâ mansai. Biwiyeje pâlâmne otmâ mannetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkne nâhât hâkâj otmâ nekmâ kâkâsuk otmâi. Yawu otmâ biwiyeje alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakmap. Yâhâ biwiyeje pâlâmne otmâ nâhât den pat yu nângânetâ tângât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm hengenjuai mâne biwiyeje Anitâhâlen katmâ denje lâunjetâ tosayene emelâk pilâyingimbâp.”

Hote mem hâilonju giop yakât topne

(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâm benje yuwu sâm eknongop. “Nâje den yan yu ki nângâm henjenjuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmunne yeje nângâjetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmunne nângâjet. ¹⁴ Lok hote alikje mem hâilonju giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbî sâm ekyongomunje nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikje nombotje mem hâilonju matâwân giop yakât topje yuwu. Yamâ lohimbî nombotje Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tulumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonju nombotje hân toje biae giop yakât topje yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepje ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâjetâ den ya kakjeâk gem biwiyenjan gihitje kârikje ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipje takanjetâ yekmâ kingiyenjahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyeje nombotje semyenjan gemai yan lohotje otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotje mem hâilonju hele biwinjan giop yakât topje yuwu. Lohimbî nombotje den ekyongomune nângâjetâ bonje otmap. ¹⁹ Nângâjetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyejanje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepje ki teteyingimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonju nombotje hân toje orowân giop yakât topje yuwu. Lok yawuyajeâmâ den pat âlepje nângâm henjenjuai. Nângâm henjenjuai tinjak lâum manjetâ manman âlonjo longo teteyingimap. Yâk yengât topyeje yawu. Nâje hoteân hâum yan yamâ topnenjeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenje Lambeân hâum sâop.

(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjujan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunje kinmâ sem lajinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topje yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekjan otmu eknom. Yâhâ omoj kâtapjan otjetâ ki ekmâin yamâ hâmbâi mâne hanj sâmbâ tetekjan eknom. ²³ Nâje den yan yu biwiyenjanâk katmâ topje nângâm henjenjuomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topje teteâkgât sâmunne nângâjet. Yen oap amboje ikjiâk ikjiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nângâm lâunomai me kum pilânomai yakât matje Anitâje yingimu âlâku ambojan ambojan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâje nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainje ya nângâjetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât den nângâjetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmje manmâ ki nângâjetâ keterakmâ henjenjuwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâje tihitnenje otmâ yakât topje

²⁶ Yawu sâm Anitâje tihitnenje otmâ menenekbuap yakât topje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâje newân ari yu me ya kehetje katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topje ki nângâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takamap yanjak esenje huhumap. Esenje huhum yanjak pato otmâ yan bonje otmâ. Yamâ kehetje hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtnaje bonje otmawân osetje ya tatmain yakât ki nângâm ketetmâ gulip malap otmâin. ²⁹ Bonje otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nomain. Yakât topje yuwu sâmunne nângâjet. Anitâhât den lok biwiyenjan katmunje tatmu yâk yengâlen bonje tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topje

(Mataio 13:31-32, 34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeje biwiyenje Anitâhâlen kepeinetâ tihityenje oap yakât topje teteâkgât wuân denân hâum sâmunne nângâjetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmunne nângâjet. ³¹ Nak âlâ kutje bândup yamâ lok âlâje kehetje tipje âlâ mem ari kalamjan kalop. ³² Katmu tatmu kâmpje ga takamap yanjak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatje kun kunjan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuje ike den pat âlepje ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongomin-op. ³⁴ Sâm ekyongomu nângâjetâ ârandâj otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen arimin-op. Pilâyekmâ nenjeâk tatbin yan topje nângâmunje keterahâkgât den kâsikum ningimin-op.

Yesuje sâmu to siru nâj nâj sâop.

(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuje den yawu sâm tinj pilâm emetsâpje otmu yuwu sâm eknongop. “Wanjan yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenje lohimbî ya pilâyekmâ wanjan yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunje nombotje gurâ betnenjan watnenekmâ tohowi.

³⁷ Dengân ya tânâmgumunje yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe wanŋa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmje iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ wanŋa hâmeŋehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanŋa yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunŋe yahatmâ siru ya kuwanŋiop. Kuwanŋimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ⁴⁰ Nâŋ nâŋ sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kiŋgityeŋahât oai? Anitâŋe haonŋmâ ârândânŋ tihitnenŋe otmap yakât topŋe ki nanŋai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe tânyongowomgât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwanŋimu yaŋak to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwin.

5

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)

¹ To nâŋ nâŋ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wanŋaembâ lâum kionŋmâ arimunŋe lok âlâ weke bâleŋaŋe mângâeminioŋ yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topŋe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâleŋaŋe mângâemu omoŋe hilâmŋe sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwiŋan, me hân teŋ sâŋan me âlâen âlâen yan ikŋe kun kândâtŋe ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtŋe kârikŋe otmu kapi ya ambolipŋaŋe ari kâiŋe bâtŋe mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikŋe, kutŋe sein sâm, yaŋe kâiŋe bâtŋe mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbiriŋ sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekŋetâ tepyeŋe hindâm pilâm kapiyeŋan ariwi. Lok yakât topŋe yuwu.

⁶ Lok yaŋe ewâŋân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepeŋehen ki arinehât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapŋan bau sesengâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âleŋe watnenekdâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sâŋetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânuŋakbi. Bau yengâlen ge mânuŋakmâ mângâyekŋetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoŋ sâm dengânân kionŋetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kiŋgitŋe orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kiŋgitŋe orowâkŋe dengânân kionŋetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâm kapi ambolipŋe ya ekyongowi. Ekyongonŋetâ yakât topŋe nâŋgâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâleŋaŋe lok mângâenŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânuŋakmâ tatmu ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimi Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonŋetâ nâŋgâm kuk otmâ Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkâgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuŋe menenekmu wanŋaen yâhâmunŋe yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanŋan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerenŋe Anitâŋe nâŋgâhihimu nâŋgân nâŋgânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nâŋgânŋetâ sâtŋe olop.

Imbi âlâ mesek umatŋe tetewanŋiophe Yesuhât sâŋgum walipgum âleŋe olop.
(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm wanŋa mem âwurem ariwin. Âwurem ari wanŋaembâ ge dengân ginŋan kinmunŋe lohimi dondânŋe Yesu ekne sâm taka hawamnonŋom kinbi. ²² Yawu otmâ kinŋetâ miti selepŋahât galem ya yengât lok kunŋe, kutŋe

Yairo sâmb, yâkne gotnjan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombes bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmb oap. Yawu gârâmâ gâne ari wâirâ âlepne olâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenne takawin yakât den pat ya lohimbi dondâne nângâm Yesu ekne sâmb taka mem hawam mewam tuhuneneknetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topneâmâ yuwu. Imbilipnenne emetsenne ekmâ dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenne ekmâ yâhâmbu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwiñjan dokta yengâlen arimu hep ya sanj sâekgât âi pato menjetâ tewetsenne pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwiñjane yuwu nângâop. “O, nâmbâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonñjan in walipguwom.” Biwiñjane yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepne sanj sâmbu hâkne nângâmbu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesune hâkne katmâ nângâop. Hâkne katmâ nângâm yanak engatne kakjambâ olelem yekmâ “Âlâne walipnohoap?” sâmb âiyongop.

³¹ Yawu sâmb âiyongomu yan kurihiaknetâ nenñjan gâtne âlâne yuwu sâop. “Lohimbi dondâne hawam mewam tuhuneneknetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtjane mon walipgohoi.” ³² Yawu sâmb ekumu senne senne olop. ³³ Senne senne otmu imbi yane kâi bânne kârân kârân sâmbu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotnjan ba walipgum yan âlepne olop yakât topne kerek ekuop.

³⁴ Sâmbu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâne nângâhahimu hepge sanj yap. Lohotnjan ba ari.” Yawu sâmb ekuop.

³⁵ Yawu sâmb ekum kinmu yanâk Yairohât honj bawalipne nombotjane emelambâ taka yuwu sâmb ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesune nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmb ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmb lohimbi nombotne katyekmu kinnetâ Petoro, Yakowo otmu imine Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotnjan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâne kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatnetâ yuwu sâmb ekyongop. “Baratyetne ki bâleap, in aman pâlamne iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleje oai?”

⁴⁰ Yawu sâmb ekyongomu nângânetâ ki bonne otmu girinbangiwi. Girinbanginetâ Yesune hânganyongomu yaihen kionji. Yaihen kionjetâ âwâne mâmâne otmu honj bawalipne kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhânetâ Yesune imbi sihan ya bânñjan mem denyenjan yuwu sâmb ekuop. “Talita, koum.” Yakât topneâmâ yuwu. “Barat tipine, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmbu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâne mâmâne ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesune sâmbu sot um wanjetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetne ki ekyongoromawot sâmb kuyitiop.

6

*Yesuhât kapilipjane betbangiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)*

¹ Yawu otmâ Yesune ikne kapiân âwurem ariwe sâmb otmâ menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ² Ari manmunne tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune miti emetnjan yâhâ den kâsikum yinjiop. Den kâsikum yinjim lohimbi dondâne nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Âlâne nângân nângân topne topne yu ekumu taka kâsikum ningiap? We mosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunne sâtnje oap. ³ Yamâ hep torehenlipne nângâyinjain. Imilipne, kutyene Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipne ya gurâ nângâyinjain. Yâhâ mâmâne Maria yâhâmâ nenñjan gâtne. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nângânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipne nângâyinjawi yakât otmâ den kâsikum yinjim manop yamâ nângânetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesune biwiñjahât topne ekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Anitâhât poropetelipjane kapi âlâen ari yakât den kâsikum yinjinjetâ nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yâkne hep torehenlipne den kâsikum yinjinjetâ nângânetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesune den kâsikum yinjim nângânetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâne biwiñjane yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotjane biwiñjane yâkâlen katnetâ hengeyongop yamâ getek âlâ. Yawu otjetâ yekmâ nângâmbu sâtnje otmu hohetyenjan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikne kapi pilâm kapi âlâlâ yengâlen ari Anitâhât topne nângânetâ keterahâkgât den kâsikum yinjiop.

*Yesune honj bawalipne meyekmâ âi sâmb yinjiop.
(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)*

⁷ Otmu Yesurje hoŋ bawalipnje kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâm eknongop. “Sâmune nângânet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topnje sâm ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyiŋgimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hângânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topnje katne sâm sot me senje âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenje hakenjan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipnje ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyeŋahât katipnje katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaje orotmemeyenje bâleŋe betbaŋgim biwiyenje Anitâhâlen katŋet sâm nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matje umatje yiŋgiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyeŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyiŋgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyenje bâleŋe betbaŋgim biwiyenje Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. ¹³ Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋenje mângâeyekbi ya gurâ watyekmunje gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek otbi me kundat topnje topnje teteyiŋgiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâm, yakât kehetŋahât toŋenje mem kunyeŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunje âlepŋe otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenne yawu otyiŋgiwin yakât den patŋe pererenj sâm arimu lohimbi dondâŋe nângâwi. Nângâmâmâ nombotŋenje Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâm, yâkŋe embâŋâmbâek topnje katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâm, yâkŋe tembe lâulipŋe hângânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topnje topnje yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotŋeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotŋeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâŋân poropete lok nombotŋenje Anitâhât tem lâum kulem topnje topnje mem âiyenje tuhuwi. Yakât dopŋeâk lok yuŋe Anitâhât den eknongom kulem topnje topnje memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahunetâ Herotŋeâmâ denyenje nângâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune enгатŋe hârewi. Yâkŋe mumuŋambâ yahatmâ kulem topnje topnje yu miap.” Yawu sâop. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topnje yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anŋoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneŋe nângâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâm kuyitgimu imbi yaŋe Yoanehât dondâ nângâm bâlewanŋiop. Nângâm bâlewanŋim yan Yoane girawu otmâ kuŋetâ muâk nângâm manminiop. Yâhâ Yoaneŋe Anitâhât launje lâum uwawapŋe bia manmâ gaop yakât Herotŋe ekmâ nângâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanŋiop. Gorâwanŋimu yan imbiŋahât mâtâp maŋuwe sâm otmâ tembe lâulipŋe hângânyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetŋan katŋetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotgât sâtgât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waŋmu nângâm herone otminiop. Yawu gârâmâ den sâop ya nângâmu biwiŋan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbiŋeâmâ Yoane kuŋetâ muâkgât nângâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonŋe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotŋe teteop yakât nângâm herone otne sâm bukulipŋe nombotŋe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotŋe, otmu tembe lâulipŋe ya yeŋgât kunlipyene, otmu kapi tipi tapi Galilaa hânân tatmâ arap ya yeŋgât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nângâwanŋiwi. ²²⁻²³ Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋenje yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyenje âlepŋe otmu herone nângâwi. Herone nângâŋetâ Herotŋe yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senŋan kinmâ sâmune nângâ. Iri sikum senŋe âlâlâ tatnihiap yu me ya eknâlemat ya âlepŋe eknohorâ nombotŋe kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâm ekumu imbi yaŋe ari mâmâŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋnaŋe ikŋe iri sikumŋe me senje âlâlâ tatbaŋgiap ya “nombotŋe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ “Yoane enгатŋe hârem kunŋe mem ga nihiŋet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratnaje tepnje yahatmu sururuk sâwurem ari yuwu sâwurem ekuop. "Gâne tembe lâulipe ekyongorâ in yawu ari Yoane engatnje hârem kunje kondoân katmâ mem ga nihirjetgât nanjan." Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwânanje Anitâhât senjan sâwurem kârikje tuhuop yakât nângâm biwinaje umatnje dondâ olop. Yawu otmu bukulipnje yengât senyenjan kinmâ den ya ekuop yakât anjakman sâwurem den ya laujan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hângângumu sururtuk sâwurem pâi emetnan yâhâ Yoane engatnje hâreop. ²⁸ Engatnje hârem kunje mem kondoân katmâ mem ge wanop. Wanju lâum mâmânahâlen ari tiripgumu ekmâ biwinje heronje olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane honj bawalipnaje nângâm lâum ari kât giopnje âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yingwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesunje nen honj bawalipnje hângânnongomu kapi âlâen âlâen ari yakât den pat âlepnje kâsikum yingwi. Kâsikum yingim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yingwi me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunje yan lohimbî dondâje bam gam hâmbin gumbin tuhunenekjetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesunje yuwu sâwurem eknongop. "Lohimbî dondâje nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekjetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenjiâk tatmâ nângâm hâknenje menom." Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanja âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunje lohimbî nombotnaje nenekmâ ya pilâm dengân ginjeâk watnenekmâ ariwi. Arijetâ kapi âlâlâ dengân ginjan tatmâ arap ya ambolipnaje kapiyenje pilâm peneyingjetâ ari ari dengân ginjan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wanjaembâ gemunje Yesunje yekmâ yuwu nângâop. "Lama amboyenje bianje manmai yakât dopjeâk lohimbî yunje ihilâk mahilâk mansai." Yekmâ wenje nângâm Anitâhât den topanbâek kâsikum yingwi. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yingimu emetsâpnje otmu yan yuwu sâwurem ekuwin. "Emetsenje emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânjâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyenje honj sâmpagât gâne hângânyongorâ arijet. Hângânyongorâ ari yehâk sot puluhum un nenomai."

³⁷ Yawu ekumunje yuwu sâwurem eknongop. "Âlepnje yehâk sot kâsikum yingwi."

Sâmu sâwin. "Lohimbî dondâ taka tai. Yakât otmâmâ nen girawu otmâmâ lohimbî dondâ yuâmâ sot um yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap? Nenje sot puluhum um yingimom yuâmâ lok âlâje emetsenje nombolân yâhâp yakât biwinjan âi tuhun pesuk pilâm hâmenje memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmâmâ yat yu watnom? Yu ki orotje." Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunje sâop. "Yengâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâjetâ nângâwe."

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâwurem ekuwin. "Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap." Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunje sâop. "Yenje lohimbî yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ arijet." Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatjetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâwurem ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhun ningimu lohimbî ya kerehâk yingimunje newi. ⁴² Yâhâ injan gurâ yawuâk yingimunje nejetâ dopyenjan olop. ⁴³ Nejetâ dopyenjan otmu sot nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunje 5000 yakât dop olop.

Yesunje to kakjambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilânetâ Yesunje hângânnongom yuwu sâop. "Yenje wanja yu mem kulet sâwurem Besaita kapiân arijet Arijetâ namâ lohimbî yu hângânyongomune arijetâ yengât betyenjan watyekbom." Yawu sâop. ⁴⁶ "Yawu sâwurem hângânnongomu arimunje lohimbî ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arijetâ ikjiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâwurem pumjan yâhâop. ⁴⁷ Pumjan yâhâ âwânje orop den otmutâ emet omon olop. Âwânje orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginjen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunje ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâwurem ba hâum pâpgu tatmunje emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmjân hâum pâpgu gupgu ot tatmunje Yesu ikjak to kakjambâ tâlim takamu ekbin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakjambâ takamu ekmâ tepnenje hindakmâ hu halak tuhun yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap." Yawu sâwurem kinqitnenjahât otmâ kâi bânunenje sâwurem sâwurem sâop.

Yawu otmunje yuwu sâwurem eknongop. "Yen wongât otmâ kinqityenjahât otmâ kâi bânunenje sâwurem sâwurem? Nâ ninak takan yukâ." ⁵¹ Yawu sâwurem wanjaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk

sâm njinj njinj sâop. Sânduk sâm njinj njinj sâop ya ekmunje âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banga mome motokmâ kâsikum yingimu lok 5000 yanje nejetâ dopyenjan olop ya ekmâ Yesuhât topnje nângâwin mâne saru kaknjan takamu siru njinj njinj sâop ya ekmunje ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânmenje pâlâmje olopgât Yesuje yu ya olop yakât topnje ki ekmâ nângâmunje keterahop.

Yesuhât sângumje wâim âlepje otbi.

(Mataio 14:34-36)

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionjmâ wanja hikumunje kinop. ⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje taka Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbî kundat, me mesek, me umatje topnje topnje teteyingiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuje wosaken ariop yan lâuyekmâ ari hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtne kundat me umatje topnje topnje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanjain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

7

Launenjanjak ki sâm mepaem mannom.

(Mataio 15:1-9)

¹⁻⁴ Parisaio kerekje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyenje piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hengengumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenje yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tuhumi yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâm kendâyinginetâ yanjak lok kingitne orowâkne denyenje lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyenje yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenje tâmbâlipnenje yengât den kum bâteenje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunje nenekmâ nângâjetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Hoŋ bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyenje ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sânetâ purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenje yâhâp. Yakât otmuâmâ embânân emet inânjan poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkne yengât topyenje teteâkgât den kulempuop ya yuwu.

“Lohimbi yuje lauyenjanjak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenjanjêâmâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkne lok senyenjan kinmâ yenje engâtyenjeâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanjak perâk perâk sâm orotmemeyenje yakâlâk nângâjetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulempuop yakât bulâje yengâlen teteap. Yenje Anitâhât den bulâje yamâ betbangim tâmbâlipyenje yengât nângân nângânyenjan teteop ya nângâjetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Yenje Anitâhât den bulâje ya katipgum yenje nângân nângânyenjan tetemap ya sâm lohimbî biwiyenjan kionjetâ nângâjetâ bulâje otmap. ¹⁰ Yakât topnje yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenje yengât nângâyingim denyenje lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyenje den bâleje ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yenje girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yenje yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoŋ, meŋ, sombo otdomawot yanâmâ nâje sot me senje âlâlâ âlepje tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topnje yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topnje yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Senje âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetjan ari katmune tatbuap yakât yanje ki mem tânyotgowom. Inâk tatsat.” ¹² Yawu sâm betyotgonjetâ hâhiwin kaknjan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerenje nanlipyenjanje âwâ mâmâlipyenje betyingim tewetsenje mem miti emetjanâk katjetgât yenje kendâyinginomai. ¹³ Yamâ Anitâjeâmâ yakât nângâmu dondâ gemap. Yenje Anitâhât den nângâjetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yenje orotmemeyenje âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâje betbangim yerahâlâk nângâjetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunjeâmâ yanje mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuŋe Parisaio lok yawu sâm ekyongomu arinetâ lohimbî inŋe manbî ya yâhâpŋe sâmû yâkâlen ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katŋet. ¹⁵ Wuân me wuân neŋetâ tepyenjan gemap yanjeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nângân nângânyeŋan tetemap ya sâŋetâ lauyenjambâ ga takamap yanjeâmâ bulâŋanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyenjan katnomaî yanâmâ topŋe nângâm henŋenŋunomaî.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topŋe eknongomu nângâne sâm âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunŋe sâop. “Bâe, hilâm ârândârŋ den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nângâŋetâ keterakmap? Lohimbî inŋe nângâm pâpŋumai yakât dopŋeâk yeŋe nângâm pâpŋumai. Yakât âlâkuâk sâmune nângâŋet. Sot neŋetâ tepyenjan gemap yanjak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yanje biwî nângân nângânyeŋe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâm eknongop. Yakât yuwu nângâmain. Sot, me hân tete topŋe topŋe, me nâi sonŋo topŋe topŋe kalop yamâ âleŋeâk hârok. Yanje ki mem bâlenenekmap. Yawu nângâmain.

²⁰ Otmu Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nângân nângânyeŋjambâ tetemap yamâ lauyenjambâ ga takamap. Yanjeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyeŋe yuwu otmai yanje umut biwiyenŋe otmu nângân nângânyeŋe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo miangimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbî ekmâ otmai. Me loklipyenŋe yeŋgât betyenŋehen kionmai. Me tepyenŋe umatŋe otmap, me nem ŋatak, me wawî. Me kâirahomai, me nângâm bâleangimai, me den hakoâ orangimai, me den guruk sahanŋimai, me den belânŋen sahanŋimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuŋa, me sait topŋe topŋe karangimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâm aran yuŋeâmâ lok nângân nângânyeŋjambâ tetemap. Yakât otmâ yuŋe mem bâleyekmap.”

Imbî âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâm menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunŋe lohimbî dondâŋe taka mem hâmbiŋ gumbiŋ tuhunenek-maihât Yesuŋe sâmû emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunŋe lohimbî nombotŋe Yesu ekmâ den katŋetâ arimu lohimbî dondâŋe nângâwî. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbî âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtŋe âlâŋe Yesu taka talop yakât den pat ya nângâm takaop. Yâhâ weke bâleŋeŋe baratŋe mângâeminiop ya Yesuŋe watnu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâm ekuop. “Gâmâ pâku imbî. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeŋgâlen sâm ge âi membomgât hângânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângârâ keterahâk. Nan baralipnenŋe sot um yingimunŋe nemai. Nem tatŋetâ lauyenjambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmû sâop. “Lok pato, den yat yu nângâmune bulâŋe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nângâ. Nan baralipyenŋe sot neŋetâ lauyenjambâ wahapŋe gemap ya gurâ sosonŋe ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmû sâop. “Imbî, biwihanŋe yawu nângâm den yat yu nângâmune ârândârŋ oap. Yakât otmâ weke bâleŋe yiwerenŋeâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotŋan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmû yanâk emetŋan âwurem ari baratŋe ya ehop. Emelâk weke bâleŋe gaiakmâ arimu hâkŋe sânduk sâmû talop.

Yesuŋe lok kopa henŋetŋuop.

³¹ Yesuŋe Galilaia denŋân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk ŋerek tap, yapâ ari Galilaia denŋân ginŋan ga takawin.

³² Ga takamunŋe lok âlâ ândâpŋe bok sâsâŋe kopa kum den awawî guwawî sâminiop ya bukulipŋanŋe mem Yesuhâlen takawî. Mem taka Yesuŋe wâimu ândâpŋe pâronŋ sâmû nimbilamŋe keterakmâ hewewenŋe olâk sâm ulitguwî. ³³ Ulitguŋetâ lohimbî ya pilâyekmâ memû ba peren pilâm baowot. Ba ikŋe bâtŋan tâp tuhûm lok yakât ândâpŋan wâim yanjak nimbilamŋan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topŋe yuwu. “Pâronŋ sâek.”

³⁵ Yawu sâmû ândâpŋe pâronŋ sâop. Yawu otmu lauŋe hewewenŋe otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuŋe kulem miop yakât buku nombotŋe ki ekyongonomai sâm lohimbî ya kuyingioŋ. Kuyingiap yamâ denŋe ki nângâwî. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhunetâ lohimbî dondâŋe nângâwî. Yakât otmâ kuyingim yâhâmu nângâwî yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwî. ³⁷ Sâm haok tuhunetâ nângâm yuwu sâwî. “Lok yuŋe lohimbî umatŋe topŋe topŋe teteyingimu mansai ya henŋemyongom mansap yakât nângâmune âilonŋo dondâ oap. Lohimbî ândâpyenŋe bok sâmû mansai ya sâmû pâronŋ sâmû den nângâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmû lauyenŋe hewewenŋe otmu den sâmai.” Yawu sâwî.

8

*Lok 4000 ya sot kâsikum yingwi.
(Mataio 15:32-39)*

¹ Yesuŋe lok kopa ya mem heŋgeŋguop yakât den pat ya lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe nâŋgâm Yesuhât denŋe nâŋgâne sâŋ taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatŋetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyŋe nem tiŋ pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâŋ eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tiŋ pilai. Yakât tepne nâŋgâyŋgian. ³ Yâhâ nombotŋe tai yuâmâ kâlepeŋhembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomai.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâŋ ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiâŋgen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan othuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunŋe sâop. “Yeŋgâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁷ Otmu inŋan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hioŋmâ ningimu kâsikum yingimunŋe newi. ⁸ Neŋetâ dopyeŋan otmu hâŋgâyongomu ariwi. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya menduhum mânunŋe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunŋe 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yaŋe ariŋetâmâ menenekmu wanŋaen yâhâ kapi âlâ, kutŋe Dalimanuta, yaken ariwin.

*Yesuŋe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioŋe ekuwi.
(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)*

¹¹ Dalimanuta kapi mem wanŋaembâ gemunŋe Parisaio nombotŋe Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâŋe hâŋgâŋohomu gion ya perâk me bulânâk sâmai? Yakât sârâ Anitâŋe nâŋgâhîhimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nâŋgâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sâŋetâ biwiyenŋe ekmâ nâŋgâm biwiŋe umatŋe otmu yuwu sâŋ ekyongop. “Bâe, yeŋeâmâ wongât kulem tetemu ekne sâŋ nangai? Ya nâŋgâmune ki ârândâŋ oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâŋ pilâyekmu wanŋaen yâhâm denŋan nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâk yeŋgât matuk keluŋe
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wanŋaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesuŋe yuwu sâŋ eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yeŋgât matuk keluŋeŋe mem bâleyekmagât galem oranŋinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenŋe yakât topŋe nâŋgâm pâpŋum yuwu sâŋ alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâŋ alahumunŋe biwinenŋahât topŋe ekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenŋe katmâ den yan yukât topŋe ki nâŋgâŋetâ keteraksap? Me kulem topŋe topŋe mem gaman ya ekmâ topŋe ki nâŋgâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunŋe neŋetâ dopyeŋan olop. Sot neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mânunŋetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunŋe sâop. “Sâp âlâen lohimbi 4000 ya gurâ banŋa nombolân yâhâp yaŋahâk yingimunŋe newi. Neŋetâ torehenŋe talop ya saka saka amon mem mânunŋetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunŋe sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topŋe emelâk nâŋgâmbâiâyâ.” Yawu sâŋ eknongop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.

²² Yawu sâŋ eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanŋaembâ gemunŋe yan kapi ambolipŋe Yesu ekmâ nâŋgâm lok âlâ senŋe bok sâsâŋe ya dâim toho Yesuŋe wâimu âlepeŋe olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitguŋetâ lok ya dâim ari kapi betŋehen kinmâ bâtnan tâp tuhum senŋan wâim yuwu sâŋ âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikum senŋe tipŋe hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpŋe bâtnan tâp tuhum senŋan wâiop. Wâimu senŋe hâreakmu pak sâŋ ekmâ keterahop yakât otmâ yuwu sâŋ ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuat. Kapi betŋehembâ hawamgum ari emetŋan yâhâwuat.” Yawu sâŋ ekum hâŋgângumu ariop.

*Petoroŋe Yesuhât topŋe sâŋ teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutŋe Kaisaria sâm, kutŋe âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunŋe yuwu sâm âinongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nâŋgâmai?”

²⁸ Sâmû sâwin. “Nombotŋaŋe gâhât yuwu sâmâi. “Yoaneŋe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuŋetâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmâi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ, kutŋe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaŋe purik sâm ge mansap,” sâmâi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumuŋambâ yahatmâ mansap,” sâmâi.” ²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yawu gârâmâ yeŋeâmâ nâhât girawu nâŋgâmai?”

Sâmû Petoroŋe yuwu sâop. “Anitâŋe hâŋgâŋohomu ge mansat ya nâŋgâmunŋe bulâŋe oap.” Yawu tetekŋan sâop.

³⁰ Sâmû yuwu sâm kuningiop. “Yeŋe nâhât topne ki sâm tetem lohimbi ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesuhât mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm olop.

(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbaŋginomai yakât tetekŋan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâŋe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyeŋe otmu Isirae nengât papatolipnenŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekŋe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhun nohoŋetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benŋe yapâ mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

³² Yawu sâm eknongomu Petoroŋe sâmû peren pilâm yetŋiâk ba kinmâ kuwaŋgiwe sâm olop. ³³ Kuwaŋgiwe sâm otmu yanâk Yesuŋe nengât orowâk nâŋgâŋet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matŋe kâpekbaŋgiop. “Yawu yatgât Satanŋe tepŋe heronŋe otbuap. Yâhâ Anitâŋe den sâm nihiop ya den yat yuŋe ki miap. Gâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân yat. Ya nâŋgâmunne ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ pilânekâm ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuŋe lohimbi dondâ mambotbaŋgim kinbi ya ekyongomu gotnenŋan gaŋetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyŋgiap yakât ki nâŋgâm ketet otmâ enŋat yâhâp otnomai. Nâhât den haoŋmâ ârândâŋ nâŋgâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benŋe lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ nâhât den pat âlepŋe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonŋetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe iri sikum me manman topŋe topŋe yan biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikum manmâ munomai yaŋe girawu otnomai. Yeŋahâk mumuŋambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap.

³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matŋe umatŋe Anitâŋe yŋgiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topyeŋe teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotŋaŋe loklipyeŋe betyenŋehen kioŋmai yakât dopŋeâk yeŋeâmâ Anitâhât betŋehen kioŋmâ orotmemeyeŋe otmâi ya ek-mune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâŋe den kâsikum yŋgim mansan. Yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matŋe yuwu kâpekyŋgiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoŋnaŋe yâhâpŋe hâŋgâŋnohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu lohimbi yaŋe itonŋe galaŋ otmâ ariwi. Ariŋetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topŋe sâmune nâŋgâŋet. Yen ki mum metenŋetâ Anitâŋe tihityenŋe otbe sâm lok bulâŋe nâ hâŋgâŋnohomu âwurem ge tihityenŋe otbisâm.” Yawu sâop.

Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmû yakât kakŋan Yesuŋe Petoro, Yesuwo otmu imiŋe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumŋe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinŋetâ Yesuhât kun Kundenŋe âlâ otmu sâŋgumŋaŋe laŋiŋe pilâm kaok bolaj bolaj otmu sikopŋe elemân hâumu kaok siliŋ siliŋ otmap yakât dopŋe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâŋe meyelehop yaŋe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoŋ bawalipŋaŋe yelemâ umutyenŋe ariop. Umutyenŋe arimu hâmbiŋ gumbiŋ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmû yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya kâtâpŋumu yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâm den sâwuap ya

yeŋe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikneâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumjambâ âwurem ge mâtâwân tatjetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Pumjan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakjanâmâ kulem eksai yukât topŋe ekyongonjetâ nângânmai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ iknjak “mum yahatbom” sâop yakât nângâm kiwilim yenjâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nângâm Yesu yuwu sâm âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâmai. “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Eleaŋe yâhâŋe tetewuap yan kulet sâm mâtâp mewangjuwap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋjanâk yai. Elea yâhâŋe tetewuawân yai yakât mâtâp mewangjuwap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm hoŋ bawa âlâ hângângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhumm betgujetâ sâtgum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yengât papatolipŋaŋe nângâm hilipgum engatyeŋeâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonŋe teteop.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

¹⁴ Mâtâwân gem tatjetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanjetâ tângune sâm hâum pâp gum pilâwin. Hâum pâp gum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennjan genjetâ sahangim kinmunŋe bukulpinŋe pumjehembâ gem peneningiwi. ¹⁵ Peneninginjetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekjetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbanŋiwi. ¹⁶ Heronŋe otbanŋinjetâ Yesuŋe yuwu sâm âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahangia?”

¹⁷ Yawu sâm âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipganŋe tânnotgonjet sâm nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. ¹⁸ Weke bâleŋaŋe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâm launŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipge yunŋe weke bâleŋe yu watjet sâm dâim taka ekyongomune hâum pâp gum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe ya nângâmu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nângân nângânyenŋaŋe ki tânngowuap nanŋai? Yawu nângâm biwiyenŋe nâhâlen tinâk ki kepeiai yakât nângâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâm eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

²⁰ Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge kârâŋ kârâŋ sâm launŋe barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâm âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewangio?”

Sâmu sâop. Lepatŋambâek tetewangimu yuwu otmâ gamap. ²² Weke bâleŋaŋe sâpŋanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâm kâlâwân kioŋmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nângânitgim tânnotgowatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nângân nângânyenŋaŋe kepeimainŋe yu me ya otnehât nângâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu nângâmunne bulâŋe otmâ biwinaŋe gâhâlen kepeuwe sâm oan. Yamâ gikak nângânihirâ den yat yukât bulâŋe tetenihâkgât nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâŋe taka hawam mewam tuhuwihât Yesuŋe weke bâleŋe yuwu sâm ekuop. “Weke bâleŋe, yuwu sâmune nângâ. Gâŋe naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâŋe ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâleŋaŋe mângâem hu halak tuhumm kâronŋangim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotŋan kinbinŋe yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwohap yukâ.” ²⁷ Yawu sâŋetâ Yesuŋe bâtŋan mem yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwi. “Yu topŋe girawuhât nenŋe weke bâleŋe watne sâm hâum pâp guain?”

²⁹ Sâmunŋe sâop. “Yamâ weke bâleŋe watmune ariap yuâmâ kârikŋe bâleŋe. Yâhâ yeŋe watne sâm hâum pâp guai. Yawu gârâmâ weke bâleŋe yuwuya âlâ ekmâmâ anŋoân

biwiyenaje Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watjetâ denyenje nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesuje iknjak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesuje den kâsikum ningiwe sâam otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâam Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunje Yesu Anitâje hângângumu giop kasalipnaje sâp ki kâlep otmuâk kujetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nângâmunje ki keterahop. Yakât otmâ yâhâpne âikune sâam otmunje umatje otmu pilâwin.

Huruŋ huruŋ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtje âlâ me âlâje sâp patoen kunnenne pato otbuap yakât sâam pawarak guwarak otbin. Yakât sahanŋim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunje Yesuje yuwu sâam âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahanŋiai?” Yawu sâamu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunje yuwu sâam eknongop. “Yenambâ gâtje âlâ me âlâje kunyenje pato otne sâam otnomai yaje yenahât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ hoŋ bayinŋinomai. Hoŋ bayinŋim manbuap lok yawuyakât nângâmunje ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâam naom tipije âlâ gotnennan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâam eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâje tem lâunihim naom tipije yuwuya buku otbanŋinomai. Lohimbi yaje otbanŋiain sâam yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâam awonje hângânnohomu gewan yâk buku otbanŋinomai.” Yawu sâop.

Lohimbije nengât ki nângâjetâ gemap yaje buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâamu Yoanene yuwu sâam ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtje âlâje kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenje nângâm bâlewanŋim kuwanŋiwin.”

³⁹ Sâamu sâop. “Lok âlâ me âlâje kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yaje yakât kakŋan ki sâam bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyinŋinomai. ⁴⁰ Yakât yuwu sâamune nângâjet. Lohimbi nombotnaje nengât ki nângâjetâ gemap yaje nengât buku manmai. Biwinaje yawu nanŋan. ⁴¹ Yene biwi nângân nângânyenaje nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ manjetâ lohimbi âlâ me âlâje manmanyenje ekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâam, buku otynŋim tanyongonomai yakât hâmenje hâmbâi menomai. Yawu.”

Otjetâ bâleâk sâam ki kendâyinŋinom.

(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ ninnaom tipipâ yengâlen hâum sâamune nângâjet. Lok âlâ me âlâje ninnaom tipipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp manŋuyinŋinomai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâawe. Bulâje hârenomaihât ki sâawe. Topne nângâjetgât yakât den âlâen hâum sâawe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunjetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hengât kâlâp yaje ki bok sâawuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâamu nane gorewanje nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. Topne yuwuhât yan. Wuân me wuânne lok âlâ me âlâ dâiyekmu otjetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmahât ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikne menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâawe. Lok âlâ me âlâje yu me ya eknjâlem kâiyenaje sururuk sâam ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hengât kâlâp yaje ki bok sâawuap. Yâhâ lok mum tâtuk sâamu nane gorewanje nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâawe. Yâhâ lok âlâ me âlâje senyenje nombot me nombot yaje yu me ya eknjâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenje hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusuhtmâ pilânomai. Gusuhtmâ pilâm biwiyenje Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikne yinŋiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hengât kâlâp yaje ki bok sâawuap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâamu nane gorewanje nembuap yakât dopneâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyinŋiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyenje teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângâjet. Nenâmâ kâtembe mem solân hoŋmain yanâmâ sot ya nemunje launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi yengât hohetyenjan mannomai yanâmâ manmanyenje ekjetâ heronje otbuap. Kâtembe yamâ

ukenne. Yawu gârâmâ nenne helenân ki hikum ikaimunje yamâ pâlâmne otmap. Pâlâmne otbuap yamâ girawu otmunne yâhâpne ukenne otbuap. Yakât otmuâmâ yeŋe tem lâunihim buku oranjim mannomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokje imbiŋe ki pilaknomai.
(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuŋe yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ ari Yorân to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunne lohimbî dondânje denne nâŋgâne sâm takanjetâ emelâk den kâsikum yîŋgiminiop yawuâk kâsikum yîŋgiop. ² Den kâsikum yîŋgim tatmu Parisaio nombotŋaŋe taka “Den girawuyaen hâum sâmunje yan matŋe sâm tâpikgumu yanjak den âiân katnom,” yawu nâŋgâm yanjak yuwu sâm âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâŋe imbilipyeŋe pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Âinohoai yakât matŋe nâku âiyongomune sâŋet. Den yai yakât emelâk Moseŋe girem den kulemguoŋe ya sâŋetâ nâŋgâwe.”

⁴ Sâmu sâwi. “Moseŋe girem den âlâ yuwu kulemguoŋe. “Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe pilâwe sâm âlepŋe pilakdomawot yakât topŋe kulemgum waŋmu miakmu watmu ariwuap.” Moseŋe ya otnomgât âlepŋe sâop.” Yawu sâwi.

⁵ Yawu sâŋetâ Moseŋe den kulemguoŋe yakât Yesuŋe yuwu ekyongop. “Tâmbâlipyeŋe biwiyeŋe kârikŋe otmu yerahâlâk nâŋgâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseŋe kuyiŋgiwehât otmâ ki kulemguoŋe. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim kândikyotgop yan lohimbî yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâm ekyotgop. “Lok âlâ me âlâŋe âwâŋe mâmâŋe pilâyelekmâ imbiŋait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nâŋgân nâŋgânyetŋe konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionjakmâ ikŋiâk ikŋiâk otdomawot. ⁹ Anitâŋe menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu ariŋetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunne yuwu sâop. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋe yakât hâkân otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yanje tosa umatŋe membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâŋe lokŋe pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe nan baralipyeŋe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbî nombotŋaŋe nan baralipyeŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ nenne yekmunne ki ârândân otmu kuyiŋgiwin. Kuyiŋgimunne Yesuŋe nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ me gin mandu yeŋgât tihityeŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. ¹⁵ Yakât sâmunne nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nâŋgâm in yawu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeimai. Yâhâ oai yakât dopŋeâk âwâ mâmâlipyeŋaŋe otnomai yamâ Anitâŋe meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikŋeâk ikŋeâk lâuyekmâ kunyeŋan mem Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiop yâk yeŋgât topyeŋe.
(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunne lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgâwe. Nâŋe girawu otmune ârândân otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmunne nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguoŋe ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenat ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²⁰ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senne âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yîŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. ²² Yawu sâmu iri sikum me senne âlâlâ dondâ tatbanŋiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop. Yawu otmâ yanjak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe

kepeim tem lăuwanġine sām otġetâ hâi hâiġe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâmu năngămunġe ki keterakmu yakât den âlăen torokatmâ yuwu sām eknongop. “Bukulipine, yuwu sâmunne năngăġet. Pusiġe seloġ watmu pin pinġan arimu yan watmâ ba membe sām hâum păpġumap. Yakât dopġeăk lohimbi iri sikumyeġe pato tatyġġiapiġe Anitâġe tihityeġe olăkgât mâtăp ya watmâ arine sām otġetâ hâi hâiġe otbuap. Lohimbi nombotġe iri sikum pato tatyġġimap yaġe yeġahălăk năngămai. Lohimbi yawu yaġe Anitâhălen biwiyeġe katnomaihât năngăġetâ umatġe otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu năngămunġe sâtġe otmu yuwu sām âikuwin. “Lohimbi girawu yaġe otġetâ ârândăġ otmu Anitâġe manman kărikġahât pat kuyġġiwiuap?”

²⁷ Yawu sâmunġe Yesuġe senneneġe topġanăk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sām loġgât năngân năngân watmâ arinomaihât dop âlă ki tap. Yamâ Anitâhât topġe âlă tap. Yakât otmâ yeġe yu me ya otne sām yakât năngân năngân watmâ otnomaihât dop tap. Yăkġe konok manman kărikġe ya yġġimu mem manmâ yăhănomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroġe yuwu sâop. “Băe, nenâmă senġe âlălă kerek betbanġim ġăhălen torokatmâ hăhiwin kakġan manmâ ġain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiġe năhălen biwiyeġe katġetġat lok âlă me âlăġe năhât den lohimbi ekyongomaiġe âwă mămălipyeġe, me imi ġarilipyeġe, me nan baralipyeġe, me hep torehenlipyeġe, me senġe âlălă siminġe tatyġġiap ya kerek pilâm năhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ năhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi băleġeġe yekġetâ bălemu mem âlălă tuhuyekġetâ hăhiwin năngănomai. Yawu otmâ năhât lohimbi orop biwi konohăk hikuakmâ mannomai yanâmă emelăk hep torehenlipyeġe orop heroġe otmniwi ya wangim heroġe pato kakġan mannomai. Otmu hămbăi Anitâġe meyekmâ manman kărikġan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotġeġe yeġahălăk năngăġetâ yatmap yamâ Anitâġe ki meyekbuap. Yăhă nombotġeġe yeġahât năngăġetâ ġemu huruġ huruġ manmai ya Anitâġe meyekmâ ikġan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikġak mumbuap yakât âlăkuăk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuġe yawu sām eknongomu yapă yahatmâ Yerusalem kapiânġen yăhăwin. Mătăwân yăhâm tatmâ umatġe âlălă yăkălen tetewuap yakât topġe yuwu sām eknongop. ³³ “Yuwu sâmunne năngăġet. Yiwereġe Yerusalem kapiân yăhănôm. Yan yăhămunġe lok âlăġe năngăm bălenihim hotom umai otmu Mosehât ġirem den kăsikum ningimai ya yeġgât bătyeġan katnekuap. Bătyeġan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomġat den sām hărenihomai.

³⁴ Den sām hărenihim Roma lok yeġġălen katneġetâ yăkġe yuwu otnihinomai. Sennan ġem tăpnohom, mem âlălă tuhunekġetâ hăhiwin pato năngăwom. Otmu benġe howanân nohoġetâ mumbom. Mumune hannohoġetâ yan hălâm kalumbu pesuk sâmu yakât kakġan mumuġambă yahatbom.” Yawu sām eknongop. Yawu sām eknongomu Yerusalem yăhănôm yakât năngămunġe biwinenġe umatġe otmu năngăm ketet otbin.

Bukulipnenġe yăk yeġġat hoġ bayġġinom.

(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu săp yan Yewerihât nanyăhătġe, Yakowo yet Yoaneġe, Yesuhălen ba yuwu sām âikuowot. “Bawapi, netġe yu me yakât nanġait ya sămutġe âlepġe otġitġiwuatġat dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetġe biwiyetġeġe ġirawu nanġawot ya sămutâ năngăwe.”

³⁷ Sâmu săowot. “Săp patoen ġăġe lohimbi kerek tihitnenġe otdă heroġe năngăhihim mepaeheknom. Yanâmă năngănitġiră orowăk tatmâ tăngohomutġe lohimbi kunlipyeġe mannomġat nanġait.”

³⁸ Sămutâ sâop. “Yakât topġe ki năngăm denăk sām yawot. Umatġe âlălă tetenihimu hăhiwin năngăwom yawuăk năngăromawot me? Otmu hăhiwin kakġan katneġetâ sătġum mumbom yakât dopġeăk sătġum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu săowot. “Ya âlepġe yat. Umatġe năngăwualân net ġură yawuăk năngăromġat nanġait.”

Sămutâ sâop. “Bonġanăk yawot. Umatġe âlălă tetenihiwuawân hăhiwin năngăm sătġum mumbom ya yet ġură yawuăk năngăm mundomawot. ⁴⁰ Yakât săwe. Lok âlă me âlăġe tănnohoġetâ kunlipyeġe mannom yakât Anitâ ikġahăk năngămu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sām ekyotġomu yakât den pat năngămunġe bălemu Yakowo yet Yoane yetġat năngăm băleyitġiwin. ⁴² Năngăm băleyitġiwin yakât Yesuġe năngămu bălemu den âlăen hăum yuwu sām eknongop. “Lok papatolipyenġe năngămai dopġan lohimbi ġalemyoġetâ yăk yeġġat amutyenġan manmâ hăhiwin kakġan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeġeâmă papatolipyenġe otyġġimai yawu ki otnomai. Năhât den lăum mansaiġe năhât hoġ bam ġam nă tănnohoġetġat ki ġewan. Năġeâmă lohimbi hoġ bayġġim sărereyekmâ kinmune nohoġetâ mumbom. Mum yan tosayeġe pilăyġiwiom. Yawu otbomġat awoġnăġe âi sām nihim hăngănohomu ġewan.

Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyenjaŋe nângâyŋiŋjetâ yahalâkgât menjetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nângâm yawuâk bukulipyenje yengât hoŋ bayŋginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe henŋenŋuop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâm eknogomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunŋe lohimbî dondâŋe betnenŋan watnenekbî. Arimunŋe lok âlâ senŋe bok sâsâŋe, kutŋe Batimaio sâm, yamâ Timαιο nanŋe, mâtâp ginŋan talop. Tatmâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ yanjak lohimbî mâtâwân bam gaŋjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbî yanŋe “Yesu takap,” sâŋetâ nângâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nângânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâmu lohimbî gotŋan kinbî yanŋe kuwanŋiwi. Kuwanŋiŋjetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuŋe ya nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋjetâ gaek,” sâm lohimbî ya ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya yuwu sâm ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sâŋetâ nângâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanŋat?”

Sâmu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

⁵² Sâmu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe tetehihiâk.” Yawu sâmu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâop.

11

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa punŋan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. ² “Kapi tipŋe ewapâ tap yan doŋgi nanŋe âlâ hikum katŋjetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai ya holaŋmâ mem geromawot. ³ Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâmuâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋanŋe yu mendehât hângânnotgomu takait. Mem arimutŋeâmâ âi ya tuhûm pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâm ekuromawot.”

⁴ Yesuŋe yawu sâm hângânyotgomu yâhâ doŋgi nanŋe ya emet âlâ hawiŋan hikum katbî ya holaŋowot. ⁵ Holaŋmâ kinmutâ lok yan kinbiŋe yelekmâ yuwu sâm âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâŋe sâmu yu holaŋde sâm oawot?”

⁶ Yawu sâm âiyotgoŋjetâ yâku Yesuŋe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâm ekyongowot. ⁷ Ekyongomutâ nângâyitŋiŋjetâ holaŋmâ mem giowot. Mem gemutâ nenŋe hâk katipŋe kâlêp katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸ Yâhâmunŋe lohimbî dondâ hâruhuakbiŋe Yesuhât nângâŋjetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlêp ya holaŋmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋanŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yanŋe lingatmâ ariwi. Lingatmâ ariŋjetâ doŋgi yanŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbî kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombêheâk ki takat. ¹⁰ Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenŋe Dawitiŋe olop yakât dopŋeâk galemnongowe sâm otmâ takat. Yakât nângâm heronŋe otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâŋetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâop. Opon kâmbukŋan yâhâ senŋe âlâlâ mem anŋi guŋgi otbî ya in yekmâ purik sâm giop. Otmu emetsenŋe potok sâwe sâm otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwîn.

Lakop sâwanŋimu hâlâlâŋ sâm kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunŋe Yesu po wanŋiop. ¹³ Po wanŋimu senŋe pilâm lakop âlâ mâtâp ginŋan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetŋe mem nembom sâm gotŋan ariop. Ari eksan mâne esen yambuŋanjak pato otmu kehetŋe ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetŋe ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetŋe âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunŋe Yesuŋe doŋgi kakŋambâ kionŋmu yanjak opon kâmbukŋan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukŋe kâlêhen lohimbî senŋe âlâlâ anŋi

gunji otmâ hâmerje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuŋe nângâm bâleyiŋim watyehop. Watyekmâ kakŋan tat tat, tewo, kembâ emetŋe tuhum ya kâlehen katŋetâ talop, senŋe âlâlâyeŋe mem purik pilâyŋigimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinŋetâ yan lohimbiŋe senŋe âlâlâyeŋe ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâm mâtâp manguyiŋiop. ¹⁷ Mâtâp manguyiŋim kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknoi.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmerje mem yahatmâ anŋi gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anŋim bero emetŋe yawuya oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâmâ hotom uminiwi yeŋgât lok kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe den sâop yakât nângâŋetâ bâlemu Yesu mem pâi emetŋan katne sâm otbi. Yamâ benŋe yuwu nângâwi. “Lohimbi sesengâlâkŋe Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkŋe den sâmap ya nângâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanŋiŋetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetŋan katne sâm nângâŋetâ umatŋe otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu nenŋe yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

*Lakop âlâ kinop yakât Yesuŋe sâmu hâlâlâŋ sâop yakât topŋe
(Mataio 21:20-22)*

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunŋe Yesuŋe lakop yakât sâop yaŋe esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Potoroŋe ekmâ Yesuŋe lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâm ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâŋe oran lakop endakât sâon ya esenŋe mum hâlâlâŋ sâm kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu enŋatŋe kakŋambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yeŋe yu me ya otne sâmmâ anŋoân biwi nângân nângânyeŋe Anitâhâlen kepeim ulitguŋetâ nângâyŋigimu yanâmâ yakât bulâŋe tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Yeŋe pumŋe yukât Anitâ yuwu mon sâm ulitgunomai. “Pumŋe yuŋe huhuakmâ orotok sâm giâk,” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe yu me ya Anitâŋe sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyenŋe kepeim yuwu nângânomai. “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋe kepeim ulitgununŋe nângâningimay yakât dopŋan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmune nângâŋet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotŋe yen mem bâleyekbi ya yeŋgât tosayeŋe pilâyŋigimomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeŋe yeŋgât tosa ya gurâ yawuâk pilâyŋigiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋe yen mem bâleyekbi yakât nângâm matŋe kâpekyiŋigimomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyiŋigiwuap.” Yawu sâop.

*Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop yakât ki ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)*

²⁷ Yawu sâm yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenŋe Yesuhâlen bam yuwu sâm âikuwi. ²⁸ “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nângâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matŋe kâpekbangine sâm pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm wanŋu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nângâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kâpekbanginom? Anjalaknom yakâ. ³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yeŋgât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yakât sâtŋât âi mem manop,” yawu nângâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nângâm nongonomai yakâ.” Yawu nângâwi. ³³ Yawu nângâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)*

¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâne wain kâmetjet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârenjetâ gewuapgât wanja hâwiwi. Otmu emetyeje tuhuwi. Âi ya tuhum tij pilânetâ nep ya galemgunomai sâm katyekmâ iknje âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetje ya puru pato kinmâ hululuj sâop. Yawu otmu ambonaje ikjahât hâruhuhinjet sâm honj bawa âlâ yakembâek hângângumu takaop. ³ Takamu wain galemje manbije kum watjetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaje honj bawa âlâ hângângumu takaop. Hângângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhujetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaje honj bawa je kalimbunje hângângumu takamu kuwetâ muop. Kuwetâ mumu kalam ambonaje honj bawalipje dondâhâlâk hângânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonjetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonaje biwija je yuwu nângâop. “Nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwija je yawu nângâm iknje nanje hângângumu ariop. ⁷ Hângângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenje ikje nanja je takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokuwuap. Yakât otmâ kumunje muâk. Kumunje mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâm kum kekae topjehen pilânetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkne taka yongomu muwetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topje yuwu sâmune nângânet. Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne den yuwu kulemgup ya jeje ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokje emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwije ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patonje nângâmu teteap. Ekmunje sâtnje oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgup tap.

¹² Yesuje den âlâen hâum sâop yuje hotom uminiwi ya yengât lok kunje otmu bukulipyeje yengât topyeje miop. Yakât nângânetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbi je Yesuhât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunje tatmap ya wanjom.

(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaionje Yesuhât nângânetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. “Nenje den girawu yaen hâum Yesu âikumunje matje sâm tâpikguwuap? Matje sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunje mem pâi emetjan katjetâ tatbuap.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyeje nombotje otmu Herotgât âi lok nombotje Yesuhât topje ekjetgât hângânyongowi. ¹⁴ Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunje bonjeâk otmap. Otmu lohimbije girawu nângâhiihai yakât nângâm ki gorâhiihmap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunje Anitâne nenekmu ârândân otbuap yakât den tâj tânjâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenje mansap, kutje Sisa sâm, yâhâmâ haonjâ ârândân takesi wanjmain. Yawu gârâmâ yawuâk wanjâ yâhânom me bia? Yakât gâne girawu nangat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikuwetâ biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeje nâhâitje sâm tâpikguwuap sâm âinohoai me? Yawu gârâmâ kât nanje âlâ mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekjet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenje, kutje Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wanjomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmâ yâk wanjomai.” Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yahatmâ ariwi.

Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Arinetâ bukulipyeje, kutyenje Sarukaio sâm, yanje tohowi. Yâkne yuwu nângâmai. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topje nângânehat Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, angôn Moseje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâje imbi âlâ memu naom ki mewanġimu lok ya mumbuap. Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemġum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemġuop tap. Yakât topñe sâm eknongohât yuwu sâmunnje nângâ. ²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anġoân atayeje kunñaje imbi memu imbiñaje naom ki mewanġimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu imiñaje atanahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetñaje kambutyetñe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokñe kambutyetñe yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyetñe yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekñe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâñe mumunambâ mem yahatnemekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâñe membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sâñetâ sâop. “Anitâñe poropetelipñe otmu lok nombotñe den ekyongomu kulemġuwi yakât topñe ki nanġai. Otmu Anitâ ikñe wâtñe pato tatbangiap yakât topñe gurâ ki nanġai. Yawu gârâmâ yeñe nângâm hilippum den yawu yai. ²⁵ Anitâñe lohimi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât ajeolipñaje ki miakmai ya yeñġât dop otmâ ikñiâk ikñiâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâñe mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nak topñan kâlâp semu lañ lañ sâop ya Moseje ekbe sâm gotñan baop. Gotñan bamu Anitâñe yuwu sâm ekuop.

“Nâje Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yeñġât kunyeñe tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemġuop.

²⁷ Anitâñe Mose den ekumu kulemġuop yakât topñeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganetâ ganetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yeñe den ya nângâñetâ keterakyingimbâp.” Yawu sâop.

*Mosehât girem den ya girawu yañe kun kunñe oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)*

²⁸ Yesuje Sarukaio yeñġât den yawu sâm purik pilâyingimu nângâñetâ sâtñe dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopñe den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âkuop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemġuop yapâ ġatñe girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmû sâop. “Anitâñe girem den Mose ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângâñet. Anitâ ambonenñe pato yâk ikñe konok tap. ³⁰ Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum hoñ bawanġim yâhânom.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanġanġimunnje yahatmap yakât dopñeâk bukulipnenñe yeñġât nângâmunnje yahatbuap.”

Den yâhâp yan yuñeâmâ Anitâñe den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmû sâop. “Bawapi, den bulâñe sârâ nângâmune ârândâñ oap. Anitâ ikñe konok kunnenñe pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenñe yâkâlen kepeim tem lâuwawġim manmâ yâhânom. Yâhâ nenñahât nanġanġimunnje yahatmap yakât dopñeâk buku nombotñe yeñġât nângâmunnje yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâñe nângâningiâkgât noniñ bulimakao me âlâlâ ya ġaim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu lonġaem hotom umunnje yakât Anitâñe nângâmû dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmû Yesuje nângâmû ârândâñ otmu yuwu sâm ekuop. “Ġañe Anitâhât topñe tipñe nanġat. Yakât otmâ biwihaje yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikñahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmû nângâñetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulipyenñe Yesuje den sâm tâpikuâkgât ki âkuwi.

*Anitâñe hângângumu gewuap yakât Yesu âkuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesuje den matñe yawu purik pilâwawġim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yeñġâlen ġatñaje Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmâi. “Anitâñe hângângumu ge tihitnenñe otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmâi. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâñe oap. Yamâ yeñe yakât topñe pâpġum mansai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. ³⁶ Emelâk Wâtġât mâmâñahât Heakñe tâmbânenñe Dawiti biwiñan kioñmu yuwu sâop.

“Anitâñe nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Ġañe nâhât gotnan ga kinnâ nâhât hañit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâñe hângângumu gewuap yakât Dawitiñe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ “Yâkñe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmâi. Den sâmâi yamâ Dawitiñe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeñe eknohoñetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matñe sâne sâm hâum pâpġum pilâwi.

Parisaioŋe orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpŋum pilâm arinjetâ lohimbî nombotŋaŋe yâkât den nângâŋetâ âilongo olop.³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yinŋim yuwu sâop. “Lohimbî nombotŋaŋe nenekŋetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yinŋimainŋe sâŋgumyerŋe kâkâlep mânuŋjakmai yaŋe holuŋ holuŋ sâmu yâhâm gemai.³⁹ Otmu yenahât nângâŋetâ yahatmu miti emetŋan me lohimbî senyenŋan ewanâk tatnehât nângâmai.⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senŋe âlâlâyeŋe kombo meyinŋimai. Yawu otmâ topyerŋe kurihîakmâ lohimbî senyenŋan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmâ yakât hâmbâi Anitâŋe matŋe amokŋan yinŋimu menomai. Yâk yengât topyerŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyenŋan kionmai hât biwiyenŋe galemahom mannomai.”

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kurinŋ kurinŋ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenŋe perez pilâm ba tewetsenŋe kondoân katmai yakât gotŋan kinbin. Kinmunŋe lok iri sikum pato tatyinŋiop dondâhâlâkŋe yâhâ tewetsenŋe mem kondoân katbi.⁴² Yawu katŋetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe nanŋe kurinŋ kurinŋ yâhâp mem yâhâ kalop.⁴³⁻⁴⁴ Yesuŋe ya yekmâ eknongomu nenŋe gotŋan bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyerŋe pato tatyinŋiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kurinŋ kurinŋ yâhâp kârikŋe tatbanŋimap ya bâinŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âilongo oap. Yâhâ lok iri sikumyerŋe oropŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai ya yekmu ki dopŋan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyerŋaŋe taka opon kâmbukŋe huhum itonŋ galaŋ menomai yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tin pilâm opon kâmbukŋambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambenenŋe kakŋambâ olelem opon kâmbukŋe ekmunŋe âilongo olop. Yawu otmu bukunenŋe âlâŋe yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukŋe pato nandoronŋe yu ekmunŋe senŋe âlâlâ kârikŋaŋak tuhuwi yaŋe âilongo lonŋo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âilongo lonŋo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyerŋaŋe taka huhum itonŋ galaŋ mem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihîlâk mahîlâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumŋe âlâ, kutŋe Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukŋe yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekmâ yakât den alahuwin.⁴ Den alahum pilâm Petoŋo, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkŋe Yesu orop perez pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunŋe keteraknŋiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâŋetâ lohimbî dondâŋe denyenŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyerŋan genŋetâ loholemâihât biwiyenŋe galemŋan mannomai.⁷ Otmu sâp yan kapam gotyerŋan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyinŋiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâŋe emelâk sâm kalop yakât bulâŋe teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yerŋe nâhâitŋe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai.⁸ Anŋoân lohimbî hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa oranŋim ahonomai. Otmu mososon hânŋan kulemŋan mososon awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Imbilipyerŋaŋe naom mene sâm otmâ yan naomŋe hâliiakmâ tatmu hâhiwin kakŋan kinmai. Yawu otmâ naom ya kionmu yanâm hâkyenŋe sânduk sâmap. Yakât dopŋeâk umatŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap yakât kakŋanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yerŋe galem tinŋ tinŋ oranŋim mannomai. Mitihât kasarŋaŋe nâhât den pat âlepŋe nângâŋetâ gemu bet pilâm yen hakyenŋan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yerŋe miti emetŋan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongoŋetâ nângâŋetâ ki bulâŋe otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyerŋaŋe den sâm hâreyinŋinŋetgât yâk yengât senyenŋan katyekŋetâ kinnomai. Yâk yengât senyenŋan kinmâ nâhât den pat âlepŋe sâm tetem ekyongonomai.¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbî hânŋan kulemŋan manmaiŋe nângâŋetgât yerŋe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâŋe sâm kalop.¹¹ Otmu

ekyongonjetâ lok nombotņane den ya nângâņetâ ki bulâņe otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâņe girawu watmâ sâmi ekyongomunņe nângâņetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingiwuap. Sâp yanâmâ Awonņenņane ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângâņeyen katmu nâhât den pat âleņņe sâmi kusânmâ ekyongonmai. ¹² Otmu sâp yan umatņe topņe topņe teteyingiwuap yakât yuwu sâmune nângâņet. Imi ata yenjahâk ahom hionaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipņeņe yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oraņņinetâ kunlipņeņane mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkņe gurâ yawuâk oraņņinetâ yongonjetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeņe nâ orop biwinenņane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekņetâ hâhiwin nângâman yakât dopņeâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yinginetâ yanâmâ hâkyeņe ki biuk sâwuap. Yeņe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumņajak kinbuap.

(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inâņņan poropete âlâņe den yuwu kulemguop.

“Kasalipņeņane opon kâmbukņan yâhâm orotmeme bâleņe topņe topņe otnomai. Yawu otņetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipņane pilâm itoņ galaj otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipņeņane otņetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomai hât yahatmâ itoņ galaj otmâ hewukņehen ari misiņguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipņane gurâ yawuâk sururuk sâmi ari misiņguraknomai. Yawu otmâ emetyeņan âwurem ari itâ pareņe miakne sâmi yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimi nep tuhuakmâ mannomaiņe âwurem taka emetyeņan iri sikumyeņe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukņehen ari misiņguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai otmu ņaņa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manņetâ wâtyeņe ki tiņj tiņj sâwuap yaņe hiliwahomai hât yeņe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸ Otmu kasalipņe to yambu sâņņan takamai sâmi Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipņeņane takanomai yanâmâ umatņe pato nandoroņe kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâņe lohimi katyelehop yapâek umatņe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatņe kakyenjan yâhâwuap yukât kakņan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâņe ikņe lohimbilipņe kerek hiliwahom metemai hât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâmi kalop. Yâhâ ki sâmi kalop mâne lohimi hârok muņetâ hâmeyeņe ki kinbuapgât dop tetembâ.

²¹ Otmu lok nombotņane nâhât yuwu sâmi yen kâityongonmai. “Anitâņe Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenņe otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâmi ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkņe nombotņane topņeņe kurihiakmâ oain sâmi oain sâmi otmâ yuwu sâmi ekyongonmai. “Nâ galemyeņe manbehât Anitâņe âi sâmi nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâmi nâhât lohimi bulâņe yaņe yâk yengâlen torokatņetgât kulem topņe topņe menomai. Yawu otņetâ yekmâ betyingim mannomai. ²³ Yawu gârâmâ yâkņe engatyenjan geņetâ lohotņe otmai hât emet inâņņan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oraņņanomai.

Yesuņe âwurem gewuap yanâmâ aņelolipņane meneneknomai.

(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatņe topņe topņe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenņe otmu omoņgât emetsenņe yamâ bok sâmi omoņ sahakbuap. ²⁵ Omoņ sahakmu pitu yaņe himbimâmbâ pek sâmi genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâņe yâhâņe hângânnohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâne pato tetemu ekņetâ ae seņ seņ otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ aņelolipņe hângânyongomune emetsenņe gahaņehen geheņehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop

(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâmi oap,” sâmain. ²⁹ Yakât dopņeâk hâmbâi den yan yukât bulâņe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuņe emet inâņņan den eknongop yakât bulâņe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimi âun yu mansai ki muņetâek bulâņe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâņe kalop ya

biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Sâp gewom lohimbî kerekŋe yakât ki nanŋai. Otmu aŋelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk nanŋap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanŋai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmaiâ den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâŋet. ³⁴ Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipŋe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yŋŋim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yŋŋian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanŋap. Omoŋ derep kâmbukŋan, me emet enŋatŋe nângâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân me girawuân takawuap ya ki nanŋap. Yakât otmâ yâkŋe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopŋeâk nâŋe sâp girawuân taka yen meykombom ya ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yŋŋiwan ya tiŋâk mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomaiŋe biwi nângân nângânyenŋe nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit hombaŋ ya tâlâhuop. Otmu hombaŋ yakât kutŋe âlâmâ “Natik Hombaŋ” yawu sâmain. Hombaŋ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe menduhuakmâ Yesu kumunŋe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benŋe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombaŋ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâŋe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenŋe Yesu mem pâi emetŋan katmunŋe tatmu lohimbîŋe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunŋe kuk pato tetemagât yok pilâm in yawu mem kumunŋe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunŋan imbi âlâŋe to kukŋe orop mem motelemu giop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuŋe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henŋenŋuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunŋe imbi âlâŋe to kukŋe suk sukŋe âlâ, hâmeŋe yahat yahatŋe ya me emelan tatbinân gaop. Ga maŋŋuŋe mem hindâm Yesuhât kunŋan motelemu giop. ⁴ Motelemu gemu lok nombotŋaŋe ekŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukŋe suk sukŋe yu imbiâk mem motelemu kunŋan giap. Ya ekmunŋe ki ârândâŋ oap. ⁵ Nenŋe to yu âlepŋe mem arimunŋe lok nombotŋaŋe 1000 kina yawuyaye puluhunŋetâ yakât hâmeŋe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâŋetâ Yesuŋe nângâmu ki ârândâŋ otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe. Pilâŋet. Imbi yuŋeâmâ kulem oap yukât nâŋe nângâmune âilongo oap. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manŋetâ tânyongonomaiâk dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuŋe to kukŋe suk sukŋe ya motelemu kunnan giap. ⁹ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Nâhât den pat âlepŋe yu hânŋan kulemŋan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuŋe kulem otnihiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonŋetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasiŋe Yesu betŋehen kionbuapgât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenŋe âlâ kutŋe Yurasi sâm, yâkŋe hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeŋe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nângâm heronŋe otmâ hâmeŋe waŋnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhumi yok pilâm meŋetâ lohimbîŋe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet harj sâmu nenje yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Natik Hombaŋ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanje âlâ gâim katmunje mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâmu âikumunje Yesuje bukuyâhâtnenje yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoŋ bawa lok âlâ âsâpŋe lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betŋan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboŋe yuwu sâmu ekuromawot. “Nengât bawapinenŋaje yuwu yap. “Nâje hoŋ bawalipne meyekmune emet yukât biwiŋe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiŋe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâmu ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâmu ekumutâ lok yanje dâiyelekmâ emet biwiŋe âlâ mem hengenŋuŋetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinŋan tuhuromawot.” Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuje den ekyotgop ya watmâ senje âlâlâ mem dinŋan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinŋan tuhumutâ emetsâpŋe otmu yan Yesuje menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunje Yesuje yuwu sâop. “Sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe nâ orop manmâ lau konok nem buku oraŋgim manmain. Yamâ yengâlembâ lok âlâje betnehen kioŋmâ kasalipne yengât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu nâŋgâmunje biwinenje umatŋe otmu yakât topŋe nâŋgâne sâmu nenje ikŋjâk ikŋjâk yuwu sâmu âikuwin. “Gâŋe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu âikumunje yuwu sâmu eknongop. “Anitâje sâmu kulemgui yakât bonje nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtŋe âlâje oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâŋaje ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuje baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâmu eknongop. “Yu mem neŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâmu mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunje yanak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunje yuwu sâmu eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gemu mumbom Anitâje nâhât den sâmu kalop yakât bulâje tãŋ tãŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimi kerek yengât tosayeŋe Anitâje pilâŋingiwuapgât mâtâp tetem hengenŋuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerenje wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâje âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶ Yawu sâmu tiŋ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe bethanŋiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunje yuwu sâmu eknongop. “Anitâje emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâje sâmune lama yengât amboŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâmu oap. Yakât otmâ kasalipŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸ Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benje mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyŋgim tatmune yen aksihâk ariŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu Petoroŋe matŋe yuwu purik pilâwanŋiopi. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâmu sâop. “Nangat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nâŋgâwanŋian,” sâwuap. Yawu sârâ kalimbunje otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikŋe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâje gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâje gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâmu otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenje gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuje Oliwa pumŋan yâhâ âwâŋe ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâmu, yan ariwin. Yan ari Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâje awoŋ orop ba den tipŋe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunje Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjiak bawi. Ba kinmâ umatje tetewangjiwe sâam olop yakât nângâmu biwinaje umatje otmu yuwu sâam ekyongop. ³⁴ “Yen yuân galem tatjet. Hâkne biuk sâamu biwine umatje dondâ oap.” Yawu sâam ekyongop.

³⁵ Yawu sâam katyekmâ perej pilâm ge pare im Anitâje nângâmu umatje ya pesuk sâawanggiâkgât yuwu sâam ulitguop. ³⁶ “O Awonj, gâmâ yu me ya otbe sâam ki hâum pâp gumat. Umatje yu tetenihiwe sâam oap ya nângârâ ki teteâkgât nangan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâam yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmje injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâam ekuop. “Simon, aman pâlâmje im tat yukâ. Nâ yiwerenje pilâyekboman. Yakât pâlâmje ki ot.” ³⁸ Yawu sâam ekum benne yuwu sâop. “Biwiyenjeâmâ hewewerj oap. Yâhâ wâtyenjeâmâ houj sâamu aman iai. Yen lohottje otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgujet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâam ekyongom benne perej pilâm ba kinmâ anjoân sâop yawuâk sâam Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba houj bawalipje yeksan mâne aman pâlâmje iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anjolakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otjetâ benne kalimbunje perej pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâam ekyongop. “Bâe, yen nangai me? Wongât aman pâlâmje im tai. Emelâk Anitâje yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topje teteâkgât kasalipnaje menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâinj, yen yahatmâ enda yekjet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtje betnehen kionsapje taka kinsap. Yakât yahatjetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâam eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnenjae lok sesengâlâk hângânyongonjetâ bukunenje Yurasije dâiyekmu Yesu mene sâam takawi. Takanjetâ nen orop ahomâingât nângâm kapamgât wahap miâkmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasije kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnenjan takamâmâ kasa ya kinjetâ Yurasije Yesu gotnjan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâam parahumu yanâk ga Yesu mewi. ⁴⁷ Menjetâ kinmu yanâk nengâlen gâtje âlâje yahatmâ tewetje mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât houj bawaje ya ândâpje nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuje yuwu sâam âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtje metje âlâlâ mem takai. Yene nâhât lok bâlene sâam menekne sâam takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâam takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârandânj nâmâ Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inânjan Anitâje poropetelipje den ekyongomu kulemguwi yakât bulâje yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâamu ekmunje hâknenne biuk sâamu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunje yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopje betyehen ariop. ⁵² Betyehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumjeâk mem kon pilâjetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâam ariop.

Yesu muâkgât den haknjan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinjitenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroje iknjiâk betyehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyene otmu Yura lok nengât kunlipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekje emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuakjetâ tembe lâu emet yakât galem kinbinje kâlâp ujetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatjetâ Petoroje yâk yengât hohetyerjan ba kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbinje girawu tuhmunje muâkgât nângâm den golâ topje topje gahaem haknjan sâwi. Yawu otmâ lok dondâje den girawuân hâum sâjetâ kunlipyene nângâjetâ ârandânj otbuap yakât pâp guwi. Den sâam ariwi yaje ki lâuhop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotnaje yahatmâ yuwu sâam haknjan sâwi. ⁵⁸ “Lok yujeâmâ den âlâ yuwu sâamu nângâwin. “Opon kâmbukje emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liaukmâ yâhâpje hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjowom. Lok âlâ me âlâje ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nângâm tâpikgum haknjan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yaje gurâ ki lâuhop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyene yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matje ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârandânj oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu benne Yesuŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum âikuop. “Bâiŋ, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgâŋgohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgânnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yengât kunyene tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâmu den ya nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Bâiŋ, den kâmbukŋe hâliŋe sâmu nâŋgâmunŋe pesuk yap. ⁶⁴ Ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanŋgai?” Yawu sâm âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otŋetâ biwiyene konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâiŋ, yu otmu bâleapgât muâkgât nanŋain.” Yawu sâm hârewaŋgiwi.

⁶⁵ Sâm hârewaŋgim nombotŋeŋe yahatmâ tâpŋuwi. Tâpŋum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋuŋetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâm âikuwi. “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu otŋetâ pesuk sâmu tembe lâu emet yakât galem kinbiŋe kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroŋe Yesu betŋaŋiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbaŋŋetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyehât hoŋ bawa imbi âlâŋe towatŋe ekmâ yuwu sâm ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret amboŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâm ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nâŋgâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâŋe den yakât ki nangan. Gâŋe den yat yakât topŋe ki nâŋgâm henŋenŋuan.” Yawu sâm yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yaŋe yâhâpŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulipŋe orop manŋetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroŋe yâhâpŋe kurihiapop.

Kurihiakmu sâp kâlêp ki otmuâk yan kinbiŋe Petoro towatŋe ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanŋain. Bulâŋanâk gâmâ Galilaia amboŋe.” Yawu sâm ekuwi.

⁷¹ Yawu sâm ekuŋetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâiŋ, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâhât senŋan kinmâ den membom otmuâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok yai yakât nâŋe bulâŋanâk ki nâŋgâwâŋŋian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpŋe isiop. Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan den ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwâŋŋian” sârâ kalimbunŋe otbuap yan gokorok yâhâpŋe isewuap.” Yawu sâop ya nâŋgâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet haŋ sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnennŋe hârokŋe in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâm den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtŋan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutŋe Pilato sâm, yakât den sâsâ emetŋan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen arinŋetâ yâkŋe yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneŋe den golâ topŋe topŋe sâm Yesu hakŋan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoŋe Yesu yuwu sâm âikuop. “Den topŋe topŋe gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matŋe ki kâpekyinŋiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoŋe ekmâ sâtŋe olop.

Pilatoŋe Yesu muâkgât sâm hârewaŋgiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit hombaŋ ârândâŋâk Pilatoŋe yuwu otminiop. Lok tosa otŋetâ pâi emetŋan katyekenŋetâ tatminiwi yapâ gâtŋe âlâ me âlâhât lohimbine nâŋgâŋetâ dopŋan otmu lok âlâ holarŋbuat sâminiwi ya holarŋyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâleŋe âlâ, kutŋe Barawa sâm, yâkŋe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetŋan mem katŋetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoŋe yuwu nâŋgâop. “Lohimbi dondâŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeneŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yanak muâkgât sâm hârewaŋgim nâhâlen mem

takai.” Yawu nãngãop. Yâhâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetŋan tatbi yapâ gâtŋe âlâ holaŋmu giãkgât ekuwi. Ekuŋetâ yuwu sãm âiyongop. “Nãŋe Yura yengât lok kutdâ yu holaŋmune giãkgât nangai me bia?” Yawu sãm âiyongop.

¹¹ Yawu sãm âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenaŋe lohimbiŋe Pilato ekuŋetâ Barawa holaŋmu giãkgât ekuŋeteyen gewi. Yakât otmâ lohimbi yaŋe Barawa holaŋmu giãkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuŋetâ Pilatoŋe yuwu sãm âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbaŋgiwomgât nangai?” Yawu sãop.

¹³ Yawu sãmu yahatmâ den yuwu halahum sãwi. “Yâk howanân kum kãnãngãŋetâ muãk.”

¹⁴ Sãŋetâ sãop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sãmu âlãkuãk yahatmâ sãwi. “Howanân kum kãnãngãŋetâ muãkgât nangain.” Yawu sãm sãm hãrewi.

¹⁵ Otmu Pilatoŋe lohimbi yaŋe ikŋahât nãngãŋetâ yahalãkgât lauyenjan mem tembe lâulipŋe ekyongomu Barawa holaŋetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kãndãtŋe lawitŋetâ hepnãk kiŋ pisiliŋ sãop. Yawu otŋetâ Pilatoŋe hãngãnyongomu howanân kuŋetâ muãkgât mem ariwi.

Tembe lâulipŋe Yesu mem âlãlã otbaŋgiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipŋe yahatmâ Yesu mem ya pilãm emet âlãen katŋetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeŋe meyekŋetâ ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hãk katipŋe kãkãlep, kuriŋ takop takop yamã lok kutdãŋe mânũŋakmã manminiwi yawuya mem mânũŋbangiwi. Yawu otmã tâk âlã sãtŋe metŋe, hatman yawuyaŋe mem goŋgoŋgom lok papato yengât ñerendenŋe ya dop kum kunŋan kepeim âlihãtbaŋgiwi. ¹⁸ Yawu otbaŋgim gotŋan ba senŋan gem giriŋbaŋgim yuwu sãm ekuwi. “Bãe, Yura yengât lok kutdã pato. Yakât otmã torokatmã mangât nangain.” Yawu sãm senŋan gewi. ¹⁹ Senŋan gem kundenŋan tâpguwi. Tãpgum kapam âlã mem kunŋan lawitbi. ²⁰ Senŋan geŋetâ dopŋan otmu hãk katipŋe kuriŋe ya mem tuhum pilãm ikŋe hãk katipŋe mem mânũŋbaŋgim yanãk mem howanân kum kãnãngãne sãm dãim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dãim mãtãwãn arim tatŋetâ lok âlã takamu ekbi, yamã kutŋe Simon sãm, Alesande yet Lupu yetgât áwãyetŋe. Yãhãmã Kirene hãnãn gãtŋe. Mem tetem Yesu wãtŋe houŋ sãopgât sãwaŋŋetâ Yesuhãt howan ya tãngum mem lâumu orowãk ariwi. ²² Ari hãn âlã, kutŋe Golihata sãm, yan ariwi. Kut yakât topŋeãmã “Lok Kunŋe Hãhitŋe,” yawu.

²³ Yan ari Yesuŋe hãhiwin dondã nãngãmapgât wain to otmu to ñasin bãleŋe, kutŋe Miri sãm, ya orop menduhum gãim waŋetã nemu ñasinbaŋgimu ukum pilãop. ²⁴ Ukum pilãmu yãkãt hãk katipŋe tuhum pilãmãmã ikŋe howanân kum kãnãngãŋetã kinmu hãk katipŋe ya mem “Ãlãŋe miãkuap?” sãm mem ketetmã katbi. Mem ketetmã katŋetã tatmu pepa duhatmã tipi tapi tuhum kutyeŋe ikŋiãk ikŋiãk yan kulemgum amaŋãn mânũŋetã giop. Mãnũŋetã gemu mem gulip malap tuhum yapã pepa âlã meŋetã kut teteop yaŋe miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yãhã omoŋãnãk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kãnãngãwi. ²⁶ Yawu otmã howan yakãt kunŋan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuãmã Yura yengât lok kutdã.” Yawu sãm kulemguwi. ²⁷ Otmu sãp yanãk lok komborã yãhãp yotgom lâum kãnãngãyelekŋetã nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitãŋe emet inãnŋan den sãop yakãt bonŋe teteop. Den yamã yuwu. “Nãŋe nine hoŋ bawa hãngãngumune gemu lohimbiŋe ekŋetã lok bãleŋe yawu olop.” Yakãt bonŋeãmã lok bãleŋe yãhãp orop yongom lâum kãnãngãyelekŋetã kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotŋeŋe mãtãp ya watmã howan hãlãŋmã arim takawiŋe Yesu ekmã lauyenŋe butelim yuwu sãwi. “Bãe, gãŋe emelãk yuwu sãrã nãngãwin. “Opon kãmbukŋe yamã nãŋe liakum hilãlã kalimbu biwiŋan tuhum maŋuwom,” yawu sãrã nãngãwin. ³⁰ Yawu gârãmã howanãmbã kãpehãkmã ge.” Yawu sãwi.

³¹⁻³² Yawu sãŋetã benŋe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehãt girem den kãsikum ningiminiwiŋe senŋan gem yuwu sãm alahuwi. “Lok yuãmã Anitãŋe hãngãngumu ge Yura nengãt tihitenŋe otmã kutdãnenŋe mansap sãmai. Lok yuŋe lohimbi nombotŋe tãnyongmu ekmain. Yãhã girawu otmãmã ikŋeãmã ki tãnahom howanãmbã kãpehãkmã giap? Kãpehãkmã gemu eknom otmuãmã biwinenŋe yãkãlen katmã tem lâuwãnginom. Yãhã ki kãpehãkmã gewuawãmã yuwu sãnom. “Ão, lok yuãmã imbiãk otmap.” Yawu sãnom.” Yawu sãm senŋan gewi. Senŋan geŋetã lok bãleŋe yotgom kãnãngãyelekŋetã nombot nombot kinowot yãkŋe gurã yawuãk senŋan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³Otmu hilâm kârikñan, 12 kilok olop yan, Anitâñe nângâmu emetsenñe ya omoñ sahapop. Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpñe 3 kilok otmu emet lañinne âlâkuâk pilâop. ³⁴Yawu otmu Yesuñe kândâtñe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâam halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topñe yuwu. “O, Awoñ, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵Yawu sâmu lohimbî nombotñane nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâam ahom kuakmâ tap.” ³⁶Yawu sâñetâ hohetyenñan gâtñe âlâñe sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtñe potonñan pân pân kepeim yanñe wain to bâleñe yan katmâ mem yâhâ lauñan kalop. Yawu otmâ bukuliñe yuwu sâam ekyongop. “Eliñe himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutñe kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷Yawu sâmu Yesuñe den kârikñe halahum yanak muop.

³⁸Otmu emelâk lohimbî inñane opon kâmbukñe yakât biwiñe ekmai sâam sângum kâlep pato hikujetâ ya kâtâpguniniop. Sângum yanñe pânjambæk tok sâam hâreakmâ nombot nombot otmu teteñan olop.

³⁹Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyeñe âlâ hâlâñmâ kinopñe ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanñe bulâñe.” Yawu sâop.

⁴⁰Otmu imbî nombotñe perez pilâm endânân ba kinbî ya yengât hohetyenñan kinbî ya yengât kutñe Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtñe, otmu âlâmâ Mariahât kut nambeñe otmu yakât nanyâhâtñe yâhâp, kutyetñe Yose otmu imiñe Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹Imbî yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hoñ bawangim gawi. Yâhâ imbî nombotñemâ Tihit tihit hombañ ya ekne sâam Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yanñe kinbî.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³Otmu lok âlâ, kutñe Yosep sâam, yakât topñemâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtñe. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnenñane yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbî sesengâlâkñe nângâwanñetâ yahalop. Otmu Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenñe otmâ yâhâwuap yakât biwiñane mem mambotmâ manmâ gaop. Topñe yawu. Yâhâ Yesuñe muop yan lohimbî kerekñe Tihit tihit Hombañ emet hañ sâmu tetewuap yakât nângâm sot kâle otmu senñe âlâlâ mem dinñan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepñe ikñe hâkñahât tihitñe ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatohâlen ari tetewangio. ⁴⁴“Yesu muap,” sâam ekumu nângâm Pilatoñe engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâñe ari ekma taka sâmu nângâwe sâam hoñ hângângumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶Ari ekma âwurem taka “Emelâk muap,” sâam Pilato ekuop. Ekumu Pilatoñe Yosep nângâwanñio. Nângâwanñimu yâkñe sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukuliñe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yanñe katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmem mem tiñgâlâñetâ kinop yan lâum ari katbî. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunñetâ ba mâtâpñe ya manguop. ⁴⁷Mangumu ariñetâ Maria Matala kapiân gâtñe otmu nambeñe, Yose mâmâñe, orop yan tatmâ ehawot.

16

Yesuñe mumuñambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâmu Maria Matala kapiân gâtñe, nambeñe ya Yakowo mâmâñe, otmu Salome yâkñe Yesu pirinom sâam kendiñan ari to kukñe suk suk âlâ puluhuwi. ²Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu hañ sâmu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjâk alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. ³“Yâhâlen kât pato nandoroñe hâpunñetâ mâtâpñe ya manguop. Yakât otmâ âlâñe tânnongom kât ya hâpunñetâ kâlehen banom?” Yawu sâwi. ⁴Yawu sâam alahum ariwi. Ari senyeñe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunñetâ mâtâpñe ya teteñan kinmu ekbi. ⁵Ekma kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipñe kaok kâlep mânunjahop yanñe tatmu ekbi. Ekma umutyenñe ariop.

⁶Lok yanñe yuwu sâam ekyongop. “Yen kinñityenñahât ki otñet. Yesu Nasaret amboñe howanân kuwi ya ekne sâam takai ya nangan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatmâ arap. Ga gewâkñeâk ekñet. ⁷Ekma arimâmâ Petoro otmu hoñ bawalipñe nombotñe ya yuwu sâam ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanginomai.” Yawu sâam ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâam ekyongomu kinñityenñahât otmâ kâi bâtyenñe sâam sâam sâam yapâ pilâm sururuk sâam ba ariwi. Ari lohimbî nombotñe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepne Marekonje kulemguoop yakât den potonje âlâ lok âlâne yuwu kulemguoop tap.

Yesuje Maria Matala kapiân gâtne tetewangioop.

(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)

⁹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet hanj sâmu yanâmâ Yesuje mumunambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtne, iknjak emelâk weke bâlene nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anjoân yâkâlen tetewangioop. ¹⁰ Tetewangimu yanâmâ yâkne ari Yesuhât honj bawalipnane menduhuakmâ yâkât we bâle nângâm tatbi ya yuwu sâm ekyongop. ¹¹ “Yesuje mumunambâ yahatmâ tetenihiap,” sâm ekyongomu nângânetâ porap olop.

Yesuje honj bawayâhâtnje yâhâp teteyitgiop.

(Luka 24:13-35)

¹² Otmu yakât kakjan Yesuje honj bawayâhâtnje yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundenjane âlâ olop. ¹³ Lok yane ekâm âwurem sururuk sâm ari bukulipyetne yakât ekyongomutâ nângânetâ yawuak porap olop.

Yesuje honj bawalipne den bâine ekyongop.

(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁴ Otmu sâp âlâenâmâ Yesu honj bawalipne kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunje Yesuje teteningioop. Otmu mumunambâ yahatmu ekâm taka bukulpnennane eknongonetâ nângâmunje porap olop yakât Yesuje den sâningioop.

¹⁵ Otmu yuwu sâm eknongop. “Den kâsikum yingim gan yu mem hânjan kulemjan ari lohimbî kâsikum yinginomai. ¹⁶ Kâsikum yinginetâ nângânetâ bonje otmu biwiyenane nâhâlen kepeinetâ toen katyeknomai. Lohimbî yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotnaneâmâ nâhât den pat ya nângânetâ ki bonje otmu biwiyenane alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâne matne umatne yingimu menomai.

¹⁷ Lohimbî nâhâlen biwiyenane kepeim mannomaineâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topne topne yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâlene watyeknetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyene purik sâmu den anjo sânomai. ¹⁸ Otmu sâtnje metne topne topne otmu hambe gumbamne ki hilipyongonetâ munomai. Otmu lohimbî kundat umatne teteyingiuwap ya gurâ tânyongonetâ âlepne otnomai.” Yawu sâm eknongop.

Yesu himbimân yâhâop.

(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)

¹⁹ Yawu sâm eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâne orop dop konohâk tawot. ²⁰ Otmu yakât kakjan kutdânenjane mâmâne otningimu kapi tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepne lohimbî ekyongom manbin. Yawu otmâ kulem topne topne memunje ekâm den pat ya nângânetâ bonje olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepne Lukaņe kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnennan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesengâlâkņe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņgâm henņeņgum kulemgum katgihian. Yakât otmâ pepa ya sâlikumâmâ anġoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņgâm henņeņguwat. Den pat ya yuwu tap.

Anġelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâam, yâkņe Yuraia ambolipņe yengât kunyeņe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yengâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâam. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâam, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtņe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuņe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwanġim gamutâ Anitâņe yelekmu ârandâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotņane opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinņetâ Anitâhât anġelo âlâ, kutņe Gawirie sâam, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu anġelo yaņe yuwu sâam ekuop. “Sakaria, ki kinġitgahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâam kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinġitņe orowâkņe yet orop herone nâņgâwanġinomai. ¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwanġim manmu Anitâņe nâņgâwanġimu ârandâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbanġimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeņane kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embânġan Anitâhât propete âlâ, kutņe Elia sâam, yaņe yâkât wâtņan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâņe ekmu ârandâņ otminiop. Yakât dopņeâk nanyetņane manmâ Kutdâhât mâtâp mewanġiuwap. Yâhâ âwâlipyeņane nan baralipyeņe kuk otyingimai ya biwiyeņe mem huruņ tuhuyingimu kaok oranġinomai. Otmu lohimbi kunyeņe kârikņe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeņe bâlêņe pilâm tem lâuwanġim mannomai. Nanyetņane yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewanġiuwap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâamu, Sakariaņe yuwu sâam âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâņgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâņgâmune bulâņe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâamu sâop. “Ahonakmune nâņgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoņ bawangiman. Yâkņe hâņġannohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu gârâmâ den ekgohomune nâņgâm biwi yâhâp oat yakât matņe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâņe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâam yanâk biatmu, lok sombo ya ikņiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukņan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiņe “Girawu otmâ kâihumboņ ot tap?” sâam mambotbanġiwi. ²² Yawu otņetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâam otmu engatņe manġuakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukņan yâhâmu Anitâņe biwiņe mem purik pilâwanġimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâņetâ den sâwe sâam bânġanġak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpņe pesuk sâamu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakņan imbiņe ya tepņe olop. Tepņe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâņe nâņgâhihimu tepne oan yakât otmâ ki anġlakbom.” Yawu sâam emetņanâk tatmu emetsenņe mome pesuk sâop.

Anġeloņe Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenņe mome pesuk sâamu yan, Anitâņe anġelo, kutņe Gawirie, ya yâhâpņe hâņġangumu ġiop. Hâņġangumu ge Nasaret kapi Galilâia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutņe Maria sâam, ya tetewanġiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtņe yakât otmâ lok âlâ, kutņe Yosep sâam, yâkât pat kuwanġinetâ manop. ²⁸ Anġelo yaņe tetewanġim yuwu sâop. “Anitâņe nâņgâhihim mâmâņe otġihiap yakât otmâ biwihane herone otbuat.”

²⁹ Yawu sâam ekumu nâņgâm kiwilim biwiņane yuwu nâņgâop. “Den eknohoap yakât topņe girawu?”

³⁰ Biwiņane yawu nâņgâmu yuwu sâam ekuop. “Anitâņe nâņgâhiliap. Yakât otmâ biwihe sâanduk sâek. ³¹ Ġaņe tepge otmâ naom membuat yâkât kutņe Yesu sâam kunbuat.

³² Lohimbiŋe yâkât nângâwaŋŋejetâ yahatmu “Anitâ pato nandoroŋe yâkât nanŋe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenŋe Anitâŋe tâmbânênŋe Dawiti lok kutdâ sâŋ katmu bukulipŋe galempongom manop. Yakât dopŋeâk Anitâŋe nange âi sâŋ waŋŋmu ³³ Yakop sen nengât kunnênŋe kinnâ tihitnênŋe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâŋe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwihan gemu Anitâŋe mâmâŋe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbŋe ekmâ kutŋe “Anitâhât nanŋe” sâŋ kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatnâ sâŋmune nâŋgâ. Anitâŋe yu ya otbe sâŋ yakât ki hâŋm pâpŋumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwaŋŋimu tepŋe otmâ manmâ gamu emetsenŋe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâŋmai ya yawu tetewaŋŋiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoŋ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe teteâkŋât nanŋan.” Yawu sâmu aŋeloŋe pilâm ariop.

Mariaŋe Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariaŋe Sakaria imbiŋeŋet yetgâlen ariwe sâŋ kapiŋe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halâŋgen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yak yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ heronŋe otbaŋŋiop. ⁴¹ Heronŋe otbaŋŋimu yanâk tepŋe kâlehen naom talop yaŋe kâlâwahomu nâŋgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Elisapet mâmâŋe otbaŋŋimu bukuŋe yuwu sâŋ ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâŋe gâ nâŋgâhihim mâmâŋe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekŋe gâhât nâŋgâhihiŋejetâ yahatmu. Otmu naom membuat ya Anitâŋe mâmâŋe otbaŋŋimu tihitnênŋe otmu Kutdânenŋe sâŋ tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inŋe mansan. Yamâ gâŋe nâhâlen takarâ nâŋgâŋmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohonâ yanâk naom tepnan tap yuŋe kâlâwahomu nanŋan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatnâ sâŋmune nâŋgâ. Anitâŋe aŋelo âlâ hâŋgâŋgumu ge den ekgohop yakât bulâŋe tetewuap yakât nâŋgâŋm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi heronŋe nanŋat.” Yawu sâop.

Mariaŋe Anitâ mepaem heronŋe otbaŋŋiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariaŋe yuwu sâŋ ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoŋ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnênŋe otmapŋe nâŋgâhihim mâmâŋe otnihiap. Yakât otmâ lohimbŋe komotŋe komotŋe tetem mannomaiŋe nâhât nâŋgâŋejetâ yahatmu “Anitâŋe nâŋgâwaŋŋiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboŋaŋe mâmâŋe otnihim kulem miap yukât nâŋgâŋmune ewe membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimbŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgâŋm tem lâuwangimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtŋe pato nandoroŋe tatbaŋŋiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpŋumap. ⁵² Lohimbŋe yeŋe enŋatyenŋeâk watmâ manmâ hâkyenŋe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipenŋe lohimbŋe mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheŋe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyeŋe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbŋe po manmai ya tihityenŋe otmâ sot kâle yinŋimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenŋe yengât pat kuyinŋiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbŋe nengât tihitnênŋe otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânênŋe Awaraham yâkât pat kuwaŋŋiop. Pat yakât bulâŋe nen yakât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariaŋe yawu sâŋ Elisapet ekuop. Otmu yak orop manmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu kapiŋehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakŋan Elisapetŋe nanŋe miop. Yâhâ Kutdâŋe nâŋgâwaŋŋimu nanŋe miop yakât nâŋgâŋm hep torehenlipŋe otmu kapi ambolipŋaŋe heronŋe nâŋgâwaŋŋiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipŋaŋe menduhuakmâ naom yakât hâkŋahât undip tuhuwangine sâŋ, âwâŋe Sakaria, yakât kutŋe membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sâŋejetâ mâmâŋaŋe kuyinŋim yuwu sâop. “Bia, kutŋe Yoane sâŋ kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâŋ ekuwi. “Aleŋŋe yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâŋ kuaŋŋiwi. Otmu “Âwâŋaŋe girawu nanŋap?” sâŋ bâtyenŋe kai toka otmâ tape kiripi mem waŋŋi.

⁶³ Tape kiripi mem waŋŋetâ yuwu kulemguop. “Kutŋe Yoane sâŋ kunom,” yawu kulemguop. Kulemguomu ekmâ nâŋgâŋejetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât launŋe hâreakmu Anitâ mepaep. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâŋe naom ya mâmâŋe otbaŋŋim ikŋe den biwiŋan katmu lohimbŋe ekyongowuap yakât sâŋ mepaep. Kulem yawu teteop yakât nâŋgâŋejetâ sâŋŋe otmu kapi ambolipŋaŋe yakât den pat sâŋ haok tuhuŋejetâ lohimbŋe Yuraia halâŋgen manmâ ariwiŋe nâŋgâŋm yuwu sâŋ alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâŋ nâŋgâwi.

Sakariaņe Yesuhât sâṁ ekyongop.

⁶⁷ Sakariaņe Anitâ mepaeop yan Wâtġât māmâñahât Heakņe biwiņe mem hewewen tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenņe Anitâņe nen lohimbilipņe manman bâleñambâ menenekmâ tihitnenņe otbe sâṁ tâmbânenņe Dawiti yâkât senâmbâ gâtņe âlâ kânângâwuap. Yawu otmâ mâmâņe otbaņgimu yâkņe manman âleņjan katnenekbuap. Yâkât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenņe nongom itit kiom tuhuningimaihât sârerenenekmâ tihitnenņe otmu mannom. ⁷² Yâkât nâņgâm emelâk embâñân tâmbâlipnenņe yengât pat kuyingiop yâkât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhūm poropetelipņe ekyongomu kulemgūwi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkņe kasalipnenņe yengât bâtyeñambâ menenekmu biwinenņe sânduk sâṁ tem lâuwaņgim manmâ yâhânomgât pat Awarahamgât kuwaņgiop. ⁷⁵ Yâkât otmâ nen Isirae lohimbijņe tem lâuwaņgim ki kiņgitenñahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu otmâ uwaapņe bia manmunņe nenekmu ârândâņ otbuap.” Yawu sâṁ mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokotmâ nanñahât yuwu sâṁ ekyongop.

“Nanne yuņe Kutdânenņe kulet sâwaņgim ari mâtâp mewawņgiuap. Otmu nenņe orotmemenenņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwinenņe kepeimunnē tosanenņe pilâningiuap yâkât den eknongomu nâņgânōm. Yâkât otmâ lohimbī biwihâlâkņe yâkât nâņgâņetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatņe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yâkât den âlâen hâum sâṁmune nâņgâņet. Nen omoņ bâleņan dop yawu manmain. Yâhâ emet haņ sâwe sâṁ otmap yanâmâ pitu kâṁņe papato yaņe tetemu tatmâ yaņak emet haņ sâmap. Emet haņ sâmu emetsenņe ga takamap. ⁷⁹ Yâkât dopņeâk Anitâņe kaok nâņgâningim ikņe hoņ bawā himbimâmbâ hâņgângumu ge ikņe laņinņe biwinenņan pilâm haņ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunņe manman kârikņan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariaņe yawu sâṁ ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiņe hâwimu lok otmâ nâņgân nâņgânņe keterakbaņgiop. Yawu otmâ âwâņe mâmâņe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbī hohetyeņan âwurem taka âi tuhūwuap yâkât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetņe nanņe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutņe Kurinio sâṁ, yâhâmâ Siria lohimbī yengât kunyeņe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Ahusto sâṁ. Yâkņe puwâk lohimbī amon mansai ya yengât dop nâņgâwe sâṁ olop. Yâkât otmâ Roma yengât amutgen lohimbī hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyeņe kulemgunomaihât den katyingim ariop. ³ Yâkât otmâ lok kerekņe kutyeņe katne sâṁ kapiyeņe tâmbâņan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâñân Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Dawiti sâṁ, yâkņe Yurâia hânân kapi âlâ, kutņe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustoņe den katyingiop yan Dawitihât senâmbâ gâtņe, lok âlâ, kutņe Yosep sâṁ, yâku yawuâk kapiņe tâmbâņan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâṁ pat kuwaņgiwi, yamâ kutņe Maria sâṁ, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetņe, kutņe Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâņan ariowot. ⁶ Arimutâ omoņ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiņe gewâk meņetâ pik sâop. Yâkât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetņan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanņe miop. Mem bulimakaoņe sot kondoân neminiwi yan sâņgumân katipgum katmu iop.

Lama galemiongom tatbi yâkât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotņan lok nombotņe bau âlâ, kutņe lama sâṁ, ya galemiongom tatbi.

⁹ Tatņetâ yan Anitâhât anjelo âlâņe yâk yengâlen tetemu, yâkât laņinņe siliņ siliņ sâmu ekmâ umutyeņe ariop.

¹⁰ Umutyeņe arimu yuwu sâṁ ekyongop. “Kiņgityeñahât ki otņet. Nâņe den âilongo ekyongowe sâṁ teteyingian. Yâkât yuwu sâṁmune nâņgâņet. ¹¹ Anitâņe ikņe hoņ bawā hâņgângumu ge sârereyekmâ tihityeņe otbuap sâmai ya yiwereņe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutņe Kiristo. Yâkņe kutdâyeņe otmâ tihityeņe otbuap yâkât nâņgâm lohimbī kiņgitiņe orowâkņe herone otnomai. ¹² Otmu mâmâņe ñaņa ya sâņgumân katipgum bulimakaoņe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâņgâņetâ bulâņe otbuap.” Yawu sâṁ ekyongop.

¹³ Yawu sâṁ ekyongomu yanâk anjelo kiņgitiņe orowâkņe tetem bukuyeņe penewaņgim yuwu sâṁ Anitâ kiki mewawņgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâņe lohimbī yekmu ârândâņ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oraņginomai. Yâkât otmâ yeņe herone otmâ Anitâ Himbim Amboņe mepaenjet.”

¹⁵ Yawu sâam kiki mewangim mepaem himbimân âwurem yâhânetâ lama galemguwiŋe yuwu sâawi. “Kutdâŋe aŋelo hângângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâam lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâam yâhâ Maria, Yosep, nanyetŋe mem teteyekbi. Mem tetem yan Marieŋe nanŋe ya sâŋgumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan aŋeloŋe teteyiŋim ŋaŋa yakât den pat ekyongomu nâŋgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgonetâ nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marieŋemâ den ya nâŋgâm biwiŋan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aŋeloŋe lama galemŋe den ekyongop ya ekŋetâ bulâŋe otmu yâkŋe âwurem ari Anitâ mepaem heronŋe otbaŋgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakŋan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu hâkŋahât undip tuhuwangim kutŋe Yesu sâam kunbi. Yâhâ Marieŋe tepŋe ki olop sâp yan aŋeloŋe tetewangim kutŋe Yesu sâam kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuŋe Kutdâhât honŋe bawaŋgiwuapgât Yosep yet Marieŋe pat kuwangiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiŋe naom menjetâ hepyeŋe saŋ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiŋgiop yamâ yuwu tap. “Âwâŋe mâmâŋaŋe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepŋe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâŋe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyeŋe kunŋe tetenomai yamâ Kutdâhât honŋe bawaŋginomaihât pat kuwanginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutŋe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâŋe ikŋe honŋe bawa hângângumu ge Isirae lohimbî tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋu Anitâhât honŋe bawaŋe tetem Isirae lohimbî yeŋgât tihityeŋe otbuap ya ekbuap yakât nâŋgâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Marieŋe Yesu lâum opon kâmbukŋan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Simion mem hewewerŋe tuhumu yawuâk opon kâmbukŋan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepŋe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetŋe wanmutâ lâum yuwu sâam Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâŋe nâŋgânihirâ yiwerenŋe Isirae nengât tihitnenŋe otbuap yâk ek-sangât biwine huruŋ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbî âlâ me âlâŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yan gâŋe nengât tihitnenŋe otmâ manman âlepŋan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbîŋe manman âlepŋahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât laŋŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgiuwap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim Isirae nengât heronŋe nâŋgâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâam Anitâ mepaemu, âwâŋe mâmâŋaŋe nâŋgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâŋe yâk yetgât nâŋgâyitgiâkgât Simionŋe ulitguop. Yawu otmâ mâmâŋe yuwu sâam ekuop.

“Sâmune nâŋgâ. Nen Isirae lohimbîŋe nangahât nâŋgâmâmâ hionjaknomgât Anitâŋe sâam kalop. Nombotŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menom. Yâhâ nombotŋemâ yâk betbaŋgim hiliwahonomaihât pat mannomai.

³⁵ Yawu manŋetâ Anitâŋe ikŋe kai toka sâam senyeŋan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâam ge katnomai ya yeŋgât topyeŋe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuŋetâ mumbuap yan we bâle pato nâŋgâuwat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

³⁶ Otmu Simionŋe den yawu sâam ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâam tetem lohimbî ekyongom manopŋe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topŋe yuwu. Imbi yakât kutŋe Ana sâam, yâhâmâ Panue baratŋe, Asehât senâmbâ gâtŋe. Yâkŋe lokŋeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâamu lokŋe muop. ³⁷ Lokŋe mumu ikŋe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yaŋe omoŋe hilâmŋe opon kâmbukŋan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâŋan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkŋe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâŋe ikŋe honŋe bawa hângângumu ge Isirae tihityeŋe otmâ kasalipyeŋe watyekbuapgât nâŋgâm biwiyeŋaŋe mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepŋe Anitâhât den tiŋâk lâum hotom uwangimutâ pesuk sâamu opon kâmbukjambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgimu kâŋŋe hâwimu nâŋgân nâŋgânŋe keterahop.

Maria yet Yosepŋe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yosep yet Marijan nanyetne orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambunje kâiân yâhâp otbangiop. ⁴³⁻⁴⁴ Homban ya ekjetâ pesuk sâmu lohimbî iton galan kapiyenjehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepne nanyetne ki ekmâ lohimbî nombotne orop arap nângâowot. Yawu nângâm yetnjâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatjetâ njin sâop. Emet njin sâmu bukulipyetne yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet han sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ han sâmu pâinmâ opon kâmbuknan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi ya yengât denyenje nângâm Yesune topnjahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesune yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbije nângânetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwâne mâmânanje mem temem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmânanje yuwu sâm ekuop. “Net âwâheite pâingekmutne biatmu gorâ kaknan takait. Gâne wongât otmâ mângâeneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâne awonjnahât nep tuhuan ya emelâk nângâmbâwât. Yamâ wongât pâinmekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nângâmutâ ki keterakyitgiop. ⁵¹ Yamâ mâmânanjeâmâ nanjahât den ya biwinjan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâne mâmâne orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenje sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâne mâmâne otbangimu nângân nângânje keterakmâ hengenguop. Yawu gamu lohimbne ekjetâ âilonjo olop.

3

Yoaneje âi topne kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutne Tiwerio Sisa sâm, yâk kânângânetâ lohimbî kerek nengât kunnenne pato otmâ galemयोगom yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutne Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yurâia ambolipne galemयोगom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutne Herot, yâhâmâ Galilâia ambolipne galemयोगom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipne galemयोगom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutne Lisania sâm, yâkneâmâ Awilene kapi ambolipne galemयोगom manop. ² Yâhâ Anitâhât opon kâmbuknan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetne Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanje, kutne Yoane sâm, yâkne lok ki manmaiângen ari manmâ âi topne kalop. ³ Yan manmu Anitâne ikne den biwinjan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyenje bâleñe ya kerek betgunjetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâne tosayenje pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inâñnan poropete âlâ, kutne Yesaia sâm, Anitâne yuwu sâm ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitiñet. Otmu mâtâp mewangñet. ⁵ Otmu uk sâm huruj sâm, pumne lauñe ya kum kilikmâ mem ârândâñ merândâñ tuhujetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonjon mangon ya hengengunomai. Otmu mâtâp gâwikne ya mem pererenj tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâne lohimbî kerek yengât tihityene otbe sâm oap yakât topne nângânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaianje den yawu kulemguop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimbî kingitne orowâkne yâkne toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Arinjetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matne Anitâne meñet sâmu yakât yenââmâ kingityenjahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângânetâ ki ârândâñ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nângânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâne nengât ki nângâm bâleningimap.” Yawu ki nângânomai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne sâmu kât yunje Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmai. Yakât matne hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Emelâk unam sâtne katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonne ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâñ sâmu kâlâpne sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenne wuân otmunne ârândâñ otbuap?”

¹¹ Sâñetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipne yâhâp tatyñgiwuapne bukulipyene âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepne âlâ ya yinginomai. Yawu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinginomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotnanje yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenne wuân otmunne ârândâñ otbuap ya eknongorâ nângâne.”

¹³ Sâjetâ sâop. Kunlipyenaje “Takesihât dop yuwu mejet” sânomai yawuâk menomai. Yeje andemje ya wanjim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu nanjat? Nenneâmâ wuân otmunje ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yeje lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinginomai. Otmu tewetsenje yinginetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenjahât kunlipyenaje puluhuyeknomai yakât nângâjetâ ârândân otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoaneye lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâje ikne honj bawanje hângângumu ge tihitnenne otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâjetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje orotmemeyenje bâleje betbanginetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topnje katbuap yâhâmâ wâtje pato tatbangiap. Yakât otmâ nâje yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotje manman âilongoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotjeâmâ hâhiwin kakjan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yejeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot iknjiâk iknjiâk katmai. Nenejahât pat otmaj ya konohân mem hâwurujetâ tatmap. Yâhâ ki nenejahât pat otmaj yamâ mem pilâmai. Yakât dopjeâk yâkne taka biwinenjahât topje ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topje yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikjan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotjanje yâkât hâkâj otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionjâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâje tihityenje otbe sâm oap yakât den pat âlepje ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyenje bâleje betbanginet sâm den âlâlâ ekyongom engatyejan giop.

Herotje otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutje Herot sâm, yâkne iminjahât betjeheh kionjâ kahañe, kutje Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleje topje topje otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneye ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. ²⁰ Girem den ekuop ya nângâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetjan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneye Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

²¹ Yoaneye toen mem katnenehâk sâm lohimbi kingitje orowâkne yâkâlen ariwi. Yâkâlen arinetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâronj sâmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje kembâ hâtgum Yesu kakjan ge mâmâje otbangiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâje yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaje gâhâlâk nângâm kepeiheman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipjahât kutyeje

(Mataio 1:1-17)

²³⁻³⁸ Topnje katmâ Anitâje Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanje, Set sâm, ya teteop. Setgât nanje, Enosi sâm, ya teteop. Enosihât nanje, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanje, Mahalali sâm, ya teteop. Mahalalihât nanje, Yaret sâm, ya teteop. Yaretgât nanje, Enok sâm, ya teteop. Enokgât nanje, Metusela sâm, ya teteop. Metuselahât nanje, Lamek sâm, ya teteop. Lamekgât nanje, Noa sâm, ya teteop. Noahât nanje, Sem sâm, ya teteop. Semgât nanje, Arapasat sâm, ya teteop. Arapasatgât nanje, Kenan sâm, ya teteop. Kenangât nanje, Sela sâm, ya teteop. Selahât nanje, Ewe sâm, ya teteop. Ewehât nanje, Pelek sâm, ya teteop. Pelekgât nanje, Lahau sâm, ya teteop. Lahauhât nanje, Seruk sâm, ya teteop. Serukgât nanje, Neho sâm, ya teteop. Nehohât nanje, Tara sâm, ya teteop. Tarahât nanje, Awaraham sâm, ya teteop. Awarahamgât nanje, Isaka sâm, ya teteop. Isakahât nanje, Yakop sâm, ya teteop. Yakopgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Peresi sâm, ya teteop. Peresihât nanje, Hesoron sâm, ya teteop. Hesorongât nanje, Arani sâm, ya teteop. Aranihât nanje, Aramin sâm, ya teteop. Aramingât nanje, Aminarap sâm, ya teteop. Aminarapgât nanje, Nason sâm, ya teteop. Nasongât nanje, Salamon sâm, ya teteop. Salamongât nanje, Boasi sâm, ya teteop. Boasihât nanje, Owet sâm, ya teteop. Owetgât nanje, Yese sâm, ya teteop. Yesehât nanje, Dawiti sâm, ya teteop. Dawitihât nanje, Natan sâm, ya teteop. Natangât nanje, Matat sâm, ya teteop. Matatgât nanje, Mena sâm, ya teteop. Menahât nanje, Melia sâm, ya teteop. Meliahât nanje, Eliakim sâm, ya teteop. Eliakimgât nanje, Yonam sâm, ya teteop. Yonamgât nanje, Yosep sâm, ya teteop. Yosepgât nanje, Yura sâm, ya teteop. Yurahât nanje, Simion sâm, ya teteop. Simiongât nanje, Lewi sâm, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâm ya teteop. Matatgât nanje, Yorim sâm,

ya teteop. Yoringât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Neri sâŋ, ya teteop. Nerihât nanŋe, Salatîe sâŋ, ya teteop. Salatîehât nanŋe, Seruwawe sâŋ, ya teteop. Seruwawehât nanŋe, Lesa sâŋ, ya teteop. Lesahât nanŋe, Yoanan sâŋ, ya teteop. Yoanangât nanŋe, Yota sâŋ, ya teteop. Yotahât nanŋe, Yosek sâŋ, ya teteop. Yosekgât nanŋe, Semen sâŋ, ya teteop. Semengât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatiahât nanŋe, Mata sâŋ, ya teteop. Matahât nanŋe, Nahai sâŋ, ya teteop. Nahaihât nanŋe, Esili sâŋ, ya teteop. Esilihât nanŋe, Nahum sâŋ, ya teteop. Nahumgât nanŋe, Amosi sâŋ, ya teteop. Amosihât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatiahât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yanai sâŋ, ya teteop. Yanaihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Eli sâŋ, ya teteop. Elihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nâŋgâm hilipguwi. “Yosepgât nanŋe, Yesu sâŋ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgângumu ge manop. Otmu Yesuŋe manmu yambu 30 otbaŋgimu nep topŋe kalop.

4

Satanŋe Yesuhât biwiŋahât topŋe ekbe sâŋ olop.

(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiâŋgen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtŋe houŋ sâop.

³ Yawu otmu Satanŋe biwiŋahât topŋe nâŋgawe sâŋ yuwu sâŋ ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâŋ ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâp. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtŋenŋe miaŋgim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâŋ ningimâp ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândâŋ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumŋe gip girŋan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yengât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋiop ya tiripgum yuwu sâŋ ekuop. ⁶ “Senŋe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe galemyeŋe katnek sâŋ eknohonomai yamâ âlepŋe galemyeŋe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâŋe nâ mepaenkebuat yanâmâ galemyeŋe katgekmune senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Maiŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hon bawâŋgim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanŋe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukŋahât gimbâŋan yâhâowot. Yâhâm Satanŋe yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe sâmu den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teŋ sâmapgât Anitâŋeâmâ aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge tihitge otŋetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ yupâ soŋ pilâm kion. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâŋgâwom. “O, bulâŋanâk lok yuâmâ Anitâhât nanŋe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwaŋgim sâop. “Bâiŋ, den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe tihitnenŋe otmâp. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya nâŋgâmune tâŋât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanŋe pilâm sâp girawuân topŋe mem tetewom nâŋgâm manop.

Yesuŋe topŋe katmâ den kâsikum yinŋiop.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu lok ki manmaiâŋgembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipŋe sâŋ haok tuhuŋetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe kerekŋe nâŋgâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetŋe ârândâŋ ari den kâsikum yinŋimu heronŋe otbaŋgiwi.

Nasaret kapi ambolipŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ iknje kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânjak miti emetjan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâne poropeteliņne ekyongomu Miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiâne pepa kulemguiop ya wanjetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teetop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmânhâhât Heaknje mâmâne otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyeņe orotok sâmu mansai ya yengâlen ari den pat âlepņe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatņe kakņan mansai yâk holanjekbom. Yâhâ lohimbi senyeņe bok sâsâņe ya hengemyongomune senyeņe hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin nângâmai ya mem hewewerņ tuhuyekmune biwi herone nângânomai. Yâhâ Kutdâne lohimbi nângâyiņgim tihityeņe otmâ manman âlepņan katyekmu manmâ herone nângâwanjnomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem goņgoņgum hoņ bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetjan tatbi kerekņe denņe nângâne sâm ândâp katbi. ²¹ Ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune nanjai yukât bulâņe yiwerene teetap.”

²² Yawu sâm ekyongomu yâkât nângâņetâ yahatmu den âilongo eknongoap sâm nângâņetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotņane yâkât nângâņetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanņe yukâ.”

²³ Yawu sâņetâ yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi yeņe yuwu sâm eknohonomai. “Lohimbi hengemyongomat gârâmâ gike tânahô.” Otmu den âlâmâ yuwu sâm eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâņetâ nângâmâin. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekn.” Yawu sâm eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâņet. Anitâhât poropeteliņņane kapi âlâen ari yakât den kâsikum yiņgiņetâ nângâņetâ bulâņe otmâp. Yâhâ yâk hep torehenlipeņe den kâsikum yiņgiņetâ nângâņetâ tâņât otmâp.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâmune nângâņet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutņe Elia sâm, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenņe nombolan konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekņe poyeņahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâne Elia ekumu iknje kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâne kambut ya tângumu yâkņe Elia sot um wanminop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nângâņet. Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elia sâm, manop, sâp yan Isirae kapi ambolliņne sesengâlâkņe hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtņe ki âlepņe otbi. Yâhâ lok âlâ, kutņe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtņe, yâk konok âlepņe olop.” Yawu sâm ekyongop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu miti emetjan tatbiņe nângâņetâ bâlemu kuk bâleņe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betņehen hem bâleņe tap yapâ hâpuņetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâne mâmâne otbangimu pilâyekmâ âlaengen ariop.

Yesuņe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yiņgiop.

(Mareko 1:21-28)

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutņe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen miti emetjan yâhâ den kâsikum yiņgiop. ³² Den kâsikum yiņgimu nângâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuņe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nângâmunņe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleņane mem mângâemu manminiop yanje miti emetjan tatmâ Yesuhât denņe nângâop. Yawu otmâ weke bâleņane biwi nângân nângâņe mem purik pilâm kârikņan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboņe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanjan. Gâmâ Anitâhât nanņe bulâņe mansat. Otmu Anitâne hângângohomu nâ bukulipne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanjgiop. “Kâmbukņe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleņe yanje gaiakmâ ba arimu lok ya senņe gâwâņ gâwâņ sâmu lauņe barakņanjak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekņetâ sâtņe otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, wâtņe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleņe sâwanjgimu tem lâuwanjgim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâm haok tuhujetâ kapi nombot nombot huhum liņgarakmâ arimu lohimbi kiņgitņe orowâkņe nângâwi.

Yesuņe sâmu Simon hewunņe âlepņe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuņe yahatmâ miti emetjambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutņe Simon Petoro, yâkât hewunņe mesek pato kumu hâkņe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuņetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanjgimu hâkņe sânduk sâop. Yawu otmu imbi

yaŋe yahatmâ sot um yingimu newi. ⁴⁰ Um yingimu nem tatŋetâ emetsenŋe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ kunyerŋan mem heŋgemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ ari kârikŋan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topŋe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât kuyiŋgiop.

*Yesuŋe den pat âlepŋe ya Yuraia lohimbi ekyongop.
(Mareko 1:35-39)*

⁴² Emet haŋ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipŋaŋe pâinŋetâ biatmu kapi ya pilâm betŋan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlaengen arimap sâm mem alitbi. ⁴³ Mem alitŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ kapi ârandâŋ ari Anitâhât den kâsikum yingimune lâum mannomai yakât hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴ Yawu sâm Yuraia hanân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetŋe ârandâŋ yâhâm gem den kâsikum yinggiop.

5

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe nombotŋe meyehop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)*

¹ Hilâm âlâen Yesuŋe Genesaret dengân ginŋan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondâŋe Anitâhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otŋetâ waŋga yâhâp talop yakât ambolipŋaŋe waŋgaembâ gem inŋan itâŋe pirim kinbi. ³ Pirim kinŋetâ Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yakât waŋgaen yâhâm yuwu sâm ekuop. “Ga puli kuŋetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun banetâ lohimbi yaŋe dengân ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâ Yesuŋe yahatmâ waŋga hâmeŋan yâhâ kinmâ den kâsikum yinggiop. ⁴ Den kâsikum yingimu pesuk sâmu Simon yuwu sâm ekuop. “Dengân tânâmŋan ba inŋan itâŋe pilâŋetâ gemu inŋan dondâŋe yakât kâlehen kutakulakŋetâmâ mem dâiŋetâ gawuap.”

⁵ Sâmu sâop. “Lok pato, nenŋe omoŋe inŋan itâŋe pilâmunŋe giap yamâ inŋan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpŋe ba inŋan itâŋe ihilâk pilâmunŋe gewuap.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu inŋan itâŋe pilâŋetâ gemu inŋan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakŋetâ mem dâiŋetâ tiririk sâm tok sâwe sâm olop. ⁷ Tok sâwe sâm otmu yanak benŋe bukulpipyeŋe waŋga âlâen kinbi ya sâŋetâ ga tânyongowi. Tânyongonŋetâ inŋan itâŋe ya mem dâiŋetâ waŋga yâhâp pik sâmu guhulakde sâm olowot.

⁸⁻¹⁰ Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtŋe, imi ata, kutyetŋe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtŋe, yâkŋe inŋan dondâ ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoroŋe Yesu mepaem yuwu sâop. “Maiŋ, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepŋe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleŋe. Yakât otmâ nâŋe hâmehan kinbongât dop biâ.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenŋe inŋan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâm ekumu puli kuŋetâ waŋga ya dengân ginŋan yâhâmu yan âiyeŋe pilâm Yesuhâlen torokatŋetâ orowâk manbi.

*Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)*

¹² Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikŋe tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâm âikuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yakât otmâ nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâm âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nâŋgâhihian. âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihîak.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulpipye ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemgauop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihîap yukât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâm ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâm haok tuhuop. Sâm haok tuhumu den pat ya liŋgarakmâ kapi ârandâŋ arimu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâm yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemngoak sâm yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuŋe lok parenŋe yâkât tosaŋe pilâwanggiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbi den kâsikum yinggiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hanân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu

otjetâ Anitâne Yesu māmâne otbāngimu lohimbî hengemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariñetâ lohimbî dondâne emet umbiñan kinmâ mâtâp mañguyiñgiwi. ¹⁹ Mâtâp mañguyiñgiñetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpguwi. Hâum pâp gum mâtâp gât pâinmâ emet gimbanan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbanne mem kusatmâ mem katjetâ lohimbî hohetyenjan Yesuhât gotñan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyeñane kepeiwi yakât topñe ekmâ lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâne tosahe yiwerenje pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkñe nângâñetâ bâlemu biwiyeñe ekmâ yuwu sâm ekyongop. ²² “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmune biwiyeñane yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. ²³ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâne tosahe pilâhihiñan.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâne hângânnohomu gewangât tosayeñe pilâyingim mansan. Anitâne âi sâm nihiop yukât topñe ekmâ nângâñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretñe lâuakmâ emetñehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbî hâlâñmâ kinbiñe Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ nep miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotñe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

Yesuñe hoñ bawane âlâ miop ya kutñe Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

²⁷ Otmu Yesuñe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutñe Lewi sâmu, yâkñe tewetsenñe emetñan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” ²⁸ Yawu sâm ekumu Lewiñe tewetsenñe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiñe Yesuhât heronje nângâwanjim dâimu emetñan yâhâowot. Emetñan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotñe meyekmu gañetâ sot pato uyiñgimu newi. ³⁰ Nem tatjetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe belângen kinmâ yekmâ nângâñetâ bâlemu hoñ bawalipñe yuwu sâm âiyongowi. “Wongât Yesuñe takesi meme lok otmu lok bâleñe yu orop menduhuakmâ lau konok nai?”

³¹ Yawu sâmu âiyongonjetâ Yesuñe den ya nângâm Parisaio yuwu sâmu ekyongop. “Den âlâen hâmu sâmune nângâñet. Lok mesekyeñe bianje dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyeñe orop me hâhiwin teteyingimap yañe konok dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotñane yuwu sâmai. “Nen lok âlepñe, nen orotmemeneneñe âilongjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmu pâlâmñe manmai. Lok yawuya yengât sâmu ki gewan. Yeñe lok bâleñe sâmu kewilâyekñetâ belângen manmai yawuyañe orotmemeyenje bâleñe pilâm Anitâhâlen biwiyeñane kepeim denñe lâum bulâñe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoñ bawalipñe sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesuñe den yawu sâmu ekyongomu lok nombotñane yuwu sâmu ekuwi. “Yoane bukulipñe otmu Parisaio lok nombotñane Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyeñane hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoñ bawalipñaneâm sot kutakamai.”

³⁴ Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâmu sâmune nângâñet. Lok patone imbi miakbe sâmu bukulipñe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje otnomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyeñane taka bukuyeñe kuñetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoñetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embâñan otminiwi ya otmu ikñe orotmeme âiñe kâsikum yingiop yañe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmu hâpu golâenâk mânuñmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânuñmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâmu yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senñe âlâlâ mânuñbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenñe tâk âiñanjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânuñnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâmu ki tok sâwuap. Yâhâ hângiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe. ³⁹ Otmu yuwu sâmune nângâñet. Imbilipnenñane senñe âlâlâ

mem iri âinjan mânunjamâ hikâm arimai ya lândem iri hângiŋe bâleŋjan ki mânunjamâ hikâm arimai. Iri âinjahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoŋ bawalipŋe orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoŋ bawalipŋe âi kalam biwiŋambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmŋjan po irik irik yingioŋ. Yawu otmuâmâ buku nombotŋe yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem neŋjetâ Parisaioŋe yekmâ Yesu yuwu sâp âikuwi. “Moseŋe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nângain. Yakât girawu otmuâmâ hoŋ bawalipŋe bukulipŋe yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otjetâ yekmunŋe bâleap. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nângain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâŋetâ purik pilâyiŋjim sâop. “Emelâk embâŋân Dawitiŋe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hengeŋgumai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâŋet. Dawitiŋe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Awiata sâp. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiŋe baŋa tuhum Anitâhât pat sâp katminiwi ya yâkŋe konok neminiwi. Lok inŋeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikŋe tembe lâulipŋe sotgât bâleŋjetâ yan ikŋak Anitâhât miti emetŋjan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataŋe sot kâmbukŋe sâp kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotŋe talop ya mem tembe lâulipŋe ge kâsikum yingim newi. ⁵ Yâhâ Anitâŋe hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât yakât amboŋe. Otmu yakât bonŋeâmâ nâŋe konok mem teteman.” Yawu sâp ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe lok âlâ hengeŋguop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋjan yâhâm den kâsikum yingioŋ. Yâhâ lok âlâ bâtŋe bonâŋen mum pâlâmŋe olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpŋjan Yesuŋe lok pareŋe ya mem hengeŋguwuap me bia?” sâp Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotŋe Yesu mem den âiân katne sâp bamu bam watbiŋe gotyetŋjan ba kinbi. ⁸ Gotyetŋjan ba kinŋetâ Yesuŋe biwiyenjahât topŋe nângâm lok pareŋe ya yuwu sâp ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benŋe Parisaio ya yuwu sâp ekyongop. “Sâŋetâ nângâwe. Moseŋe den kulemguop ya topŋe girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpŋjan lok hengeŋyongonom me hilipŋyongonom? Yakât sâŋetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâp âiyongomu biwiyenŋe umatŋe otmu olotoŋâk kinbi. Olotoŋâk kinŋetâ yekmu bâleop. Yekmu bâleumu kunyerŋe kârikŋe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepŋe nângâyingioŋ. Tepŋe nângâyingim lok pareŋe ya yuwu sâp ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâtŋe pilâm kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe ya ekmâ biwiyenŋe kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbaŋŋe sâp den alahu gulahu otbi.

Yesuŋe aposolopŋe meyehop.

(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet nŋj sâmu Anitâ orop den othe sâp Yesuŋe pumŋjan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. ¹³ Emet haŋ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipŋyongom yâk yengâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâp yingioŋ. Yawu otmâ kutyerŋe pato Aposolo sâp yingioŋ. Lok yamâ kutyerŋe yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâp imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipao nanŋe Yakowo. âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yengât topyerŋe yuwu. Kasalipyerŋe Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyerŋe sâp otminiwi yan gâtŋe. âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe lohimi mem hengeŋyongop.

(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋjan gemu lok nombotŋe denŋe nângâm watbiŋe peneyerŋiwi. Peneyerŋiŋetâmâ lohimi kinŋitŋe orowâkŋe denŋe nângâne sâp yâkâlen ariwi. Lohimi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraisâ hânân tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ginŋjan tap ya ambolipŋe. Lohimi yanŋe yâkâlen arinetâ den kâsikum yingioŋ. Yâhâ lohimi nombotŋe weke bâleŋŋe mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepŋe otbi. Otmu kundat otbi ya hengeŋyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtŋe pato tatbaŋgiop yakât otmâ lohimi in wâiwiŋe âlepŋe otbi. Yakât otmâ lohimi sambeŋe wâim âlepŋe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuŋe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otjetâ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Den bonŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâlê yingimu nenetâ ârândâŋ otyingiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe heronŋe otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋe hakyenŋan sâŋ mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnenŋe Anitâhât poropete yawuâk otyinginetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem heronŋe kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe heronŋe otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâŋ ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyeŋe umatŋe otnap ya yengât yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbi senŋe âlâlâ tatyingiapŋe hop sambe kakŋan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleŋan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heronŋe kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk embâŋân poropete perâkŋe Anitâhât den kelanŋatmâ papatolipyenŋe kâityongominiwi. Kâityongonŋetâ ki nâŋgâmâk papatolipyenŋe heronŋe otyingiwu. Heronŋe otyingiwâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe Anitâŋe yingimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yengât nâŋgâm heronŋe otyinginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heronŋe otyinginomai yan lohimbiŋe heronŋe otningiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu ârândâŋ oap yawu ki nâŋgânomai.”

Kasalipnenŋe buku otyinginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinginomai. Otmu lohimbiŋe yengât hâkâŋ otnai yâk gurâ yawuâk buku otyinginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yengât umam sâyinginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâŋe mângâyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyinginomai. Lok âlâ me âlâŋe ambonjahât bâleŋe hân meyingim yanak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninginet sâŋ ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâŋ ninginet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenŋe tânyongonŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋe yen buku otyinginetâ yengu yâk konok buku otyinginomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok nombotŋe ki buku otyinginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinginomai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâŋ tânyongonŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bāt belaiâk yingim yakât matŋe ninginetgât ki nâŋgânomai. Yawu otyinginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋ tihityeŋe otmu mannomai. ³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyingimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinginomai.

Lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyinginom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yeŋe lohimbi yengât den ki sâŋ hâreyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât ki sâŋ hâreyingiwuap. Otmu yeŋe lohimbi yekmâ ki sâŋ ge katyeknomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâŋ ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbi yengât tosayeŋe pilâyinginomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yengât tosayeŋe pilâyingiwuap. ³⁸ Yeŋe lohimbi tânyongom senŋe âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânunŋmâ tâtâkumunŋe pik pato otnap yakât dopŋeâk Anitâŋe yingiwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yingimap yakât dopŋeâk yengu yinginomai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâŋ ekyongop.

³⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsâŋanâk dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionŋomai. Kionŋmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom

âlâ me âlâŋe bawapilipyenŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ bawapilipyenŋe nâŋgâmai yakât dopŋeâk nâŋgânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Gâŋe bukuhahât senŋan wahap tipinŋe tap ya ek-buat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihwiwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukuhahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwâŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhâŋe otmu kinŋon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.”

Nak topŋe topŋe

(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiŋe yeŋe topyeŋe nanŋanŋinjetgât Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenŋe omoŋ omoŋ pilâmap yanâmâ bonŋe bâleŋe ki kinmap. Yâhâ nak esenŋe gimbaŋgumap yanâmâ bulâŋe âlepŋe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatŋe manam ki otmap. Otmu manamŋe kiat ki otmap. Otmu giŋ gârârâŋ yaŋe ham ki otmap. Otmu hamŋe giŋ gârârâŋ ki otmap. Yamâ topyeŋe ikŋiâk ikŋiâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlepŋe me bâleŋe tatmap ya yawuâk launŋambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeŋan nâŋgân nâŋgân âlepŋeâk tatmapŋe orotmemeyenŋe âlepŋe otmâ uwawapŋe bia manmai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeŋan nâŋgân nâŋgân bâleŋeâk tatmapŋe orotmemeyenŋe bâleŋe otmâ bukulipyenŋe mâŋgâeyekmai. Yawu.”

Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop otmu lok kopa

(Mataio 7:24-27)

⁴⁶ Yesuŋe lohimbî kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe “Kutdânenŋe Kutdânenŋe,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen gaŋetâ den ekyongomune nâŋgâm heŋgeŋgum lâumai yaŋe dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nâŋgân nâŋgânŋe orop yaŋeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaŋe kânâŋgâm emet tuhuŋetâ tiŋ tiŋâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm ki putuk sâuwap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyenŋe tuhune sâm hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai. Yawu tuhuŋetâ emet ya saranŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâm ge imbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

7

Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.

(Mataio 8:5-13)

¹ Yesuŋe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâhât hoŋ bawaŋe mesek sâtŋan kinop. Yâhâ tembe lâu yaŋe ikŋe nanŋahât nâŋgâwâŋgimap yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋe yakât nâŋgâwâŋgiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâm tembe lâu yaŋe Yesuŋe ga hoŋ bawaŋe heŋgeŋguâkgât Yura yeŋgât papatolipyenŋe nombotŋe hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâm ekuwi. “Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâ nengâlen biwiŋaŋe kepeimu nen orop mansain. Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋaŋe lok puhuyekmu nengât miti emetŋe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâm ari tânguwatgât naŋgain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâm ekuŋetâ nâŋgâŋigimu orowâk ariwi. Arinŋetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâm ekuwi. “O lok pato, bukunenŋe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan gawuatgât ki naŋgan. matâwânâk kinmâ denâk sârâ hoŋ bawane yu âlepŋe otbuapgât naŋgan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwâŋgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâm nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipŋe âlâ me âlâ yuken me yaken arinŋet sâmune âlepŋe nâhât tem lâumihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâm âi yinŋiman ya gurâ âloloŋgo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât naŋgan.” Yawu sâm den kalop ya bukulipŋaŋe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betŋan sâwi ya yuwu sâm ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu naŋgan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap

yuwu âlâ ki otjetâ yekman. Lok yuñe nâhâlen biwiñane kepeim den katnihiap yu ekmune âilonjo oap.” Yawu sâm ekyongop. ¹⁰ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu bukulpñane purik sâm yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoñ bawa âlepñe olop ya ekbi.

Yesuñe lok âlâ mumuñambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ kapi âlâ, kutñe Nain sâm yan ariñetâ lohimbî dondâhâlâkñe betyeñan sâñetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otjetâ imbi kambut âlâhât nanñe sihanâk muop ya hangune sâm bukulpñane gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbî tem pato betyeñan sâñetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâñe kambut ya ekmâ tepñe nângâm “Ki ise,” sâm ekuop. ¹⁴ Yawu sâm ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinñetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâm ekumu mumuñambâ yahatmâ dendât otmu ekñetâ sâtñe bâleñe olop. Otmu imbi kambut ya nanñeit yetgât Yesuñe “lohotñan manset” sâm ekyotgom.

¹⁶ Otmu lohimbî yan kinbinje ya ekñetâ sâtñe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâñe ikñe poropete âlâ hângângumu taka hohetnenñan mansap.” Yâhâ nombotñane yuwu sâwi. “Lok yuñe tihitnenñe otmâ manman âlepñan katnenekmu mannongât Anitâñe hângângumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuñe lok sihan ya mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbîñe sâm haok tuhuñetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nângâwi.

Yesuñe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetñan katñetâ talop yâkâlen ari hoñ bawalipñane Yesuñe lohimbî hengemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuñetâ nângâm hoñ bawayâhâtñe yâhâp den yuwu sâm ekyotgom Kutdâhâlen hângânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâm âkuromawot. “Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge tihitnenñe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneñe lohimbî toen mem katyekmapñe yuwu sâm hângânnotgomu takait. “Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge tihitnenñe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâwot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuñe lohimbî kundat otbi ya dondâhâlâk hengemyongop. Otmu weke bâleñane lohimbî mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbî senyeñe bok sâsâñe ya senyeñan walipyongomu senyeñe suk sâmu ekbi. ²² Yawuhât Yesuñe Yoanehât hoñ bawayâhâtñe ya yuwu sâm ekyotgom. “Yerâmâ ari kulem toñne toñne memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâñe senyeñe bok sâsâñe ya walipyongomune senyeñe suk sâmu eksai. Otmu lok pareñe manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepñe otmâ mansai. Otmu ândâpyeñe bok sâsâñe ya gurâ hengemyongomune ândâpyeñe pâron sâmu den nanjai. Otmu nombotñe bâlewi ya mumuñambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekñetâ mansai ya nine den pat âlepñe ekyongomune nângâm biwiyenje heronje otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâñe nâhât biwi nângâm yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne heronje oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwurewot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuñe Yoanehât toñne lohimbî yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbîñe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâñe hâk katipñe sekñe âlepñe mânuñakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipñe sekñe âlepñe mânuñakmaineâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yoaneñe Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñane yâkât den tâmbâlipyenje ekyongom manbi ya yengât kunyerje pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâñe den sâop ya yuwu tap. “Gâñe nine toñne sâm tetem ekyongorâ nângâñetgât nine hoñ bawane hângângumune kulet sâhîhim mâtâp menjihîwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneñe kulet sânihîm âi mem gaop yamâ nine toñne ki nângâm henjenjumu mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâñe nâhât den pat âlepñe yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyenje katnomai yanjeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbî sesengâlâk, lohimbî inñe, takesi meme lok, yawuyenje nângâñetâ bulâñe olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneñe Anitâhât den ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbî

kásikum yingiminiwi yâkneâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneje ekyongop yakât hâkâj otmâ denje nângâjetâ tânjât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuje den âlâ yuwu sâam ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâjetâ keterakyinjâkgât den girawu yaen hâum sâamune nângâjetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâje sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenne yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâamunje ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu otmâ yakât topje teteâkgât yuwu sâamune nângâjet. Yakât dopjeâk Yoaneje heronje olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yakât hâkâj otmâ sâam ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâawe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaije komot âlâ yuwu sâam ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sâamomai. Yakât dopjeâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâj oai. Yakât yuwu sâamune nângâjet. Emelâk Yoaneje to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâawi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâawi. Yâhâ nâmâ Anitâje hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku orangim gamai.” Nâhât yuwu sâamai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâawe. Anitâje den sâop ya tinjâk lâum manmai ya yengât orotmemejeje ekmâ nângâjetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâje Yesuhât kâije piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutje Simon sâam, yâkne Yesu memu emetjan yâhâ bukulpnje orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâje nângâmâmâ to kuknje suk sukje âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betjehen kinmâ isemu gilâpne târân sâam kâijan giop. Kâijan gemu somotje kâlep pato yanje mem gowasiñmâ kerej mewanjiop. Yawu otmâ to kuknje ya moselemu kâijan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonje ekmâ biwiñanje yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuje ki orotje oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topje nângâm henjenjum kuwanjimu ki othâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesuje biwiñahât topje nângâm yuwu sâam ekuop. “Simon, den sâamune nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâamune nângâ. Lok âlâje bukuyâhâtje tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mem ari yanje senje âlâlâ puluhuhawot. Otmu yakât kakjan “matje nihiromawot” sâam ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâam ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matje kâpekmutje pesuk sâuwap?” Yawu sâam ekuowot yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepje ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetjanje tosayetje pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtje lok girawu yanje heronje pato nângâwanjiop, 50 kina wanop yanje me 5 kina wanop yanje?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina wanop yanje heronje pato nângâwanjiop.”

Sâmu sâop. “Âlepje yat.” ⁴⁴ Yawu sâam imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâam ekuop. Nâje emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yujeâmâ isemu gilâpñanje kâinan gemu pirim somotñanje gowasiñmâ kerej menihiap. ⁴⁵ Gâje ki parahuneksat. Yamâ imbi yujeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâje nak toje ki katnihiat. Yamâ imbi yujeâmâ to kuknje suk sukje, hâmeje yahat yahatje ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yujeâmâ nângânihiap. Yakât topje nângâm henjenjuwatgât yuwu sâamune nângâ. Lok âlâje bukujahât tosa umatje pilâwanjimu yakât heronje pato nângâwanjiuwap. Yâhâ lok âlâjeâmâ bukujahât tosa hewewen pilâwanjimu yakât heronje kakjeâk nângâwanjiuwap. Yakât yuwu sâamune nângâ. Anitâje imbi yukât tosa umatje emelâk pilâwanjiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâam imbi ya yuwu sâam ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newije den ya nângâm biwiñanje yuwu nângâwi. “Lok yukât topje girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiñanje yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesuje imbi ya yuwu sâam ekuop. “Nâhâlen biwiñanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâje manman kârikñahât pat kuhihap. Yakât nângâm lohotjan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotje Yesu orowâk ariwi ya yengât topyeje

¹ Sâp yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândâŋ yâhâm gewi. Otmu lohimbijne Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityene otyingiwuap yakât den pat âlepŋe Yesuŋe ekyongop. ² Otmu imbi nombotŋe orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotŋe emelâk kundat otbi ya heŋgemyongop. Yâhâ nombotŋe âlâmâ weke bâlenaje mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Maria, Matala kapiân gâtŋe, ya weke bâlene nombolan yâhâpŋe mângâenetâ watbaŋgiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutŋe Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoŋ bawa âlâ, kutŋe Kusa sâm, yâkât imbijne. Yâhâ âlâmâ, kutŋe Susana sâm. Otmu imbi nombotŋe iri sikumyerne orop yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe tânyongowi. Imbi topyene sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâŋe kapiyerne pilâm Yesuhâlen ari menduhuakŋetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋbe sâm newângen ariop. Ari hote alikŋe ya nombot nombot mem hâilonŋmu giop. Nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaeŋ ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân âilonŋo lonŋo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikŋe mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ lohimbijne bam gam tâlim lan tuhuŋetâ nâine kârâm newi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaeŋ giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âilonŋo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukŋaje langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âlepŋan giop yaŋeâmâ tetem pururuk sâm âilonŋo yahalop. Nâŋe den yan yu biwiyenjan katmâ nângâm heŋgenŋunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoŋ bawalipŋaje den ya topŋahât nângâne sâm âikuwi. Âikuŋetâ sâop. ¹⁰ “Anitâŋe tihitnenŋe otmâ gamap yakât topŋe yeŋe tipine nanŋai. Yâhâ lok nombotŋe nâhâlen ki torokatmâ mansainemâ biwiyene pâlâmŋe otmâ mansai. Biwiyene pâlâmŋe otmâ manŋetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkŋe nâhât nângâm hâkâŋ otmâ nekmâ kâkâsuk otmâi. Yawu otmâ biwiyene alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nângâŋetâ tâŋât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm heŋgenŋuai mâne biwiyene Anitâhâlen katmâ denŋe lâuŋetâ tosayeŋe emelâk pilâyingimbâp.”

Hote mem hâilonŋmu giop yakât topŋe

(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)

¹¹ Hote alikŋan hâum ekyongoan yakât topŋe sâmune nângâŋet. Anitâhât den yamâ hote alikŋahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikŋe mem hâilonŋmu giop yamâ nenŋe Anitâhât den lohimbi ekyongomunŋe nângâmâi yakât dop. Hote alikŋe nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân giop yakât topŋe yuwu. Yamâ lohimbi nombotŋaje Anitâhât den nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenaje kepeimaihât Satanŋe den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe biaeŋ giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepŋe ekyongomune nângâm herone otmâ manmai. Nângâŋetâ den ya kakŋeâk gem biwiyenjan gihitŋe kârikŋe ki memap. Yawu gârâmâ umatŋe âlâ kakyeŋan yâhâmap yan lohotŋe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hele biwiŋan giop yakât topŋe yuwu. Lohimbi nombotŋe den ekyongomune nângâŋetâ bonŋe otmâ. Nângâŋetâ bonŋe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenŋe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenaje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manŋetâ manman âlepŋe ki teteyingimâp. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonŋmu nombotŋe hân toŋe orowân giop yakât topŋe yuwu. Lok yawuyaŋeâmâ den pat âlepŋe nângâm heŋgenŋumai. Nângâm heŋgenŋum tinâk lâum manmâ yâhâŋetâ manman âilonŋo lonŋo teteyingimâp. Yâk yengât topyene yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenŋeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenŋe lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuŋuŋan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunŋe kinmâ sem lanjinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ nângâm heŋgenŋunomai. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ mannomainŋe ya nângâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nângâŋetâ nahat otmu bet

pilânomainje biwiyenje pâlâmne manmâ ki nângâjetâ keterakmâ henjenjuwuap.” Yawu sârn ekyongop.

*Yesuhât hepje torehenlipje
(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)*

¹⁹ Yawu sârn ekyongom tatnu lohimbî kinjtje orowâkne denje nângâne sârn mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinjetâ ikne hepje torehenlipjane taka gotnjan bane sârn otrjetâ lohimbijne mâtâp manguyinginetâ betyenehen kinbi. ²⁰ Betyenehen kinjetâ lok âlâ Yesu gotnjan talopne yuwu sârn ekuop. “Torehenlipjane taka betnennehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sârn Yesune yuwu sârn ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yajeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.”

*Yesune sârn to siru nârn nârn sâop.
(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)*

²² Hilâm âlâen Galilaia dengân pato ya hâtikgum nombotgen arine sârn wanjaen yâhâwi. Wanjaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatjetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmne iop. Aman im tatnu dengân ya tânângujetâ yanâk siru pun pun sârn pilâop. Siru pun pun sârn pilâmu tonje wanja kâlehen gemu guhulakbe sârn olop. ²⁴ Guhulakbe sârn olop yan ekjetâ sâtne otmu honj bawalipjane mândem yuwu sârn. “Wâe, lok pato, wanja yu dengân kâlehen guhulakbe sârn oap. Harannongomap.”

Yawu sârn ekujetâ yahatmâ siru kuwangiop. Kuwangimu to yaje nârn nârn sâop. Nârn nârn sârn yuwu sârn ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nârn tihityenje otbomgât dop ki tap,” yawu mon nanjai?” Yawu sârn ekyongop. Yawu sârn ekyongomu yuwu sârn alahuwi. “Bâe, lok yukât topne girawu? Siru kuwangimu yanak to yaje nârn nârn yap.” Yawu sârn.

*Yesune weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)*

²⁶ To nârn nârn sârn dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sârn, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wanjaembâ lâum kionmâ arinetâ kapi ambonje, lok âlâ weke bâlejanje mânggâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topne yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâlejanje mânggâemu hâk katipne tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikne kapi ambolipjane ari tâk kârikne, kutje sein sârn, yaje kâine bâteje mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirin sârn hâreakminiop. Yawu otma weke bâlejanje mânggâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topne yuwu. Lok yaje ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotnjan ge kinop. Gotnjan ge kinmu Yesune weke bâleje ya watbe sârn yuwu sârn ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sârn hu halak tuhum yuwu sârn ulitguop. “Yesu, topge nanjan. Gâ Anitâhât nanje. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanjan.” Yawu sârn ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sârn sâop. “Nârn weke bâleje nombotne orowâk tatmâ lok yu mem mânggâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenje “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâne nângâningirâ sumânâk mannom. Hem topnan ki hângânnongorâ arinom.” Yawu sârn.

³² Yâhâ talapnan bau sesengâlâkne tomot tuhum kinjetâ yekbi. Yekmâ yuwu sârn Yesu ekuwi. “Gâne watnenekbuat otmuâmâ, âlepne watnenekdâ gaiakmâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sârn. Yawu sânetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunjakbi. ³³ Bau yengâlen ge mânunjakmâ mânggâeyekjetâ sururuk sârn ba hem patoembâ tâwonj sârn dengân kionjetâ haranyongop.

³⁴ Dengân kionjetâ haranyongomu galemiongom manbijne ekmâ sururuk sârn kapi ambolipne ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonetâ yakât topne nângâne sârn Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâlejanje lok mânggâenetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânje keterakbangimu hâk katipne mânunjahop ya ekbi. Ekjetâ sâtne otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonetâ Yesune weke bâleje watyekmu gaiakmâ arinetâ nângân nângânje keterakbangiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonetâ nângânetâ sâtne otmu Yesune pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesune honj bawalipne meyekmu wanjaen yâhâwi. ³⁸ Wanjaen yâhânetâ yan lok weke bâleje watbangiop yaje yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

³⁹ Sârn sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipje yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sârn kapiân yâhâ Yesune henjenjuop yakât den pat kapilipne ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumuŋambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm wanŋa mem âwurem ariwi. Âwurem ari wanŋaembâ geŋetâ dengân ginŋan lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâŋm taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinŋetâ miti emetŋahât galemlipeŋe yengât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâŋm, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâŋm ekuop. ⁴² “Baratŋe, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâŋm oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari heŋgenŋuhât nanŋan.” Yawu sâop.

Yawu sâŋm ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâŋm yâkâlen arinŋetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnennŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yengâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan in walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâŋm âiyongop.

Yawu sâŋm âiyongomu yan kurihiakŋetâ Petoroŋe yuwu sâop. “Lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhunenekŋetâ pânŋ sâŋm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋaŋe mon walipgohoi.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanŋan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yaŋe kâi bâteŋe kârâŋ kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâŋgum potonŋan walipgumu hepŋe sâŋ sâop yakât topŋe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhiihimi hepge saŋ yap. Lohotŋan ba ari.” Yawu sâŋm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâŋm ekum kinmu yanâk Yairohât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe emelambâ taka yuwu sâŋm ekuiwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâŋetâ Yesuŋe nâŋgâm Yairo yuwu sâŋm ekuop. “Yakât ki gorâhiihiâk. Nâhâlen biwihaŋe kepeim enŋat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâŋm Yairohât emet gotŋan ba kinmâ lohimbi nombotŋe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinŋetâ Petoro, Yakowo, otmu imiŋe Yoane, Yairo, imbiŋeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâm tatbi. Yawu ot tatŋetâ yuwu sâŋm ekyongop. “Baratyetŋe ki bâleap, in aman pâlâmŋe iap. Yakât otmâ ki isenŋet.” ⁵³ Yawu sâŋm ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangwi. Emelâk katnenekmâ arap nâŋgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuŋe imbi sihan ya bâteŋan mem yuwu sâŋm ekuop. “Barat tipinŋe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuŋe sâmu sot um wanŋetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâŋe mâmâŋaŋe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetŋe ki ekyongoromawot sâŋm kuyitgiop.

9

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâŋm yinŋgiop.

(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâŋm yinŋim yuwu sâŋm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleŋaŋe lohimbi mângâeyekŋetâ mansai ya watyinŋinŋetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya heŋgemyongonomai.” Yawu sâŋm ekyongop. ² Otmu lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyaŋe kepeinŋetâ tihityeŋe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heŋgemyongonomaihât mâmâŋe otyinŋgiop.

³ Mâmâŋe otyinŋim yuwu sâŋm ekyongom hâŋgânyongop. “Âi topŋe katne sâŋm sot me senŋe âlâlâ umatâdek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap. Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinanŋum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâk emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipŋaŋe orotmemeyeŋe bâleŋe betbangim biwiyaŋe Anitâhâlen katŋet sâŋm nâhât den pat âleŋe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋgiuap. Yakât otmâ kâiyaŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyinŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinŋetâ towat ya ekma kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâŋm ekyongop.

⁶ Yawu sâŋm ekyongom hâŋgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âleŋe ekyongowi. Den pat âleŋe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem heŋgemyongowi.

Herotŋe Yesuhât den pat nâŋgâop.

(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutnje Herot Antipa sâp, yâkneâmâ Yesuñe olop miop yakât den pat nângâop. Lohimbi nombotñaje yuwu sâñetâ nângâop. “Herotnje tembe lâulipñe ekyongomu Yoane kuñetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotñajeâmâ yuwu sâñetâ nângâop. “Poropete lok âlâ, kutnje Elea sâp, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâp ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotñajeâmâ yuwu sâñetâ nângâop. “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ yañe mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâñetâ Herotnje nângâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipñe ekyongomune Yoane engatñe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yañe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâñetâ nanjan?” Yawu sâp Yesu ekbehât nângâm manop.

Lok 5000 ya sot yingñetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesuñe hoñ bawalipñe hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yakât den pat âlepñe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuñetâ meyekmu yenjiâk tatmâ nângâne sâp Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kinñitñe orowâkñe nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Ariñetâ yan Yesuñe tepñe nângâyingim Anitâhâlen biwiyenñe kepeinjetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepñe ekyongop. Otmu bukuliñyene mesek topñe topñe otbi ya meyekmâ takanjetâ mem hengemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topñambâek kâsikum yingimu emetsâpñe otmu yan hoñ bawalipñaje yuwu sâp ekuwi. “Yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyene houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ arinjet. Hângânyongorâ ari yenjahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sâñetâ sâop. “Âlepñe yeñe sot kâsikum yingñet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu injan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenñe katgekñe ari sot puluhuyingim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuñe yuwu sâp ekyongop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinjet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongonjetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesuñe sot ya mem himbimân pak sâp ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum hoñ bawalipñe yingimu lohimbi ya kerehâk yingñetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yingñetâ nenjetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Nenjetâ dopyenjan otmu sot nombotñe talop ya hoñ bawalipñaje hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroñe Yesuhât topñe sâp teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuñe hoñ bawalipñe katyekmu tatñetâ ikñiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitguom pesuk pilâmu hoñ bawalipñe yâkâlen arinjetâ yuwu sâp âiyongop. “Lohimbiñe nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotñaje gâhât yuwu sâmai. “Yoaneñe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuñetâ muop ya mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Poropete âlâ, kutnje Elea sâp, emelâk himbimân yâhâop yañe purik sâp ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi ya yengâlen gâtñe âlâñe mumuñambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeñeâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Anitâñe hângângohomu ge mansat ya nângâmunñe bulâñe oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topñe sâp temem lohimbi ekyongomaihât sâp kuyingñiop.

Yesu kuñetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâp ekyongop. “Nâ lok bulâñe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunliñyene otmu Isirae nengât papatolipñenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kereknje biwi konohâk otmâ yan nâhât sâp bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâp ekyongop.

Manmannenñe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuñe lohimbi kerehâk yuwu sâp ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâñe biwiyene nâhâlen katmaiñe nâhâlen torokatne sâp yan yenjahât ki nângâñetâ yahatbuap. Me senñe âlâlâ tatyingiap ya biatningimâp sâp yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haoñmâ ârandâñ nângâm tem lâumihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benñe lok âlâ me âlâñe manmanyenñe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepein manmâ nâhât den pat âlepñe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai

yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âla me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyeje hikum manmâ munomai yanje girawu otnomai. Yenjahâk mumunambâ yahatnomaihât dop âla ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âla me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matne yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnaņe yâhâpne hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âla me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnaņe yâhâpne hângânnohomu anelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikriâk ikriâk kâpekma yingiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâne tihityenje otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityenje otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesuņe Mose yet Elea orop den alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)*

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakņan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuņe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, meyekmu hoņ bawalipne nombotje âlamâ katekyetâ tatjetâ yenjâk pumņe âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinjetâ Yesuņe Anitâ ulitgum kun kundenne âla otmu sângumņane laņinņe pilâm kaok bolaņ bolaņ olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâne meyelehop yanje in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimambâ laņinņane siliņ siliņ sâm hâuyekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuņe Yerusalem kapian ari Anitâne yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyenane kuņetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoņ bawalipņane aman pâlâmņe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaņe Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekņetâ Petorohât hanņe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âla ki ekmain. Yu ekmunne âla kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâņe sârâ selep kalimbu tuhunehât nanņan. Gâhât âla, Mosehât âla, Eleahât âla.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petoroņe kulem yakât topņe ki nângâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patoņe ge pumņe ya mem kâtâpgumu kinņityenahât otbi. ³⁵ Kinņityenahât otņetâ elem yakât biwiņambâ Anitâne den âla yuwu sâop. “Bulâņanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâņe âi sâm waņmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yenje mem biwiyenjan katmâ tem lâuwanņim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tiņ pilâmu Yesu ikņeâk kinmu ekbi. Yâhâ hoņ bawalipņane kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyenje ekyongowi.

*Yesuhât hoņ bawalipņane weke bâleņe watne sâm pâpguwi.
(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)*

³⁷ Emet haņ sâmu pumņehembâ geņetâ lohimbi kinņitņe orowâkņe ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekņetâ hohetyenambâ lok âlâne halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topņe yuwu. Weke bâleņane pârâk sânsânâk mângâemu senņe gâwâņ gâwâņ sâm hânân ge imu nekamņe kâtiņ sâm laņe barak barak otmu halahumap. Weke bâleņe yanje haonmâ ârândâņ yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoņ bawalipņane watņet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuņe olelem hoņ bawalipņe yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlêp manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitņe ki tânngowuap yawu nanņai? Yawu nângâm biwiyenņane nâhâlen tiņâk ki kepeiâ yakât nângâmune ki ârândâņ oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâņe pilâyekmâ yâhâwom yan yenje girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwâņe ekumu nanņe ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâleņane mângâemu senņe gâwâņ gâwâņ sâm hânân ge kârâņ kârâņ sâm laņe barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuņe weke bâleņe ya watmu gaiakmâ arimu âlepņe otmâ âwâņahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuņe kulem miop yan Anitâhât wâtņe tetemu ekņetâ ewe membe olop.

*Yesu kuņetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.
(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)*

Yesu kulem miop ya ekņetâ ewe membe olop sâp yan hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop.

⁴⁴ “Den yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipņane sâp ki kâlêp otmuâk meneknomai.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâne nângân nângânyeje mem kopa tuhuyekmu nângânetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otņetâ umatņe otmu pilâwi.

Huruḡ huruḡ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoḡ bawalipḡe osetyeḡan gâtḡe âlâ me âlâḡe kunyeḡe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbî. ⁴⁷ Yawu otmâ sahanḡeḡetâ Yesuḡe biwiyehât topḡe nâḡgâm yan naom tipḡe âlâ lâum gotyeḡan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâḡe tem lâunihî naom tipḡe yuwuya buku otbanḡinomai. Lohimbi yaḡe naom tipḡe otbanḡiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiaian sâm Anitâḡe hânḡânnohomu ge mansan yâk buku otbanḡinomai. Yengâlen gâtḡe âlâ me âlâḡe yehât nâḡgâḡetâ gemu huruḡ huruḡ manmai ya yengât Anitâḡe nâḡgâḡingimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiḡe nengât ki nâḡgâḡetâ gemap yaḡe buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoaneḡe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtḡe âlâḡe kutgan gohonmâ weke bâleḡe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenḡe ekmâ nâḡgâm bâlewaḡim kuwaḡiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâm yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotḡeḡe yengât ki nâḡgâḡetâ gemap yaḡe yengât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyḡinomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipḡeḡe Yesu ekmâ ki buku otbanḡiwi.

⁵¹ Yesuḡe himbimân âwurem yâhâwup yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâḡmambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiḡeḡe nâḡgâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihât hoḡ bawalipḡe nombotḡeḡe kulet sâm ari emet âlâ me henḡeḡuḡet sâm hânḡânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipḡe ya ekyongonḡetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwup yawu nâḡgâmâmâ emetyeḡe alitbî. ⁵⁴ Emetyeḡe alitḡetâ hoḡ bawayâhâtḡe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nâḡgâmûtâ bâlemu yetḡe engatyeḡeak otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nâḡgânitgirâ sâmutḡe himbimâmbâ kâlâp pundun sâm ge seyhâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaḡe Yesuhât tem lâuwaḡim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâwân arim tatḡetâ lok âlâḡe mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâm yuwu sâop. “Nine topḡe hâum pâpḡuatgât yuwu sâmune nâḡgârâ keterahâk. Songoâmâ nak duwiḡan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakḡan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâḡe hânḡânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâm ekuop.

⁵⁹ Yesuḡe lok âlâ mem tetem yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanḡan.”

Sâm yuwu sâop. “Lok pato, awoḡ âun bâleap. Yakât otmâ nâḡgânihirâ ari awoḡne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâm yuwu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmḡe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiḡe hanguḡet. Gâḡeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepḡe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâḡe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât nanḡan. Yawu gârâmâ nâḡgânihirâ hep torehenlipḡe yengâlen âwurem arimune iseḡḡim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâm yuwu sâop. “Den yat yakât matḡe den âlâen hâum yuwu sâmune nâḡgâ. Lok âlâ me âlâḡe nâhâlen torokatne sâm hep torehenlipyeḡe katyekḡetâ kinḡetâ waḡaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeḡe nâḡgâḡingim purik sâm âwurem ari yekne sâm otnomaiḡe nâhâlen torokatḡetâ âi sâm yingiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonḡet sâm Yesuḡe lok 72 hânḡânyongop.

¹ Sâp yakât kakḡan Yesu Kutdânenḡeḡe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwaḡim mâtâp mewawḡinomaihât âi sâm yingim hânḡânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongom hânḡânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâḡe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâk yamâ ki dopḡan oap. Yakât otmâ Anitâḡe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoḡ bawalipḡeḡe topyeḡe nanḡanḡeḡetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlâmḡe kinmai. Yâhâ sosoeâmâ sâtḡe bâleḡe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaḡe dâiakmâ arinomai yamâ sosoneḡe yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâḡe hânḡânyongomune sâtḡe metḡe kâlehen arinomai.

⁴ Hânggânyongomue arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipnje katnomai yakât houje âlâ ki menomai. Me tewetsenje hâkyejan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâam otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâj tâjâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipnje âlâ me âlâje emelan dâim yâhâ katyekjetâ yan yuwu sânomai. “Anitâje tihityenje otmu yâkât wâtjan kinmâ yâhâm herone kakjan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâam ekyongonetâ herone otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepje kâsikum yingjetâ nângâm yanâmâ bulâje yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipnjae buku otyinginomai yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâ nep sâam yingjetâ tuhumi yakât hâmeje menjetâ ârândâj otmap. Yakât otmâ kapi ambolipnjae yen buku otyingim sot um yinginomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotnjae denyenje nângâjetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângâjetâ bulâje otmu buku otyinginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimi kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenjae kepeinetâ tihityenje otbuapgât den pat âlepje ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nângâjetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâje matje umatjeâk yingiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimi senyejan kinmâ yuwu sâam ekyongonomai. ¹¹ “Anitâje tihityenje otbe sâam oap. Yamâ yeje yâkât hâkân otmâ betbangiai. Yakât otmâ kâinenjan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunje gemu betyingim arinom.” Yawu sâam ekyongom pilâyekmâ arijetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

¹² Kapi ambolipnjae orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai ya yengât yuwu sâamune nângâjet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnjae orotmemeyenje bâleje otminiwi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâleje torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yejeâmâ Sotom ambolipnjae matje menomai ya wangim matje umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâam ekyongop.

*Lohimi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)*

¹³ Lohimbije orotmemeyenje bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenjae kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâam ekyongop. “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipnje yengât sâwe. Yengâlen kulem topje mem gamune ekjetâ tâjât otmap. Yamâ emelâk embâjân Tiro Siron kapi ambolipnjae kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleje otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenjae kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmeme bâleje otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnjae matje umatje menomai ya wangim yeje umatje amokjan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipnje yengât sâwe. Yen gurâ yehâhâlâk nângâjetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâje himbingât pat kuningimu mansain.” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nângâjet. Yeje orotmemeyenje bâleje ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâje yakât matje umatje pato hâlilije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâam hoj bawalipnje yuwu sâam ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâje sâam nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbije denyenje nângânomai yan yengât den nangain sâam nâhât den nângânomai. Yâhâ lohimbije denyenje nângâjetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunje nahat oap sâam nâhât den nângâjetâ nahat otbuap. Otmu lohimbije nâhât den nângâjetâ nahat otbuap yamâ Anitâje hângânnohomu gewan yâkât den nângâjetâ nahat otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

Lok 72 hânggânyongomu ariwi yanje âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâam yingim hânggânyongomu ariwi yanje âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwanjim Yesu yuwu sâam ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâleje watyekmunje gaikmâ ariwi yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâawi.

¹⁸ Sânetâ sâop. “Yeje ari weke bâleje watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâamu ekmain yakât dopjeâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâamune nângâjet. Soron hambenje me sâtnje metje kakjan tâlîjetâ yan hilippongmap sâam mâmâne otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâleje me yu ya lohimi mângâeyekmai ya sâyingjetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlejanje yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâje himbimân tatmâ kutyeje nângâm manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbanginomai.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuŋe tep hero nāngām Anitā mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

²¹ Yawu sām ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât māmâñahât Heakŋe biwiñan gemu biwi hero pato nāngām Anitâ yuwu sām mepaeop. “Awoñ, hân himbim kândikyotgon amboñe, gâhât tep âlep pato nāngâhihian. Otmu lok nombotŋaŋe gâhât topge nāngâne sām nāngân nāngân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâñe gâhât den lâum manmâ gan yakât dopñeâk yâkŋe lâum manmâ gai mâne ârândâñ otbâp. Yakât topŋe nāngâmâihât gâñe nāngân nāngânyeñe ki mem hewewey tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotŋe, kutyeñe bia, belângen manmai yañeâmâ topne nāngâñetgât gâñe nāngân nāngânyeñe mem hewewey tuhuyingimat. Gâñe nāngâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sām âwâñe ekuop.

²² Âwâñe yawu sâm ekum tiñ pilâm benñe lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim amboñe tatmap yâhâmâ awoñne. Yâkŋe māmâñe otnihimu wuân me wuân tobomgât dop tap. Otmu nâñe awoñnahât topŋe nāngâwanñim hengenñuan. Yawu gârâmâ lohimi nombotŋaŋe awoñnahât topŋe nāngâñet sām ekyongowom yañe nāngâwanñim hengenñunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâm ekyongom katyekmu arinetâ hoñ bawalipñe kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embâñan Anitâhât propete lok otmu lohimi nombotŋe yâkât tem lâum manbi yañe kulem nâñe mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkŋe himbimgât den pat nâñe ekyongom mansan yu nāngâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâmunne nāngâñet. Yeñeâmâ sâp yiwerene yu nâ orowâk manmâ gam kulem topŋe topŋe memune ekmâ nâhât den nāngâm herone kakñan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâñe kasane ekmâ buku otbañgiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopñe Yesuhâlen ariop. Ari Yesuŋe den sâm hilipgumu pâi emetŋan katjetâ talâkgât yuwu sâm âkuop. “Lok pato, sârâ nāngâwe. Nâñe girawu otmune ârândâñ otmu yanâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Moseñe girem den kulemguop ya sârâ nāngâwe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitâñe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipñe yen ekyongomune nāngâñet. Nengât Kutdânenñe yamâ Anitâ ikñe konok tatmap. Nenñe yâkâlen biwi nāngân nāngânnenñe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nāngâm tem lâuwangim mannom. Otmu mâtâp sâm ningiop ya tâñ tâñâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenñahât nanñangimunñe yahatmap yakât dopñeâk buku nombotŋe yengât nāngâmunñe yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepñe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yañe irelakmâ yuwu sâm ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipñe mem tetem kum panñetâ ge iop. Ge imu senñe âlâlâñe ya kombo mewangim pilâm ariwi. Pilâm arinetâmâ mumbe sâm olop. ³¹ Mumbe sâm otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtñe âlâñe mâtâp yawuâk ari ekmâ lauñe butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukñahât hoñ bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtñe mâtâp yawuâk ari mem tetem gotñan bam ekmâ biwi pâlâmñe otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbine Samaria lohimi ya yengât nāngâñetâ gemu betyingimai. Yawu otyingimaiâkâ yamâ Samaria gâtñe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepñe nāngâm gotñan bam hepñe piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwangiop. Otmu lok ya lâum ikñe donji kakñan katmâ mem kapiân ari lombañe emet iminiwi yan katmu tatmu omon konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hañ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboñe tewetsenñe wañmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitñe otmâ mandâ tewetsenñe gihian yu ekdâ ki ârândâñ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtñe girawu yañe buku otbañgiop nanñat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtñe lok yañe tepñe nāngâwanñim tihitñe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuŋe hoñ bawalipñe meyekmu lohimi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutñe Mata sâm, garineit manowot. Yâkŋe Yesu otmu hoñ bawalipñe dâiyekmu emetyetñan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatjetâ garine, kutñe Maria sâm, yâkŋe

Kutdâhât gotñan ba tatmu den kâsikum wanop. ⁴⁰ Yâhâ Matañe ikñjâk sot uyingimu gariñaje ki tânguop. Yakât nângâm bâlewanjim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nângâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanñan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâñjât yakât nângârâ yahatsap. ⁴² Garihañeâmâ nâhât den nângâwe sâm otmu yakât nângâmune âlepñe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topñe yuwu tap.
(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuñe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tin pilâmu hoñ bawañe âlâñe gotñan ba yuwu sâm ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoñ bawaliññane wuân me wuângât sâm Anitâ ulitgunomai yakât topñe ekyongop yawuâk eknongorâ nângâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. “Himbim awoñnenñe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nângâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ anjeloipgane haoñmâ ârândâñ hoñ bahihimai yawuâk nenñe gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâñe hilâm ârândâñ tihitnenñe otmâ dopnenñanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotñane mem bâlenenekmâ tai ya yengât nângâm umam sâyingim tosayeñe pilâyingimain yakât dopñeâk gâñe umam sâningim tosanenñe pilâningiwuat. Otmu Satanñe kendâningimu otmunñe bâlemap sâm ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeñe yawu sâm Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Omoñ derep kâmbukñan yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe bukuyenahât emet hawinñan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâm ekuonmai. “O bukune, sâmune nângâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um wanmune niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetñanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoñ derep kâmbukñan mândeneneksat? Emet gahatñe emelâk manñuan. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâm ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukuyane emelanâk tatmâ sot ki wanñuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk wanñuap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. “Yeñe wuân me wuângât nângâm Anitâhâlen biwiyenñe kepeim ulitguñetâ âlepñe nângâyingiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeñe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâñetâ nângâyingimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopñeâk Anitâ ulitguñetâ nângâyingiwuap. Anitâhâlen biwiyenñe kepeim ulitgumai yamâ âlepñe nângâyingiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepñe ikñak mâmâñe otyingimu biwiyenñe sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nanñane po wanñimu âwâñe ulitgumu yan âwâñane ki nenenñe ya wanñuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotñe Anitâhât topñe ki nângâm heñgenñumainñe nan baralipyeñe yawu otyingimai. Anitâ awoñnenñe himbimân tatmapñe nen ikñjâk ikñjâk topnenñe ekmâ nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingiañgât Anitâ ulitgunomai yan yeñe nan baralipyeñe otyingimai ya wangim tâñ tâñjâk yingiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyehop.
(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleñane lok âlâ mângâemu launñe manñuakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuñe weke bâleñe ya watmu gaiakmâ arimu launñe hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbî yan kinbiñe ekñetâ sâtñe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotñane ekmâ Yesu nângâm bâlewanjim yuwu sâwi. “Yâkât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleñane mâmâñe otbanñiap. Yakât otmâ ya yengât patoyeñe, kutñe Besewulu sâm, kutñe âlâmâ Satan yâkât wâtñan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuñe otmâ hilipgumu mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nombotñaneâmâ topyeñe kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâñe nângâhahimapan otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sâñetâ Yesuñe biwiyenahât topñe ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok komot konohâk mansainñe yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeñe biatñuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmainñe yenahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeñeâk kinñuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewulunñe mâmâñe otnihimu weke bâleñe watyekmune gaiakmâ arimâi,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hionaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutñe biatñuap. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyekmâ yan amboyeñe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeñe imbiâk nâhâitñe Satangât wâtñan kinmâ weke bâleñe watyeksap yawu nângâmâi. Yakât nâñe yuwu sâm purik pilâmune nângâñet. Yeñe

âlâhât wâtñan kinnâ weke bâleñe watyeksai? Yeñe “Anitâhât wâtñan kinsain” yawu sâmâi. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmâi? Yeñe nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanñan. Yawu gârâmâ Anitâñe tihityeñe otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângâñet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâñe hâmbâñe mem hanğalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senñe âlâlâñe galemgumu âilongjo tatbanğimap.

²² Yawu gârâmâ kasanje lok sâtñe kârikñane taka kum itit kiom bâleñe tuhuwanğiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senñe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewanğim ariwuap. Yâkât dopñeâk nâñe weke bâleñe amboyeñe, Satan, mem ge katbom.

²³ Yâkât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lok buku ki otnihimainjeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâñe ki tânnohomainjeâmâ mâtâp manğunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

*Weke bâleñane weke bâleñe nombotñe dâiyekmu lok mângâeyekmai.
(Mataio 12:43-45)*

²⁴ Yesuñe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâñe yengât topyeñe yu sâm pitingum henğenğumune nângâñet. Yeñe yuwu nângâm tâpikgumai. “Nenñahâk kuwihakmâ manman âilongjo manmâ yâhânôm.” Yen yawu nângâm tâpikguai yâkât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleñane lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sonđanğen ariwuap. Otmu lok onđopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yâkât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nângâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ henğemahom mansap. Nâhât wâtne tipiñe. Yâkât otmâ weke bâleñe nombotñe wâtyeñe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mângâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleñe bân nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok anğoân hâhiwin kakñan manop yamâ witgum mângâenjetâ umatñe donđâ tetewanğimu manbuap. Yâkât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñe yenñahâk henğemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuñe den yawu sâm ekyongomu nângâñetâ lohimbî hohetyeñan imbi âlâ kinop yane yuwu sâm ekuop. “Den eknongot ya nângâmune ewe membe oap. Yâkât otmâ âi mem mansat ya mâmâhane ekmâ gâhât tepñe heronje nângâhîhim mepaehekmâ mansap yawu nanñan.”

²⁸ Sâmû sâop. “Âlepñe yat yamâ Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu lâum manmai yaneâmâ heronje kakñan mannomai.” Yawu sâop.

*Yesuñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaionje ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

²⁹ Yesuñe kulem âlâ tuhumu eknehât nângâm lohimbî kiñitñe orowâkñe Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeñe yuwu otñetâ ekmune bâlemap. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nângâmâi. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nângâñet. ³⁰⁻³² Anğoân poropete âlâ, kutñe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipñane ekbi. Yâkât dopñeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yâkât den âlâ sâwe. Anğoânâmâ lok âlâ, kutñe Solomon sâm, Dawiti nanñe, ya nângân nângânñe pato tatbanğio. Otmu yâkât kut patñe ya emelâk sâm han tuhunjetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopñe nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yâkât sâmune nângâñet. Solomongât nângân nângân pato tatbanğio. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunñe mansan. Otmu nâñe kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyeñan manmâ den kâsikum yinğim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângâñetâ nahat otmap. Yâkât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yâkât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaneâmâ lok senyeñan yahatmâ kinnâ yeñe nâhât den kum mansai yengât topyeñe sâm tetemu anulaknomai. Yawu otñetâ Anitâñe yâkât matñe âlâku ikñeâk ikñeâk yinğiwuap.

*Sennene yamâ lambehât lanñine yâkât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)*

³³ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenñe emet kâlehen tatmâ lambe saum tuñunñan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunñe kinnâ sem lanñine pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeñe yamâ lambe lanñine yâkât dop oap. Senyeñe âlepñe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeñe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukñan kionnomai. ³⁵ Yâkât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Biwiyeñan Anitâhât lanñine pilâmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânñe galemahom manman âlepñeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeñe sem lanñine pilâmu emet biwiñe han sâmû ekmâ tatmai yâkât dop otbuap.

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâm tiŋ pilâmu Parisaio âlâŋe Yesu dâim emetŋan yâhôop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ angoân Yesuŋe bâtŋe ki piriâhop. Sot ya inâk mem nemu ekŋetâ sâtŋe otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yengât topyene teteâkŋat den âlâen hâum yuwu sâmunne nângâŋet. Imbi âlâne amari mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyenâŋe yekŋetâ yahalâkŋat hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me orotmemeyenŋe kiŋŋor ya biwiyenâŋe nângâmai. Yawu nângâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yengât topyene yawu tap yamâ ki erakmâ nanŋanŋimai. Anitâŋe lohimbî kândikyotgop yan hâkyetŋe biwiyetŋe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ angoân yeŋe biwi nângân nângânyenŋe ya sâm pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkŋat wahap wuân me wuângât nângâŋetâ tãŋât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerenŋe umatŋe teteyingim gap yu wangim umatŋe pato teteyingiuwap.

⁴² Parisaio yeŋeâmâ nângâm tâpikgumai. Yeŋeâmâ wahap tãŋât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyenŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwanŋimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgui yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yengât den sâm hâreyingimai yan Anitâŋe nângâmu ârândârŋ olâkŋat ki nângâmai. Yawu otmâ den tãŋ tãŋâk ki sâm hâreyingimai. Otmu buku nombotŋe yengât weyenŋe ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yingiuwap.

⁴³ Yeŋe miti emetŋan yâhâ lohimbî senyenŋan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbî hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nângâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yengât topyene teteâkŋat den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muŋetâ hanyongowi ya yengât sum kakŋambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâm ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâm ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi hohetyenŋan gâtŋe lok âlâne yuwu sâm ekuop. “Bawapi, gãŋe Parisaio lok den sãyingiat yaŋe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmû sãop. “Nenŋe yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipŋe topŋe topŋe sâm ningimai. Yamâ yeŋeâmâ denyenŋe ya ki lâum watmai. Den sâm ningiŋetâ umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâninginehât ki tânngomai. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu menomai.

⁴⁷ Yeŋeâmâ yuwu sãmai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kãmetmunŋe banŋan sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” Yawu sãmai. Yamâ yengât tâmbâlipyenâŋe poropete lok ya yongonŋetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Tãmbâlipyenâŋe poropete yongonŋetâ muwi ya yengât sumân yeŋe awu tawu kãmetmâ galemgumai. Yawu otmâ nângâŋetâ yakât nângâŋetâ ârândârŋ oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutŋe “Anitâhât nângân nângânŋe” sâm, yan den âlâ yuwu kulemgui tap. “Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yingimune yengâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yingim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkŋat nombotŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yongonŋetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sãwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe poropete hãngânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenâŋe nângâm bâleyingim yongom mem ge katyeki. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkŋat yuwu sãwe. ⁵¹ Embânân topŋe katmâ tâmbâyene lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya atanŋe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kãmbukŋan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonŋetâ muwi yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ Anitâhât den kurihŋetâ tap. Yeŋeâmâ Anitâhât hãkãŋ otmâ yâkât den nângâm hâum pâpŋumai. Yawu otmâ lohimbî nombotŋenŋe yâkât den nângâm tem lâuwangine sâm otmâ ya yengât mâtâp manguyingimai. Yawu otmâ yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteyingiuwap.” Yawu sâm ekyongop.

⁵³ Yawu sâm ekyongom emelambâ gem ariop. Sãp yakât kakŋan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe Yesuhât nângâm bâlewangim sâm ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâm hilipgumu nângâm den âiân katne sâm yu yakât âi pâi tuhum gawi.

12

Nimbilang yâhâp ki otnom.
(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbî kinjgitnje orowâknje Yesuhât den nângâne sâam taka pârj sâwi. Taka pârj sâam Yesu hoj bawalipnje mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinjetâ Yesune hoj bawalipnje yuwu sâam ekyongop. “Parisaiyo yâk yengât matuk keluñaje mem bâleyekmapgât galem orangim mannomai. Parisaiyo yamâ nimbilamyenje yâhâp otmâ topyenje kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âla yuwu sâamune nângânet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmâ. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotnje nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yenje lohimbî ekyongonetâ nângânomai.

Anitânje wawaeneksap.

(Mataio 10:28-31)

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâam ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotnje yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenje ki hilipgunomai. Lok topnenje yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kinjityenjahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âla tap. Hâmbâi mâne yâkñe konok umut biwiyenje hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yenje yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âla sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonjâ ârândâj yâkñe tihit-nenne otmap yakât topnje nângânetâ keterahâkgât den âlaen hâum yuwu sâamune nângânet. Gironj gironj eknain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ gironj gironj âla mumbuap yakât topnje himbim ambonaje emet inânjan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ gironj gironj yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikñe kundenje towat manmain. Yawu otmâ Anitânje topnenje kerehâk nañgap. Somotnenje tipi tapi yakât topnje gurâ nângâmu tawâk. Yâkñe tihitnenje otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

Topnenje ki kurihiakmâ Yesu betbanjinom.

(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)

⁸ Lohimbî âla me âlânje “Yesuhâlen biwinañe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâam lohimbî ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâñaje himbim awonjahât anjelolipnje yengât senyenjan kinmâ topyenje sâam tetemune Anitânje manman kârikñan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî âla me âlânje “Nâ Yesu ki nângâwanjian,” yawu sâanomai otmuâmâ nâku lok bulânje himbim awonjahât anjelolipnje yengât senyenjan kinmâ “Nâ ki nângâyinjian,” yawu sâawom. Lohimbî yawu otmai yaje matnje umatnje menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âla torokatmâ yuwu sâwe. Anitânje âi sâam nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âla me âlânje nâhât nângânetâ tângât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbî kendâyinjnomai. Orotmeme yawuya ki witgom mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitânje pilâyinjguwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âla me âlânje Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâawuap. “Bâe, âi yukât ambonje yamâ Satan.” Yawu sâam yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitânje pilâyinjguwuapgât dop âla ki tap. Lok yawuyaje tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âla sâamune nângânet. Yenje galem tinâk orangim mannomai. Kasalipyenaje nâhât den pat âlepñe nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinjjetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâam ekyongomunje nângânetâ keterakyingiwuap,” yawu nângâm ki gorâyinjguwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awonjenñaje ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepñe sâam kusânmâ ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunje yahatbuap.

¹³ Lohimbî kinbi ya yengât hohetyenambâ lok âlânje Yesu yuwu sâam ekuop. “Lok pato, sâamune nângâ. Awonnetjahât bâtnje bânje ya atanaje ikñiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâñe ekurâ nombotnje hionjâ nihiâkgât nanjan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâje yet galemotgom manbehât lok kundenñaje ki sâam nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitânje biwinenjahât ki sâam katningiop. Yamâ hâknenjahât sâam kalop. Yawuhât bukulipnenje iri sikumyenje orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyinjnom.”

¹⁶ Yawu sâam den âlaen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetnje pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwinañe yuwu nângâop. “Siwit kehetnje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yawu otbom mon? Emet tipnje siwit kehetnje katman ya kâdonjâ pato tuhumi yan siwit kehetnje katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronje maronje nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitânje yuwu sâam ekuop. “Gâ kopa. Omonjâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlânje membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoman yukât topnje yuwu tap. Lohimbinje iri sikumyenjahât tepyenje umatnje otmâ mansai ya yengât Anitânje nângâmu bâlemap. Yakât otmâ munjetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

*Anitânje tihitnenje otmâ. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâam lohimbi ekyongom benne hoj bawalipnje yuwu sâam ekyongop. Senje âlâlâ me iri sikumyenje yakât ki nângânetâ yahatbuap. Manmanyenjahât bulânje yamâ umut biwiyenje. Yâhâ yengât manman yamâ Anitânje emelâk senje âlâlâ lâtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenje sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâam biwi yâhâp otmâ gorâ kakjan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângânet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhun hâihiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonaje haojmâ ârandânj sot yingimâp. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitânje haojmâ ârandânj tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenhâhât girawu mannom sâam yakât ki nângâni kiwilinj otnomai. Yenje wâtyenjan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otmâ yan hâum pâpgunomai.

Yakât topnje yuwu sâamune nângânet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunje âilongo longo otmâp. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutje Solomon sâam, yâkne hâk katipnje kulem melem manujakmâ manop. Yaje hahop surinje sekne âlepne tetemap yakât dopnje ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop surinje ekmunje âilongo otmâp. Yawu gârâmâ iknjahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririnj sâam kinmap. Anitânje nângâopgât yawu kinmap. Yiwereneâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyenjanje yuwu ki nângânomai. “Anitânje pâlâmne otmâ ki tihitnenje otmâ.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâamune nângânet. Bulânanâk Anitânje haojmâ ârandânj tihitnenje otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotnje Anitâhât topnje ki nângâmaiye sângum me iri sikum me senje âlâlâ yakât nângânetâ yahatmap. Yawu otjetâ ki ârandânj otmâp. Yakât otmâ otmaiân yenje ki torokatnomai. ³¹ Yenjeâmâ lohimbi nombotjanje Anitâhâlen biwiyenjanje kepeinje sâam yâkât den ekyongonje nângânomai. Yawu otmâ manjetâ himbim awonjenne topyenje nângâmapnje dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenje tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyenjanje kepeim ki gorâyingimu mannomai. Awonjenne Anitânje heronje nângâyingim tihityenje otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikjan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyinjap yamâ mem buku nombotnje ki tatyinjap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitânje yekmu ârandânj otbuap. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talañe ki kumbuap, me selonje ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim manjetâ ârandânj otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

Yesunje âwurem gewuap sâp ya ki nanngain.

³⁵⁻³⁶ Yesunje den âlâ yuwu sâam ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâamune nângânet. Hoj bawalipnje yengât lok kutdâyenjanje kapi kâlepnehembâ âwurem taka emet hawinjan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanginomai. Yakât otmâ lambeyenje saum katjetâ sem tatmu mambotbanginomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbangim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heronje nângâyingiwuap. Heronje nângâyingim itânje kâpekâ katmu tatmu sot um yingiwuap. ³⁸ Yâhâ omoñ derepjan kapi ambolipnje kereknje aman pâlâmne inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoj bawalipnje sen golâ otmâ mambotbangim tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyingiwuap. Buku otyingimu yâkne heronje nângâwanginomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâamune nângânet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenjanje sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyingimomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sâan sâanâk takamaihât kapi ambolipjanje sen galem manmâ emet kapiyenje galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopnjeâk Anitânje hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yenje ki nanngai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronje nângânomai.” Yawu sâam ekyongop.

*Hoñ bawa âlepne bâleñe yâk yetgât topyetje
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu Petoroŋe yawu sâŋ âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâŋ âikumu Yesuŋe purik pilâwanŋim den âlâen hâum yawu sâŋ ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe kapinŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâŋ yan hoŋ bawanŋe âlâ galem sâŋ katmâ yawu sâŋ ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galeyongowuat.” Yawu sâŋ ekum pilâyekmâ arimu galem yanŋe âi ya biwiŋaŋe mem galeyongomu âilonŋo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galeyongowuap otmuâmâ patoŋaŋe âwurem taka heroŋe otbaŋgiwuap. ⁴⁴ Yawu otbaŋgim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâŋmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yanŋe biwiŋaŋe yawu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” Yawu sâŋ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu ki galeyongom henŋenŋuwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu matŋe topŋe topŋe teteyinŋiwuap. Yawu otmâ lok bâlenŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patoŋaŋe pârâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yawu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâm henŋenŋunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yinŋimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpŋumai yanŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yinŋimu menomai. Yakât otmu yawu sâŋmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâŋ yinŋimune ya tuhumm henŋenŋunomai ya yengât nâŋgâmune ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâŋ yinŋimune ya biwiŋaŋe tinâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nâŋgâmune ârândâŋ otbuap.” Yawu sâŋ ekuop.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yawu sâŋ ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiŋenahât topŋe nâŋgâm kâsipyongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yinŋimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yinŋimu menetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihiŋimu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihiŋim pesuk sâekgât nanŋan. ⁵¹ Otmu den âlâ yawu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâhât yawu ki sânomai. “Nâhât yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâŋe hânân gewan yakât yen hionaknomai. Hionakmâ yawu oranŋinomai. ⁵² Lohimbi nanŋe baratŋe mome manmaiŋe hionakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oranŋim hionaknomai. Otmu iranŋe iranŋe ya gurâ yawuâk kuk oranŋim hionaknomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

*Yesuŋe kulem âlâlâ tuhuop yakât topŋe hâum pâpŋuwi.
(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)*

⁵⁴ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yawu sâŋ ekyongomâmâ benŋe lohimbi kinbi ya yawu sâŋ ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yawu sâŋmai. “Gelâk gewe sâŋ oap”. Sâŋetâ yawu otmâp. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâŋ otmuâmâ yawu sâŋmai “Sikop kumbe sâŋ oap.” Sâŋetâ yawu otmâp. ⁵⁶ Yen lok perâkŋe. Yeŋe elem kulewoŋboŋ yakât topŋe ekmâ nâŋgâm henŋenŋuai. Yâhâ nâŋe kulem âlâlâ memune eksai yakât topŋeâmâ giruwuhât ki ekmâ nâŋgâm henŋenŋuai?”

⁵⁷ Wongât engatyenŋeâk otmâ orotmeme âlepŋe me bâlenŋe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkŋe yakâ.”

*Den sâŋ tetem kaok nanŋanŋinom.
(Mataio 5:25-26)*

⁵⁸ Bukulipyeŋe âlâ me âlâŋe kuk otyinŋim den âiân katyekenŋe sâŋ dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâŋ tetem kaok nanŋanŋinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâŋ tetenŋetâ yâkŋe mem pâi emetŋan katyekbuap. Pâi emetŋan katyekmu tatmâ yeŋe ombeyenŋeâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapŋe pâi emetŋan tatnomai sâŋ sâp katyinŋiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom.

¹ Yawu sâŋ ekyongop sâp yanâk lok nombotŋaŋe Yesuhâlen ari den pat yawu sâŋ ekuwi. “Galilaia ambolipŋaŋe nonin bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutŋe Pilato sâŋ, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Galilaia ambolipŋe yongonŋetâ hepyeŋe gemu nonin bulimakao hepŋe orop oset guset olop.” ² Yawu sâŋ ekuŋetâ yawu sâŋ ekyongop. “Pilatoŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu yawu yongowi yakât yawu mon sâmai.

“Muwi yengât tosa bâleje yaŋeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amoknan miap.”³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeje orotmemeyene bâleje ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matŋe yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmunne nângâŋet.⁴ Yerusalem kapi ambolipŋe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topŋan kinŋetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosayeŋe bâleje yaŋeâmâ Yerusalem kapi ambolipŋe nombotŋe yengât tosayeŋe wangio. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi.” Yawu ki tap.⁵ Yakât otmâ âlâku sâmunne nângâŋet. Yeje orotmemeyene bâleje ki pilâm Anitâhâlen biwiyenaye kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tiŋ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâŋe koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâŋe kinbuapgât sâpŋe tetemu taka ambonaye bulâŋe hâuwe sâm ekmu bia olop.”⁷ Yakât otmâ kalam galemŋe yuwu sâm ekuop. “Bulâŋe hâuwe sâm ekmunne biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topŋe lawitmâ pitumunŋe yanâmâ bulâŋe kinbuap.”⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpŋan Yesuŋe imbi âlâ heŋgeŋguop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm den kâsikum yingio. ¹¹ Den kâsikum yingio sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâlejanŋe mângâemu kun kândâtŋe konok otmâ pareŋe manmâ gamu yambuŋe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop.¹² Yesuŋe imbi ya ekmâ kunŋan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwereŋeâk âleŋŋe otbuat.”¹³ Yawu sâm kunŋan mem kuwihakmâ tâŋ tâŋâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi ya heŋgeŋguop gârâmâ miti emetŋahât galemŋanŋe galemŋanŋe nângâmu bâlemu lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpŋe yamâ hilâm nombolan konok tap yan takanŋetâ heŋgemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi heŋgeŋguap yu ekmunne dondâ bâleap. Ya ki ortŋe.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesuŋe purik pilâwangim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkŋe. Tatmâ nângâ nângâ sâpŋe ârandânŋe yeje donŋi bulimakaoyeŋe pekeâmbâ holanŋekmâ dâim ari to yinginomaihât dop tap. Yawu gârâmâ donŋi me bulimakaoyeŋe bia yakât nângâmunne tâŋât otmap.”¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâlejanŋe mângâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan heŋgeŋgumune ki bâleap.”¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katŋibe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbî inŋanŋe Yesuŋe olop mioy ya ekmâ heronŋe otbaŋgiminiwi.

Bândup yakât topŋe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenaye kepein manŋetâ tihityeŋe otmap yakât topŋe teteâkŋat wuân denân hâum sâmunne nângâŋetâ keterakbuap.”¹⁹ Yuân hâum sâmunne nângâŋet. “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yanjak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansainŋe biwiyenŋe nâhâlen katmâ tem lâunihŋetgât yeŋe ari nâhât den pat âleŋŋe ekyongonomai.”²¹ Yakât topŋe teteâkŋat den âlâen hâum sâmunne nângâŋet. Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuat. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimgât mâtâpŋe yamâ gâwik gâwikŋe

(Mataio 7:13-14,21-23)

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlâŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŋe Anitâhât den lohimbî kâsikum yingio.²³ Yawu otmu lok âlâŋe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe. Yakât otmâ yapâ lohimbî sambene arine sââmâ hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hâum pâpŋunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmunne nângâŋet.”²⁵ Nâ mâtâp ambonŋe. Yakât otmâ mâtâp manŋuyingimune lok dondâhâlâkŋe arine sâm hâum pâpŋum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sâŋetâ sâwom. “Nâ ki nângâyŋgian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâŋe kapinennan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâŋetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyŋgian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ ariŋet.” Yawu sâwom.²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu

otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipñaje tatmâ sot nem heronje otbañginomai ya yekmâ yeñe tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângân hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânjet. Sâp yanâmâ lok topñe topñe, emet-senñe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kingitñe orowâkñe taka menduhuakmâ nem heronje otñetâ Anitâñe tihityeñe otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbî nombotñaje yeñahâlâk nângânjetâ yahatmap yañe Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotñaje yeñahât nângânjetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ Anitâñe meyekmu ikñan torokatnomai.

Yesuñe Herotgât sâop.
(Mataio 23:37-39)

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotñaje ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotñe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sâñjetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâleñe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya hengemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuak otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongon yu Herot, lok perâkñe ya, ekuñomai. ³³ Nâñe yuwu sâmunne nângânjet. Anitâhât poropetelipñaje ikñahât den sâminiwî ya kerek Yerusalem kapi ambolipñaje yongonjetâ muwî. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesuñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât topñe nângânop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepñe nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipñe yengât topñe yuwu tap. Yengâlen âi menetgât Anitâñe ikñe hoñ bawalipñe hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânñe kurâk sâm nanlipñe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopñeâk menduhuyekmune nâhât hikinan manñetgât sâman. Yamâ yeñe nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâñe betyongomu kasalipñeñe taka yongom watyekñetâ kapi yu kâwurumñanñak kinbuap. Yakât otmâ nâñe pilâyekmâ ariwom. Benñe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânennñe tihitnenñe otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinennñe heronje pato nangain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuñe yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok âlâ bitâp tetewangiop ya Yesuñe walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyenñe bukulipñe nombotñe Yesu orop dâiyekmu emetñan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatñi yan Yesuñe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaioñe ekmâ tatñi. ² Ekmâ tatñetâ lok âlâ bitâp pato tetewangiop Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesuñe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwî otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi ki tuhunomgât Moseñe girem den âlâ kulemgup. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lohimbî hengemyongowomgât dop tap me bia? Sâñjetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyenñe umatñe otmu olotonâk tatñi. Olotonâk tatñetâ Yesuñe lok ya bitâpñan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatñi ya Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilâñetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâñjetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuak olotonâk tatñi.

Hâknennje ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwiñan Parisaio nombotñaje yeñahât nângânjetâ yahatmu kou senñan yâhâ tatñi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyenñe âlâñe yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetñan yâhâ kou senñanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotñe yen orowâk dâiyekbuap yâkñe kou senñanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yeñe kulet sâyîngim kou senñan tatnomai yan lok papato takanjetâmâ emet ambonñe yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulipñe, yuâmâ yengât kawe bia, keterakñet.” Yawu sâm ekyongomu anjalakmaiñe angouân yâhâmâmâ kou topñan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatñetâ emet ambonñe kundup mem kou senñan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatñet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otñetâ yanâmâ bukulipñenñe nângâyînginjetâ âilonjo otbuap. ¹¹ Yakât topñe yuwu sâmunne nângânjet. Lok âlâ me âlâñe yeñahât nângânjetâ gewuap ya yengât Anitâñe nângâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâm ekyongom emet ambonñe ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipñe orop heronje otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyenñe orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matñe sâm dâihetñetâ yâk orop

sot nejetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmunê nângâ. Gâñe heronje otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâñât, kopa, pareñe bok sâsâñe yawuya dâiyekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyekmâ bât belaiâk sot um yingirâ nem heronje otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâñe lohimbî mumunjabâ mem yahatnenekbuap yan ikñak yakât matñe gihiwuap. Yakât otmâ biwihanje heronje nângâwuat.” Yawu sâop.

Himbimân heronje otnomgât sâop.
(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yengâlen gâtñe âlâñe den ya nângâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâñe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâñe kapiân tatmâ sot nem heronje otnom yakât nângâmune tepne heronje oap.”

¹⁶ Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâñe bukulipñe orowâk heronje otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpñe otmu yan sonjo bau me sot kâlê topñe topñe um hâwurumu eñ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâñ otmu hoñ bawa âlâ hângângumu ari yakât bukulipñe yuwu sâm ekyongop. “Sonjo bau sot kâlê yamâ emelâk umunñe siap. Yakât otmâ ganjetâ heronje otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâñ otbi.

¹⁸ Lok angoân ekuop yanje yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâñeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ñerek puluhumune kapi kâlêpñehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâñeâmâ yuwu sâop. “Yiwereñeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâñetâ hoñ bawa yanje âwurem ari lok kutdâñe den sâwi ya ekumu nângâmû bâleop. Nângâmû bâlemu hoñ bawane ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunñan kinmâ lok umburuk, me lok pareñe, me ândâpyeñe bok sâsâñe, me senyeñe bok sâsâñe, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu nejet.” Yawu sâm ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetñan yâhâ tatbi. Yâhâ tatñetâ hoñ bawane yanje yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu nanjat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbî kewilâyekñetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takanjetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne angoân ekyongot yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesunje yawu sâm ekuop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânou.
(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbî kinñitñe orowâkñe Yesu betñan ariñetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâñe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nângânomai otmuâmâ âwâ mâmâlipyeñe, me imbi naomlipyeñe, me imi atalipyeñe, me wârâ toulipyeñe betyinjñomai. Otmu yeñe manmanyenje ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâñe nâhâten den lâum âi tuhujetâ bukulipyeñe nângâmû bâleyinjñim hilipyeongone sâm otnomai yanâmâ hâkyenje alitmâ betnihñomai. Lok yawuya nâhâten pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângânjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunê nângânjet. Lok âlâ me âlâñe emet tuhune sâm angoân tewetsenñe amon yanje senje âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângânjetâ tewetsenñe biatmu pânjan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbîñe emet ya torehenñeâk kinmu ekma yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem girinjñim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yunjeâmâ saran kânângânjetâ giop yamâ tewetsenñe biatmu pânjan pilânjetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmunê nângânjet. Lok kutdâ âlâ me âlâñe kasalipyeñe orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyenjanje yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenñe endaken lok kinñitñe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenñe yongonongmât dop ki otbuap.” ³² Yenjahât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyeñe orop buku konok manne sâm hoñ bawalipyeñe hângânyongonjetâ ari mem lohotñe tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmunê nângânjet. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe senje âlâlâyene me iri sikumyeñe kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyinjñimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop
(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyeñe teteâkgât den âlâen hâum sâmunê nângânjet. Kâtembe ihm solân hoñmâ sot ya nemunñe launenñan memap. Yakât dopñeâk yenâmâ lohimbî hohetyenjan manmâ manman âilonjo manñetâ yekmâ Anitâ heronje nângâwanjñim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe

helenjân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmne otbuap. Yawu otmu girawu tuhumunne âlâkuâk ukenne otbuap? Yamâ ki orotne. Pâlâmne sâmb lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

*Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Mataio 18:12-14)*

¹ Sâp âlâen takesi meme lokne yenjâhât nângânetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotne ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkne Yesuhât den nângâne sâmb yâkâlen ariwi.

² Arijetâ yan Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkne nângânetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesunje takesi meme lok otmu lok nombotne Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sânetâ nângâm Yesunje den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyenjambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonjane nombotne ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotne katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepne welâmnan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipne yongonmâ yuwu sâmb ekyongowuap. “Lama misingurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem herone otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângânet. Lok 99, yâkne yuwu nângâmâi. “Nen lok âlepne, orotmemenenne âlonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmne mansai. Lok yawuya yengât Anitâne herone pato ki nângâyinjimap. Gârâmâ, lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinjane kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ Anitâne herone pato nângâwanjwuap. Yawu.”

Tewetsenje kionbangimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâne lohimbi meyekmâ thihityene otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbune nângânet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanjiwuap. Yâhâ 20 toea kionbangimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipne yongonmâ yuwu sâmb ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kionnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ herone otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok konohâkne orotmemeje bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinjane kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipjane lok yakât herone nângâwanjinomai.”

Lok âlâ nanjane iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesunje den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtnje yâhâp manbi. ¹² Manjetâ nanje betjan gâtjanje âwâne yuwu sâmb ekuop. “Awoj, senje âlâlâ nhâhât sâsâne ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senje âlâlâ yâkât sâsâne ya kâsikum wanju miop. ¹³ Yawu otmu nanje ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakât hâmenje tewetsenje miakmâ mâtâp kâlêwângen ariop. Ari hej otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teateop. Po pato tetemu naom yanje sotgât pâinmâ kapi ambonje âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâmb âi wanjo. Bau galemgum kinop yan po dondâ wanjimu bau yakât sot wahapne mem nembe sâmb otmu kuwangiwi. ¹⁷ Yawu otbanjinetâ nângân nângânne tetemu yuwu nângâop. “Awojnâhât nep loklipjane sot pato nem mansai. Nâ nanje tâj tâj yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awojnâhâlen âwurem ari yuwu sâmb ekuwom. “Awoj, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatne oap. ¹⁹ Yakât otmâ anjulsan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâmb menekdâmâ hoj bahihim manbom.” Yawu sâmb ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akjangen takamu âwâne senje pilâm ehop. Ekmâ tepne nângâm sururuk sâmb ari nanje lâum hâmenje hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanjane yuwu sâmb ekuop. “Awoj, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatne oap. Yawu otmâ anjun pato ghiwan. Otmu nâhurâ anjulsan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâmb ekumu âwâne hoj bawalipne yuwu sâmb ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmnan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipne âine mem ga mânunbanjinet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahannan katjet. Otmu kâi katipne katbanjinet. Nenne herone otbanjionmgât bulimakao nanje gâim unjetâ siâk.” Yawu sâmb ekyongomu bulimakao nanje gâim unjetâ semu nem herone otbanjiwi.

²⁵⁻²⁶ Herone otbanjinetâ yan nanje kunje yanje newângembâ taka kapi ginjan kinmâ herone marone girin get get otmâ kinbi ya nângâm hoj bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâmb âikuop. “Wongât herone otmâ tai?”

²⁷ Sâmu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetnaje eknongomu bulimakao nanje ya kum gâim umunje siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu nângâm âwânahât nângâm bâlewanjim kapi betnehen kinop. Yâhâ hoj bawa yaje âwâje ekumu âwânaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâm ekuop.

²⁹ Ekumu hâkâj otmâ yuwu sâop. “Nanjat. Nâje tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâje ki herone otnihimat. Otmu noniñ nanje âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem herone otmâ. ³⁰ Yawu gârâmâ nanganje senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenje pilâm meteop. Yâkne ân âwurem takamu hoj bawalipge ekyongorâ bulimakao nanje kum gâim unjetâ semu nem herone otbanjai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmu âwânaje yuwu sâm ekuop. “Nanne, gâje nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatnihap ya gâhât pat sâm kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ herone otbanjimunje ârândâj oap.” Yawu sâop.

16

Galemje senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuje hoj bawalipje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumje tewetsenje otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbanjiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemguni-hiâkgât sâm âi wanop. Yawu gârâmâ lok yaje lok kutdânahât tewetsenje mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoj bawalipje nombotnaje yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi wanon yâkne senje âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâm ekujetâ lok kutdâyeje yaje lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât tewetsenje mem gulip tuhuhihiat” yawu sânetâ nangan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senje âlâlâ tatnihap yakât topje mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hângangumu ari biwinaje yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihap. Yakât otmâ âi umatje tuhuwongât dop âlâ ki tap. Otmu senje âlâlâ gewe yâhawe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât anjulaksan. ⁴ Yiwerenje nângâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nângânihinomai. Yawu nângânihim lok kutdânanje watnekbup yanâmâ menekjetâ orowâk mannom.” Biwinaje yawu nângâop.

⁵ Yawu nângâm bukulipje yengât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikniâk ikniâk mem dâiyehop. Yâhâ angôn gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulânahât toje ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepeje toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgû.”

⁷ Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetje ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgû.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânanje galemje yakât nângân nângânje pato tatbanjiop nângâm herone pato nângâwanjiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotnaje iri sikumyeje galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânyeje pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânyeje ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje Anitâhât tem lâuwangim iri sikum, me tewetsenje, senje âlâlâ ya galemgum hejengum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yinjim tanyongonomai. Buku otyinjim manmâ yâhânetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâje manman kârikjan katyekmâ yakât hâmeje yinjimû menomai. Yawu.”

Âi tâjât me âi pato yakât topje.

¹⁰ Yesuje den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâje âi tâjât biwiyenaje tinâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyenaje lâum tuhum hejengumomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje âi tâjât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopjeâk âi pato tuhum hilipgunomai.

¹¹ Yakât otmâ yeje tewetsenje me hângât wahap topje topje yawuya ki galemgum hejengumomai otmuâmâ hâmbâi Anitâje manman bulâje ki yinjiuwap. ¹² Yâhâ bukulipyeje yengât senje âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâje yengât pat kuyinjiop ya hâmbâi ki yinjimû menomai.

¹³ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. “Lok konokje lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhim ki tuhuwitgiuwap. Âlâhât biwinaje kepeim herone kakjan tuhuwanjiuwap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâj kakjan nep ya ki tuhum hejenguwap.

Yakât topñe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyenje arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwangim mannomai? Yamâ ki orotñe.” Yawu sâop.

Yesuñe Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesuñe yawu sâw ekyongomu Parisaio nombotñe iri sikumyenje alilakmâ manbine nângâñetâ gemu senñan gewi. ¹⁵ Senñan geñetâ yuwu sâw ekyongop. “Lohimbiñe yekñetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâñetgât yeñe lohimbi senyenan kinmâ Anitâhât den lâuain sâw otmâ. Yamâ Anitâñeamâ yengât biwiyenjahât topñe nanñap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbine ekñetâ âlepñe otmâp yamâ Anitâñe ekmu bâlemâp.”

¹⁶ “Den âlâ sâmwene nângâñet. Moseñe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliñane den kulemguiwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemñe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbine Anitâhâlen biwiyenñe kepeñetâ tihityenje otbuap yakât den pat âlepñe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kinñitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yakât bulâñe mene sâw oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapñe Anitâñe sâw kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâmwene nângâñet. Lok âlâ me âlâñe imbinjahât hâkânñe otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yan tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâñe lok pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâw ekyongop.

Lok iri sukumñe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâw ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbangioñne yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âlilongo lonngo hanñalokmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâw. Yâhâmâ use kârikñe tetewangimu hâhiwin kakñan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yan emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kioñop ya mem nembe sâw Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosone taka useñe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anelolipñane lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hanguiwi. ²³ Yâhâ mumu umutñane hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâw Awaraham ekuop. “Awonñ, yuwu sâmwene nângâ. Kâlâp kâlâen tatmâ hâhiwin bâleñe nanñan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlilipñane to wâimâmâ nimbilamnân katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâwu Awarahamñe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmwene nângâ. Emelâk herone otmâ hop sambe kakñan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakñan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakñan tap. Gâmâ hâhiwin pato nângâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenñan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtñe âlâ me âlâñe gâhâlen gene sâw hâum pâpñunomai. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuân gane sâw yawuâk hâum pâpñunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâwu sâop. “Awonñ, den âlâ sâmwene nângâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkñe yuân ge hâhiwin nângâmahât Lasaro hângangurâ ari girem den ekyongomu nângân nângânyenje pâronñ sâekgât nanñan.”

²⁹ Sâwu sâop. “Yawu bia. Moseñe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliñane den kulemguiwi ya sâlikum nângânomai. Nâñe ki hângangumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâwu sâop. “Awonñ, yuwu sâmwene nângâ. Moseñe den kulemgup otmu Anitâhât poropeteliñane den kulemguiwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ ort-memeyenje bâleñe bet pilâm Anitâ tem lâuwanginomai.”

³¹ Sâwu sâop. “Nanne, yuwu sâmwene nângâ. Moseñe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliñane den kulemguiwi ya sâlikum nângâñetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yengâlen gâtñane mumuñambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ yakât dopñeâk yâkât den nângâñetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângangumune âwurem gewuap.” Yawu sâw ekuop.” Yesuñe den âlâen hâum yawu sâw ekyongop.

17

Tosa yakât topñe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe yuwu sâw ekyongop. “Lohimbi kerekñe lohotñe otmâ yuwu yawu otñetâ bâlemu tosa meñetgât Satanñe kendâyingimâp. Otmu lohimbine âlâ me âlâñe bukulipñe otñetâ bâleâkgât kendâyingimai yamâ Anitâñe matñe umatñe yingimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbine âlâ me âlâñe bukulipñe kendâyinginñetâ otñetâ bâlemâp yâhâmâ

mâmâlipyenjae ki mem ga katyebkâi yamâ mem ga katyebki. ³ Yakât otmâ biwiyenje galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâne bâleje topne topne mângâehekmu ekurâ yetnjiâk tatmâ den hengenjuromawot. Yawu otmutâ ârândâj otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiñan bukuhanje orotmeme kinjoñ mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpne otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosanje pilâwanjiuwatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepne tosanje pilâwanjiuwat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenjae kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâm hoñ bawalipnyae yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunje yakât bulâne tetewuapgât nangain. Yakât otmâ mem hewewen tuhunenekdâ gâhâlen biwinenjae tinjâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâjetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Nak âlâ, kutje bândup, yamâ lok âlâne kehetje tipinje âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmpne ga takamu yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangim kinmap. Yakât dopñeâk nâhâlen biwiyenjae kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kioñbuap.” Yawu sâop.

Nenje Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtne âlâ me âlâhât hoñ bawalipnyae nonin bulimakao galem gum nep tumuh emetsâpñan kapiân âwurem garjetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatñetâ sot um yinjiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um niñjetâ nemune ârândâj otmu yeje sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâlipyenjae hoñ bawalipnyae nep sâm yinjimai ya tuhujetâ ki mepaeyekmai. In nângâyinjiñetâ ârândâj otmap. ¹⁰ Yengât topyenje yawu tap. Nep sâm yinjimune ya tumuh pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoñ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tumuhain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyinjiop ya Yesunje heñgemyongop.

¹¹ Yesunje Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmñambâ arim yanak Samaria hân hâlâñmâ kapi bâñehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipne lok nombolân imbât hâk bâle teteyinjiu manminiwi. Otmu Samaria gâtne lok âlâ hâk bâle tetewangimu manminiopne yâk yengâlen torokatmu lok bôt nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkne Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kârikñan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâne nângâningihât nangain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâjetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinjetâ hâkyenje eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatñetâ hâkyenje âlepne olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyenje âlepne otmu enjakmâ Samaria gâtne ya ikñiâk âwurem ari Yesuhât gotñan ba kinmâ heronje otbanjim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesunje lohimi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bôt nombot nombot hârok heñgemyongan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtne yunak Anitâ mepaewe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne nângâhihimu âlepne oat. Yakât otmâ lohottñan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotnyae Yesu yuwu sâm âkuwi. “Sâp girawuân Anitâne tihitnenje otmu manman sânduhân mannom?” Sâjetâ sâop. “Anitâne topne katmâ tihityenje otbuap sâp yan kulem topne topne ki tetemu ekmâ kiwilinomai. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topne katmâ tihitnenje otbuap. Me endaken topne katmâ tihitnenje otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmune nângâñet. Anitâne emelâk tihityenje otbe sâm hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arinjetâ hoñ bawalipnyae yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâne âwurem ge tihityenje otmune biwiyenje sânduk sâekgât biwiyenjae ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotnyae yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenje otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Yawu otmâ ki pânnekâm âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu lañinnyae silih silih sâm nombotgembâ nombot otmâ harj sâmap yakât dopñeâk Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimi hânñan kulemñan mansai kerekne nâhât lañinje ekmâ topne nângânomai. ²⁵ Yâhâ angoânâmâ Yura nengât

papatolipnennanje nâhât hâkârj otmâ hâhiwin nihijetâ sât gum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânkâ gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmunne nângânet.

Emelâk embânjan lok âlâ, kutnje Noa sâ, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noanje manop yanâmâ lohimbî gulip malap manmâ yeje âi yenjahâlâk nângâm manbi. Yawu manjetâ Noanjeâmâ wangga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâ gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâje nângâmu tonjelâk pato gemu to niñ niñ sâ lohimbî kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopjeâk lok âlâ, kutnje Lot sâ, yâkne manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotje manop yanâmâ lohimbî gulip malap otmâ sonjo bau sot kâle nem yenjahâlâk nângânetâ yahalop. Imbi anji gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topnje topnje tuhujetâ Lotje Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâ gulip malap manjetâ Anitâje nângâmu himbimâmbâ kâlâpne pundurj sâ ge kapi ambolipne kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopjeâk lohimbî nombotnje âlepne mansainâk sâ otjetâ yan Anitâje yâhâpne nâ hângânnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlânmâ mannomaine kasalipyene takanjetâ yekmâ emetyenjan ki âwurem ari itâ parene menomai. Otmu lohimbî newân kinnomaine kasalipyene takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyenjan iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. ³² Emelâk embânjan himbimâmbâ kâlâpne pundurj sâ ge Sotom kapi ambolipne sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbinje kamberje kakjambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeje nângâm hâkyene mianjim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâje manmanyene alitnomai yamâ hiliwahonmai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhâlen biwiyenjan kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbî belângen mansaine yeknetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâje mumunambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâje nombotje ya meyekmâ nombotje pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbî âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotje meyekmâ nombotje pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotje meyekmâ nombotje pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâ ekyongomu yuwu sâ âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâjetâ sâop. “Yâhâ umatje âlâlâ tetewuap yakât emet inânjan ekyongom gaman. Yukât bulâje hâmbâi tetewuawân ekmâ topnje nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutje kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoj bawalipnje hilâm ârândâj Anitâ orowâk den otmâ ki lohotje otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâ ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbî yengât den sâ hâreyingim yan Anitâhât nângâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboje, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâ guhuñmâ yuwu sâ ekuminiop. “Âlepne den sâ hârerâ imbi âlâje mângâenehop yakât matje kâpekanjiwom.”

⁴ Yawu sâ ekuminiop yamâ denje ki nângâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiñanje yuwu nângâop. “Anitâhât nângâmunne gemap. Otmu lohimbî ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuje haonjâ ârândâj kâi kâi liñnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwanjiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yanje kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwanjim manmainje haonjâ ârândâj ulitgum yâhânom otmuâmâ nângâningiuwup. Yâkne biwi pâlâmpje otmâ dennenje ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunje in yawu nângâningiuwup. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbî kinjitje orowâkne nâhâlen biwiyenjan tijâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotnje yenjahât nângânetâ yahatmu “nen lok âlepne, uwawapne bia mansain” sâ bukulipyene yengât nângânetâ gemap. Lok yawuya yengât nângâm Yesuje den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukjan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yanjeâmâ ikjahât nângâmu yahatmu senje ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmunne nângâ. Lok nombotnje kapam kumai, kombo otmâi, otjetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolan yâhâp yakât biwiñan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhilihim mepaehekman. Otmu tewetsenje senje âlâlâ tatnihap yakât sâsângambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yanjeâmâ guluñan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nângânihi. Nâ lok bâleñe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunê nângânet. Anitâne takesi meme lok yâkât nângâwanjim tosanje pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosanje yawuâk tatbanjiop. Yâhâ lok âlâ me âlâne hâkyene mepaeakmâ manmai yamâ Anitâne mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne yenjâhât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yengât Anitâne nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimi nombotŋane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyenjan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ hoŋ bawalipŋane yekŋetâ ki ârândân otmu kuyiŋgiwi. ¹⁶ Kuyiŋginetâ Yesuŋe nimnaom ekyongomu ganetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋginet. Anitâne nimnaom titipâ yu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. Yene kuyiŋginetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmunê nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanjim manŋetâ tihityene otmap. Yakât dopŋeâk yene tem lâuwanjinomai yanâmâ Anitâne tihityene otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâne betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyene pato tatyŋgiap yâk yengât topyene

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yengât papatolipyene âlâne Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikŋahât pat kuhihuwap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmunê nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguoŋe ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenjan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²¹ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanjanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk mansai ya yiŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikŋahât pat kuhihuwap.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbanjiop yakât nângâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop.

²⁴ Hâmeŋe bâlemu ekmâ Yesuŋe yuwu sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapneâmâ Anitâhâlen biwiyeŋane kepeim tem lâuwanjine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. ²⁵ Yakât topŋe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunê nângânet. Pusiŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lohimi iri sikumyene pato tatyŋgiapŋe Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap.

²⁶ Yawu sâmu nângânetâ sâŋe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyane otŋetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikŋahât pat kuyiŋgiuwap?”

²⁷ Sâŋetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm logât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topŋe âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yiŋgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoŋe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbanjim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiŋe nâhâlen biwiyeŋe katŋetgât lok âlâ me âlâne nâhât den ekyongonomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me imbi naomlipyene, me hep torehenlipyene, me senŋe âlâlâ simiŋe tatyŋgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakŋan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâne meyekmâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuŋe mumbuap yakât kalimbuŋe sâop.

(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)

³¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmunê nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋane lok bulâne nâhât den kulemgum gawi yakât bulâne tetewuap. ³² Yâhâ lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimâi

ya yengât bâtyerjan katnekuap. Bâtyerjan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom. ³³Otmu benje howanân nohojetâ mumbom. Mumunje hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâm yâkât kakjan mumunjabâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângâjetâ biwiyenje umatje otmu nângâm ketet otbi.

Yesuje lok senje bok sâsâje herjenjuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

³⁵Mâtâwân arim tatjetâ lohimbî kîngitje orowâkne betyerjan watyekbi. Yawu otmâ arinetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginjan lok âlâ, senje bok sâsâje talop. Tatmâ senje âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbî mâtâwân bam garjetâ ulityongom tatminiop. ³⁶Yawu otmâ lohimbî kîngitje orowâkne mâtâp yawuâk arinetâ kâiyeje munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷“Yesu Nasaret kapiân gâtje takap.” Yawu sâwi.

³⁸Yawu sâjetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâje nâhât wehe nângânihi.”

³⁹Yawu sâmu lohimbî gotjan kinbiye kuwangiwi. Kuwanginetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹Witgum halahumu Yesuje nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâm lohimbî ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâje ya lok nombotjanje dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwehât nangat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁴²Sâmu sâop. “Gâje nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâje tetehihiâk.”

⁴³Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbîje ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻²Yesuje Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumje pato tatbangiop, kutje Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyeje manminiop. ³Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbî hohetyerjan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihio. ⁴Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakjan tatmâ biwiyanje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵Yawu nângâm tatmu Yesuje nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶Yawu sâm ekumu pilâm ge heroje otmâ dâimu emetjan ariowot. ⁷Emetjan ari yâhâmutâ lok kerekje ekjetâ bâlemu sâm guhujmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuje lok bâlenjahât emelan yahap? Ya ki orotje.” Yawu sâwi.

⁸Yâhâ Sakaioje Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmune nângâ. Tewetsenje me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hionmâ lohimbî umburuk mansai ya kâsikum yingiwom. Otmu lohimbî kâityongom yengât tewetsenje konok meyingiwan gârâmâ yakât matjeâmâ nâje imbât yingiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰Sâmu sâop. “Lohimbî bâlene hem nâpumân ge hiliwahomaihât nângâm Anitâje nâ lok bulâje hângannohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbîje nâhâlen biwiyenjanje kepeinetâ yanâmâ manman kârikjahât pat kuyingiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâje nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den

(Mataio 25:14-30)

¹¹Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotjan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbî orowâk ariwi yanje biwiyenjanje yuwu nângâwi. “Anitâje Yesu mâmâje otbangimu kasalipnenje watyekmu arinomai. Yâkne yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpne tâlâhuap.”

¹²Biwiyenjanje yawu nângâwi yakât otmâ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâje lok âlâ mem kânângâmu yâkne lohimbî galempongowaupgât sâpne tâlâhuop. ¹³Yawu otmâ lok yanje lok kutdâjahâlen ariwe sâm âi loklipje bâlâk nereke yongonmu garjetâ tewetsenje kina bâlâk nereke ya ârândâjak yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepnehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenje yingjan yuje mem âi tuhujetâ tewetsenje tetewuap yakât dopje âwurem takamune tiripnohojetâ ekbom.” ¹⁴Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbî nombotjanje lok yakât hâkâj otmâ galemnyeje ki olâkgât nângâm lok hoj hângânyongonjetâ lok kutdâjenahâlen ari yakât denje sâwi.

¹⁵Denje sâjetâ lok kutdâyenjanje ki nângâyingiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepnehen ariop yanje âwurem taka âi loklipje tewetsenje

yingiop ya yongonmu ganjetâ âlâku iknjiâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenje yingiwani yanje mem âi tuhujet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopnje yuwu sâop. “Lok pato. Gânje kina bâlâk njerek nihion yanje mem âi tuhummune âlâku kina bâlâk njerek teteop.”

¹⁷ Sâmû sâop. “Âlepje, tewetsenje tipije gihiwan yanje mem âi tuhurâ âilonjo teteap. Yakât otmâ nâje galem katgekmune kapi bâlâk njerek ya ambolipnje galemयोगuwat.”

¹⁸ Yawu sâmû hoj bawâ âlâje gam sâop. “Lok pato. Gânje kina bâlâk njerek nihion yanje mem âi tuhummune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmû sâop. “Âlepje, nâje galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemयोगuwat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hoj bawâ âlâjeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât tomge nângâm henjenjuan. Gâ lok sâtnje. Lok âlâ me âlâje gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâtnjetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kingitnâhât otmâ tewetsenje nihion ya biatgihimap sâm sângumnaje kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk njerek ya ambonjahât bâtnjan kalop.

²² Sâmû sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâje nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâtnjetâ nanjat. ²³ Yakât otmâ tewetsenje gihiwan yu mem kât emetjan katdâ tatmu tewetsenje âlâkuâk teteop mâne nângâmune ârândânj otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimbî yan kinbî yuwu sâm ekyongop. “Bukunjanje kina bâlâk njerek mem kinsapnje nâhât tem lâum âi tuhummune gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnjambâ kina bâlâk njerek ya mem bukuje wajet.”

²⁵ Sâmû sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk njerek miap.”

²⁶ Sâtnjetâ sâop. “Yuwu sâmune nângânet. Anitânje lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenjanje kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmânje otyingimu âilonjoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâje galemnyeje ki manbehât yenje lok kutdânenjanhâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonjetâ yuân ga sennennâk yongonjetâ mujet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesuje den yan hâum ekyongop.

Yesuje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesuje hoj bawalipnje meyekmâ yapâ arinetâ lohimbî kingitnje orowâknje betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotjan kapi yâhâp, kutyetnje Betepahe otmu Betani sâm, ya Oliwa punjan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesuje hoj bawayâhâtnje yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipije ewapâ tap yan donji nanje âlâ hikum katjetâ kinsap ya lok ki kakjan tatmai. Ya holañmâ mem geromawot. ³¹ Holañmutâ lok âlâje yuwu mon sâm âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmûâmâ yuwu sâm ekuromawot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetnjanje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekuromawot.

Yesuje yawu sâm hângânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Donji nanje emet âlâ hawinjan hikum katbi ya holañowot. Holañmutâ ambonjanje yelemâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâje sâmû yu holañde sâm oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmû sâowot. “Yiwereje âi teteap. Yakât otmâ patonetnjanje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâm ekumutâ nângâyitgimu holañmâ mem giowot. Mem ge yetje hâk katipnje kâlep kalowot ya holañmâ lotohom kakjan kalowot. Katmutâ kakjan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhânetâ lohimbî kingitnje orowâk hâruhuakbinje Yesuhât nângânetâ yahatmu yenje hâk katipnje kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete lingatmâ ariwi. Lingatmâ arinetâ donji yanje ya kakjan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa punnje yakât nângâm heronje otbangim Anitâ mepaem den kârikjan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenje Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitânje âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâm mepaenjetâ Parisaionje yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyingirâ hutuk sâtnje.”

⁴⁰ Sâtnjetâ sâop. “Nâje kuyingimune hutuk sânomaiâmâ kât yunje âlepje heronje otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesuje Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginjan ari tatmâ ekmâ tepnje nângâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipnje. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpnje yiwereje teteap yamâ eknetâ ki keterakyingiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwereje Anitânje wawaeyekmâ tihityenje otbe sâm hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângânihiñetâ tângât oap. Yakât matnje sâp âlâen kasalipyenjanje taka hawamyongom mâtâp manguyinginomai. Mâtâp manguyingim panj kâriknje tap enda

limbâronḡum ge emetyeḡe huhum gahaem itit kiom tuhuyiḡim yongonḡetâ munomai. Yawu otyiḡinḡetâ kapi yuḡe kâwurumḡajak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukḡan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâḡetâ Yesuḡe donḡi kakḡambâ kionḡmu yarjak yapâ opon kâmbukḡan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukḡe kâlehen lohimbḡe senḡe âlâlâ anḡi ḡunḡi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuḡe nâḡgâḡm bâleyiḡim yuwu sâḡm ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inâḡḡan Anitâḡe poropete âlâ ekumu kuleḡguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânḡan kuleḡḡan manmâ araiḡe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaenekno-mai.”

Den sâop yakât yuwu sâḡmune nâḡḡaḡet. Yeḡe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâḡeḡe mem yahatmâ anḡi ḡunḡi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anḡim bero emetḡe yawuya oap. Opon kâmbukḡe yu kâlehen ki orotḡe otḡetâ ekmune bâleap.” Yawu sâḡm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâḡ Yesuḡe opon kâmbukḡan yâhâ lohimbi den kâsikum yḡiḡop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeḡe otmu Mosehât girem den kâsikum yḡiḡiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenḡe Yesu kune sâḡm otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kiḡitḡe orowâkḡe Yesuhât denḡe nâḡḡaḡetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhūm kinbi. Yakât otmâ kune sâḡm hâḡm pâḡḡum pilâwi.

20

Yesuḡe âlâhât sâtḡât âi miop ya ki sâḡm tetem ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuḡe opon kâmbukḡan yâhâ kinmâ ikḡe den pat âlepḡe lohimbi kâsikum yḡiḡop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeḡe, otmu Mosehât girem den kâsikum yḡiḡiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenḡe yâkâlen ba yuwu sâḡm âikuwi. ² “Gâḡe oran âlâhât sâtḡât otmâ Anitâhât opon kâmbukḡan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâḡm âikuwi.

³ Sâḡetâ sâop. “Yeḡe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matḡe kâpeknihiḡetâmâ nâḡe âlâhât sâtḡât âi yu mem gaman yakât topḡe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâḡmune nâḡḡaḡet. Yoaneḡe âlâhât sâtḡât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtḡât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâḡetâ nâḡḡawe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matḡe kâpekbangine sâḡm pâḡḡum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenḡe yuwu mon sânom. “Yoaneḡe âi miop yamâ Anitâḡe âi sâḡm waḡḡu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matḡe yuwu mon sâḡḡuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâḡḡaḡetâ ki bulâḡe olop?” Yawu sâmu nenḡe matḡe girawu sâḡm kâpekbanginom? Anulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtḡât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâḡe “Yoaneḡe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtḡât âi mem manop,” yawu nâḡḡamai yakâ. Yakât otmâ nenḡe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuḡe nâḡḡam nongonomai yakâ.” Yawu nâḡḡawi. ⁷ Yawu nâḡḡam yuwu sâḡm ekuwi. “Yoaneḡe âlâhât sâtḡât âi meminiop ya nen ki nanḡain.” ⁸ Sâḡetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâḡe âlâhât sâtḡât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Wain kalam ambonḡahâlen hâḡm sâop.

(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)

⁹ Yesuḡe den âlâen hâḡm yuwu sâḡm ekyongop. “Lok pato âlâḡe wain kâmetḡet sâḡm nep lok meyhop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamḡum wain kâmetbi. Otmu wain toḡe ya mem mendâreḡetâ gewuapḡât waḡḡa hâwiwi. Âi ya tuhūm tiḡ pilâḡetâ nep ya galemḡunomai sâḡm katyekmâ ikḡe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetḡe ya puru pato kinmâ hululunḡ sâop. Yawu otmu ambonḡe ikḡahât hâruhunihiḡet sâḡm hoḡ bawâ âlâ yakembâek hâḡḡangumu takaop. Takamu wain galemḡe manbiḡe kum watḡetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonḡe hoḡ bawâ âlâ hâḡḡangumu takaop. Hâḡḡangumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuḡetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam ambonḡe hoḡ bawḡe kalimbunḡe hâḡḡangumu takamu yawuâk māḡḡaḡetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam ambonḡe “Giratbe” sâḡm nâḡḡaḡop. Nâḡḡam tetemu biwiḡaḡe yuwu nâḡḡaḡo. “Nine nanne ombe bisine hâḡḡangumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiḡaḡe yawu nâḡḡam ikḡe nanḡe hâḡḡangumu takaop. ¹⁴ Hâḡḡangumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenḡe ikḡe nanḡaḡe takap. Âwâḡe mumu yan kalam yuâmâ yâkḡe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunḡe muâk. Kumunḡe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâḡm kum kekae topḡehen pilâḡetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkne taka yongomu munjetâ lok ondrop meyekmâ kaweyerjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâam ekyongomu nângâjetâ porap otmu “Yawu ki otyingiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâjetâ yuwu sâam âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulemguoop yukât topne eknohonjetâ nângâwe.

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap.” Yawu kulemguoop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuñe putuk sâam kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâam yu ya katmunje tatmap ya wañnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesuñe den âlâen hâum sâop yuñe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyeñe miop. Yakât nângâjetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbî dondâ yan kinbiñe Yesuhât nângâjetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyingimu pilâm Yesuñe den sâam tâpiguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâam tâpiguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katjetâ yâkneâmâ mem pâi emetjan katjetâ talâkgât nângâm lok perâkne nombotje meyekmâ tewetsenje yingim enjatyenjan gewi. Enjatyenjan geñetâ yâkne Yesuñe den sâam tâpigukâkgât yâkâlen ari topyeñe kurihikmâ yuwu sâam âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâñe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunje bonjeâk otmap. Otmu lohimbîñe gâhât girawu nângâhîhîai yakât nângâm ki gorâhîhimap. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunje Anitâne nenekmu ârandân otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otmom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenje mansap, kutje Sisa sâam, yâhâmâ haonmâ ârandân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâam âikuñetâ biwiyenjahât topne nângâm yuwu sâam ekyongop. ²⁴ “Kât nanje âlâ mem nihijetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâamu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanje yu ekjet. Âlâhât towat kât nanje yuân tap? Me âlâhât kutje tap?” Sâamu sâwi. “Roma lok patonenje, kutje Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâjetâ sâop. “Sisahât pat sâam sâsâñe sâam yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katjetâ tatmap yâk wañnomai.” ²⁶ Yawu sâam ekyongomu nângâjetâ sâtje otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuñe lohimbî seneñen kinmâ sâam tâpigumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâam otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

²⁷ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Mosenje den kulemguoop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiñaje yâkât kambut ya galemgom yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mosenje yawu kulemguoop tap. Yakât topne sâam eknongohât yuwu sâamunje nângâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayeñe kunñaje imbi memu imbiñaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ³⁰ Mumu imiñaje atanjahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. ³¹ Otmu imiyetñaje kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokne kambutyetje yawuâk mem manmâ inâk muwi. ³² Aiop, kambutyetje yâku yawuâk muop. ³³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekje imbi ya mewî. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâjetâ sâop. “Hânân yuân imbi anji guñgi otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâne lohimbî mumuñambâ mem yahatyekmu manman kârikjan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anjelolipñaje ki miakmai ya yengât dop otmâ yeñe ikñiâk ikñiâk mannomai.

³⁶ Anitâne nine nanne baratne sâam lohimbî meyekmu anjelolipje yengât dop otmâ manman kârikjan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâne mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâamune nângâñet. Nak topñan kâlâp semu lañ lañ sâop yakât den pat Mosenje kulemguoop. Den kulemguoop yan Kutdâhât yuwu kulemguoop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyeñe tatmâ gamap.” Yawu kulemguoop tap. ³⁸ Den kulemguoop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenje manmâ gawî. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmlâk nengât sen

tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topnje yawu tap. Yamâ yenje den ya nângânetâ keterakyingimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâmu den âlâhât ekune sâmu otjetâ umatnje otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotnje yawu sâmu ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunnje ârândâj oap.” Yawu sâmu ekuwi.

*Anitânje hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuje âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)*

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesuje yawu sâmu âiyongop. “Anitânje hângângumu ge tihitnenje otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikjak yawu sâop. “Anitânje nâhât patone yawu sâmu ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitije den yawu sâop yakât yawu sâmune nângâjet. Anitânje hângângumu gewuap yakât Dawitije yawu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yenjeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemngowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitije den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunje keterahâkgât yenje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmu âiyongomu matnje sâne sâmu hâum pâpugum pilâwi.

*Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesuje sâmu ge katyehop.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)*

⁴⁵ Yâhâ lohimbî yan kinbinje denje nângâm biwi golâek manjetgât den kârikjan yawu sâmu hoj bawalipnje ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbî nombotnje neneknetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimaije sângumyene kâkâlep mânunjakmâ yanje holun holun sâmu yâhâm gemai. Otmu yenjâhât nângâjetâ yahatmu miti emetjan yâhâ senjanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyene kombo meyingimai. Yawu otmâ topyene kurihakmâ lohimbî senyenjan kinmâ Anitâ hâkyenajak mepaemai. Yawu otmâ yakât otmâ Anitânje matnje amokjan yingimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenjan kionmahât biwiyene galemahom mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

21

*Imbi kambut âlânje nanje kurin kurin yâhâp kalop.
(Mareko 12:41-44)*

¹ Yawu sâmu ekyongomâmâ Yesuje senje pilâm lohimbî iri sikumyene pato tatyngiopnje tewetsenje mem kondoân katmâ arinetâ yehop. ² Katmâ arinetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopnje tewetsenje nanje kurin kurin yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuje ekmâ hoj bawalipnje yawu sâmu ekyongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapnje tewetsenje nombotjeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuñeâmâ nanje kurin kurin yâhâp kâriknje tatbanjimmap ya bâinje katsap. Yakât otmâ Anitânje imbi kambut yu ekmu âilongo oap.” Yawu sâop.

*Kasalipyenje taka opon kâmbuknje huhum iton galan menomai.
(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)*

⁵ Yawu sâmu lohimbî kinbi nombotnje opon kâmbuknje eknetâ âilongo otmu yawu sâwi. “Anitâhât opon kâmbuknje yu senje âlâlâ kârikjanak tuhuwi yu ekmunje âilongo lonjo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sânetâ Yesuje yawu sâmu ekyongop. “Opon kâmbuknje yu eknetâ âilongo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenje taka huhum iton galan mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatnje topnje topnje teteyingiwuap yakât Yesuje sâop.
(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)*

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâne opon kâmbukjahât den eknongoat yakât bonje sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâmu otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Lok nombotnje taka den perâkne yawu sâmu kâityongonomai. “Nâmâ Anitânje hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yawu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihinjetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyenjan me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitânje emelâk sâmu kalop yakât bulâje teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topnje topnje tetemu yan yenje nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Anjoân lohimbî hânjan kulemjan mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topnje topje tetemu

yan umatne âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânjan kulemjan mososon awawi guwawi membuap. Po pato teteyingiwuap. Mesek topne topne teteyingimu lohimbi dondâhâlâkne munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatne âlâlâ sârn aran yu ki tetewuap yan mitihât kasane nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu hakeyenan sârn den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepne ya ekyongonetâ yâkne nângânetâ ki bulâne otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenane den sârn hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyeknetâ kinnomai. ¹³ Yâk yengât senyenjan kinnmâ yeje nâhât den pat âlepne sârn tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpne girawu watmâ ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyingiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâne den âlâlâ nângân nângânyenan katmune lauyeje hewewen otmu den pat âlepne sârn kusânmâ ekyongonomai. Sârn kusânmâ ekyongonetâ kasalipyenane denyene ya kuyingine sârn hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwilin otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeje nâ orop biwinenjan kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyenane, imi atalipyenane, wârâ toulipyenane, hep torehenlipyenane, bukulipyenane, otmu lohimbi kerekne nângâyinginetâ gemu hakeyenan sârn den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotne yongonetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinginetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinnmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

²⁰ Yesuje torokatmâ yuwu sârn ekyongop. “Kasalipyenane yengât hep bero kingitne orowâkne taka Yerusalem kapi hawangum kinnetâ kapi ambolipnanane yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sârn takai mon?” Yawu nângânomai. ²¹ Yerusalem kapi hawangum kinnetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipnanane pilâm iton galañ otmâ hewuknehen ari misinguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipnanane gurâ yawuâk sururuk sârn ari misinguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaine âwurem taka kapiân iri sikumyenane miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewuknehen ari misinguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbine otjetâ bâlemap yakât matne menomai yakât nângâm emelâk emet inânjan miti pepaen kulemguwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu rjana hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyene ki tinj tinj sâwuap yahe hewuknehen arine sârn otjetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatne pato nandorone kakerjan yâhâwuap. ²⁴ Nombotne yongonetâ munomai. Yâhâ nombotne âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arinetâ hon bayingim mannomai. Yawu otyingim Yerusalem kapi itit kiom tuhujetâ kâwurumjanak kinbisâp yakât Anitâne sârn kalop. Yâhâ Anitâne nângâyingimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyenane watyeknetâ arinetâ kapiyenane ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuje âwurem gewe sârn otbuap yan kulem topne topne tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

²⁵⁻²⁶ “Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenane, omongât emetsenane, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sârn gejetâ kulem topne topne tetemu ekmâ kingityenahât otmâ “Wosapâ ari misinguraknom,” sârn tepyenane hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâne âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekmune mannomaihât sâpne tâlâhuap sârn senyene ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne hângânnohomu elem kulewonboñ kakjambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wârne pato tetemu ekjetâ ae senj senj otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sârn oap,” sârnain. ³¹ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânjan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki munjetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulânanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sârn ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sârn ekyongop. “Gakom katjetâ selone ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopneâk nâne pârâk sânsânâk

tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekne otmâ memai yakât matne Anitâne yingimu menomai. Yakât otmâ yeje to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, songo bau, me senje âlâlâ topne topne miakmâ manman sânduhân manne sâam yakâlâk biwiyene ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatne topne topne teteyingimu biwiyene orotok sâamu loholemai hât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim ulitgum mannomai. Yawu manjetâ nâne âwurem ge lohimbi biwiyenahât topne ekmâ nângâm den sâam hâreyingiwom yanâmâ yeje ki anulaknomai.” Yawu sâam ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omonânâk ârândân lohimbi kinqitne orowâkne Yesuhât denne nângâne sâam opon kâmbuknjan yâhâ tatjetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet njan sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumjan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâam hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natik Homban ya tâlâhuop. Otmu homban yakât kutje âlâmâ “Tihit tihit Homban” yawu sâamai. ² Homban ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe menduhuakmâ Yesu kumunne mumbuap sâam yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuñetâ mumu lohimbiñe ekmâ kuk otmai hât yok pilâm lohotjan mem kuñetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasine Yesu betnehen kionbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât honj bawalipne kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtne âlâ, kutje Yurasi sâam, yâkât biwiñan Satanne kionop. Satanne biwiñan kionmu hotom uminiwi yengât kunlipyeje otmu opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunlipyeje yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm herone otmâ hâmenje wañnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm menjetâ lohimbiñe ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu honj bawayâhâtñane sot um mem dinñan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natik Homban ârândân lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuñe Petoro yet Yoane yuwu sâam ekyotgom hângânyotgom. “Yetne kulet sâam Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunne orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutne semu ganjetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ honj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmâmâ emet yakât ambonje yuwu sâam ekuromawot. “Nengât bawapinenñane yuwu yap. “Nâne honj bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâam ekuromawot. ¹² Yawu sâam ekumutâ lok yanje dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem hengengujetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinñan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâam hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuñe den ekyotgom watmâ senje âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

Yesuñe honj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesuñe honj bawalipne nombotne meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatjetâ Yesuñe yuwu sâam ekyongop. “Sâmune nângâñet. Anitâhât den ki lâum manmaiñe menekmâ Roma yengât bâtyenjan katnekjetâ yâkne mem âlâlâ tuhunekjetâ sâtgom mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku orañgim mannomgât nângâm biwinañe mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâne hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâne bâñe tetewuap. Sâp yanâmâ nenje menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâam wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâam ekyongop. “Wain to yu mem anjim neñet. ¹⁸ Nâne sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benje nenomain yunjak ki pesuk sâuwuap. Hâmbâi Anitâne hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâim.

¹⁹ Otmu banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâam ekyongop. “Yu mem anjim neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâne yengât matyeñe membom. Yakât otmâ sâp sâsâñan banja nem yâhânomai yan nâ nângâñihim mannomai. Yawu sâam mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tin pilâñetâ Yesuñe wain to ya yâhâpne mem yingim yuwu sâam eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom yan

Anitâne nâhât den sâmb kalop yakât bulâne târj tânjâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâne lohimbî kerek yengât tosayeje pilâyîngiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋuwuap. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlembâ lok âlâne betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekuap. ²² Nâ lok bulâne nohoŋetâ mumbom ya Anitâne sâmb kalowâke yamâ lok yaŋe yawu otnihiwuap yakât matŋe Anitâne matŋe umatŋe warŋmu membuap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâmb ekyongomu topŋe nângâne sâmb “âlâhât yap” sâmb âiahowi.

Yesu hoŋ bawalipŋe sâmb kuanŋiwi.

²⁴ Yesu hoŋ bawalipŋe yengâlen gâtŋe âlâ me âlâne sâp patoen kunyeŋe pato otbuap yakât sâmb kuanŋiwi. ²⁵ Sâmb kuanŋiŋetâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok papatolipyeŋe nângâmai dopŋan lohimbî galemयोगmai. Galemयोगŋetâ lohimbîŋe yâk yengât amutyenjan manmâ “Kutdâlipnenŋe” sâmb heronŋe nângâyîngimai. ²⁶ Papatolipyeŋe otyîngimai yawu yeŋeâmâ ki otnomai. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ bukulipyeŋe yengât nângâyîngiŋetâ yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yengât amutyenjan mannomai. Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâne bukulipyeŋe yengât kunyeŋe pato tatne nângâmaiŋe bukulipyeŋe yengât hoŋ bayînginomai. ²⁷ Sâŋetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbîŋe nângâyîngiŋetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngiŋetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakolon otyîngimai ya yengât nângâŋetâ yahatmap? Bulânanâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngiŋetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâneâmâ hoŋ bayîngiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityeŋe otmâ galemयोगomgât pat awonŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galemयोगonomaihât nâŋe nep sâmb yîngian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâmb hâreyînginomai ya sâmb yîngian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbangiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâmb ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâmb ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmbune nângâ. Matuk mendâremunŋe toŋe gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanne topyeŋe mem tetewe sâmb hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâne nângâwanŋim ya sâmb kalop. Yawu gârâmâ biwiyeŋe hoŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlêp otmuâk nâhâlen biwihaŋe tiŋâk kepeim bukulipge mem hewewerj tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmb Petoroŋe yuwu sâmb ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetŋan katgeŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatdomgât nanŋan. Me gâ gohoŋetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan. Nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmbu sâop. “Petoro, yuwu sâmbune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanŋian sâmb kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâmb ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâmb ekyongop. “Emelâk hângâyîngomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmbu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulâne nâhâlen tetewuap. “Yakât nângâŋetâ lok bâlene yawu oap.” Den yakât bulâne nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyîngiap yâkŋeâmâ yengât hâk katipŋe tuhum pilâm yaŋe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmbu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâŋetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denŋe âlâ ki sâwe.”

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuŋe omoŋ ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumŋan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumŋan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatŋetâ hoŋ bawalipŋe katyekbe sâmb yuwu sâmb ekyongop. “Biwiyeŋe hoŋ sâmbu lohotŋe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitguŋet.”

⁴¹ Yawu sâmb ekyongom perenŋe pilâm bam gâtŋeŋe ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awon, umatŋe tetenihiwe sâmb oap yu nângârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâmb ekuop. ⁴³ Yawu sâmb ekumu biwiŋe hoŋ sâmapgât anelo âlâne himbimâmbâ ge mâmâŋe otbanŋiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkŋe biuk sâmb nângâm Anitâhâlen biwiŋeŋe tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tirinŋe târâŋ sâmb gemu ekmain yakât dopŋe tirinŋe târâŋ sâmb hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tinj pilâm yahatmâ hoj bawalipne yengâlen ba yekmu biwiyene umatne otmu yanjak aman pâlâmje iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmje injetâ mândeyekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmje iai? Lohotje otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâmb ekyongomu bukuyene âlâ, kutne Yurasi, yâkne lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyngim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesune yuwu sâmb ekuop. “Meneknetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâmb ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumi sâmb hoj bawalipne yuwu sâmb âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tetewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sânetâ yâk yengâlen gâtne âlâne yahatmâ tetewtje mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât hoj bawane ya ândâpne bonângen ya topnambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesune “Pilânet,” sâmb kuyingjop. Yawu sâmb kuyingim hoj bawa yakât ândâpne ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu opon kâmbuknahât tembe lâu yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesune yuwu sâmb ekyongop. “Yen unam tetewet otmu kapangât sâtnje metnje âlâlâ lâum takai. Yene nâhât lok bâlene sâmb menekne sâmb takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâmb takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâne hilâm ârândâj Anitâhât opon kâmbuknan yâhâ lohimbî den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwereje yu Omongât Ambojane biwiyene mem hâlingumu meneknomaihât Anitâne sâmb kalop.” Yawu sâop.

Petoroje Yesu betbarjop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesune yawu sâmb ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyene pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arijetâ Petoroje yok pilâm betyenan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhânetâ tembe lâu yanjeâmâ emet hawinan ba kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatnetâ hoj bawa imbi âlâne Petoro ekmâ yuwu sâmb tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop mannetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmbu Petoroje kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwanjian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmbu tatnetâ benje lok âlâne ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmbu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmbu sâp ki kâlep otmuâk benje lok âlâne ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboje. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtne. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtne geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmbu sâop. “Lok sâmb tai endamâ bulânanâk ki nângâwanjian.” Yawu sâmb oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâne purik sâmb Petoro ehop. Ekmu yan Yesune emet inânjan den yuwu sâmb ekuop ya nângâmunte. “Gâne nâhât “ki nângâwanjian” sârâ kalimbuje otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nângâmunte tetemu biwine njanâk pato otmu pilâyekmâ iknjâk ba kinmâ hik nâik nâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotje Yesu galemgum kinbinje senje sâhâm kâtâpgum ândâpne huhuwi. ⁶⁴ Ândâpne huhum nombotjane yuwu sâmbi. “Bâinj, ândâpge âlâne huhuap?”

⁶⁵ Yawu sâmb senjan gem hâim hilitbi.

Yesune ikne topne sâmb tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otjetâmâ emet hanj sâmbu yanâk Yura yengât papatolipyene, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwine menduuhaknetâ tembe lâulipyene Yesu mem yâhâ katjetâ kinmu yuwu sâmb âikuwi. ⁶⁷ “Anitâne tihitnenje otbe sâmb hângângohomu ge mansat me bia?”

Sânetâ sâop. “Nine topne sâmb tetem ekyongomuneâmâ nângânetâ ki bulâne otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yene matje ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulânjane pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatje, Wâtgât Amboje, yâk orowâk tatom.”

⁷⁰ Yawu sâmbu nângâm pârâk pilâm yuwu sâmb ekuwi. “Kutne “Lok Bulâne” sâmb gikak ahonakmat. Yakât nângâmune “Anitâhât Nanje” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanje mansan,” yawu sâmat me.”

Sânetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâne hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmu sâwi. “Bâin, den kâmbuknje hâliłiņe sâmu nângâmunje pesuk yap. İkjahât nângâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâmu yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katņetâ kinmu yuwu sâmu hakņan sâwi. “Roma lok yengât kunyerje pato yâk takesi ki waņet” sâmu lohimbı enġatyenjan gemap. Otmu İkjahât nângâmu yahatmu yuwu sâmu ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemıyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâmu hakņan sâwi.

³ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yâkņe purik sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “Yura lohimbı yengât lok kutdâ sâmai ya ġâ me?”

Sâmu sâop. “Oņ, den bulâņe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbıņe denņe nângâne sâmu ġa kinbi ya Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu İliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu ġârâmâ Galılaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuņe yâhâm gem kapi ambolipņe den kâsikum yıņġim enġatyenjan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotġâlen ariwi.

⁶ Yawu sâmu Pilato ekuņetâ yuwu sâmu âıyongop. “Lok yuâmâ Galılaia ġâtņe me?”

⁷ Sâmu sâwi. “Oņ, yan ġâtņe.”

Sâņetâ sâop. “Ya Herotġât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotņe Galılaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoņe ekyongomu Yesu dâim Herotġâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesuņe olop miop yakât den pat ya Herotņe emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesu dâim ekyongomu kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen ariņetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹ Otmu den hakņan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât ġirem den kâsikum yıņġiminiwiņe yahatmâ kinmâ den toņņe toņņe hakņan sâwi. ¹¹ Yawu otņetâ Herotņe otmu tembe lâulipņe orowâk senņan gem hâim ġilitbi. Yawu otņetâ Herotņe tembe lâulipņe ekyongomu hâk katipņe kâkâlep, kurıņ takop takop lok kutdâņe mânunjakminiwi yawuya mem katbaņġiwi. Yawu otbaņġim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem ariņetâ ekmâ “Herotņe nângânihiap,” sâmu Pilatoņe Herotġât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu ġârâmâ emelâk emet inânņan kasa oraņġim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâmu hârewaņġiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureņetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Yura papatolipyeņe ya yengât den Pilatoņe katmu İkņe den sâsâ emetņan ari menduhuakbi. Menduhuakņetâ yan lohimbı inņe dondâhâlâkņe yekmâ denyenņe nângâne sâmu ba hawangum kinbi. ¹⁴ Pilatoņe yuwu sâmu ekyongop. “Lok yuņe lohimbı yengât enġatyenjan gemu kuk kapam otmâ,” yawu sâmu yeņe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takanetâ senyeņanâk âi pâi tuhumu sâmu hârewaņġim ekmune tosaņe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotņe sâmu hârewaņġiġâkġât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkņe ġurâ âi pâi tuhumu biatmu benņe nâhâlen yâhâņe mem takai. Bulâņanâk yuwu sâmunne nângâņet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombaņ ârândâņâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyeķņetâ tatminiwi ya paņ ġâtņe âlâ me âlâhât lohimbıņe nângâņetâ doņpan otmu lok âlâ holaņbuat sâminiwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâmu ekyongop. “Lok yu kumunņe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiņetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waņetâ holaņmune ġewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâlâņe âlâ, kutņe Barawa sâmu, yâkņe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetņan mem katņetâ tatmâ gaop yakât lohimbı kereķņe den kâriķņan halahum yuwu sâwi. “Barawa holaņdâ ġiâk. Yâhâ Yesu yamâ kuņetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatoņe Yesu holaņmu ġiâkġât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holaņbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbı yaņe İliwetmâ den kâriķņan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâņetâ muâk, Howanân kum kânângâņetâ muâk.”

²² Yawu sâņetâ Pilatoņe âlâkuâk yuwu sâmu ekyongop. “Wuân otmu bâlâep? Nâņe âi pâi tuhumu tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waņetâ yanâmâ holaņmune ġewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyenje kâriknje otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâjetâ muâk.” Yawu sâpetâ Pilatoje loholem lauyenjan miop. ²⁴ Lauyenjan mem Yesu kunjetâ muâk sâm sâm hârewanjiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâjetâ yahalop gârâmâ yâk holanju giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoje tembe lâlulipnje ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatjetâ lok âlâ, kutnje Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtjne, newângembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kamberjan katjetâ lâum Yesu betjan sâop. Otmu lohîbi dondâhâlâkne betyenjan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotnje Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Isejetâ Yesunje purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki isenjet, yene otmu nimnaom-lipyenje yenhât iseanginet. ²⁹ Hâmbâi umatnje topnje teteyingimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunnje âlepnje oap. Nenjeâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohîmbi nombotnanje pumnje yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâjet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumunje yakât dop oai. Nak golâ unjetâ semu kâlingumap yamâ nak mumunje unjetâ sem lan lan sâmap. Nâ nohojetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenhât iseanginet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâlulipyenje pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutnje, Lok Kunje Hahitnje sâm, yan ari Yesuhât hâk katipnje tuhumm pilâm iknje howanân kum kânângâjetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânângâyeleknetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyinginetâ Yesunje yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awonj, otnihai yakât topnje ki nanjai. Yakât otmâ tosayenje pilâyingihât nanjan.”

Yawu sâmu tembe lâlulipyenje yakât hâk katipnje mem “Âlâje miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katjetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhumm kutyenje iknjâk iknjâk yan kulemgum amanân mânujetâ giop. Mânujetâ gemu mem gulip malap tuhumm yapâ pepa âlâ menjetâ kut teteop yanje miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyenje Yesu girinbangim lohîmbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yunje lohîmbi nombotnje tânyongomu ekmâin. Yâhâ Anitâje hângângumu ge Yura nengât tihitnenje otmâ kutdânenje mansap otmuâmâ iknje tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâm senjan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâlulipyenje gurâ yawuâk senjan gem girinbangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne âlâje ari sângum âlâ mem nak bâtbâtje potonjan pân pân kepeim yanje wain to bâleje yan walipgum mem yâhâ laujan kalop. ³⁷ Laujan katmâ yuwu sâm senjan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemgumi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyeleknetâ kinowot ya âlâje yawuâk senjan gem yuwu sâm sawanjiop. “Bâe, lok kopa. Anitâje tihitnenje othe sâm hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehâkmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmu bukunanje nekamjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenjanje dop konohâk sâm hâreningiai. ⁴¹ Yâhâ netjeâmâ otmutnje bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitjim notgojetâ mundom yanje ârandâj oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâm bukuje ekuop. Denje purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nângâ. Anitâje hângângohomu âwurem ge galemngowuat yan nâ nângânihiwuat.”

⁴³ Sâmu sâop. “Emet ki nijn sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâm ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitâje nângâmu emetsenje bok sâmu omoj sahalop. Omoj sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjinje âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu emelâk lohîmbi inje opon kâmbuknje yakât biwinje ekmai sâm sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yanje pânjambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekjan olop. ⁴⁶ Sâp yanâk Yesunje den kârikjan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Awonj, mumbê sâm oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyenje âlâ hâlânmâ kinopnje ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepne.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohîmbi kinbinje kulem âlâlâ tetemu eknetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nângâm biwiyenje umatnje otmu emetyenjen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotņanje Galilaia hân pilâm Yesu betņjan takawi yâkņe bukulipyenņe orowâk kâlepņjan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwî.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutņe Yosep sâam, yâkât topņeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtņe. Otmu Anitâņe Isirae lohimbî yengât tihityeņe otmâ ikņe hoņ bawanņe hângângumu gewuap sâaminiwi yâkât mambotmâ lohotņjan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenņe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenņe Yesu muâkgât den sâam hârewaņgiwiâke yamâ yâkņe nângâmu ki ârandâņ otmu sâyîņgiop. Lok yaņe Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatohâlen ari tetewaņgiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewaņgimu launņan memu bukulipņe meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sâņgum kaokņe katipgwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpņe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânmâ mem tingâloņetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeņe emetsâpņe sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emetņiņ sâawe sâam otmu yan imbi nombotņanje Galilaia hân pilâm Yesu betņjan takawiņe Yosep orowâk ari sâņgum kaokņe Yesu katipgum kât mâtâpņan katņetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukņe suk suk âilongo mem ga Yesu pirine sâam otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embâņân Moseņe girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Tatmâ nângâ nângâ sâpņan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nângâwi.

24

Yesuņe mumuņambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet haņ sâamu imbi yaņe yahatmâ to kukņe suk suk mem sumângen ariwi. ² Ari senyeņe pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunņetâ ba mâtâpņe ya maņguop ya âlaengen ba talop. Yawu otmu mâtâpņe ya teteķņan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴ Yesuhât pâinņetâ biatmu kinņetâ yanâk aņelo yâhâp yâk yetgât hâk katipņe kaok bolan bolan yaņe pârâk sânsânâk teteyiņgim kinowot. ⁵ Teteyiņgim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyenņe ariop.

Umutyenņe arimu yuwu sâam imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senņe golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeņe Galilaia hânân yâk orop manņetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâņe nâ lok bulâņe nângâm bâlenihim Roma yengât bâtyenņan mem katnekmu nohoņetâ mumbom. Mumune hannohoņetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu yan yahatbom.” Yesuņe yawu sâam ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâam ekyongomutâ nângân nângânyeņe pâronņ sâamu nângâņetâ teteop. ⁹ Nângâņetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoņ bawalipņe kâiân konok otmu bukulipyenņe nombotņe 10 ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyeņeâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtņe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâņe. Yâkņeâmâ bukulipyenņe orowâk ari den pat ya Yesu hoņ bawalipņe ekyongowi. ¹¹ Ekyongonņetâ nângâņetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroņe yahatmâ sumângen sururuk sâam ari lâm sâtņanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâņgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yaņahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâam nângâm kiwilim emetņjan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtņe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotņanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipyenņe Yesu kuņetâ muop yakât alahum weyetņe nângâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuņe teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenņe ehworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nângâowot. ¹⁷ Yawu nângâmutâ Yesuņe yuwu sâam âiyotgop. “Wuân denņe alahuawot?” Sâamu hâmeyetņe bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuņe âlâ, kutņe Keleopa sâam, yâkņe yuwu sâop. “Yâhâlen papatolip-nenņanje otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipņe kerekņe naņgain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpguat?”

¹⁹ Sâamu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâamu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboņe otbaņgiwi yakât alahum gait. Anitâņe Yesu mâmâņe otbaņgimu yâkât den kâsikum ningim kulem topņe topņe tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbî kerekņe nângâwaņgiņetâ yahatminiop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnenņanje yâkât den nângâņetâ nahat otmu “Kuņetâ muâk” sâam sâam hârewaņgiwi. Yawu sâam hârewaņgim Roma lok galemlipnenņe ekyongonņetâ yâkņe lauyenņan

mem howanân kuñetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkñe Isirae nengât kasalip-nenne yongom watyekmu arinomai yawu nângâm biwinenñaje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kuñetâ muop. ²²⁻²³ Âun emet harj sâmu imbi nombotñaje sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâm eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumunambâ yahatsap” yawu sâm eknongoawot.” ²⁴ Imbi yaje yawu sâm eknongonjetâ mukulipnetje nombotñaje sumângen ari imbi yaje den yai ya yeñe senyenjan Yesu ekñetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâm ekumutâ Yesuñe yuwu sâop. “Nângân nângânyetñe umatñe. Emelâk Anitâñe poropeteliñe den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâyet. ²⁶ Anitâñe tihitnennje otbe sâm ikñe hoñ bawaje hângângumu ge manmu kuñetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumunambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâñe sâm kalop.” ²⁷ Yawu sâm topñe katmâ Mose otmu Anitâhât poropeteliñaje miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginñan ariwi. Yan arimâmâ Yesuñe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet nñij yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm emetyetñan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatñetâ Yesuñe banja mem Anitâ mepaem motokmâ torehenñe yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetñe pâron sâmu kundenñe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukunje âlâ yaje bukunje yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropeteliñe nombotñe otmu Mosenje miti pepaen den kulemguwi yakât topñe sâm kusânmâ eknogotomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikñe hoñ bawalipñe kâiân konok otmu bukulipyenje nombotñe orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yengâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumunambâ yahatmâ Simon Petoro tetewangimu eksap.”

³⁵ Yawu sâm ekyotgonjetâ benñe kutdâñe mâtâwân yâk teteyitgim emetyetñan ari banja mem motokmâ yitgimu yan kundenñe ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân konok teteyitgimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuñe pâràk sânsânâk teteyitgiop. ³⁷ Teteyitgimu ekmâ “weke takap,” sâm pâràk pilâm kinñityenjahât othi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyenje ahom niaksap? Nâñe teteyitgian yuwu weke ki teteyitgimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm henñenñet. Weke bia. Nâ ninak gamune enñaksain. Yakât otmâ biwiyenje sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nângâñetâ porap olop yamâ kâine bâteñe kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ heronje nângâwangiwi. Yawu otñetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinjetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâm ekyongomu inñan âlâ hoñ um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâm tepyenje hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesuñe inñan ya nem tiñ pilâm yuwu sâm ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topñe topñe kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâm ekyongowan. “Emelâk emet inânñan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropeteliñe nombotñaje nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâñe tetem henñenguwuapgât Anitâñe sâm kalop.” Yawu sâm ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâm ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yingimu nângâñetâ.

⁴⁶ Den ya nângâñetâ keterakyitgimu den bâteñe yuwu sâm ekyongop. Emelâk emet inânñan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topñeâm yuwu tap. Anitâñe lohimi kerek yengât tihityenje otbe sâm ikñe hoñ bawâ hângângumu ge manbuap. Manmu lok bâlenñe mem âlâlâ tuhunjetâ hâhiwin nângâm mumbuap. Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâñe mumunambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbijaye orotmemyenje bâlenje bet pilâm nâhâlen biwiyenñaje kepeinomai otmuâmâ Anitâñe tosayenje pilâmyingim meyekbuap. Otmu yeñe ari nahat den pat âlepñe sâm haok tuhunjetâ lohimi hânñan kulemñan manmâ araiñe nângânomai. ⁴⁹ Otmu nâñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge âi sâm yingian yukât mâmâñe otyingimu menomai ya awonñaje sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâñe mâmâñe otyingiangât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyenje heronje otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,

Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepje Yoaneje kulempuop.

Yesuhât topnje

¹ Anitâhât Kai Toka yañeâmâ embânâmbâek Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetñe konohâk tatmâ gaowotñak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topñambâek Kai Toka yañe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenñe, pitu topñe topñe ekmain ya otmu hânân âliwahap topñe topñe ehekñe, ki ehekñe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtñe âlâñe ikñjahâk ki teteop, bia kârikñe. ⁴ Kai Toka yañe manman kârikñahât amboñe oap. Yakât otmâmâ lanjinñe ikñjambâ gâtñe yañe lohimbî biwinenñan pilâmu hanj sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoñ bâlenjan pilâmu omoñ kâlehen manmaiñe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât lanjinñe lohimbî biwinenñan pilâmu ya ekmâ nângâmunñe bulâñe otmu yâkâlen biwinenñane katnehât Anitâñe lok âlâ, kutñe Yoane, ya âi sâm wanñmu takaop. ⁸ Taka lanjinñe amboñahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewañgim yâkât den pat âlepñe sâm tetem ekngongom manminiop. ⁹ Yâhâ lanjinñahât amboñe yakât topñe yuwu tap. Yâkñe lohimbî kerek nengât biwinenñan lanjinñe pilâmu ekmâ nângâmunñe keterakningiâkgât ge hohetnenñan manop.

¹⁰ Kai Toka yañe ge hohetnenñan manop yan lohimbî kinjtñe orowâkñe topñe nângâm hâum pâpgum ki ekñjetâ keterahop. Ikñjak Anitâhâlen kândiwahom lohimbî katyelekmu yapâ tetem gawñe amboñe ekmâ topñe hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikñe torehenlipñe yengât hohetyenjan takamu ekñjetâ ki keterakñingioipgât betbangiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotñane yâkâlen biwinenñe katbin yamâ mâmâñe otningimu Anitâhât nan baralipñe otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipñe otmâ mansain yakât topñe yuwu tap. Lohimbî katyelekmu yapâ tetem gamunñe gamunñe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipñe ki otbin. Me lok nombotñane nengât sen yañe tetem sambe otñet sâm imbi miakmâ manbi yañe gurâ bia. Anitâ ikñjak mâmâñe otningimu yakât nan baralipñe otmâ gain.

¹⁴ Bâin, Kai Toka yañe ge imbi tepñambâ tetem lok otmâ hohetnenñan manmâ tep âlep nângâningioip. Nângâningimu manmanñe ekmunñe bulâñe otmu Anitâhât nanñe ombe bisinje dopyetñe konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneje ekmâ lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nângâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâñe embânâmbâek meñnahât tepñambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâñe kulet sâm mâtâp mewañgim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikñe yakât amboñane tep âlep nângâningimapa ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nângâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâñe Mose ekumu girem den topñe topñe kulempuop ya ekmunñe manman tawi tawiñe oap. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge wawaeneneksap ya ekmunñe bulâñe dondâ oap. ¹⁸ Nenñe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkñe ikñe nanñe ombe bisinje hângângumu ge manop. Yâkñe yawu olop yan nenñe Anitâhât topñe nângâm hengenñeuhât yâkñe sâm tetekñan tuhumu nângâm hengenñuwin.

Yoaneje lohimbî toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimbîñe orotmemeyenñe bâlenje ya betbanginjetâ Yoaneje âi topñe katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topñe nângâne sâm hotom uminiwi yengât kunlipenñe bukulipenñe nombotñe hângânyongowi. Hângânyongonjetâ hoñ bawalipenñe meyekñetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nângâne.”

²⁰ Âikuñjetâ sâop. “Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnon-gowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nângâne. Emelâk embânân poropete âlâ, kutñe Elia sâmu, manop. Yâkñe yâhâpñe tetem hohetnenñan manmâ Anitâñe hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnon-gowuap yakât mâtâp mewañgiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâñetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâñe poropete âlâ hângângumu ge mâtâp meningiwuap nângâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâñetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerenje âwurem ari papatolipnenne girawu sâmi ekyongomunne nângâjetâ ârândâj otbuap? Bâinj, gike topge tâj tânjâk sârâ nângâneyâ.”

²³ Sâjetâ sâop. “Nâje lok ki manmaiângen manmune lohimbinje nâhâlen takanjetâ yuwu sâmi ekyongom mansan.

“Pumje lauje uk sâmi huruj sâmi ya kum kilikmâ mem ârândâj merândâj tuhujetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewangijet.”

Den yu poropete âlâ, kutje Yesaia sâmi, yâkje kulenguop.”

²⁴ Yawu sâmi Parisaio lok orowâk takawije yuwu sâmi âikuwi. ²⁵ “Anitâje hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenne otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliane yâhâpje tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topje girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâjetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyenjan mansap yâkât wâtje âlâ tatbanjiap ya ekjetâ ki keteraksap. ²⁷ Hâmbâi lok yanje âi topje katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inje mansan. Yakât otmâ nep tuhuwup yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekâmâ golewangiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâmi ikjahât nângâmû giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneje kapi âlâ, kutje Betani sâmi, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matje yawu ekyongomu purik sâmi Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneje Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet hanj sâmi Yesuje Yoanehâlen ariop. Arimu akjangembâek ekmâ yuwu sâmi lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekjet. Endamâ Anitâje hângângumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâmune nângâjet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukjahât galem mansaije hotom une sâmi yan lama nanje kum gâim unjetâ semu hotomnaje yâhâmi Anitâje nângâningimap. Yakât dopjeâk lok endaje tosanenjahât otmâ kawenennjan kinmu kujetâ mumbuap yakât otmâ Anitâje hângângumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topje yuwu sâmi ekyongowan. “Hâmbâi yâkjeâmâ âi topje katmâ tuhumu eknomai. Nâje embâjâmbâek mejnâhât tepjambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâje kulet sâmi mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nângâwangiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbinje yâkât topje nângâjetâ keterahâkgât nâje mâtâp mewangim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Emelâk nâje yâkât topje ki nângâm manban yan Anitâje nâje toen katyebom yakât yuwu âi sâmi nihim hângânnohop. “Gâje lohimbi toen katyebuat yanâmâ nine Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunjan tatbuap lok yanje lohimbi manman âilongôân katyekmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingiwuap.” Yawu sâmi eknohop. Yawu sâmi eknohum lauje lâum lohimbi toen katyekmâ yanak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanâk himbin pârôn sâmi Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje kembâ hâtgum ge mâmâje otbanjiop. ³⁴ Mâmâje otbangimu yakât topje nângâm henjenjuan. Yâhâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yoaneje Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuje nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hanj sâmi Yoaneje ikje hoj bawayâhâtnje, nâ otmu lok âlâ, kutje Anderea, Simon Petorohât imine, menelekmû denjân âlâ, kutje Galilaia sâmi, yakât ginnehen ariwin. ³⁶ Arimunje Yesuje gam wanginenekmâ bamu Yoaneje ekmâ yuwu sâmi eknogop. “Lok yu wanginenekmâ bep enda ekset. Yâhâmâ Anitâje hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toshât otmâ kawenennjan kinmu kujetâ mumbuap yakât otmâ Anitâje hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmi, nângâmutnje bonje otmu Yoane pilâm Yesu betnan sâmutnje orowâk ariwin. ³⁸ Yesuje purik sâmi yuwu sâmi eknogop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmi sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutnje sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmi orowâk ari emetjan yâhâ tatmâ den huhuwin. Den huhum tatmunje emet-senne emelâk purik sâmi giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereaje, pilânelekmâ yahatmâ, ari ataje, kutje Simon, mem tetem yuwu sâmi ekuop. “Anitâje lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenne otmâ galemnongowe sâmi ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutjeâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâmi netgâlen dâim takamu Yesuje Simon ekmâ yuwu sâmi ekuop. “Simon, Yoane nanje, gâmâ yiwerenje kutje ânje, Kepa sâmi ghonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topjeâmâ benben me kon yawu.

Yesuje Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hoj sâmu Yesuje Galilaia hânângen ariwe sâm olop. Yawu otmâ yanâk lok âlâ, kutje Pilip sâmu, ya ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyenje kutje Besaita, ya ambolipnje. ⁴⁵ Yesuje Pilip memu yâkne in yawu ari bukunje âlâ, kutje Natanae sâmu, ya yuwu sâmu ekuop. “Emelâk Anitânje hoj bawâ âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemngomong manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetlipnje kulemgui ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanje, Nasaret kapi amboje,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nângâmune gemap. Nasaret kapi ambolipnje âlâ me âlânje tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâinj. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanaenje Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâmu eknongop. “Yu eknet. Lok yuâmâ Isirae amboje otmu tânj tânjâk mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸ Yawu sâmu Natanaenje âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipnje ki gohonsap yan lakop kurinj amutgen Anitâ mepaem taddâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanje. Isirae nengât kunnenje mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kurinj amutgen geksan yakât otmâ topge nanjan. Yu sâmu tetem ekgoanoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hâmbâi kulem topje topje memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.” ⁵¹ Yawu sâmu ekum benje yuwu sâmu eknongop. “Bulâjanâk yuwu sâmunne nângânet. Anitânje bulâjanâk hângânnohomu gewan yakât topje teteâkgât ewapâ himbim pâronj sâmu yakât anjelolipnje mâmânje otihim yâhâm gem otjetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nângânomai.” Yawu sâmu eknongop.

2

Kana kapiân Yesuje kulem miop.

¹ Yawu sâmu eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutje Kana sâmu ya Galilaia hânân tap yan gâtje âlânje imbi membe sâmu otmu bukulipnje herone nângâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya ambojanje Yesu iknje otmu mâmânje otmu nen hoj bawalipnje dâinenekmu orowâk emetyetjan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunne wain to ya biatmu Yesu mâmâjanje yakât sâmu ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Menj, yakât ki nângârâ gorâhahiâk. Anitâ iknjak nângâmu âi topje katbehât nanjan.”

⁵ Sâmu mâmâjanje emet amboje yakât hoj bawâ âlâ yuwu sâmu ekuop. “Nannanje yu me ya otjet sâwuap yawuâk otmomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen amanj papato bêt nombolân konok ya tatyinjgiop yakât topje yuwu. Yura lohimi Anitânje nângâningimu ârândânj olâkgât to yanje mem sot nenehât senje âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtjanje to osom neminiwin. Otmu kâi bâtnennej piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesuje emet ambojahât hoj bawalipnje yuwu sâmu ekyongop. “Ba to osom mem ga amânân gâinetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâinetâ pik sâop. ⁸ Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemnye ya wanjetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba wanjetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yanje emelâk purik sâmu wain olop. Yawu otmu galemnyejanje nemu ukenne otmu biwijnje yuwu nângâop. “Wain toje emelâk biatningiap. Yu nemune ukenne oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topje hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem wanbinje yakât topje nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukenne otmu yanjak lok imbi miop ya yuwu sâmu ekuop. ¹⁰ “Anjoânâmâ wain ukenne sâmu bukulipenje gâim yinginetâ nem biwiyenje hâlim otjetâ yakât kakjanâmâ wain pâlâmne gâim yingimai. Yâhâ gâjeâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesuje Kana kapi yan âi topje katmâ kulem memu ekmunje âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinenjanje kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesuje imilipnje otmu mâmânje meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanauam kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunje hilâm mome pesuk sâop.

Yesuje opon kâmbukjan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Hombanj ya tâlâhumu Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbukjan yâhâmunje yan lok nombotjanje kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmenje hâukum kinbi ya Yesuje yahatmâ yuwu sâmu sâyinjgiop. “Aworjahât opon yu kâlehen ki orotje otjetâ anjim bero emetjahât dop oap.” Den yawu sâmu tewetsenje hâukum kinbi ya yengât kakjan tat tat, tewo, me senje âlâlâyenje mem purik pilâyinjgiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenje, kutje Dawiti sâmu, yâkne den kulemguoop ya nângâmunje teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimbî nombotņaje gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotņe otmai sâm biwinaje kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunņe teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu arinjetâ Yura papatolipnennaje ekņetâ bâlemu yuwu sâm ekuwi. “Gâņe oat yu nângâmunņe dondâ bâleap. Âlâņe mâmâņe otgihimu yu oat? Gâņe wuân kulem mendâ nenņe gekmâ Anitâņe nângâhîhimu oat yawu nângâmunņe ârândâņ otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sâņetâ sâop. “Yeņe Anitâhât opon yu liakunomai. Otmuâmâ nâņeâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwiņan tuhumi manņuwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâm ekyongomu sâwi. “Maiņ, papatolipnennaje opon kâmbukņe yu yambu 46 biwiņan tuhumi. Gârâmâ gâņeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiņan tuhumi manņuwom” yat. Den yat yakât nângâmunņe ki ârândâņ oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuņe den sâop yakât topņe yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuņetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topņe sâop. Yakât otmâ mumuņambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunņe bulâņe olop.

²³ Yesuņeâmâ Tihit tihit Homban yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topņe topņe memu lohimbî kiņģitņe orowâkņe ekņetâ bonņe otmu yâkâlen biwiyeņe katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otņetâ lohimbî nengât biwinenņe ekmapņe topyeņe ekmâ nângâop. Topyeņe nângâm yanak yak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoņe manman kârikņahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtņe âlâ, kutņe Nikotemo sâm, yâkņe Yura nengât lok kuņņe manop. ² Omoņ âlâlen lok yaņe Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanņain. Gâņe kulem topņe topņe memat yu lok nombotņe Anitâ orop ki mansaiņe kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâm oat ya emelâk nanņan. Yakât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ Anitâņe tihityeņe olâk sâm mâmâlipyeņe yengât tepyeņambâ tetewi yakât dopņeâk yâhâņe teteņetgât nanņan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk meņņahât tepņe kâlehen yâhâ tatmune yâhâņe menekbuap. Ya ki orotņe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâņe orotmemeņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeņe katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekņetâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu Anitâņe tihityeņe otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekņe mâmâlipnenņe yengât tepyeņambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenņe yamâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otniņgim mem hewewej tuhunenekmu manman kârikņahât mâtâp teteningimop. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhahât tepņambâ teteon yakât dopņeâk yâhâņe tetewuat,” sâm ekgohoan yakât ki nângârâ sâtņe otbuap. ⁸ Yakât den âlâlen hâum sâmune den ya nângârâ keterakģihîâk. Siru ya wosapâ topņe katmâ takamap? Otmu wosaken bâiņe arimap? Yakât topņe ki nângâmâin. Siru pilâmap ya munņeâk nângâmâin. Yakât dopņeâk Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu biwiyeņe hewewej otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyeņe âlâhâlen kinmap yakât ki enakmâ nanņanģimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nângâm pâpģuan. Âlâkuâk sârâ nângâwe.” ¹⁰ Sâmu sâop. “Gâņeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbî kâsikumi yîņģirâ yakât nângâhîhiņetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topņe ki nanņat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nângâ. Nenņe sennenņaje ekmain otmu biwinenņan tetemu nângâmâin ya sâm tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeņeâmâ denneņe nângâņetâ gemu bet pilâmai. ¹² Yâhâ nâņe manman topņe topņe yakât ekyongomuneâmâ nângâņetâ ki bulâņe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topņe ekyongomune nângâņetâ bulâņe otbuap? ¹³ Lok âlâņe himbimân ki yâhâm purik sâm ge yakât topņe lohimbî ekyongomap. Nâ konok Anitâņe himbimâmbâ hâņģannohomu ge yakât topņe ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseņe yuwu otombgât dop olop. Isirae lohimbîe lok ki manmaiângen manmâ otņetâ bâleop yakât matņe hambe sâtņe metņe yaņe yîņģimu muwi. Yakât otmâ Moseņe hambe umutņe hâwim nahân kepeim kânâņģâmu ekmâ yan âlepņe otbi. Yakât dopņeâk lohimbî kerekņe otņetâ bâlemap ya yengât tosayeņe biatyiņģiâkģât Anitâņe sâmu nâ howanân nohom kânâņģânekņetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ gâtņaje lok âlâ me âlâņe biwi nângân nângânyeņe nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayeņe biatyiņģimu manman kârikņan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâņe ikņe enģatņeâk otmâ lohimbî kerek wawaenenekmâ ikņe nanņe ombe bisîņe hâņģâņģumu ge nengât kawenņan kinmu howanân kuņetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen

biwinenŋe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikŋe ya menom. ¹⁷ Anitâŋe nanŋe hângângumu ge manman kârikŋan torokatnehep. Yakât otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnekebuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenŋe hikum manmain nenâmâ emelâk manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnekebuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotŋe Anitâ nanŋahât biwiyenŋe pâlâmŋe otmu betbaŋgim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyek-buapgât pat kuyiŋgiop. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâŋe nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matŋe ningimu menom yakât topŋe yuwu tap. Nen lohimbi kerekŋe orotmeme bâlenŋe otmâ sâp yan bukulpnenŋe nenekmâ nâŋgâm bâleningimai sâp kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwanŋim mansainŋe topnenŋe ki kurihiakmain. Nenŋe lok senyenjan kinmunŋe manmannenŋe tetekŋan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe ya witgumâk otmâ mansainŋe topyenŋe kurihiakmâ Yesu, lanŋinŋe ambonahât hâkâŋ otmâ betbaŋgimai.

Yoaneŋe ikŋe topŋe sâp tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemoŋe pilâm arimu yakât kakŋan Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunŋe Yesuhât sâtŋât otmâ lohimbi nombotŋe toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotŋe ki sâmu Yoane mem pâi emetŋan katŋetâ talop. Sâp yan Yoaneŋe kapi âlâ, kutŋe Ainon sâp, ya Salim kapi gotŋan tap yan ariop. Yan arimu to senŋe sambe yan tap yakât ambolipŋe kiŋitŋe orowâkŋe yâkâlen arinetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâŋe Yoanehât hoŋ bawalipŋe yengâlen arimu Yura ambolipŋe Anitâŋe yekmu ârandâŋ olâk sâp to piriakbi orotmeme yakât den sahangiwî. ²⁶ Den sahanginetâ Yoanehât hoŋ bawalipŋe ari yuwu sâp ekuwî. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yorân to nombotŋen manmunŋe lok âlâŋe gâhâlen takamu yâkât nâŋgârâ yahalop. Lohimbi sesengâlâkŋe nâŋgâninginetâ gemu lok yâkâlenâk arinetâ toen mem katyeksap. Yakât nâŋgâmunŋe dondâ bâleap,” yawu sâwî.

²⁷ Yawu sâŋetâ yuwu sâp ekyongop. “Anitâŋe lohimbi biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât nâŋgâwanŋinetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbiŋe nengâlen torokatŋetŋât engatyeŋan ki kioŋnom. Yamâ wongât? Anitâ ikŋak yakât ambono oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yâkât topŋe yuwu sâp ekyongowan. “Anitâŋe hoŋ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenŋe otmâ galemnongowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sâp mâtâp mewanŋian.” Yawu sâwan.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmune topŋe nâŋgâŋetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipŋe imbi yâkât pat kuwanŋinomial. Pat kuwanŋinetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan heronŋe otmomai. Yakât dopŋeâk lohimbi sesengâlâkŋe Yesuhâlen torokatŋetâ heronŋe oan. ³⁰ Sâp yiwerenŋe yupâek lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe nâŋgâwanŋinetâ yahatmu yâkâlen torokatŋetâ. Yâhâ nâmâ nâŋgânihiŋetâ gemu âi tuhumi tîŋ pilâm gulip otmom.” Yawu sâop.

Yoaneŋe Yesuhât topŋe sâp ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâp ekyongop yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe menlipnenŋe yengât tepyenjambâ tetewin. Gârâmâ manmannenŋahâlâk nâŋgâm alahu gulahu otmoin. Yâhâ Anitâŋe Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenŋe pato otmâ âwâŋahât topŋe eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâŋe denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe tîŋâk kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâŋe nanŋe wawaemu biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwâŋaŋe âi sâp wanŋmâ hângângumu giop. Gem yan kunnenŋe manmâ Wâtŋât Mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu âwâŋahât den ya tîŋ tîŋâk eknongom mansap. Yâkŋe den eknongop ya nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu yâkâlen biwinenŋe kepeimain. ³⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yamâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yakât den betbaŋgim manmâ yamâ Anitâŋe kuk otmâ hâhiwin yîŋgimu nâŋgâm tatbisâi.

4

Yesuŋe Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâŋe Yoanehâlen arinetâ toen katyehop. Yawu gârâmâ lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen takanetâ yâkât sâtŋât nen hoŋ bawalipŋe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaionŋe nâŋgâŋetâ bâleop. ³ Nâŋgâŋetâ bâlemu yanŋak Yesuŋe Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâp otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tîŋâŋjambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutŋe Sika sâp, ya mewin. Otmu emelâk embâŋânâk kapi yakât gotŋan tâmbânenŋe âlâ, kutŋe Yakop sâp, yâkŋe tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuŋan tatmu osom

nemai. Otmu lâm kendâop ya nanje Yosep pilâwanjiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunje sikopne dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginjan ge tatmâ hâknenje mewin.

Manman kârikjahât to yakât ambonje yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatnu nenâmâ pilâm sot puluhune sâam kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunje yan iknjiâk tatmu imbi âlâje to osowe sâam kapiângembâ giop. Gemu Yesunje yuwu sâam ekuop. “To osom niñdâ nembhât nanjan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiñaje nângâop. “Yen Yura lohimbiñe nenekmâ nângâm bâleningim nengât tera me osom berod yanje ki katmâ nemai.” Biwiñaje yawu nângâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “Gâmâ Yura lok. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukje yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâje hewewenjak otmâ lâtapnongomap yakât topje gâje ki nanjat. Otmu nine topne gurâ ki nanjat. Nanjat mâne emelâk manman kârikjahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâam ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu gârâmâ to osowuatgât wahap barahâk tat yukâ. Wuânje mem manman kârikjahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenje Yakopjeâmâ lâm yu berod yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipje otmu lâma bulimakao osom yingimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopje otmâ manminiop ya wangim otbuatgât nângâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâje neñetâ yâhâpñe tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu gârâmâ nine manman kârikjahât to osom yingimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yanje punduñ punduñ sâam ga takamu ya nem manman kârikje manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapgât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Maiñ, lok pato. Nâje hilâm ârândâñ to yupâ osowe sâam kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niñdâ nemune yâhâpñe tohât ki katnekbupgât nanjan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ gâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâam purik pilâwanjiop. ¹⁸ “Gâ lok imbât yanje mem pilâhekbi. Yamâ yiwerenje mengekmu mansawot yamâ lokge bulâje bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonje.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Maiñ, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰ Yawu gârâmâ ekgohomune nângâ. Emelâk tâmbâlipnenñaje pumje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yeñeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanñe bonje otmâ?” Yawu sâam âikuop.

²¹⁻²⁴ Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nângâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumje yuân Anitâ ki mepaemomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topñeâmâ iknjiâk tap. Yâhâmâ pumje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlñe bia. Yakât otmâ Anitâ awonñenñaje ikje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otningimu awonñenñahâlen biwinenñaje kepeim mepaemunje nângâmû ârândâñ otbuap. Yen Samaria ambolipñeâmâ Anitâhât topje ki nângâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoñ bawañe âlâ hângângumu ge Yura hohetnenñan tetem yen me nen kerek tihitnenñe otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenñeâmâ Anitâhât topje nângâm henjenñuain.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoñ bawañe âlâ hângângumu ge tihitnenñe otbuap ya emelâk sâñetâ nângâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknogowuap.” Yawu sâop. Hoñ bawa yakât kutñeâmâ Kiristo.

²⁶ Sâmu sâop. “Hoñ bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷ Sâam tan mâne nenñe sot puluhum takam Yesunje imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi yanje wuân den âikuop yakât ki âikum topje nângâwin. Me Yesunje wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi yanje âsâpñe pilâm kapiângen sururuk sâam ariop. Sururuk sâam ari kapi ambolipñe yuwu sâam ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâje to lâmñe ginjan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâam tetem eknohoap. Anitâje hoñ bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai yanje takap mon.” ³⁰ Yawu sâmu nângâm ekne sâam kapi pilâm takawî.

³¹ Mâtâwân gem tatñetâ nenñe sot ne sâam Yesu ekuwin.

³² Ekumunje sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeñe yakât topje ki nanjai.”

³³ Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenñe yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâje sot wanñu niap mon?” Yawu sâam âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâmunje sâop. “Nâmâ Awonñaje hângânnohomu ge tem lâuwangim nepñe tuhum mansan yanje nâhât sot kâlâ oap.

³⁵ Otmu nengât nep topñahât nângâñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmunen nângâñet. Emetsenñe imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtñe âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbijêamâ kalamân sot âlem tap yakât dopñeâk biwiyenñe hewewenñe otmâ manman kârikñan arine sâm otmâ tai. Yeneâmâ lohimbî dondâñe mansai ya yengât nângâm âi menjet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâmunen nângâñet. Lok nombotñanñe nep tuhumi. Yâhâ nombotñanñeâmâ âlemu mem konok tuhumi. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhât nep tuhumi me yakât bonñe menomai ya yâhâp yâhâp heronñe kakñan mannomai. Yâhâ bonñe âlemu mem katñetâ tatbuap yanêamâ lohimbijê hewewenñe otmâ Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmâ manman kârikñe menomai yakât dopñeâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotñanñe nâhât nep tuhuwi ya bonñe âlem kinsainñe manman kârikñe menjetgât yen hângânyongomune ari meyekñet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuñe Samaria gâtñe imbi yakât biwiñe ekmâ olop miop ya tâñ tâñâk sâm tetem ekuop yakât kapi ambolipñe ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâm ekuñetâ nângâyingio. Nângâyingimu kapiyenñan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunñe den pat âlepñe ekyongomu lohimbî dondâñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi. ⁴² Biwiyenñe kepeim imbi ya yuwu sâm ekuwi. “Anjoân gâñe den sârâ nângâmunñe bulâñe olop. Yâhâ sâp yiwerenñe yuâmâ yâkñe sâreñenekmâ manman kârikñe ningiwe sâm ge mansap ya ikñe launambâ eknongomu nângâmunñe bulâñanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenñe kepeian.” Yawu sâwi.

Yesuñe kiap âlâhât nanñe nângâwanjimu âlepñe olop.

⁴³ Yesuñe hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunñe Yesuñe Yerusalem kapi ambolipñe den ekyongomu nângâñetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâm eknongop. “Anitâhât poropetelipñanñe yene kapi me hep torehenlipñe orowâk tatmâ den kâsikumu yingñetâ nângâñetâ nahat otmâp.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunñe kapi tatmâ arap ya ambolipñe emelâk tihit tihit hombañe ekne sâm Yerusalem kapiân yâhâ Yesuñe kulem topñe topñe mem ikñe den pat âlepñe ekyongomu nângâñetâ bonñe olop yanñe nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningñetâ ya pilâm âwurem Yesuñe anjoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâm wain olop yan ariwin. Arimunñe Kapanaum ambonñe, kiap âlâhât nanñe ya mesek sâtñan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtñan kinmu yan âwânñe Yesuñe Kana kapiân âwurem taka tap nângâm kapiñe pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtñan tatmâ pilânenekbe sâm oap. Yakât otmâ ari henjenñuhât nanñan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipñanñe kulem topñe topñe memune ekneâk nanñai. Ekñetâ sâtñe otmu yanâk hilâlen biwiyenñe katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmappgât in yawu ari henjenñuhât nanñan.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Nângâwanjiangât âlepñe hâmenñe kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nângâmu bulâñe otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoñ bawalipñanñe nanñe talop yakembâ taka yuwu sâm ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepñe oap.” ⁵² Yawu sâñetâ yuwu sâm âiyongop. “Sâp girawuân âlepñe oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmñan kundatñe sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâñetâ kiapñe yuwu nângâop. “O, bulâñanâk. Yesuñe eknohop sâp yanâk nanne âlepñe olop.” Yawu nângâm Yesuhâlen biwiñe kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipñe yakât ekyongomu kerekñe Yesuhâlen biwiyenñe katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuñe Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâm wain olop. Yâhâ kulem yâhâñe miop yamâ naom tipñe ya âlepñe olop.

5

Yesuñe lok pareñe mem henjenñumu geretñe lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakñan Yura nengât hombañe âlâ tetemu Anitâ mepaene sâm lohimbî kinñitñe orowâkñe Yerusalem kapi patoen menduhaakbi. Otmu sâp yan Yesuñe menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi ya hawangum panñe sâhâwi yakât hângi âlâ, kutñe Lama sâm, yakât ginñan bomba âlâ tap, kutñe Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginñan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbî tatbi yamâ topyene yuwu. Nombotñe pareñe otbi, nombotñeâmâ kâiyenñe gonñe, nombotñe âlâmâ senyene bok sâ sâñe. ⁴ Tatbi yanñe yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât anjelo âlâñe himbimangembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yengâlen gâtñanñe anjoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbanjiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbi ya yengâlen gâtñe âlâñe pareñe otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ anjelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâm yakât

mambotminio. Yâhâ Yesuñe lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nângâm âikuop. “Gâ âlepñe otbehât nangat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “Oñ, yawu nanñan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâm ok bititki ki otmuneâk lok dondâñe in yawu gemai. Yakât âlânge tânnohomu nânje sâm gembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâiñ gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotñan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretñe lâuakmâ ariop.

¹⁰ Geretñe lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbiñe ekmâ nângâm bâlewanñim yuwu sâwi. “In tatmâ nanñain. Yawu gârâmâ gâñe geretge lâuakdâ gekmunñe ki ârândâñ oap. Papatolipnenñanñe tatmâ nângâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâñetâ sâop. “Yiwerenñe lok âlâ henñemnohoapñe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepñe otmâ yanñahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok henñengohoop ya kutñe kundâ nângâne.” Yawu sâwi. ¹³ Yâhâ Yesuñe emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyenñambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yanñe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senñe senñe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukñan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuñe yuwu sâm ekuop. “Nanñat. Nânje henñengohooan. Yakât otmâ yâhâpñe otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yanñe Yura papatolipnenñe yengâlen ari “Yesuñe henñemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesuñe tatmâ nângâminiwin sâpñan lok ya henñengoop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenñanñe Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenñanñe kepeim mannan bulânge menom.

¹⁷ Den hikuñetâ benñe Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Awoññanñe hilâm ârândâñ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok ya henñengoop yakât nângânñetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuñe Anitâhât “Awoññe” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenñanñe yuwu nângâwi. “Yâhâm Anitâ orop dopnetñe konohâk oap sâm ikñahât nângâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otñetâ Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nângânñet. Nânje nine enñatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoññanñe wawaenkmâ tiripnohomu ikñahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmânñe otnihimu memune ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoññanñe lok âlâ me âlâhât manmanñe torokathuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk mannan kârikñe yingiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbiñe otñetâ bâlem gamap ya awoññanñe bâiñe ki sâm hâreyingiwuap. Âi ya nânak bâiñe sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²³ Yâhâ lohimbiñe Awoññe ewe katmai yakât dopñeâk nâ gurâ ewe katneñet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânge betnihimai yanñe nâ betnihaiñ sâm Awoññe hângânnohomu gewan ya betbangimai. ²⁴ Lok âlâ me âlânge nâhât den pat âlepñe nângânñetâ bulânge otmu biwiñe awoññahâlen katmâ denñe lâum mannomai ya awoññanñe emelâk mannan kârikñahât pat kuyingio. Yakât otmâ mannan kârikñahât mâtâwân manñetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nângânñet. Awoññe Anitâñe hângânnohomu ge nine den pat âlepñe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmñe mansai ya yengâlen gâtñe nombotñanñe nângânñetâ bulânge otmu nâhâlen biwiñeñanñe kepeim mannomai yanñeâmâ mannan kârikñahât bulânge menomai. ²⁶ Yakât topñeâmâ yuwu. Awoññe yamâ mannan amboñe. Yawu gârâmâ mannan yakât galemñe sâm nihimu yan dopnetñe konok oap. ²⁷ Otmu hângânnohomu ge lohimbiñe otbi mawi yakât bâiñe sâm hâreyingiwomgât sâm nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuñambâ yahatmâ otbi mawi yakât matñe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotñanñe Anitâ betbangim otñetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matñe umatñe menomai. Yâhâ nombotñanñe Anitâhât tem lâuwanñim âlepñe manbi yanñeâmâ mannan kârikñe mannomai. ³⁰ Nine enñatneâk âi ki tuhunan. Anitâñe biwinan katmu tem lâuwanñim den sâm hâreyingiman yamâ nângâmu ârândâñ otmap.

Yesuñe kulem âlâlâ miop yan ikñe topñe tetem henñengoop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nângânñetâ nahat otbâp. ³² Awoññe mannan amboñanñe nâhât topne ekmâ nângânñetgât kulem mem gamap yamâ nângâwanñimune bulânñanâk otmap. ³³ Anjoân hoñ bawalipñe hângânnyongonñetâ Yoanehâlen ariñetâ nâhât topne bulânñanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlânge nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkñe nâhât topne ekyongop ya yiwerenñe nângânñetâ bulânge otmu mannan kârikñan manñetgât yan. ³⁵ Yoanehât nângânñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nângânñet. Yâkñeâmâ balamgât dop olop. Balam sem lanñinñe pilâmu ekmâin yakât dopñeâk yâkñe den ekyongomu biwiñeñanñe hâumu hanñe sâyingio. Hanñe sâyingimu anjoân hewewenñak nângâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk

betbangiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkne bulânjanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoņņane âi sâam nihim hângânnohomu kulem topne topne memune yan nâhât topne tâņ tâņâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoņne ki ekmâ denņeâk nângâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeņeņe gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoņņane poropeteliņne ekyongomu kulemguwi ya nângâņetâ ki keterakiņgimâp. Otmu nâhât gurâ nângâņetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeņeņe ki kepeimai. ³⁹ Yeņeâmâ manman kârikne mene sâam poropeteliņne den kulemguwi ya haonmâ ârândân sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeņe nâhât topne ekņetâ keterahâkgât den yu poropeteliņne kulemguwi. Yu sâlikum henğengumai mâne âleņne nâhât topne nângâm henğengumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeņe manman kârikne mene sâam yan nâhât hâkân otmâ biwiyeņe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe nâhât nângâņetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyeņe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanğan. ⁴³ Yakât otmâ awoņņane âi sâam nihim hângânnohomu gewan yakât nângâņetâ ki bulâņe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe engatyeņeâk otmâ yeņgâlen taka den ekyongomai lok yawuya yeņgât nângâņetâ yahatmu buku otyiņgimai. ⁴⁴ Yeņe yeņahâlâk nanğanġetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikņak yekmu ârândân olâkgât ki nângâmâi. Ya otmai yakât nângâņetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâņetâ bulâņe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeņeâmâ nâhât den nângâņetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeņe ki katmai. Yamâ nâņe awoņnahât senņan kinmâ den âiân ki katyebom. Yakât yuwu sâamune nângâņet. Moseņe Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum manmunņe Anitâņe tihitnenņe otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nângâņetâ keterahâkgât Moseņe den ya kulemguop. Yakât otmâmâ Moseņe den kulemguop ya yeņe nângâņetâ bulâņe otmap mâne emelâk biwiyeņe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nângâņetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nângâņetâ bulâņe otbuap?” Yawu sâam ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukġambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuņe sot kâsikum yiņgimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakņan Galilaia dengân, kutņe âlâmâ Tiweria dengân, Yesuņe yakât nombotgen ariwe sâam hoņ bawalipņe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuņe mesek topne topne henğemyonņop ya ekbi yakât otmâ arimunņe lohimbġi kingitņe orowâkne betnenņan watnenekbi. ³ Watnenekġetâ ari lohimbġi ya pilâyekmâ Yesu orop punņe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit homban ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunņe lohimbġi dondâņe watnenekmâ takawi ya Yesuņe yekmâ yuwu sâam Pilip âikuop. “Lohimbġi dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yiņgimunņe neņetâ dopyeņan otbuap?” sâam âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yiņgimu neņetâ dopyeņan otbuap ya nângâoņ. Yawu gârâmâ Pilipġât biwiņe girawu talop ya sâam tetemu nângânehât Pilip âikumu yuwu sâoņ. ⁷ “Âo, lohimbġi dondâņe taka tai. Yakât otmâ sot tipiņe ikņak ikņiâk nenomai yamâ tewetsenņe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlâņe emetsenņe nombolân yâhâp biwiņan âi tuhun hâmeņe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ ġâņe den yat yu lauhan memonġât dop bia.”

⁸ Yawu sâamu nengâlen ġâtņe âlâ, Simon Petoro imiņe, kutņe Andrea sâam, yâkne yuwu sâam ekuop. ⁹ “Naom tipiņe âlâ taka tapņe banġa mome otmu inġan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuņe dopyeņan ki otbuap yukâ.” Yawu sâoņ.

¹⁰ Yawu sâamu Yesuņe yuwu sâam eknongop. “Yeņe lohimbġi yu ekyongonġetâ ge tatņet.” Yawu sâamu launġan mem lok yeņgât dowâmâ 5000 yawuya ekyongonunņe ge tatbi. ¹¹ Ge tatņetâ Yesuņe banġa ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhun mem ningimu ârândânġâk kâsikum yiņgimunņe newi. Yâhâ inġan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yiņgimunņe neņetâ dopyeņan olop. ¹² Neņetâ dopyeņan otmu yuwu sâam eknongop. “Sot nombotņe tap ya bâlemappġât hâwurum saka sakaen mânunġetâ ġiâk.” ¹³ Yawu sâamu hâwurum mânunġunņe saka saka kâiân yâhâp pik sâoņ.

¹⁴ Yesuņe kulem ya memu ekņetâ sâtņe otmu yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenņan tetewuap sâņetâ nângâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâņetâ Yesuņe biwiyeņe ekmâ yâkne kutdâyeņe mem kânângânekmaiġât nângâm pilâyekmâ gem ba punņe âlâen yâhâoņ.

Yesuņe to kakġambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoņ otmu Yesuņe in yawu ki âwurem takaopġât nenņe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâam dengân ġinġan gewin. ¹⁸ Ge wanġa mem arim tatmunņe siru pato pilâmu to dondâ bâleoņ. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunņe kilomita bâtnombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunņe Yesuņe to kakġambâ takaop.

Takamu ekmâ “wuânje takap?” sâm ekmâ umutnennje ariop. ²⁰ Umutnennje arimu Yesuñe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kiñgityenjahât ki otñet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnennje welâmñan gemu in yawu memunñe wanjaen yâhâop. Wanjaen yâhâmu nenñe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipñaje emet hanj sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wanja konohâk ekbin yamâ Yesu honj bawalipñaje yenjiâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâm pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipñaje Yesuhât pat nângâm wanja âlâla mem kapiyenñehembâ taka emelâk Kutdânennñaje sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinñetâ biatmu yanjak wanja ya yâhâpñe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikñahât sot yakât amboñe yamâ Yesu.

²⁵ Wanjayenñe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâm âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâm âikuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Yaihât sâmune nângânñet. Nâñe kulem topñe topñe memune ekmâ topñe ki nângâm henñengumai. Yâhâ sot yingimune nenñetâ tepyene pik sâop yakât nângâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nângânñet. Sot nemain yanje kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek njasukñe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nângânomai. Yawu gârâmâ sot topñe âlâ ikñiâk tap ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ Awonñe Anitâñe nângânihimu ârândânñe otmu âi sâm nihim hângânnohomu ge yakât sâtgât manman kârikñahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât den lâune sâm girawu tuhunomgât nangat?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe nâ hângânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyenñe katmâ mannomaihât nanñap.”

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnennje lok ki manmaiângen manñetâ Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâm, yingimu nem manbi yakât topñe miti pepaen yuwu tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâñe kulem âlâ mendâ ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nângâmunnje bulâñe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunñe bulâñe otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sâñetâ sâop. “Anitâñe himbimâmbâ sot bulâñe yingimap yakât topñe nângânñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânñet. Mosenje himbimâmbâ sot bulâñe ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâñe yamâ yiwerenñe Awonñane yingimu mansai. ³³ Sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan.”

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonñmâ ârândânñe ningirâ nem yâhânom.”

³⁵ Sâñetâ sâop. “Manman kârikñahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwi nângân nângânñenñe nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâñe mâmâñe otyingimune manman kârikñahât sot yakât yâhâpñe ki po yingiwuap. Me manman kârikñahât to yakât yâhâpñe ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topñe topñe memune yenje ekmâ topñahât hâum pâpñum nâhâlen biwiyenñe kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyenñe kepeim manñetgât Awonñane meyekmu mansai. Meyeckmu nâhâlen torokatmâ biwiyenñe kepeinñetâ ki betyongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awonñane âi sâm nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yakât tem lâum manmune lohimbî âlâ me âlâñe nekñmâ topne nângâm henñengum nâhâlen biwiyenñe kepeimai. Lohimbî yawu otmâi yamâ nâñe sâp patoen mumunñambâ mem yahatyekmune manman kârikñahât pat emelâk Anitâñe kuyingimu tap yakât bulâñe yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnennñe nângânñetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yakât topñe nanñain. Yâhâmâ Yosep nanñe yakâ. Âwâñe mâmâñe yetgât topyetteñe nanñain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunnje bâlep.” Yawu sâwi.

⁴³ Sâñetâ sâop. “Kâmbukñe. Nângâm bâlenihñetâ ki ârândânñe oap. ⁴⁴ Awonñane hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ meyekbuap yakñak nâhâlen torokatnomai. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâñe mumunñambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. ⁴⁵ Emelâk emet inânñan poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap. “Anitâ ikñak denñe lohimbî biwiyenñan katmu nângânñetâ keterakbuap.” Yawu kulemguop. Den yakât bonñe teteâkgât awonñane denñe lohimbî biwiyenñan katmu nângânñetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâñe Awonñahâlen ki yâhâñetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâñe konok Anitâ Awonñe orop tatmâ yakât sâtgât otmâi gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi âla me âlâne nâhâlen biwiyenja kepeim manmai yamâ manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikjahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikjahât sot yakât yâhâpne torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenja lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâne himbimâmbâ sot âla, kutje mana sâw, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikjahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbî âla me âlâne nine hepne sunumne nemainjeâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikjahât bulâne teteyingâkgât nâje konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yengât pat kuyingiwian yu yingimune nem manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenja nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yujeâmâ ki orotje yap. Girawu otmâmâ ikje sunumne ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotje yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâw alahujetâ Yesuje yuwu sâw ekyongop. “Ninahât sâmunne nângânetâ ki keterakyingiap yakât âlâku sâmunne nângânet. Nâmâ lok bulâne mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yujeâmâ manman kârikje yakât bulâne oap. Yakât otmâmâ lohimbî âla me âlâne nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumunjabâ mem yahatekmune biwinenja kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awojne manman ambojana hângânnohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkne tatmap yakât dopjeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtje âla me âlâne nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâje manmâ yâhâwom yakât dopjeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenja sot âla, kutje mana sâw, newi yan manman kârikje ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwerenja yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuje Kapanaum yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuje manman kârikje yakât topje ekyongop.

⁶⁰ Yesuje nengât papatolipnenja yawu sâw ekyongomu yan lohimbîne denje nângâne sâw yâkâlen torokatmâ manbi nombotjana alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Den yap yuâmâ nângâmunje umatje oap yakât otmâ yâkât den yu âlâne nângâwuap?” Yawu sâwi.

⁶¹ Yawu sâw hâkâj otjetâ Yesuje biwiyenja ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâne ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângânetâ umatje oap? ⁶² Gârâmâ nâje hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângânetâ bulâne otmu nâhâlen biwiyenja katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbî âla me âlâne yene engatyejanak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âla ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâkjak mâmâne otyingimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângânetâ bulâne otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâne otyingimu biwiyenja nâhâlen katmâ manman kârikje mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotjane ki nângânetâ bulâne otmâp.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbî nombotjana biwiyenja Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyenje nângâop. Yâhâ lok âlâne Yesuhât betjejen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topje nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâmunne nângânet. Awojana lohimbî âla me âlâ mem hewewerj tuhuyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbî nombotjana nângânetâ umatje otmu pilâm âlângen ariwi. ⁶⁷ Arinjetâ Yesuje hoj bawalipne kâiân yâhâp yuwu sâw eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâw oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâmu Petoroje sâop. “Kutdâ, gâne konok Anitâhât nanje bulâne manmâ manman kârikjahât topje eknongorâ nângâmunje bulâne otmâp. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denje lâum manman kârikjan mannomgât dop âla ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu yuwu sâw eknongop. “Bulâjanâk nâje konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâlene ya yengât amboyenje kutje Satan sâw yâkne yengâlen gâtje âlâhât biwian kionmu yakât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuje den sâop yanje bukunenja Yurasi, Simon nanje, yamâ Karioto kapi amboje ya miop. Yâkne gâmâlâk Yesuhât betjejen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuje den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakjan Yura nengât papatolipnenja Yesu kune sâw otbi. Yawu otjetâ yajak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnenja selep tuhumiwi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnaje denje nãngãjetã nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuniwi yakãt hombanj tâlãhuap. Yakãt otmã lohimbï kinjïtje orowãkje Yerusalem kapi patoen menduhuakmã heronje otnomai. Gãñe yan kulem mendã lohimbïñe ekno-maihãt kapi yu pilãm Yuraira hãnãn ari. Yan ari lohimbï nombotnaje gãhãt den nãngãne sâm otmã mansai ya senyenjan kulem ãlãlã mendã ekmã gãhãt den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbï kerekñe gãhãt nãngãñetã yahalãkgãt gã tetekñan kinmã kulem mendã eknomaihãt nanjain. Gãrãmã kapi tipi tapi yuãnãk manbuat yamã girawu otmã kutge pato otbuap?” Yawu sãwi.

⁶⁻⁸ Sãñetã yuwu sâm ekyongop. “Yeñe enjatyenjanak otmã yu me ya ãlepñe otmai. Yakãt otmã Yerusalem kapi patoen yãhã hombanj ekne sâm ãlepñe ekmã heronje otnomai. Heronje otñetã yanãmã nengãt papatolipnennaje yekmã ki kuk otyinjïnomai. Yãhã nãmã enjagneãk ki otman. Awoñnaje sâm nihiop ya watmã otman. Yakãt otmã lohimbïñe orotmemeyenje bãlenje otmai yakãt kuk otnihimai. Yawu gãrãmã nine topne tetemu eknomaihãt sãp ki tâlãhuap. Yakãt otmãmã ki yãhãwom. Gãrãmã yeñeãmã ãlepñe hombanj ari ekñet.” Yawu sãop. ⁹ Yawu sãmu imilipnaje pilãm yenjiãk ba ariwi.

¹⁰ Pilãm ariñetã Yesuñe hoñ bawalipñe menenekmu belãngen watyekmã yãhãwin. ¹¹ Yãhãmunñe lohimbïñe menduhuakmã sot um nem heronje otbi yan Yura nengãt papatolipnennaje Yesuhãt pãinbi. Pãinmã “Yesu wosapã tap?” sâm ãiyongom yãhãm gewi. ¹²⁻¹³ ãiyongom yãhãm geñetã lohimbï dondãñe kinjityenjahãt otmã Yesuhãt den lohotñan alahu gulahu otbi. Alahum hionakmã nombotnaje yuwu sãwi. “Yesuñe ãilonjo tãnnongom mansap,” sãwi. Yãhã nombotnajeãmã sãwi. “Bia. Yãkñeãmã lohimbï kãityongomu mãtãp tãpikgum otmã hilipgumai,” sãwi.

¹⁴ Otmu hombanj ya tãnãngumu Yesuñe opon kãmbukñan yãhã lohimbï kinbi ya den kãsikum yinjïop. ¹⁵ Den kãsikum yinjïmu papatolipnennaje ekmã pãrãk pilãm yuwu sãwi. “Yãhãmã ekap emetñan ki yãhãop. Yawu gãrãmã miti yap yuãmã girawu nãngãmapgãt yap?” Yawu sãwi.

¹⁶ Yawu sãñetã Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuãmã nine den bia. Anitãñe hãngãnnohomu ge yakãt sãtgãt otmã denje ekyongooan. ¹⁷ Yakãt otmã nine enjatanjak ki otman ya lohimbï ãlã me ãlãñe Anitãhãt tem lãumaiñeãmã nãngãm henjengumai. ¹⁸ Lok ãlã me ãlãñe yenjahãk den ekyongomai yanjeãmã lohimbïñe nãngãyinginjetã yahalãkgãt den ekyongomai. Yãhã nãmã Anitã orop biwinetñe konohãk otmu ãi sâm nihim hãngãnnohop. Hãngãnnohomu gewan yãkãlãk nãngãñetã yahalãk nãngãm uwawapñe bia tuhun manmã den imbiãk ki sãman. ¹⁹ Yawu gãrãmã yeñe gurã Moseñe girem den kulemguop ya kerek ki lãumai. Yakãt otmã topñe girawuhãt otmãmã nã nohone sâm oai?” Yawu sãop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbï kinbiñe yuwu sãwi. “Maij, wonãñe gohone sâm oai? Gãmã weke bãlenaje mãngãheheku biwihe hãlim milim otmu yat.”

²¹ Sãñetã sãop. “Nãmã tatmã nãngã nãngã sãpñan lok pareñe ãlã henjenguan. Henjengumune kulem ya ekñetã sãtñe olop yakãt nãngãñetã bãleap. ²²⁻²³ Nãñe otmune ki bãleop. Yakãt yuwu sãmune nãngãm henjengunet. Tãmbãlipnennaje hãkyenjahãt torehenjan undip tuhuangiminiwi ya yeñe torokatmã otmã yãhãnomaihãt Moseñe girem den kulemguop. Yakãt otmãmã girem den lãuain sãmai yamã tatmã nãngã nãngã sãpñan nanlipñe ihilãk hãkyenjahãt torehenjan undip tuhuyinjïmai. Yawu gãrãmã nãñe gurã tatmã nãngã nãngã sãpñan lok pareñe henjenguan yakãt topñe girawuhãt nãngãñetã bãleap. ²⁴ Lok ãlã me ãlãñe otmai memai ya yeñeãmã kakñeãk kakñeãk ekmã yakãt sãmai. Wongãt otmai memai ya ki ekmã nãngãm henjengum sãmai. Yakãt nãngãmune ki ãrãndãñ oap.” Yawu sãop.

Kapi ambolipnaje Yesuhãt nãngãm biwi yãhãp otbi.

²⁵ Yawu sãmu Yerusalem kapi ambolipñe nombotnaje yuwu sãwi. “Lok yuãmã papatolipnennaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuãmã tetekñanãk kinmã den kãsikum yinjïm mansap. Yakãt otmãmã wongãt papatolipnennaje ki kuwanjïm mansai? Anitãñe hãngãngumu giop yawu nãngãm yakãt ki kuwanjïmai mon? ²⁷ Yãhã Anitãñe hãngãngumu gewuap yakãt hep torehenlipñe ki nãngãnom. Otmu topñe yamã hãum pãpgunom. Yãhã Yesuhãt hep torehenlipñe yengãt hãrok nãngãyingiain. Yakãt otmã Anitãñe ki hãngãngumu giop yawu oap.” Yawu sãwi.

²⁸ Yawu sãñetã Yesuñe opon kãmbukñan yãhã den kãsikum yinjïm yuwu sâm ekyongop. “Bulãñanãk yeñe hep torehenlipñe yengãt nanjai. Yamã benñe nãhãt topne nãngãm hãum pãpguai. Nãmã nine enjagneãk otmã ki gewan. Manman bulãñjahãt ambonaje hãngãnnohomu gewan. Yamã benñe yakãt topñeãmã yeñe ki nanjai. ²⁹ Nãmã yãkñe hãngãnnohomu gewan yakãt otmã yakãt topñe nãngãm henjenguan.” Yawu sãop.

³⁰ Yawu sãmu papatolipnennaje nãngãñetã bãlemu mem pãi emetñan katne sâm otbi. Yawu gãrãmã mumbuapgãt sãp kalop ya ki tâlãhuop yakãt membãihãt dop ki olop. Yakãt

otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuŋe kulem topŋe denŋe mem gap ya Anitâhât hoŋ bawane âlâ hâŋgâŋumu ge tihitnenŋe otbuap sâmai yaŋe wangim âlâlâ ki membuaŋ.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâŋanâk Yesu sâŋ yâkâlen biwiyenŋe katbi.

³² Otmu lohimbî nombotŋaŋe yawu sâŋ alahu gulahu otŋetâ Parisaioŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yengâlen arinŋetâ den hikum Yesu mem pâi emetŋan katne sâŋ tembe lâulipyeŋe hâŋgânyongowi. ³³ Hâŋgânyongonŋetâ Yesuhâlen arinŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hâŋgânnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom.

³⁴ âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yaŋ gurâ yeŋe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâŋe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkŋe yuwu sâŋ alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yaŋ ki neknomai. Otmu ariwom yaŋ gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yaŋ. Yakât otmâ wosaken arimu yaŋ pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâŋgumai yengâlen emelâk bukulpipnenŋaŋe den kâsikum yinŋim mansai. Ya orop ari mannomaihât yaŋ me wosaken ariwuapgât yaŋ?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaŋ ya bia otbe sâŋ otmu yaŋ lohimbî kerekŋe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbî âlâ me âlâ manman kârikŋahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neŋet. ³⁸ Emet inânŋan poropete nombotŋaŋe den âlâen hâŋ kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ biwiyenŋambâ manman kârikŋahât to ya hindakmâ hirik hirik sâŋ imbuap.” Kulemguwi yakât topŋe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuŋe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopgât otmâ Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ki hâŋgâŋumu giop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe biwi nâŋgân nâŋgânenŋe Yesuhâlen katmunŋe yaŋnâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nengâlen ge mâmâŋe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâŋgâm lohimbî nombotŋaŋe yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâwi. “Bulâŋanâk Anitâŋe lok yuŋe tihitnenŋe olâkgât hâŋgâŋumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotŋaŋeâmâ nâŋgâm hilipgum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboŋe. ⁴² Yamâ Anitâŋe lok âlâŋe tihitnenŋe otbuapgât hâŋgâŋumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtŋe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topŋe yawu miti pepaen kulemguwi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâŋe ki hâŋgâŋumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topŋahât yawu sâŋ alahum hioŋakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotŋaŋeâmâ pâi emetŋan mem katne sâŋ otŋetâ umatŋe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbaŋgiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyeŋaŋe purik sâŋ kunlipyeŋe yengâlen arinŋetâ yuwu sâŋ âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?” ⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâmu nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋjâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyenŋe gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbî inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋŋeŋgumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpupân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâŋ, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâŋ ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâŋ tetem sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâŋ hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâŋ hârewaŋginunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu bukulpipŋaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yengât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemguwi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia amboŋe âlâ poropete âi ki sâŋ waŋmap.” Yawu sâwi. ⁵³ Yawu sâŋ gem itoŋ galoŋ otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeinom yaŋnâmâ den âiân ki katneknobuaŋ.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâmu kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmu lohimbî kingitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâŋ menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiŋop. ³ Den kâsikum yinŋimu yaŋnâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen

kionmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuje den sâm hilipgumu topne mem tetenom nângâwi. ⁴ Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ loknje betnehen kionmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâne loklipyenje betyenehen kionmomi yamâ kâtnjak yongomunje munomaihât Mosenje girem den âlâ kulemguo. Bâin, gâneâmâ girawu nangat?” ⁶ Yawu sânetâ Yesuje den nângânâk tatmâ bânjanje hânân kulemguo. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuwetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtne âlâ tosanje bia yanje topnje katmâ imbi yu kumu yan yen hârokne kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yâhâpne yawuâk den nângânâk tatmâ hânân kulemguo. ⁹ Yawu sâmu nângânetâ umatnje otmu angoân kunlipyenaje sâm yahatmâ kulet sâm arinetâ arinetâ lok ya hârok arim tin pilâwi. Arim tin pilânetâ imbi yamâ Yesu orop yetnjâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesuje kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ nâne gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât nanjan. Yawu gârâmâ gâne otdâ bâleap yamâ yâhâpne ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuje lajinjan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuje ekumu arimu lohimbi kinbi ya iknan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânjan kulemnan lohimbi mansai yengât lajinje otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenaje kepeinomai yamâ sâmune lajinje biwiyenjan pilâmu omoj bâlejanbâ ga manman kârikjahât pat otmâ.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Parisaenje yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nângâmunje bonje ki oap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topnje nanjan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm hengenjan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonje otmâ. Yawu gârâmâ yeneâmâ nâhât topne ki nângâm hengenjai. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopnan oap. ¹⁵ Yen gurâ logât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyinjine sâm otmâian topyene kakneâk kakneâk nângâm sâm hâreyinjimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâm hâreyinjiman. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâm hâreyinjim mansan mâne Awojnaje âi sâm nihim hângânnohomu gewan yakât sâtgât sâm hâreyinjimune bonje otbâp.

¹⁷ Yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Mosenje girem den âlâ kulemguo ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne iknjiâk bukulpnje yengât topyene teteâkgât sâm hâreyinjuwupgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yanje denyene hikunomai ya lûuakmâ konok otmâp yamâ nângânetâ bonje otbuap.” Yawu tap. ¹⁸ Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângânet. Awojnaje hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâkgât mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekmâ gamai ya.” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yene nâhât topne ki nangai. Gârâmâ Awojnâhât topne gurâ ki nangai. Yawu gârâmâ nâhât topne nangai mâne Awojnâhât topne nângâwanjimbâi.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu opon kâmbukne kâlehen tewetsenje katnetâ geminiop yan lohimbi menduhâknetâ Yesuje den kâsikum yinjiop. Sâp yan Parisaio yuwu sâm ekyongop. Yawu gârâmâ Yesu pâi emetnan mem katnehât nângâwi yamâ mumbupgât sâp ki tâlâhuop yanjak ki mewi.

Yesuje Himbim Âwâjahât sâmu ki nângânetâ keterahop.

²¹ Yesuje yâhâpne yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki nekmomi. Ki nekmâ yan orotmemeyenje bâleje tâtâem otjetâ yakât matje umatnje kâpekyinjimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

²³ Sânetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ gai. Yawu gârâmâ nine topne âlâ, iknjiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleje. ²⁴ Yene orotmemeyenje bâleje tâtâem otjetâ yakât otmâ matje umatnje kâpekyinjimu hiliwahonomai. Yawu gârâmâ awojnaje hângânnohomu ge manman ambonje mansan. Yakât nâhâlen biwiyene katmâ orotmemeyenje kinjon bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu lauyeje butelim yuwu sâwi. “Gâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sânetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. ²⁶ Yakât otmâ nâ yengât topyene sâm tetem den âiân katyebomgât dop tap. Yawu gârâmâ hângânnohopne yu me ya otmâp yamâ bulânanâk. Yakât otmâ yakât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

²⁷ Yawu gârâmâ Yesuŋe Himbim Âwânjahât ekyongop yamâ ki nângâŋetâ keterahop. ²⁸ Yakât den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Yeŋeâmâ nâ lok bulâŋe howanân nohom kânâŋgâneknomai ya ekmâ nâ manman amboŋe mansan yakât topŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu keterakyiŋgiwuap. Otmu Awoŋŋaŋe den sâŋ nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine enŋatneâk ki otman ya gurâ nângâm henŋenŋunomai. ²⁹ Hâŋgânnohomu gewan yâk orop biwinetŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangimune nekmu ârânâdâŋ otmop. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu lohimbî dondâŋe den sâop ya nângâŋetâ bonŋe olop.

Parisaioŋe Awarahamgât sen manbi.

³¹⁻³² Nângâŋetâ bonŋe otmu benŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Yiwereŋe biwiyenŋe hewewenŋ otmu nâhât den nângâŋetâ bulâŋe oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât hoŋ bawalipne bulâŋe otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu holanŋeykbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâŋe ki menenekŋetâ hoŋ bayiŋim mansain. Yakât otmâ topŋe girawuhât otmâ “holanŋeykbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpŋuain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâŋetâ sâop. “Nâŋe den bulâŋe ekyongomune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe orot-memeyenŋe bâleŋe otmâiŋe yeŋe wâtyenânâk kinmâ ya bet pilâm manman âilongoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleŋe ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâleŋahât amboŋe ya hoŋ bawanŋinomai.

³⁵ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lok âlâhât nanŋaŋe âwâŋe orop haoŋmâ ârânâdâŋ manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwânjahât hoŋ bawalipŋaŋe gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yeŋgâlen ari hoŋ bayiŋim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâŋeâmâ Anitâhât nanŋe mansan. Gârâmâ nâŋe holanŋeykbom yamâ manman bâleŋahât amboŋe hoŋ ki bawanŋinomai.

³⁷ Yen nombotŋaŋe Awarahamgât sen mansain sâŋetâ ya nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât den nângâŋetâ gemu bet pilâm nâhâtŋe kumunŋe muâk sâmai. ³⁸ Nâmâ Awoŋŋe orop biwinetŋan den tatmap yamâ tâŋ tâŋâk ekyongom gaman. Yâhâ yeŋeâmâ amboŋehât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâŋ ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sâŋetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâŋe mansai mâne yâkŋe olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâŋe den bulâŋe eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yeŋeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yeŋe oai yu Awarahamŋe olop ya lâuap. ⁴¹ Yamâ yeŋeâmâ amboŋeŋaŋe olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâŋe ki menenekŋetâ san mansain. Awoŋŋenneŋeâmâ Anitâ ikŋe konok tap.”

Parisaioŋe manman bâleŋe amboŋahât tem lâuminiwi.

⁴² Sâŋetâ sâop. “Nine enŋatneâk otmâ ki gewan. Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâyeŋe Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâŋe den ekyongomune nângâŋetâ umatŋe otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmune nângâŋetâ biwiyenŋan ki hâuyekmap. ⁴⁴ Âwâyeŋe Satan manman bâleŋahât amboŋe, yâkât tem lâunehât nângâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kiŋŋoŋ otmâ gawiŋeâmâ yâkâlen kândiwahom otŋetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âleŋŋan ki manmâ gaopŋak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâŋe pato oapgât ikŋe enŋatŋeâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âleŋŋe otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâŋe den bulâŋe yan yuâmâ nângâŋetâ nahat otmop. ⁴⁶ Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâŋ nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâŋe den bulâŋe ekyongoman yamâ topŋe girawuhât otmâ nângâŋetâ paha den otmop? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât pat manmai yaŋe yâkât denŋe haoŋmâ ârânâdâŋ lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâŋ otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuŋe tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâŋ bâlewanŋiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboŋe. Yakât otmâ weke bâleŋaŋe nângân nângâŋe mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sâŋetâ sâop. “Nâ weke bâleŋaŋe ki nângânenekmu den sâman. Nâmâ Awoŋŋe ewe katmâ tem lâuwâŋgiman. Yâhâ yeŋeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbîŋe ewe katneŋetgât ki nanŋan. Awoŋŋe Anitâ ikŋiâk nângânihim lohimbîŋe ewe katnekmâ tem lâunihîŋetgât nângâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâŋe ekyongomune nângâŋet. Lok âlâ me âlâŋe nâhât tem lâunihim manmai yaŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâjeâmâ “nâhât tem lâum mannomainjeâmâ manman kâriknan mannomai,” yawu yat. Yawu sâmu muwi ya yengât kunyerje mansan yawu nângâmat. Ya ki orotje. Yakât otmâ bulânanâk weke bâlenje nângâhehku biwi hâlim oat yawu nangain. Gâ yawu sâmu mepaeaksat yakât nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâjetâ sâop. Nâje ninne mepaeaksan mâne nângâjetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awoŋne hângânnohomu gewan yâkneâmâ mâmâje otnihimu kulem topje topje memune ekjetâ yahatmap. Yâhâ yejeâmâ Awoŋnahât topje ki nângâm “Anitâ Ambonenje” sâmu imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâjeâmâ yâkât topje nângâm hejengeguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwanjian,” sâman mâne lok perâkne otmâ den membâm. Yeje den mem lohimbi kâityongomai yakât dopjeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topje nângâm hejengegum tem lâuwangimune ârandân otmap. ⁵⁶Tâmbâyerje Awarahamje nâ tetem âi tuhumune bulâje tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiŋanje kepeim herone otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topje nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sâjetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâmu tetemune nângâjet. Embânân Awaraham ki manop yawuêk tatbanjak tatmâ gawanjak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângâjetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânân talopjak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâmu otjetâ misiŋgurakmâ opon kâmbukjambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senje bok sâsâje Yesuje hejengeguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hoŋ bawalipje mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senje bok sâsâje ekbin. Lok yamâ mâmânahât tepjambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toshât otmâ mâmânahât tepjambâ senje bok sâsâje yuwuâk teteop. Iknje orotmeme bâleje yakât me âwâje mâmâje yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâmu âikumunje yuwu sâop. “Ya bia. Iknje orotmemeje bâleje me âwâje mâmâje yetgât toshât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ hejengegumune ekjetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmânahât tepjambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângâjetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Nâje kulem topje topje mem den ekyongomune yan laŋinje biwiŋjan pilâmu haŋ sâyiŋjimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkne mâmâje otningimu tem lâuwangim manmunje yan lohimbiŋe yâkât wâtjahât bulâje ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omoŋ sahakmu âi tuhunomaihât dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâmu hân mem tâpgum golanjumu toâk toâk otmu lok yakât senjan lâwâlem yuwu sâmu hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam dengânân senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topjeâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâmu hângângumu ari to piriakmu senje suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulipje otmu lohimbi emelâk topje nângâminiwiŋe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senje bok sâsâje mâtâp ginjan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâmu alahuwi. ⁹ Nombotjanje sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâjetâ lok ya ikŋahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹ Sâjetâ sâop. “Lok âlâ, kutje Yesu sâmu yâkne hân mem tâpgum golanjumu sennan lâwâlem yuwu sâmu eknohop. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹² Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sâjetâ “Nâ ki nanjan,” sâop.

Parisaioŋe âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok ya hejengeguop. Yakât otmâ lok nombotje ekmâ kinbiŋe lok ya mem den âiân katne sâmu Parisaio yengâlen dâim ariwi.

¹⁵ Dâim arinjetâ Parisaioŋe girawu otmâ senje hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuŋjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yesuje hân mem tâpgum golanjumu sennan lâwâlemu yanjak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu Parisaio nombotjanje yuwu sâwi. “Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan hân mem tâpgum golanjumu yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunje Anitâje ki hângângumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleje otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâmu hioŋakbi.

¹⁷ Hionjakmâ yanak witgum lok ya yuwu sâi âikuwi. “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topne tipine nângâwanjat ya sâra nângâne.” Yawu sâwi.

Sâjetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât hejgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Parisaio nombotjanje senje hâreakmu ehop yakât den pat nângâjetâ ki bulâje olop. Yakât otmâ topne yâhâpne sâjetâ nângâne sâi âwâje mâmâje yuwu sâi âiyotgowi. ¹⁹ “Nanyetje senje bok sâsâje yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwerenjeâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nângâne,” sâi âiyotgowi.

²⁰⁻²³ Yâhâ emelâk Yesuje lok ya ki hejgenjuop yan Parisaioje den yuwu hikuwi. Anitâje tihitnenje otbe sâi Yesu hângâgumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâje yawu sânomai yamâ kewilâyekmunje miti emetjan ki yâhâm yaeheh mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâje mâmâjanje kewilânelekjetâ yaeheh manmait sâi kinjityetjahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetje yu bulâjanâk senje bok sâsâje yawuâk mem ga katbit ya nangait. Yawu gârâmâ topne girawuhât otmâ senje hâreakmu eksap ya ki nangait. Yamâ yâkne njan tap mâne yâkât topne ekyongombâit. Gârâmâ ikne âikujetâ topne ekyongoâk.” Yawu sâowot.

²⁴ Yawu sâmutâ nanyetje yâhâpne yuwu sâi âikuwi. “Anitâhât senjan kinsat yakât otmâ den bulâjanâk sâra nângâne. Nenâmâ Yesuhât topne nangain. Yâhâmâ lok bâleje. Gâje yâkât girawu nangat?”

²⁵ Yawu sâi âikujetâ sâop. “Bâe, yeje lok bâleje yai yamâ ki nangain. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenje lok yanje senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ nangain.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu kunyene kârikje otmâ sâwi. “Sâra nângâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâeahop?” Yawu sâwi.

²⁷ Sâjetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeje usut usulâk âi pâi tuhunksai? Yeje yâkât hoj bawanjine sâi âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu sârekuwi. “Wae, gâjeâmâ yâkât den lâoun. Yâhâ nenjeâmâ Mosehât girem den lâumain. ²⁹ Anjogân Anitâje girem den Mose ekuop yamâ nangain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topne ki nangain.” Yawu sâwi.

³⁰ Sâjetâ sâop. “Bâe, yai ya nângâmune nahat oap. Lok yanje sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeje girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihop yakât nângâm pâpguai? ³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu nangain. Orotmeme bâleje otmâ manmaije âi tuhune sâi Anitâ ulitgunjetâ ki nângâyinjimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje ewe katmâ tem lâuwangimainje ulitgunjetâ âlepne nângâyinjimap. ³² Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâje lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nângâman. Yakât otmâmâ yuwu nangain. ³³ Lok yuâmâ Anitâje ki hângâgumu giop mâne ki hejgemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhanje menjehop yapâek manman bâleje manmâ gamat. Yakât gâje girawu otmâ den kâsikum ningiwe sâi oat? Pilâm ânâm ari,” sâi watjetâ ba ariop.

Senje bok sâsâje hejgenjuop yanje Yesuhâlen biwije kalop.

³⁵ Watjetâ ariop yakât den pat Yesuje nângâop. Lok ya mem tetem yuwu sâi ekuop. “Gâje lok bulânahâlen biwihanje kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmu sâop. “Lok pato, gâ âlâhât yat? Yiwerenje tiripnohorâ ekmâ biwinanje yâkâlen kepeim manbehât nangain.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine gâhâlen katsan,” sâi mepaeop.

³⁹ Yawu sâi mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbi topnyene ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotjeâmâ “emelâk nângâmain” sâi mepaeakmai yamâ hâum pâpgunomai. Yâhâ nombotjanjeâmâ “ki nângâmain” sâmai yamâ sâmune nângâjetâ harj sâiyinjwuap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu Parisaio yan kinbiye nângâm yuwu sâi âikuwi. “Main, nenje mepaeakmaingât hâum pâp gum ki nangaingât yat me?”

⁴¹ Sâjetâ sâop. “Nâhât topne nângâm biwiyene nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayerje biatyingimbâp. Yâhâ yenjeâmâ “emelâk nângâm pesuk pilain” sâi biwiyene nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayerje ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuje tihit otningimap.

¹ Yesuje iknan hâum yuwu sâi ekyongop. “Yuwu sâmune nângâjet. Lama amboyanje peke tuhun lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâje lama kombo mene sâi lama galemne tirek topnan kinmap yakât otmâ peke betnehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kionjâm kombo membuap. ² Yâhâ lama amboyanje dâiyekmâ nak

sânduknehen katyekmu kinnet sâm peke betnehebâ ki kionjmap. ³Yâkneâmâ tirek tânj tânjâk yakât galemne ekumu nângâwângimu kâlehen ba lama kutyeje iknjâk iknjâk yongomap. ⁴Yongonmu ga peke hindâmu denne nângâm amboyeje watmâ arimai. ⁵Yâhâ lok ondopne pup taka dâiyeqmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ engat towatne anjo nângâm ki betnan watnomai.” Yawu sâop.

⁶Yesuje den yu iknjan hâum sâmû nângâjetâ ki keterahop.

⁷Nângâjetâ ki keterahopgât yuwu sâop. “Nâmâ lama yengât amboyeje bonje. ⁸Anjoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotnje Anitâhât lama taka dâiyeqmâ âlâengen arine sâm yongonjetâ denyeje ki nângâyingiwi. ⁹Nâmâ tirek galemne kinman. Lohimbi âlâ me âlâne manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlebâ gam ba peke kâlehen kinnetâ thityeje otmune kilik milik mannomai. ¹⁰Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbi mem bâleyeqmâ itit kiom tuhuyingimai. Yâhâ nâmâ manman kârikne yingimune yan manmâ yâhânetgât gewan. Yawu.

¹¹Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemnyeje âlepne mansan. Yakât otmâmâ lok bâlene âlâ me âlâne nâhât lama hilippongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyekmune nohonomai. ¹²⁻¹³Yâhâ lama amboyeje nep lok meyekmu yakât lama galempongom yan hâmerjahâlâk nângâmâi. Yawu gârâmâ soso hulin âlâne lama neyekbe sâm takawuap yamâ kinngityejahât otmâ pilâyeqmâ arinomai. Arinetâ soso yanje nombotne neyekmu nombotne tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetneje hikuakmâ konohâk otmu nannganjait. Yakât dopneâk nine lama orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu nannganjain. Yakât otmâmâ nâne thityeje otmâ sârereyekmune nohojetâ mumune yâkne manman sânduhân mannomai. ¹⁶Nohonjetâ mumbom yakât kakjan nine lama nombotne emelâk Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nângâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otjetâ nâ ninak amboyeje otmâ yâhâwom.

¹⁷⁻¹⁸Yâhâ thityeje otmâ sârereyekmâ mumbomgât awonjanje hângânnohomu gewan. Gem biwinetneje konok oap yakât otmâ lauje lâum hewewenâk otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awonje orop biwinetneje kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nannganjian yakât otmâ lok âlâ me âlâne yenhât otmâ hilipnohonomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojetâ mumbom. Yanjak benje mumunjabâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

¹⁹Yesuje den yawu sâmû Parisaionje nângâm hionjakmâ nombotjanje yuwu sâwi. ²⁰“Weke bâlenjanje mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwangjai?” ²¹Yâhâ nombotjanjeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâlenjanje lok senyeje bok sâsâje hengemyongonomaihât dop ki tap. Yâkne den sâmû nângâmunne sâtnje otmap. Gârâmâ weke bâlenjanje lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaionje Yesu kâtnjak kune sâm otbi.

²²Otmu emelâk hâkulipnenjanje yâhâpne opon kâmbukne mem miwirikum yanjak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombanj tâlâhuop. Otmu hombanj ya gelâk sâpjan teteop. ²³Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutneâmâ Solomongât selep yan Yesuje yâhâop. ²⁴Yan yâhâmu Parisaionje mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenje engat yâhâp oain? Anitâne hângângumu gewuap sâminwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tânj tânjâk eknongorâ nângâne.” Yawu sâwi.

²⁵Sânetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeje nângâjetâ ki bulâne otmap. Yâhâ Awojnjanje mâmâne otnihimu kulem topne topne memune eknetâ yan topne tetemap. ²⁶Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâne ki manmai. Nâhât lama bulâne manmai mâne kulem memune eknetâ bulâne otmu biwiyeje nâhâlen katbâi. ²⁷Yawu gârâmâ nâhât lama bulâne ya yengât topnyeje nângâm yongonmune betnan watnekmâi. ²⁸Yawu otmai yamâ nâhât wâtnan kinmâ manman kârikjan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yanje nâhâlebâ mem dâiyeqjetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰Yâhâ Awojnne kunnenneje pato tatmapne nâhât lama yanje nâ orowâk mannongât pat kuyingim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yanje yâkâlebâ mem dâiyeqjetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awojn orop dopnetneje konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹Yesuje yawu sâmû nângâjetâ bâlemu kâtnje mem kune sâm otbi. ³²Kune sâm otjetâ sâop. “Awojnjanje âi sâm nihioy ya âilongo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtnje mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³Sâmu sâwi. “Âi âilongo mem gaman yat yakât bia. Gâne “Anitâ orop dopnetneje konok oap,” sâmat yakât nângâmunneje bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâlene.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Bâe, Anitâne den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâne kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâne den yawu sâop ya kulemguop. ³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâne. Yawu gârâmâ Anitâne tâmbâlipyeje yengât galemlipeje âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanje mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nângâmâk tatmâ nâhâitje Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nângâmune ki ârândân oap. Anitâne emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâne kulem topne topne mem gaman ya ekjetâ Awonjahât dop ki otmap otmuâmâ âlepne denne nângânetâ tânjât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeje kârikne otmâ denne nângânetâ gemu betnihim mansai. ³⁸ Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nângâm Awonj orop dopnetje konohâk oap yakât nângânetâ keterakyingiâk.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu nângânetâ bâlemu mem pâi emetjan katne sâm otjetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰ Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneje lohimbî mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴² Yan manmu lohimbî kinjitje orowâkne arim ekmâ yâkâlen biwiyejanje kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneje kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkne Yesuhât topne eknongop yamâ bulânanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻² Otmu sâp yakât kakjan lok âlâ, Betani kapi amboje mesek sâtjan kinop, kutje Lasaro sâm, touyâhâtje Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Marianaemâ to kukne suk suk âlâ mem Yesuhât kâijan moselemu gemu pirim somotjanje kereje mewangiop. ³ Yâhâ mesek sâtjan kinmâ pilâyelekebe sâm otmu touyâhâtjanje Yesuhât yuwu sâm den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nângâ. Bukuhe yamâ mesek sâtjan kinsap.” Yawu sâowot. ⁴ Den yawu katmutâ Yesuje nângâm matje yuwu sâm katmu âwureop. “Imiyetjanje ki pilânenekbuap. Mesek sâtjan kinsap yakât huhopne yamâ lohimbî dondâne Awonje netgât nângânetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵ Yâhâ Yesuje Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepje dondâ nângâop. ⁶ Yawu gârâmâ den pat ya nângâm hilâm kalimbu pesuk sâmu yanak nen honj bawalipne yuwu sâm eknongop. ⁷ “Yahatjetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸ Yawu sâmu nenje yuwu sâm ekuwin. “Lok pato, nengât papatolipnenjanje yâhâlenâk gâ gohone sâm otbi. Yakât yiwerenje âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹ Yawu sâmunje Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Anitâne emet hangât me omongât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenje mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan ki tej sâmap. ¹⁰ Yâhâ omongdâne ki ekmâ henjenjum arim gamain. Yawu otmâ kâinenjan tej sâmap. ¹¹ Yiwerenjeamâ hilâmgât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukenenje Lasaro in aman pâlânje iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³ Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkne den kelanjatmâ eknongomu nângâmunje ki keterakmu yuwu sâm ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapgât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanjain.”

¹⁴ Yawu sâmunje Yesuje den tânj tânjâk yuwu sâm eknongop. “Lasarone emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵ Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nângâm henjenjum biwiyejanje nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne herone oap. Bânj, yahatjetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu bukenenje âlâ, kutje Toma sâm, kutje âlâmâ Boho boho, yuwu sâm eknongop. “Kutdânenjanje arinom nanjap. Yakât âlepne nen hârok arimunje nongonetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuje mumunambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷ Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihinetâ hilâm imbât oap” yawu sâm eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânmâek tap yakât otmâ bukulipyeje dondâne kapi pilâm kahân takawi.

²⁰ Yâhâ Matanje “Yesu mâtâwân takam tap,” sânetâ nângâm garije pilâm penewangiwe sâm giop. ²¹ Gem ekmâ yuwu sâm ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetjanje ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâne wuân me wongât Anitâ ulitguuwat ya âlepne nângâhiihiwuap.” Yawu sâm ekuop.

²³ Sâmu sâop. “Imihe âlepne mumunambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanjan.”

²⁵ Sâmu sâop. “Manman amboje yamâ nâ. Otmu mumunambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboje nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbî âlâ me âlâne biwiyeje nâhâlen katmâ

manmainje munomai yakât kakñan mumuñambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpñe munomaihat dop âlâ ki tap. Den yan yu nangârâ bonñe oap me bia?" Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. "Kutdâ, yat yamâ nangâmune bonñe oap. Otmu Anitâñe tihitnenñe olâk sâmu nanñe hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanñan." Yawu sâop.

Yesuñe wenje nangâop.

²⁸ Yawu sâmu sâmu ariwarem ari garinje den halowâk ekuop. "Kutdânenñe mâtâwân taka kinmâ gâhât yap."

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Marianje Yesu penewañgiwe sâmu yahatmâ sururuk sâmu ariop. ³¹ Yahatmâ arimu bukulipñe kak takawi yanje "Marianje wenje nangâm sumângen ari isewe sâmu oap," sâmu yahatmâ betñan watbi.

³² Marianje sururuk sâmu ari Yesu penewañjim isem kinmâ yuwu sâmu ekuop. "Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetñe ki pilânenekbâp," Yawu sâop. ³³ Yawu sâmu isemu bukulipñe watbiñe orowâk isewi. Iserjetâ yekmâ Yesuñe tepñe nangâyingim yuwu sâmu âiyongop. ³⁴ "Yâk wosapâ kurihiwi?"

Sâmu sâwi. "Pato, yuân ga ek," sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuñe yekmâ tepñe nangâyingim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbi kinbiñe ekmâ yuwu sâwi. "Ekñet. Nangân nangânñe yâkâlen kepeim manmappât yawu oap." Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotñeâmâ yuwu sâwi. "Lok senñe bok sâsâñe ya emelâk senñe lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro henñenñuop mâne ki mumbâp. Ki henñenñuop yakât nangâmunnje bâleap." Yawu sâwi.

Yesuñe Lasaro mumuñambâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuñe nangâmuni ki ârândân otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katñetâ tatmu kât pato âlâñe mâtâpñe mañguwi. ³⁹ Ya ekmâ "Kât ya hâpunñetâ ariâk," sâmu ekyongop.

Ekyongomu Matañe sâop. "Kutdâ, kurihimunnje hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâmu korokñe pilap." Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. "Yamâ nâhâlen biwihanje kepeim manbuat yanâmâ nâñe Anitâhât wâtñan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekgohowan." Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunñetâ arimu yâkñe himbimân pak sâmu ekmâ yuwu sâmu ulitguop. "Awon, gâ ulitgohomune nangânihimat ya nanñan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yuñe gurâ gâñe hângânnohorâ gewan ya ekmâ nangânñetâ bulâñe olâkgât senyenjan kinmâ ulitgohano." ⁴³ Yawu sâmu purik pilâm Lasaro kunop. "Lasaro, yahatmâ ge." ⁴⁴ Sâmu uk sâmu yahalop. Yâhâ kâñe bânñe yamâ mem sângum kaok yanje sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundennje ya gurâ sângumñak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuñe yuwu sâmu ekyongop. "Sângum ya holanmâ pilâñet." Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaionje Yesu mumbuap sâmu den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuñe kulem miop yan lohimbi dondâñe kak taka kinbiñe ekmâ biwiyenñe yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotñeâmâ kulem yakât den pat Parisaio ekyongowi.

⁴⁷ Ekyongonñetâ yanak Parisaionje hotom uminiwi ya yengât kunlipyene ari yuwu sâmu ekyongowi. "Lok yuñe kulem topñe topñe memap yakât girawu otne?" ⁴⁸ Mâtâp ki mañguwanñinom yamâ lohimbi kerekñe yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatñetâ Roma kunlipnenñe nangânñetâ bâlemu tembe lâulipyenñe hângânnyongonñetâ taka nengât opon kâmbukñe kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai." Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Kaipa sâmu, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyene pato manop. Yâkñeâmâ yahatmâ yuwu sâmu ekyongop. "Yânâmâ nangâm hâmu pâpñumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâmu ekyongomune nangânñet. Nen Yura lohimbi kerekñe hiliwahomaingât lok yunjahâk muâk sânom." Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikñahâk ki sâmu teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyene manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâñe yamâ Yesuñe kawenenñan kinmu kunjetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansainje Anitâhâlen biwiyenñe katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otmom. Otmâ emelâk manman kârikñahât pat kuningiop ya menomgât kawenenñan kinmu kunjetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipañe sâop yapâk topñe katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpñetâ pâinnmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuñe hoñ bawalipñe menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutñe Eparaim sâmu ya lok ki manmai yakât horatñehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakñanâmâ nengât Tihit tihit homban tâlâhumu yan lohimbi dondâñe Anitâñe nangâyingimu ârândân olâkgât toen piriakne sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Parisaionje lohimbi yuwu sâmu ekyongowi. "Yesu takawuap otmâmâ lok

âlâ me âlânje ekmâ ga eknongomu nenne pâi emetjan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekjetâ biatmu opon kâmbukjan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanjai. Yesu hombaŋ yu kakje ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

Mariaŋe to kukje âilonjo moselemu Yesu kâijan giop.

(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

¹ Yâhâ Yura lohimbiŋe menduhuakmâ Yesuhât mambotjetâ bialop. Otmu yakât kakjan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Tihit tihit hombaŋ tetewuap ya utâpgumu Yesuŋe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop. ² Yan arimunŋe kapi ambolipŋe nombotjanje Yesuhât heronje otmâ orowâk menduhuakmâ sot ujetâ newin. Nem tatmunŋe Lasaronje Yesu hâlânjmâ talop. Otmâ Mataŋe sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunŋe garinjanje nak âlâ toŋe kukje suk suk, hâmeŋe yahat yahatje, moselemu Yesuhât kâijan gemu somotŋe kâlep pato yanje mem gowasiŋmâ kereŋ mewangiop. Otmu kukje yanje pindindin sâam hâmenenjan yâhâop. ⁴ Kukje nângâm nengâlen gâtŋe âlâ, kutje Yurasi, Karioto kapi amboŋe yamâ gâmâlâk Yesuhât betŋehen kionbuap yanje sâop. ⁵ “Bâe. To kukje suk suk yu mem ari lok nombotŋe yingimunŋe yakât hâmeŋe, wan tausen kina yawuya ninginjetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenŋe katipŋe galemgum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikjahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâamu Yesuŋe yuwu sâam ekuop. “Kâmbukje, ki sâam guhuŋmâ tatŋe. Kulem miap yu ekmune ârândâj oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoŋetâ mumbom yan to torehenŋe tap yuŋe mem yâhâŋe pirinekbuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hângângum tewetsenŋe mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâap kâlep manjetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuŋe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâŋe nângâm ekne sâam takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nângâwihât ekne sâam takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasaronje mumuŋambâ yahalop yakât ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenje Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenjanje nângâŋetâ bâlemu den yuwu sâam hikuwi. “Lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop ya nângâm yâkâlen torokatmaiât yâhâp yâhâp yotgomunŋe mundomawot,” sâwi.

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâmu heronje otbangiwi.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)

¹² Emet haŋ sâamu nenne yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunŋe lohimbi dondâŋe Tihit tihit hombaŋ ekne sâam Yerusalem kapiân taka tatbiŋe Yesu kapiân takawuap ya nângâwi. ¹³ Ya nângâm kapi pilâm gem matuk yawuyaek yakât esenŋe hârem mâtâwân kinjetâ gamunŋe heronje otbangim sâwi. “Anitâŋe Isirae nengât tihitenŋe otbuat sâam kunnenŋe katgekâ âi sâam giŋim hângângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâam heronje otbi. ¹⁴ Heronje otŋetâ Yesuŋe donŋi nanŋe âlâ mem kakjan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânjan poropete âlâŋe den kulenguop ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipŋe nângâŋet. Yengât kutdâyeŋe donŋi nanŋe kakjan tatmâ yengâlen takamu ekmâ heronje nângâwanŋinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyinŋiwuap.” Den kulenguop ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâap yanâmâ hoŋ bawalipŋe nenŋe donŋi ya dâim ge wanmunŋe kakjan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâŋe teteop yakât hâum pâpauwin. Yâhâ Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop yakât kakjan yukât nângâmunŋe keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesuŋe Lasaro mumuŋambâ mem yahalop yakât lohimbi dondâŋe ekbi. Otmu yâkŋe bukulipyenŋe ki ekbi ya ekyongonjetâ nângâwihât Yesu ekne sâam mâtâwân ge penewanŋim heronje otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Heronje otbanginjetâ Parisaio nombotjanje ekmâ nângâm bâlewanŋim yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Bâe, nenŋe lohotŋe ot tatmunŋe lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunŋe yan Yesu watmâ tai yu pilâŋet?” Yawu sâwi.

Yesuŋe mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâap yanâmâ Girik kapi ambolipŋe nombotjanje Anitâ mepaene sâam Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâam bukunenŋe âlâ, Pilip sâam, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtŋe, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuŋetâ Pilipŋe bukunje Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nângâm matŋe yuwu sâam ekyotgop. “Bâin, Anitâŋe nâ lok bulâŋe hângânnohomu gewan. Nâhât toŋne

tetemu nāngājetā ālā kândākdā otmu mepaeneknomaihat sāpne tālāhuap. ²⁴ Yakāt den ālāen hāum sāmune nāngāmūtā keterahāka. Senjo alikne ki mondotmā hān kālehen katmain yamā kāmne ki gamu bonne ki otnap. Yāhā senjo alikne hān kālehen katmunne tatmā kāmne pururuk sām yahatmā esenne huhumap. Yawu otmā suriņe pilām yaņak bonne otnap. Yawu gārāmā senjo alikne konok yapāek bonne pato tetemap. Yakāt dopņeāk nohoņetā mumune hānān katnekņetā gemune yapā gātņeje lohimbī dondāje manman bulāne mem tetenomai. ²⁵ Yakāt yuwu sāmune nāngāyet. Lohimbī ālā me ālāne yeņe manmanyenahālāk mem mete tuhum mannomai yamā hāmbāi hiliwahonomai. Yāhā lok ālā me ālāne manmanyenahāt ki mem mete tuhum nāhālāk biwiyeņe katmā mannomai yaņeāmā manman kārīkņan mannomai. ²⁶ Yāhā lok ālā me ālāne nāhālen torokatmā hoņ banihinomai yaņeāmā tem lāunihim mannomai. Yawu manņetā Awonņane meyekmā nāhālen torokatyekmu biwinenņane hikuakmā konohāk otmā orowāk manbisāin.

²⁷ Yawu gārāmā sāp yiwerenje yu biwine umatne oap. Biwine umatne otmu yakāt girawu sāwom. Yuwu mon sāwom? Awon, umatne bāleņe yu kaknan yāhāmapgāt nāngānihirā pilām ariwehāt nanņan. Yamā benne yawu bia. Umatne yu kaknan yāhāmu sātgun mumbehāt hāngānnohorā gewan. ²⁸ Yakāt otmā sārā umatne yu me ya kaknan yāhāwuap yu ekmā lohimbī dondāne mepaekneņetgāt nanņan.” Yawu sāop.

Lohimbi sām himbimāmbā āwāņane yuwu sāop. “Emelāk kulem topne topne mem garā ekņetā ālā kândākdā otmu mepaenekmā gamai. Yawu gārāmā ālākuāk kulem mendā ya ekmā mepaeneknomai.” Yawu sāop.

²⁹ Yawu sām lohimbī yan kinbiņe denne nāngām sāwi. “Āo, himbim guņguruj sām nanņain.” Yāhā nombotņane sāwi. “Bia, aņelo ālāne den ekumu ombenje munņane nwanņ nwanņ sām arimu nanņain,” yawu sāwi.

³⁰ Yawu sāņetā Yesuņe yuwu sām ekyongop. Anitāne den yiwerenje eknohomu nanņai yuāmā biwine houņ sāmappāt ki yap. Yeņe nāhāt nāngānihitēta keterahākgāt yap. ³¹ Sāp yiwerenje yuapāek Anitāne lohimbī yengāt biwiyeņe ekmā mem kiwiliyekmā sām hāreyiņgiwuap. Yāhā lohimbī bāleņe yengāt amboyeņe, kutņe Satan sām, ya mem ge katmune yākāt wātne pesuk sāwuap. ³² Yakāt topņeāmā yuwu. Nā howanān nohom kānāngānekņetā kinbom. Yawu otbom yan lohimbī kerek dāiyeķmune nāhālen torokatnomaihat nanņan.” Yawu sāop. ³³ Mem ālālā tuhunetā mumbuap yakāt topne nāngājetā keterakiņgiākgāt Yesuņe yuwu sām ekyongop.

³⁴ Yawu sām ekyongomu lohimbī yan kinbiņe nāngājetā ki ārāndāņ otmu yuwu sām āikuwi. “Bāiņ, yat yawu bia. Moseņe den ālā kulemguop ya yuwu tap. Anitāne hāngāngumu gewuap yamā manman kārīkņan manmā yāhāwuap. Yawu gārāmā gāņeāmā yuwu sāmāt. “Anitāne lok bulāne hāngānnohomu gewan,” ya sāmāt. Yamā girawuhāt otmā “Howanān nohom kānāngāneknomai” yat. Yakāt otmā Anitāne lok bulāne hāngāngumu gewuap yakāt topne yamā nāngām hiliņgumāt. Yakāt otmā lok ālāhāt yat?” Yawu sāwi.

³⁵⁻³⁶ Sāņetā sāop. “Sāp yiwerenje yuāmā sāmune lanņinne biwiyeņan pilāmu haņ sāyiņgimap. Yawu gārāmā lanņinne bok sām omoņ bāleņe sahakmapgāt yeņe lanņinjahāt ambojahālen biwiyeņe kepeim lanņinņanāk mannomai. Yāhā sāp ki kālep otmāek lanņinne bok sām yu omoņ sahakbuap. Yawu otmu omoņan mannomaiņe bam gane sām mātāp ki ekmā awawi guwawi otmā ari hiliwahonomai.” Yawu sāop. Yesuņe den sām tiņ pilām pilāyekmā ge misiņgurahop.

Lohimbī kiņgitne orowāke biwiyeņe Yesuhālen ki katbi.

³⁷ Yesuņe hānān manop yan kulem topne topne memu Yura lohimbīne yakāt topne ekņetā ki keterakmu yaņak yākālen biwiyeņe ki katbi. ³⁸ Yākālen biwiyeņe ki katbi yakāt emet ināņan poropete ālā, kutņe Yesaia sām, kulemguop yakāt bulāne teteop.

“Kutdā, gāhāt den pat āleņe ekyongomunne kapi ambolipņane nāngājetā ki bonne otnap. Otmu gāne māmāne otņingirā kulem topne topne memunne ekņetā ki keterakmap. Yakāt otmā gāhālen biwiyeņeāmā ki kepeimai.” Yawu kulemguop. ³⁹ Anitāhālen biwiyeņane ki kepeiwi yakāt topne teteākgāt Yesaiaņe den ālā kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbī nombotņane Anitāhāt hākāņ otmā nāngām kākāsuk mansai. Yakāt otmā biwiyeņe alitmā hiliwahonetgāt yākne nāngān nāngānyeņe mem gulip tuhuyiņgimu ki nāngājetā hāumap. Otmu senyeņe mem kātāpgumu ki ekņetā keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yāhā Yesu āwāņane āi sām wanop ya tuhum tiņ pilām mumunāmbā yahatmu ekņetā ālā kândākdā otbuap ya Yesaiaņe emet ināņan ekmā nāngām kulemguop.

Miti emetņahāt galem nombotņane biwiyeņe Yesuhālen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gārāmā Yura nengāt miti emetņahāt galem nombotņaneāmā biwiyeņe Yesuhālen katbi. Yawu gārāmā bukuliņpyeņane nāngāyiņgiņetā yahalākgāt lohottņanāk

manbi. Yawu manbi yakât Anitâje nângâmu ârandâj oap me bia yakât ki nângâwi. Yawu nângâm Parisaioje nângâm bâleyingim miti emetjambâ kewilâyekjetâ yaehen manmaiht Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât ki sâwi.

⁴⁴⁻⁴⁵ Yesuje torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âl me âlâje nâhâlen biwiyenje kepeimai yamâ biwiyenje nâhâlen kepeiaim sâm awoñne hângânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âl me âlâje nâhâlak nângâmai yamâ nângânihiain sâm awoñne hângânnohomu gewan yâk nângâwanjimai. ⁴⁶ Yâhâ balam sem lajinje pilâmu lohimbiñe ekmâ henjenjumi yakât dopjeâk nâje hohetyenjan ge manmune nâhât manmannahât lajinjanje biwiyenjan pilâmu harj sâyingim. Yawu otmâ lohimbi âl me âlâje omoñan torokatmâ manmaiht biwiyenje nâhâlen kepeim manjetâ harj sâyingiâkgât gewan.

⁴⁷ Nâje lohimbi den âian katyekmâ matje yingiwihât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikjan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotjanje nâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âian ki katyekmâ matje yingiwom yakât topje yuwu. ⁴⁸ Den ekyongomune nângâjetâ gemu bet pilâmai den yujahâk sâp patoen topyene mem tetemu Anitâje matje yingiuwap. ⁴⁹ Nâje den ekyongom gaman yuâmâ nine engatneâk ki ekyongoman. Awoñnanje den yu ekyongowuat sâm hângânnohomu gewan. ⁵⁰ Yakât topje yuwu tap. Awoñnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikjan manmâ yâhânomai ya nângâmune bulâje otmâ. Yakât otmâmâ awoñnanje den yu ekyongowuat sâm nihiop. Yawuâk ekyongoman.” Yesuje yawu sâop.

13

Yesuje hoj bawalipje yengât kâiyenje piriop.

¹ Emet omoñ otmu harj sâwuap yan Tihit tihit hombanj tetemu Yesuje pilânenekmâ âwâjahâlen âwurem yâhâwuap yakât nângâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nângâmunje keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhukmâ sot um newin. ² Otmu bukunenje âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanje, kutje Yurasi sâm, Karioto yan gâtje. Yamâ Satanje emelâk yâkât biwiñan kionjmu Yesu betnehen kionbuap yakât biwiñe kalop. ³ Yawu gârâmâ Yesu âwâjanje wâtje wanjâ hângângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbangiop yakât nângâop. Yawu gârâmâ umatje tetewanjimu yakât kakjan âwâjahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nângâm manmanje ki alilop. ⁴ Yawu otmâ nenje bukulipnenje yengât nângâm hoj bayingehât Yesuje nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sângum kâlep mânunjahop ya tumu pilâm kereñ âlâ mem pânjan kepeiop. ⁵ Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoj bawalipje konok konok kâinenje piriningiop. Pirimâmâ kereñ meningiop. ⁶ Yawu otmâ, Simon Petoro yakât kâine piriwanje sâm otmu yakât Petoroñe nângâmumatje otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanjan.”

⁷ Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihiñan yakât ki nanjat. Hâmbâi mâne gâmâ topje nângârâ keterakbuap.”

⁸ Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukje, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâje kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânenekmâ gikiâk manbuatgât nanjan.”

⁹ Sâmu sâop. “Bâinj, âlepne gâje pirinekebe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuap. Gâje bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanjan.”

¹⁰ Sâmu sâop. “Yen kerekne omoñânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenje konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenjan gâtje âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. ¹¹ Yurasiñe ikje betnehen kionbuap yakât nângâm sâop.

¹² Otmu kâiyenje ya kerehâk pirim pesuk pilâm sângumje holanjâ kalop ya yâhânje mem mânunjahop. Mânunjakmâ gewâkjan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwerenje kâiyenje piriyeksan yukât topje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. ¹³ Yeñeâmâ “Patonenje” me “Kutdânenje” sâm nohonmai. Nâje yengât kunyene manman yakât nohonmai ya nângâmune ârandâj oap. ¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ nâje kunyene oan yakât otmâmâ yeñe hoj bawanjakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yeñe hoj banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâje hoj hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otjetâ amutyenjan manbomgât dop bia. ¹⁷ Yakât nângâm sâp yiwerenje yu hoj bayingian yakât dopjeâk hoj bawanjaknomai. Yawu otmomai yanâmâ Anitâje nângâmu ârandâj otmu biwi herone mannomai.

Yesuje ikje betnehen Yurasiñe kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenjahât topje nângâm tem lâunihim manjetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niat yanjeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonje teteâkgât yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâje sâp yiwerenje yu den ekyongoan yukât bonje tetewe

sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yakât topje ekmâ nângâm hejgenjnomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângâjet. Lohimbi âlâ me âlâje buku otnihimai yanje nâ otnihaiin sâmun awonje hângânnohomu gewan yâk otbanjimai. Yawu gârâmâ nâje yawuâk hângânyongomune arinetâ buku otyingjinomai. Yawu otyingjinomai yanje yen otyingjaiin sâmun yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betjeheh kionbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

²¹ Yesuje yawu sâmun biwiñje umatje otmu yuwu sâop. “Bulânjanâk ekyongomune nângâjet. Yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje betnehen kionbuap.” ²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nângâmunje teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetje hikuakmâ konohâk olopgât nâmâ yâk hâlâjmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroje senjanjak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmun eknohomu nângâm nâje Yesu yuwu sâmun âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nângâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wajmune nembuap yakât yan.” Yawu sâmun sot mem motokmâ Yurasi wajmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanne biwiñjan kionop. Biwiñjan kionmu yanjak Yesuje nângâm yuwu sâmun ekuop. “Gâ yiwereñje yu me ya otbehât nanjat. Ya âlepñje otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuje Yurasi yawu sâmun ekuop yakât topje bukulpññje ki nângâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasije nengât tewetsenñje galemgun manminiop. Yakât otmâ bukulpññje nombotññje yuwu nângâwi. “Yurasije tewetsenñje mem ari sot puluhuaâkgât Yesuje ekuap,” yawu nângâwi. Yâhâ nombotññjeâmâ “Yurasije tewetsenñje sâlikum nombotje hârem lok umburuk mansai ya yinggiâkgât ekuap,” yawu nângâwi. ³⁰ Yesuje sot mem motokmâ wajmu miop yanâk Yurasije yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenññje kepeiakmâ buku oranjim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuje yuwu sâmun eknongop. “Anitâñje nâ lok bulâñje hângânnohomu gewan yakât topje lohimbî kerekñje nângâm hejgenjgunjetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbî dondâñje ekmâ nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâje Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekjetâ ewe membe otmu yanjak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulpññje, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nângâjet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeñje arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâñje biwiññje kepeiyekmâ mansan yakât dopñeâk yengu biwiñññje kepeiakmâ buku oranjim mannomai. ³⁵ Yawu oranjim mannomai yanâmâ yeñje nâhât honj banihim mansai yakât yen yekmâ nângâyingjim hejgenjgunomai.” Yawu sâop.

Petoroje Yesu betguwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuje yawu sâmun Petoroje yuwu sâmun âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat?” Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinomai? Yâhâ kasalipññje gohoñjetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanjan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmun nângâ. Gâñje nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbunje otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuje himbimân kawenenñje hejgenjguwuap yakât sâop.

¹ Yesuje torokatmâ yuwu sâmun eknongop. “Nâñje pilâyekmâ ariwom yakât ki nângâm ketet otnomai. Yeñje Anitâ tihit tihit ambonjahâlen biwiñññje kepeim manmai yakât dopñeâk nâhâlen gurâ biwiñññje kepeim mannomai. ² Awoñje tatmap yan emet biwiñje dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâñje emelâk yakât sâmun tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yengât kawememune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenñje hejgenjgun yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâñje Anitâhât tem lâum âi sâmun nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwomgât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenññje kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmun bukunenñje âlâ, kutñje Toma sâmun, yâkñje yuwu sâmun âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat ya ki nanjan. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâñje Amboñeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nângâjetâ bulâñje

otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yanje manman kârikjan mannomai. ⁷Yeje nâhât topne nângâm metewi mâne Awoŋnahât topnje emelâk nângâmbâi. Yawu gârâmâ yeje yupâek nâ nekmâ nângânomai yamâ Awoŋnahât topnje nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâmu Pilipje sâop. “Kutdâ, awoŋnenje tiripnongorâ eknehât nanġain. Ekmunje biwinenje huruŋ sâwuap.”

⁹Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanġat? Anitâ orop dopnetje konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nâhât topne nanġap yamâ Awoŋnahât topnje gurâ nanġap. Topnetje yawu tapġât wongât “awoŋnenje tiripnongorâ ekne” sâm eknohoat? ¹⁰Nâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topje nanġat.” Yawu sâm ekum yuwu sâm eknongop. “Nâje den ekyongoman yuâmâ nine enġatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkŋe mâmâje otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ kulem topje topje mem gaman. ¹¹Yawu gârâmâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ konohâk tatmait ya nângânetâ bulâje olâġġât nanġan. Ya nângânetâ ki bulâje otbuap otmuâmâ kulem topje topje mem gamune ekmâ yakât nângânomai yanâmâ netġât nângânetâ bulâje otbuapġât nanġan. ¹²Bulâŋanâk ekyongomune nângânet. Awoŋnanje mâmâje otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ âi memune bulâje tetemep. Yakât otmâ Awoŋnahâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâje pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeŋanje kepeim manġetâ mâmâje otyiŋgiwom. Yawu otyiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ âi menġetâ bulâje tetewuap. ¹³Awoŋnahâlen arimune yan yeje biwiyeŋanje nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepje nângâyiŋgiwom. Nângâyiŋgimune bulâje tetemu lohimbîje ekmâ Awoŋne mepaenomai. ¹⁴Yakât yâhâpŋe sâmune nângâm henjenjunet. Yeje nâhâlen biwiyeŋanje kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepje nângâyiŋgiwom.

Wâtġât mâmâŋahât Heak gewuap yakât Yesuŋe sâop.

¹⁵Yeje nâhâlen biwiyeŋanje kepeim mannomai yakât bonje yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶Yawu manġetâ nâje Awoŋne ulitgumune yâkŋe ikŋe Wâtġât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâje otyiŋgimu yâkât wâtŋan mannomai. ¹⁷Yâhâ yeje yâkât wâtŋan mansai. Yakât otmâ yeje yâkât topje nanġai. Yâhâ hâmbâi yâkŋe biwiyeŋanje ge mâmâje otyiŋgiwuap. Lohimbî biwiyeŋe pâlâmje otmâ belângen mansainje yâkât topje ki nanġai. Yakât otmâmâ ya yeŋâlen ki ge mâmâje otyiŋgiwuap.

¹⁸Nâ yiwerenje pilâyekmâ ariwomani. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaihât nâje âwurem gewom. ¹⁹Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakŋan lohimbî biwiyeŋe pâlâmje otmâ belângen manmainje âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâje mumuŋambâ yahatmâ manman kârikjan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeje gurâ mumuŋambâ yahatmâ nâhâlen torokatġetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰Yâhâ mumuŋambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoŋ orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ konohâk tatmait yakât topje yeje nângâm henjenjunomai. Otmu yen orop biwi nângân nângânnetje hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nângânetâ keterakbuap.

²¹Lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwiyeŋanje kepeim manmai yamâ nâhât den nângâm tem lâunihimai. ²²Otmu nâhâlen biwiyeŋanje kepeim mannomai yamâ Awoŋnanje wawaeyekmâ tihityenje otbuap. Otmu yeje nâ orop konohâk otġetâ yanâmâ nâje biwiyeŋanje gemune topne nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

²²Yawu sâmu Yurasi Simon nanje yâkât nambenjanje yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nângâwe. Biwinenje gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenjan gerâ topge nângâm henjenjunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbî belângen mansai ya yeŋġât biwiyeŋanje ki gerâ topge nângânomai?” Yawu sâop.

²³Sâmu sâop. “Lohimbî âlâ me âlâje nâhâlen biwi nângân nângânyeŋanje kepeim manmainje nâhât denne nângâm lâumai. Lohimbî yawuya Awoŋnanje wawaeyekmâ tihityenje otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴Yâhâ lohimbî âlâ me âlâje biwi nângân nângânyeŋanje nâhâlen ki kepeim manmainje nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâje den kâsikum yinġim gaman yuâmâ nine enġatneâk otmâ ki kâsikum yinġiman. Awoŋnanje sâm nihioy ya kâsikum yinġiman. ²⁵Yâhâ sâp yiwerenje yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topġambâek ekyongoan. ²⁶Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakŋan Awoŋnanje ikŋe Wâtġât mâmâŋahât Heak hângângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâje otyiŋgimu nâje den kâsikum yinġiminiwan ya bunewâk nângânetâ keterak yinġiwuap.

²⁷Nâ pilâyekmâ yâhâwomani. Biwiyeŋe itoŋ galaŋ otmappġât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbî belângen manmainje yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkŋe otnomai yawu ki otbom. Nâjeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nângâm ki gorâyiŋġiâk. ²⁸Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanġai.

Yâhâ yeŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai mâne nâŋe Awoŋnahât sâtġât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nâŋġâm heronje nâŋġâmbâi. ²⁹ Nâŋe yiwereŋe den ekyongoan yukât bulâŋe tetemu eknomai. Tetemu eknâ yan topŋe nâŋġâm henġenġumomai. ³⁰ Yiwereŋe manman bâlenjahât ambonŋe hoŋ bawalipŋe hâŋġânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâŋe yen orop den kâlep huhunomġât sâp bia. Yamâ benŋe manman bâlenjahât ambonje yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu ġârâmâ nâŋe Awoŋnahâlen biwinanŋe kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbî kerekŋe nâŋġâŋetġât Awoŋnahât tem lâuwangiman. Lâuwangim umatŋe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâŋ ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatŋetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuŋe wain tâkŋan hâum ikŋahât topŋe sâop.

¹ Yesu ikŋan hâum yuwu sâŋ eknongop. “Nâ wain tâkŋe yan hâum ninahât topne sâŋ ekyongomune nâŋġâŋet. Nâmâ wain topŋe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatŋe yawuya. Yâhâ Awoŋneâmâ wain kalam yakât ambonje yawuya. Ikŋahâk wain bulâŋe kinġitŋe orowâk kinâġġât hârâtŋe kum henġenġumap. ² Yâhâ awatŋe âlâhât bonŋe ki kinmap yamâ Awoŋnanŋe hârem panmu hâlâlâŋ sâmap. Yâhâ awatŋahât bonŋe kinmap yamâ bonŋe kinġitŋe orowâk kinâġġât hârâtŋe kum henġenġumap.

³ Yakât dopŋeâk nâŋe den kâsikum yinġim gaman ya nâŋġâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen torokatmai. ⁴ Nâhâlen torokatŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtnan manmâ yâhânomai. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatŋe pak sâŋ gewuap otmuâmâ yan bonŋe âlâ ki kinbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhâlembâ dâiakmâ mannomai yanâmâ bonŋe yengâlen ki tetewuap.

⁵ Nâŋeâmâ wain topŋe yakât dop oan. Yâhâ yeŋeâmâ wain kele awatŋe yakât dop oai. Ġârâmâ yeŋe nâhâlen torokatŋetâ orowâk mannom yamâ yengâlen bonŋe âilonġo tetewuap. Yâhâ yeŋe nâ pilâneknomai yamâ yengâlen bonŋe âlâ ki tetewuap. ⁶ Yâhâ wain awatŋe âlâŋe bonŋe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlâŋ sâwuwap. Hâlâlâŋ sâmu kâlâwân uŋetâ sewuap. Yakât dopŋeâk lohimbî âlâ me âlâŋe pilâneknomai yamâ Awoŋnanŋe panyekmu hem nâpumân ge kionġetâ kâlâŋŋe seyekbuap. ⁷ Yâhâ yeŋe nâhât den lâum manŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeŋe yu me yakât ulitnohonomai yamâ âleŋŋe nâŋġâyinġiwom. ⁸ Yeŋe nâ orop manmâ tem lâunihinomai yanâmâ yakât bonŋe manman âilonġo yengâlen tetewuap. Yengât manman tetemu lohimbîŋe yekmâ nâhât hoŋ bawalipne sâŋ Awoŋne mepaenomai. ⁹ Yâhâ Awoŋnanŋe wawaenekmâ tihitne otmâ ġap yakât dopŋeâk nâku yawuâk wawaejekmâ tihityeŋe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaihât nanġan. ¹⁰ Nâŋe Awoŋnahât tem lâum manmune yanġak yâkŋe biwinanŋe kepeinek mâ gamap. Yakât dopŋeâk yeŋe nâhât tem lâum mannomai yanâmâ nâku yawuâk biwinanŋe kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeŋe nâhât den nâŋġâm biwiyenŋan katmâ heronje kakŋan manŋetġât nâŋe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihinomai mannomai. Yanâmâ yengât nâŋġâm nâku yawuâk biwi hero nâŋġâyinġiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâŋ ekyongomune lâum manŋetġât nanġan. Nâ orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranġiain yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranġim mannomai. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe buku âlâhât tep âlep nâŋġâwawinġim sârererġetâ yakât yongonġetâ munomai yuŋe buku orotġât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeŋe nâhât tem lâum mannomai yamâ nâhât bukulpne yawu mannomai.

¹⁵ Yâhâ lok kunŋe âlâŋe ikŋe biwinan den tatmap ya hoŋ bawalipŋe ki ekyongomap. Yawu ġârâmâ Awoŋnanŋe den eknohomap yamâ nâŋe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâŋġâm hoŋ bawalipne ki sâyinġiwom. Yamâ bukulpneâk sâmune ârândâŋ otbuap. ¹⁶ Yawu ġârâmâ yeŋe ki menekbi. Nâŋe yen meyekmâ âi sâŋ yinġim hâŋġânyongomune arinomai. Ari lohimbî nâhât den pat âleŋŋe ekyongonġetâ nâŋġâŋetâ bulâŋe otmu manman kârikŋan mannomai. Yakât otmâ yeŋe wuân me wongât nâŋġâm nâhât wâtnan kinmâ Awoŋne ulitgunomai yamâ âleŋŋe nâŋġâyinġiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâŋŋe sâmune nâŋġâŋet. Yeŋe biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oranġim mannomai.

Lohimbî belângen manmainŋe Yesuhât komot yengât hâkâŋ otmai.

¹⁸ Lohimbî belângen manmainŋe kasa otyinġinomai yanâmâ ki pârâk pilânomai. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yengât kasa otyinġinomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleŋe otmâ mansai ya yengâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyinġimbâi. Yawu ġârâmâ yenâmâ emelâk nâŋe nine pat kuyinġim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbî yanŋe yengât hâkâŋ otmâ mem ge katyekne sâŋ otmai.

²⁰ Nâŋe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenŋan katmâ nâŋġanomai. Lohimbîŋe lok kunŋe otmu yakât hoŋ bawalipne yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yinġinomai.

Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopñeak yen yawuak mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotñañe nâ buku otnihim denne nângâmâi mâne yen gurâ yawuak lohimbi nombotñañe buku otyingim denyenñe nângâmbâi. ²¹ Lohimbi belângen mansainñe Awoññañe hângânnohomu gewan yâkât topñe ki nanñgai. Topñe ki nanñgai yakât otmâ yen gurâ kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâñe hânân yu ki ge Awoñnahât topñe ekyongowan mâne yâkñe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa miai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâeyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhât hâkân otmâ betnihim manmai yañe nâ otnihaiin sâm Awoñne otbañgimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâñe hohetyenjan manmâ kulem topñe topñe ki orotñe ya mewan mâne ki ekñetâ tâjât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoñnâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonñe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokñe imbiâk kasa otnihaii.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoñne ekumune ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kionñu nâhât den pat âlepñe nângâñetâ bulâñe otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topñe katmâ gain yakât mem hewewenñe tuhuyekmu nâhât den pat âlepñe sâm hañ tuhunomai.”

16

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmainñe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyenñe âlâhâlen katmaiñât den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiñe yengât hâkân otmâ miti emetñambâ kewilâyekñetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yañe Anitâhât sâtgât oain sâm yongonñetâ munomai. ³ Yamâ Awoñ orop netgât topnetñe ki nângâm henñeñgum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânñan den yu ekyongoan. Arimune yenjiâk tatñetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nângâm mannomai.

Wâtgât mâmâñahât Heakgât ñep

⁵ Nâmâ hângânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât topñe girawuhât yâhâwuat sâm ki âinohomai. ⁶ Nâñe katyekmâ yâhâwom sâmune nângâñetâ biwiyenñe umatñe oap.

⁷ Bukulipne, bulâñanâk sâmune nângâñet. Nâñe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otyingiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hângângumune ge mâmâñe otyingim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe ki kepeim tosa otmai ya enñatyañan gemu nângâñetâ keterakiyngiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâñe lohimbi yekmu ârandâñ olâkgât âi sâm nihiop ya tuhumiñ pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topñe gurâ nângâm henñeñgumomai. ¹¹ Otmu Anitâñe manman bâleñahât ambonñe sâm hârewañgim mem ge kalop yakât nângâñetâ keterakbuap. Yawu nângâm henñeñgum nâhâlen biwiyenñe kepeim mannomai.

¹² Nâñe sâp yiwerenñe den umatñe topñe topñe tap ya kâsikum yingimbâm. Yamâ yiwerenñe yakât topñe nângânomaihât dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den bulâñe ekyongomu nângânomai. Yawu otmu yâkât topñe nângâm henñeñgumomai. Yâkñeâmâ ikñe enñatñeak ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâñe otyingimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topñe nângâm henñeñgumomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângânyenñe mem kusânyingimu nâhât topne nângâñetâ keterakiyngiwuap. Nângâñetâ keterakiyngimu nâhât nângâñetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâñe Awoñnahât nângân nângânñan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yañak nâku yawuak Wâtgât mâmâñahât Heak ekumune topñe sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoñ bawalipñañe enñat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuak âwurem gewom.” ¹⁷ Yesuñe yawu sâm eknongomu nângâm pâpñuwu. Nângâm pâpñum nennahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâwome ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuak âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topñe girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topñe pâpñum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu nângâmunnñe biwinenñe ekmâmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuak âwurem gewom,” yawu ekyongomune nângâm biwi yâhâp otmâ topñahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Nâñe pilâyekmâ ariwom yan nâhât

isem engat hako nāngānomai. Engat hako nāngānomai yanāmā lohimbī belāngen mansainē kāndātyeņe kuwiknomai. Otmu yengāt biwi nāngām nāngānyeņe umatņe otbuap yamā sāp kālep ki otbuap. Yakāt kakņanāmā ālākuāk herone pato nāngānomai. ²¹ Den yukāt topņe nāngāņetā keterahākgāt den ālāen hāum sāmune nāngāņet. Imbilipnennņe naom mene sām hāliilikmā tatmā memai. Otmu naom ya kionmu yan hākyeņe sānduk sāmu herone pato nāngām yakāt kakņan hāhiwin nāngāmā ya nelāmyongomap. ²² Yakāt dopņeāk nāne pilāyekmā arimune engat hako nāngānihinomai. Otmu sāp kālep ki otmuāk āwurem gemune nekmā tepyeņe sānduk sāmu herone pato nāngānomai. Herone nāngāņetā lok ālā me ālāne yāhāpņe engat hakoān ki katyeknomai. ²³ Yāhā sāp yan nine topne ki nāngām pāpgunomai. Yakāt otmā āi pāi ki tuhuneknomai. Den bulāņanāk sāmune nāngāņet. Yeņe biwiyeņe nāhālen kepeim wuān me wongāt nāngām awoņne ulitgunomai yamā ālepņe nāngāyīngiwuap. ²⁴ Yamā emelāk āi topņe katbin yapāek yeņe wuān me wuāngāt awoņne ki ulitgum gaņetā yu oap. Yāhā sāp yiwerene yupāek ālepņe nāhālen biwiyeņe kepeim awoņne ulitgum manņetā nāngāyīngimu herone kakņan manmā yāhānomai.

²⁵ Nāne yu me yakāt den ālāen hāum ekyongoman. Gāmālāhāmā awoņnahāt topņe ya nāngāņetā keterakuapgāt tāņ tāņāk ekyongowom. ²⁶ Sāp yanāmā nāhālen biwiyeņe kepeim awoņne tāņ tāņāk ulitgunomai. Yakāt otmāmā nāne yengāt kaweyeņan kinmā hilām ārāndāņ ki ulitguomai. ²⁷ Nāmā āi topņe ki katmāek awoņne orop embāņāmbāek tatmā gam yanjak pilām hānān yuān gewan ya nāngāņetā bulāne otmu biwiyeņe nāhālen kepeim mansai. Yawu mansai yakāt Awoņne wawaeyekmā tihityeņe otmap. ²⁸ Bulāņanāk nā Awoņnahālebā gewan. Yakāt otmā āi tuhūm pesuk pilām āwurem yāhāwe sām oan.” Yawu sāop.

²⁹ Yesuņe yawu sāmu yuwu sām ekuwin. “Yiwereneāk eksain. Gāņe den tāņ tāņāk eknongorā yakāt topņe tetemu nāngāmunņe ālepņe oap. ³⁰ Gāņe biwinenņe kerek ekmā nāngāmāt. Yawu gārāmā biwinenņan tap yakāt ki hāum pāpgunat. Yakāt otmā Anitāņe hāngāngohomu ge mansat yakāt nāngāmunņe bulāne oap.” Yawu sāwin.

³¹ Sāmunņe sāop. “Ālepņe nāhāt topne yiwerene nāngām biwiyeņe nāhālen tināk kepeim mansai. ³² Yawu gārāmā sāp kālep ki otmuāk kiņgityeņahāt otmā pilānek mā tiok taok otmā ālāhu kapiņan kapiņan arinomai. Ariņetā nāmā niniāk ki tatbom. Awoņne orowāk tatdom. ³³ Yawu gārāmā yuwu sāmune nāngāņet. Yeņe nāhālen torokatņetā biwi nāngām nāngānennņe kepeiakmā konohāk otmu biwi sānduhān mannomai hāt den yu ekyongan. Yeņe yawu manņetā lohimbī belāngen manman bāleņahāt amboņe mem ge katmā kunyeņe pato mansan ya nāngām mannomai.”

17

Yesuņe hoņ bawalipņe yengāt nāngām Anitā ulitguop.

¹ Yesuņe den yawu sām eknongom senņe pak sām himbimān ekmā āwāņe yuwu sām ekuop. “Awoņ, lohimbīne nekņetā yahatmu mepaeneknomai hāt sāp tālāhuap. Yawu gārāmā gāņe māmāņe otnihirā tem lāuhihim mansan. Yakāt otmā lohimbī kerek wawaeyekmā tihityeņe otbe sām oat yakāt bulāne ekmā mepaehek mannonmai. ² Emelāk “Lohimbī kerek yengāt kunyeņe otmā manbuat” sām āi nihion. Yakāt otmā emelāk lohimbī yengāt manman kārīkņahāt pat kuyiņgion yamā biwiyeņe mem hewewer tururā nāhālen torokatnomai yamā yakāt bulāne yīngiwom. ³ Yāhā manman kārīkņahāt topņe yuwu. Gā konok Anitā bulāne tatmā gamat. Otmu gāņe tihityeņe otbe sām nā hāngānnohorā gewan. Ya lohimbīne nāngāņetā bulāne otmu netgālen biwiyeņe kepeim mannomai yamā manman kārīkņe yīngimune menomai. ⁴ Gāņe āi sām nihim hāngānnohorā gewan ya tuhūm pesuk pilāwom yanāmā lohimbī kiņgitņe orowākne ekmā mepaeheknomai. ⁵ Awoņ, embāņān hān himbim ki kāndikyotgon yan biwinetņe konohāk otmā orowāk tatmā gawit. Yawu gārāmā himbim pilām hān yuān ge mansan. Yakāt otmā sāp yiwerene yuāmā gāhālen āwurem gamune emelāk orowāk tatmā gawit yawuāk orowāk tatmā yāhārom.

⁶ Awoņ, aņgoān lok kāiān konok yu lok bāleņe yengālebā meyhon. Meyekdā nāhālen torokatņetā gāhāt topge sām tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nāhāt tem lāum manmai. ⁷⁻⁸ Gāņe den eknohon yamā kerehāk sām tetem ekyongomune nāngāņetā bulāne otmap. Otmu gāņe hāngānnohorā gewan ya gurā yawuāk nāngāņetā bulāne otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nāngām nāhāt āi torokatmā tuhūm tin pilām net orop mannongāt māmāņe otyiņgihāt nanņan. Māmāņe otyiņgirā nāhāt wātnan kinmā den pat ālepņe ekyongōņetā lohimbī kiņgitņe orowākne nāngām mepaenekmā mannomai. Yawu otmā ya yengāt nāngām ekgohoan. Yāhā lohimbī belāngen manmai ya yengāt ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitā Awoņne. Topge ikiņiāk tap. Tat tatge ālā kāndākdā tatmā gaonņak tatmā gamat. Otmu tatmā yāhāwuat. Yiwereneām hoņ bawalipne pilāyekmā gāhālen āwurem gawom. Yawu gārāmā nāhāt hoņ

bawalipne yuŋe yuân torokatmâ lok bâleŋe yengât hohetyeŋan mannomai yamâ gâŋe mâmâŋe otyingim tihityeŋe otbuat. Mâmâŋe otyingirâ netŋe biwinetŋeŋe konohâk otmap yakât dopŋeâk lok yuŋe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoŋ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuŋe pilânekâmâ ari hiliwahomaihât mâmâŋe otyingim gaman. Yâhâ gâŋe mâmâŋe otnihimat yawuâk mâmâŋe otyingiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâŋe teteâkŋetâ bukuyeŋe âlâ osetyeŋan gâtŋe âlâŋe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâŋe nihion ya memune herone nâŋgânihimat yakât dopŋeâk hoŋ bawalipneŋe nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan herone nâŋgâyingiwom. Yakât topŋe nâŋgâm herone kakŋan mannomaihât nâŋe senyeŋan kinmâ den ekgohoan yu nanŋai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbimgât pat oai. Yakât otmâ lok bâleŋeŋe ya yengât nâŋgâm hâkâŋ otmâi. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâŋe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâŋetgât ki nanŋan. Yawu gârâmâ Bâleŋahât Amboŋeŋe mem hilipyongomapgât mâmâŋe otyingihât nanŋan. ¹⁷ Mâmâŋe otyingirâ orotmeme bâleŋembâ keterakmâ gâhât den bulâŋe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâŋe anŋoânâk âi sâŋe nihim hâŋgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âleŋe ekyongom gan. Yakât dopŋeâk nâku âi sâŋe yingim hâŋgânyongomune ari lohimbî den pat âleŋe yakât ekyongonomai.

Yesuŋe ikŋe komolipŋe nengât nâŋgâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awoŋ, sâp yiwerene yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâŋe ulitgohoan. Hâmbâi lohimbî dondâŋe nâhât den pat âleŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeneŋe nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nâŋgâ. ²¹ Awoŋ, gâ orop biwi nâŋgân nâŋgânetŋeŋe kepeiekâmâ konohâk oait. Yakât dopŋeâk lohimbî yaŋe netgâlen biwiyeneŋe kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanŋan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbî belâŋen mansaiŋe manmanyene ekmâ yuwu nâŋgânomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu ge mâmâŋe otyingimu yaŋak biwi konok otmâ buku orangimai.”

²²⁻²³ Otmu gâŋe hâŋgânnohom mâmâŋe otnihirâ ge hohetyeŋan manmune biwinetŋe konohâk otmait yakât topŋe nâŋgâm hengenŋuai. Yakât dopŋeâk nâŋe hâŋgânyongom mâmâŋe otyingimune nâ orop biwiyeneŋe konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbî hânŋan kulemŋan mansaiŋe gâŋe wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâŋe nâ hâŋgânnohorâ gewan yakât topŋe nâŋgâm hengenŋunomaihât ulitgohoan.

²⁴ Awoŋ, lohimbîŋe biwiyeneŋe nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâŋe embâŋân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihane kepeinekâmâ gâ orowâk himbimân tatbisâit yakât sâŋe nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâŋe tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohoan.

²⁵⁻²⁶ Awoŋ, lohimbî belâŋen mansaiŋe gâhât topge ki nanŋai. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ gâhât topge nâŋgâm lok yuŋe nâhâlen biwiyeneŋe katmâ mansai ya ekyongomune tipine nâŋgâŋetâ keteraksap. Yakât otmâ gâŋe wawaenekmâ hâŋgânnohorâ gewan ya nâŋgâm hengenŋuai. Yâhâ nâŋe kulem membom yan gâŋe wawaeyekmat yakât topŋe nâŋgâm hengenŋunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyeneŋe Yesu mewî.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesuŋe yawu sâŋe âwâŋe ekumu pesuk sâmu hoŋ bawalipne nen menenekmu ba to tipine âlâ, kutŋe Kitoron sâŋe, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutŋe Oliwa, ya kambatŋe kâmetbî yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesuŋe menenekmu yan yâhâ tatmâ nâŋgâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nâŋgâop. ³ Yakât otmâ Yurasiŋe betŋehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyeneŋe dâiyekmu unam, wetew, kapamgât senŋe âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenekŋetâ umitŋeŋe yu Yesu kakŋan yâhâwuap ya emelâk nâŋgâop yakât otmâ katnenekmâ gotyeneŋan ba yuwu sâŋe âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe yakât pâinsain,” sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawiŋe denŋe nâŋgâm pârâk pilâm umutyeneŋe arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâŋe âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yesu, yamâ Nasaret kapi amboŋe,” sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hoj bawalipne yu pilâyeknetâ yahatmâ arinetgât nanngan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu den emelâk yuwu sâop yakât bulâne teteop. “Awoj, gâne lok yu mâmânge otyingirâ nâhâlen biwiyenaje kepeim mansai yu yengât tihityene otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoroje tewetne mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyene manop yakât hoj bawane, kutje Maiko sâmu, yamâ ândâpne nombot ya topjambæk kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesurje ekmu bâlemu yuwu sâmu ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatne yu tetenihimu sât gum mumbomgât Awojnane matâp sâmu nihop ya ki watbomgât nanngat hâ? Âlâne yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesurje yawu sâmu ekumu Roma tembe lâu ya yengât kunyenaje sâmu tembe lâulipne otmu Parisaio yengât tembe lâulipyenaje Yesu mem bânje sâhâm menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo âlâ, kutje Anasi sâmu, yakât emelan yâhâwi. Anasi yamâ lok âlâ, kutje Kaipa sâmu, yakât lamatne. Yâhâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyene pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaneâmâ nen Yura lohimi kerekne hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nângâm papatolipnenne ekyongop.

Petoroje Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâhâ Yesu mem Anasihât emelan yâhânetâ Petoro otmu bukunenne âlâneâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâhâ Anasieneâmâ bukunenne ya nângâwanjimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâhânetâ yawuâk watyekmâ betyenjan yâhâop. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petorojeâmâ emet hawijnan peke yakât hângi hâlânâmâ kinop. Yawu gârâmâ bukune Anasihât emelambâ ge hoj bawa imbi âlâne hângi galem gum kinop ya ekumu hângi hindâmu yanâk Petoro gurâ kâlehen yâhâop. ¹⁷ Kâlehen yâhâmu imbi yanje ekmâ sâop. “Âo gâmâ Yesu hoj bawanjim manmat. Yawu geksan.”

Sâmu sâop. “Yu yat yamâ imbiâk yat,” sâop.

¹⁸ Otmu sâp yanâmâ bâlâpne bâleje olop. Yakât otmâ tembe lâu nombotnaje kâlâp unjetâ semu hoj bawa nombotne orowâk menduhuakmâ kâlâp nângâm kinbi. Kâlâp nângâm kinjetâ Petoroje hohetyenjan ga kinmâ kâlâp nângâop.

Kaipane Yesu âi pâi tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesurje nen hoj bawalipne menenekmâ den kâsikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topne hotom uminiwi ya yengât kunyenaje nângâwe sâmu âikuop.

²⁰⁻²¹ Âikumu sâop. “Wongât âinohoat? Kapi ambolipne orop miti emetnjan me opon kâmbuknjan yâhâ menduhuaknetâ den kâsikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipnaje menduhuakmai yan lok senyenânâk kinmâ den ekyongom gaman. Nâmâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nângâmai ya âiyongorâ yakne sânomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu tembe lâu âlâne yahatmâ Yesu ândâpne huhum yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyene ya nekamujan yat?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Nâ den bâleje yan otmuâmâ yakât topne sârâ nângâwe. Nâmâ den âlepne yan. Yamâ girawuhât ândâpne huhuat?” Yawu sâop.

²⁴ Benje, Anasiene sâmu Yesu bânje sâhâm menduhuwi ya ki holanjmâek mem lamatne, kutje Kaipa sâmu, yâkâlen dâmi ariwi.

Petoroje Yesu âlâkuâk betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâhâ Petoro yamâ yawuâk kâlâp nângâm kinop. Nângâm kinmu lohimi orowâk kinbinje towatne ekmâ nângâmâmâ yuwu sâmu ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâk manmat, yawu geksein.” Yawu sânetâ topne kurihiakmâ “Nâ bia,” sâmu irelahop.

²⁶ Sâmu hotom umai ya yengât kunyehât hoj bawa âlâhât ândâpne Petoroje kârâm hâreop yakât hep torehenne âlâ orowâk kinbinje Petoro ekmâ yuwu sâop. “Bulânjanâk Yesu miâi yan gâ orowâk kinjetâ yeksan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁷ Yawu sâmu “nâ bia” sâmu irelahop. Irelakmu yanâk gokorok isiop.

Yesu mem Pilato hâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinetâ yan mumbuapgât den sâmu hârewanjimi. Otmu emet hanj sâmu emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâmu, yakât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit homban yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbine angoân pâku lohimi yengât emetyenjan yâhâmai sâmu samut katbi. Yakât otmâ

Yesu mem ari Pilatohât emet umbiñan kinbi. ²⁹ Emet umbiñan kinnetâ Pilatoñe emelambâ ge yuwu sâam âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuñe otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sâñetâ sâop. “Yeñe girawu otbañginom nanñai ya âleñe yeñe girem den watnâ otbaññet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâam hârewañgiain. Yawu gârâmâ nenñe lok âlâ kumunñe mumbuapgât mâtâp mañguningwi. Yawuhât otmâ gâñe konok sâam hârewañgirâ mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ anñoânâmâ Yesuñe “Nohom howanân kânâñgâneknomai,” sâop yakât bonñe teteâkgât Yura nengât kunlipnenñeñe Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâin, yawu sâñetâ Pilatoñe purik sâam emetñan yâhâ Yesuhât sâamu mem gañetâ yuwu sâam âikuop. “Yura yeñgât lok kutdâ sâamai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâñe ekgohomu nâñgâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtñe. Nâñe Yura yeñgât topyeñe ki nâñgâman. Gâñe girawu olongât papatolipñeñe mengekâm nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbî yu yeñgât lok kutdâ ki manbe sâam oan. Yâhâ nâñe yâk yeñgât lok kutdâ manbe sâam oan mâne papatolipnenñeñe menekmai sâam nine hoñ bawalipñeñe yahatnâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yeñgât kutdâyeñe mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulâñanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâñe yakât topñe ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbîñe den bulâñe nâñgâne sâam otmai yañe nâhâlen torokatnâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonñe ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoñe Yesu muâkgât sâam hârewañgiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâam benñe emet umbiñan gem Yura nengât papatolipnenñe yuwu sâam ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombañ ârândânñe pâi emetñan lok tatminiwi yapâ gâtñe âlâ kapi ambolipñeñe sâñetâ holañyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombañ yuân lok kutdâ yu sâamune holaññetâ ge manâkgât nanñai me bia? Me lok âlâ sâamune holaññetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu yahatnâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetñambâ holaññâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetñan katñetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipñeñe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sâñetâ Pilatoñe ikñe tembe lâulipñe ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtñe metñe yañe kândâtñan lawitmâ hâkñe orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtñe metñe, kon pan pan me hatman yawuya yañe mem kunñan pân pân kepeiwañgiwi. Yawu otmâ sângum kuriñ pâwâwâñ yamâ lok kutdâñe katmâ manminiwi yawuya ya mem latbangiwi.

³ Yawu otmâ senñan gem yuwu sâam ekuwi. “Bâe. Yura yeñgât lok kutdâ pato. Gâñe torokatnâ kinmâ yâhâwuâtgât nanñain.” Yawu sâam ândâpñe huhuwi. ⁴ Yawu otbaññetâ sâtñe kinmu benñe Pilatoñe emet umbiñan ge yuwu sâam lohimbî ya ekyongop. “Yeñgât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâamune mem geñetâ yeñe senyenñe ekñet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmu Yesu tâk sâtñe metñe ya kunñan kepeiwañgiwi otmu sângum kuriñ latbangiwi ya yawuâk tatmu mem geñetâ yuwu sâam ekyongop. “Yeñgât lok kutdâ yu holañmune giâkgât nanñan.” Yawu sâam ekyongop.

⁶ Yawu sâam ekyongomu hotom uminiwi ya yeñgât kunlipyeñe otmu tembe lâulipyeñeñe Yesu ekmâ kârikñan halahuwi. “Howanân kuñetâ muâk,” sâam yawuâk yawuâk sâwi.

Sâñetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanñai ya yeñahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmu sâwi. “Lok yuñe “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” sâop. Yawu sâop yañe nengât girem den loñgâeop. Yakât matñe muâkgât sâam hârewañgiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâñetâ nâñgâm kiñgñahât dondâ otmâ purik sâam Yesu mem emet kâlehen yâhâop.

⁹ Yâhâ yuwu sâam âikuop. “Gâ wonân gâtñe?” Sâmu den olotoñâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoñâk kinsat? Holañgeñetâ ge manbuat me howanân gohoñetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmu sâop. “Anitâñe papatolipge ya biwiyenjan kionmu galem sâmu katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hângâmnohomu takan yanjeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokjan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu Pilatoñe holarj mune ariâk sâmu nângâm ketet olop. Nângâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyenje tâtâemâk yuwu sâmu ekuwi. Lok âlâ me âlâñe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapñe gâhât patohe, kutñe Sisa sâmu, ya mem ge katbe sâmu oap. Yesuñe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâñe Yesu yu holarjâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbangiwuat. Yakât otmâ umatñe teteap yukât Sisa ekumunñe sâmu hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikñeâmâ sâmu hâre hâre kawenjan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutñe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topñeâmâ yuwu tap. “kawe konjak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenñe purik sâwe sâmu otmu yan Pilatoñe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoñ otmu yan Tihit tihit hombanj ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoñe yuwu sâmu ekyongop. “Ekñet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmu sâwi. “Lok yuñe muâkgât nanñain. Yakât otmâ howanân kuñetâ muâk,” yawu sâwi. Sâñetâ sâop. “Lok kutdâyerje yu howanân kuñetâ muâkgât nanñai hâ?” Sâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâñetâ Pilatoñe Yesu ya howanân kuñetâ muâkgât sâmu hâreop. Sâmu hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikñjahâk howanñe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutñe yamâ Yura nengât denân Golihata sâmu, yan gewi. Yâhâ kut yakât topñeâmâ yuwu tap. “Lok Kunje Hahitje,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuñetâ Pilatoñe den âlâ yuwu sâmu howan kunjan kulemguo. “Yesu, Nasaret kapi amboñe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemguo. Yâhâ den kulemguo yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemguo. Yawu kulemgumu lâum kânângâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânângâyelekñetâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbi dondâ bam gawinje ekmâ sâlikuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyenje ya nângâm Pilatoñe hâlen ari yuwu sâmu ekuwi. “ “Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat ya ekmunñe ki ârândâñ oap. Yawu gârâmâ ya gulippum yuwu kulemgum. “Lok yuñeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgum.” Yawu sâwi.

²² Sâñetâ sâop. “Kulemguan ya pilâñetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiñe yâkât senñe âlâlâ mem kâsikuñetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anjim miakbi. Yâhâ sângumñe âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreñe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenñan gâtñe konokñe hâlulâek miakbuap yamâ âlepñe,” sâwi. Yawu sâmu pepa tipi tapi mem duhatmâ kutñe ikñjâk ikñjâk kulemgum amanân mânunjetâ ge talop. Mânunjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewî yan lok kutñe teteop yanje sângum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâñe miti pepaen kulemguo yakât bulâñe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senñe âlâlâ yamâ mem kâsikum anjim miaksai. Otmu sângumne kâlep pato ya âlâhât kutñe teteap yanje hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemguo yakât bulâñe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kuñetâ kinop yakât gotñan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikñe mâmâñe, âlâmâ mâmâñahât gariñe, âlâmâ Maria ya Kelopa apetñe, otmu bânjeâmâ Maria, Matala kapiân gâtñe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâñahât gotñan kinban. Yawu kinmunñe Yesuñe mâmâñe ekmâ tepñe nângâm yuwu sâmu ekuop. “Meñ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâmu ekum yuwu sâmu eknohop. “Buku, meñnetñe yuâmâ gâñe galemguuwat,” sâmu eknohop. Yawu sâmu yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâp yan âwâñeñe Yesu âi sâmu wañop ya tuhum pesuk pilâop ya nângâop. Nângâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât bulâñe bunewâk teteâkgât kândâtñe kuwihakmâ den kârikñe halahum yuwu sâop. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenñe biatmu pâlâmñe olop ya gâñetâ yan giop. Otmu yan kinbinje kereñ wahapñe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen

katjetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu laujan katjetâ niop. ³⁰ Nem yan “Âi sârn nihiop ya dopnan oap.” sâop. Yawu sârn doselek sârn bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâptjan bâlemu omonj otmu yan Tihit tihit hombanj pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaihât hotom uminiwi yengât kunlipyejanje ari Pilato yuwu sârn ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit hombanj tetemu yan lok bâleje ya howanân kinjetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâje tembe lâulipje ekyongorâ ari in yawu kâiyeje kum lotohoyekjetâ munomai. Mujetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sânetâ tembe lâulipje hângânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyeje kum lotohoyekjetâ muowot. ³³ Kâiyeje kum lotohoyekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiyeje ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâje ingepje mem Yesuhât gasumjan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyejanâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemguan yu sâlikum nângânetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manjetgât yu tâj tâjâk kulemguan. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbanjiwi yan yakât bulâje teteop ya yuwu.

“Yakât hahtije konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâje âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâunjetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sârn Yosepje Pilato hâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutje Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboje. Yâktje biwiye Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnennje yengât kinjitjahât otmâ topje kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sârn yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nângâwanjimu ari bukulipje meyekmu ari Yesu mewi.

Yesu lâum ari hangawi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ anjoân omonj âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâktjeâmâ Yesu piriwe sârn otmâ to kukje suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatje pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoje hangure sârn Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukje yanje piriowot. Pirim sângum kâkâlep yanjak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopje âlâ emelâk kusânmâ mem tinjâlojetâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombanjan yu me ya tuhumain sârn samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanj ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepejehen arinomaihat sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet engatje nângâm Maria, Matala kapi amboje, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunjetâ ge lâm mâtâpne kum bâp manjuop ya hindakmu mâtâpne kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sârn Petoro orop netgâlen taka yuwu sârn eknotgop. “Papatolipnennjanje Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misinjutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâje sururuk sârn Petoro wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sârn ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâtanâk kinmâ olelem eksan mâne sângum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yanjahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoroje belângen takaop yanjak burunduâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sângum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sângum tipije mem Yesu kunje katipguwi ya âlâje kitâ mem ketetmâ hejengegum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunje katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumunambâ yahalop nângâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât propete nombotjanje emet inânjan Yesu mumunambâ yahatbuap yakât topje kulemguiwi ya ki nângâmutje keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benje purik sârn âwurem ariwit.

Yesuje Maria, Matala kapi amboje, tetewanjgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariaje betnetjan taka lâm sâtanjan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmâ anelo yâhâp yanje Yesu katjetâ iop ya hâlânmâ nombot nombot talowot. Konokjeâmâ kunjejen talop. Yâhâ âlâ yanjeâmâ kâiyejen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sârn âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misinjutsai?” yawu sâop.

14-15 Yawu sâm kambenje kaknjambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboje mon?” nângâop. Yawu nângâmu Yesuje âikuop. “Imbi, gâma âlâhât pânimâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâje sârâ Yesu lâum ari âlâengen misinjutsai otmuâmâ âlepne eknohorâ bukulpnje ari ekyongomune taka menehât nanjan.”

16 Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatnje ekmâ nângâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topnje yamâ “Kutdâne.”

17 Sâmu sâop. “Nâ Awonjahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâje âwurem ari bukulpnje ekyongowuat. Ekyongom nâhâitnje yamâ “Anitâ awonjenjahâlen ewun âwurem yahap” sâm ekyongowuat.” Yawu sâop. 18 Yawu sâmu Mariane taka den ya nen hon bawalipnje eknongop.

Yesuje hon bawalipnje teteyingjop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

19 Otmu emet omoj otmu yanâmâ nen hon bawalipnje papatolipnenje yengât kinjitenjahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatnje kâriknje mangum tatbin. Menduhuakmâ tatmunje Yesuje hohetnenjan pâràk sânsânâk teteningjop. Teteningim eknongop. “Biwiyenje huruj sâek.” Yawu sâop. 20 Yawu sâmâmâ birinje bâtnje kuwi otmu ingepnje gasumjan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbin. Tiripnongomu ekmâ biwinnenje heronje olop. 21 Yawu otmâ kinmunje yâhâpnje sâop. “Yen biwiyenje huruj sâek. Awonjane nâ hângânnohomu gewan yakât dopjeâk nâku yen hângânyongomune arinomai,” sâop. 22 Yawu sâm kahapumjanje hângutnenekmâ yuwu sâm eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otyingjimu yakât wâtjan kinnomai. 23 Wâtjan kinmâ yakât sâtgât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyingjinomai yamâ Anitâje buku otyingjiuap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyingjinomai yamâ matje umatje yingjiuap.” Yawu sâop.

Yesuje gutje Toma tiripgumu ehop.

24 Yâhâ Yesuje teteningimu gutje ekbin sâp yan bukunenje âlâ, kutje Toma sâm, kutje âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

25 Yakât otmâ belângen Toma ekmâ yuwu sâm ekuwin. “Kutdânenje nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunje sâop. “Âo, yenâmâ den miai. Yawu gârâmâ birinje bâtnje kuwi otmu ingepnje gasumjan hâuop yakât gutje gutje nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nângâmune bulâje otbuap.” Yawu sâop.

26 Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatnje kâriknje mangum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunje Yesuje teteningim sâop. “Yen biwiyenje huruj sâek,” sâop. 27 Yawu sâm purik pilâm Toma yuwu sâm ekuop. “Bâtnan gut yu wâim ekmâ yanak gasumnan ya yawuâk mem nângâ. Nâ bulâjanâk Anitâje hângânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihanje nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

28 Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâjanâk gâ Anitâ orop dopyetnje konohâk mansat.” 29 Sâmu sâop. “Gâje yiwereje gut yu mem eksat yakât otmâ biwihanje nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotjanje ki nekmâ biwiyenanak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nângân nângânyenje huruj sâmu heronje otmâ mannomai.” Yawu sâop.

30 Yesuje kulem topnje topnje miop yamâ kerehâk ki kulemguan. 31 Yâhâ olop miop ya ekbin yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâje tihitnenje otmâ nanje Yesu hângângumu giop yakât nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenanje kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyenanje kepeim denje lâum mannomai yanâmâ manman kârikjahât pat kuyingjop ya menomai.

21

Yesuhât sâtgât otmâ hon bawalipnanje injan dondâ mewî.

1 Sâp yakât kakjan nen hon bawalipnje nombotje Tiweria dengân yakât ginjan menduhuakmâ tatmunje Yesuje teteningjop yamâ yuwu. 2 Nâ otmu atane, kutje Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutje âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâm yan gâtje, otmu lok yâhâp biwiyetnje Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbin. 3 Menduhuakmâ tatmunje emet njin sâwe sâm otmu Petoronje yuwu sâm eknongop. “Nâmâ ge injan dâiwehât nanjan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâm gemunje wanjaen orowâk yâhâwin. Ari omoje pâlâmje manbin.

4 Emet hanj sâmu yan Yesuje dengân ginjan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlêwângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatnje ekmunje ki keterahop. 5 Yâhâ Yesuje yuwu sâm âinongop. “Bukulpnje, yen injan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmu sâmu eknongop. “Inan itâje ya wanja nombotgembâ panjetâ gewuap yanâmâ injan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanjak benne wanja nombotgembâ pilâmunje gemu injan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakjetâ mem dâim wanjaen katne sâmu otmunje umatnje dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâje Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenje yakâ.” Ekumune uk sâmu petnje tuhumm katmâ âi tuhuop yakât otmâ tinjinje yawuâk mem kepeiaknâ saruân kionjmâ Kutdâhâlen yolon otmâ ariop. ⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ wanjaenâk tatmâ puli kum injan itâje dâim dengân ginjan yâhâ kionbin. ⁹ Yesuje banja âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu injan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuje yuwu sâmu eknongop. “Yiwereje injan miai ya nombotnje mem katjetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroje wanja hâmenjan yâhâ injan itârâek mem dâim ginjan gaop. Yâhâ injan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ injan yamâ papatoek yamâ benne injan itâje ya ki berendje sâop. ¹²⁻¹³ Injan nombotnje katmunje semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nângâmunje umatnje otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuje mumunambâ yahalop yakât kakjan dengân ginjan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yanje kalimbuje olop.

Yesuje Petoro den bânje ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunje Yesuje Simon Petoro yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâjeâmâ bukulipganje biwiyenaje hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihanje tinjak hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâje. Nâmâ buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwerenjeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityenje otbuat.” ¹⁶ Yawu sâmu yanjak yâhâpnje yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâje biwihanje tinjak hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâje. Nâje buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemyongowuat.” ¹⁷ Yawu sâmu kalimbuje yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanje, gâje buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuje kalimbuje âikuop. “Gâje buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoroje nângâmu biwijan hâmu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senje âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâje buku otgihiman ya nanjat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemyongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehiwiuap yakât topnje sâwe. Gâje angoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nângâminion yanâmâ âlepnje arim tohominion. Yâhâ gâje sombo otbuat yanâmâ bâtege pilârâ lok bâlenaje sâhâm menduhum ki ariwe nângâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâmu ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesuje topnje yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroje Yesuhât tem lâuwangim manmu umatnje yawu tetewangiwuap. Umatnje tetewangiwuap yan ki lohotnje otmu kujetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotnje otbuap ya lohimbije ekjetâ sâtnje otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ biwihanje nâhâlen tinjak kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petoroje kamberje kakjambâ olelem nâ nehop. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetnje hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bânje newin yan yâk orop hâlâjakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâje betjeheh kionbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petoroje nekmâmâ yuwu sâmu Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâmu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yakât manman yakât ki nângâm ketet otbuat.” Yawu sâmu ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnanje nângâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâitnje “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuje ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yakât manman yakât ki nângâm ketet otbuat,” yawu sâmu Petoro ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nângâminiwân. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâje dondâ.

²⁵ Otmu Yesuje olop miop yakât pânje konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâm yingio. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâm olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋmu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ñerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâm ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwerenŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe ariŋetâ nenŋahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋŋe Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâm ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâŋgumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ anelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolar bolar, yaŋe pârâk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâm ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâm ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petero, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipao nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâm Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋe ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimi nombotŋeŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbi, lohimi 120, yawuyenŋe menduhuakmâ tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipŋe, yuwu sâmuŋe nâŋgâŋet. Yesuŋe lok âlâ, kutŋe Yurasi sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoŋ bawarŋim gamain. Yâhâ Yurasiŋe betŋehen kionŋmâ lok bâleŋe dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasiŋe Yesu mem bâtyeŋan kalop yakât hâmeŋe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyeŋeŋe tewetsenŋe waŋbi. Tewetsenŋe waŋetâ yaŋe mem ari hân âlâ puluhuop. Yawu gârâmâ Yesu betŋehen kionŋop yakât Yurasiŋe nâŋgâm otmâ hilipguan sâm aŋulahop. Yawu nâŋgâm yaŋak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepŋe bâok pilâop. Tepŋe bâok pilâmu tepŋe komŋe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâŋgâm Yerusalem kapi ambolipŋeŋe hân yakât kutŋe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topŋeâm yuwu tap. “Heŋjak puluhuwi” yawu.

Otmu Yurasi hiwawahop yakât nângâm Petoroŋe yuwu sâop. “Emelâk emet inânŋan Anitâhât Wâtgât māmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti yâkât biwiŋan den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulâŋe teteap.

“Lok âlâ emetŋan ki tatmu emetŋe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepŋe pilâop ya lok âlâŋe mem galemguwuap.” Yawu kulemguop tap.

²¹ Yakât otmâ nenŋe bukunenŋe âlâ mem Yurasihât gewâkŋan katmunŋe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneŋe âi topŋe katmâ lohimbî mem toen katyehop sâp yapâek nenŋe Yesuhâlen torokatmâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtŋe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenŋe Yesu mumuŋambâ yahalop yakât den pat âlepŋe lohimbî ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutŋe Yosep Yusito, kutŋe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâm yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâŋe biwinenŋahât topŋe kerehâk nângâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nângârâ ârândân oap yâkât kutŋe biwinenŋan katdâ ekmâ nângânom. ²⁵ Yâhâ Yurasiŋe nepŋe pilâm ikŋe mâtâwân ariop yakât gewâkŋan lok ya katmunŋe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetŋe ikŋjâk ikŋjâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyenê âlâŋe yapâ kutŋe Matia kulemguop ya mem teteop. Mem tetemu benŋe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât māmâŋahât Heakŋe ge aposolo māmâŋe otyiŋgiop.

¹ Yesu mumuŋambâ yahalop yakât kakŋan Sande nombolan yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutŋe “Pentikosi hombanŋ” yawu kunbi. Pentikosi hombanŋ otmu yan lohimbî Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe Anitâ mepa sangan otbanŋine sâm emet âlâen menduhuakmâ tatbi. ² Menduhuakmâ tatjetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nângâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamŋe yawuyenê kunyenê kakŋan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât māmâŋahât Heakŋe ge māmâŋe otyiŋgim lauyenê mem hewewej tuhumu denŋe denŋe sâm ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbî Anitâhât den lâum manminiwiŋe Pentikosi hombanŋ ya ekne sâm kapiyenê pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nângâm lohimbî sesengâlâkŋe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbî yengât denyenê nângâwi. Yawu otmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbiŋe Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benŋe lohimbî takawi yanŋe den ya nângâjetâ denyenê âlâku ikŋjâk ikŋjâk olop. ⁷ Yawu olop yanâk benŋe nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbî den oai yu Galilaia ambolipŋe kerek. Nenŋan gâtŋe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenŋe den sâjetâ nanŋain? ⁹ Nengât topnenŋeâm yuwu. Nen kapi kâlepŋehembâ takain. Nen nombotŋe Pata ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Meria ambolipŋe, nombotŋe âlâmâ Elam ambolipŋe, nombotŋe Mesopotamia ambolipŋe, nombotŋe Yurâia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipŋe, nombotŋe Kaparokia ambolipŋe, nombotŋe Ponto ambolipŋe, nombotŋe Asia ambolipŋe, ¹⁰ nombotŋe Pirihia ambolipŋe, nombotŋe Pampilia ambolipŋe, nombotŋe Aihita ambolipŋe, nombotŋe Apirika ambolipŋe, nombotŋe Kirene kapi nombotŋe Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipŋe. ¹¹ Nombotŋe Kereta ambolipŋe, nombotŋe Arawia ambolipŋe, otmu nombotŋe Roma ambolipŋe. Nen yawuŋe tain. Nen nombotŋe Yura lohimbî bulâŋe. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ Yura nengâlen torokatjetâ orowâk mansain. Nen lok topŋe topŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipŋaŋe nenŋe denânâk sâjetâ nanŋain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nângâjetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topŋe nângâne sâm pâpguwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topŋe girawu?” sâm alahuwi.

¹³ Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe Yesuhât lohimbî yekmâ senyenŋan gem yuwu sâwi. “Yeŋe wain to dondâ neŋetâ biwiyeŋe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe yahatmâ kulem ekbi yakât topŋe ekyongop.

¹⁴ Yawu sâjetâ Yesuhât aposololipŋaŋe yahatmâ kinmâ Petoroŋe lohimbî takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topŋe ekyongomune nângâŋet. ¹⁵ Omoŋânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksaî yuŋe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yoele sâm, yâkŋe den kulemguop yakât bulâŋe yiwerenê tetemu eksai yu. Emelâk den kulemguop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâŋe yuwu sâm eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâŋe nine Wâtgât māmâŋahât Heak hângângumune ge lohimbî māmâŋe otyiŋgiwuap. Māmâŋe otyiŋgimu lohimbîŋe nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai yanŋe nâhât den sâm tetem lohimbî

ekyongonomai. Otmu biwiyenye mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâjanâk sâp yan Wâtgât mâmâjahât Heakne hoj bawalipne mâmânye otyingimu nâhât den sâm tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbî kerek matje yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nângâmune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmgât emetsenye bok sâmu omoj bâleje sahakbuap. Yâhâ omongât emetsenye yañeâmâ kurij hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatje topje topje yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekjetâ sâtje otmu hu halak tuhunomai. ²¹ Sâp yan lohimbî âlâ me âlânye nâhâlen biwiyenye kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitânye yawu sâm eknohop.” Den yawu kulemguop tap.

Petoroje Yesuhât topje ekyongop.

²² Petoroje torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nângâjet. Anitânye Yesu Nasaret amboje ya mâmânye otbângimu hohetnennjan manmâ kulem topje topje memu ekmunje âlâ kândâkdâ otmu Anitânye hângângumu giop yawu nângâmain. ²³ Yawu gârâmâ yeje Yesuhât hâkâj otmâ lok bâleje yengât bâtyenjan katjetâ yâkne mem howanân kujetâ muop. Yawu otbângiwi yakât Anitânye emelâk emet inânnjan nângâmu ârândâj otmu mâtâp ya sâm wañop. Mâtâp ya sâm wañmu yanak benje howanân kujetâ sâtgum muop. ²⁴ Kujetâ muop yamâ sumânâk tatbuapgât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitânye mumunjabâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânnjan tâmbânenne Dawitije Yesuje mumunjabâ yahatbuap yakât nângâm yuwu kulemguop tap.

“Kutdâ gâ orowâk manmâ gan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanjan. Biwi yâhâp otmangât mâmânye otnihim gamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepne otmu tem lâuhihim herone nângâhiihan. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumunjabâ mem yahatnekbuat. Yawu otnihiwuat nângâm biwine ki houj sâwuap. ²⁸ Gânye nângân nângâne mem pâroñ pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topje nângâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nângâm biwine herone otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulemguop tap.

²⁹ Tâmbânenne Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nângâjet. Yâkât sumje ekmain. ³⁰ Anitânye poropete âi sâm wañmu yâkât den lohimbî ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitânye pat kuwañjim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtje âlâ tetewuap ya mem kânângâmune kawehan kinmâ nine lohimbî galemoyongowuap.” ³¹ Anitânye yawu sâm pat kuwañgiop. Otmu Anitânye Yesu Kiristo mumunjabâ mem yahatbuap yakât nângâm Dawitije emet inânnjan den yuwu kulemguop.

“Mumu yan Anitânye umutje miop. Otmu hâkne tâtuk sâmapgât mumunjabâ mem yahalop.” Yawu kulemguop.

³² Anitânye Yesu mumunjabâ mem yahatmu nen kerekne ekbin. ³³ Anitânye Yesu mumunjabâ mem yahatmu ikne orop tawot. Otmu emet inânnjan âwânye Anitânye Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heak ya hângângumu ge mâmânye otningimu denje denje sâmunje nanjai.

³⁴ Otmu Dawiti ikjak himbimân ki yâhâop. Yawu gârâmâ emelâk emet inânnjan den yuwu kulemguop.

“Anitânye nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmânye otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” Yawu kulemguop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kujetâ muop ya yeje amboje oal. Yawu gârâmâ Anitânye mumunjabâ mem yahatmu kunnenne tap. Yakât otmâ Kutdânenne sâmain. Yawu.”

Lohimbî dondâhâlâkne Yesuhâlen biwiyenye katbi.

³⁷ Petoroje yawu sâm lohimbî ekyongomu nângâjetâ biwiyenjan hâumu aposolo nombotje ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenje girawu otmunje Anitânye nenekmu ârândâj otbuap yakât sâjetâ nângâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâjetâ sâop. “Anitâ Kutdânenne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge yen otmu lohimbî kâlepnehen mansai mâmânye otyingimu Yesuhâlen biwiyenye kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyingio. Yakât otmâ orotmemeyenye bâleje bet pilâm Yesuhâlen biwiyenye katjetâ Anitânye tosayenye pilâyingiwuap. Yawu otjetâ benje nenje Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunje Wâtgât mâmâjahât Heakne ge mâmânye otyingimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroje biwiyenjan kionmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbî perâkne ihilâk mahilâk manmai ya Anitânye matje umatje yingimu menomai. Yawu gârâmâ yeje orotmemeyenye bâleje bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyenye kepeinetâ yâkne tihiyenye otbuap.” ⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbî kingitje orowâk, dopyenje 3,000

yawuyan Petorohât denje nângânetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenje katbi. Yawu otjetâ aposololipjane toen mem katyekjetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyenje kepeim manbiye biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatjetâ aposololipjane yâkât den kâsikum yingwi. Kâsikum yingjetâ nângâm biwiyenje hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa sangan otbângim manbi. Otmu sâp sâsâjan menduhuakmâ buku orângim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipjane kulem topje topje menjetâ lohimbî belângen manbiye kulem ya ekjetâ sâtnje olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbî Yesuhâlen biwiyenje kepeiwiye biwi konok otmâ sot kâlê senje âlâlâ mem menduhum konohân katjetâ tatmu yanje mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbî nombotjane iri sikumyene puluhom yakât hâmerje mewi ya mem bukulipylene nombotjane yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yingwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm ârandâj Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpne ârandâj emetyenjan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep heronje nângâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otjetâ lohimbî belângen manbi nombotjane orotmemeyene ya ekjetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyenje katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroje lok parene mem henjenguo.

¹ Isirae lohimbî orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpne ârandâjâk opon kâmbukjan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpne âlâen Petoro yet Yoaneje Anitâ ulitgure sâm opon kâmbukjan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâjahât tepjambâek parene teteopje bukulipne ekyongomu hilâm ârandâjâk opon kâmbukjahât gahatje âlâ, kutje “Mâtâp âlôngo longo” sâm yan lâum ari katjetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukjan yâhâm geminiwi yanje tewetsenje nihijet sâm ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukjan yâhâmutâ yelekâ ulityotgop. ⁴ Ulityotgomu Petoroje nângâm “Wa, buku” sâm in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok parene yanje tewetsenje nihiwomâp sâm tepje kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroje yuwu sâm ekuop. “Senje âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo Nasaret ambojane gâ henjengohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâm ekum bâteje bonângen memu yahalop. Memu yanâk kâine sâsilipne tâj tâj otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukjan yâhâwi. Yâhâ lok yanje heronje otmâ soj pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbî kâlêhen tatbiye ekmâ yuwu sâwi. “Lok parene yuje opon kâmbukjahât mâtâp âlôngo longo yan tatmâ senje âlâlâhât ulitnongomap. Âlepne oap yakât nângâmunje ki orotje oap,” yawu sâm nângânetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukje ya tuhuwi yan gelâk ningimâp sâm selep bârârahâk kâlêp tuhuwi yakât kutje “Solomongât selep” sâwi. Lok yanje Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâjetâ lohimbî dondâhâlâkne betyenjan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroje Yesuhât topje ekyongop.

¹² Yawu otjetâ Petoroje yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netje wâtnetjambâek lohimbî henjemyongoromgât dop âlâ ki tap. Net uwawapne bia ki mansait. Yakât otmâ ki nângânitgjetâ yahalâk. ¹³ Topje yuwu tap. Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât Anitâ, tâmbâlipnenne yengât Anitâ, yâkne ikne nanje Yesu hângângumu ge hohetnenjan manop. Yâkât kulân lok yu memutje Anitâje henjengumu bam gamu eksai. Yâhâ yenjeâmâ Yesuhât nângânetâ gemu pâku lohimbî yengât bâtyenjan katbi. Yawu otjetâ Pilatoje holanje sâmu yan yenjeâmâ kunyene kârikne otmâ Yesu ya sâm ge katbi. ¹⁴ Yâkne uwawapne bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yenje hâkâj otmâ betbângim lok bâlene, kutje Barawa sâm, yâkât nângânetâ yahatmu Pilato ekujetâ lauyenjan mem Barawa holanmu arimu Yesu kujetâ muop. ¹⁵ Kujetâ muop yamâ lok inje ki kujetâ muop. Manman kârikjahât amboje ya kujetâ muop. Kujetâ muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok parene yuje âlepne oap yukât topje sâmune nângânet. Yesuhât kulân lok parene yu memutje Yesuhâlen biwiye katsapgât Anitâje henjengumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yenje papatolipyenane orop Yesuhât topje pâp gum gamai. Yakât otmâ kujetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inânjan Anitâje Yesuhât nângâm poropetelipne yengât biwiyenjan den katmu yuwu kulemgui. “Tihitnenne otbuap yâkne angoân hâhiwin nângâm mumbuap.” Yawu kulemgui tap. ¹⁹ Anitâje tosayene pilâyingiâkgât yenje orotmemeyene bâlene bet pilâm Yesuhâlen biwiyenane kepeim manjet. ²⁰ Yawu otmâ manjetâ Anitâje mâmânje otyingimu biwiyene sânduk sâmu mannomai. Sâp

yuâmâ Yesu Kutdânenne himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesune tihitnenne olâk sâm Anitâne hângângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâne embângâmbâek emet inânjan poropetelipne yengât biwiyenjan den katmu kulemguiwi yakât topne yuwu tap. Manmannenne kuwikningiwuap yakât Anitâne nângâmu ârândâj otmu Yesu hângângumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenne Mosenje yuwu kulemguiwi tap.

“Kutdânenne Anitâne nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikne den kâsikum yingim mansan yakât dopneak Anitâne nengât komolân gâtne lok âlâ mem poropete âi sâm wajmu ikne den kâsikum yingimu lohimbije tem lâuwanjinomai. ²³ Yâhâ lohimbî nombotjanneâmâ denne nângâm hâkâj otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemguiwi tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânjan lok âlâ, kutne Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipne Yesu Kiristone tetem manmâ kulem topne topne membuap yakât den yawuâk kulemguiwi. ²⁵ Emelâk embângân Anitâne Awarahangât pat kuwangim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtne lok âlâne tetem lohimbî hânjan kulemjan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilongôân katyekmu herone nângâwanjim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipne den ya torokatmâ lohimbî sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâne tâmbâlipyene yengât pat kuyingioy ya yen gurâ pat yanje meyeksap. Gârâmâ yakât bulâne yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbije orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâ nanjahâlen biwinenne kepeim manman âilongôân manmâ herone nângânongât angoân Anitâne yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetjan katyelekjetâ talowot.

¹⁻³ Anitâne Yesu mumujambâ mem yahalop yakât den pat âlepne ya Petoro yet Yoanene lohimbî ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunyene otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwije den pat ya nângâjetâ ki bulâne olop. “Yesu mumujambâ ki yahalop. Ya ki orotje,” yawu nângâm den hâreyitjim meyelekmâ ari pâi emetjan katyelekjetâ talowot. Pâi emetjan tatmutâ emet harj sâop. ⁴ Yâhâ Petoroje lohimbî kingitje orowâk Yesuhât den pat âlepne ekyongomu nângâjetâ bulâne otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoroje Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyene ekyongop.

⁵ Emet harj sâmu Yura yengât papatolipyene otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkne Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukjahât lok kunje âlâ, kutne Anasi, otmu lamatne, kutne Kaipa, otmu bukuyâhâtrje Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyene orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiye tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok parene âlâ mem hengenjuowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiye yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok parene yu hengenjuowot?”

⁸ Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Petoro mâmâne otbangimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenne otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyene yen yuwu sâm ekyongomune nângâjet. ⁹ Netje lok parene yu ekmâ tepnetje nângâwanjim memutne âlepne olop yakât otmâ yene menenekmâ den âiân katnenekjetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepne olop yukât topne ekyongomune nângâjet. Topne yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret amboje, yâhâmâ howanân kunjetâ muop. Kunjetâ muop yamâ Anitâne mumujambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtjan kinmâ lok yu memutne âlepne otmâ mansap. Yawu gârâmâ yene lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura lohimbî kerek ekyongonetâ nângânomai. ¹¹ Emelâk embângân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemguiwi yakât bulâne Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokne nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu kulemguiwi tap.

Yeneâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu bethangim kunjetâ muop. ¹² Yuwu sâmune nângâjet. Anitâne Yesu hângângumu ge manman kârikne yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ manman kârikjan mannongât dop tap. Lok ondopne mâmâne otningimu manman kârikjan mannongât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyene Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetjan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyene yengât senyenjan kinmâ den ya kâlâpne orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkne denyetne ya nângâjetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyene pâronj sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ

den kâlâpne orowâk eknongomutâ nangain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneje lok heŋgeŋguowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpŋum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hâŋgânyongonjetâ emet betŋehen ge kinŋetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenŋe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkŋe Yesuhât wâtŋan kinmâ lok pareŋe emba memutâ âlepŋe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipŋaje emelâk nâŋgâm metei. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuŋe kapi ârandâŋ perereŋ sâm arimu nâŋgâmihât nenŋe kuyitgimunŋe yâkŋe ki âlâkuâk Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi yâkât den kâsikum yinginomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyekmâ âwurem gaŋetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetŋe ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbi kâsikum yingimowot.”

¹⁹ Yawu sâŋetâ Petoro yet Yoaneje yuwu sâowot. “Yeŋak nâŋgâm ekŋet. Yeŋgât den lâum Anitâhât den pilâmutŋe yâkŋe nâŋgâmu ki ârandâŋ otbuap. ²⁰ Yesu Kiristoŋe den âlâlâ eknongom kulem topŋe topŋe mem gaop yakât den pat ya netŋe mem kurihromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpŋe kuyitgim holanyelekŋetâ gem ariowot. Lohimbi inŋe kinŋitŋe orowâkŋe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipŋe yengât nâŋgâŋetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeŋaje wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepŋe olop yâkŋe pareŋe otmâ manmu yambu lok yâhâp ŋerek olop.

Anitâŋe Yesuhât aposololipŋe mâmâŋe otyingâkŋetâ yakât lohimbije ulitguwi.

²³ Yura papatolipyeŋaje Petoro yet Yoane holanyelekŋetâ gem bukulipyetŋe yengâlen âwuremariowot. Ari papatolipyeŋaje kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nâŋgâm biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenŋe Anitâ. Gâŋe hân himbim kândikyotgom wahap topŋe topŋe kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânŋan gâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe tâmbânenŋe Dawiti yakât biwiŋan den âlâ katmu yuwu kulemguop.

“Wongât Anitâhât ki nâŋgâmaine yeŋahât nanŋanŋinjetâ yahatmu biwiyenŋe kâlâp siap?

Wongât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hâlim milim otmu Anitâ yet hoŋ bawane mem ge katyelekne sâm oai? Anitâŋe tihityenŋe otbe sâm ikŋe hoŋ bawa hâŋgângumu gewuap.

Yawu gârâmâ Anitâhât ki nâŋgâmai ya yengât papatolipyeŋaje biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaihât dop âlâ ki tap.” Dawitiŋe den yawu kulemguop tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenŋe Anitâ, den âlâ sâmunŋe nâŋgâ. Dawitiŋe den kulemguop yakât bulâŋe teteop yakât topŋe yuwu. Gâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgângurâ ge tem lâuhihim uwawapŋe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatoŋe Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenŋe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeŋe enŋatyeŋeâk ki watbi. Emelâk emet inânŋan gâŋe gike enŋatgeâk otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât otmâ yâkŋe kuniŋinjetâ lohotŋe otmaingât gâŋe mâtâp manguyingim nen hoŋ bawalipge mâmâŋe otningirâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe sâm haok tuhunom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi mesekyeŋe orop ya heŋgemyongonom. Otmu kulem topŋe topŋe memunŋe ekŋetâ âlâ kândâkâd otbuap. Yakât otmâ mâmâŋe otningihât nâŋgâm ulitgohoin.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitguŋetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haok tuhum lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbije biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ buku orangim manbi.

³² Yesuhât lohimbije biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu senŋe âlâlâ tatyingjop ya menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesune mumunambâ yahalop yakât den pat ya aposololipŋaje lohimbi belâŋen manbi ya ekyongonjetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyingimu kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi kerekŋe yekmâ heronŋe nâŋgâyingiwi. ³⁴ Otmu senŋe âlâlâyene kâsikum angim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe ki umburuk manbi. Lohimbi nombotŋaje senŋe âlâlâyene puluhunjetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yinginjetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenŋe menduhuminiwi yapâ aposolonŋe mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongonjetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambonŋe, lok âlâ, kutŋe Yosep sâm, yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok yakât kutŋe âlâmâ Banawa yawu sâm aposolonŋe kunminiwi. Kut yakât topŋeâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtŋe yakât otmâ opon kâmbukŋahât âi mem manop. ³⁷ Yâkŋe ikŋe hân puluhunjetâ yapâ tewetsenŋe mem aposolo yingjop.

5

Anania imbiŋaitŋe otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutje Anania sâmu, yâkât imbiñe, kutje Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetje puluhujetâ yapâ tewetsenñe miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenñe nombotje ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotje âlâmâ Ananiañe mem ari aposolo yinggiop. ³ Otmu Potoroñe yuwu sâmu ekuop. “Anania, yuwu sâmunne nângâ. Girawu otmâ Bâlenjahât Amboñe Satanne biwihan kionje sâmu otmu ki kârikñe otmâ kinsat. Yetje Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitgum hânyetje puluhui yakât tewetsenñe nombotje mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhui yan yetje Anitâhât pat ki otbuap yawu nângâm den hikuowot mâne tewetsenñe alitsawot yunje âlepñe otbâp. Yâhâ tewetsenñe yunje Anitâhât pat otbuap yawu sâmu kâitngom nombotjeâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitngowot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiañe den ya nângâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotjañe emet kâlehen yâhâm sângum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwu. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matje mum imu lohimi yan kinbiñe ekjetâ sâtnje olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiñe lokjahât den pat ki nângâmâk Potorohâlen takaop. ⁸ Takamu Potoroñe yuwu sâmu âkuop. “Hânyetje puluhujetâ yapâ tewetsenñe miowot ya lokgañe kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yingiap yakâ.”

⁹ Sâmu Potoroñe yuwu sâmu âkuop. “Wongât yetje biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgiñai. Yiwerenñe gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰ Yawu sâmu ekumu yâku yanâk kâinje topñan purik sâmu ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokñe lâum ge hanguwu yanâk lâum ge hanguwu. ¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotje nângâñetâ sâtnje olop. Yawu.

Yesuhât aposololipñañe kulem topñe topñe mewu.

¹² Aposolo yâkñe kulem topñe topñe menjetâ lohimiñe ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotje biwiñe kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâñ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³ Yawu otminiwi yan lohimi dondâhâlâkñe nângâyinginetâ yahalop yamâ Yura papatolipyañe hilipngomai sâmu yâk yengâlen ki torokatbi. ¹⁴ Yawu gârâmâ lohimi nombotjañe Yesu Kutdânenjahâlen biwiñe kepeim yakât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵ Otmu kapi ambolipñañe bukulipyañe pareñe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipñañe hengemyongonjet sâmu gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekñetâ tatbi. Otmu yuwu nângâwi. “Potoroñe mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutjañe longâyekmu âlepñe otnomai.” ¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâñmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñañe bukulipyañe tisi mesek otbi otmu weke bâleñañe mângâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yengâlen takanjetâ hengemyongowi.

Anitâhât anjelo âlâñe aposolo pâi emetjambâ mem holanjekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposolone yuwu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yengât kunyene otmu ikñe bukulipña Sarukaijo komolân gâtjañe nângâñetâ bâleop. ¹⁸ Nângâñetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetjan katyekñetâ tatbi. ¹⁹ Katyekñetâ tatñetâ emet iñi sâmu iwi. Otmu omoñ tânâmjân Kutdâhât anjelo âlâñe mândeyekmu yahatñetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâmu ekyongop. ²⁰ “Yeñe opon kâmbukñan yâhâ manman kârikjahât den pat âlepñe ya topñambâek lohimi kâsikum yinginomai.” ²¹ Yawu sâmu emet harj sâmu den ya lâum opon kâmbukñan yâhâ Yesuhât den lohimi kâsikum yingiwu.

Otmu hotom uminiwi yengât kunyene bukulipña meyekmu Yura yengât papatolipyañe yengâlen ariñetâ orowâk menduhuakmâ den emetjan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanjet sâmu opon kâmbukñahât tembe lâu nombotje hângânyongonjetâ pâi emetjan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekñetâ biatmu âwurem taka yuwu sâmu ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetjan arim takain. Yâhâ pâi emetjahât galem yanje gahatñe kârikñe mangum galem kinñetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâmu takain,” sâmu ekyongomunñe gahatñe mem pilâñetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunñe biatsap.”

²⁴ Yawu sâñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyañe otmu tembe lâu yengât kunyene den ya nângâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâwi. ²⁵ Yawu otmâ tatñetâ yanâk lok âlâñe taka yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok pâi emetjan mem katyekbi ya opon kâmbukñan yâhâ lohimi den kâsikum yingim kinñetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâmu ekyongomu yâkñe opon kâmbukñahât tembe lâu hângânyongonjetâ ari lohimi kinñitje orowâkñe denyene nângâm kinbi ya yekmâ “Yâkñe kât mem nongomai” sâmu aposolo ya lohotjan meyekmâ den emetjan ariwi.

Aposolone Yesuhât topñe Yura yengât papatolipyañe ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yengât papatolipyañe yengât senyenjan katyekñetâ kinñetâ hotom uminiwi ya yengât kunyene yuwu sâmu ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den

lohimbi ki kásikum yinginet sám kuyingiw. Yamá yeñe nengát den ya kum Yesuhát den lohimbi kásikum yinginetá yáñe sám haok tuhuñetá lohimbi kapián tai ya kerekke nanjai. Otmu Roma tembe láunje Yesu kuñetá muop yakát tosa ya nengálen gáitsai.” Yawu sáwi.

²⁹ Yawu sáñetá Petoroñe purik piláyingim yuwu sám ekyongop. “Yengát den ya láum Anitáhát den kunomgát dop ála ki tap. ³⁰ Yengát sátgát otmá Roma lokñe Yesu mem howanán kuñetá muop. Mumu hangowi yamá toñje yuwuhát otmá támbálipnenñe yengát Anitáñe mumunambá mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenñe Yesuhálen biwinenñe kepeimunñe Anitáñe tosanenñe piláningiwuapgát yáñe Kutdánenñe Yesu mumunambá mem yahatmu himbimán orowák tawot. ³² Yáhá lohimbi ála me álañe Yesuhálen biwiyenñe kepeim Anitáhát denñe láum manmai ya yengát nāngām Anitáñe ikñe Wátgát māmāñahát Heak hāngāngumu ge māmāñe otyingim. Nenñe yawu otmá mansain yakát otmá Wátgát māmāñahát Heakñe biwinenñe mem sánduk tuhuningim. Yawu otmá māmāñe otningimu kulem toñje toñje mem mansain.” ³³ Yawu sám ekyongomu nāngāñetá bālemu aposolo yongone sám otbi.

Parisaio álañe yahatmá bukuliñe sám sánduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sám otñetá yan Parisaio lok kutdá álañe Mosehát girem den kásikum yingim manop, ya kutñe Gamalie, yáñe yahatmá kinmá tembe láulipyeñe ekyongomu aposolo meyekmá emet betñehen ge kinñetá bukuliñe yuwu sám ekyongop. ³⁵ “Bukuliñe, yeñe lok yu in yawu mem báleyekmahát yuwu sámune nāngāñet. Yeñe nāngām hengeñumamá girawu otyinginomai yakát toñje tetemu ekmá nāngānomai. ³⁶ Emelák lok ála, kutñe Teuta, ikñahát nāngāmu yahatmu, “Roma lok kasalipnenñe watyekmunñe arinjet” sám lok 400 ekyongomu yákañen torokatbi. Yawu otñetá ikñe kuñetá mumu loklipñe iton galañ otmá kinbi. Yawu otmá otñetá ki ihiop. ³⁷ Yakát betñan Roma lok kunyenñe Yura nengát dopnenñe nāngāwe sám otmu sálipnongowi sáñ yan lok ála, Galilaia gātñe, kutñe Yurasi, yáñe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sám otbi. Yawu otmu yákurá yawuák kuñetá mumu loklipñe kerek yongom watyekñetá tiok taok otmá arinjetá kutyeñe bialop. ³⁸ Yakát otmá yuwu sámune nāngāñet. Yeñe aposolo yu ki yekmá sáñet. Yáñe yeñe engatyeñeák watmá den ya lohimbi kásikum yingim gai otmuámá nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yáhá lok yuñe Anitáhát sátgát otmá den yu lohimbi kásikum yingim gai otmuámá nep yu mem ge katyeñe sám otmunñe hái háñe otmu pilānom. Otmu nep yukát amboñe Anitá mem ge katne sám otnom. Biwināñe yawu nanñan. Yawu.” ⁴⁰ Yawu sám ekyongomu nāngāñetá árandāñ otmu tembe láulipyeñe ekyongonñetá aposolo yongowi. Yongom Yesuhát den pat álepñe ya lohimbi ki kásikum yinginomai sám kuyingim piláyeñetá ariwi.

⁴¹ Otmu aposoloñe Yesuhát den pat álepñe lohimbi kásikum yingim yakát matñe papatolipyeñe yongowi yakát nāngāñetá biwiyenñe álepñe olop. ⁴² Yawu otmá hilām árandāñ opon kámbukñan otmu emet tete yáhām gem Yesu Kristohát den pat álepñe ya kásikum yingim manbi.

6

Lok nombolán yáháp meyekmá nep sám yingiw.

¹ Sáp yan lohimbi kingitñe orowákñe Yesuhálen biwiyenñe katmá yáñetá komolán torokatmá manbi. Manmá senñe álañeñe konohán menduhñetá tatmu yapá mem tánahom manbi. Yawu gárámá Girik kapi ambolipñe Yerusalem kapián kandi taka tatbiñe Yerusalem kapi ambolipñe orop senñe álañe menduhom katminiwi yakát nekamán otbi. Nekamán otmá Girik kapi ambolipñe yuwu sáwi. “Senñe álañe menduhom katmunñe tap yapá nep lokñe mem nengát kambut ki dopñan tányongoai. Ya ekmunñe dondá báleap.”

² Yawu sáñetá Yesuhát aposololipñe lohimbi ya menduhuyekmá yuwu sám ekyongowi. “Nenñe senñe álañe menduhom katñetá tap yuák galemgum mannom otmuámá Anitáhát den yu lohimbi kásikum yinginomgát mátáp ki tetewuap. ³ Yakát otmá Anitáhát Wátgát māmāñahát Heakñe māmāñe otyingimu mansai komot yapá gātñe lok nombolán yáháp mem teteyekñetá nep yingimunñe senñe álañe yu galemgum kambulipyeñe kásikum yinginomai. ⁴ Yawu otñetá benñe nenñeámá Yesuhát den lohimbi kásikum yingim Anitá ulitgum mannom.” Yawu sáwi.

⁵ Den yawu sáñetá nāngāñetá árandāñ olop. Yakát otmá lok mem katyekbi ya yengát kutyeñe yamá yuwu. Setepano yáñe Yesuhálen biwiyenñe tinák kepeim Anitáhát den láum manop. Yawu manmu Anitáhát Wátgát māmāñahát Heakñe māmāñe otbangim gaop. Otmu nombotñe álamá kutyeñe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena, otmu báñeámá Nikolao. Nikolao yamá Antiok kapi pilām Yura yengálen torokatmá Anitá mepaem manmá gaop. ⁶ Lok yu meyekmá aposolo yengálen gañetá yáñe kunyenñan mem Anitá ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhát komotñe yáñetá den pat álepñe sám haok tuhuñetá lohimbi kingitñe orowákñe Yesuhálen biwiyenñe katmá yáñe yengálen torokatñetá sambe sambe otbi. Yawu

otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtne dondâne denyene ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyene katbi.

Setepano mewi.

⁸ Anitâne Setepano nângâwanjim mâmâne otbanjimu kulem topne topne memu lohimbine eknetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotne Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipnane opon kâmbukjan yâhâ Setepanohât den kakjan sâwi. ¹⁰ Den kakjan sânetâ Wâtgât mâmânahât Heakne Setepano mâmâne otbanjimu den sâmu denyene ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yanje lok nombotne mem teteyekmâ engatyejan genetâ yâkne yuwu sâmu Setepano hakjan sâmu lohimbî ekyongowi. “Setepanone Mosehât girem den kelangatmâ den anjo lohimbî kâsikum yingimnap. Otmu Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Anitâ sâmu bâlewanjimu nanngain.” ¹² Yawu sânetâ Yura yengât papatolipylene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbî nombotnane nângânetâ biwiyene kou kâlâp semu Setepano mem den emetjan yâhâ den âian katbi. ¹³ Den âian katmâ angoân lok engatyejan gewi ya ekyongonetâ ga Setepano hakjan yuwu sâwi. “Lok yuje haonjâ ârandâj Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Mosehât girem den sâmu ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâmu nanngain. “Yesu Nasaret kapi ambonane opon kâmbukne huhum iton galan tuhuwuap. Otmu Moseje girem den otmu opon kâmbukjahât orotmeme sâmu ningiop ya kum orotmeme anjo ningiwuap.” Yawu sâmu nanngain.” Yawu sâmu Setepano hakjan sâwi. ¹⁵ Hakjan sânetâ menduhuakbine Setepano eknetâ yâkât kundenjane anjelo kundenje yawuya teteop.

7

Setepanone Yura tâmbâlipyene yengât topylene sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyene Setepano yuwu sâmu âikuop. “Den yai yu bulâne yai me?”

² Sâmu Setepanone yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulipne den sâmune nângânet.

Awarahamgât sâop.

Tâmbânenne Awaraham yâkne Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatne, Lanjinne Ambonane tetewanjim yuwu sâmu ekuop. ³ “Gâne kapihe tâmbâne, hep torehenlipge, bukulipge pilâyekmâ nâne kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâmu tem lâuwanjim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâne bâleop. Âwâne bâleop yakât kakjan Anitâne yâhâpne tetewanjim yuwu sâmu ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâmu ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenne mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamne imbinjât kâsi manoworâke yamâ benje yakât tepjan gâtne hân yu ambokunomaihât Anitâne pat kuwanjiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâmu ekuop. “Gâhât senje hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipne hon bayingim manmâ yâhânetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hon bayingim mannetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâne lohimbî ya matje umatne yingimune pilâyeknetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâmu ekum pat kuwanjiop. Pat kuwanjiop ya nângâm mannomaihât hâkyenahât torehennan undip tuhanjim manmâ yâhânomai ya sâmu kalop. Otmu yakât kakjan Awaraham nanje Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkjahât torehennan undip tuhanjiop. Otmu Isaka nanje Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkjahât torehennan undip tuhanjiop. Otmu Yakop nanlipne kâian yâhâp tetenetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyingiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipnane yâkât hâkâj otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotnane taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipnane yawu otbanjiwâke yamâ Anitâne tihitje olop. ¹⁰ Otmu nângân nângânne pato tetewanjimu Aihita lok nombotnane eknetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyene, kutne Parao sâmu, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinetâ Anitâne mâmâne otbanjimu Paroane yâkât orotmeme ekmu ikjan gâtne otmu ikne emet otmu Aihita kapi ambolipne ya galemiongom manâkgât âi sâmu wanop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnennane sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sânetâ nângâm Yakopne nanlipne yan hângânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâne ekunetâ manmâ manmâ benje âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arinetâ Yosepne atalipne teteyingim ikjahâk topne sâmu tetem ekyongop. Teteyingim atalipne dâiyekmâ

Paraohâlen arinjetâ topyene sâm tetemu nângâop. ¹⁴ Yakât kakjan Yosepne âwâjahât den katmu âwânaŋe ikne senne âlâlâne otmu hep torehenlipne lohimi 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipne gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânjan Awarahamne Sikem kapiân Hemohât nanlipne yengâlen hân âlâ puluhuop yan hahityene lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenne Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manjetâ Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyene âlâ belângen tetem manopne Yosepgât topne ki nângâop. ¹⁹ Lok yanje tâmbâlipnenne mem ge katyekmâ hâhiwin yingiop. Otmu nimnaomlipyenje tetem sambe sambe otmai sâm nanlipyene tetewi ya lâum kapi betnehen pilâyekjetâ muwi. ²⁰ Yawu garâmâ tâmbânenne Mose tetemu âwâne mâmânaŋe emetyetjan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenŋe kalimbu pesuk sâmu hahitne tinj tinj sâmu ekmutâ iwit nanŋe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlehen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakjan yolon yolon otmâ bam gam tatmu Parao baratnaŋe ekmâ mem taka ikjahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipne yengât nângân nângân emetjan yâhâmu den kâsikum wanjetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato mem Aihita ambolipnaŋe ekjetâ sâtne otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp nrek pesuk sâmu Isirae bukulipne girawu mansai sâm yâk yengâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlâne Isirae lok âlâ kumu ekmâ Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwinjaŋe yuwu nângâop. “Anitâne mâmâne otnihimu bukulipne tânyongom Paraohât bâtnjambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nennjahâk galemahom mannong ya nângâm henjenŋuai,” biwinjaŋe yawu nângâop. Yawu garâmâ Isirae lohimbine ya ki nângâwi. ²⁶ Aiop, emet haŋ sâmu Moseŋe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehop. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâm ekyogop, “Wongât yetne ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopne yuwu sâm denne kakjan sâop. “Gâ ki nângâhiihian. Âlâne galem sâm katgekmu takat?” ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâm oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nângâm Moseŋe Aihita hân pilâm Mirian hânângen ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtne memu yâkne nanyâhâtne yâhâp meyelehop.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp nrek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumne topnan kinmu anjelo âlâne nak topnan kâlâp semu yan tetem kinmu ehop. ³¹ Ekmu sâtne otmu “Enda wonne oap?” sâm ya ekmâ henjenŋuwe sâm gotjan bamu Kutdâne yuwu sâm ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâmu Moseŋe kâine bâteŋe sân sân sâmu senne kâtâpŋum kâmpum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâne yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat ya kâmbukne. Yakât otmâ kâihe katipne tuhun pilâ. ³⁴ Yuwu sâmuŋe nângâ. Komolipne Aihita hânân manjetâ kapi ambolipnaŋe yongom mem âlâlâ tuhuyekjetâ manmâ gai. Yawu manmâ garjetâ yekmâ umatne yapâ holanjekbe sâm gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâne otgihim hângângohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâne yawu sâm ekuop.

³⁵ Yâhâ Moseŋe Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâne yâkât nângâmu gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâne galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu garâmâ Moseŋe bukulipne tânyongom kasalipyene yengât bâtyenambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topnan kâlâp siop yan anjelo âlâne tetewangim kinmâ mâmâne otbaŋiop.

³⁶ Anitâne Mose hângângumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ mem ekjetâ sâtne kârikne olop. Yawu otmâ bukulipne dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutne saru kurij sâm, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâne nângâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân linmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manjetâ Moseŋe kulem topne topne mem gamu yambu lok yâhâp nrek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Moseŋe tâmbâlipnenne yuwu sâm ekyongop. “Anitâne hângânnohomu taka tânyongomune âlepne mansai yuwuâk nengât komolân gâtne âlâ hângângumu yâkât den kâsikum yingim tihityene otbuaŋ.” ³⁸ Yawu sâm ekyongop. Otmu Moseŋe tâmbâlipnenne orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu ikne Sinai pumnan yâhâmu anjelo âlâne Anitâhât girem den kârikne sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benne papatolipnenne biwiyene kârikne otmâ den ya hâkâŋ otmâ Mose betbaŋim Aihita hânângen âwurem arine sâm otbi. ⁴⁰ Yawu otjetâ Moseŋe âlâkuâk katyekmâ Sinai pumnan yâhâop. Pumnan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimi yanje Mose imine, kutne Aron sâm, yuwu sâm ekuwi. “Moseŋe Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nângâm gulip oap. Yakât otmâ gâne nak âlâ mem hâwim

kânângârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.”⁴¹ Yawu sâam ekujetâ bulimakao umutnje hâwim kânângâmu kinmu sot um gotjan katmâ herenje otbanjim mepaewi.⁴² Yawu otjetâ Anitânje yekmu bâlemu betyinjimu biwiyenje gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlânje den yuwu kulenguop.

“Anitânje yuwu yap. Isirae ambolipnje yuwu sâamune nângânet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyenje yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ ganjetâ yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop.⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyenje yengât Porom Lâpioyene, kutyetnje Molok yet Lepan, ya yetgât umutyetnje hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânângâyeknetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matnje sâamune Bawilon kapi ambolipnje taka meyekmâ kapiyenjan arinetâ nenje yâk hon bayinjim mannomai.” Anitânje yawu yap.” Den yawu kulenguop tap.

Tâmbâlipyenjanje Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embâjân tâmbâlipyenjanje Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ Anitânje iknje selep tuhuwet sâam yakât topnje Mose ekuop. Topnje ekuop yawuâk watmâ tuhuwi.⁴⁵ Tâmbâlipyenjanje yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ ganjetâ benje Yosuaene galemnye olop sâp yan Anitânje mâmânje otyinjimu kasalipyenje yongom watyeknetâ arinetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ ganjetâ lok kutdâ âlâ, kutnje Dawiti sâam, yâknje galemnyongop.⁴⁶ Dawitnje galem yongom manmu Anitânje ekmu ârândâj olop. Yakât otmâ opon kâmbuknje pato tuhuwangiwe sâam Anitâ ekuop.⁴⁷ Ekumu ki nângâwanjiop. Yakât otmâ Dawiti nanje, kutnje Solomon sâam, yâknje opon ya tuhuwanjiop.⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Anitâ ambonenne yahat yahatnje nenje emet me opon mem kânângâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitânje poropete âlâ yuwu ekumu kulenguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senje âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândâj otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukjan yâhâ tat sâam tuhuminihetâ ârândâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Nânje oponân ki tatman.” Den yawu kulenguop tap.

Setepanoje sâyingiop.

⁵¹ Yen biwiyenje kâriknje. Biwi nângân nângânyenje ki pâron yap. Tâmbâlipyenjanje Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak betgom manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai.⁵² Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipjanje iknje hon bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulenguwi ya kerehâk tâmbâlipyenjanje hilipyongowi. Otmu yakât bulâneâmâ Yesu teteop ya nenje betbanjim howanân kujetâ muop.⁵³ Otmu Anitânje iknje anelolipnje hângânyongomu ge girem den poropete ekyongonetâ yâknje kulenguwi ya nenje ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kujetâ muop.

⁵⁴ Setepanoje den yawu sâam ekyongomu biwiyenjan hâumu kuk nângâwanjiwi.⁵⁵ Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heaknje mâmânje otbanjimu himbimân senje pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâam ekyongop.⁵⁶ “Himbim pâron sâamu Yesu, lok bulânje, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâamu “Den kâmbuknje hâlilitje yap” sâam lâum dâim kapi betjehen gewi. Kapi betjehen gem kunlipyenjanje nenje hâk katipnje kâkâlep katbi ya tuhum pilâm lok pato âlâ, kutnje Saulo sâam, yâkât kâinje topjan katjetâ tatmu kât mem kuwi.⁵⁹ Setepano ya kâtnje kujetâ Yesu ulitgom yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.”⁶⁰ Yawu sâam pilakbe sâam otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyinjihât nanjan.” Yawu sâam pilahop.

Kujetâ mumu Sauloje nângâmu ârândâj olop.

8

Sauloje Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kujetâ muop yan lok nombotnje Anitâhât tem lâum manbinje isem lâum sumyenjan ari hanguwî. Otmu Saulojeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâam emet ârândâj yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotnje mem teteyekmâ tembe lâulipnje ekyongomu meyekmâ ari pâi emetjan katyekbi. Yawu otyinjinjetâ lohimi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm iton galañ otmâ kapi tîpi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipjeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipje Samaria ambolipnje den pat âlepnje ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm iton galañ otmâ ariwi yanje Yesuhât den pat âlepnje kapi ambolipnje ekyongowi.⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yengâlen gâtne lok âlâ, kutnje Pilip sâam, yâknje Samaria yengâlen ari Yesuñe thitnenne olâkgât Anitânje hângângumu giop yakât den

pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topnje topnje memu lohimbijne ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu denje nângânetâ bulâne olop. ⁷ Otmu lohimbî nombotnje weke bâlenjane mânggâeyekmu manminiwi ya watyîngimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbî nombotnje âlâmâ senyenje bok sâsâne otmu parenje otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyîngimu kapi ambolipnjane biwiyenje herone olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbuknje âlâ manop, kutnje Simon sâmb, yâkne iknje mepaeakmâ hawat topnje topnje tuhuyîngimu ekjetâ sâtne otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipnje, lok geheje yahat yahatnje, lok kutyenje orop, kutyenje bia, kerehâkne yâkât nângânetâ yahatmu yuwu sâmb mepaeminiwi. "Wâtge kâriknje tatgihiap. Yakât otmâ gekmunje Anitâhât dop oap." Yawu sâmb yâkât kutnje "Wâtgât Amboje," sâmb yâkât nângânetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâne tihitnenje otbe sâmb Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepnje Pilipje ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbuknje ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwîne katmu toen kalop. Toen katmu yâkne Pilip orop manmâ kulem topnje topnje memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nângâm manop.

Petoro yet Yoaneje Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipnjane Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu biwiyenje Yesuhâlen katbi yakât den pat sâmb haok tuhujetâ Yerusalem kapiân arimu aposolone nângâwi. Pat ya nângâm lohimbî yanje Yesu Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim mannetgât Petoro yet Yoane hângânyotgojetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyenje yuwu sâmb ekyotgowi. "Emelâk biwinenje Kutdânenje Yesuhâlen katmunje yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne ki ge mâmâne otningiop." Yawu sâmb ekyotgojetâ nângâm Wâtgât mâmâjahât Heakne ge mâmâne otyîngiâkgât kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyenjan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ iknje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyîngiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâne otyîngimu Simonje ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nângâm tewetsenje mem ari yuwu sâmb âiyotgop. "Nâne lohimbî kunyenjan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne ge mâmâne otyîngiâkgât tewetsenje yu yitgimune nângânihimutâ nâku yawuâk otbom." Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâmb Petoroje yuwu sâmb ekuop. "Anitâne iknje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâne otyîngimay ya gâne tewetsenjanje puluhuwatgât dop âlâ ki tap. Anitâne biwihe ekmu ki ârandaj otmu kâlâpgât pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenje ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topnje yuwu nanjan. Netnje kunyenjan meyekmutnje kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâne yakât matnje gihimu mem hiliwahomatgât nângân nângânge bâlenje ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu."

²⁴ Sâmbu sâop. "Den yat yu tetenihimapgât yetjak nângânihim Anitâ ulitguyet." Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneje Yesuhât den pat âlepnje kâsikum yîngim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlâjnmâ tatmâ arap ya ambolipnje Yesuhât den pat âlepnje ekyongomutâ nângâwi.

Pilipje Yesuhât den pat âlepje Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakjan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmbune nângâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatnetâ anjom kâtiñ sâop. Yâhâ ki kâtiñ sâop sâp yan Anitâhât anjelo âlâne Pilip tetewangim yuwu sâmb ekuop. "Gâne yahatmâ emet kakne ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat." Yawu sâmb ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâmb ekum hângângumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipnje yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutnje Kandake. Otmu Kandakenje iknje tewetsenjahât galem pato âlâ hângângumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukjan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangiop. Hotom uwangim pesuk pilâm iknje hân wangane beâsi betjehen hikum pilânetâ dâioy yan yâhâ tatmu dâimu kapijan âwurem ariwe sâmb olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânjan Anitâne poropete âlâ, kutnje Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipje ehop. ²⁹ Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sâmb Pilip ekuop. "We, beâsiñe hân wangane dâim arap endan bam ek." ³⁰ Yawu sâmb ekumu Pilipje sururuk sâmb ari lok yanje den sâlikuop ya ekmu yuwu sâmb âikuop. "Den sâlikuat yakât topnje nanjat me?"

³¹ Sâmbu sâop. "Wâe, lok âlâne yukât topnje sâmb kusânmâ eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâne hân wangane garâ orowâk tatmâ topnje eknohoâyâ." Yawu sâmb Pilipje yâhâ hâlâjbangim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embâjan Anitâne Yesaia den yuwu sâmb ekumu kulemguop.

“Lama kum gâine sâam yan lohotnjan tatmu lâum arimai yakât dopneâk lok âlâ kune sâam otjetâ lohotnjan kinop. Yawu otmu ki den nepne pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâam otmâ angoân somotnje hârejetâ pâlamnje tatmap. Yakât dopneâk yâkne pâlamnje otmâ denyene kaknjan ki sâop. Yâhâ kunjetâ muowâke yamâ benne lohimbî kinjetne orowâkne yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihat dop âlâ ki tap.” Den yawu kulemguo.

³⁴ Den ya sâlikum lok kutdâ yanje yuwu sâam Pilip âikuop. “Anitâne âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulemguo? Poropete ikjahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sâam âikumu den ya sâam kusânâ Yesuhât den pat âlepne ya ekumu nângâm ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ginjan giop yan arimutâ lok kutdâ yanje ekmâ yuwu sâam ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanjan. Ya nângârâ girawu oap?”

³⁷ Sâamu sâop. “Biwihê Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepne kionmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanne. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen kâsian.”

³⁸ Yawu sâam beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wangâjambâ kionmâ toen giowot. Ge Pilipne mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Pilip lâum âlâengen arimu lok yanje ekmu bialop. Ekmu biatmu biwi herone pato nângâm ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipne kapi ya ambolipne otmu kapi tipi tapi ya hâlânmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongop. Yawu otmâ benne Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâne Saulo tetewanggiop.

¹ Sâp yan Saulone biwine kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâam otmâ nanop. ² Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâam otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu laujan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanop yakât topne yuwu. Saulone pepa ya mem ari Yura yengât papatolipnyene Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkne nângawanginetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetjan katyekmu tatnomai. Topne yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimambâ lanjinne âlâ kândâkdâ yanje siliñ siliñ sâam hâuop. ⁴ Siliñ siliñ sâam hâumu hâmbin gumbin otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâne yuwu sâam ekuop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpebangim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâne yahatmâ kapiân yâhâuwat yan lok âlâne yu ya otbuat yakât sâam tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwinje den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikne ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbî. ⁸ Yawu otmâ kinjetâ Saulone yahatmâ senje omoŋgumu ki ehop. ⁹ Yakât otmâ bukulipnanje dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananianje Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi ambonje âlâne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manop, kutne Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne biwine mem purik pilâmu Yesune tetewangim kutnan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdâne yuwu sâam ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutne “mâtâp tâñ tâñâk” sâam, yan lok âlâ kutne Yurasi, yâkât emelan yâhâuwat. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Saulo, Taso kapi ambonje emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâne biwine mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâne yâkâlen ari kunjan mendâ senje suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâam ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topne emelâk sânetâ nângâman. Yerusalem kapi ambolipne nombotne gâhâlen biwiyenjanje kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipne nenne gâhâlen biwinyenjanje kepeim mansain nen menenekmâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetjan katnenekbe sâam hotom umai ya yengât kunyenanje hângâgunjetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nângâ. Isirae lohimbî, pâku lohimbî otmu papatolipnyenjanje nâhât topne nângânetgât Saulo âi sâam wanmâ hângângumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepne ekyongowuap. ¹⁶ Ekyongomu nombotnanje nângânetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotne âlâneâmâ nângânetâ tâñgât otmu mem âlâlâ tuhunjetâ hâhiwin kaknjan manbuap yakât topne ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmu Ananianje yahatmâ emet sâpne kuwangiop yan yâhâ Saulohât kunjan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâamune nângâ. Yesu Kutdânenjanje mâtâwân

tetehihimu ehonje nâ hângânnohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâñe otgihimu senge suk sâmu ekbuat.”¹⁸ Yawu sâm ekumu senne gara gara gemu suk sâm ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um wanjetâ nemu wâtñe tinj tinj sâmu¹⁹ Damasiko ambolipñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloñe Yesuhât topñe Damasiko kapi ambolipñe ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloñe Yura yengât miti emetñe tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topñe ekyongom sâop. “Yesu kunjetâ muop yamâ Anitâhât nanñe bulâñe.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ sâtñe otmu yâkât yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulpnennñe Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi yâk hilipyongowe sâm otmâ hâhiwin yinjim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âian katyekmu kinjetgât hotom umai ya yengât kunyenñe hângâñunjetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nâñgâmu bulâñe otmu yakât eknongoop. Ya ekmunñe sâtñe oap.” Den yawu sâm alahu gulahu otbi.

²² Yesunje thitnennje olâkgât Anitâñe hângângumu giop yakât topñe Sauloñe Yura lohimi ekyongomu dondâhâlâkñe nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yakât kololân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotñe nâñgâñetâ bâlemu yakât den kakñan sâne sâm hâum pâpñuwi.²³ Hâum pâpñum yanak benñe kune sâm yakât den hikuwi.²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâm mâtâp sâtñan sip galem otmâ kinbi.²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nâñgâm omoñdâñe Saulo bukulpñe saka saka pato yakât kâlehen Saulo katñetâ talop. Tatmu ip yanje saka saka yan sâhâm ip potonñan mem tatñetâ panj kârikñe kâlep pato yakât manu launñambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloñe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶ Yerusalem kapi ambolipñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manbi ya yengâlen Sauloñe torokatbe sâm otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. Âwurem ari biwije Yesuhâlen kalop yakât topñe ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denñe nâñgâñetâ ki bulâñe otmu betbangiwi.²⁷ Betbangiñetâ aposolo âlâ, kutñe Banawa sâm, yâkñe Saulo dâim aposolo yengâlen ari sârereop. Sârerem yuwu sâop. “Sauloñe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâñe tetewañgiop. Tetewañgimu yâkâlen biwiyenñe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yakât den pat âlepñe Damasiko ambolipñe pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu nâñgâm Saulo buku otbangiñetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepñe pahâk ekyongop.²⁹ Otmu Yura lohimi nombotñe Girik kapiân tetewije nâñgâm denñe kakñan sâwi. Yawu otmâ kune sâmb den hikuwi.³⁰ Otmu Den hikunjetâ Yesuhât komotñe ya nâñgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katñetâ wanjaen yâhâmu mem ikñe kapi, kutñe Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Sauloñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imi Yesuhât komotñe lohottan manmâ biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Yesuhât den pat âlepñe pahâk ekyongonjetâ nâñgâm lohimi kinjitñe orowâkñe yâk yengâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Petoroñe Yesuhât wâtñan kinmâ lok pareñe henñetñuop.

³² Petoroñe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yengâlen ariop.³³ Otmu kapi ya amboñe, kutñe Ainea sâmb, yâhâmâ pareñe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroñe lok ya ekmâ yuwu sâm ekuop.³⁴ “Ainea. yuwu sâmune nâñgâ. Yesu Kiristonje henñetñuopgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâmu âlepñe otmâ yahalop.³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipñe nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimi kinjitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenñe katbi.

Petoroñe Tapita mumunñambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutñe Yopa sâmb, yamâ Lita kapi hâlâñmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipñe nombotñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manbi ya yengâlen gâtñe, imbi âlâ, kutñe Tapita sâmb, kutñe âlâmâ Dokasi, yamâ nenñe denân kutñe “manñen”. Imbi yane lohimi umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop.³⁷ Tapita ya mesek umatñe tetewañgimu muop. Yakât otmâ lohimi tânyongominiop yanje to kukñe suk sukñe yanje hâkñe pirim lâum emet biwije âlâen katñetâ talop.³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi ginñanâk tap. Otmu sâp yan Petoroñe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiñe nâñgâm lok yâhâp hângânyotgonjetâ ari yuwu sâmb Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutñe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâmutâ Petoroñe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katñetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâñetâ imbi kambut yanje mem hawangum isewañgim tatñetâ yehop. Yâhâ Tapitanje ki muop yan sâñgumyene gâreyingiminiop ya mem tiripgunjetâ ehop.

40 Petoroŋe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinŋetâ Tapita gotŋan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senŋe suk sâm Petoro ehop. 41 Petoroŋe bâtnan memu yahatnâ kinop. Yawu otmâ Petoroŋe den sâmu lohimbî yaŋe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. 42 Petoroŋe Tapita mumunambâ mem yahalop yakât den pat sâm haok tuhunetâ Yopa kapi ambolipŋe dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. 43 Otmu kapi yan lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâkŋe bulimakao hâkŋe gahaem yu ya gârem katmu puluhunetâ tewetsenŋe meminiop. Petoroŋe yâk orop yan im manop.

10

Aŋelo âlâŋe Konelio tetewangŋiop.

1 Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutŋe Konelio, yâhâmâ Roma yengât hep bero ya yengât kunŋe. 2 Yâkŋe hep torehenlipŋe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwangim manminiwi. Otmu yâkŋe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yengât tepŋe nâŋgâyŋingim Anitâ ulitgum tânyongominiop. 3 Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpŋe otmu yan Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu aŋelo âlâŋe tetewangim kutŋan kunop. 4 Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâŋe Anitâ tem lâuwangim lohimbî umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhilihimu âlepŋe otmâp. 5-6 Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân nambenŋe orop im mansawot. Otmu nambenâhât emet ya saru ginŋan tap yan lok hâŋgânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” 7 Yawu sâm ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelioŋe hoŋ bawayâhâtŋe lok yâhâp otmu hep bero âlâŋe Anitâhât denŋe lâum manminiop ya ekyongomu gawi. 8 Gaŋetâ aŋelore tetewangim den ekuop ya ekyongom hâŋgânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

9 Ari mâtâwân im yahatnâ yapâ sâwi yaŋak hilâm kârikŋan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroŋe Anitâ ulitguwe sâm emet biwiŋe âlâen yâhâop. 10 Anitâ ulitgum tatmu po wangŋiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot unetâ siop. Yawu otŋetâ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋe mem purik pilâmu yuwu ehop. 11 Himbim pâronŋ sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunŋe mem menduhum katmu hânân giop. 12 Yakât biwiŋan songo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ehop. 13 Gemu yan Kutdâŋe Petoro kunmâ yuwu sâm ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

14 Sâmu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

15 Sâmu sâop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. 16 Den ya kalimbuŋe ekum yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

17-18 Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe Petoro biwiŋe mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topŋe nâŋgâm koahop. Nâŋgâm koakmâ tatmu Koneliohât hoŋ bawalipŋaŋe Yopa kapiân taka Simongât emet mem temem gahatŋan kinmâ den sâwi.

19 Yâhâ Petoroŋe kulem tetemu ehop yakât nâŋgâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâm ekuop. “Naŋgat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. 20 Yakât otmâ orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nâŋgâm kiwilij otbuat. Yahatnâ gem yek.” 21 Yawu sâmu Petoroŋe yahatnâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâm âiyongop.

22 Sâmu sâwi. “Topŋe yuwuhât takain. Hep bero kunneneŋe, kutŋe Konelio, yâkŋe Anitâ mepaem manmu nâŋgawangimu ârândâŋ otmâp. Otmu Yura ambolipŋaŋe yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât aŋelo âlâŋe tetewangim yuwu sâm ekuop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe taka den âlâ ekgohoâkgât naŋgan. Yakât otmâ lok hâŋgânyongorâ ari dâim takanetâ den ekgohowuap.” Yawu sâm ekuop yakât otmâ hâŋgânnongomu takain.” 23 Yawu sâŋetâ Petoroŋe dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroŋe Konelio ari ehop.

Emet haŋ sâmu yahatnâ Yopa kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manbi yâk orowâk ariwi. 24 Mâtâwân ari im yahatnâ yapâ sâwi yaŋak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelioŋe bukulipŋe otmu hep torehenlipŋe meyekmu ya yengât mambotmâ tatŋetâ takawi. 25 Takanetâ Konelioŋe Petoroŋe ekmâ gem lâum parahum heroneŋe nâŋgawangim mepaeop. 26 Yawu otmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

27 Yawu sâm ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâm ekyongop. 28 “Yeŋe Yura nengât topnenŋe naŋgai. Neneŋe yen pâku lohimbî yekmâ betyŋingimain. Otmu nenŋe yen orop tatnongât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikŋe tap. Yakât otmâ nâŋe pâku lok yekmâ bâleŋe sâm nâŋgâyŋingimune gemap. Yawu nâŋgâyŋingim gaman yamâ yâhâlen Anitâŋe “Yawu ki nâŋgâwuat” sâm yakât topŋe eknohop. 29 Yakât otmâ Konelioŋe lok hâŋgânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpŋuwan.” Yawu sâm Konelio yuwu sâm âikuop. Wongât dâinekŋetâ takain yukât sârâ nâŋgâwe.” Yawu sâm Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâam âikumu Konelionje yuwu sâam ekuop. “Wâtgât mâmânjahât Heakje biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunje hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne lanjinje orowâk, yâkne tetenihim yuwu sâam eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhihimu ârândânj otmâp. Otmu lohimi umburuk mansai ya tânyongomat yakât nângâmu âilonjo otmâp. ³² Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâam, yâkne Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Nambenaje bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yakât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâam nâne lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihékjetâ orowâk takai. Gâne takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâne Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâamu Petoroje yuwu sâop. “Anitâne lok nengât orotmemenenjahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmâp ya yiwerenje nângâm hengenjuan. ³⁵ Otmu lohimi komotje komotje hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmâp. Lohimi âlâ me âlâne Anitâ ewe katmâ tem lâuwajjim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesuje Yura lohimi nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimi otmu yen pâku lohimi kerek nengât kunnenne tatmâ tihitnenje otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nangai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenje orotmeme bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manjet sâam Yoanene den eknongom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje Yesu Nasaret kapi amboje mâmâne otbanjimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memu ekmunje âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlejanje lohimi mem mângâeyekbi ya Yesuje watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatolipnenje yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kunjetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunjetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu Anitâne mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingjio. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâne sâam kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimi emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âian katnenekmâ den sâam hâreningiwuap ya Anitâne Yesu Kiristo sâam wanjo. Yawu gârâmâ sâam hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomunje nângânjegât Yesuje nep sâam ningiop. ⁴³ Emelâk embânjambâek Anitâhât poropetelipnaje Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimi âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroje den yawu sâam ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje pâku lohimi mâmâne otyingjio.

⁴⁴ Petoroje yawu sâam ekyongomu nângânjegât Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyenje mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâam Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimi, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyenje katbi yanje Petoro betjan sânjegât Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbijene den sâsâne ki sâsâne sâam Anitâ mepaewi ya lohimi takawi yanje yekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge pâku lohimi yu mâmâne otyingimu ekmunje âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sâanjegât Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningiop yakât dopneâk pâku lohimi yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâam ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimi ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitnjegât yâk orowâk tipnje tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingjio.

11

Petoroje pâku lohimi yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbijene Kiristohât den pat âlepne nângânjegât bulâne otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeiji yakât den pat sâam haok tuhunjetâ aposolo otmu Yura lohimi nombotje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manbiene yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotjanjeâmâ nângânjegât bâleop. Yâkne yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâne Yesuhâlen biwiyenje katmâ yakât komolân torokatne sâam otnomai yamâ angân hâkyenjahât torehenjan undip tuhuyinginom. Yawu nângâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroje Yerusalem kapiân yâhâmu lok yanje yuwu sâam ekuwi. ³ “Gâne wongât pâku lohimi yengât emelan ari bâtyenambâ sot mem

nion? Lok yaŋe hâkyenjahât torehennan undip ki tuhuangim mansai yakât nângâmunje dondâ bâleap.”⁴ Yawu sânetâ Petoroŋe yu ya teteop ya topnambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâŋe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikjan Anitâ ulitgum tاتمune Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroŋe sâmu aŋelo âlâŋe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu gotnan giop.⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiŋan soŋgo, hambe, nâi topŋe topŋe, neneŋe ki neneŋe katyehop ya tatmu ekban.⁷ Tatmu ekban yan Anitâŋe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneŋe bâleŋe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmunne yan himbimâmbâ Kutdâŋe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâŋ otmâ pilâuwat.” Yawu sâop.¹⁰ Kutdâŋe den ya kalimbuŋe eknohomu yakât kakŋan aŋelo yaŋe mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi.¹² Taka yaehen kinnetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoŋetâ gâŋe ki nângâm kiwilinŋ otuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtŋe lok nombolân konok yaŋe betnan sânetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeŋe yâkât emelan yâhâmunje den yuwu sâm eknohop.¹³ “Nâ emetnan tاتمune aŋelo âlâŋe tetenihiŋ yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutŋe Simon Petoro sâm, yâkŋe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanomai.¹⁴ Dâim takanetâ yâkŋe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nângânetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosayeŋe pilâm manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.” Aŋeloŋe yawu sâm eknohop.”¹⁵ Koneloneŋe yawu sâm eknohomu nâŋe Yesuhât den pat âleŋe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak nengâlen ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop.¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmâŋe otyingiop ya ekmâ emet inânŋan Kutdâŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop ya nângâmunne teteop. Den ekyongop yamâ yuwu. “Yoaneŋe lohimi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbijne nâhâlen biwiyeŋe katnomai yanâmâ Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge mâmâŋe otyingiuwap.” Kutdâŋe yawu sâm ekyongop.¹⁷ Otmu nenŋe Yesuhâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâŋe otningiop yakât dopŋeâk pâku lohimi yengâlen hângângumu ge mâmâŋe otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâŋe nângân nângân âlâ katbuap ya nâŋe kuwangiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmunne ârândâŋ oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Petoroŋe yawu sâm ekyongomu nângânetâ bulâŋe otmu ki denŋe kakŋan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunŋe âilonŋo longo oap. Nen Yura lohimbijne Yesu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopŋeâk pâku lohimbijne yâkâlen biwiyeŋe kepeim manŋetâ manman kârikjahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawaŋe Antiok kapiân ari ya ambolipŋe Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kunetâ muop ari yan Yura yengât papatolipyeŋe Yesuhât komot yongom watyeknetâ iton galanŋ otmâ ariwi. Nombotŋe Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ mâtuŋa âlâ, kutŋe Kipiro sâm, yan ariwi. Aŋgoân ariwi yaŋe Yesuhât den pat âleŋe yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi.²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi. Nombotŋe kapiyeŋe pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âleŋe ya kapi ambolipŋe ekyongowi.²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu pâku lohimi kinŋitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat âleŋe ya nângânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeimi.

²² Yesuhâlen biwiyeŋe kepeimi yakât den pat ya sâm haok tuhunetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotŋe nângâm Banawa hângângunetâ Antiok kapiân ariop.²³⁻²⁴ Ari Anitâŋe tihityeŋe otmu lohottŋan manbi ya ekmâ heroneŋe nângâyingiop. Otmu Banawaŋe Yesuhâlen biwiŋeŋe tinâk kepeim tem lâuwanŋim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâŋe otbanguŋim pâku lohimi yaŋe Kutdâhâlenâk biwiyeŋeŋe tinâk kepeim mannomaihat Yesuhât den kâsikum yingim biwiyeŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Yawu otmu lohimi sesengâlâkŋe nângânetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeimi.

²⁵ Otmu Sauloŋe tânnohoâk sâm Banawaŋe Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop.²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan aŋgoân Yesuhât komot ya yengât kutyeŋe pato, “Kiristohât lohimi”, sâm yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotŋe Anitâhât den sâm tetewiŋe Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi.²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Ahawo sâm, emet inânŋan Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe po pato tetewuap yakât den biwiŋan katmu sâm teteop. Yawu gârâmâ

yakât kakŕjan Roma yengât kunyenê âlâ, kutŕje Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop.
²⁹ Emet inânŕjan Ahawoŕje den yawu sâm tetem Yesuhât komot ekyongomu nângâŕjetâ bulâŕje otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâm tewetsenŕje dopyenjanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenŕje menduhum Banawa yet Saulo yitginjetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyenŕje yingiwot.

12

Herotŕje sâmu Petoro mem pâi emetŕjan katŕjetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Hombanŕ ya kutŕje âlâmâ Natic Hombanŕ ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutŕje Herot sâm, yâkŕje tembe lâulipŕje ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotŕje mem pâi emetŕjan katyeki. Yawu otmâ tembe laulipŕje ekyongomu Yoane atanŕe, Yakowo ya mem engatŕje hârenjetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenŕje yakât nângâŕjetâ âlepŕje olop. ⁴ Otmu tembe lâulipŕje ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetŕjan katŕjetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yanŕje galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbŕje natik ya nem pesuk pilânomaŕ yan Herotŕje Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetŕjan katŕjetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotŕje menduhuakmâ Petoro hât nângâwanŕjim Anitâ ulitguwi.

Aŕjelo âlâŕje Petoro pâi emetŕjambâ holaŕŕmu gem ariop.

⁶ Otmu emet haŕ sâmu yanâmâ Herotŕje Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoŕje yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetŕjan tatmu ip kârikŕjanŕje mem bâtyenŕje menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotŕje âlâŕjeâmâ pâi emetŕje yakât gahatŕjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinŕjetâ Kutdâhât aŕjelo âlâŕje Petoro tetewangŕjim kinmu, yâkât laŕinŕjanŕje siliŕ siliŕ sâm pâi emetŕje kâlehen hâuop. Yawu otmu aŕjelo yanŕje Petoro mândem yuwu sâm ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikŕje ya holaŕjakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aŕjeloŕje yuwu sâm ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipŕje karak. Otmu hâk katipŕje kâlep pato ya mânunjakmâ betnan sârâ kionŕje.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetŕjambâ gemutâ Potoroŕje biwi yâhâp otmâ yuwu nângâop. “Oait yu bulâŕje me amanâk eksan.” ¹⁰ Yawu nângâm gahatŕjan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatŕje âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paŕ sâhâwi yan bamutâ gahatŕje paŕ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ aŕjelo yanŕje yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nângân nângânŕje tetemu yuwu nângâop. “Yiwerenŕje nângâmune teteap. Kutdâ ikŕjahâk aŕjelo âlâ hângângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenŕje yengât bâtyenambâ holaŕneksap.”

¹² Yawu nângâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâŕje, kutŕje Maria sâm, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbŕi dondâŕje menduhuakmâ yâkât nângâwanŕjim Anitâ ulitgum tatŕjetâ nângâop. ¹³ Yawu nângâm emet gahatŕjan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu hoŕbawa imbi âlâ, kutŕje Lota sâm, yâkŕje gahatŕjan ba ombenŕje towatŕje nângâop. Yawu nângâm tepŕje yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatŕjan taka kinsap,” sâm ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nângâm “Ândâpge maŕgumu sâmat,” yawu sâm ekuwi.

Yawu sâm ekuŕjetâ kârikŕje otmâ sâop. “Bulânjanâk, gahatŕjan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtŕje otmâ umutŕjanŕje taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâm alahuwi. Otmu belângen gahatŕje mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyenŕje huruŕ sâop. ¹⁷ Yâhâ Potoroŕje emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatŕjetâ Kutdâŕje aŕjelo âlâ hângângumu ge pâi emetŕjambâ holaŕŕmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâm tiŕ pilâm yuwu sâm ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulipnenŕje nombotŕje ari ekyongonomaŕ.” Yawu sâm ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haŕ sâmu tembe lâu yanŕje Petoro ekŕjetâ biatmu “Girawu oap?” sâm pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinŕjetâ biatmu Herotŕje kuk otmâ tembe lâulipŕje nombotŕje hângânyongomu omoŕje Petoro galemguwi ya yongonjetâ muwi. Yakât kakŕjan Herotŕje Yuraia hân pilâm, ikŕje kapi, kutŕje Kaisaria sâm, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotŕje Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipŕjanŕje otmâ hilipŕgunjetâ yakât nângâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipŕjanŕje Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotŕje sâm hâreyingimu sot ki memaihât nângâm Herot orop den heŕgenŕgune sâm yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutŕje Bilasto, yâhâmâ Herotgât hoŕbawalipŕje yengât kunŕje manop ya tetewangŕjim tewetsenŕje waŕŕbi. Tewetsenŕje waŕjetâ yâkŕje Herot ekumu den heŕgenŕgunomaihât sâp kalop. ²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotŕje lok kutdâhât senŕje âlâlâŕje ya memu hakŕjan yâhâmu ikŕje kakŕjan tat talân yâhâ tatmâ

den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimi nângânetâ ewe membe otmu lok kerekne den kâriknan yuwu sârn ekuwi. “Den eknongoat yu lok denne bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sârn mepaewi. ²³ Yawu sârn mepaenjetâ Herotne iknjahât nângâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât ajeleje ge kumu hom papato bâlejeje tepne ihm lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nângâm lohimi kinjetne orowâkne Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyejanje kepewi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiñe tewetsenne menduhum katbi ya Banawa yet Saulone mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipeje yinjwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sârn yitgim hângânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotjanje Anitâhât den sârn tetem lohimi ekyongominiwi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeje yuwu. Banawa, Simion, kutne âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboje, âlâmâ Manaen, yâkne lok kutdâ Herot lepatnjambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitgunjetâ nângâyingiwuapgât lok yanje sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne yuwu sârn ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sârn yitgimune tuhuromawot yakât yene kunyetjan mem hângânyotgunjetâ ariromawot.” ³ Yawu sârn ekyongomu yâkne âi memutâ bulâje tetewuapgât kunyetjan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgunjetâ lok âlâ, kutne Yoane Mareko sârn, betyetjan sârn orowâk ariwi.

Paulone Elima ekumu senje omoj olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâje otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ wanja pato âlâen yâhânetâ meyekmâ ari pâku lohimi yengât matunja âlâ, kutne Kipiro sârn, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Wanjaembâ ge pâku lohimi yengât kapi pato âlâ, kutne Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawanje Yura yengât miti emetne tatmâ arap ârândâñ yâhâ lohimi Yesu Kiristohât den pat âlepne ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlânmâ tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtne, lok kâmbukne yan manmap yâkât kutne Barayesu, yâhâ Girik denân kutne Elima sârn kumai. Yâkne ikne topne kurihiakmâ “Anitâje hângânnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sârn kapi ambolipne kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutne Serehio Polasi, yâk orop buku oranjim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nângân nângânje pato. Yâkne Anitâhât den nângâwe sârn Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiñe Yesuhât den nângâm yâkâlen biwiñe katmapgât Elimanje denyetne kakjan sârn kuyitgim. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Saulo, kutne ango Paulo, mâmâje otbanjimu Elima ekmâ yuwu sârn ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kinjonj otmat. Gâje Kutdâhât den bulâje kelangatmâ lohimi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâñe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâje matje gihimu senge omoj otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sârn senje omoj otmu lok âlâje bânjan memu ariromawot yakât nângâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiñe ekmâ sâtnje bâleje olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenjahât den pat nângâmu bulâje otmu yâkâlen biwiñe kepeio.

Paulone Pisitia hânân ari den pat âlepne lohimi ekyongop.

¹³ Paulone bukuyâhâtnje orowâk Papo kapi ya pilâm wanjaen yâhânetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimi yengât hân âlâ, kutne Pampilia sârn, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoñe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetjeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimi yengât hân âlâ, kutne Pisitia sârn, yan kapi âlâ, kutne Antiok sârn, yan ariowot. Yan ari tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yura yengât miti emetjan yâhâ kapi ambolipne orop menduhakbi. ¹⁵ Menduhakmâ yâk yengât galem âlâje yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâje poropete ekyongomu den kulemguiwi ya kâsikum yingio. Kâsikum yingim tij pilâmu galemlipejanje Paulo yet Banawa heronje otyitgim yuwu sârn ekyotgowi. “Den eknongomutâ nângâm biwinenne hewewen olâk.” ¹⁶ Yawu sâñetâ Paulone yahatmâ “Den nângânâk tatjet,” sârn ekyongomu ândâp katjetâ yuwu sârn ekyongop. “Yura bukulipnetne, otmu yen pâku lohimiñe Anitâhâlen biwiyejanje kepeim mansai yen kerek yuwu sârn ekyongomune nângâñet. ¹⁷ Yura lok nengât ambonenje Anitâ yâkne tâmbâlipnenne wawaeyekmâ manman kârikjahât pat kuyingio. Otmu yakât kakjan yâkne Aihita hânân ari kandi manjetâ Anitâje lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtne pato tatbanjiapne Aihita bâtyenjambâ holanjekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityene otmu yambu lok yâhâp ñerek

pesuk sâop. ¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâje mâmâje otyingimu lohimbi komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânjeje ya mem ambokum manbi. ²⁰ Yawu manjetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâje kunlipyeje mem kânângâyekmu yâkne lohimbi galempongom manbi. Galempongom manmâ ganjetâ poropete âlâ, kutje Samue sâmu, ya teteop. ²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipennjeje lok kutdâ âlâje galempongomu manne sâmu Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueje lauyenan mem Anitâ ulitigomu Benyamingât senâmbâ gâtje lok âlâ, kutje Kisi sâmu, yâkât nanje, kutje Saulo, yâk kânângâmu kunyeje manmâ galempongomu yambu lok yâhâp nerek pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp nerek pesuk sâmu yâkât gewâknan Anitâje Yese nanje, kutje Dawiti sâmu, ya kânângâm yuwu sâmu lohimbi ekyongop. “Yese nanje, kutje Dawiti, yâkne tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoj banihiwuap. Yakât otmâ nângâwanjian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtje âlâ, kutje Yesu, Yura lohimbi nengâlen tetem thitnenje otbuapgât pat Anitâje emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâje tetewuap nângâm Anitâje angoân Yoane Yura nengâlen hângângumu takaop. Otmu nenje orotmemenenje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwinenjeje kepeimunje toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâje Yoane âi sâmu wanop ya tuhum pesuk pilâwe sâmu otmâ yan lohimbi yuwu sâmu âiyongop. “Yeje nâhât girawu nângâmai? Anitâje lok âlâ hângângumu ge thitnenje otbuap nângâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inje. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâje yâkât itâkat kâpekâ golewangiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ bia. Nâjeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamgât sen, yen otmu pâku lohimbije Anitâhâlen biwiyejeje kepeim manmai yen yuwu sâmu ekyongomune nângânet. “Nen kerekje Yesu Kiristohâlen biwinenjeje kepeimunje manman kârikjahât pat kuningiwom nângâm Anitâje Yesu hângângumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipje otmu Yura papatolipennjeje Yesuhât topje ki nângâm henjenjuwi. Yawu otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpje ârandâj miti selepnan yâhâ poropete yengât den sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkne sâmu hârewanjetâ kuwetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâje tetem henjenjuop. ²⁸ Yesu haknan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuwetâ muâk” sâmu Pilato ekuwetâ nângâyingimu kuwetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbângim howanân kuwetâ muop sâp yan emet inânjan Anitâhât poropetelipnaje Yesuhât den kulemguwi yakât bulâje teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ mejetâ gemu lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâmem tingâlonetâ kinop yan lâum ba katjetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahalop. ³¹ Mumunambâ mem yahatmu lohimbije Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbi yanje itoj galañ otmâ ari yâkât den pat âlepne Yura kapi ambolipne ekyongowi. ³²⁻³³ Anitâje tâmbâlipennjeje yengât pat kuyingiop yakât bulâje tetemu menomgât Yesu mumunambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepne ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumunambâ mem yahatbuap yakât nângâm Anitâje emet inânjan Dawiti ekumu kep kulemguop yakât boj yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yakât topje sâmu teterâ lohimbi kerekje ekmâ nângânet sâmu katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânjan yuwu sâop.

“Nâje Dawitihât pat kuwanjiwan yakât bulâje kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitije Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop.

“Anitâ pato, gâje lok bulâje nâ ki pilânekâdâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâje Dawiti âi sâmu wanop ya tuhum lohimbi thityenje otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipne yengât sumân hangunjetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâje Yesu mumunambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkne thitnenje otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi nenje Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwajine sâmu pâpgumain. Yakât otmâ nenje Anitâhât senjan kinmâ sâreeraknongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje yâkâlen biwiyejeje kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yeje gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyejeje kepeinetâ Anitâje bulâjanâk tosayeje pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâje olâkgât tâmbâlipennjeje yengâlen hâmu sâmu nângânet. ⁴⁰ Emelâk embânân tâmbâlipennjeje yengât kasalipyejeje taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânjan Anitâhât poropete âlâje ekyongomu ya nângânetâ tâñât olop. Poropeteje den kulemguop ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângânetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya eknetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipnaje kulem yakât topje sâmu tetem ekyongonjetâ gurâ yawuâk nângânetâ tâñât otmu munomai.” Anitâje den yawu sâmu poropete ekumu kulemguop.

Yâhâ tâmbâlipnenjaŋe Anitâhât den nângâjetâ tânjât otmu muwi yakât dopneâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yu nângâjetâ tânjât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongooan.” Pauloŋe yawu sâŋ ekyongop.

⁴² Yawu sâŋ ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetjambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâŋ galemlipyeŋe ekyotjonetâ ariowot. ⁴³ Miti emetjambâ gem arimutâ Yura lohimbî otmu pâku lohimbî Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkŋe betyetŋan sâwi. Otmu yâkŋe Anitâhâlen biwiyenjaŋe tiŋâk kepeim manjetâ tihityeŋe otbuapgât Paulo yet Banawaŋe den kâsikum yingim biwiyenjaŋe mem hewewerŋ tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbî kingitŋe orowâkŋe Kutdâhât den nângâne sâŋ miti emetŋan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetŋan yâhâjetâ pik sâmu Yura lohimbîŋe yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otŋetâ Paulo yet Banawaŋe kârikŋe otmâ yuwu sâŋ ekyongowot. “Netŋe Anitâhât den yen ekyongoromgât sâŋ nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeŋe yâkât den nângâjetâ ki bulâŋe otmu manman kârikŋahât pat ki menehât nanjai. Yakât otmâ netŋe yen pilâyekmâ pâku lohimbî yeŋgâlen ari den pat âlepŋe yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embânjan Anitâŋe poropete âlâ ekumu kulemguop den yakât bulâŋe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoŋe balam saumunŋe laŋinŋe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopneâk yen hângânyongomune pâku lohimbî yeŋgâlen ari manman kârikŋahât den pat ekyongonjetâ nângâm biwiyenjan han sâyingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemguop yakât bulâŋe netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâŋ ekyongomutâ den ya pâku lohimbîŋe nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe menomaihât Anitâŋe emet inânŋan sâŋ kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepŋe ya sâŋ haok tuhujetâ lohimbî kingitŋe orowâkŋe nângâjetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenjaŋe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepŋe sâŋ haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyeŋe yakât nângâjetâ bâlemu kapi ya ambolipŋe yeŋgât kunlipyeŋe otmu imbi kunŋe Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginjetâ Paulo yet Banawa watyelekjetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetŋan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyingim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot. ⁵² Arimutâ benŋe kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyingimu heronŋe kakŋan manbi.

14

Paulo yet Banawaŋe Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâm Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nângâjetâ bulâŋe otmu Yura lohimbî otmu kapi ambolipŋe kingitŋe orowâkŋe biwiyenjaŋe Yesuhâlen kathi. ² Yâhâ Yura lok nombotŋe biwiyenjaŋe kârikŋe otmâ Yesuhât den nângâm hâkâŋ otbi. Yawu otmâ kapi ambolipŋe nombotŋe biwiyenjan kionjetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkŋe kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenŋe yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâŋe lohimbî tihityeŋe otbe sâŋ oap yakât topŋe ekyongomutâ nângâjetâ bulâŋe olâk sâŋ Anitâŋe mâmâŋe otyitgimu kulem topŋe topŋe miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipŋe hionjakmâ nombotŋe Yura galemlipyeŋe yeŋgât den hohewi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionjakbi yakât otmâ Yura galemlipyeŋe kapi ambolipŋe otmu Yura lok nombotŋe yaŋe alahujetâ biwiyenjaŋe kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtŋe yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposolonŋe kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetŋe Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kapi ya ambolipŋe ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâŋahât tepjambâek kâiŋe pareŋe tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Pauloŋe Yesuhât den pat âlepŋe lohimbî ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Pauloŋe ekmâ yuwu nângâop. “Lok yuŋe biwiŋe Yesuhâlen katmu Anitâŋe heŋgeŋguwuapgât dop tap.” ¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâŋ ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yaŋe uk sâŋ yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbî yan kinbiŋe kulem ya ekmâ Likanio yeŋe denyenjan den sâwi. Den sâwi yakât topŋe yuwu. “Hewukŋe lok yâkŋe lok hâtgum hohetnenjan taka tetem kinsawot.” ¹² Yawu sâŋ Banawa ekmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Yusi sâŋ, ya kunbi. Yâhâ Pauloŋeâm den ekyongop yakât otmâ hewukŋe lok âlâ, kutŋe Hemesi sâŋ, ya kunbi. ¹³ Yawu sâŋ yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâŋ

otbi. Otmu hewuknje lok Yusi yakât lok kâmbuknje lohimi sâyinjimu birâm topnje topnje lotohom bulimakao engatjan sâhâm pilânetâ gemu engatje hârene sâam dâim opon kâmbuknje kapi betjejen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâam otjetâ Paulo yet Banawaje ya nângâm pârâk pilâm sururuk sâam hohetyenan ari kinmâ yetgât hâk katipnje kâkâlep mânunjahowot ya mem duwalowot. ¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâam kuyingiwot. “Bâe, yeje girawu otne sâam oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâam oai? Yejeâmâ hewuknje lok tânjât ya betyinjim Anitâ Manman Ambojane hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenaje kepeim manjet sâam yakât den pat ekyongore sâam takawit. ¹⁶ Otmu emelâk embânjâmbâek pâku lohimi hânjan kulemjan mansai ya yengât tâmbâlipyenaje yeje engatyeneâk watmâ orotmeme bâleje topnje topnje otmâ gawi yan undip ki katyinjio. ¹⁷ Yawu gârâmâ iknje topnje tetekjan ekjetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkne sâpjanâk gelâk hângângumu gemu kalamyenjan hop sambe tetemap. Yawu tetemu heronje kakjan manmai.” ¹⁸ Den yawu sâam ekyongomutâ lok nombotjanje kunyenje kârikje otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kânje kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotjanje Antiok kapi Pisitia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipnje yengât engatyenan genetâ Paulo dâim kapi betjejen ari kânje kuwi. Otmu yâkne Paulohât muap sâam pilâm arijetâ derepgum talop. ²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipnje nombotje Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwine kapiângembâ ge ekjetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet han sâamu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepje ekyongomutâ kapi ambolipnje lok kingitje orowâkne nângânetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwî. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²² âwureowot yan kapi ârandân Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyenaje orotok sâamagât mem kârikje tuhuyekmâ yuwu sâam ekyongowot. “Nenje yen orop biwinenjanje Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunje lohimi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otningjetâ ki lohotje otmâ mannom otmuâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje ningimu menom.” Yawu sâam ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nângân nângânjan tatmap ya Wâtgât mâmânjâhât Heakje mem biwi nângân nângânyetjan katmu nângâmutâ keterakyitgâkgât sot barak tatmâ ulitguwot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkne Yesuhât komotje komotje ya yengâlen ari galemlipyenje mem katyehowot. Otmu Anitâje mâmânje otyinjimu Kutdâhâlen biwiyenaje tinjâk kepeim manjetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepje Perehe kapi ambolipnje ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginjan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanga patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimi yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâje mâmânje otyitgimu nepje memutâ bulâje tetewuap nângâm Yesuhât komotje Anitâ ulitgum hângânyotjetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawaje Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâje mâmânje otyitgim mâtâp meytgimu Yesuhât den pat âlepje pâku lohimi ekyongomutâ yâkne nângânetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwî yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkne Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotjanje Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâam Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenje tetenetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu yanâmâ hâkyenjahât torehenjan undip tuhuyingingomgât Moseje girem den âlâ kulenguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbije ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâje ki meyekmâ manman kârikjan katyebuap.”

² Yawu sâam ekyongonjetâ benje Paulo yet Banawaje denyenje kakjan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâam den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotje orowâk hângânyongomunje Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyenje ekyongonjetâ umatnje teteap yu sâam henjengunomai.” Yawu sâawi.

³ Yawu sâam hângânyongonjetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepje pâku lohimi ekyongomutâ nângânetâ bulâje otmu Kutdâhâlen biwiyenaje kepeiwî yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonjetâ nângâm tepyenje heronje pato olop. ⁴ Otmu Yerusalem kapiân arijetâ aposolo, Yesuhât

komot, otmu yâk yengât galemliyyeñe yekmâ herone otyingwi. Herone otyingim Anitâñe māmâñe otyitgimu pâku lohimbi yengâlen nep miowot yakât topñe ekyongowot. ⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâñm ekyongowi. “Pâku lokñe Mosehât girem den watmâ hâkyenahât torehennan undip tuhuanginetâ âilonjo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroñe den ekyongop.

⁶ Den ya heñgenune sâñm aposolo otmu galemliyyeñe yenjiâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahangim tatñetâ Petoroñe yahatmâ yuwu sâñm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâñmune nângâñet. Nâñe pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomune nângâm Yesuhâlen biwiyenñe kepeinomaihât Anitâñe mem sâlipnohom âi sâñm nihop ya nanñai. ⁸ Anitâñe nen lok kerek biwinenñahât topñe nângâmapñe ikñe Wâtñet māmâñahât Heak hâñgângumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopñeâk Anitâñe Wâtñet māmâñahât Heak hâñgângumu ge pâku lohimbi biwiyenñe mem hewewenñe tuhumu Yesuhâlen biwiyenñe katbi. Yakât otmâ Anitâñe pâku lohimbi nâñgâyingim. ⁹ Nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbiñe biwiyenñe Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyingop. ¹⁰ Yakât otmâ yeñe wongât Anitâñe wangiñe umatñe âlâ pâku lohimbi kakyenñan katne sâñm oai? Emelâk embâñgâmbâek tâmbâlipnenñeñe girem den lâum hâum pâpñuminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpñumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunñet sâñm nenñe ki sâyinginom. Yesu Kutdâñe pâku lohimbi māmâñe otyingimu yâkâlen biwiyenñe kepeimai. Yakât otmâ yâkñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe yingimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâñe Paulo yet Banawa māmâñe otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topñe topñe memutâ ekñetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nâñgâwi.

Yakowoñe den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawañe den sâñm tiñ pilâmutâmâ Yakowoñe yahatmâ den yuwu sâñm ekyongop. “Bukulipne, den sâñmune nângâñet. ¹⁴ Anitâñe pâku lohimbi tihityenñe otmu nombotñeñe ikñan biwiyenñe kepeim mansai ya manman kârikñahât pat kuyingop yakât den pat Simonñe eknongomu nanñain. ¹⁵ Emelâk emet inâññan Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâñe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâñe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitiñe Isirae lohimbi galeyongopap ya yengât kasalipyenñe taka yongom itit kiom tuhuyinginetâ kapi kâwurumñeâk kinbuap. Otmu nâñgâñe arândâñ otmu sese hâkulipyenñe âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âñe tuhuyenñan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtñe mem kânâñgâñe lohimbi tihityenñe otmu âilonjo lonjo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hâññan kulemñan mannomai ya nine pat kuyingiwani yâkñe Kutdâñe ari hoñ bawanñim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inâññan Kutdâñe den yawu sâñm teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinane yuwu nanñan. Pâku lohimbiñe Anitâñe den lâum Yesuhâlen biwiyenñe kepeine sâñm otmai ya yengât ki undip katyinginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embâñgâmbâek Yura nengât papatolipnenñeñe tatmâ nâñgâ nâñgâ sâp arândâñ miti emetyenñan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâñgâm manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemguop katyinginom. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenñan katnomai yapâ gâtñe ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatñe sâhâm mangunñetâ mumbuap ya otmu yakât hepñe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otmomai.” Den yawu kulemguop katyinginom. Yawu.” Yakowoñe den yawu sâop.

Pâku lohimbiñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi ya yengât pepa kulemguop katyingiwi.

²² Yawu sâñmu aposolo otmu galemliyyeñe Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekñetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâñieyekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi Basawa yet Sila sâñm, yâk mem katylekbi. ²³ Lok yâhâp yuñe Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomai sâñm pâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemguop yingim hâñgânyongowi.

“O Bukulipnenñe,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipñeñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansai yen Anitâñe meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galemliyyeñe herone nâñgâyingim pepa yu kulemguop katyingiain. ²⁴ Umatñe âlâ yengâlen teteop ya nengâlembâ lok nombotñeñe yeñe engatyeñeâk otmâ yengâlen taka den topñe topñe ekyongonñetâ nâñgâwi. Nenñe lok ya ki âi sâñm yingim hâñgânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenñe menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetñe Yurasi yet Sila sâñm mem katylekmâ hâñgânyotgomunñe

taka den ekyongomutâ nângânomai. Yâkne Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawaŋe Kutdâ Yesu Kiristo hoŋ bawangim hâhiwin kakŋan manmawot. ²⁸ Anitâŋe biwi nângân nângânnenŋan katmu nângâmumŋe tetemu undip ki katyinjginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâŋe tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândâŋ otbuap. ²⁹ Pâku lohimbijne Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenŋan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao engatŋe sâhâm manŋunjetâ nûmbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu. Nen bukulipyeŋe Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yinjgin hângânyongonjetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotŋe mem menduhuyekmâ pepa ya yinjgiwi. ³¹ Pepa ya yinjŋetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyenŋe orotok sâmapgât lohotŋan mannomai sâm kulemguwi ya sâlikum nângâjetâ tepyeŋe heronŋe olop.

³² Anitâŋe Yurasi yet Sila mâmâŋe otyitgimu yâkne lohimbî ya den kâlewâk ekyongom biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâm hângânyotgowi. Yawu sâm hângonyotgowi yamâ Silaŋeâmâ pilâm yan manmu Yurasinŋe iknjâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawaŋe Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtŋe lok nombotŋe orop Kutdâhât den lohimbî kâsikum yinjgiwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulonŋe Banawa yuwu sâm ekuop. “Netŋe angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipŋe ekyongomutŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yâkne girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmu Banawaŋeâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekonŋe âi pâŋan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawaŋe Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulonŋe nângâm ki ârândâŋ olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâm kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawaŋe Yoane Mareko memu orowâk wanŋa pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuŋa yan ari kionjowot. ⁴⁰ Yâhâ Paulonŋeâmâ Sila memu Kutdâŋe tihiyetŋe olâk sâm Yesuhât komotŋe hângânyotgonjetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipŋe kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyenŋe orotok sâmapgât mem kârikŋe tuhuyehowot.

16

Paulonŋe Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silaŋe Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutŋe Timoteo, yâkât topŋeâmâ yuwu. Âwâŋe yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâŋe Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmâŋaitŋe Yesuhâlen biwiyetŋe kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manminiwiŋe Timoteohât nângâŋetâ yahalop yakât otmâ yakât topŋe Paulo ekuwi. ³ Paulo ekuŋetâ nângâm Timoteo orowâk ariom sâm yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbî yan manbiŋe Timoteo âwâŋe ya Girik ambonŋe ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulonŋe Mosehât girem den lâum Timoteo hâkŋahât torehenŋan undip tuhuwanŋiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândâŋ ari aposolo otmu Yesuhât komotŋe Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyenŋe girem den kulemgum katyinjgiwi ya lâum mannomai sâm Yesuhât komolipŋe ekyongowi. ⁵ Yawu otŋetâ Yesuhât komotŋe Kutdâhâlen biwiyenŋe tinâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manŋetâ hilâm ârândâŋ pâku lohimbî nombotŋe âlâŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim yâk yengâlen torokatŋetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silaŋe kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepŋe lohimbî ekyongore sâm otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiâ otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bânŋehembâ ari Bitinia hânân arire sâm otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginŋan Toroa kapi tawân gemutâ nâŋe mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet nŋiŋ sâmu orowâk iwin. Otmu omondâŋe Yesuhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtŋe lok âlâŋe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulonŋe eknotgomu nângâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongonomgât Anitâŋe sâm ningiap.” Yawu sâm Makeronia hânânŋen arine sâm mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet haŋ sâmu waŋga patoen yâhâmunje menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet nŋj sâowân Samotarake mâtuŋa yan ari katnenekmu gewin. Emet haŋ sâmu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunje. Roma lohimi kingitje orowâkŋe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmrunje hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betŋehen to âlâ tap yan Yura lohimbije Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpŋan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotŋe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboŋe, imbi âlâ, kutŋe Litia sâm, yâkŋeâmâ sângum gârem katmu puluhunjetâ yapâ tewetsenje miakmâ manminiop. Imbi yaŋe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâŋe biwiŋe mem hewewenŋe tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nângâmu bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiŋaŋe kepeiop. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikŋe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekŋetâ imbi yaŋe yuwu sâm eknongop. “Kutdâhâlen biwiŋaŋe kepeimune manman kârikjahât pat kunihiap yakât otmâ nhât emelan takanjetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâmu nenje yâkât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâuŋe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetŋan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenjan gemunje, hoŋbawa imbi âlâŋe mem tetenenehop. Otmu weke bâlenjaŋe kakŋan memu lohimi yengâlen ari yu ya teteyingiwuap yakât topŋe sâm tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenje me senje âlâlâ yakât hâmerje sâm waŋminiwi ya mem ari galemliŋe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yaŋe Paulo ekmâ betnenjan gam den kârikŋan yuwu sâop. “Lok yuŋe Anitâ yahat yahatje hoŋ bawangim manman kârikŋan manmâ yâhânomgât topŋe eknongone sâm takai.” ¹⁸ Hilâm ârândâŋ betnenjan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulonje nângâmu ki ârândâŋ otmu purik sâm weke bâleŋe ya yuwu sâm ekuop. “Nâŋe Yesu Kiristohât sâtgât ekghomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu yanâk weke bâleŋe yaŋe yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemliŋaŋe tewetsenje me senje âlâlâ yâkâlembâ âlaku ki menomai ya nângâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiapliŋeŋe yengât senyenjan katyeleŋetâ kinmutâ yuwu sâm hâkyetŋan sâwi. “Yura lok yuŋe kapinenjan taka ki orotŋe otŋet sâm meme sâsâ tuhunenekmutâ nângâmunje dondâ bâleap. ²¹ Yâkŋe orot-meme âiŋe, nen Roma lohimbije ki otmain ya otŋet sâm kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâŋetâ lohimi sombemân kinbiŋe nângâm bâleyitŋetâ Roma yengât kiapliŋeŋe yetgât hâk katipŋe mem duwatmâ tuhun pilâm tembe lâulipyeŋe ekyongonjetâ kapamŋe dondâ yotgowi. ²³ Yotgonjetâ hâkyetŋe bâŋ bâlângum hewâk pato otmu pâi emetŋan mem yâhâ katyeleŋetâ tatmutâ gahatŋe ya kârikŋeâk maŋum henjenjum katyeleŋetâ tatset sâm galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuŋetâ pâi emetŋe yakât biwiŋe âlâ tânâmŋan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetŋe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâŋetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omoŋ tânâmŋan Paulo yet Silaŋe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotŋe pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi yaŋe nângâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososoŋ pato mem pâi emetŋe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatŋe kerek hindakmâ aŋ sâm kinop. Otmu pâi emetŋan ip kârikŋaŋe sâhâyekŋetâ tatbi ya yengât ip kârikŋe nrek holanjakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yaŋe amanâmbâ yahatmâ gahatŋe ya aŋ sâm kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleŋe kerek yaehen kionmâ arai sâm tewetŋe mem dâim ikŋe engatŋe kârâm hâreakbe sâm olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonje yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ giŋe engatŋe ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yaŋe balamgât sâmu bukulipŋaŋe balam saum waŋetâ pâi emetŋan yâhâm gem yehop. Tatŋetâ yekmâ kâi bâtŋe kârâŋ kârâŋ sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâm âiyotgop. “Nâŋe girawu otmune Anitâŋe manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâm ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manbuat otmâmâ Anitâŋe manman kârikjahât pat kuhihwiuap. Otmu imbihe naonge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâm Yesu Kutdâhât den pat âlepŋe yâk otmu hep torehenliŋe yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yaŋe hepyetŋe piriŋitgiop. Piriŋitgimu ikŋe otmu imbiŋe naomŋe hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmu ikŋe emelan yâhâ sot um yitŋitâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiŋeŋe kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet haŋ sâmu Paulo yet Sila holanjaleŋetâ ariromawotgât Roma yengât kiapliŋeŋe tembe lâu hângânyongonjetâ pâi emetŋan ariwi.

³⁶ Pâi emetŋan ari “holanjalekdâ kionmâ ariyet” sâm galem ya ekuwi. Ekuŋetâ pâi emetŋan yâhâ Paulo yuwu sâm ekuop. “Kiapliŋenŋaŋe den katŋetâ takap. Yakât otmâ holanjalekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulonje tembe lâu ya yuwu sâm ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipyenjanje ki ânnotgom topnetnje nângâwi? Yawu otmâ lok senyenjan kapamnje imbiâk notgom pâi emetjan mem katneleknetâ tait. Yamâ yenje netgât yohân kionjmâ ariyet sâm hângânyongonetâ taka eknnotgonetâ nângâmune ki dopnan oap. Kiaplipyenje yenak taka eknnotgonetâ yanâmâ kionjmâ arirom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁸ Yawu sâm ekyongomu tembe lâu yanje purik sâm ari kiaplipyenje tetyingwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâm kiaplipyenje ekyongonetâ yâkne nângâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohotjan ekyotgom pâi emetjambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonetâ kionjowot. ⁴⁰ Yapâ kionjmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyenje orotok sâmapgât den ekyongom biwiyenje mem hewewenjen tulum yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silanje kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetnje Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetnje ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yengât miti emetjan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemgui yakât alahujetâ tatmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topnje yuwu sâm ekyongowot. “Yesuje tihitnenje olâk” sâm Anitânje hângângumu giop. Gemu lok bâlenjanje kum mem âlâlâ tuhujetâ sâtgum muowâke yamâ benje Anitânje mumunambâ mem yahalop. Yakât topnje emet inânjan Anitâhât poropetelipjanje miti pepaen kulemgui tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbî getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipnje yengât imbilipyenje nombotnje otmu Girik lohimbî Yura yengâlen torokatnetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbî yunje Paulo yet Banawanje den sâowot ya nângânetâ bulânje otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbî sesengâlâkne den ya nângânetâ ki bulânje otmu lok hilâm ihî nombotnje mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonetâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Yura lok yanje lok menduhuyekbi ya tepyenjan kânângânetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyeleknetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtnje lok nombotnje meyekmâ papatolipyenje yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonnje lok yâhâp dâim emetjan katyekmu tawot. ⁷ Yâkne lohimbî kendâyingimutâ kuk kapam otmâi. Yâkne nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennahât den bet pilâm lok kutdâ ânje, kutnje Yesu sâm, “yâkne tihitnenje otmâp” yawu sâm yakât den lohimbî eknongom tawot.” ⁸ Yawu sânetâ kapi ambolipnje otmu papatolipyenjanje den ya nângâm biwiyenjan tâlumu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipyenjanje Yason otmu bukulpnje ekyongonetâ tewetsenjen katmâ pâi emetnje puluhum kionjbi.

Paulonje Yesuhât topnje Berea kapi ambolipnje ekyongop.

¹⁰ Emet omojen otmu Yesuhât komotnje Paulo yet Sila yohân hângânyotgonetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Paulonje Yesuhât den pat âlepne ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbîje biwi kârikne otmâ denyetnje nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbî yanje biwi hewewenjen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneâk otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulânje me bia” sâm hilâm ârândâjen yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemgui ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtnje kingitnje orowâkne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi. Otmu Girik lohimbî yahat yahatnje nombotjanje yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulonje Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulânje olop yakât den pat sâm haok tuhujetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbîje nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipnje biwiyenjan kuing kuing kendâyingiwi. ¹⁴ Yawu otjetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotnje ekujetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtnje lok nombotjanje Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenje Sila yet Timoteo ekyotgonetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulonje Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topnje topnje hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwine kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yura lok nombotnje otmu Girik lok nombotjanje Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahangwiwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipnje otmu lok nombotnje kâlepnehembâ taka yan kandi manbiye den argo teteminiop yakât topnje nângâm henjengune sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Paulonje hilâm ârândâjen sombemân ari lohimbî ya Yesuhât den pat âlepne ekyongomu

den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nāngān nāngānyenye orop komot yāhāp manbi, kutyenye Epikue, otmu ālāmā Sitoik. Komot yapā gātṅṅe Paulo orop tatmā den sahangiyi. Nombotṅṅe Paulohāt yuwu sāwi. “Lok yuṅe den ihilāk sāmāp. Nāngān nāngāṅṅe bia.” Yawu sāwi. Otmu Anitāṅe Yesu mumuṅambā mem yahalop yakāt den pat ālepṅe Pauloye ekyongomu nombotṅṅe yuwu sāwi. “Lok yuṅe lohimbī ondowāngen mansai ya yengāt Porom Lāpio yakāt yap.” Yawu sām den āiān katne sām den sāsā emetṅe ālā, kutṅe Aripako sām, yan dāim yāhā katṅetā kinmu yuwu sām āikuwi. “Gāṅe den aṅgo eknongom gat ya nāngāmūṅṅe ki keterakningimap. Yakāt otmā topṅe sām heṅṅeṅurā nāngāne.” Yawu sāwi.

Pauloye Anitāhāt den ekyongop.

²² Yawu sāṅetā Pauloye yahatmā kinmā yuwu sām ekyongop. “Aten kapi ambolipṅe yengāt orotmemeṅe ālālā ekmā yuwu naṅṅan. ²³ Yeṅe Porom Lāpioyenye topṅe topṅe mepaem manmai. Nāṅe kapiyenjan bam gam Porom Lāpioyenye dondā hāwim kānāngāṅetā kinsap ya eksan. Yawu gārāmā lāpio ālāhāt kawenye ināk tap yan den yuwu kulemgum katṅetā tap ya sālīkuan. “Lāpio ālāhāt topṅe ki nāngāmāin yakāt kawenye.” Ki nāngāmāi ya imbiāk mepaemāi yakāt topṅe āun yuān ekyongomune nāngānomāi. ²⁴ Kutṅeāmā Anitā. Anitāṅe hān himbim amboṅe oap. Yākṅe hān himbim kāndikoyotgom wahap topṅe topṅe katmā meteop. Opon kāmbukṅe tuhumain yan ki tatmap. ²⁵ Anitāṅe tihitnenṅe otmā galemnongomu manman āilongo manmain. Yakāt otmā nenṅe wuān me wuāngāt Anitāṅe umburuk otmu tāngunomgāt dop ālā ki tap. ²⁶ Kāndikum emelāk yākṅe topṅe katmā lok, kutṅe Aram sām, ya tuhuop. Yawu gārāmā yākālembā gātṅṅe lok topṅe topṅe tetem gaṅetā gaṅetā sambe sambe otmā hānṅan kulemṅan manmā arain. ²⁷ Biwi nāngān nāngānenṅe pāroṅ sāmū Anitāhāt towatṅe mem tetenomgāt tetem manmā mumain yakāt dop yākṅe katningimap. Otmu yupā yapā ari tatnom sāmūṅeāmā yakāt andemṅe yākṅak sām ningiop. Yākṅe kālepṅehen ki ya tap. ²⁸ Yakāt otmā lok ālāṅe den yuwu kulemguop tap.

“Yākṅe kurihineneṅku mansain.”

Otmu yengālembā gātṅṅe lok nombotṅṅe yuwu sāmāi,

“Nen yakāt sen mansain.” Yawu sāmāi.

²⁹ Anitāṅe umut biwinenṅe katningimu yakāt sen mansain. Yakāt otmā nenṅe engatnenṅeāk otmā kāt, goli, me siliwa, yanṅe mem Anitāhāt kundenṅe tuhunomgāt dop ālā ki tap. ³⁰ Anitāhāt topṅe hāum pāpṅum manmā gamāi yakāt nāngām ki hilipyongop. Yawu gārāmā āun yukārāmā ya pesuk yap. Āun yukārāmā lohimbī hānṅan kulemṅan manmā arain nen kerekṅe orotmeme bāleṅe bet pilām yākālen biwinenṅe kepeim tem lāuwanginomgāt sāop. ³¹ Otmu ikṅe hoṅ bawāṅṅe nen lohimbī kerek den āiān katnenekmā topnenṅe mem tetem matṅe ningimu ārāndāṅ otbuap yakāt sāpṅe kalop. Otmu nen kerekṅe lok yakāt topṅe nāngām heṅṅeṅunomgāt Anitāṅe mumuṅambā mem yahalop.” Yawu sām ekyongop.

³² Yāhā “mumuṅambā mem yahalop” yawu sām ekyongomu lok nombotṅṅe nāngāṅetā tānyenye hutuk sāmū senṅan gem girinṅangiyi. Yāhā nombotṅṅeāmā yuwu sām ekuwi. “Den yat yu sāp ālāen āwurem ga ālākuāk sārā nāngānom.” ³³ Yawu sāṅetā Pauloye pilāyekmā kioṅop. ³⁴ Otmu lok nombotṅṅe Yesuhālen biwiyenṅe kepeim Paulohālen torokatbi. Yāk yengālen gātṅṅe lok ālā, kutṅe Dionisio sām, yāhāmā nāngān nāngāṅṅe pato. Yākṅe Aripako emelan yāhā lok nombotṅṅe orop den otminiwi. Otmu imbi ālā, kutṅe Damari sām, otmu lohimbī nombotṅṅe ki yongonsan.

18

Pauloye Korinti kapiān ariop.

¹⁻² Pauloye Aten kapi pilām Korinti kapiān ariop. Yura gātṅṅe lok ālā, kutṅe Akuila sām, yāhāmā Ponto hānān teteop. Otmu imbiṅe, kutṅe Pisisila sām, miakmā Roma kapiān manowot. Kapi yan manmutā Roma yengāt kunyenye, kutṅe Kalaurio sām, yākṅe Yura lohimbī kerek yapā watyekmu kapi ya pilām itonṅe galaṅ otmā ariwi. Yawu otmā yākṅeāmā Korinti kapiān taka manowot. Otmu Pauloye āi yuwu mem manminiop. Yākṅe sāngum kārikṅe gārem kāndākdāek pato yanṅe mem selep tuhumu lohimbīṅe puluhūṅetā yapā tewetsenṅe mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbiṅaitṅe nep yawaūk mem manminiowot. Pauloye Akuila imbiṅait mem teteylekmu emetyekṅan dāimutā ari nep mem orowāk manbi. ⁴ Manmā Pauloye tatmā nāngā nāngā sāp ārāndāṅṅak Yura lohimbī yengāt miti emetṅan yāhā Yura otmu Girik lohimbī Yesuhālen biwiyenṅe kepeinṅetgāt engatyenjan gem yakāt den pat ālepṅe ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteoye Makeronia hānāngembā takamutā penāṅgiakbi. Yapāek Pauloye āi ya pilām Anitāṅe Yesu hāngāngumu ge tihitnenṅe otmap yakāt den pat haonṅmā ārāndāṅ ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nāngāṅetā tāṅṅat otmu bet pilām sām ge katbi. Yakāt otmā Pauloye yāk yengāt nāngāmu giop yakāt dop kum hāk katipṅe kālep ya mem pāṅ pāṅgumu wahap gemu yuwu sām ekyongop. “Hiliwahonomāi yakāt tosa nāhālen ki

gâitnomai. Yamâ yeŋe wahap. Sâp yupâek yen betyngim pâku lohimbi yeŋgâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowom.”⁷ Yawu sâm ekyongom miti emetjambâ pilâyekmâ kapi ambonje lok âlâ, kutŋe Titio Yasto sâm, yâkŋe Yura yeŋgâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetŋe gotŋan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulonje yan arimu yâk orop manowot.⁸ Yan manmâ Paulonje Yesuhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomu miti emetŋe yakât galemŋe, kutŋe Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipŋe orowâk nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenjaŋe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den pat ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenjaŋe kepeiŋetâ toem mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omon âlâen Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Paulo biwiŋe mem purik pilâmu Kutdâŋe tetewangim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohoteŋe otmatgât ninâk mâmâŋe otgihimune den pat âlepŋe pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipŋe dondâŋe nâhâlen biwiyenjaŋe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.”¹¹ Yawu sâm tetewangim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yingim manmu yambu konok otmu kakŋan emetsenŋe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakŋan sâm den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyenjaŋe kiap âiŋe âlâ, kutŋe Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipŋe yeŋgât kiap pato sâm katmu galemoyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotŋaŋe den hikuŋetâ biwiyenjaŋe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi.¹³ Den âiân katmâ yuwu sâm hakŋan sâwi. “Nen Yura lohimbiŋe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuŋe kelangatmâ den ango kâsikum ningim yu lâunjet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâŋetâ Paulonje den matŋe kâpekyingwi sâm otmu yanâk Galionje den hârewangim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeŋe meme sâsâ tuhunekŋetâ nâŋgâmune bâleap. Lok yuŋe yu me ya otmu bâleap mâne denyeŋe nâŋgâyingimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yeŋgât wahap.¹⁵ Lok kutŋe me girem denyeŋe yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yeŋak sâm heŋgenŋomai. Yu nâhât wahap bia.”¹⁶ Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipŋaŋe nâŋgâm bâlem miti emetjâhât galemŋe pato, kutŋe Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaŋŋinjetâ kiapŋe yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulonje Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulonje Korinti kapi yan Yesuhât komolipŋe orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Keŋgeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulipŋe ekyongomu somotŋe korotok hârewangiwu. Somotŋe korotok hârewanginjetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pirisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânâŋen arine sâm wangaen yâhâwi.¹⁹ Wangaen yâhâŋetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulonje Yura yeŋgât miti emetŋan yâhâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomu yakât alahu gulaha otbi.²⁰ Otmu Paulonje yâk orop yan sâp kâlêwâk manâkât ekuŋetâ kuyingim yuwu sâm ekyongop.²¹ “Anitâŋe nâŋgânihiwuap otmuâmâ yeŋgâlen yâhâpŋe âwurem takam yekbom.” Yawu sâm pilâyekmâ wangaen yâhâop.

Wangaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop.²² Yapâ ari Yesuhât komolipŋe Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipinje tatmâ benŋe yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop.²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipŋe Galatia otmu Pirihiâ hânân manmâ ariwi yaŋe biwiyenje Yesuhâlenâk katmâ manŋetgât mem hewewenjuhuyehop.

Apolonje Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepŋe ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nâŋgân nâŋgânŋe pato manop, kutŋe Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi ambonje. Yâkŋeâmâ Anitâhât den kulemguwu ya sâlikum nâŋgâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop.²⁵ Otmu Yoaneŋe emelâk toem mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipinje nâŋgâop. Yawu tipinje nâŋgâowâke yamâ biwiŋe hewewen otmu den ya lohimbi kâsikum yingim manminiop.²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbi yeŋgât miti emetŋan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pirisilane denŋe nâŋgâm emetyetŋan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpŋe sâm heŋgenŋum ekumutâ nâŋgâop.²⁷⁻²⁸ Otmu Apolonje Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbaŋŋinjetâ nâŋgâm Yesuhât komotŋe pepa âlâ kulemgum wajetâ ikŋak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbaŋŋinjetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu emelâk Anitâhât propetelipŋaŋe yakât den kulemguwu ya topŋambâek kâsikum yingio. Otmu Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâm Yesu hâŋgângumu giop yakât topŋe sâm kusânmâ ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Otmu Yura lok nombotŋe orop den

sahangiwu ya den amoknan ekyongomu nangam panguwi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewen tuhuyekmu biwiyenye Yesuhâlenâk kinop.

19

Pauloŋe Epeso kapiân ariop.

¹ Apoloŋe Korinti kapiân ari manop sâp yan Pauloŋe punŋe âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâp âiyongop. ² “Kândikum biwiyenye Yesuhâlen katbi yan Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângangumu ge mâmâŋe otyingiop me bia?”

Yawu sâp âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak yakât ki nangâmain.”

³ Sâŋetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topŋe sâŋetâ nangâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoanenŋe lohimbi den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sâŋetâ sâop. “Lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâlenŋe bet pilânomaihât Yoanenŋe toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yakât nangâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinomial.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâp ekyongomu nangâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi. ⁶ Toen mem katyekbi yan Pauloŋe kunyenŋan memu Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângangumu ge mâmâŋe otyingim nimbilamyenŋe mem purik pilâyingimu den sâsâŋe ki sâsâŋe sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yanŋe yawu otmâ.

⁸ Otmu tatmâ nangâ nangâ sâp ârândâŋ Pauloŋe Yura yengât miti emetŋan yâhâ Anitâŋe tihityenŋe otbe sâp Yesu hângangumu giop yakât den pat âlepŋe ekyongomu nangâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katjetgât engatyenŋan giop. Yawu otmu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotŋenŋe den pat ya nangâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâm ândâpyenŋe kârikŋe otmâ biwiyenŋe alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenŋan kinmâ Yesuhât den ya sâp bâlewi. Yakât otmâ Pauloŋe pilâyekmâ ari Tirano den emetŋan hilâm ârândâŋ Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manŋetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâp haok tuhuyetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kiŋitŋe orowâkŋe Kutdâhât den pat ya nangâwi.

Siwa nanlipŋenŋe otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâŋe Paulo mâmâŋe otbâŋgimu kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotŋenŋe Paulohât sângum otmu sângum tipinŋe ârit piriakmap ya mem bukulipyenŋe kundat otmâ yâk yengâlen ari yanŋe wâiyekŋetâ âlepŋe otmâ. Yâhâ nombotŋe âlâmâ wâiyekŋetâ weke bâlenŋenŋe gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetŋe âlâhât lok kunŋe, kutŋe Siwa sâp, nanlipŋe nombolân yâhâpŋe kapi tatmâ arap ya hawangum ari weke bâlenŋe watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumŋe wâiyekŋetâ weke bâlenŋenŋe gaiakmâ ariwi yakât den pat nangâŋetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutŋe kunmâ weke bâlenŋe âlâ watne sâp yuwu sâp ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Pauloŋe lohimbi ekyongomap yakât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sâŋetâ yuwu sâp purik pilâyingiop. “Yesu nangâwangian, otmu Paulo gurâ nangâwangian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nangâyingian.”

¹⁶ Yawu sâp lok weke bâlenŋenŋe mângâeminiop yanŋe naom ya yongom hâk katipŋe otmu petyenŋe lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyenŋe hewâk hewâk papato yanŋe emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipŋe nombotŋenŋe sâp haok tuhuyetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipŋe kerekŋe nangâŋetâ sâŋe otmu Kutdâ Yesuhât nangâŋetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenŋe katbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otŋetâ bâleminiop ya sâp tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topŋe topŋe, kara suŋa mem manbiŋe yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenŋan kinmâ kâlâwân pilâŋetâ sem gulip olop. Pepa unetâ siop yakât hâmeŋe emelâk tewetsenŋe âlâhât tipinŋe yanŋe puluhuwu. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâp haok tuhuyetâ lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe nangâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakŋan Pauloŋe Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâp ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaiâ hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyenŋe mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipinŋe tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâp ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetŋe Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâp ariwot. Otmu ikŋeâmâ Asia hânânâk tipinŋe manop.

Epeso kapiân umatŋe âlâ Yesuhât komot teteyiŋgiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Porom Lâpioyeŋe bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi. Yakât otmâ umatŋe âlâ teteop yakât topŋe yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe ikŋe bisinisi yuwu tuhum manminiop. Kât âilongo longo âlâ, kutŋe siliwa, yanŋe mem Lâpioyeŋe âlâ, kutŋe Atemi sâm, yâkât opon kâmbukŋe yakât umutŋe tuhum manminiop. Umotŋe tuhumu kapi ambolipŋe otmu kandi taka yan manminiwiŋe ya puluhujetâ yapâ tewetsenŋe pato mem nombotŋe ikŋe nep loklipŋe puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Porom Lâpioyeŋe bet pilâwi yakât otmâ Demetirionŋe nep loklipŋe otmu bukulipyeŋe nombotŋe menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipŋe, Atemi opon kâmbukjâhât umutŋe tuhum yapâ tewetsenŋe pato memain ya nanŋai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutŋe Paulo, yâkŋe Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipŋe otmu Asia ambolipŋe lohimi kiŋgitŋe orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâŋe engatyeŋanâk nâŋgâm Porom Lâpio me yu yakât umutŋe tuhumai yamâ bulâŋe bia.” ²⁷ Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topŋe yuwuhât nâŋgâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipŋe, kapi nombotŋe Asia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe otmu lohimi hânân kulemŋan mansai, nen kerekŋe Atemi yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimi kiŋgitŋe orowâkŋe Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukŋe yu gaho gahom buap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâm ekyongomu biwiyenŋe kum den kârikŋan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunŋe yahât yahatŋe otmap.” ²⁹ Yawu sâm den kârikŋan sâŋetâ kapi ambolipŋe kerekŋe nâŋgâŋetâ bâleop. Nâŋgâŋetâ bâlemu menduhuyekmâ Makeronia hânân gâtŋe, lok yâhâp, kutyetŋe Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombernân ariwi. ³⁰ Yawu othi yakât den pat Paulonŋe nâŋgâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotŋe mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipŋe lok papato nombotŋe yâk ki arim yelekbuap sâm den katŋetâ arimu Paulonŋe nâŋgâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotŋe topŋe ki nâŋgâmâk imbiâhâk ari lok menduhuyekmâ ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk othi. ³³ Yawu otŋetâ umatŋe yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotŋe bukuyenŋe âlâ, yâkŋe yahatmâ kapi ambolipŋe kuyiŋimu pilâŋet sâm mem katŋetâ senyenŋan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bânŋe pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâm otmu kundenŋe ekŋetâ Yura gâtŋe otmu den emelâk sâwi ya witgum den beresenâk yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâŋgâmunŋe yahat yahatŋe otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâŋetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkŋe sâm lohotŋe tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Epeso kapi ambolipŋe, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋak Atemihât opon galemgumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topŋe lohimi hânân kulemŋan mansai kerekŋe nanŋai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yanŋe ya sâm ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmai hât biwiyenŋe giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuŋe Lâpionenŋahât oponân ki yâhâ kombo meningiwawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yenŋeâm imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipŋe lok âlâhât nâŋgâŋetâ bâlemu den âiân katne sâm oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâŋan sâm tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâm henŋengune sâm oai otmuâmâ papatolipnenŋe yâk yengâlen ari sâm henŋengunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonŋetâ tepyenŋe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenŋe nâŋgâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknomgât dop âlâ ki othuap. Yakât otmâ pilâŋet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nâŋgâŋetâ ârândânŋe otmu itonŋe galanŋe otmâ ariwi. Umatŋe bâleŋe Yesuhât komot teteyiŋgiop yakât topŋe yuwu.

20

Paulonŋe Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipŋe tepyenŋe welâmŋan gemu itonŋalonŋe othi yakât kakŋan Paulonŋe Yesuhât komolipŋe menduhuyekmâ den bâiŋe ekyongom biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yinŋim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlenŋen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkŋe Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenŋe kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânâŋen ariwe sâm saru sâtŋan ge wanŋaen yâhâwe sâm otmu Yura lok nombotŋe kune sâm den hikuwi yakât den pat nâŋgâm lok nombotŋe orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyenŋe yuwu. Piro nanŋe, kutŋe Sopata sâm, yâhâmâ Berea kapi

amboje. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtne, kutyetne Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboje, kutne Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtne lok yâhâp, kutyetne Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâam ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenje Pilipi kapiân tatmunje Natik Homban ya pesuk sâamu kapi ya pilâm wanga patoen yâhâmunje menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâamu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyingiw. Peneyingim yan yâk orop tatmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloje lok âlâ mumunambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpne pesuk sâamu natik nene sâam emet âlâen yâhâ men-duhuakbin. Otmu emet hanj sâamu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloje den kâlep pato eknongomu tatmunje omoj kâmbukne olop. ⁸ Otmu emet biwiñan tatbin yan balam saum katjetâ sem hanj sâamu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloje den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutne Yutiko sâam, yanje Paulohât den nângâm sennje aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioñop. Yâhâ emet yakât biwiñe kalimbu kakñan amokñan tuhuwi yapâ kioñmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotñaje in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâam eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloje ge lok ya mem yuwu sâam ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepnje yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâamu lok ya yahatmu emelan yâhâjetâ sot um nem tatmunje Pauloje Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunje emet hanj sâop. Emet hanj sâamu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumunambâ mem yahalop yakât tepyerje welâmñan gemu emetyeñan ariwi.

Pauloje Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloje saru hâlâñmâ Aso kapiân ariwe sâam katnenekmâ arimu nenje wanjaen yâhâmunje menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunje penangiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet hanj sâamu yâhâññan Kio mâtuña wangim ari kalimbuñan Samo mâtuña yan ariwin. Yapâ ari imbâtñan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi hombañ talâhuop. Yakât otmâ Pauloje Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâam olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansainje alitnenekñetâ yan tatmunje sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâñjak ariwin.

Pauloje Epeso yenjât galemlipyerje den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wangaembâ gemunje Pauloje lok âlâ hoñ hângângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yenjât galemlipyerje ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takanjetâ Pauloje den yuwu sâam ekyongop. “Anjoân nâñe Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topñe katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nanjai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwanjim huruj huruj manmâ hoñ bayingim manban. Otmu Yura lohimi nombotñaje nohom mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin kakñan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotne otmâ Yesuhât den kurihiwan. Yen manman âlepñan mannomaihât lohimi senyenñan kinmâ Yesuhât den pat âlepne pahâk ekyongowan. Otmu emetyeñan gurâ ari Yesuhât den topñambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimi otmu kapi ambolipñaje orotmemeyerje bâleñe bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manñet sâam girem den ekyongom enjatyerñan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne biwinan kioñmu tem lâuwanjim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâam oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nângâm henjenñan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândâñ arim takamune yan Wâtgât Mâmâñahât Heakne Anitâhât biwiñan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetñan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanjan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâñe lok kerek tihitnenje otbe sâam oap yakât den pat âlepne lohimi ekyongowomgât Kutdâ Yesuñe âi sâam nihio. Nep yu tuhum pesuk pilâwom sâam yakât biwiñaje mem nine manmannahât nângâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâñe tihitnenje otmap yakât den pat âlepne kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enjaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerene den yuwu sâam ekyongomune nângâñet. Anitâñe lok kerek nengât tihitnenje otbe sâam nanje Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenñan kinmu howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ lohimi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñaje kepeim mannomai ya Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu herone kakñan mannomai. Yakât otmâ den topñambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimi âlâ me âlâñe den yakât nângâñetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ amboje ikje. ²⁸ Anitâhât nanñaje kawenenñan kinmu kuñetâ muop yâkâlen biwinenñaje kepeim manmain otmuâmâ ikje pat kuningiop yakât bulâñe ya menom. Yâkât komotne lohotne otmahât Wâtgât mâmâñahât Heakne yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yenje biwi golâek manmâ yakât wâtñan kinmâ Yesuhât komot galem yongonomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlâen hâmu yuwu sâmunen nângânet. Lama yamâ pâlâmne kinmai. Yawu kinnetâ yan soso hulinnje taka nombotnje yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopneak yengâlen gâtne lok nombotnane Yesu Kiristohât lohimbî den pat âlepne kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyenane golâek mannomai. Otmu nâne omone hilâmne Anitâhât den topjambâek yen kerek otmu iknjâk iknjâk kâsikum yingim hâhiwin kâkjan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâne tihityene otbuap. Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne nângâm manmâ yâhânetâ biwiyene ki houj sâwuap. Yâkât den tinjak lâum yâkât amutgen mannomane otmuâmâ manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne menomai.

³³⁻³⁵ Yesune den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senne âlâlâ bukulpipenne yengât tatingiap yapâ mem kâsikum ninginetâ herone nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senne âlâlâ tatningiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yeje tânnohom tewetsenje me hâk katipne me senne âlâlâ kâsikum nihinet sâam ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenje mem dâim sot me senne âlâlâ puluhum nine otmu bukulpipne orowâk Anitâ honj bawanjmain ya tânahom manmain. Otmu lohimbî mesek otbi me wâtyene gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yeje nanjai. Yakât otmâ nâne kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ manjetgât nanjan.” Yawu sâam ekyongop.

Den yawu sâam ekyongomu kâmgunetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enaknom” sâop yakât nângânetâ tepyene dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katjetâ wanjaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanjaen yâhâmunne menenekmâ mâtunja âlâ, kutje Kosi sâam, yan tãnj tãnjâk ariop. Emet harj sâamu yapâ pilâm ari Loto mâtunja wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wanja pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâam olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wanja yan yâhâmunne menenekmâ ariop. ³ Ari sennenne pilâm Kapiro mâtunja ekmunne gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâam, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanjaembâ gemunne nep lokne wanjaen yâhâ senne âlâlâ yapâ lâum ba kendinj emetjan katjetâ talop. ⁴ Yawu otjetâ nenneâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem tetyekmâ orowâk manmunne hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmânjâhât Heakne lohimbî ya yengât biwiyenjan kionju Paulone Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nângâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wanja yanje kapi ya pilâm ariwe sâam otmu yan lohimbî yanje nimnaomlipyene meyekmâ saru sâtjan ge kinnetâ orowâk tatmâ Anitâ mepawin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanjaen yâhâmunne yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkne Paulo den ekuop.

⁷ Wanjaen yâhâmunne menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem tetyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet harj sâamu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâam, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâam yingimi ya yengâlen gâtne. ⁹ Otmu baralipne imbât, imbi tat tatne manbije Anitâhât den lohimbî kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenne yâk orowâk tatmunne lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkne Anitâhât den sâam tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkne Yurraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holarbangimâmâ ikne kâine bâte menduhum sâhâm yuwu sâam eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânjâhât Heakne yuwu yap. “Let yukât ambone Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnennane yuwu sâhâm pâku lok yengât bâtyenjan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawone yawu sâam eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipnane “Paulone Yerusalem kapiân arimap,” sâam kuwanjwin. ¹³ Kuwanjgimunne sâop. “Wongât tepyene bâlemu kunihai? Nâne Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepne lohimbî ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnennane pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâkne nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâwuap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâamu witgum ekuwin yamâ nângâmu ki ârândânj otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâawin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwinjan tap ya tetewanjwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâawin.

¹⁵ Otmu nenne Pilip orop tipine tatmunne Paulone eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiângen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipnane Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi

ya nombotje orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipiro mâtuja yan gâtje, kutje Neson sâmu, yâhâmâ embânjâmbâek Yesuhâlen biwiñaje kepeim manmâ gaop yâkât emetje mâtâp pato ya hâlânjâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet hanj sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotje orowâk manbin. ¹⁸ Emet hanj sâmu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunje Yesuhât komot ya yengât galemlipeye kerekje taka peneningjetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâje Paulo mâmâje otbanjimu pâku lohimi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepje ekyongomu nânğanjetâ bulâje otmu Yesuhâlen biwiyeje katbi yakât den pat ekyongop.

Pauloje Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Pauloje den pat ya ekyongomu nânğanjetâ Anitâ mepaem yuwu sâmu Paulo ekuwi. “Bukunenje, yuwu sâmu ekgohomunje nânğâ. Yura lohimi kiñgitje orowâkje Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkje gâhât yuwu sâjetâ nanğain. “Yura lohimi nombotje pâku lohimi yâk yengâlen ari mansaije Mosehât girem den pilânet sâmu gâje enğatyeñan gemat. Otmu nanlipeye yengât hâkyenjahât torehennan undip ki tuhuyinjet sâmu kuyinimat. Yawu otmâ Yura lohimi nengât orotmenenje pilânet sâmu kuyinimat. Yawu sâjetâ nanğain. ²² Otmu gâ Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nânğanomai. ²³ Yâhâ yâkje nânğâm bâlehihimaihât yuwu otbuatgât nanğain. Nengâlen gâtje, lok imbât yâkje yuwu sâmu den hikuwi. “Nenje Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunje pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwangim somotenneje korotok hâreanjinom.” Yawu sâmu den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenne ki tatyinjiap. Yakât otmâ opon kâmbukñan ki yâhâm Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanji. Inâk manjetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâje opon kâmbukñan yâhâ tânyongom tewetsenne katyinjwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanjinjetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimiñje gekmâ yuwu nânğanomai. “Paulo hakñan sâjetâ nanğain ya imbiâk sâjetâ nanğain. Yâkjeamâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimiñje Yesuhâlen biwiyeñaje kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyinjwi. “Pâku lohimiñje belângen manmainje Porom Lâpio mepaem sotbân gotyeñan katnomai yapâ gâtje ki mem nenomai. Otmu noninj bulimakao enğatje sâhâm manğunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepje ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâmu den katmunje ariop.” Yawu sâmu Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sâjetâ Pauloje lauyeñan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet hanj sâmu yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Opon kâmbukñan yâhâ Anitâje yekmu ârandâñ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyekebî. Otmu lok imbât yaje “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâmu den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Pauloje sâmu kalop.

Yura lohimi nombotñaje Paulo mem kune sâmu otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Pauloje opon kâmbukñan yâhâmu Yura lok nombotje Asia hânangembâ kandi taka tatbiñe ekmâ nânğâm bâlewanjiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâmu lohimi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirael lok, yuwu sâmunje nânğanjet. Pâku lohimiñje nengât nânğâm bâleninginetgât lok yuje ya yengâlen ari sâmu ge katnenekmâ enğatyeñan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbukñahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâmu ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbukñan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenje yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topje yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Pauloje Epeso kapi amboje âlâ, kutje Toropimo sâmu, yâk orop kapi tânâmñan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbukñan yâhâm giawot,” yawu sâmu hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâmu ekyongonjetâ nânğâm yapâ Yura lohimi kiñgitje orowâkje tepyeñe kâlâp punduñ sâmu nombotñaje in yawu sururuk sâmu opon kâmbukñan yâhâm Paulo mem gewi. Mem genjetâ yan opon kâmbukñahât tembe lâu âlâje yekmâ “opon kâlehen yâhâ otjetâ bâlemap,” sâmu gahatje manjuop. ³¹ Gahatje manjumu Paulo mem kune sâmu otjetâ yan lok âlâje yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipje kerekje kapam kune sâmu otmâ menduhaaksai,” yawu sâmu den katmu Roma tembe lâu yengât kunyeñe pato yâkâlen arimu nânğâop. ³² Nânğâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipeye ekyongomu tembe lâu kiñgitje orowâk meyekmâ opon kâmbukñan ariwi. Yan ariñjetâ Yura lok nombotje Paulo kum kinbiñe yekmâ kiñgityenjahât otmâ pilânetâ talop. ³³ Pilânetâ tatmu tembe lâu yengât kunyeñe patoñe tembe lâu nombotje ekyongomu Paulo mem ip kârikje yâhâp mem yaje bâteñe sâhâwi. Yawu otjetâ kunyeñaje lohimi kinbi ya yuwu sâmu âiyongop. “Lok yu wonân gâtje. Wuân otmu bâlep yakât kune sâmu oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otjetâ gulip malip olop. Yawu otmu topne nângâm hejengejuwe sâm tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyenjenen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyenjenen ari tirehân yâhâne sâm otjetâ yan lohimbî kinjitje orowâkne kuk hâlêne otmâ “Paulo mem kumunje muâk,” sâm mem hawam mewam tuhuyekmâ mâtâp manguyinjiwi. Mâtâp manguyinjinjetâ tembe lâu yanje Paulo dâim limbârojekmâ emet gahatjan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatjan yâhâ kinjetâ Paulone Girik yengât denân yuwu sâm tembe lâu yengât kunyene âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâm oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâje nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboje âlâne Roma lok watnenekbe sâm lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâm oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâje nângâm tâpikguan yawu nanjan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboje. Âlepne, gâje nângânihirâ lohimbî yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nângâwangimu Paulone tîrek kunjan kinmâ bâteje pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâjetâ Yura yeje denân yuwu sâm ekyongop.

22

Paulone ikje topne sâm tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâmune nângânet. Lok nombotjanje den haknan sâjetâ nanjai yakât matje yuwu sâm ekyongomune nângânet.” Yawu sâop. ² Yura yeje denyenjan yawu sâm ekyongomu nângâm den bieak tatmâ ariwi. ³ Yawu otjetâ yâkne torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboje. Yawu gârâmâ awonjanje menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukjahât nângân nângân emetjan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipnyene pato âlâ, kutje Gamalie sâm, yâkneâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Mosenje girem den topne topne kulemguop ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenjanje den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tãj tãnjâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yeje Anitâhât tem lâune sâm otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbîje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbî ya kinjitje orowâk hikum pâi emetjan katyeknetâ tatbi. Otmu nombotje yongonetâ muwi. Yawu otyinjim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene pato otmu Yura nengât papatolipnenjanje otban mewam ya kerek nanjai. Yâkneâmâ Yura nengât papatolipnenje Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâm hângânnohojetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenje yinjirâ nângâhijinetâmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim mansai ya mem teteyekmâ bâtyenjan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matje yinginom.” Yawu sâm pepa ya nihinetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Paulone Yesuhâlen biwijnaje kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikjan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lanjinje âlâ kândâkdâ yanje siliñ siliñ sâm hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâm hâunekmu hâmbinj gumbinj otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâje yuwu sâm eknohop. “Saulo, Saulo, gâje wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboje.”

⁹ Yawu sâmu bukulpne nâ orop ariwinje lanjinje ya ekbiâke yamâ benje den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâm âikuwan. “Kutdâ, yanjak nâ girawu otbomgât nanjat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâje lok âlâ sâm kalop yâkne ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lanjinjanje siliñ siliñ sâm senne hâum omongumu ki ekban. Yakât otmâ bukulpnanje dâinekjetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutje Anania. Yâkne Anitâ mepaem Mosehât girem den tinjak lâum manmu Yura lohimbîje yâkât nângânetâ yahalop. ¹³ Yâkne nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâje emelâk embânjâmbâek Yura tâmbâlipnenje yengât tihityene otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenje otmap. Otmu ikje biwijnan tap ya gâje nângâm tem lâuwanjiuwatgât yâkne nângâhijim ikje nanje koko salek Amboje ya hângângumu ge tetehihim den ekgohomu nângâon. Yesuñe den ekgohomu nanjat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbî ekyongorâ nângânomaihât Anitâje menjekmâ âi sâm ghiop. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwijnaje kepeirâ yâkât kulân

toen mem katgekmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiae den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbuknjan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkne biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâm eknohop. “Gâne nâhât den pat âlepne kapi yu ambolipne ekyongorâ nângâjetâ tângât otmu bet pilânoma. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwangiwan. “Yesu Kutdâ, âlepne yat. Yawu gârâmâ nâje opon kâmbuknâhât tembe lâu meyekmâ miti emetne ârândân ari lohimbî gâhâlen biwiyeje kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamne yongom pâi emetnan mem katyekjetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepanone gâhât den pat âlepne Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkne mânunjak mânunjakyeje kâlep ya menduhum nâhâlen katjetâ galemgum kinnune kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât nângâmune ârândân olop. Yawu otyingian yakât den pat sâm haok tuhuñetâ Yura lohimbî kerekne nanjai.”

²¹ Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâne kapi yu pilâm pâku lohimbî yengâlen ari nâhât den pat âlepne ekyongowuatgât nanjan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

²² Lok nombotnane hewewen otmâ ândâpyene katmâ denne nângâwi. Yamâ benne Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbî yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nângâjetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâlene yuwuya emelâk kuñetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuñetâ muâk.” ²³ Yawu sâm kuk bâlene otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyeje kâlep ya tuhumm pilâm nukum alatmâ kuñetâ yahalop. ²⁴ Yawu otjetâ tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim emet biwinan yâhâwi. Otmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otmâ Paulo kuñetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyeneje “kum âlâlâ tuhuñet” sâm yingio.

²⁵ Yawu otmâ bâte kâine sâhâm kune sâm otjetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ gotnan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboje. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamne nohone sâm otjetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyene pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboje. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nanjat?”

²⁷ Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Roma amboje me bia?”

Sâmu Paulone “on” sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyeneje iknâhât yuwu sâm ekuop. “Nâje kut “Roma amboje” mewan yamâ tewetsenne pato yingimune kut ya sâm ninginjetâ mewan.”

Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboje tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipne âikune sâm otbine pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyene patone tembe lâulipne ekyongomu Roma amboje mem kâine bâte sâhâm bâsok kuwi yakât nângâm pârâk pilâm gorâwangio. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetnan mem katjetâ talop.

³⁰ Emet han sâmu Yura lohimbine topne girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topne nângâwe sâm otmâ tembe lâu yengât kunyene patone hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetnan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo holanmâ dâim yâhâ senyenjan katjetâ kinop.

23

Paulone Yura yengât papatolipyene den ekyongomu den kaknan sahangim hionakbi.

¹ Paulone Yura yengât papatolipyene yengât senyenjan kinnmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Nâje Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâne nekmu ârândân otmap. Biwinane yawu nanjan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyene, kutne Anania sâm, yâkne lok nombotne Paulohât gotnan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeje ândâpne huhuñet.”

³ Yawu sâm ekyongomu Paulone yuwu sâm purik pilâwangio. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâne gohowuap. Mose otmu papatolipnenne den kulemguiwi ya gâne lâum lohimbî sâm hâreningiwuatgât papatolipnenne âi sâm gihim katgekjetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâne nâhât “Ândâpne huhuñet” sâm ekyongoat yan girem den ya lonjâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotnjan kinbinje yuwu sâmu ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje ya hâim hillitsat.”

⁵ Sânetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Mosenje den âlâ yuwu kulemguop. “Papatolipyenje âlâ me âlâhât ki sâmu bâleyingiwuat.” Den yawu kulemguop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyenje otmâ mansap ya ki nângâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotnje Sarukaio. Yâhâ nombotnjeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Paulone yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Nâmâ Parisaio komolân gâtne. Otmu awonje sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitânje mumunjabâ mem yahatnenekbuap yawu nângâm biwinanje memâk mansan. Topnje yakât otmâ den âiân katneketâ kinsan.”

⁷ Yawu sâmu ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioje den kaknjan sahangim hionakbi.

⁸ Topnje yuwuhât den kaknjan sahangim hionakbi. Parisaioje den kalimbu yu nângânetâ bulâje otmâp. “Anitânje mumunjabâ mem yahatnenekbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “anjelo katyekmu tai”. Otmu bâneâmâ yuwu, “Weke bâlenaje lohimi nombotnje mângâeyekmu umatnje kaknjan manmai.” Yâhâ Sarukaiojeâmâ den kalimbu yu nângânetâ ki bulâje otmâp.

⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nângâm denyenje kaknjan sahangimi. Yawu otmâ arinetâ Parisaio nombotnaje Mosehât girem den lohimi kâsikumu yingiminiwi yâkne yahatmâ yuwu sâmu Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nângâmunje tosa âlâ ki tatbanjiap oap. Yâhâ anjelo me weke bâlenaje den ya biwinjan katmu lohimi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâim. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâmu Sarukaio ekyongonetâ tepyenje yahatmu kuk oranjetâ tembe lâu yengât kunyenjan yekmâ tepnje kalihumu Paulo mem kunjetâ mumap sâmu tembe lâulipne ekyongomu hohetyenjan ge Paulo dâim emetyenjen awurem ari katjetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoj otmu yan Kutdâje Paulo tetewangim yuwu sâmu ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepne Yerusalem kapi ambolipne ekyongorâ nangai yakât dopneâk ari Roma kapi ambolipne ekyongorâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotnaje Paulo kune sâmu den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haj sâmu Yura lok nombotnje, lok yâhâp njerek mon, yawuyanje biwiyenjan kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sâmu hâreangim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunje mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sâmu samut kuanjiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenje yengâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâmu ekyongowi. “Yenje den mem Roma tembe lâu yengât kunyenje yuwu sâmu kâitgunomai. “Gânje tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katjetâ kinmu denje yâhâpne sâmu hengenjunom.” Yawu sâmu kâitgunetâ Paulo dâim genomai yan nenje mâtâwân tengâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtnanje nângâm taka yayanje ekuop.

¹⁶ Den sâmu hikuwi ya Paulo behâtnanje nângâop. Nângâm tembe lâu yengât oponyenjan yâhâ yayanje ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulone tembe lâu yengât kunlipyenje âlâ yuwu sâmu ekuop. “Yengât kunyenje pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatnje âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sâmu ekumu dâim kunyenje yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatnje âlâ ekgohoâk sâmu Paulone eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sâmu ekumu kunyenje yanje lok sihan ya dâim endâjnân ba kinmâ halowân yuwu sâmu âikuop. “Wuân den eknohowe sâmu takat?”

²⁰ Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotnaje den perâkne yuwu sâmu katjetâ takawuap. “Hotom umai ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenjanje nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpne sâmu hengenjunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkne yawu sâmu katjetâ takawuap. ²¹ Yawu gârâmâ lok dondâje, lok yâhâp njerek mon, yawuyanje biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kunjetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sâmu hâreangim den hikuwi. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yanje tengâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matnje katyingiwuat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâin, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikne ekuwuat.” Yawu sâmu hârewangim hângângumu gem ariop.

Tembe lâu yanje Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yengât kunyenje patonje tembe lâu yengât kunlipyenje yâhâp yuwu sâmu ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyenje hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkneâmâ beâsi kaknjan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkneâmâ injep lâuakmâ arinomai. Paulo ikneâmâ beâsi kaknjan ariwuapgât nangjan. Yawu otmâ

Paulo galemgum hengengum kiap pato âlâ, kutnje Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.”²⁵ Yawu sâm ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbangiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepne nanje gâ kiap pato mansat. Nâje tep âlep nângâhihim topnje yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian.²⁷ Tembe lâulipnaje lok mem gâhâlen takai yukât kutnje Paulo sâm. Yâkât topnje yuwu. Yura lok nombotnaje mem kune sâm otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboje. Yakât otmâ nâje tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyenambâ mem kâpekbin.²⁸ Otmu yâkne topnje girawuhât kune sâm otbi ya nângâwe sâm yâhâlen hotom umai ya yengât kunlipnye otmu Yura yengât papatolipnye ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi.²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyene nângâmune kumunje mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetjan katmunje tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yengât papatolipnaje lok yu orop girem denyene yakât sâm den kakjan sahanginetâ nângâwan.³⁰ Otmu oran lok nombotnaje Paulo kune sâm otmâ den hikuwi yakât den pat nângâm gâhâlen hângângumune takap. Yakât otmâ Yura lok nombotnaje Paulo hakjan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâm tetem ekgohojetâ nângâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemgup ya yitgimu tem lâuwangim tembe lâulipne meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi.³² Otmu emet han sâmu tembe lâu nombotne kâiyeje hân tâlim ariwiye purik sâm âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakjan ariwiyeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanjetâ sâlikuop.³⁴ Sâlikum yuwu sâm Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtne?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtne.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâm oaije takanjetâ gâhât den sâm hârehihinom.” Yawu sâm tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutnje Herot, yâkât emelan yâhâ katjetâ tatmu mem galemgum tatbi.

24

Yura lok yaje Kaisaria kapiân ari Paulo hakjan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeje pato âlâ, kutnje Anania sâm, ya otmu Yura papatolipnye nombotne otmu den tângu tângu lok âlâ, kutnje Tetulo sâm, yâk kerekne Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakjan sâwi.² Den hakjan sâjetâ, kiapne tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katjetâ kinmu Tetuloje yahatmâ kiap yuwu sâm ekuop.

“O Kiapnenje Peliki. Âlepne nanje galemnongorâ buku konok manmain.³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenje âlepneâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekne herone nângâhihim mepaeheksain.⁴ Yawu gârâmâ den sâmune kâlep otmapgât gâje gârâmâ nângânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe.⁵ Lok den âiân kinsap yukât nângâmunje dondâ bâleap. Komot âlâ, kutnye Nasaret sâm, yâk yengât kunyeje otmâ manmâ lok yuje Anitâhât den kelanjatmâ lohimbî biwiyejan gemap. Yawu otmâ hânjan kulemjan ari Yura lohimbî kuk otjetâ kapam teteâkgât kendâyingim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap.⁶ Otmu nenje Anitâ mepaem nengât opon kâmbukjan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp manguningiwe sâm otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukjan yâhâre sâm otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Mosenje girem den âlâlâ kulemgup ya lâum den sâm hârewangine sâm otbin.⁷ Yawu otmunje kiap pato Lisiane taka nengât bânnejanbâ miop.⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katjet sâm hângânnongomu takain. Yakât otmâ topnje girawuhât den âiân katmunje kinsap ya gikak âikurâ sâm tetewuap.”⁹ Tetuloje yawu sâm ekumu Yura lok orowâk takawije tângum denje hohewi.

Pauloje sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloje yawu sâm ekumu Pelikije Paulo ekmâ hâmenajan otmu yahatmâ yuwu sâm ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerekhâk nângâm meeteet. Yakât otmâ ki nângâm kiwilijmâ den ekgohowe.¹¹ Emelâk nâje Anitâ mepaewe sâm Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ gan ya ekgohomune nângârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbine nekbi ya âiyongorâ sâm tetem ekgonomai.

¹² Aiop, opon kâmbukjan yâhâwan yan lohotjan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakjan âlâ ki sâwan. Me miti emetne tatmâ arap yan yâhâm gem me kapi sombemân bam gam otban yan gurâ lohotjanâk manmâ lohimbine kapam kujetgât âlâ ki kendâyingiwan. Yâku lohotjanâk manmune nekbi.¹³ Yakât otmâ lok yuje imbiâk haknan sâm den ekgohoai yakât bulâje âlâ tiripgohonomaihât dop âlâ ki tap.¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ.

Mâtâp âiñe teteop yakât Yura papatolipnenjañe nângâñetâ ki bulâñe oawâke yamâ benne nâñeâmâ nângâmune bulâñe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseñe den kulemgup otmu Anitâhât poropetelipñañe den kulemgui ya nâñe tinjâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâñe lohimbî âlepñe otmu lohimbî bâleñe ya kerehâk mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuñe nângâñetâ bulâñe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nângâmune bulâñe otmap. ¹⁶ Otmu lohimbî âlâ me âlâñe nângâm bâlenihimai sâmu uwawapñe bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâñe biwine ekmu ârândâñ otmap biwinañe yawu nanjan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embân nâñe Yerusalem kapi pilâm kâlepñehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipñañe bukulpine Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâmu tewetsenñe menduhum nihinjetâ hoñ bayingim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpine yingimune mewî. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâmu opon kâmbukñan yâhâwan. Opon kâmbukñan yahan mâne lok haknan sâmu taiñe mem tetenebki. Mem tetenebki sâp yan lohimbî yan kinbiñe kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotñañe Asia hânângembâ kandi taka tatbiñe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepñe gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyene patoñe hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenñe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katneketâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunkmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuñe sâmu ekgohojetgât nanjan.

²¹ Yâhâ den âiân katneketâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotñañe nângâñetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap biwinañe yuwu nanjan. Yakât otmâ den âiân katneketâ kinsan.” Yawu sâmu ekyongowan.

²² Yawu sâmu ekuop. Yâhâ Pelikiñe Yesuhât den pat âlepñe nângâm henjenjuop. Yakât otmâ kuyingim yuwu sâmu ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyene pato, kutñe Lisia sâmu, yâkñe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyene sâmu hârewom.” ²³ Yawu sâmu tembe lâu âlâñe Paulo galemum kinop ya yuwu sâmu ekuop. “Paulo mem lohotñan galemum kinbuat. Otmu bukulpipñañe ga tângune sâmu otnomai yanâmâ ki kuyingiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetñan katñetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikiñe Yura imbi miop, kutñe Durusila sâmu. Yakât otmâ imbinjât den sâsâ emetñan yâhâ tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim ganjetâ kinmâ lohimbîñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñañe kepeim biwi sânduhân manmai yakât topoñe ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topoñe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenñe buku oranjim uwawapñe bia manmain yakât topoñe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenñe galemahom lohotñan manmain yakât topoñe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoene lohimbî kerekñe otmai memai yakât topoñe Anitâñe ekmâ âlâku ikñiâk ikñiâk den âiân mem katyekmâ matñe yingiwuap yakât topoñe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nângâm Pelikiñe gorâwangimu yuwu sâmu ekuop. “Yiwerenñe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune menjekmâ ganjetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâmu tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Pauloñe pâi emetñe puluhum tewetsenñe nihimu membom sâmu Pelikiñe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyenñe herone nângâwanjinetgât Pelikiñe Paulo ki holanop. Yakât otmâ pâi emetñanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkñan kiap âlâ, kutñe Porokio Pesto sâmu, ya Roma yengât kunyeneñe hângângumu taka galemene otmâ nanjan.

25

Roma yengât kunyeneñe den sâmu hârewangiâkgât Pauloñe sâop.

¹ Roma yengât kunyeneñe kiap Pesto âi sâmu wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhamu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenñe yâkâlen menduhuakmâ Paulohât hakñan sâwi. Otmu “Pauloñe Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengeân tatmâ kunom,” sâmu den hikuwi. Yakât otmâ ³ “Paulo Yerusalem kapi yuân hângângujetâ takaek,” yawu sâmu Pestone den katmu tembe lâulipñe yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴ Ulitgujetâ Pestone yuwu sâmu ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetñan tap. Nâñe kapi yuân tipine tatmâ âwurem gewom. ⁵ Yakât otmâ yengât kunlipyene nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunñe Paulo den âiân mem katmune kinmu hakñan sânomai.”

⁶ Yawu sâmu ekyongomu hilâm bâlâk ñerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet hañ sâmu Pestone den sâsâ emetñan yâhâ tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim ga katñetâ kinop. ⁷ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenñe Yerusalem kapiângembâ gewine hawangum kinmâ den umatñe âlâlâ hakñan sâwi yamâ

bulâjeâmâ ki teteop. ⁸ Yawu otjetâ Paulone sârreakmâ denyenje kakjan yuwu sâop. “Nâje Yura nengât girem den âlâ ki loŋgâem manmâ gan. Me opon kâmbukjan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyenje ki sâam ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewanjiman.”

⁹ Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenje herone nângâwanjinetgât nângâm Pestone yuwu sâam Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhâjetâ yan denge sâam hârehihiwomgât nanjat me bia?”

¹⁰ Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetje yuân katneketâ kinsan. Yakât otmâ gâje yuân tatnâ nâhât den sâam hârenihiwuuat. Gikahâmâ nâhât topne nanjat. Nâje Yura lohimbî âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹ Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekan mâne âlepeje nohombâi. Yâhâ gâje den âiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkne den haknan sânomai yakât bulâje ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâje menekmâ yâk yengât bâtyenjan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyenje ikjak denne sâam hârenihiwuapgât nanjan.” Yawu sâam ekuop.

¹² Yawu sâam ekumu Pestone yakât topne nângâwe sâam ikje bukulipne nângân nângânyenje orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matje ekuwi. Matje ekujetâ lauyenjan mem Paulo yuwu sâam ekuop. “Roma nengât kunnenje ikjak den sâam hârehihiwuapgât nanjat. Yakât otmâ yâkâlen hângângohomune ariwuuat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

Lok kutdâ ala, kutje Akiripa sâam, yâkne Pestohâlen ariop.

¹³ Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutje Akiripa sâam, garijâit Pesto herone otbângire sâam Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa garije yakât kutje Beanike. ¹⁴ Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâam ekuop. “Kiap hângine, kutje Peliki sâam, yâkne lok âlâ, kutje Paulo sâam, pâi emetjan katmu tatmu âi pilâm ariop. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyenje otmu Yura yengât papatolipyenje nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâje Paulohât den sâam hârewanjimune kunjetâ mumbuapgât nângâm den âlâlâ haknan sâwi. ¹⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje lok âlâhât haknan sâmai yanâmâ nâje Roma nengât orotmeme âlâ watmâ angoân lok ya mem den âiân katman. Yawu otmune den ambonaje lok yakât senjan kinmâ haknan sâjetâ yan sârreakmâ ya sâam purik pilâyinjimâp. Yawu otmâ den sâam hâreyinjiman yakât topne Yura papatolipne ekyongowan. ¹⁷ Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo haknan sâne sâam otmâ nâhâlen takawî. Otmu emet hanj sâmu ekyongomune ganjetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸ Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenje den haknan sâjetâ nângâmune tâjât olop. Yâkne Paulo orop yengât girem den âlâhât sâam kuangim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutje Yesu sâam, emelâk muowâke yamâ benje “Anitâje mumunjambâ mem yahatmu mansap,” yawu nângâm Paulone lohimbî ekyongomâp. Yakât otmâ Paulone den yawu ekyongomâp ya gurâ yawuâk den kakjan sahanjiwi. ²⁰ Yawu orangim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâje mem tetewom sâam kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâam ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhâjetâ yan denge sâam hârehihiwomgât nanjat me bia?”

²¹ Sâmune sâop. “Roma yengât kunyenje ikjak denne sâam hârenihiwuapgât nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekdâ tatnâ yakât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetjan mem katjetâ tatnâ gap.”

²² Pestone yawu sâam ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya ikje launambâ den gemu nângâwehât nanjan.”

Sâmu sâop. “Hândâhân ekgohomu nângâwuat.”

²³ Emet hanj sâmu Akiripa yet Beanike yâkne menjâleakmâ den sâsâ emetjan yâhâmûtâ tembe lâu yengât kunyenje pato otmu kapi ambolipne yahat yahatje betyetjan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâam ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Yura lohimbî Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansaije nâhâlen taka lok kinsap yu kumunje mumbuapgât den hakoek eknomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâje den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikje nângân nângânjanjeâmâ Roma kunnenjanje denne sâam hârewanjimuapgât nanjan. Yakât otmâ yâkâlen hângângumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkne wuân otmu bâleop yakât pâi emetjan katmune kinsap yakât topne nângâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnenjahâlen hângângumune arimâp sâam pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulipne yenje âi pâi tuhunjetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katjetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topne yenje mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâam Akiripa ekuop.

26

Pauloŋe iŋŋe topŋe sâŋ Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripaŋe Paulo yuwu sâŋ ekuop. “Gâku sârereakdâ nâŋgâwe.” Yawu sâŋ ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâŋ ekuop.

² “Yura lokŋe den haknan sâmai. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâŋe nâŋgânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ heroŋe nâŋgâhihian. ³ Gâŋe Yura nengât orotmemenenŋe nâŋgâm meteat. Otmu Moseŋe girem den âlâlâ kulemguop yakât nâŋgâm sâŋ kuanŋaian ya gurâ yawuâk nanŋat. Yakât otmâ nâŋgânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipinŋe tângâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipŋe otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipŋaŋe nâŋgânihiai. ⁵ Parisaio lokŋe Yura nengât girem den âlâlâ tiŋâk lâum orotmemenenŋe tâng tângâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâŋe anŋoân opon kâmbukŋan yâhâwan sâp yan embânâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâŋ kinsainŋe yakât topŋe nanŋai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetŋan mem katneŋetâ mansan yakât topŋe ya âlâhât bia. Anitâŋe tâmbâlipnenŋe yengât nâŋgâm manman kârikŋahât kuningiop yakât bulâŋe mene sâŋ nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekŋe omoŋe hilâmŋe Anitâ mepaem biwinnenŋaŋe hikum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâŋ ekgohomune nâŋgâ. Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe membomgât nanŋan. Yakât otmâ Yura lok yuŋe den âiân katneŋetâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu tihitnenŋe otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâŋe lohimbî mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbî nombotŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otmâp.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi amboŋe yâkât nâŋgâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe ki sâŋ haok tuhuŋet sâŋ lohimbî yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topŋe katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyenŋe yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeŋe lâum tembe lâu ekyongomune lohimbîŋe Yesuhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manminiwi ya kŋitŋe orowâk meyekmâ pâi emetŋan katyekŋetâ tatbi. Otmu nombotŋe den âiân mem katyekmâ yongonŋetâ munomaihât sâŋ hâreyinŋetâ nâŋgâmune ârândâŋ olop. ¹¹ Otmu nâŋe Yura nengât miti emetŋe tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunŋet sâŋ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwian. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbî yengâlen ari nengât miti emetŋe kapiyenŋan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyinŋiwomgât hotom umai ya yengât kunlipyenŋaŋe pepa kulemgum nihim hâŋgânnohonŋetâ bukulipne nombotŋe meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Pauloŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiop yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâŋe nâŋgânihirâ den torokatmâ yuwu sâŋmune nâŋgâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikŋan himbimâmbâ laŋinŋaŋe siliŋ siliŋ sâŋ hâunehop. Siliŋ siliŋ sâŋ hâunehop ya ekmunne sikopŋe kârikŋe pilâm irik irik sâmap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliŋ siliŋ sâŋ hâunekmu hâmbinŋ gumbinŋ otmâ hânân ge pare imunŋe yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâŋ eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosonŋe yu me ya hilipyongomap sâŋ yenŋe ipŋe mem enŋatŋan hikunŋetâ dâiakmâ hâhiwin nâŋgâmap. Yakât dopŋeâk nâŋe menŋekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nanŋat.”

¹⁵ Sâmu sâwan. “Gâ âlâ?”

Sâmunne kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâŋe âi sâŋ gihimune honŋe banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nâŋgâ. Nâŋe sâp yiwereŋe yu tetehihim den ekgohoan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ tângât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheŋetâ yan nâŋe tihitŋe otmâ bâtyenâmbâ menŋekbom. ¹⁸ Otmu mâmâŋe otgihimune lohimbî omonŋe bâlejŋan manmâ Satangât tem lâuwangimai ya yengâlen ari nine den pat âlepŋe ekyongorâ nâŋgâŋetâ Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyenŋan pilâmu hanŋe sâyingiwuap. Hanŋe sâyingimu omonŋetâ manman bâlejâmbâ keterakmâ nâhâlen biwiyenŋaŋe kepeinŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyingiwuap. Tosayenŋe pilâyingim nine nanne baratne sâŋ ikŋe lohimbî yengât nâŋgâm manman kârikŋahât pat kuyinŋiop ya yengât gurâ yawuâk kuyinŋiwuap.” Yesuŋe yawu sâŋ eknohop.

Pauloŋe olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâmunê nângâ. Yesuñe himbimâmbâ ge tetenihim den eknohor ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiñe orotmemeyene bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwangim lohotñan mannomaihât nâñe topñe katmâ den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraira hânân tatmâ arap ya ambolipñe ekyongowan. Otmu bâñeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepñe ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâm opon kâmbukñan yâhâmunê yan menekmâ nohone sâm otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâñe tihitne otmâ gap. Yakât otmâ ân yukârâmâ senyeñan kinmâ, lok yahat yahatñe otmu geheñe, yen kerek Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan. Den ekyongowan yu den âñe bia. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm ikñe hoñ bawa hângângumu ge lohimbî lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotñeñe yâkât hâkâñ otmâ mem bâleñe âlâlâ mângâñetâ sât gum muop. Muowâke yamâ benñe Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîñe yâkâlen biwinenñe kepeim manmâ yâhâm munom otmuâm nen gurâ yawuâk Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongowan yu emelâk emet inânñan Mose otmu Anitâhât poropetelipñeñe kulemguwi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloñe yawu sâm ekyongomu Pestoñe uk sâm yahatmâ den kârikñan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetñan sâp kâlep manmâ gaon yanak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloñe yuwu sâm purik pilâwanñiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgoohan yu bulâñe. Gârâmâ gâñeâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenñe ki nangat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenñe nângâm metep. Emelâk embânâmbâek Anitâhât poropetelipñeñe den kulemguwi yakât bulâñe tetekñan tetemu ekmâ yakât topñe ki hâum pâp gumap.”

²⁷ Pauloñe Pesto yawu sâm ekum benñe purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâñe emelâk poropetelipñe den ekyongomu kulemguwi ya nângârâ bulâñe oap me bia? Nângâmunê biwihañe nângârâ bulâñe oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripañe sâop. “Gâñe Yesuhât topñe eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nangân. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinañe kepeim yâkât den pat âlepñe ekgoohan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe kepeinomaihât Anitâ ulitgum mansan. Nâñe yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaihât nangân. Yamâ ipñe hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tij pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge itoñ galañ otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeñe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainâke yamâ benñe kuñetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetñan katñetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topñe sâm alahu gulahu otñetâ Akiripañe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunneneñe ikñak den sâm hârewañgiwuapgât Pauloñe ki sâop mâne gâñe holandâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wañga patoñe Paulo mem Roma kapiângen ariop.

¹ Pestoñe Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpñe kalop. Yâhâ sâp ya tâlahumu tembe lâulipñe ekyongomu Paulo pâi emetñambâ mem saru ginñan genñetâ peneyiñiwiw. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyeñe “Roma lok kutdâhât komot.” ya yengât kunyeñe âlâ, kutñe Yulio sâm, yâkñe Paulo otmu pet kulem lok nombotñe âlâ galemयोगâk sâm Pestoñe bânñan katyekbi. ² Otmu sâp yan wañga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wañga ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutñe Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya amboñe, yâk orowâk wañgaen yâhâwin. ³ Wañgaen yâhâmunñe yapâ pilâm menekmâ ariop. Emet hañ sâmu wañga ya Siron kapiân arimu Yulioñe Paulo nângâwanñimu wañgaembâ ge bukulipñe yengâlen ariwin. Bukulipñe yengâlen arimunñe sot um ningiñetâ nemunñe mâtâpgât senñe âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wañgaen yâhâmunñe menekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtña otmu Asia hânân pato ya hohetyetñan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâñmâ ari saru gulunje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wañgaembâ gewin. Otmu wañga âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop yan Italia hânân ariwe sâm olop ya Yulioñe mem teteop.

⁷⁻⁸ Yakât otmâ wañga yan yâhâmunñe menekmâ ari siru pato pilâmu yanak lohotñanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunje wi sâm wañga mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya

wangim Kirit mâtuña yakât hân potonje, kutje Salomoni sâam, ya waratgum ariwin. Otmu saru guluje âlâ, kutje Saru Guluje Âilongo sâam, ya Lasia kapi gotñan tap yan arine sâam hâi hâine otmu ariwin.

Wanga ya guhulakbuap yakât den Paulonje ekyongop.

⁹ Saru guluje yan tatmunje sikip sâpñe tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonje girem den yuwu sâam Yulio, wanga ambonje otmu nep lok yengât kunyeje ekyongop. ¹⁰ “Sâamune nângâñet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâleje pilâmu wanga guhulakmu sennje âlâlâ biatmu saruje nen kerek harannongowuap yakât nângâm kiwilin oan.” ¹¹ Yawu sâam ekyongomu nep lok yengât kunyeje otmu wanga ambonje denje kuwangimutâ Yulionje yâk yetgât denâk nângâop. ¹² Yâhâ saru guluñan tatbin ya ekñetâ sikip sâpñan wangane yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuña yan saru guluje âlâ tap, kutje Poiniki sâam. Poiniki saru guluje yakât hân hâmenaje siru kâtapgumap. Yakât otmâ Yulionje yuwu sâam eknongop. “Poiniki saru guluñan ari tatnom. Otmu gelâk sâpñe tetemu yapâ pilâm Roma kapiângen arinom.” Yawu sâam ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

¹³ Otmu betnennehembâ siru inin kumu ip sâhâtwi ya mem dâñjetâ gamu wangane menenekmu Kirit ginje hâlâñmâ ariwin. ¹⁴ Arimunje pumnehembâ siru pato bâleje pilâop, yakât kutje Kahu sâam, ¹⁵ yanje kum wanga lâum purik pilâwe sâam olop. Yawu otmu hâhiwin pato nângâmâmâ pilâm in tatmunje ihilâk mahilâk otmâ ariop. ¹⁶ Arim arim arim mâtuña tipinje, kutje Kauta sâam, yakât nombotgen arimunje tipinje âlepñe olop. ¹⁷ Yâhâ wanga yakât dingi saruân gemap sâam nep lok yanje mem dâñjetâ wanga kakñan yâhâmu sâhâwi. Otmu neñ kârikñe âlâ, yakât kutje Siriki sâam, yan wanga ya yâhâmap sâam yâkñe sângum pato ya dâñjetâ gemu betnennehembâ siru pato bâleje pilâmu ariwin. ¹⁸ Emet hañ sâamu siru pato bâleje kumu wanga gemap sâam sennje âlâlâ nombotje saru kâlehen lâum pilâmunje gemu ariwin. ¹⁹ Otmu emet hañ sâamu siru yawuâk kumu yakât otmâ sennje âlâlâ bânje lâum panmunje giop. ²⁰ Otmu omoñe hilâmñe siru kârikñeâk kum imu yan elem patonje kâtapñongomu omoñ sahaop. Yawu otmâ hiliwahonom sâam biwinenñe orotok sâop.

Paulonje den ekyongom mem hewewerñ tuhuyehop.

²¹ Siru kârikñeâk kumu yan lok nombotje sot ki nemâk tatbi. Yawu tatñetâ Paulonje yuwu sâam ekyongop. “Den ekyongowan ya nângâñetâ bulâje olop mâne Kirit mâtuñan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ sennje âlâlâ kiñgitñe orowâk ki gulip otbâp. ²²⁻²⁶ Yawu gârâmâ ambone Anitâñe anjelo âlâ hângângumu ge omoñe tetenihim nohonmâ yuwu sâam eknohop. “Gâñe Roma yengât kunyeje yakâlen ari den ekuwuatgât Anitâñe sâam kalop. Anitâñe nângâhiihimu lok gâ orop wangaeñ tainje ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiñgitgâhât otbuat.” Yawu sâam eknohop.

Bukulipne, yuwu sâamune nângâm biwiyenje huruñ sâek. Wanga yunje bulâñanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benje nenâmâ ki hilipñongowuap. Siru pato bâleje pilâm wanga lâum putuk pilâmu mâtuña âlâhât sâññan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenñe âlepñe hikinñan yâhânom. Anitâhât anjeloñe den yawu eknohomu nângâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâje bulâñanâk tetewuap.” Paulonje yawu sâam ekyongom biwiyenje mem hewewerñ tuhuop.

²⁷ Siru pato bâleje pilâmu wanga ya bam gam purik gurik otmu tatmunje Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoñ tânâmñan wanga nep lokñe “hân utâpñuain mon” sâwi. ²⁸ Yawu sâam “yakât dopñe pilâm ekne,” sâam ip pilâñetâ amokñan ge kumu yan yakât dopñe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâlâk ñerek yawu olop. Otmu yapâ tipinje ari âlâku ya pilâñetâ ge kumu yan yakât dopñe mita lok konok ñerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neñ kârikñan yâhâmain sâam kiñgityeñahât otmâ, wanga betñan anja imbât talop ya pilâñetâ giop. Yawu otmâ “emet hañ sâek,” sâam ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokñe pilânenekmâ arine sâam otmâ dingi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenñe dingi yu mem wanga hâmenjan yâhâ wangâhât anja âlâ pilâmunje gewuap.”

³¹ Yawu sâñetâ nângâm Paulonje Yulio otmu tembe lâulipñe yuwu sâam ekyongop. “Nep lok yunje pilânenekmâ arinjetâmâ, nen saruân gemunje harannongowuap.”

³² Yawu sâam ekyongomu ipñe mem dingi sâhâwi ya hârem pilâñetâ dingi ya saru kakñan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet engatñe nângâmu yan Paulonje lok kerehâk yuwu sâam eknongop. “Nen sot ki nem tatmunje Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtnenñe houñ sâmapgât sot nene. Sot nemunje wâtnenñe tiñ tiñ sâamu wangane neñ kârikñan yâhâm huhuakbuap yan âlepñe hikiângen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâam eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenñe ekmâ biwinenñane holanjaku sot mem newin. ³⁷ Yâhâ wangaeñ tatbin nen lok 276

sot ya mem nemunje tepnenne ârândan olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokje wanga biwijambâ sot lâum saruân pilânetâ gemu wanga yanje hewewen otmâ ariop.

Wanga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet hanj sâmu hân ya ekmunje ki keterahop. Yawu otmâ saru atenje âlâen yâhâmunje neŋ biae ekmâ, nep lokje “wangaŋe yan ari ginŋan yâhâek,” sâmu wangaŋat anja yakât ip hareŋetâ gemu sâŋgum pato ya dâinetâ yâhâmu sirunje memu saru ginŋan yâhâwe sâmu olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmeŋe kârikje otmâ tatnu saru pato pilâm wanga betje ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokje saru kakŋambâ yolon otmâ arimai,” sâmu tembe lâunje yongone sâmu otbi. ⁴³ Yongone sâmu otjetâ yan kunyenŋe Paulo ya kumai sâmu kuyiŋgiop. Kuyiŋgim “yolon otmâ manmaine soŋ pilâm gem arinjet,” sâmu ekyongomu lok nombotŋe soŋ pilâm ge yolon otmâ ba hikiângen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolon ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhânetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekje hikiângen yâhâwin.

28

Melite mâtuŋan ariwi.

¹ Hikiângen yâhâ mâtuŋa yakât kutje nâŋgâne sâmu ambolipŋe âiyongomunje kutje “Melite” sâmu eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpŋahât otmunje yâkŋe buku otningim kâlâp hâwurum uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ tatmunje yan Paulone lauŋaŋe kârâŋ kârâŋ sâmu kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwijambâ ga yolondoŋ sâmu bâtŋan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipŋaŋe ekmâ yuwu sâmu alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matje. Sarunje ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginŋan yâhâmu matje yu tetewangiap.” ⁵ Yawu sâŋetâ Paulone hâmiwuk ya bâtŋambâ kum pilâmu gemu kâlâpŋe siop. Kâlâpŋe semu Paulo hâmiwukje ki ihioŋ yawuyak otmâ bâteŋe welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukje ihimu yakât hâkŋe suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâmu dâŋâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewangiap yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukŋe lok. Hâkŋe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulone henŋeŋguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutje Popilio sâmu, yâkŋe kapi tatbin ya hâlâŋmâ manop. Yâhâ lok yanje buku otningim emetŋan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwâŋaŋe tepŋan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulone yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunŋan mem henŋeŋguop. ⁹ Mem henŋeŋguop yakât den pat ya sâmu haok tuhuŋetâ nâŋgâm lohimi mesek toŋe toŋe teteyiŋgiopŋe takanjetâ mem henŋemyongop. ¹⁰ Mem henŋemyongomu yakât matje lohimi nombotŋaŋe tep âlep nâŋgâwangim senje âlâlâ yahat yahatŋe mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtuŋa yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpŋe tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâmu otmunje kapi ambolipŋaŋe herone nâŋgâningim mâtâpŋât natik lâum wangaŋ katŋetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpŋe tâlâhuop sâp yan wanga pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipŋaŋe lâpioyene yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanga ambonaŋe lâpio yakât umutŋe hâwim wanga hâmeŋan lâum kânâŋgâmu kinop. Yakât otmâ wanga yakât kutje “Lâpionenŋe boho boho” sâmu kunbi. ¹² Wangaŋ yâhâmunje yapâ menenekmâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwani tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hanj sâmu, betnenŋehembâ siru pato pilâm ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wangaembâ gemunje kapi ambolipŋe Yesuhâlen biwiyenŋe kepeim manbiŋe taka mem buku otningiŋetâ orowâk manmunje sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunje Yesuhât komotŋe Roma kapiân manbiŋe nengât den pat nâŋgâwi. Yawu otmâ nombotŋaŋe taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenne yan arimunje penangiakbin. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ taka kapi âlâ, kutje Anŋim Bero Emet Kalimbu sâmu, yan mambotningiŋetâ arimunje penangiakbin. Yan Paulone yekmu biwiŋe holaŋakmu Anitâ mepaem tep herone nâŋgâop.

Paulone Yesuhât den pat âlepŋe Yura yengât papatolipyeŋe ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunje tembe lâu yengât kunyenŋe Paulo nâŋgâwangimu pâi emetŋan ki katbi. Yawu otmâ emet tâŋâlân katŋetâ tembe lâu konokŋe galemumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipnye ganjetâ den otnom sâmu Paulone den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâknye nângâwangim ganjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângânet. Yura bukulipnenne Yuraia hânân manmai me pâku lohimbî yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânjâmbâek tâmbâlipnenne Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenne topne topne katningiwi ya ki longâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapne bia manmâ gawanâke yamâ benne bukulipnenne nombotnje Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipnje Yerusalem kapi yakât pâi emetjan mem katneketâ tatban. ¹⁸ Pâi emetjan mem katneketâ tatmune Roma yengât kunlipnyenne topne girawuhât den âian katneki ya nângâne sâmu âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekjetâ mumbongât dop ki olop. Yanjak holañnekne sâmu otmâ. ¹⁹ Yawu otmâ otbiâke yamâ benne Yura papatolipnenne kâriknye otmâ kuyinginetâ yapâ gâtjanje Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihiuwagât sâwan. Yâhâ nâne papatolipne den âian katyekbe sâmu ki otman. ²⁰ Anitâne Yura nengât tihitnenne otmâ iknye hoñ bawane hângângumu gewuapgât nângâm biwinenne memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâne emelâk hângângumu giop biwinane yawu nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katneki. Yâhâ Anitâhât hoñ bawane yâkât topne ekyongowe sâmu dâiyekmune takai.”

²¹⁻²² Sâmu sâwi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katjetâ takap. Me lok âlâ ki hângângunjetâ nengâlen taka sâmu bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine Yesuhât komot yengât sâmu bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâmu oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulipnenne nombotnje ki takai yâk orowâk taka tatmunne den huhunom.” Yawu sâmu ekuwi.

²³ Yawu sâmu den huhunongât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omonânâk Yura lok dondâhâlâknye Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakjetâ Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepnye Paulone ekyongomu emet nijn sâop. Otmu emelâk embânjâmbâek Mose otmâ Anitâhât poropetelipnje den kulemgumi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yinginetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katjetgât nângâm engatyan giop. ²⁴ Yâhâ nombotjanje denne nângânetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotnje âlâneâmâ nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakjan sahanginetâ Paulone yuwu sâmu ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heaknye poropete lok âlâ, kutnje Yesaia sâmu, den yuwu sâmu ekumu kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶ “Gâne Isirae lohimbî yengâlen ari yuwu sâmu ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yene biwi pâlâmnye otmâ nâhât den nângânetâ tâñât otmap. Otmu nâhât hâkân otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâneksai. ²⁷ Yakât otmâ biwiyene alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyingiwuap. Yawu otmâ hiliwahonmai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne lohimbî kerek nengât tihitnenne otbe sâmu oap yakât den pat pâku lohimbî yengâlen ari ekyongonongât sâmu ningiop. Ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeinomi.” ²⁹ Paulone yawu sâmu ekyongomu den kakjan sahangim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbî kingitnye orowâknye yâkâlen arinetâ Anitâne tihityene otbe sâmu nanje Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katjet sâmu engatyan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yeŋgâŋt ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatyeŋop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpine, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihimu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ yâkât emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋŋe ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânennŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tãŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihim nanŋe hâŋgâŋgumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihimu yanŋak benŋe pâku lohimbiniŋe biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyeŋop. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânennŋe Yesu Kiristo yâkŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋaŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk yeŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilongo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yeŋgât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop ya biwinanŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbiniŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât ya yeŋgâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katŋetâ bulâŋe yâk yeŋgâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât nanŋan. Yawu nâŋgâm haonŋmâ ârândâŋ “girawu otmâ takam yekbe” sâŋ Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihimu yeŋgâlen takawom yanâŋe biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe tiŋâk kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋap.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbi kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yeŋgâlen ari den kâsikum yiŋgimune biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yeŋgât bukulpiyenŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yeŋgâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwinanŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâŋm pâpŋuman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi kerek ya yeŋgâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâŋ nihiop. Yakât nâŋgâm lohimbi nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyeŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbi kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumi, otmu pâku lohimbi kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâyiŋgim mansan. Yakât otmâ Roma yeŋgâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâŋ biwine hewewerŋ otmu mansan.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulpine, Yesuhât den pat âlepŋahât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi arŋoânâk den pat âlepŋe nâŋgâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunŋe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yamâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât pat kuningiŋop yakât bulâŋe menom. Anitâ Wâtgât Amboŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom yamâ ki hâŋm pâpŋunom. Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋginomai yamâ manman kârikŋan mannomai.”

Pâku lohimbi yeŋgât topyeŋe

¹⁸ Bukulipne, pâku lohimbî yengât nângâm den âlâ yuwu sâmunen nângânet. Pâku lohimbî yengât topyeneâmâ yuwu. Yâkne bukulipyene otmu lohimbî wosaken me wosaken mansain Anitâhât den nângânetâ bulâne otmâp sâm den ya kurihim Anitâ betbangim orotmeme kingon otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâne pâku lohimbî betyongomu mansai yakât topne ekyongomune nângânet. ¹⁹⁻²⁰ Kândik mindikum, Anitâne ikne wâtñan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topne topne kalop yapâ gâtñane yâkât topne ikñiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topne topne kalop yan ikne wâtñahât towatne tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikne tatbangiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkne wahap âlâlâ kalop yan ikne topne tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topne ki nangain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâne wahap topne topne kalop yamâ lohimbî nombotñane yâkât bāt towatne ekma yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângânyene gulip malap otmu wahap tñjât me hâline bia yawuyakât nângânetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyene manggakmu nângânetâ ki keterakmap. ²² Yawu gârâmâ nângân nângânnenje orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. ²³ Yawu nângâm tâpikgum Manman amboñe Anitâ yahat yahatne yâk betbangimâmâ senje âlâlâ topne topne, nâi selon, me songo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiñetâ kundenyene tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângânetâ kinmu yakât nângânetâ bulâne otmu mepaemai.

²⁴ Yawu otñetâ yakât Anitâne betyongomu yene nângân nângânyeneâk watmâ yuwu otñetâ kingon otmâp. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotñe otmai. ²⁵ Yâhâ Anitâhât den bulâne hâkân otmâ bet pilâm den perâkne nângânetâ bulâne otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbangimai. Betbangim ikñak wahap topne topne kalop yakât nângânetâ yahatmu yanâk biwiyenane kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ pâku lohimbîne manman kingon manñetâ Anitâne yekmu bâlemu betyongomu yanak yene engatyeâk otmâ orotmeme kingon ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbî miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyenane loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop ekñâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyene gurâ yawuâk imbilipyene pilâyekmâ bukulipyene orop ekñâleangim orotmeme kingon otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopne mesek topne topne teteyingimâp.

²⁸ Otmu Anitâhât den bulâne nângânetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâne betyongomu biwi nângân nângânyene gulip malap otmu orotmeme kingon me âlepne ya ki ekma ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kingon otmâ manmai. ²⁹ Orotmeme kingon otneâk nângâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orangimai. Me bukulipyene yengât iri sikum me senje âlâlâ tatyngimâp ya ekñâlem mene sâm biwiyenane nângâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawî, me misinjem nemai, me kâirahomai, me nângâm bâleangimai. Me ahom hionakmai. Me bukulipyene yongonñetâ mumai. ³⁰ Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâm bâleangimai. Me âwâ mâmâlipyene yengât lauyene ki lâumai. Yawu otmai yan yehâhât nângânetâ yahatmu Anitâhât nângânetâ gemap. Otmu bukulipyene yengât yawuâk nângânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otñetâ dondâ bâlewuap yakât nângânetâ biwiyenânâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyene, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nangangimai. Me bukulipyene orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyene kou kâlâp semu kuk orangimai yan kaok ki orangimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbî âlâ me âlâne umatne kakñan manmai ya ki yekmâ nângâyingimai. ³² Lohimbî âlâ me âlâne orotmeme bâleñe topne topne yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâne den sâm kalop. Lohimbî den ya nângâm hengengumaine kuyene kârikne otmâ orotmeme bâleñe ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotñane orotmeme bâleñe yawu otmai yamâ yekmâ herone nângâyingimai. Pâku lohimbî yengât topyeneâmâ yawu.

2

Yura lohimbî yengât topyene

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbî yengât nângâm yuwu ekyongomune nângânet. Pâku lohimbîne orotmeme kingon otmâ manmai ya yengât manmanyene ya yene ekñetâ bâlemu nângâm bâleyingimai me sâm hâreyingimai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yakât dopñeâk yene gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yene sâm hâreyingimai yakât dopñeâk Anitâne yen gurâ sâm hâreyingiwuap. Yanâmâ yâkât senñan sâm buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbî nombotñane orotmeme kingon otmâ manmai yamâ Anitâne sâm hâreyingim yakât matne yingimâp yanje ârândân otmâp, yene yawu nângâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât manmanyene ekma nângâm bâleyingim sâm hâreyingimâp yamâ

bukulipyeñaje manman bâleñe otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâñe orotmeme kingoñ wuân me wuângât matñe umatñe yingiwuap yanâmâ lohimbi yawuyâ ki wangiyekbuap. Yamâ yingimu menomai yakâ. ⁴Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâñe wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepñe kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkñe ki den âiân katnenekmâ matñe umatñe ningiwuap,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Yeñe orotmemeyeñe kingoñ ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manñetgât yâkñe wawaeyekmâ tihityeñe otbe sâm mambotyingimâp. Yeñe yakât nângâñetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângâñetâ porap otmu kunyeñe kârikñe otmâ betbangimai. Yawu otmâ orotmeme kingoñ yawuyâ torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek nengât manmannenñahât matñe âlâku ikñjâk ikñjâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ matñe âlâhât tipñe yingimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâñe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ konohâk menduhunenekmâ matñe dopnennan tâñ tâñâk kâpekningiwuap. Otmu sâp patoen Anitâñe nângâningimu yahatmu ikñe senñan koko salehâk kinmâ manman kârikñan mannom sâm lohimbi nombotñaje yâkâlen biwiyenaje kepeim orotmeme âilonjo lonjo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâñe nângâyingimu yahatmu nan baralipne koko salek sâm manman kârikñahât bulâñe yingimu biwiyenye huruñ sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotñaje yenahât nângâñetâ yahatmu tepyeñe umatñe otmu Anitâhât den kum manman kingoñ manmai. Lok yawuyamâ Anitâñe kuk otyingim matñe umatñe yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâñe Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ otbin mewin yakât matñe tâñ tâñâk kâpekningiwuap yakât topñe sâmune nângâñet.

Anitâñe ikñe nângân nângânñan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâñe yekmu ki ârândâñ otmap. Lohimbi âlâ me âlâñe girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândâñ otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekñe girem den ya lâum hâum pâpğum tosa miai. Yakât otmâ Anitâñe den âiân kateyemâ matñe umatñe yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâñe girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yenahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otmomai yamâ yawuâk matñe umatñe yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe nângân nângân ya biwi nângân nângânyeñan katmu orotmeme âlepñe me orotmeme bâleñe yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâñe engatyeñanjak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otñetâ ârândâñ otmap yan biwiyenye sânduk sâmap. Yâhâ otñetâ bâlemâp yañe biwi nângân nângânyeñan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenjan nanğanjimai. ¹⁶Yakât otmâ den pat âlepñe yakât pâñe konok yuwu sâmune nângâñet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâñe sâmu Yesu Kiristoñe nen hârok biwinenñahât topñe ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenñanjâk nângâmain yakât matñe ya âlâku ambonjan ambonjan ningiwuap.

Yura lohimbiñe yenahât nângâñetâ yahalop.

¹⁷Yâhâ Yura lohimbiñe yenahât nângâñetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâñe nângâningimu yahatmu ikñe pat kuningiop. Yakât kakñan Mose ekumu girem den âlâlâ kulempuop yakât topñe nennahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâñe tihit-nenne otmu ikñe komot bulâñe mansain.” Yawu nângâm yenahât nângâñetâ yahatmap. ¹⁸Yâhâ yeñe yuwu me yawu otñetgât Anitâñe sâm kalop yakât topñe yuwu nângâmâi. “Nenneâmâ girem den yakât topñe nângâm henğengum yañak benñe orotmeme bâleñe ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepñeâk otmain. ¹⁹⁻²⁰Yawu otmâ girem den ya nângâmunñe biwinenñan hâumu manman bulâñahât mâtap ya teteningimu tâñ tâñâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbiñe mâtap ya ki nangai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunñe nângânomaihât dop tap. Me nombotñaje girem den ya ki lâum manmâ mâtap tâpikgumai yamâ tiripy-ongomunñe mâtap ya tâñ tâñâk watnomai. Me nombotñaje ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunñe âilonjo mannomai. Me nombotñaje nângâñetâ ki keterakyingimâp yamâ ekyongomunñe hajj sâyingiwuap.” ²¹Yeñe nângâm tâpikgum mâtap ya tâñ tâñâk ki watmai. Yamâ topñe girawuhât otmâ bukulipyeñe mâtap ya watñet sâm den kâsikum yingine sâm oai? Yâhâ lohimbiñe senñe âlâlâ kombo ki mianğinjet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeñe gurâ kombo mianğimai? ²²Me loklipyeñe me imbilipyeñe betyenñen ki kionjet sâm ekyongomai. Yamâ benñe yeñe gurâ buku nombotñe yengât imbilipyeñe orop ihilâk ekñâlengimai. Otmu kasalipyeñaje Porom Lâpio mepaemai ya ekñetâ dondâ bâlemâp. Yamâ wongât yeñe gurâ yâk yengât opon kâmbukñan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senñe âlâlâ kâmbukñe sâm katmai ya kombo meyingimai? ²³Anitâñe Yura lohimbi nengât nângâm girem den Mose ekumu kulempuop. Yeñe yakât yawu nângâm yenahât nângâñetâ

yahatmap. Yamâ benje girem den ya longâenjetâ pâku lohimbije yekmai yan Anitâhât nângâenjetâ gemap. ²⁴ Den yan yuje emelâk poropete âlâje den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipnaje orotmeme bâleje otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbije Anitâhât nângâenjetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmunne nângâenjet. Anitâje Yura lohimbije nângâyinjim manman âlepñahât pat kuyingioip yakât otmâ hâkyenje torehennan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâj tâñak watmai yanâmâ Anitâje nângâyinjim. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbije yengât sâmanman âlepñahât pat ki kuyingioip yakât otmâ hâkyenje torehennan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâje ikne nângân nângânjambâ girem den ya Mose ekumu kulemguop. Yâhâ pâku lohimbije girem den ya pâpugumai ya yengât biwiyenjan Anitâhât nângân nângân tatmap ya tâj tâñak watmai. Yanâmâ Anitâje yekmâ nângâyinjimu hâkyenje torehennan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbije hâkyenje torehennan undip tap yeje girem den sâlikum topne nângâm hengenjumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbije hâkyenje torehennan undip ki tap yanje Anitâhât nângân nângân watmaine sâp patoen yen mem den âian katyekmâ sâman hâreyinginomai. ²⁸ Yakât topne yuwu sâmunne nângâenjet. Anitâje lohimbije yengât nângâm manman âlepñahât pat kuyingioip ya girawu yanje yakât bulâje menomai? Lok yanje imbiâk hâkyenje torehennan undip tuhuangim topyene kurihiakmâ lohimbije senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai yâkne bulâje ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakne lohimbije mem hewewenjuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenjan kepeim mansai yâkne bulâje ya menomai. Lohimbije Anitâhâlen biwiyenjan kepeimai ya yengât nângâyinjimu ârândâj otmap. Yanjeâmâ bukulipyenjan nângâyinjinetâ yahalâkgât ki nângâmai.

3

Anitâje Yura lohimbije kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâje Yura nengât tâmbâlipnenje yengât nângâyinjimu yahatmu ikne pat kuyingioip. Yakât otmâ hâknenne torehennan undip tuhuangim gamain. Anitâje nângâningim yakât topne yuwu tap. ² Anitâje ikne den bulâje ya tâmbâlipnenje ekyongomu yakât amboje otbi. Yawu otmâ pâku lohimbije yengâen ari yakât topne ekyongonjet sâman yingioip. Sâman yingioip yanak sâp yiwerenje nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtne kinjitne orowâkne Anitâhâlen biwiyenjan kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matje Anitâje nen Yura lohimbije kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikje. Yakât otmâ lohimbije Anitâ orop biwiyenjan hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelangatmâ âlâ sâmai, otmu nombotje hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yawu Anitâje ki otmap. Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenje otmunje bâlemap yan den sâman hâreningirâ ekmunje ârândâj merândâj otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlehihinetâ ki bonje otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ logât nângân nângân watmâ den yuwu ekyongomune ekjet. Nenje otmunje bâlewuap yan Anitâje den sâman hâreningimu lohimbije nângâenjetâ sâtje otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakñan matje umatje ningiwuap yakât otmâ nângâm bâlewanjim imbiâk umatje ningiap yawu sâmunje ki ârândâj otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenje otmunje bâlemap yan Anitâje imbiâk matje umatje ningim otmuâmâ sâp patoen biwinenñahât topne nângâm den sâman hâreningimu ki ârândâj otbuap. Yawu gârâmâ Anitâje imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nângânom.

⁷ Yâhâ nângân nângân âlâ yuwu ki nângânom. Nenje Anitâ orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den yamâ nombotje hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenje otmain yawu Anitâje ki otmap. Yâhâ nenje den nombotje hârem pilânom yanâmâ Anitâje ki betnongowuap yakât nângâm lohimbije mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topne girawuhât otmâ den sâman hâreningim matje ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbije wigum mepaenjetgât nenje ihilâk otneâk nângânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbije nombotjanje imbiâk nâhât ihilâk otmunje bâleâkgât nângâmap sâmai. Yawu sâman den haknan sâmai. Lohimbije nombotjanje yawu nângâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâje matje umatje yingimu menomai.

Nen kerekje otmunje bâlemap tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâje Yura lohimbije nengât nângâmu yahatmu pâku lohimbije yengât nângâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikje. Nen Yura lohimbije pâku lohimbije yengât amutenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenje yen pâku lohimbije orop orotmemenenje bâleje me manman kingonj otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekje matje menomgât

pat mansain. ¹⁰ Den yan yuje emelâk poropete nombotņaje den kulemguwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekņe koko salek me uwawapņe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Anitâhât nâņgân nâņgânņe girawu tap ya ki nâņgâm manmain. Me lok âlâ me âlâņe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâņe mâtâp yuwuâk watmâ manņet sâm katningiop yamâ lok kerekņe tâpikgum mâtâp bâleņan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokņe buku orañgim uwawapņe bia mannongât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muņetâ hanyongomunņe tâtuk sâm hâkyeņe korokņe bâleņe pilâmap yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje den perâkņe sâm bukulipyeņe kâityongomai. Otmu hâmwewuk me soroņ hambene yawuyaje ningimu mumain yakât dopņeâk lohimbi yawuyaje bukulipyeņe orop sâm bâleañgimai. Me den bâleņe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokņe kapam kune sâm in yawu tepyeņe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haoņmâ ârândâņ bukulipyeņe yengât nâņgâm bâleyiņgim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyeņe hilipogumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyeņe orop biwi nâņgân nâņgânņeņe ki hikuakmâ konohâk otmap. ¹⁸ Lohimbi yawuyaje Anitâhât nâņgâm ki ewe katmai.” Topnenņeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topņe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekņe yâkât den tem lâuwaņgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Yawu gârâmâ nenņe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaņgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenņe pâku lohimbi orop yâkât senņan kinmâ sârereakmunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nâņgâmmain yan biwinenņan hâumu tosa orop mansain sâm nanņagņim anjulakmain.

Kiristoņe manman bâleņahât paņgoņâmbâ holaņnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâņe tosanenņe pilâningim tihitnenņe otmap yakât mâtâp âiņe teteop. Yakât topņe nâņgâmunņe keterakningiâkgât emet inâņņan Mose otmu poropete lok nombotņaje den kulemguwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiņe yaņe girem den hâņgiņe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiņe yakât topņeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenņe kâsiwahomunņe ikņiâk ikņiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekņe otmunņe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunņe Anitâņe nenekmu ki ârândâņ otmap yawu nâņgâmmain. Yawu gârâmâ Anitâņe ikņahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hâņgângumu ge sârerenenekmâ kawenenņan kinmâ howanân kuņetâ muop. Yâkâlen biwinenņaje kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmu Kiristoņe manman bâleņahât paņgoņâmbâ holaņnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâmune nâņgâņet. Emelâk embâņân tâmbâlipnenņaje orotmeme bâleņe otmâ manbi yakât matņe Anitâņe in yawu ki yingiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleņe otmîniwi yakât nâņgâmu dondâ bâleop yakât topņe tetekņan eknehât ikņe nanņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge nengât tosa hât otmâ muop. Yawu otmu biwinenņe yâkâlen katmunņe Anitâņe nengât kaok nâņgâniņgim tosanenņe pilâningiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Nenņahâk otmâ Anitâhât girem den tâņ tâņâk lâum manmâ gamunņe nenekmu ârândâņ otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenņe hâknenņe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenņaje kepeim manmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâ Tihit tihit amboņaje eņgat yâhâp ki otmap. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikņiâk ikņiâk ki sâm ningiop. Yâhâmâ tihitnenņe otbe sâm menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâm ningiop tap. ³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenņaje kepeim manmain yanâmâ Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseņe girem den âlâlâ kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenņe biwinenņe yâkâlen kepeim denņe tem lâuwaņgim manmain yan girem den ya lâumunņe nengâlen bulâņe tetemap yawu oap.

4

Awarahamņe Anitâhâlen biwiņaje kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenņe âlâ, kutņe Awaraham sâm, yâkņe manman girawu manmu Anitâņe ekmu ârândâņ olop ya ekmâ nâņgâne. ² Awarahamņe ikņahâk otmâ manman âilonņo manmu yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop mâne ikņahâlâk nâņgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikņahât ki nâņgâmu yahalop. ³ Yakât topņe Moseņe kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâņe Awarahamgât pat sâm kuwangiop ya Awarahamņe nâņgâm yâkâlen biwi nâņgân nâņgânņaje kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâņe biwiņe ekmu ârândâņ olop.”

⁴ Yakât yawu sâmunne nângânet. Nenñe âi tuhumm main yakât hâmenje sâmtewetsenñe ningimai. Yâhâ tewetsenñe ningimai yan “Âo, tewetsenñe yingjain yuâmâ tep âlep nângâm in kâsikum yingjain,” yawu ki sâmai. Âi tuhumm yakât hâmenje sâmtewetsenñe ningimai.

⁵ Yâhâ Anitâñe yeñe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâñe nengât tosa pilâningiâk sâmtewetsenñe biwiyenñe kepeim manmai ya yengât biwiyenñahât topñe nângâm tosayenñe pilâyingim. Yâhâ lok nombotñe nennahâk yu ya tuhumm yakât matñe tosanenñe pilâningiwuap yawu sâmai yamâ ki nângâyingim. Topñe yawu tap.

⁶ Otmâ tâmbânenñe Dawitñe yakât topñe nângâop yamâ yawu. Anitâñe nengât orotmeme bâleñe me âlepñe ya ki ekmâ ketetmâ yakât dopñan matñe kâpekningim. Yawu otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyenñe yâkâlen katñetâ tatmap ya yengât nângâyingimu ârândân otmap. Lohimbi yawuyanñe heronje kakñan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyingiwuap. Dawitñe yawu nângâm yan den kulemguop yamâ yawu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yengât tosa Anitâñe pilâyingim yakât ki nângâwuap. Lohimbi yawu yan eamâ biwi heronje nângâmai. ⁸ Yawu manmunñe Anitâñe matñe umatñe ki ningiwuap nângâm heronje kakñan mannomai.”

⁹ Yâhâ heronje kakñan manmâ yâhânomai yakât Dawitñe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneñsâp me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronje kakñan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamñe olop yakât den pat Mosenje kulemguop ya yâhâpñe ekne. Yamâ yawu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop ya nângâm biwi nângân nângânñe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândân olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop? Iknjak hâkñe torehenñan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândân olop. ¹¹ Anjoân hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe pat kuwanjiop yakât nângâm biwi nângân nângânñe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâmtewetsenñe torehenñan undip tuhuahop. Yakât topñe yawu sâmunne nângânet. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândân otmu pat kuwanjiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkñenñe torehenñan undip ki tuhuangim mansaiñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwanjiop ya yawuâk kuyingimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâkñenñe torehenñan undip tuhuangimain nengu Awarahamñe olop yawuâk otmu otmâmâ Anitâñe nengât nângâmu Awarahamgât sen bulâñe otuap.

¹³ Yâhâ Anitâñe girem den Mose ki ekmu kulemguop yan Awarahamñe biwiñe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topñe topñe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galem gum yâhâmbisâi sâmtewetsenñe Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topñe yawu sâmunne nângânet. Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulâñe mene sâmtewetsenñe nennahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâñe pat kuwanjiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânñe kepeim tem lâuwangim manbâingât matâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekñe nennahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matñe Anitâñe kuk otningim matñe ningim manom. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den ki sâmtewetsenñe kalop mâne, ki tatbâp gât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe lâum pâpgum gamunñe bâleop.

¹⁶ Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manmu ekmu ârândân otmu pat kuwanjiop. Yawu gârâmâ nenñe yawuâk Anitâhâlen biwinenñe kepeim mannom yakât emet inânñan iknje engatñeak otmâ nengât sâmtewetsenñe sâmtewetsenñe kuningiop. Pat yakât bulâñe biatningimapgât nenñe biwinenñe Anitâhâlen kinmap me bia ya iknjak ekmâ nângâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nângâmap. Topñe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenñe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâñe mansain. Yakât otmâ pat kuwanjiop yakât bulâñe hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwanjiop yawu sâmtewetsenñe ekuop.

“Nâñe lohimbi komotñe komotñe gâhât sen sâmtewetsenñe nângâhijetâ yahatbuap.”

Den yawu tap.

Awarahamñe biwiñe Anitâhâlen tinjâk kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwanjiop ya ki hârewangiwuap. Pat ya tetewuap yakât emet inânñan nângâm kuningiop. Yakât otmâ iknjak nângâop ya yawuâk tetem henjenñe. Otmu Awarahamgât pat kuwanjiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuambâ mem yahatnenekbuap. ¹⁸ Yakât Anitâñe Awaraham ekuop ya yawu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdânje hurunduñe sânomai.”

Yawu sâ m ekumu nâ ngâ mu bulâ ne otmu ya tetenihiâ k sâ m biwiñ a ne kepeim biwi yâ hâ p ki otmâ manminiop. Yawu manop yakâ t otmâ Yura lohimb i me pâ ku lohimb i nen kerek ne yâ kâ t sen bulâ ne mansain. ¹⁹ Yâ hâ Awarahamgâ t yambu 100 otbomâ k otmu yan Anitâ ne pat kuwanj im den hikuop. Yawu otmâ naom membâ wât gâ t dop yamâ emelâ k wangimu kâ si manmâ gaowot. Yawu manoworâ ke yamâ Awarahamgâ t biwiñ e ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâ hâ t den yakâ t nâ ngâ m biwi yâ hâ p ki otmâ manmâ gaop. Anitâ ne pat kuwanjiop yakâ t bulâ ne mem tetenihiwuap sâ m biwiñ a ne yâ kâ len kepeim kâ rik ne otmâ manminiop. ²² Yawu nâ ngâ m manminiop yakâ t Anitâ ne ekmu â râ ndâ n olop. ²³ Anitâ ne den Awaraham ekuop yamâ yâ kâ t konok nâ ngâ m ki sâ op. Nen Awarahamgâ t sen bulâ ne mansain nen kerek nengâ t sâ op. ²⁴⁻²⁵ Anitâ ne Kutdâ nen ne Yesu â i sâ m wajmâ hâ ngâ ngumu ge tosanenjahâ t otmâ sâ re renenekmâ kawenennan kinmu kasalipnennane kuñ etâ muop. Yakâ t nâ ngâ m nenn e Anitâ hâ len biwinennane kepeim manmunne nenekmu â râ ndâ n otbuap nâ ngâ m Kutdâ nen ne Yesu mumuñ ambâ mem yahalop.

5

Anitâ ne kaok nâ ngâ ningimap yakâ t nâ ngâ m herone otbisâ in.

¹ Kutdâ nen ne Yesu Kiristo ne tosanenjahâ t otmâ muop yâ kâ len biwinennane kepeim manmunne Anitâ ne nenekmu â râ ndâ n otmu kaok nâ ngâ ningimap yamâ topne yuwu. ² Anitâ ne ikne engatjeâ k otmâ tihitnenn e otbe sâ m Yesu Kiristo hâ ngâ ngumu ge muop. Mum yahatmâ nenn e Anitâ orop mannomgâ t mâtâ p â i ne mem teteningim yâ kâ len yâ hâ op. Yawu olop gâ râmâ nenn e biwinennane yâ kâ len kepeimunn e Anitâ ne tihitnenn e otmu manmain. Yâ hâ yâ k orop himbimâ n mannom yakâ t nâ ngâ m herone otmâ biwinennane kepeim manmâ yâ hâ nom. ³⁻⁴ Yawu gâ râmâ biwinennane Kiristohâ len kepeim manmunne lok nombotjane nâ ngâ m bâ leningim mem â lâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâ ke yamâ benne biwinennane ki orotok sâ map. Yakâ t otmâ Anitâ ne nenekmu â râ ndâ n otmu orowâ k himbimâ n mannomgâ t pat kuningiop yakâ t bulâ ne menom nâ ngâ m mannom. ⁵ Yawu manmunne Anitâ ne wawaenenekmâ ikne Wât gâ t mâmâ njahâ t Heak hâ ngâ ngumu ge biwinenn e mem hewewen tuhumu yâ kâ t wâtjan manmâ yâ hâ m bulâ ne menom.

⁶ Yâ hâ nen lok bâ le ne nennjahâ k tâ nahom pat yakâ t bulâ ne menomgâ t dop â lâ ki tap. Yakâ t otmâ bulâ njahâ t pâ p gumaingâ t Anitâ ne Kiristo kawenennan kinmâ mumbuap sâ m sâ p kalop ya ekmu â râ ndâ n otmu hâ ngâ ngumu ge nengâ t sâ m muop. ⁷ Yakâ t topne nâ ngâ netâ keterahâ kgâ t nennan hâ um yuwu sâ mune nâ ngâ net. Bukunenn e â lâ ne tâ nngom uwawap ne bia manmap ya kasalipjane taka kune sâ m otnomai yanâmâ nennan gâ t ne lok â lâ ne bukenenjahâ lâ ngen otmâ nâ ngâ mu herone otmu sâ re rem kinmu kuñ etâ mumbuap. Yâ hâ bukenenn e â lâ ne girem den ya tâ n tâ njâ k watmap yamâ kalemn e orop ki manmap. Yâ hâ kasalipjane taka kune sâ m otnomai yanâmâ nen kerek ne yâ kâ lengen otmâ ki sâ re renom. "Otmâ p ambon e ikñ jahâ k sâ re rehâ k," sâ nom. ⁸ Yawu gâ râmâ nenn e bukulipnenn e otyingimain yawu Anitâ ne ki otningimap. Nenn e otmunne bâ lem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâ ne wawaenenekmâ ikne nanne Kiristo hâ ngâ ngumu ge sâ re renenehop. Sâ re renenekmâ kinmu kuñ etâ muop yan Anitâ hâ t biwiñ ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâ hâ nenn e embâ njâ n manmâ gawin yan Anitâ betbangimunn e nâ ngâ m bâ leningimu manbin. Yawu gâ râmâ nanne hâ ngâ ngumu ge kawenennan kinmu kuñ etâ muop. Kuñ etâ muop yâ kâ len torokatmunne Anitâ ne nenekmu â râ ndâ n otmu kaok nâ ngâ ningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdâ nen ne mumuñ ambâ mem yahalop. Yakâ t otmâ manman kâ rikjan katnenekmu orowâ k manmâ yâ hâ mbisâ in. Yakâ t nâ ngâ mune uruk uruhâ k otmap. ¹¹ Otmu Kutdâ nen ne Yesu Kiristohâ len biwinennane kepeimunn e Anitâ ne buku otningiop yawu nâ ngâ m mepa sanjan otbanjim herone kakjan mannom.

Aram ne Anitâ hâ t den kuop yakâ t huhopne mumu teteop.

¹² Yawu gâ râmâ embâ njâ mbâ ek orotmeme bâ le ne otminiwi yakâ t mat ne mum gaminiwi. Yakâ t topne yuwu sâ mune nâ ngâ net. Tâ mbâ nen ne Aram ne Anitâ hâ t den kum otmâ hilipguop yakâ t mat ne Anitâ ne mumuhâ t pat kuwanjiop. Yawu otmu yapâ ek orotmeme bâ le ne torokatmâ otmâ ganetâ sâ p yiwerene yuâmâ nen kerek ne yawuâ k otmâ gain. Yakâ t otmâ mumuhâ t pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâ hâ embâ njâ n Aram ne Anitâ hâ t den ya lonjâ em otmâ tâ pikguop. Otmu yapâ ek Anitâ hâ t nelâ m yongomu engatjeñ eâ k watmâ otñ etâ bâ leniniop yakâ t huhopne mum gara gara otbi. Yawu gâ râmâ Anitâ ne girem den â lâlâ Mose ki ekumu kulempuop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aram ne kâ ndikum Anitâ hâ t den kum otmu bâ le op ya orop ki lâ uahowot, yawu nâ ngâ main.

Yâ hâ den sâ m aran yukâ t topne nâ ngâ netâ keterahâ kgâ t Aram yet Yesu Kiristo yetgâ t sâ we. ¹⁵ Yâ k yetgâ t topyet ne ikñ jâ k ikñ jâ k yakâ t otmâ manmangâ t mâtâ p yâ hâ p tiripnongowot. Â lâ yuwu. Aram ne otmâ tâ pikguop yapâ ek lohimb i kerek ne orotmeme bâ le ne otmain. Yawu otmâ mumuhâ t pat manmâ gain. Otmu benne â lâmâ yuwu. Anitâ ne ikne engatjeñ eâ k otmâ

tihitnenje otmâ manman kârikjahât pat kuningiopo yakât topnje iknjiâk tap. Yakât bulânje mejet sâmi Yesu Kiristoje nângâningim ge lohimbî kerek nengât sâmi muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenjae kepeim manmunje menenekmu iknje orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmune uruk uruhâk otmâp.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulânje yamâ iknjiâk iknjiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramje Anitâhât den longâem otmâ tâpikuopo yanâk yakât matje “mumbuap” sâmi hârewangiopo yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristoje âwâjahât denje tem lâuwangiim nengât tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinnenjae kepeimunje Anitâ Awojnennjae nângâningim lok kinjintje orowâk tosanenje pilâningiopo. Pilâningim ikjahâk tihitnenje otmu orowâk manman kârikjan mannom.

Kiristoje manman kârikjahât mâtap meningiopo.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramje Anitâhât den longâem otmâ tâpikuopo yapâek lohimbî kereknje orotmeme bâlenje otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâje Aramgât “mumbuap” sâmi hârewangiopo. Yakât dopjeâk munomai sâmi den sâmi hâreyingiopo. Topnje yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoje âwâjahât denje tem lâuwangiim kawenenjan kinmu kujetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinnenjae kepeimunje manman bâlenjahât panjonâmbâ menenekmâ manman kârikjahât pat kuningiopo.

²⁰⁻²¹ Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulenguopo yakât yuwu sâmune nângânet. Anjoân Anitâje iknje nângân nângân lohimbî biwiyenjan kalop ya ki watmai. Lohimbîje yeje engatyeâk watmâ otjetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulenguopo ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nângâmunje topnenje tetemu anjolakbin. Anjolakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunje biwinnenje giopo. Yakât otmâ biwinnenje dondâ gemu bâlemain sâmi Anitâje iknje engatyeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikjahât mâtap meningiopo. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinnenjae kepeimunje âwâjanae nenekmu ârândâj otmap. Yawu otmâ manman kârikjahât kapiân yâhamunje orowâk manbisâin.

6

Manman bâlenje bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongan yukât topnje yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristoje sârerenenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu haojâmâ ârândâj tosanenje pilâningimâp. Tosanenje yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâlenje ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtap yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinnenje katmâ manman bâlenje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje. ³ Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kiristo kujetâ mumu hanguwî. Yâhâ yâkâlen biwinnenjae tinjâk kepeiwin yan manmannenje hângiye ya biatningimu Kiristoje muop yakât dopjeâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboje iknje wâtjambâ Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopjeâk mâmâje nângâm otningimu manman ânje mem denje tem lâuwangiim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannenje bâlenje bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotje.

⁵ Nenje Kiristohâlen biwinnenjae hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristoje manmanje ki alitmâ muop yakât dopjeâk manmannenje hângiye ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât dopjeâk sâp pato tetewuawân mumujambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinnenjae hikuakmâ konohâk otmâ mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenje otmâ hilipgumunje Anitâje nângâm bâleningiâkgât Bâlenjahât Amboje, Satanne mem lohotje tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munon yan yâkne mem lohotje tuhunenekmu otmunje bâlewupgât mâtap ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwerenje yu Satanne mem lohotje tuhunenekmu hoj bawangiim otmunje bâlemap yakât mâtap ya biatningiâk sâmi Kiristoje manmanje pilâm howânin kujetâ muop. Yakât dopjeâk manmannenje hângiye pilâwin. ⁸ Yawu otbin yanjak Kiristoje mumujambâ yahatmâ manman ânje mem tatmap yâkâlen biwinnenjae kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hanjalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristoje muowân lohimbî kerek nengât orotmeme bâlenje yakât matje mem tosanenje pilâningiopo. Yawu otmâ Anitâje mumujambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboje Satangât amutgen ki manmâ yâhâpne mumbuap. Ya bia kârikje. ¹¹ Otmu yakât dopjeâk nenje Mumuhât Amboje Satan betbangim Anitâ konok mepaem denje tem lâuwangiim mannehât Yesu Kiristoje âwâjahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaje kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawanŋinom. ¹³ Yawu otmâ yan nângân nângân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuniŋiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawanŋim tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaje yeŋe engatyeneâk watmâ kulemgujetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otniŋimu tem lâuwangim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanŋinom.

Manman Âleŋjahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawanŋinom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otniŋiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâŋingiuap nângânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayiŋgimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanŋinomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwangim orotmeme âleŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanŋiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âleŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋŋoŋambâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawanŋim gamai. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâm aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nângâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nângâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nângânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âleŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanŋim orotmeme bâleŋe otmâniwi yan orotmeme âleŋe yakât ki nângâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nângâm anulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nângâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansaiŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe bâleŋahât paŋŋoŋambâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋaje tiŋâk kepeim hoŋ bawanŋimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawanŋim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hângângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋaje kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŋe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nângâŋet. Papatolipnenŋaje yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yane biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nângâm heŋgeŋguwi. ²⁻³ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Lohimbi miakmai yan papatolipnenŋaje girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yane ikŋe engatŋeâk otmâ lokŋe pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yane lokŋe tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokŋe betŋehen kionmâ girem den ya loŋgâeap sânomai. Yâhâ lokŋeŋe bâleum manmâ imbi kambut yane lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki loŋgâewuap. ⁴ Den hâum yan yukât topŋe yuwu tap. Yesu Kiristoŋe nengât sâm muop yan papatolipnenŋaje yeŋe engatyeneâk watmâ girem den ekyongonŋetâ kulemgui ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaje kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yane yawuâk pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristoŋe nângâmbâ yahalop yâk orop biwinenŋaje hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtŋan kinmâ Anitâ hoŋ bawanŋim manmain. ⁵⁻⁶ Otmu torokatmâ sâmune nângâŋet. Anŋoân papatolipnenŋaje yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ya tâŋ tâŋâk lâunomai sâm ŋingiwi. Yamâ benŋe girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunŋe biwinenŋan hâunenekminiop. Biwinenŋan hâunenekmu tepnenŋe yahatmu otneâk nângâm Mumuhât Amboŋe hoŋ bawanŋiminiwin. Yâhâ Kiristoŋe yapâ holaŋnenekmu Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Anitâ hoŋ bawanŋimain.

Girem den nângâmunje biwinenjan hâumap.

⁷ Papatolipnennaje yeje engatyejeak watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristone holañnenedhop yan biwinenje hewewenjak otmu Anitâ hoñ bawanjmain. Yakât otmâ Anitâje girem den Mose ekumu kulemguop yakât bâleje sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topje nângâmain yan orotmemenenge bâleje yakât topje keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâje bukulipyenje yengât imbilipyenje ki yekñâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸ Yawu gârâmâ girem den ya nângâmune biwinan hâuop yan yu ya topje topje ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâleñjahât topje ki tetem hengenjumu ekbâm. ⁹ Anjoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohottjan manban. Yawu gârâmâ bukulipyenje yengât imbilipyenje me iri sikumyenje ki ekñâlem ihilâk otñet sâm eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâleje topje topje tetemu tepne yahatmu otbeak nângâminiwan. ¹⁰ Yakât otmuâmâ nenje orotmemenenge bâleje bet pilânehât Anitâje girem den kalop yanje biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹ Girem den ya nângâmune biwinan hâunedhop yan Kâitgu kâitgu Amboñe, Satanje orotmemene bâleje otminiwan yanje mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹² Yawu gârâmâ Anitâje ikñe biwi nângân nângânñambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yanje ki bâleop. Otmu yakât torehenje âlâ ki tâpihahop. Anitâje ya kerek ekmu ârândâñ olop. Yawu nangan.

¹³ Yakât topje nângâñetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângâñet. Yuwu mon sâmune yan ki ârândâñ otbuap. “Girem den yamâ âlepñe. Yawu gârâmâ ya nângâmune biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nângâwom. Wuânñe mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâñe sâmune nângâñet. Girem den ya nângâmune biwinan hâunedhop yan orotmeme bâleje otminiwan yakât nângâmune hanj sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboñe Satanje ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yanje orotmemenengahât topje mem tetekñan tuhumu ekmain.

¹⁴ Girem den yamâ Anitâje ikñe biwi nângân nângânñambâ Mose ekumu kulemguop ya nângâmain. Yawu gârâmâ lok topnenñeâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nângân nângânñambâ manman bâleje topje topje tetemu otmâ Bâleñjahât Amboñe Satan hoñ bawanjmain. ¹⁵ Yâhâ nâñe otman meman yakât nângâmune ki dopñan otmap. Orotmeme bâleje ki otbom yawu sâman yamâ benje ihilâk ihilâk witgumâk otman. Yâhâ orotmeme âlepñe otbeak nângâman yamâ otbe sâm pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleje bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benje otman. Yawu otman yanâmâ girem den yanje biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepñe otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine engatneak ki otman. Nângân nângân bâleñaje biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepñe biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâñe âlepñe otbeak nângâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpguman yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleje tetemap ya otman. Yamâ nine engatneak ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenñeâmâ bâleje dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepñe otbe sâm otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleje tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinanje kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâñe otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenñe biwi nângân nângânñenñe ya watmâ hiliwahomaingât âlâñe yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkñe hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenedhop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Lok topnenñe yamâ bâleje. Yakât otmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleje topje topje tatmâ tetemu yan Bâleñjahât Amboñaje otñet sâm biwinenjan kioñjmap. Biwinenjan kioñjmap yanâmâ nenñe wâtñenñanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoñ bawanjmain hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtñan konok kinmâ hoñ bawanjinomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Nenñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu yanjak Bâleñje Amboñahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikñahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâje den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât

yuwu sâmunen nângâjet. Lok biwinenneâmâ bâleje. Yakât otmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleje topnje topnje tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otmîniwin yakât Anitâje iknje nanje hângângumu ge girem den yakât bulâje nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârenerenekmâ nengât kawenenñan kinmu kujetâ muop yan tosanenñahât matje miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmunen nângâjet. Anitâ orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu manman kârikñahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakje biwinenñan kionjmâ mâmâje otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoj bawangimain. Yâhâ lok nombotñaje biwiyenñambâ nângân nângân bâleje tetemap ya otnen sâm biwiyenje kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuyaje Anitâhât hâkâñ otmâ betbangim biwiyenje kâriknje otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâje yekmu ki ârândâñ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâñahât Heakje biwiyenñan ki kionjmâ mâmâje otyingimu yanjak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmâi. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje biwiyenñan kionjmâ mâmâje otyingimu Kiristohâlen biwiyenñaje tinjak kepeim manñetâ Anitâje yekmu ârândâñ otnap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayenñahât matje umut biwiyenje ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâje yekmâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk yen gurâ mumuñambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâje yuwu otmâ mannom sâm ningiop. Wâtgât mâmâñahât Heakje yakât wâtñan kinmâ Anitâhât tem lâuwanginom. ¹³ Yawu manmunñe biwinenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwangim mannom yanâmâ manman kârikñan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakâlâk nângâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopñe yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Nenñe Anitâhât denñe tem lâuwangim yakât Wâtgât mâmâñahât Heakje biwi nângân nângânnenñe mem pâron pilâningiâk nângâmâi yamâ Anitâje nenekmu ârândâñ otmu nanne baratne bulâje sâm menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan Anitâje iknje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñan kionjmu ki kingitnenñahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâje otningimu Anitâhâlen torokatmunñe nanne baratne sâm menenehop. Yakât nângâm "Awonñenne, sâm nângâwangimain. ¹⁷ Anitâje iknje nanñe Kiristo hângângumu gemu lohimbi belângen manbinje mem âlâlâ tuhujetâ sâtgum muop. Yâhâ nenñe yakât tem lâuwangim manmunñe yak otnangimi yakât dopñeâk mem âlâlâ tuhunenekjetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâje himbimân nanñe orowâk tatdomawotgât pat kuwangiop yakât bulâje nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen bulâje menom yanâmâ hânân yuân umatñe topnje topnje teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâp patoen Anitâje manman âilongôan katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâñan Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matje Anitâje hâhiwin kakñan mandomawot sâm yitgiop. Otmu hânân âli wahap topnje topnje tap ya hârohâk sait kakyeñan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen Kiristoñe âwurem gewuawân Anitâje nanne baratne sâm menenekmâ manman âilongôan katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyeñan pilâop ya biatmu âli wahap topnje topnje tap yuje âilongôak tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâm kalop. ²²⁻²³ Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñaje naom mene sâm naomñe hâliilikmu hâhiwin nângâm tatmâ belângen memai. Yakât dopñeâk hânân âli wahap topnje topnje tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakñan mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâje nanne baratne sâm menenekmâ hâknenne âiñe ningimu manman kârikñahât pat yakât bulâje menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikñahât pat yakât bulâje ya ki menom sâm biwi yâhâp otmaingât Anitâje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâje otningimâp yakât bulâje nombotñe nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku oranjim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denñe tem lâuwangimain, bulâje yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenñe Kiristohâlen katbin yan manman kârikñahât pat yakât bulâje hâmbâi menom yakât biwinenñaje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâje ya kerehâk teteop mâne ya mene sâm biwinenñaje ki mem manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâje hâmbâi menomai sâm eknongowi ya mene sâm biwinenñaje tinjak mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotñe otmunñe biwinenñe gemapgât Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otningimu biwinenñe ârândâñ otnap. Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Nenñe Anitâ ulitgunom sâm kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunñe nângâmâ ârândâñ otbuap yakât topnje ki nângâm henjenjumain. Yawu gârâmâ Anitâje biwinenñahât

topnje nāngāmap. Yawu gārāmā yākāt biwiñan nāngān nāngān ālālā tatmap ya ikñe Wātġāt māmāñahāt Heakñe nāngām biwinenñan mem katmu ya sām tetem Anitā ulitgumain.

Anitāñe tihitnenñe otmā yāhāwuap yakāt ki gorāningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbi ālā me ālāñe Anitāhālen biwiyeñeñe kepeim tem lāuwangimai yāhāmā hān himbim ki kāndikyotgop yapāek manmānyehāt topnje nāngāop. Manmānyehāt topnje nāngām ikñe nanñahāt dop otñet sām ikñan torokatyekmā nanñe ya yengāt kunyeñe tatbuapġāt sām kalop. Ya yengāt nāngām sām kalop yamā meyekmap. Meyekmā yan nāngāyīngimu ārāndāñ otmu himbingāt pat kuyīngimāp ya kārikñe tatmā yāhāwuap. Ya ki biatbuap. Yakāt otmā Anitāhālen biwinenñeñe kepeimain nengāt tihitnenñe otmā māmāñe otningimāp. Yakāt otmā umatñe topñe topñe teteningimawāke yamā biwi sānduhān manmain.

³¹ Den sām aran yukāt topñe yuwu nāngānom. Anitāñe māmāñe otningimu manman ālepñan manmain. Yakāt otmā lok ālā me ālāñe mem ge katneneknomaihāt dop ālā ki tap. ³² Anitāñe wawaenenekmā ikñe nanñe hāngāngumu ge kawenenñan kinmā mumbuap yakāt nāngām ki alilop. Yawu otmā wawaenenehop yakāt nāngām tihitnenñe otmā yāhāwuap yakāt ki gorāningiwuap. ³³ Nenñe yākālen biwinenñe katmunñe nenekmu ārāndāñ otmu nanne barat me memenenekmu manmain. Yakāt otmā lok ālā me ālāñe den āiān katneneknomaihāt dop ālā ki otbuap. ³⁴ Yāhā Yesu Kiristoñe nengāt kawenenñan kinmā muop. Mumu Anitāñe mumuñambā mem yahatmu himbimān yāhāmū āwāñe orop tatmā nengāt sām ulitgumap. Yakāt otmā lok ālā me ālāñe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoñe wawaenenekmā tihitnenñe otmap. Yakāt otmā umatñe topñe topñe teteningimu hāmbiñ gumbiñ manmain sāp yan biwi sānduhān katnenekmā ki pāpġumap. Me po teteningimāp yan gurā tihitnenñe otmā ki pāpġumap. Me Kiristohāt den pat ālepñe nāngāñetā gemu bet pilāmaiñe mem ālālā tuhunenekmai yan gurā sārenenekmā ki pāpġumap. Me kapam tetemu nongone sām otmai yan biwinenñe gemap sām māmāñe otningim ki pāpġumap. ³⁶ Yāhā umatñe topñe topñe teteningimāp yuwuyāñe emelāk Anitāhāt lohimbi ya yengālen teteop yakāt lok ālāñe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Kutdā, gāhāt tem lāuhihim manmunñe kasalipnenñeñe hilpnongone sām watnenekmā mem ālālā tuhunenekñetā sātġum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakāt yuwu nāngānom. Umatñe topñe topñe teteningiwuap yan Kiristohāt wātñan kinmā kārikñeāk manmā yāhānom. ³⁸⁻³⁹ Anitāñe wawaenenekmap. Yakāt otmā Kutdānenñe Yesu Kiristo yākālen biwinenñeñe tiñāk kepeim mannom yanāmā umatñe topñe topñe teteningiwuap ya yawuāk wawaenenekbisāp. Yakāt yuwu sāwe. Umatñe kakñan manmā yāhām munom yan menenekbuap. Me weke bāleñeñe māngāenenekne sām otnomai yan watyekbuap. Me ajele ālā me ālāñe mem ge katnenekne sām otnomai yan nenekmā tihitnenñe otbuap. Me lok kutdālipnenñeñe mem bālenenekne sām otnomai yan sārenenekbuap. Me umatñe ālālā yiwerenñe teteningiwomāp me gāmālāk teteningiwuap yan gurā mem ālepñan katnenekbuap. Me hān kālehen tai me ewan himbimān tai me wosapā wosapā taiñe mem ge katnenekne sām otnomai yan gurā Anitāñe yawuāk tihitnenñe otmā yāhāwuap. Yawu nāngām biwi yāhāp ki otman.

9

Anitāñe Awarahamġāt pat kuwanġiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nāmā Kiristo orop biwinenñe hikuakmā konohāk oap. Wātġāt māmāñahāt Heakñe biwine ekmu ārāndāñ oap yawu biwinañe nangan. Yakāt otmā den sāmān yuāmā bulāñanāk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakāt otmā nen Yura lohimbi topnenñe sām tetem ekyongomune nāngāñet. Kāndikum emelāk Anitāñe lok komotñe komotñe ya yengāt biwiyeñe ekma mem sālipyongop. Mem sālipyongop yamā Awaraham, nanñe Isaka, seseñe Yakop, hākune Yura, yu yengāt senāmbā tetem sambe sambe otñetā ikñe lohimbi bulāñe sām tihityeñe otminiop. Yawu otmā hoñ bawāñe hāngāngumu ge manman ālepñan katyekbuap yakāt pat kuyīngiop. Pat kuyīngim yāk orop den hikum girem den ālālā ekyongop. Yawu otmā ikñahāk hohetyeñan ge manbuap yakāt selep tuhuwanġim mepaenñetā nāngāmū ārāndāñ olākġāt orotmeme topñe topñe sām yīngiop. Yawu manmā ġañetā ġañetā yāk yengāt senāmbā ġātñe, imbi ālā, kutñe Maria, yākālen Anitāñe Yesu Kiristo hāngāngumu gemu miop. Yakāt otmā Anitā Hān Himbim Amboñe mepaem yāhāmbisāin yamā bulāñanāk. Yawu gārāmā kapilipne kiñġitñe orowākñe Kiristohāt hākāñ otmā mansai. Yakāt otmā kālāpġāt pat mansai. Yawu otmā manñetā nāñe biwinañe ki orotñe nāngāyīngiman. Anitāñe betnohomu hiliwahomune yāk meyekmā nāhāt welānman mem katyekbuapġāt mātāp tap māne ālepñe sāmābām. Den ekyongoan yuāmā bulāñanāk. Nāñe tosayeñahāt otmā kaweyeñan kinmā mumbomġāt mātāp tap māne yawu otbām.

⁶ Yawu gârâmâ embân Anitâje Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimi nombotjanak Anitâhât lohimbilipje bulâje manmâ gai. Yakât topnje yuwu sâmunen nângâjet. ⁷ Anitâje yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlembâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihwan yakât bulâje menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Homban kakjan âwurem takawom yan imbihe Sara je naom membuaap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonje yuwu. Sara iknjak naom miop yakât sen yamâ Anitâhât lohimi bulâje otmâ pat kuwangiop yakât bulâje menomai. Yâhâ Sara potnje Haha je naom miop yakât sen yajeamâ pat yakât bulâje ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isa kanje imbi miop yamâ kutje Leweka. Yâhâ Lewekane naom boho yâhâp meyelehop, kutyetje Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâje iknje engatjeak watmâ otmâ yakât topnje teteakgât yuwu sâmunen nângâjet. Lewekane irak meyelekebe sâm otmu Anitâje yuwu sâm ekuop.

“Atanjanjeamâ imi je hoj bawangi uap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâje ki nângâm iknje engatjeak otmâ imi je, kutje Yakop, yakât senâmbâ gâtjanje iknje lohimi bulâje otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâje menomai sâm kalop. ¹³ Sâop yawuak teteyingiopgât Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgauap ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmunen yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkâj otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâje yawu otyingiop yakât yâkne otmâ hilipguop yawu ki nângânom. ¹⁵ Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Emelâk Isirae lohimi je otjetâ dondâ bâleop yakât Anitâje nângâm bâleyingim yuwu sâm Mose ekumu kulemgauap.

“Lohimi otjetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatjeak otmâ kâsipyongom nombotje hilipyongowom. Yâhâ nombotje âlamâ yekmâ tepne nângâyingim umam sâyingiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemgauap.

¹⁶ Yakât topnje yuwu sâmunen nângâjet. Lohimi âlâ me âlâje otjetâ bâlemap yan Anitâje matje yingwe sâm otmâp yan lohimi ya yengât biwiyer je ki watmâ otyingimâp. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyingimâp. Yâku iknje nângân nângân ya konok watmu ârândâj otmap. ¹⁷ Yakât topnje yuwu tap. Embân Anitâje Aihita lohimi yengât kunyer je pato, kutje Parao sâm, den ekumu Mose je kulemgauap ya yuwu tap.

“Gâje kunge kârikje otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmunen umatje topnje topnje lohimbilipje yengâlen teteyingimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtnen ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekjetâ yawu otbuap yakât den pat sâm hanj tuhujetâ hânjan kulemjan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyer je sâm katgeksan.” Mose je den yawu kulemgauap tap.

¹⁸ Yakât topnjeamâ yuwu. Lok âlâ me âlâje otjetâ bâlemap yan Anitâje kâsipyongom iknje engatjeak otmâ nombotje yekmâ mem lohotje tuhuyekmap. Yâhâ nombotje âlamâ betyongomu yerjahâk hiliwahonomai.

Anitâje den eknongop ya ki kakjan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâje iknje engatjeak otmâ lohimi nombotje betyongomâp. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomai hât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâje otmâ ambolipje sâm yâk yengâlen gâtbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Iknjak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmunen nângâjet. Nen kerekje otmunje bâlemu tosa kakjan manmain. Yakât otmâ Anitâje den eknongop ya ki kakjan sânom. Yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât amanj tuhumi yan hâum sâmunen nângâjet. Imbi âlâje iknje engatjeak denjep kutakum amanj yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukunje wanbuap. Wanmu yâkne mem ari bukulipje orop yan sot um nem herone otnomai. Yawu otmâ amanj âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu amanj yanje amboje yuwu sâm ekuwuap. “Menj, gâje nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmunen bâleap.” Yawu sâm amboje ekuwuap. Yakât otmâ ambojane tuhuwe sâm nângâwuap dopjan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopjan otbuap. Yawu.

²² Yakât topnjeamâ yuwu. Nen lohimi kerek nenjahâk otmunje bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtnen pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenje bâlene pilâm ikjan biwinenje katnehât lohotjan tuhunehop. ²³⁻²⁴ Lohotjan tuhunehop yakât otmâ nen Yura lohimi nombotje otmu pâku lohimi nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenjanje kepeim

mansain. Yâhâ iknje biwijnahât topnje tetemu ekmâ mepaenehât iknjahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândânj olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronje kaknjan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmâ pâku lohimbî Anitânje menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuje emet inânñjan poropete âlâ, kutnje Hosea sâm, yâk ekumu kulemguoop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî hâkânj otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyebom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yenje nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyebom yan “Anitâ Manman Ambonjahât nanje baratnje bulânje,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutnje Yesaia, yâknje emet inânñjan Isirae lohimbî yengât yuwu kulemguoop.

“Isirae lohimbî dopnenñeâmâ saru sâtñjan sak ekmâin dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbî kingitnje orowâknje Anitâ kutdânenñahât hâkânj otmâ denñe ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbî getek âlâñeâmâ hâmenenñe kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotnje âlâ yuwu kulemguoop.
“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe otmomaihât Anitâ Hân Himbim Ambonjanje itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipnje kerek hilipyongomu kapi kâwurumñajak kinop yakât dopñeâk teteningimbâp.” Yawu kulemguoop.

Yura lohimbîje Anitâhâlen biwiyenjanje ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topnje yuwu nângânom. Pâku lohimbîje Anitânje yekmu ârândânj olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yakât den pat âlepñe nângâm yâkâlen biwiyenje kepeim manñetâ yekmu ârândânj otmâp. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbî Anitânje nenekmu ârândânj olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenñeâmâ anjoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenñanje ki kepeiminiwin. Nenñahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ Anitânje otmingioop yakât nângâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitânje mâtâwân kât kâriknje katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbî kingitnje orowâk yongomâp. Yawu otmâ gai yan poropete âlâñe den kulemguoop yakât bulânje tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nângâñet. Yerusalem kapi Sion pumñjan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipnje yengât kâiyenjan teñ sâwuap. Kâiyenjan teñ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai. Otmu lohimbî âlâ me âlâñe ya ekmâ yâkâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengâlen bulânje tetemu biwiyenje dopñjan otbuap.”

10

Yura lohimbî otmu pâku lohimbî kutdâñeje Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Biwinanje yawu nângâman. Nine kapilipnanje Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manñetâ Anitânje manman kârikñahât pat kuyingîâkgât nângâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnanje Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâimnâ tem lâuwangine sâm biwiyenjanje hikum mansai yakât topnje emelâk nângâwan. ³ Yâhâ Anitânje nenekmu ârândânj olâkgât mâtâp ya ekñetâ ki keterakyingimâp. Yakât otmâ yenje engatyeñeâk otmâ mâtâpñgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulânje yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenjanje kepeimai yamâ Anitânje yekmu ârândânj otmâp.

⁵ Yawu gârâmâ Anitânje Yura lohimbî nenekmu ârândânj otbuap yakât emelâk Mosenje den âlâ kulemguoop ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâñe girem deni ya tâñ tâñak watnomaiñeâmâ manman kârikñjan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbî yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbîje Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinjetâ Anitânje yekmu ârândânj otbuap yakât Mosenje den âlâ yuwu kulemguoop tap.

“Biwiyenjanje yuwu ki nângânomai. “Anitânje nenekmu ârândânj olâkgât bulânje himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâñe himbimân yâhâ mem gewuapñgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nângânomai. “Âo, bulânje yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâñe yaken ge mem gawuapñgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nângânomai.”

Gârâmâ Kiristone ge tihitnenñe olâk sâm âlâñe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâñe ge embun lok mumunje tatmaiângen Kiristo mem awurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristone himbimânbâ ge hohetnenñjan manmâ muop. Otmu mumunñambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Mosenje den nombotnje torokatmâ kulemguoop yamâ yuwu tap.

“Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâñgâm alahumunñe biwinenñan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumunambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbî âlâ me âlâñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyeñañe Kiristohâlen kepeim tem lâuwangim manmai. Yawu manmâ yakât topñe sâm tetem bukulipyeñe ekyongonomai yamâ Anitâñe tosayeñe pilâyinñim meyekmu manman kârikñan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenñe Kiristohâlen biwinenñañe kepeimain yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap. Yakât topñe lohimbî ekyongomunñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulâñe yamâ teteningimu menom yakât Moseñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñañe kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenñe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe “Biwinenñe gemapgât tihitnenñe ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nâñgâyinñiwuap. ¹³ Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâ kutdâñe tihityeñe olâkgât biwiyeñe yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.” Yawu tap.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Kiristone ikñe den pat âlepñe ari pâku lohimbî kâsikum yinñinehât ki hâñgânnongop mâne ki ari kâsikum yinñimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yinñiwuap mâne ki nâñgâm henñenñumbâi. Otmu ki nâñgâm henñenñuwu mâne yâkâlen biwiyeñe ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyeñe ki katbi mâne “Biwinenñe gemapgât tihitnenñe ot” sâm ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepñe pâku lohimbî kâsikum yinñinom. Emelâk poropete âlâ, kutñe Yesaia, yâkñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Den pat âlepñe ya mat taka eknongoi.”

¹⁶ Den yawu kulemguop gârâmâ Yura kapi ambolipñe dondâhâlâkñe den pat âlepñe nâñgâñetâ helekñe otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiañe den yakâlâk torokatmâ kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepñe ya lohimbî ekyongomunñe nâñgâñetâ bonñe bia otmap.” Yawu tap.

¹⁷ Den sâm aran yukât topñe yuwu sâmunne nâñgâñet. Lohimbî âlâ me âlâñe Kiristohât den pat âlepñe ya buku nombotñe ekyongonñetâ nâñgâñetâ keterakyinñimu yanâmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim mansai.

¹⁸ Yâhâ Yura kapi ambolipñañe den pat âlepñe ya emelâk nâñgâwi. Yakât otmâ embâñân lok âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan mansain Anitâhât topñe nâñgâñetâ keterakyinñiâkgât ikñak wahap topñe topñe kalop yan ekmâ ikñe topñe nâñgâmai.”

¹⁹ Yakât otmâ Isirae lohimbîñe emelâk nâñgâñetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâñe Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yeñe pâku lohimbî yengât nâñgâñetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyinñimune yeñe eweakmâ nâñgâm bâlenomai. Otmu yâkñe nâhât topne ki nâñgâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yeñe yekmâ tepyeñe kâlâp sewuap.”

²⁰ Yâhâ Anitâñe Yesaia den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbîñe nine manman âlepñahât mâtâp yakât topñe ki nâñgâm manminiwi yañe nâñgâñetâ hañ sâyinñimu nâhâlen torokatsai.”

²¹ Yawu gârâmâ Anitâñe Isirae lohimbî yengât nâñgâm yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Isirae lohimbîñe nâhâlen torokatñetâ wawaeyekbehât nâñgâm lohotñan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nâñgâmai yamâ ândâpyeñe kârikñe otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâñe Yura lohimbî biwiyeñe ekmâ kiwilyekmâ nombotñeâk meye hop.

¹⁻² Emelâk Anitâñe Isirae lohimbî ikñe pat kuyinñiop yamâ ândâpyeñe kârikñe otmâ ki tem lâuwangim gai. Yawu otbi yamâ Anitâñe kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâñe hân himbim ki kândikoyotgowâmbâek Isirae ambolipñe yengât topyeñe nâñgâm henñenñuop. Yakât otmâ ândâpyeñe kârikñe otmâ ki tem lâuwangim mansai yakât ki pârak pilâm kerehâk betyongop. Yâkñe kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinañe ki kepeim tem lâuwangim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae ambonñe, Benyamingât senâmbâ gâtñe. Yakât otmâ emelâk Anitâñe tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwangiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutñe Elia sâm, yâkñe Anitâ ekum tâmbâlipnenñe yengât yuwu sâop.

³“O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawê kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotje yongonjetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhihim mansan. Yawu gârâmâ hilipnophone sâmpâinneksai.”

⁴Yawu sâmu Anitâje yuwu sâmu ekuop.

“Nâje nine poropete lok 7000 yawuya mâmâje otyingimune kasalipyenje yengât Lâpio âla, kutje Bali sâmu, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵Yâhâ emelâk Anitâje Isirae lohimbî biwiyenje ekmâ kiwiliyekmâ nombotjeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopjeâk sâp yiwereje yuâmâ Yura lohimbî biwinenje ekmâ kiwilinenekmâ iknje engatjeâk otmâ nombotje betnongop. Otmu nombotje menenekmu biwinenjanje yâkâlen kepeim tem lâuwangim yakât pat mansain. ⁶Yâhâ Anitâje otbin mewin ya ekmâ yakât dopjan kiwilinenekmâ nombotjeâk umam sâningiop mâne iknje engatjeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷Den sâmu aran yukât topnje yuwu nângânom. Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâmu Isirae lohimbî dondâje mâtâp katyingingiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâje ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotje Anitâ ikjahâk menenekmu mansainje yâkâlen biwinenjanje kepeim manmunje nenekmu ârândâj otmap. Yâhâ bukulpnenje kingitje orowâkne kunyenje kârikne otmâ manbi yakât huhopje Anitâje betyongomu biwi pâlâmne manminiwi. ⁸Den yan yuje emelâk den nombotje kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyenje kârikne otbi yakât huhopje Anitâje betyongomu biwi pâlâmne manmâ denje nângâjetâ ki keterakyingingiap. Otmu mâtâp watmâ pâpsumai.” Topnje yawu tap.

⁹⁻¹⁰Yawu otminiwi yakât matje Anitâje yingâkgât Dawitje den âlâen hâmu yuwu sâmu ulitguop.

“Kasalipnanje sot me âlâlâ ekmâ biwiyenje kilik kilik sâmu mene sâmu yan ki ekmâek pangonân genetâ meyhâkgât nanjan. Me ki nângâm nângâm otmâ ari tupaen kionjetâ yongowuapgât sâmu ekgohoan. Me umatje kakyenjan yâhâmu tânyenje houj sâmu hâhiwin nângâmbisâihât nanjan.” Yawu sâmu ulitguop.

Anitâje pâku lohimbî mem buku tuhuyehop.

¹¹Aiop, den ekyongoan yukât topnje âlâen hâmu sâwe. Yura lohimbîje ki nângâm nângâm otmâ ari kâlân kâiyenjan ten sâmu yan tupaen kionjetâ ki yongop. Yakât topnje yuwu sâmune nângâjet. Yura lohimbîje otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbîje Anitâhâlen biwiyenjanje kepeimai ya yengât tosayenje pilâm manman kârikjahât pat kuyingingiap. Yâhâ yâk yengâlen bulâje teteap yakât Yura lohimbîje eweakmâ nângâm bâleyingim bulâje orowâk membâinâ sânomai. ¹²Yâhâ Yura lohimbîje biwiyenje alitmâ Kiristohât hâkâj otbi yakât huhopje Anitâje pâku lohimbî mem buku tuhuyekmâ manman kârikjahât pat kuyingingiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbî yengât nângân nângânyenje keterakyingingim Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinomial. Yawu otmâ pâku lohimbî orop biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâje lukulenenekmu hop sambe kakjan mannom.

¹³Yura lohimbî nengât topnenje yawu tap. Yâhâ pâku lohimbî yengât yuwu sâmune nângâjet. Pâku lohimbî hânjan kulemjan manmâ ari ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepje ekyongowehât yâkne menekmâ aposolo âi sâmu nihop ya biwinanje tinâk kepeim manman. ¹⁴Yâhâ den pat âlepje ekyongomune Kiristohâlen biwiyenjanje katjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingim mansai. Yawu manjetâ Anitâje Yura bukulpne betyongomu mansai yanje eweakmâ nângâm bâleyingim âlâkuâk manman kârikjahât pat kuyingâkgât Kiristohâlen biwiyenjanje katnomaihât nanjan. Yakât otmâ âi sâmu nihop ya tinâk mem manman. ¹⁵Yura lohimbî kingitje orowâkne biwiyenjanje alitmâ Kiristohât hâkâj otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbî sesengâlâkne yâkâlen biwiyenjanje kepeiwî ya yengât kaok nângâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbîje Kiristohâlen biwiyenjanje katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikjahât pat kuyingiwuap.

¹⁶Tâmbânenje Awarahamje Anitâhâlen biwinjanje kepeim ki biwi yâhâp otmâ manmin-iop. Yakât otmâ Anitâje manman kârikjahât pat sâmu yâk otmu yakât sen kuyingingiop ya ki biatbuap. Yakât topnje den âlâen hâmu sâmune nângâjetâ keterakyingâk. Sot um yan torehenje yamâ Anitâhât pat sâmu mem ketetmunje ekmu ârândâj olop. Yakât otmâ nombotje âlâ yakât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândâj olop.

Yâhâ nen Yura lohimbîje yen pâku lohimbî orop Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâmu yuwu sâwe. Koset gihit kândârâje ya Anitâje ekmu ârândâj otmap yakât dopjeâk kele awatje ekmu ârândâj otmap. ¹⁷Koset alikne memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbîje mansain. Yâhâ pâku lohimbî yenâmâ himan ikjak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatjan bulâje ki kinbuap yamâ ambonjanje kârâm pilâwuap. Yakât dopjeâk Anitâje Yura lohimbî nombotje betyongop. Yâhâ ambonjanje ari himan awatje kârâm mem taka koset awatje

kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinbuap. Yakât dopŋeâk pâku lohimbijne Kiristohâlen biwiyenaje kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbî bulâje ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyene yengât pat kuyiŋgiop ya yawuâk yengât kuyiŋgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatje kârâm pilâwuap yakât dopŋeâk Anitâje Yura lohimbî nombotje betyongom ya yengât kaweyenjan yen katyehop. Yakât otmâ yenjahât nângâjetâ yahatmapgât yuwu sâmunne nângâjet.

Koset ambonaje topje lawitmâ pitim hejengegumu yanâmâ awatje liŋgarakmu bulâje kinbuap. Yakât dopŋeâk Anitâje angoân manman kârikjahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyiŋgiop. Yakât otmâ pat kuyiŋgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbî yengât sâm kuyiŋgiop.

¹⁹ Bulâjanâk pâku lohimbî yengât kawe teteyiŋgiâkgât Anitâje Yura lohimbî biwiyene kârikje otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyene kârikje otmu Kiristohât hâkâj otmâ yâkâlen biwiyene ki katbihât Anitâje betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbijne yâkâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâje ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyene mepaemaihât yuwu sâmunne nângâjet. Emelâk Yura lohimbijne kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâj otjetâ yanjak Anitâje betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyetje iknjiâk iknjiâk. Otmu yakât dopŋeâk yen pâku lohimbî otmu nen Yura lohimbî topnenje iknjiâk iknjiâk. Yawuâke yamâ Anitâje yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâje biwiyenjahât topje nângâm ambonjan ambonjan betyongowuap. Yakât nângâm yene Anitâ ewe katmâ manjet.

²² Den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Yura lohimbijne biwiyene kârikje otmu Kiristohât hâkâj otbi yamâ Anitâje betyongom matje tâj tâjâk yinggiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyene katbi yan umam sâyingim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenaje tiŋâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyiŋgiuwap. Yâhâ yene Kiristo betyum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâje Yura lohimbî betyongop ya yengât nângân nângânyene keterakyiŋgimu Kiristohâlen biwiyene katnomai yanâmâ Anitâje nângâyingim himan awatje mem katatgumu âi omoŋ omoŋ otmâ kinsap yakât dopŋeâk ikje komolân torokatyekmu manman âlepjanâk mannomai. Yawu otbuapgât tâjje pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbî nen otmu pâku lohimbî topnenje iknjiâk iknjiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbijne kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbîâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâje yen meyekmâ koset bāt bātjan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyene iknjiâk taggât otmâ kârikjeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbî betyongop ya yengât topyeneâm koset topje yawuâk taggât otmâ Anitâje âlâkuâk koset bāt bātjan torokatyekmu kârikjeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâje Yura lohimbî âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Anitâje Yura lohimbî betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yenjahât nângâjetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomune nângâjet. Wâtgât mâmâjahât Heakje nângân nângânne mem pâron pilâmu Yura lohimbî topnenje nângâm hejengeguan. Isirae lohimbî kiŋgitje orowâkje biwiyene kârikje otmâ mansai ya nangai. Yawu gârâmâ pâku lohimbî Kiristohâlen biwiyene katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângâmu dopjan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbî nângân nângânyene keterakyiŋgimu biwiyene yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyene yâkâlen katjetâ tosayene pilâyingiuwap sâp yan emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâje tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumjan Yerusalem kapi tap yakât ambolipje yengâlembâ lok âlâ tetem Isirae lohimbî yengât tihityene otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyene bâleje bet pilâm nâhâlen torokatjetâ tosayene pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk mannomgât pat kuyiŋgiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbijne ândâpyene kârikje otmu Yesu Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ gemu bet pilâjetâ yanjak Anitâje betyongop. Yakât huhopje yen pâku lohimbijne den pat âlepje ya nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyene katjetâ manman kârikjahât pat kuyiŋgiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkneâmâ Anitâhâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopŋeâk yâk sen nângâyingimâp. ²⁹ Yâhâ Anitâje tâmbâlipyene nângâyingimu ârândâj otmu meyhohop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânân yene enjatyeneâk otmâ Anitâhât ki nângâwanjim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Isirae lohimbijne den pat âlepje nângâm hâkâj otmâ betbangim mansai. Yakât huhopje yen pâku lohimbijne den pat âlepje ya nângâjetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje umam sâyingim tosayene pilâyingiop. ³¹ Yakât dopŋeâk Yura lohimbijne biwiyene kârikje otmâ

Kiristohât hâkâj otmâ mansai yañe hâmbâi yâkâlen biwiyenye katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyîngim tosa pilâyîngiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohîmbi me yen pâku lohîmbi kerekñe otmunñe bâlem gap yakât topñe nângâmunnje keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan gemap. Biwinenñan gemu keterakningimu orotmemenenñe bâlenje bet pilâm Anitâhâlen biwinenñan kepeimunnje umam sâningim tosanenñe pilâningimap.

³³ Anitâñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkñe yu ya otnîngim gamap yakât nenñahâk topñe nângâne sâm pâpgumain. Yâhâ biwiñan den girawu tatmap ya nenñahâk nângânongât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuñe emelâk poropete lok nombotñan den kulemguwî ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiñan den tatmap ya lok âlâ me âlâñe yenñahâk nângânomaiahât dop âlâ ki tap.

Otmu Anitâmâ nângân nângân ambonje. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe Anitâ den kâsikum wanjuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman ambonñan hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topñe topñe kalop. Yâhâ ikñak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângâñet.

“Lok âlâ me âlâñe Anitâ tosa katbanjinomiahât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunjetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

12

Nenñe Kiristohât kâñje bâtñe yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâñet. Anitâñe ikñahâk wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embâñân Anitâñe papatolipnenñe yengât orotmeme topñe topñe sâm katyîngiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenñan mâtâp katyîngiop ya watmâ noniñ bulimakao gâim yâkât pat sâm hotom uwangñetâ hâmenñan yâhâmu nângâmu ârândâñ otmîniop. Yakât topñe nângâm yuwu otnomgât nanñan. Anitâñe mâtâp ningiop yu tâj tâjâk watmâ tem lâuwangim manmâ yâhânom. ² Nenñe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwangimunnje nenekmu ârândâñ otkuap? Yamâ yuwu otnom. Lohîmbi belângen manmaine yenñe nângân nângânyenñambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmâ yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât biwiñambâ den mem biwinenñan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâñe ikñahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtgât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Anitâhâlen biwinenñan kepeim mansain. Yakât otmâ yâkñe ikñe âi tuhunomgât bulâñe dopnenñan mem teteningimap. Yakât otmâ nenñe âlâku ambonñan ambonñan biwinenñahât topñe nanñanjinom. Yawu gârâmâ nenñahât nângâmunnje ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângâñetâ keterahâk. Kiristone kunnenñe oap. Yakât otmâ nenñeâmâ yâkât kâñje bâtñe otmâ mansain. Yâhâ kâñje otmâ yan yâkât hoñ bam gamain. Otmu bâtñe otmâ yan lohîmbiñe yâkâlen biwiyenye katñetgât âi memain. Âi sâm ikñiâk ikñiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmunne nângâñet. ⁶ Nenñe yâkâlen biwinenñan kepeim manmain yakât dopnanâk bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimap ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonogât biwinenñe mem hewewenñe tuhuop yakât dopnan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yînginongât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yînginom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonogât biwinenñan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulipnenñe yengât biwiyenñe gemap sâm mem hewewenñe tuhuyeknogât biwinenñan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyînginom. Yâhâ iri sikum me senñe âlâlâ tatningiap ya nombotñe mem kâsikum lohîmbi nombotñe yînginongât biwinenñan kalop yamâ hewewenñak nembe kalem otyînginom. Otmu Kiristohât komot yengât kunlipyenñe manñet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenñan kepeim tâj tâjâk tihityenñe otnom. Otmu lohîmbi yengâlen umatñe âlâlâ teteyîngiwuap yan tânyongonogât biwinenñan kalop otmuâmâ heronje kakñan tânyongonom.

Biwinenñan kepeiakmâ ewe karangim mannom.

⁹ Otmu buku oranñe sâm yan hâkñak hâkñak ki oranñinomai. Orotmeme bâlenje pilâm orotmeme âilongoâk watmâ buku oranñinomai. ¹⁰ Otmu bukulipyenñe orop ewe karangim biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyenñe hikum hewewenñak otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohîmbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâñe manman kârikñahât bulâñe hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk biwiyenñe mem heronje kakñan mannomai. Otmu biwiyenñe gemapgât haonmâ

ârandânj Anitâ ulitgunjetâ mâmânje otyingiwuap. ¹³ Otmu bukulipyenje yengâlen umatje âlâlâ teteyingiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupnje yengâlen takanomai ya nembe kalem otyinginomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlânje mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matje Anitânje mem bâleyehâkgât sait kakyenjan ki pilânomai. Yâhâ yâkne lukuleyehâkgât ulitgunomai. ¹⁵ Otmu lohimbî kahân ari we bâle nângâmâi yamâ biwiyenje sânduk sâekgât orowâk tatmâ biwiyenje mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulipyenjanje buku âlâhât nângânetâ yahatmu heronje kakjan mansap ya yenje yawuâk heronje otbanginginomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyenjanje hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanganginginomai. Otmu âi sâm yinginomai ya ekmâ tânjât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârandânj otbuap sâm yenjahât ki nângânetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlânje yen mem bâleyeknomai yakât matje ki kâpekyinginomai. Yenje umam sâyingim buku otyinginomai yanâmâ lohimbîje yeknetâ ârandânj otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlânje tepyenje kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotnje tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlânje yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ iknjak matje kâpekyingiwuap nângâm ki matje kâpekyinginomai. Yakât emelâk Anitânje den âlâ Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Ninak matje yingimune umatje kakjan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenje po yingiwuap yanâmâ sot mem yinginetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinginetâ nenomai. Yawu otyinginomai yan yâkne anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matje kâpekyingimaihât biwiyenje galemahom buku otyinginomai. Yawu otyinginetâ kasalipyenjanje kaok nângânomai.

13

Gawamangât galemlipnenje yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenje mansai ya yengât sâwoman. Lok âlâ me âlânje yenjahâk gawamangât lok kunje ki otmâi. Anitâ iknjahâk gawaman âi sâm yingim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonje galemlipnenje katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunje ârandânj otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânje ândâpyenje kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nângânetâ gemap. Yakât otmâ Anitânje den sâm hâreyingimu matje umatje menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yanjeâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenje otmâi. Yakât otmâ lok âlâ me âlânje orotmeme âlepne otmâi yanje gawamangât lok yengât kingityenjahât ki otmâi. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nângânetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânje orotmeme bâlenje otnomai yakât Anitânje nângâmû bâlewuap. Nângâmû bâlemu gawamangât lok kunlipyenje mâmânje otyingimu tem lâuwangim matje yinginomai. Yakât otmâ lok yawuyenje gawamangât lok yengât kingityenjahât otjet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânje kilikmâ manne sâm otmâinje gawamangât den lâum manjetâ yeknetâ ârandânj otbuap. Yâhâ otjetâ bâlemu nângânetâ biwiyenjan hâuyekmapgât tem lâuyingim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yanje Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinginomai.

⁶ Anitânje lohimbî tihityenje otjet sâm gawamangât lok âi sâm yingimâp. Yakât otmâ âiyenje tuhune sâm yan takesihât nanje katjet sâm ekyongonomai yan im in yawu katjetâ ârandânj otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topnje topnje ya yengâlen tap yakât mene sâm otjetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenje katnomai.

Manman kârikjahât bulânje menomgât sâp utâpquap.

⁸ Yâhâ yenje lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sânetâ tepyenje hewewenje otmu yinginomai. Yâhâ ambonjanje yakât umburuk otbuawân in yawu yinginetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyenje yengât nângânetâ yahatmu yenjahât nângânetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitânje girem den Mose ekumu kulemgup ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotje ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyingiwuat. Me buku âlâhât senje âlâlâ ki eknjâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotje ki ekyongoan yakât den kunje yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâyingimunje yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlânje den yu lâum buku âlâhât nângânetâ yahatmap, lok yawuyenje buku âlâ me âlâhât ki nângâm bâleyingim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyingim girem den kerek lâumai yakât dopnje otmap.

¹¹Yawu torokatmâ otmâ mannongât yuwu sâmunne nângânet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nângâmunnje bulâne otmu yâkâlen biwinenje katbin yan Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menongât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³Nen kereknje âi kârikjeâk tuhunehât biwinanje nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nângânet. Sâp yiwerenje yuâmâ emet haŋ sâwe sâm emet topnje palalan yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hânginje pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâlene âlâlâ ki otnomai. To kâriknje ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionakmâ tep bâle nannganinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimi nombotnaje lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepnje nanje otjetâ yekmai yakât dopnjeâk otmâ mannomai. ¹⁴Yawu manmâ lohimbije Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mannetgât yâkne olop miop yawu otmâ tem lâuwanjim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepnje sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanjim mannomai yan emelâk orotmeme bâlene eknjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmâin sâm biwiyenje galemahom mannomai.

14

Nenne orotmeme tânjât âlâlâ otmâin yakât Anitâne ki nângâmu yahatmap.

¹Den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimi nombotnaje Yesu Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm hengenjumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanginomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyenje hikuakmâ konohâk otbuap. ²Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lok nombotnaje Kiristohât den nângâm hengenjum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotnajeâm gorâyingimu yuwu sâmai. “Maiŋ, songo bau yukât topnje girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyungim yan nejetâ torehenje in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³Yâhâ songo bau nemaije buku âlâhât ki nângânetâ gewuap. Otmu Anitâne songo bau nemai ya yekmu ârândâŋ otmâp. Yakât otmâ songo bau ki nemaije ya yengât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenaje yekmu bâlemap. Kutdânenje Kiristo iknjâk lok kerek nengât biwinenje ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenje otmâin memâin ya ekmâ sâm hâreningiuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohât tem lâuwanjimâ yamâ mâmâne otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senjan kinnetâ yekmu ârândâŋ otbuap.

⁵Yâhâ Yura lohimi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me homban yamâ topnje topnje tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândâŋ olâk sâm lok nombotnaje hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotnajeâm hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haonjâ ârândâŋ Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yen iknjâk iknjâk engatyejeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶Yâhâ lok âlâ me âlâne engatyejeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemaije Anitâ mepaem nejetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotne âlâ salup konok nemaije yawuâk Anitâ mepaem nejetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enjakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰Den sâm aran yukât topnje yuwu nângânom. Kiristohât lohimi emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenje otmâ galemnongoâk sâm Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mumunambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkne konok kunnenne tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nennjahâlâk nângâm mannongât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinenje ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârenenekmâ manman kârikjan mem katneknim orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleanginom. ¹¹Den yan yuje emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboje. Yakât otmâ lohimi kereknje ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenje, gâhât herenje nângâhiliain” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹²Yakât otmâ nen kereknje Anitâhât senjan kinmâ otmâin memâin yakât ekumunje nângâwuap.

Bukulipnennaje manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinginom.

¹³Yakât otmâ ki nângâm bâleanginom. Yâhâ bukulipnennaje otjetâ bâlemap sâm nennjahâlâk ki nângâmunnje yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinenaje hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴Nâje Kiristo orop biwinetne hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmunne bulâne oap. Anitâne wahap topnje topnje, sot kâle, songo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneje sâm samut ki kalop. Wahap topnje topnje kalop yamâ nenejeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne songo bau me sot kâle ekmâ ki neneje sâm samut katmai yamâ yene engatyejeâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakjan ihilâk nejetâ

biwiyenan hâumu anjalaknomai yamâ yeŋe wahap. Anitâŋe orotmeme yawu otŋet sâŋ ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulpnennjaŋe sonjo bau ki nemai ya yeŋgât senyeŋan sonjo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewuap. Kiristoŋe bukulpnennje yawuya orowâk nengât sâreŋenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenŋe lok sen senân tatmâ sonjo bau nemunŋe bukulpnennje yawuyaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya longâem ihilâk neŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Biwiyenŋe orotok sâmu Kiristo betbangim orotmemeyenŋe bâlenŋe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâŋ nenŋe lok sen senân kinmâ sonjo bau ki nenom. ¹⁶ Nenŋeâmâ sonjo bau nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulpnennje nombotŋaŋe nenekmâ sâŋ bâleningimaihât lok sen senân tatmâ sonjo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenŋe sot kâlê me sonjo bau kiwilim nombotŋe nemain otmu nombotŋe ketetmain yakât Anitâŋe ki nâŋgâmap. Yâhâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim heronŋe kakŋan mannehât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimap. ¹⁸ Yawu manmunŋe lohimbî belânŋe manmainŋe nâŋgâningetâ yahatmu Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâŋe sâŋume nâŋgâŋet. Anitâŋe sot kâlê me sonjo bau katningiop yamâ nenenŋe hârok. Yawu gârâmâ bukulpnennjaŋe nenekmâ nengâlen torokatŋetâ orowâk nemunŋe yan yeŋak samut katbi ya longâemai sâŋ lok sen senân tatmâ sonjo bau me to kârikŋe ki nenom. Yâhâ bukulpnennjaŋe wuân me wuângât samut katmai yaŋe nâŋgâm bâleningimaihât ya yeŋgât senyeŋan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuŋe hionjakmain sâŋ sot kâlê me sonjo bauhâlâk ki nâŋgânom. Yawu gârâmâ biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tihit oraŋginom yakâlâk nâŋgâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâŋume nâŋgâŋet. Anitâŋe sonjo bau me senŋe âlâlâhât samut ki kalop ya nâŋgâmain. Yakât otmâ sonjo bau me âlâlâ nemain yan biwinenŋaŋe nâŋgâmunŋe ki hâunenekmap yan heronŋe nâŋgâmain. Yawu gârâmâ bukulpnennje nombotŋaŋe sonjo bau me to kârikŋe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyeŋan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâŋe konok biwinenŋahât topŋe nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlê me âlâŋe biwi yâhâp kakŋan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenŋe ekmu ki ârândâŋ otmap.

15

Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulpine, yeŋahâlâk nâŋgâmahât yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manminiop. Yakât emet inânŋan lok âlâŋe den kulemgup yakât bulâŋe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbî gâhât sâŋ bâlehihimainŋe nâŋe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.”

Yawu tap.

Yâhâ Kiristoŋe olop yakât dopŋeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulpnennjaŋe Anitâhât den topŋambâek ki nâŋgâmainŋe sonjo bau nenehât samut katmai ya yeŋgât ki nâŋgâm bâleyingim nennahâlâk nâŋgânom. Yawu otmâ Anitâhât den nâŋgâm hengenŋet sâŋ lohotŋan den kâsikum yingimom. ⁴ Emelâk Anitâŋe den ekyongomu kulemguiwi ya nâŋgâm mannom. Yawu manmunŋe umatŋe topŋe topŋe teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunŋe biwinenŋe orotok sâwuap. Emelâk manman kârikŋan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenŋaŋe mem mannom. ⁵⁻⁶ Yâhâ Anitâhâlen biwiyenŋaŋe kepeim manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâŋe otyingimu ki lohotŋe otŋetâ biwiyenŋe orotok sâwuap. Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenjaŋe hikuakmâ konohâk otmu lauyenŋe menduhum Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaenŋetgât nâŋgâm ulitgum manman.

Yura lohimbîŋe pâku lohimbî orop manman kârikŋahât bulâŋe menomai.

⁷ Kiristoŋe buku otningimap yan orotmemenenŋe yuwu yawu otmain yakât ki nâŋgâmap. Yakât otmâ bukulpnyenŋe orop biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu ki sâŋ bâleanginomai.

⁸ Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâŋe Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikŋe pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ nenŋe pat yakât nelângup nâŋgâmaingât nanŋe Kiristo hâŋgângumu Yura lohimbî nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim pat yakât bulâŋe menomgât kulem topŋe topŋe mem ikŋe den pat âleŋe eknongop. ⁹ Yâhâ yen pâku lohimbîŋe yawuâk yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinetâ Anitâŋe umam sâyingim tosayeŋe pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuŋe emet inânŋan poropete nombotŋaŋe den kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâŋe pâku lohimbî orop manmâ kiki menŋihim mepaheknom.”

¹⁰ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâŋe Isirae lohimbî meyekmâ pat kuyingiop ya orop pâku lohimbîŋe menduhuakmâ heronŋe otbanginomai.”

¹¹ Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânñan kulemñan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenñe Anitâ mepaene.”

¹² Otmu âlâmâ Yesaianje kulemguop ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâñe tetem pâku lohimbije yengât kunyeñe manmâ tihityeñe otbuap. Tihityeñe otmu lohimbije yâkâlen biwiyenñe kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe orowâk menomgât mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe kepeim manmain. Yeñe yawu torokatmâ mannomai yan biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu heronje kakñan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu pat kuyingiop yakât bulâñe menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâñe Kiristohât aposolo sâm Paulo âi wanop.

¹⁴ Bukulipne, yeñe biwiyenñe hikuakmâ buku orangim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kâsikum ançim tânahonomaihât dop tap. Biwinañe yawu nanñan. ¹⁵⁻¹⁷ Otmu yen pâku lohimbije Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñegât Anitâñe ikñahâk nângânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Anitâhât tem lâuwangñetâ yekmu ârândâñ olâkgât nâñe biwinañe tiñâk kepeim hoñ bawangiman. Hoñ bawangim yan Kiristo orop biwinetñe kepeiakmu mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe pâku lohimbije yengâlen tetemap. Yakât nângâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemguom katyingian yukât pâñe konok konok nângâm hençengñegât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹ Kiristonje mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipñe Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipñe ekyongowi. Yakât otmâ yâkñe âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nângâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbije Kiristohât den pat ki nângâwi ya yengâlen nâñe sâm ari ekyongowehât nângâwan. Yawu nângâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotñe ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepñe ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu kulem toñe toñe memune ekñetâ âlâ kândâkâ otmu Kiristohâlen biwiyenñe katbi. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguop ya miap. Den yahâ yuwu tap. “Yâhâ lohimbije hânñan kulemñan manmâ yâkât den pat ki nanñai ya yengâlen ari puwâk ekyongonjetâ nângâñetâ keterakyingiwuap.” Yawu tap.

Paulonje Roma kapi ariwom nângâm yakât ekyongop.

²² Otmu nâñe kapi ârândâñ yâhâm gem den pat âlepñe ekyongowan yan yengâlen takawom sâm yambuñe berumñe biwinañe hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ârândâñ oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipñe tatmâ nângâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanñanginom. Yen orop yan manmâ yapâ yeñe mâtâp menihñetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansai ya nombotñe senñe âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâm nanñe mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinañe yuwu nanñan. Ançoân nen Yura lohimbije kapinenñe pilâm pâku lohimbije yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe tosa pilâyingim manman kârikñahât pat kuyingiop. Yakât matñeâmâ pâku lohimbije Yura lohimbije senñe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanñe menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yingiwom. ²⁸ Otmu pâku lohimbije Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansaiñe tep âlep nângâyingim nanñe yu menduhum katyingiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipñe tatmâ nângâm benne yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristonje mâmâñe otningimu biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu heronje nanñangim mannom. Biwinañe yawu nanñan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenñe Yesu Kiristonje sârerenenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Yakât yeñe nâhât sâm Anitâ ulitgñetâ mâmâñe otnihimu lohimbije belângen manmai ya den pat âlepñe ekyongomune nângâm Kiristohâlen biwiyenñe katnomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu biwinenñe kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenñe tiñâk kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbije nanñe mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yingiwom. Yingimune nângâñetâ ârândâñ otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipñe Kiristohât den pat nângâñetâ gemu bet pilâmâñe mem bâlenekmahât ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâñe nângânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenñe sânduk sâmu heronje nanñanginom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapñe yen orowâk tatmâ tihityeñe olâkgât ulitguman. Ya bonñanâk.

16

Pauloŋe Roma yengât nângâyinŋiop.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nângâyinŋian. Yakât otmâ den bâiŋe yu sâŋ hârewe. Tounenŋe âlâ, kutŋe Piwi sâŋ, yâkŋe Kengeria ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât honj bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânnohomap. Yakât otmâ pepa yu bâiŋe kulemguan gârâmâ Piwi waŋmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenŋe Kiristoŋe buku otningiop yakât dopŋeâk yenggu buku otbaŋginomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu waŋnomaihât nanŋan.

³ Otmu yengâlen gâtŋe lohimi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pisisila, yâk orop biwinenŋe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimi belângen mansaiŋe mem bâlenekmai sâŋ hâkyetŋe ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimi Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansaiŋe yâk yetgât nângâyitŋian. ⁵ Otmu lohimi nombotŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewangim mepaemai yengât nângâyinŋian.

Otmu Asia hânân gâtŋe, lok âlâ, kutŋe Epaineto sâŋ, angoân Kiristohâlen biwiŋe kalop yâkât nângâwanŋian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutŋe Maria, yâkŋe yengât nângâmu yahatmu honj bayinŋim mansap yâkât nângâwanŋian. ⁷ Otmu bukuyâhâne âlâmâ, kutyetŋe Andoroniko yet Yunia. Nâŋe Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetŋe yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katyelekŋetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nângâyitŋian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Ambiliato, yâkât nângâwanŋian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutŋe Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nângâwanŋian. Otmu bukune, Sitaki yâkât nângâwanŋian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Apele sâŋ, emelâk yâkâlen umatŋe âlâ teteop. Yawu tetewangŋiop yamâ Kiristohâlen biwiŋeŋe tiŋâk kepeim kârikŋeâk kinop, yâkât nângâwanŋian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipŋe yengât nângâyinŋian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutŋe Herorion, yâkât nângâwanŋian. Otmu Narikisohât hep torehenlipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât nângâyinŋian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposaŋe Kutdâhât tem lâuwanŋim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitŋian. Otmu imbi âlâ, kutŋe Peasi, Kutdâhât âi yâkât biwiŋeŋe tiŋâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanŋian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutŋe Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwanŋimu ekmunŋe yahatsap. Otmu mâmâŋeŋe yâk wawaeop yâkât dopŋeâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitŋian. ¹⁴ Otmu lok kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtŋe nombotŋeâk kutyeŋe yongonbe. Asiŋgiritô, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyinŋian. ¹⁵ Otmu lohimi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetŋan bukulipyetŋe, Nereo otmu garinŋe, âlâmâ Olimpa, lohimi nombotŋe kutyeŋe ki nângâyinŋian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyinŋian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim buku orangim mansai yakât heronŋe nângâm parahuaknomai. Otmu kapiŋe kapiŋe Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yengât nângâyinŋiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm hengenŋum biwiyenŋan katŋet. Angoân topŋe katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotŋeŋe yengâlen toho yâkât den pat âlepŋe kâsikum yinŋiwi. Den kâsikum yinŋiwi yamâ yeŋambâ gâtŋe lok nombotŋeŋe yeŋahât nângâŋetâ yahatmu kutdânenŋe Kiristohât ki tem lâuwanŋimai. Yâkŋe den bulâŋe ya nângâm kelanŋatmâ bukulipyeŋe lohotonŋe mansai ya kâityongom biwiyenŋan kionetâ mâtâp tâpikŋum hionakmaiŋat galemahom hengenŋum mannomai. Yawu otmâ lok yawu ya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ angoân den pat âlepŋe ekyongonetâ nângâwi yapâek yeŋe biwiyenŋe galemahom den ya tâŋ tâŋâk lâum gawi yakât sâŋ hanj tuhunetâ nângâm heronŋe otban. Yeŋe yawuâk torokratmâ manŋetâ den topŋe topŋe ekyongonetâ nângâŋetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenŋan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâŋe yengât biwi nângân nângânyeŋe mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkŋe mâmâŋe otyinŋimu biwiyenŋe galemahom lok nombotŋeŋe Satangât tem lâuwanŋim Kiristohât den pat kelanŋatmai yâhâ watyekŋetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nângân nângânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkŋe nângâyinŋiap. Otmu bukulipne, Lukio, Yason, Sosipata yâkŋe yawuâk nângâyinŋiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloŋe den yu eknohomu kulemgum katyŋgian. Nâŋe yawuâk nâŋgâŋgian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutŋe Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkŋe nâŋgâŋgiap. Otmu lok âlâ kutŋe Erasto yâhâmâ kapi ambolipŋaŋe takesi katmai ya galemgumap, yâkŋe yawuâk nâŋgâŋgiap. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Kuato, yâkŋe yawuâk nâŋgâŋgiap. ²⁴ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapŋe yen kerek biwi nâŋgân nâŋgâŋŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulipne, den yu bâiŋe sâmunne pesuk sâek. Emelâk embânŋan Yesu Kiristohât den yukât topŋe amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ yakât topŋe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipŋaŋeâmâ yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemgumi yu Yesu Kiristone nen aposololipŋe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den yu nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim manŋetgât nen gurâ ikŋe sâtŋat den kâsikum yingim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yingian yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyeŋaŋe tinâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nâŋgân nâŋgânŋe yahat yahatŋe yâkŋe ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumunŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwâŋâit tawot. Yawu nâŋgâm nenŋeâmâ Anitâ Awoŋnenŋe sâm herone otbaŋgim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Korinti Pauloŋe Korinti yengât ekap aŋgoân kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹⁻²Yen Korinti kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristo orop biwiyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Sostene, yâkŋe nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap ya kulemgum katyiŋgiat. Yâhâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohâlen biwiyenŋaŋe kepeim manmai ya Anitâŋe meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwangim Kutdânenŋe Kiristo mepaem manmain.

³Otmu yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ mansai ya yengât nâŋgâm tihiyenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Pauloŋe Korinti kapi ambolipŋe yengât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

⁴⁻⁵Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ meyekbe sâŋ Yesu Kiristo hângangumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmop. Otmu Kiristo orop biwiyenŋaŋe kepeiakmâ manŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu mansai. Yawu otyiŋgimu nâŋgân nâŋgânyenŋe holaŋakmu yâkât den pat âlepŋe hewewenâk ekongoŋetâ bukulpipenŋaŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo oap. Yengât den pat ya nâŋgâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷Yâhâ yen emelâk biwiyenŋe Yesuhâlen katbi yâkât nâŋe Kiristohât den kâsikum yiŋgiminiwan. Ya nâŋgâm yâkâlen biwiyenŋaŋe kepeinŋetâ mâmâŋe otyiŋgimu tem lâuwangim orotmeme bâlenŋe pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yâkât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe âwurem ge meyekbuap yâkât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kilik kilik sâŋu mambotbangim mansai. ⁸⁻⁹Yawu gârâmâ Anitâ nanŋe Yesu Kiristo Kutdânenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ mannomaihât Anitâŋe meyehop. Meyehop yâkât otmâ ikŋahâk ki betyonguwap. Yâkât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan manmâ yâhâŋetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senŋan koso salehâk kinnomai.

Korinti lohimbiŋe yenahâlâk nanganginŋetâ yahalop.

¹⁰⁻¹²Bukulpine, den umatŋe âlâ yengâlen tap yâkât sâŋune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe imbi âlâ, kutŋe Koloe sâŋ, yâkât hoŋ bawalipŋaŋe taka yuwu sâŋ eknohowi. “Bukulpipge Korinti kapiân mansaiŋe yenahâlâk nanganginŋetâ yahatmu yuwu sâŋ den kakŋan sahangim hioŋakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenŋe. Yâkât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmop,” sâmai. Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hioŋakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nâŋgâmunŋe bulâŋe otmu tem lâuwangimain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkŋe kunnenŋe manmâ den bulâŋe sâŋap ya konok nâŋgâmain,” sâmai. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ yuwu sâmai. “Oŋ, nenâmâ Yesu Kiristohât den nâŋgâm lâumain. Âlâlâ yengât den nâŋgâmunŋe helekŋe otmop,” sâmai.” Den pat yawu eknohoŋetâ nâŋgâmunŋe ki ârândâŋ otmop. Bukulpipne, Kutdânenŋe Yesu Kiristonŋe sârereyekmâ kaweyenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkât nâŋgâm ki hioŋakmâ ikŋiâk ikŋiâk otmomai. Yawu otmâ kaok orangim biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu den kakŋan ki sahanginomaihât nangan. ¹³Yawu gârâmâ yengât den pat ya nangin. Yawu gârâmâ yâkât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Yeŋe hioŋakmâ nombotŋaŋak Kiristohât komot bulâŋe mannomaihât dop ki tap. Yesu Kiristonŋe yen komot konohâk manŋetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenahâk ki hioŋaknomai. Yawu gârâmâ nâŋe yengât tosaht otmâ howanân ki nohoŋetâ muwan. Me manman kârikŋahât pat yâkât bulâŋe menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yâkât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitŋe kunnenŋe oap sâŋ den sahangimai? ¹⁴Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe lok yâhâp, kutyetŋeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyekban. Yâkât nâŋgâmunŋe âilonŋo oap. Yamâ wongât? Nâŋe lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hioŋakŋetâ umatŋe kakyenŋan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶Âo, nelâmnohoap, ya nâŋgâmunŋe teteap. Nâmâ Setepanas imbiŋe naomŋe hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ toen katban me ki katban ya ki nâŋgâmunŋe teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe sambeŋe nâhâitŋe toen katnenehop ya ki sânomai. ¹⁷Yawu gârâmâ Yesu Kiristonŋe menekmâ âi sâŋ nihiowân yan lohimbi toen katyekbomgât ki eknohop. Yâhâ ikŋak sârerenenekmu howanân kuŋetâ muop yâkât den

pat ya kâsikum yingiwomgât âi sâi nihio. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângânetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângânetâ gemap sâi den pat ya tâj tâjâk ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristoje sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸ Yâhâ Kiristoje sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimbî hiliwahonomaihât pat mansainje nângânetâ tâjât otmap. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹ Den yan yuje emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotje yeje nângân nângân watmâ bukulipyenje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyeje mem gulip tuhumune nângânetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyenje oropje yeje engatyejeâk otmâ bukulipyenje den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹ Yâhâ lok âlâ me âlâje yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikje engatjeâk manguyingio. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyenje oropje yejahâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmainje den girawuya Anitâhât biwinan tap yakât nângâne sâi hâum pâpgunmai. Me lok nombotje menduhakmâ yu yakât topje nângâne sâi den alahumai yanje gurâ Anitâhât den ki nângâm hengenjumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângânetâ tâjât otmap. Yâhâ nenjeâmâ yâkât den nângânongât mâtâp ki manguningimap. Yakât otmâ denje nângâmunje bulâje otmu Anitâje nine nanne baratne sâi wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningio. Yakât otmâ lokgât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. ²²⁻²³ Yâhâ Yura lohimbije kulem topje topje tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyeje katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângânetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbijeâmâ manmanyanjahât topje lok âlâ me âlâje sâi kusânâ ekyongonetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângânetâ tâjât otmap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristoje Anitâhât biwinan den âlâlâ tatmap yakât topje sâi teteop ya lohimbî nombotje nângânetâ tâjât otmap. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yejahâk nângâm hengenjumaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbî nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbî nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenjanje kepeimunje nine nanne baratne sâi meneneh. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningio yakât bulâje nenjahâk menongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumunbâ mem yahatmu yâkâlen kândiwahom manman kârikjahât mâtâp mem teteningio. Mâtâp ya watmâ yâhânôm yan bulâje ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâi aran yukât topje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâimune nângânet. Emelâk Anitâje yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehep yan lohimbî belângen manminiwiye nângâyingjetâ girawu teteop yakât sâwe. Yen yekmâ nângân nângânyenje geheje sâi nângâyingjetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbî belângen manmâ nângân nângânyenje orop mansainje yen yekmâ anulaknomai sâi Anitâje meyehep. Yâhâ yakât dopjeâk lohimbî belângen manminiwiye yekmâ lok tâjât me lok inje sâi nângâyingjetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâje meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyenje orop belângen manmai yanje yekmâ yuwu sânomai. “Biwi sânduhân manjetâ nenje hâmbin gumbin mansain sâi anulaknomai. ²⁹ Topje yawuhât lohimbî âlâ me âlâje yejahât nângânetâ yahatmu “Nenjahâk manmunje ârândâj oapgât manman kârikjan mannom” sâi Anitâ ekyongomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikjahâk menenekmâ mâmâje otningimu Yesu Kiristo orop biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwinan den girawu tap ya biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunje keterakningimap. Keterakningimu tem lâuwangimunje nenekmu ârândâj otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânongât manman bâlejâhât pangonjâmbâ holanjenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningio ya watmâ Kiristohât wâtjan kinmâ manmâ yâhânôm yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâi menenekbuap. ³¹ Den yan yuje Anitâje emelâk poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâje bukulipnenjanje nângâningjetâ yahalâk sâi ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyenjanje mâmâje otyingmu manman âlepjahât bulâje yengâlen teteop yakât Kutdâyenjahât nângânetâ yahatmu bukulipyenje ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nângâjetâ hâi hâiŋe otmâp sâŋ den hewewenjak kâsikum yingiminiop.

¹ Bukulipne, den sâŋ aran yukât topŋe nângâjetâ keterahâkgât ninan hâum sâmune nângâjet. Nâŋe yengâlen puwâk takawan yan Anitâŋe tihitnenŋe natâ Yesu Kiristo hângângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nângâjetâ hâi hâiŋe otmâp sâŋ hewewenjak kâsikum yingiminiwan. Me emelâk pepa emetŋan yâhâmune nângân nângân topŋe topŋe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nângâjetâ hâi hâiŋe otminiop. ² Yawu otmâ Yesu Kiristoŋe kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yakât nângâm heŋgenŋuŋetgât biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ya konohâk sâŋ holaŋmâ ekyongominiwan. ³ Sâp yan den ya girawu sâŋ ekyongomune nângâjetâ bulâŋe yengâlen teteâk sâŋ nângâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotŋan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topŋe topŋe ki sâŋ biwiyeŋan kioŋminiwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenjuhuyekmu biwiyeŋanŋe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yengât manmanyenŋe ekmune Anitâhât wâtŋan kinmâ loggât nângân nângân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den pat nângâmune bulâŋe otmâp.

⁶⁻⁸ Nâŋe nângân nângân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotŋanŋe nângâjetâ keterakmu Kiristohât nângâm tem lâuwangim mansai. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Nângân nângân watman yuâmâ lok papatolipnenŋe yengât nângân nângânŋeŋambâ ki tetemap. Otmu yakât topŋe gurâ nângâm pâpŋum gai. Yâhâ nângâm heŋgenŋuwi mâne Kutdânenŋe Kiristoŋe Anitâ orop dopyetŋe konok oap yakât nângâm ki hâkâŋ otmâ howanân kuŋetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yengâlen den nângâwe sâŋ ki ariman. Me lok nângân nângânŋe oropŋe menduhuakmâ yu yakât topŋe nângâne sâŋ alahu gulahu otmâ ya yengâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topŋe yuwu tap. Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikŋe biwiŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋanŋe yeŋe nângân nângân watmâ yakât topŋe nângâne sâŋ hâum pâpŋum gawi. Yawu gârâmâ nenŋe Anitâ orop laŋŋan tatmâ manman kârîkŋan mannomgât nângâm ikŋe nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topŋe eknongop. ⁹ Yâhâ Anitâ biwiŋan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâŋe den kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyeŋanŋe tinâk kepeim manmai ya yengât nângâm manman âlepŋahât pat kuyingimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeŋanŋe nângâm pâpŋumai. Me senyeŋan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâŋetâ nângâmai.” Den yawu tap.

¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan den tatmap yakât topŋeâmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe nanŋap. Otmu lok biwinenŋahât topŋe yawuâk nanŋap. Yakât otmâ Anitâŋe yâk hângângumu ge biwinenŋan kioŋmu Kiristohât den pat nângâmune bulâŋe olop. ¹¹ Yakât topŋe nângâjetâ keterahâkgât lok manmannenŋan hâum sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâŋe bukulipyeŋe yengât biwiyeŋan den girawu tatmap ya ki nângâmai. Yâhâ lok girawuya yengât biwiyeŋan tatmap ya yeŋahâk nângâmai. Otmu yakât dopŋeâk lok âlâ me âlâŋe Anitâhât biwiŋan den tatmap ya ki nângâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe konohâk nângâmap. ¹² Yâhâ nenŋeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeŋambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenŋan ki katmain. Anitâhâlen biwinenŋanŋe kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe ningimu mansain. Yakât topŋe nângâm heŋgenŋehât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu biwinenŋan kioŋmap. ¹³ Biwinenŋan kioŋmap yan loggât nângân nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulipnenŋe kâsikum yingimain. Kâsikum yingimune Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyeŋe mem pâronŋ pilâmu nângâjetâ keterakyingimâp. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lok nombotŋe biwiyeŋan ki kioŋmâ mâmâŋe otyingimâp yaneâmâ manman âlepŋe yakât bulâŋe âlâlâ ekŋetâ tâŋât otmu hâkâŋ otmâi. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmâ mâmâŋe otningimu Kiristohât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpŋumain. Yakât otmâ yu yakât topŋe nângâm heŋgenŋumain. Yawu gârâmâ lohimbi belâŋen manmaiŋe topnenŋe hâum pâpŋumai. Otmu Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpŋumai. Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguoŋ ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Kutdâhât biwiŋan den tatmap ya lok âlâ me âlâŋe yeŋahâk nângânomaiahât dop âlâ ki tap.

Otmu Anitâmâ nângân nângân amboŋe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpŋumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den kâsikum wanjuuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoŋ bawanŋimain.

¹⁻² Bukulipne, yengât topnye teteâkgât den âlâen hâum sâumne nângâjet. Lepat namân gâtŋe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunŋe nemai. Yeŋeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ŋaŋa yengât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiyenjan ki kionŋu yanjak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topŋe ki nângâm heŋenŋuai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune nenetâ ombeyenjan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belângen mansainŋe Kiristohât den pâpgumai ya yengât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeŋeâmâ nângâm bâleangim den kakŋan sahaŋgim yuwu sâmai. “O, Paulo yamâ nengât kunnenŋe.” Yâhâ buku nombotŋaŋeâmâ hionjakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunŋe bulâŋe otmâp.” Yawu sâm yan lohimbi belângen manmainŋe otmâi yawuâk yeŋe otmâi.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawanŋim Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomutŋe yâkâlen biwiyenŋe katbi. Yâhâ Anitâŋe âi ikŋiâk ikŋiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâŋe nep tuhum sot âlâhât alikŋe kâmetmap yakât dopŋeâk nâŋe yengâlen taka topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yaŋe sot âlâhât alikŋe kâmetbuap yakât kakŋan bukunŋe âlâŋe newân ari buruŋ tetemu hele tuhuwuap yakât dopŋeâk Apoloŋe nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingio. Aiop lok yaŋe hele tuhum arimu Anitâŋe konok lukulemu yan bulâŋe tetewuap yakât dopŋeâk mâmâŋe otyingimu yâkâlen biwiyenŋe kepeinetâ yengâlen bulâŋe tetemap. ⁷ Nâŋe topŋe katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloŋeâmâ den kâsikum yingio. Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak mâmâŋe otyingimu bulâŋe yengâlen tetemu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim gai. Bulâŋe yengâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikŋak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunŋe yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoŋ bawanŋim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwangim mansait yakât hâmeŋe ikŋiâk ikŋiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yakât sâtgât otmâ kalamŋan ari âi tuhuwanŋimait.

Kiristoŋe manmannenŋahât topŋe mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topŋe nângâm heŋenŋunjetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenŋe topŋe katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânângâmunŋe gemu yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunŋe âilonŋo lonŋo otmâp. Yâhâ yakât dopŋeâk Anitâŋe âi sâm nihim mâmâŋe otnihimu biwinanŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbi yengâlen ari topŋe katmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowan.

Otmu yakât kakŋan lok nombotŋe yengâlen taka den ya kelanŋatmaiâhât nângâm nângâm kâsikum yinginetgât nanŋan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yakât dopŋeâk Anitâŋe kuhupin sâm Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomgât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tânŋe tuhum yan lok nombotŋaŋe âwihio, me bon, me kât kârikŋe, me simen, me ain yaŋe mem emet kârikŋe tuhunomai. Yâhâ lok nombotŋe âlâŋeâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotŋaŋe mem tuhunjetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunŋe kârikŋe kinbuap me bâlewuap yakât topŋe Kiristoŋe âwurem gewuwân mem tetewuap. Sâp yan nenŋe amboŋan amboŋan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topŋe teteâkgât yâkŋe sâmu kâlâŋe punduŋ sam emet ya semu topnenŋe tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tânŋe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâŋe hâmeŋe âlepŋe ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeŋe ki ningiwuap. Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenŋan iri sikum me senŋe âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopŋeâk Anitâhât senŋan manmannenŋahât bulâŋe bia kinmâ anjolaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâumne nângâjet. Anitâhât opon kâmbukŋe ya kâlehen ikŋe kawenŋe tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ mansai. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi yapâek Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge hohetyenjan tatmâ mâmâŋe otyingim gap. Yakât otmâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yehâhât nângâjetâ yahatmu tat tat memeyenŋe mem bâleaknomai yamâ Anitâŋe hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpŋe sâumne nângâjet. Yeŋe biwiyenŋe kâityongomu yehâhât nângâjetâ yahatmapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbi belângen manmainŋe nângân nângân wuân me wuângât nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nângâmu tâŋât otmâp. Yâhâ yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lohimbi belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângannenŋe orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâŋe nângâyingimu gemap. Yâhâ Anitâŋe yengât yawu nângâyingimu

gemapgât nângân nângân ya pilâm yejahât nângânetâ giâkgât nanġan. Yawu nângâm mannômai yan lohimbî belângen manmaiġe yengât nângânetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyiġiwuap. Den yan yuġe emelâk lok âlâġe den kulemgûop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyeġe oropġe menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâġe mem tetene sâm nângân nângânyeġe menduhum buku nombotġe kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâġe nângân nângânyeġe mem gulip tuhumu yejahâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyeġe oropġe yejahâk nângân nângânyeġe menduhum den hikumai yakât Anitâġe nângâmu helekġe otmap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâġe yengâlen taka yeġe den kâsikum yiġinômai ya yengât ki nângânetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâġe wahap topġe topġe hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyiġiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yengât amutyenġan manmâ hoġ bayiġim mansain. ²³ Otmu kunneneġe yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunġe yamâ Anitâ konok.

4

Kiristoġe biwinenġahât topġe ekmâ sâm hâreniġiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânômai. Anitâġe ikġe den bulâġe ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoġ bawangim mansain. Yeġe yawu nângâningiġetâ dopġan otbuap. ² Yâhâ Anitâġe nen kerek âi sâm ningimâp ya biwinenġaġe tinġâk kepeim manmâ yâhânongât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwangiman me bia yakât topġe eknehât yeġe nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topġe girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topġe girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâġe nângâmune biwinan hâumu tosa bieak mansan yawu biwinanġe nângâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senġan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikġak biwinahât topġe ekmâ sâm hâreniġiwuap. ⁵ Yâhâ nenġe âlâlâ otnehât nângâmmain me tihân otmân memain ya Kutdânenġaġe âwurem ge mem tetekġan tuhum sâm hâreniġiwuap yakât sâpġe Anitâġe kalop. Sâp yan nenġe Anitâhât den kâsikum yiġim mansain nengât biwinenġahât topġe ekmâ nângâningim hâmeġe âlâku ikġiâk ikġiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeġeamâ sâp yiwereġe sâm bâleniġiġetâ ki ârândâġ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâġe Anitâhât nângân nângânġe miti denân tap yukât andemġe wangim torokatnômaiâhât dop âlâ ki tap. Yakât topġe yeġe nângâm henġenġuġetġât den sâm aran yu Apolo orop netġan hâum ekyongomune nanġai. Yakât otmâ yeġe buku âlâhât nângânetâ yahatmu âlâhât nângânetâ gemu sâm bâleangimai yanġe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâġe sâm yiġimu yejahât nângânetâ yahatmap? Yawu otġetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nângân nângânyeġe âilonġo tetemap yamâ nâ ki tetemap. Anitâ ikġak biwiyenġan kionġmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkġe wahap âlâlâ kerek bât belaiâk ningimâp. Yawu otningimâp yakât otmâ nenġahât nângâmune yahatbuapġât dop âlâ ki tap.

Anitâġe Paulo aposolo âi sâm warġmu hoġ bayiġim manop.

⁸ Bâe, yeġe “Emelâk nângân nângânneġe keterakningimu Anitâhât den topġambâek nanġain,” sâmai. Me “Nenġahâk manman âilonġoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk kunyeteġe manmunġe amutnenġan mansawot netġât yawu sâmai. Yawu sâmai yanġe ki ârândâġ oap. Gârâmâ yeġe Anitâhât den topġambâek nângâm kunlipnenġe otmâ manman âilonġoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenġahât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuġe lok bâleġe meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyiġimai. Yawu otyiġim yanâmâ meyekmâ lohimbî senyenġan kânângâyekġetâ kinġetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopġeâk Anitâġe menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenġan katnenekmu lok bâleġe yekmâ nângâm bâleyiġim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopġeâk nenekmâ nângâm bâleniġimai. Nenekmâ nângâm bâleniġimai yakât topġe aġeloġe nanġai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âleġe lohimbî belângen mansai ya ekyongomune nângânetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yejahât nângânetâ yahatmu “Nângân nângânneġe orop manmâ biwinenġe galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângânetâ gemu Anitâġe ki mâmâġe otyiġimu bulâġe tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yejahât nângânetâ yahatmu “Anitâġe mâmâġe otningimu âi topġe topġe memunġe bulâġe tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmaiġe yengât nângânetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ

nāngāningjetā gemu lok tawi tawiņe sāmāi. ¹¹⁻¹² Bulāņanāk hop sambe kakņan ki mansain. Nen bāt kandianāk nomain sām āihāt hāhiwin nāngāmāin. Yawu otmā emet kandian im yahatmā kapi hawamgum den ekyongomāin. Yawu manmunņe lohimbī belāngen manmainņe nenekmā hāim hilitnenekmai yan Anitāņe lukuleyehākāt ulitgumain. Yāhā mem ālālā tuhunenekmai yan gurā den biaek manmā ki lohotņe otmāin. ¹³ Otmu nengāt huņ bero sām hāinenekmai yan gurā iliwetmā den lohotņan sām ekyongomāin.

¹⁴⁻¹⁵ Nā den sām aran yu nāngām aņulakņetgāt ki ekyongoan. Angoān nā niniāk yengālen taka Kiristohāt den pat ālepņe ekyongomune nāngāņetā bulāņe otmu yākālen biwiyene katbi. Yapāek yen orop biwinenņaje kepeiakmā āwā nan yawu manmā gain. Yāhā yengāt galemlipyeāmā sesengālāk. Gārāmā āwāyeneāmā nā konohāk. Yakāt otmā yengāt nāngān nāngān ya pāroņ sāekgāt wawaeyekmā girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yeņe nanlipne yawu mansai. Yakāt otmā Kiristone mātāp yu wat sām nihiop ya tāņ tāņāk watman. Nāņe kái towat otman yawuāk watmā manņetgāt nanjan. ¹⁷ Yakāt otmā bukune Timoteo hāngāngumune yengālen taka den kāsikum yingiwuap. Den kāsikum yingimu nāngānomai yan nāņe Kiristohāt komot den kāsikum yingimune lām mansai yakāt topņe nāngām hengenņunomai. Otmu Timoteo orop biwinetņaje Kutdāhālen kepeim nanņe āwāņe tānahomawot yakāt dopņeāk tānahom Kutdāhāt āi memait.

¹⁸ Yāhā yen nombotņaje nāhātņe ki takawuap sām yenjahāt nāngāņetā yahatmu hāmeyeņe bitmā bitmā oai. ¹⁹ Yawu gārāmā Kutdāņe sāmū mātāp tetenihiwuap yan yengālen in yawu takawom. Taka lok yan yu ālāņe māmāņe otyingimu yenjahāt nāngāņetā yahatmu sām bālenihim mansai yakāt topņe nāngāwom. ²⁰ Yāhā yenjahāt den topņe topņe alahum biwiyene ki galemahom hengenņumai. Yakāt otmā Anitāņe tihitnenņe otmay yan ikņe Wātgāt māmāņahāt Heak hāngāngumu biwi nāngān nāngānneņjan ge māmāņe otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakāt otmā yengālen taka girawu otyingiwomgāt nanjai? Nāņe taka den kāwā kārīhān kuwikyebomgāt nanjai me lohotņan taka buku otyingiwomgāt nanjai?

5

Lok ālāņe otmu dondā bāleop ya ketetņetā manākāt sāop.

¹ Yengāt den pat bāleņe yuwu sāņetā nāngāwan. Yengālen gātņe lok ālā māmāņait yaņe ki orotņe otmā mansawot. Orotmeme otmā mansawot yawu yakāt pāku lohimbīņe samut kārīkņe katņetā tap. Yāhā yeņeāmā yelekā ki sāyitgimai. Yamā yuwuhāt yan. Yengālen gātņe lok ālāņe imbi memū nanyetņe teteop. Yawu gārāmā manmā manmā nanyetņe lok otmu māmāņe ya bāleop. Māmāņe bālemu āwāņe imbi ālā miop. Yawu gārāmā nanņe yaņe māmāņe orop manmawot. Yawu manmā lok āwāyetņe senņe buhum betņehen kioņmawot. ² Yawu otmawot yakāt ki sāyitgim gai yakāt aņulakņet. Otmu lok ya ketetņetā manbāp. Yawu otbāi yamā yeņe yelekā ki yelekā yawu otmā yenjahāt nāngāņetā yahatmap. Yakāt nāngāmune dondā bāleap. ³ Nāņeāmā kālepņehen mansan. Yawu gārāmā emelāk yen orop tatmā biwinenņaje sipawahom konohāk otmu den alahuwin. Yakāt dopņeāk yuwu ekyongomune nāngāņet. Yesu Kutdānenņe biwinaņe yāk hikum mansan. Otmu yākņe girawu sām hāreyingioņ yawuāk lok bāleņe yukāt sām hārewaņgian. ⁴ Yāhā nā orowāt tain māne girawu sām hārewaņgimbām yakāt nāngām menduhuakmā Yesu Kutdānenņe yākāt wātņan kinmā yuwu otbaņingjet. ⁵ Hāmbāi Kutdānenņe āwurem ge lohimbī biwinenņahāt topņe ekmā nāngām sām hāreningiwuap. Sāp yan Anitāņe lok yu mēbuapgāt yeņe ketetņetā ari belāngen manmu Satanņe hāhiwin waņbuap. Hāhiwin waņmu orotmeme bāleņe otmā mansap ya bet pilām Kiristo tem lāuwaņgiwuapgāt den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶ Lok yaņe māmāņe orop mansawot ya yetgāt den ki sāyitgim gai. Girawuhāt otmā yenjahāt nāngāņetā yahatmap? Yakāt aņulakņet. Yāhā biwinaņe girawu tap yakāt nāngāņetgāt matuk keluņan hāum sāmune nāngāņet. Imbilipnenņaje dāmbia golaņgumai. Golaņgumāmā matuk mendārenņetā keluņe gemu dāmbia orop menduhuņetā matuk keluņe sānduk sām ārāndāņ otmap. ⁷ Yāhā yakāt dopņeāk lohimbī yāhāp yaņe hohetyeņan manmutā orotmeme bāleņe yuņe mem bāleyekbuap. Yawu tetemapgāt ketetyelekņetā belāngen ari manset. Yawu otnomai yanāmā Anitāhāt senņan koko salehāk mansai yawuāk torokatmā mannomai. Yawu manmā dāmbiaen matuk keluņe ki mendārenņetā tatmap yakāt dopņeāk mannomai.

Yawu gārāmā den ālāen hāum yuwu sāmune nāngāņet. Emelāk Tihit tihit Hombaņ ārāndāņāk Yura lohimbī nengāt tosa biatningiāk sām hotom uminiwiņe lama nanņe gāim heņe tuaņguminiwi. Heņe tuaņgum yan sot um neminiwi. Emelāk lama nanņe gāim heņe tuaņguminiwi yakāt dopņeāk Kiristohāt heņe moseleakmu mum yan nengāt tosanenņe bunewāk pilāningioņ. ⁸ Yakāt otmā heroņe nāngāwaņgim um nenom yan matuk keluņe yaņe manman bāleņahāt dop oapgāt ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmā manman koko salek yawuāk mannom sām sot ināk nenom.

⁹ Yâhâ lohimbinje kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oranjinet sâm pepa kulemgum katyinjawan ya ekjetâ ki keterahop. ¹⁰ Yakât otmâ den yakâlâk sâm henjengumune nângânet. Pâku lohimbi nombotjanje kâwâ konda otmâ, me senje âlâlâ ekjâlem kombo meyingimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yenjeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâlenje orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yenjeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹ Yawu gârâmâ topje yuwuhât den ya kulemgum katyinjawan. Bukulipyenje nombotje “Emelâk biwinenje Kiristohâlen katbin” sâmainje kâwâ konda otmâ, me senje âlâlâ ekjâlem sen buhu buhu otmâ, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeylekmai, me den belângen sâmai, me to kârikne nenjetâ biwiyenje gulip otmâ, me kombo meyingimai. Bukulipyenjanje yawu otmâ yamâ kewilâyekjetâ belângen ge manjetgât den ya kulemgum katyinjawan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanjan.

¹²⁻¹³ Yâhâ nâpe lohimbi belângen mansai yengât sâm hâreyingiwomgât Anitâje ki sâm nihiop. Anitâ ikjak biwiyenahât topje nângâm sâm hâreyingiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyenje orowâk biwiyenjanje hikuakmâ konohâk otmu menduuhakmâ Kiristo mepaemai ya yengâlen gâtje âlâ me âlâje otjetâ bâlemap ya sâm hâreyinginet. Sâm hâreyinginetâ ki nângânomai ya kewilâyekjetâ belângen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Mosenje girem den âlâ kulenguop ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâlenje otmâ ya hohetyenambâ ketetyekjetâ arinomai.”

6

Lohimbinje hionjakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatje âlâ nângâwan yakât yuwu sâmune nângânet. Yengâlen gâtje nombotjanje kuk otmâ hionjakmaiân anjoân papatolipnenjanje umatje yu kuwikninginetâ kaok oranjine sâm yâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyenje hionjakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyekjetâ yâkne sâm hâreyingimai. Den pat yu eknohetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenjanje kepeim manmainenje lohimbi belângen mansai ya sâm hâreyinginom yakât emelâk Anitâje sâm kalop. Âlâje yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaije orotmeme bâlenje otmâ ya yengât sâm hâreyinginomai. Yakât otmâ den tângât yuwuya yamâ yenhâk in yawu kuwikmâ kaok oranjimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen anjelo yengât gurâ sâm hâreyinginom yakât sâm kalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyenje orop den ki kuwikmâ kaok otyingimbâi? ⁴ Yawu gârâmâ yenje kuk otmâ hionjakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkân otmâ yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen anjuyenje bia. Yengâlen gâtje lok âlâ nângân nângânje oropje sâm hâreyingimu ârândân otbupagât dop tap ya nanjan. ⁶ Yenje hionjakmaiân lohimbinje Kiristohât den nângânetâ helekje otmu pilâmâ ya yengâlen ari den âiân karakjetâ sâm hâreyingimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yenje hionjakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpungjetâ yanjak manman âlepnahât bulâje yengâlen ki tetem henjengup. Yakât otmâ buku âlâ me âlâje mem bâleyekne sâm otjetâ yan ki iliwetmâ matje kâpekyingimbâi. Me kombo meyingime sâm otjetâ nembe kalem otyingimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yenhâk nângânetâ yahatmu bukulipyenje orop sâm bâleangimai. Me kâirahom kombo meangimai. ⁹ Lohimbi yawu otmâje manman kârikjan ki mannomai. Yakât âlâje ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk enjatyenjanje kâityongomapgât yuwu sâmune biwiyenjan mem mannomai. Lok yuwuyenjan manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmâ, me emet huhumai, me imbilipyenje pilâyekmâ lok bukulipyenje orop manmâ ekjâleakmâ otjetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpugum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyenje yengât senje âlâlâ ekjâlem miakne sâm otmâ, me kombo miangimai, me den bâlenje hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikne nem biwi hâlim otmâ. Lok yawuyenjanje Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embânân Kiristohâlen biwiyenje ki katbi yan yen nombotjanje orotmeme bâlenje yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenje mem hewewenjuhuhum Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenje katjetâ Anitâje tosajenje pilâyingio. Tosajenje pilâyingimu Kiristo orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwangim manjetâ Anitâje yekmu ârândân otmâ.

Kâwâ konda ki otmou.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâje nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâpe yuwu sâmune nângânet. Bulâjanâk yu me ya otnomai yakât Anitâje yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekne yen otmu bukulipyenje ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmune nângânet. Nâje yu me ya otbom yakât Anitâje nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinanjanje yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemgumâ manbom.

13 Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne yuwu mon sânomai. “Nenne sot nemunne wâtenne tinj sâekgât Anitâne sot topne kalop. Otmu sot nem kârikne mannomgât Anitâne tepnenne orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunne tepnenjan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp pesuk sâwuawân Anitâne sâmu manman topne topne biatmâ metewuap. Otmu lohimbî nengât hâknenne yu kon sâm âine menom yakât Anitâne sâm kalop. Anitâhât tem lâuwangim mannomgât wâtenne ningimâp. Yakât otmâ lohimbî miakmâ biwiyetne hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkne ikne wâtjambâek Kutdânenne mumunambâ mem yahalop. Yakât dopneâk nen mumunambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyene katbi yan yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyenane tinjâk kepeim manmâ yâkât laune me kâine bâte otmâ hoj bawanjim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmâ yengâlen torokatmâ yâk orop buku oranjine sâm oai? Kâmbukne, pilânetgât nanjan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap. Âlâne yakât ki ekyongop? Den yan yuje emelâk Moseje den âlâ kulemguoap ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne imbinjahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne biwiyenane Kutdâhâlen kepeim mansainje yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk olop yan Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângangumu biwiyenjan ge tatmap. Biwiyenjan ge tatmap yakât otmâ yeje engatyejeâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenne Kiristone kawenenjan kinmu kunetâ muop yan manman bâlenjahât panjonjambâ holanjenekmâ Anitâ orop manman kârikjan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyenane yâkâlen kepeim tem lâuwanginomai. Tem lâuwangim mannetâ lohimbî belângen mansainje yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otjet. Yawu otmâin sâm haojîmâ ârândâj biwiyene galemahom mannet. Yâhâ lok âlâ me âlâne kâwâ konda otmâ yan yeje hâkyene mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâlene nombotne âlâ otmâ yan hâkyene ki mem bâleakmai.

7

Lohimbî miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeje manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa kulemgum katnihijetâ ekban. Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât tem lâuwangimainje imbi ki menom sânomai yanje ârândâj otbuap.

² Yawu gârâmâ yengât kapilipyeje kingitne orowâkne imbi yekjâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbîne miakmâ biwiyene hikuakmâ konohân mannetâ ârândâj otbuap.

³⁻⁴ Otmu Anitâne lokne imbinje miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbinane lokjahât pat mansap. Otmu loknane gurâ imbinjahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetne ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ loknane me imbinane Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewen otbe sâm yan angoân den alahumawot. Den alahumutâ biwiyetne hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetne alirakdomawot yanje ki bâlewuap. Yâhâ ulitgumawot yakât kakjan Manman bâlenjahât Amboje Satan yâkne kâityotgumu lohotne otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi barak manbom sâmu ârândâj otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeje yawu mannetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâmune nângânet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitne otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miâi yanje nâne mansan yuwu mannetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenne Anitâhâlen biwinenane kepeim manmunne ikjak dopnenjan mâmâne otningimu manman ikjâk ikjâk manmain. Yawu otmâ mâmâne otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbî nombotne âlâmâ manmanenye âlâ manmai yamâ Anitâne dopyenjan mâmâne otyingimu manmai.

⁸ Otmu lohimbî sihan me kambut mansai yengât yuwu sâmune nângânet. Nâne imbi barak mansan yakât dopneâk yeje lok me imbi barak mannomai yamâ ârândâj otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbî nombotnane hâkyene tihitne otnomaihât dop ki tap. Yanje lok me imbi ekjâleangim otmâ tâpikgumaihât âlepne miakmâ mannomai.

¹⁰⁻¹¹ Otmu lokne imbinje miakmâ biwiyene Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenne sâop ya ekyongomune nângânet. Yeje ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne imbilipyeje pilâyeknomai otmuâmâ imbi yanje lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyeje yengât tepyene huruj sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

¹² Otmu lohimbî nombotñaḡe emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteḡe ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâḡe Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeim manmai ya yengât imbilipyeḡeḡe Kiristohâlen biwiyeḡe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyeḡeḡe loklipyeḡe orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai. ¹³ Otmu imbilipyeḡe gurâ yawuâk. Imbî âlâ me âlâḡe Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeim manmai ya yengât loklipyeḡeḡe Kiristohâlen biwiyeḡe ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyeḡeḡe orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. ¹⁴ Lohimbî yaḡe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâḡe nan baralipyetḡe orowâk nângâyiḡimḡap. Yawu gârâmâ ki nângâyiḡimḡap mâne nan baralipyetḡe betyongombâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbî Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeim mansaiḡe loklipyeḡe me imbilipyeḡe Kiristohâlen biwiyeḡe ki kepeim mansai yâk orop kaok oraḡḡetḡat Anitâḡe sâḡm yiḡḡiḡop. Yakât otmâ lohimbî Kiristohâlen biwiyeḡeḡe ki kepeim manmaiḡe loklipyeḡe me imbilipyeḡe pilâyekmâ âlâengen arine sâḡm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândâḡ otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbî Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbî Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeim manmaiḡe tem lâuwaḡḡim loklipyeḡe me imbilipyeḡe Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeinḡetḡat lohotḡḡan otyiḡḡinomai. Yawu manḡetâ manmanyeḡe ya ekmâ Kiristohâlen biwiyeḡeḡe kepeinomaihât mâtâp ki maḡḡyiḡḡinomai.

Anitâḡe menenekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

¹⁷ Yâhâ den sâḡm aran yukât topḡe nângâḡetâ keterahâkḡat Kiristohât lohimbî komotḡe komotḡe den kâsikum yiḡḡim mansan yakât sâḡmune nângâḡet. Manman amboḡe Anitâḡe manmannenḡe ikḡiâk ikḡiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeḡe Kiristohât den pat âleḡḡe nângâḡetâ bulâḡe otmu biwiyeḡe yâkâlen katḡetâ Anitâḡe meyhoh. Yakât otmâ meyhoh sâp yan âi girawuya mewî ya yawuâk mem mannomai. ¹⁸ Yakât topḡe teteâkḡat den âlâen hâḡum yuwu sâwe. Anitâḡe nen Yura lohimbî manman âleḡḡahât pat kuningiḡop. Yakât dop yamâ hâknenḡe torehenḡan undip tuhuaḡḡim gamain. Yâhâ nengâlen gâtḡe âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenḡeḡe kepeim mansainḡe hâknenḡe torehenḡan undip tap yakât nângâḡm topnenḡe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbîḡe biwiyeḡe Kiristohâlen katmâ mansaiḡe hâkyeḡe torehenḡan undip ki tuhuaḡḡinomai. ¹⁹ Yâhâ hâknenḡe torehenḡan undip tuhuaḡḡimain me ki tuhuaḡḡimain yamâ bulâḡe bia. Yamâ orotmeme tâḡḡat. Yâhâ Anitâhât nângâḡn nângâḡn watmâ tem lâuwaḡḡim mansain yaḡe bulâḡe oap. ²⁰ Yakât yâhâḡḡe sâḡmune nângâḡet. Anitâḡe meyekmâ manman kârikḡahât pat kuyiḡḡiḡop sâp yan girawu manbî yawuâk torokatmâ manḡetâ ârândâḡ otbuap.

²¹⁻²² Otmu hoḡ bayiḡḡimai ya yengât yuwu sâḡmune nângâḡet. Lok Kutdâ âlâ me âlâḡe hoḡ baningḡet sâḡm meyekḡetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristoḡe manman bâlenahât paḡḡoḡâmbâ holaḡḡekmu yâkâlen yeḡe biwiyeḡeḡe kepeinḡetâ Anitâḡe meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyeḡe yengât amutḡen manmâ hoḡ bayiḡḡim mansai yakât ki gorâyiḡḡiâk. Yâhâ lok kutdâlipyeḡeḡe hâḡḡanyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâḡm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoḡ bawâḡḡim gai yawuâk hoḡ bawâḡḡim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâḡe lok kutdâhât amutḡen ki mansai yengârâmâ yuwu sâḡmune nângâḡet. Yeḡeâmâ Kiristohâlen biwiyeḡe katḡetâ Anitâḡe meyhoh. Yakât otmâ Kiristo amutḡen manmâ hoḡ bawâḡḡinomai yakât Anitâḡe sâḡm yiḡḡiḡop.

²³ Kutdânenḡe Kiristoḡe kawenenḡan kinmu kuḡetâ muop yan Anitâḡe manman bâlenahât paḡḡoḡâmbâ holaḡḡenenekmâ manman kârikḡan mannomḡat pat kuningiḡop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâḡe biwiyeḡan kioḡmâ mem gulip tuhuyekmaiḡat Kiristohât tem lâuwaḡḡim manmâ biwiyeḡe galemahom mannomai. ²⁴ Anitâḡe meyhoh yan manman girawuya manbî yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyeḡeḡe hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbî sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbî sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâḡmune nângâḡet. Yâhâ den sâwe sâḡm oan yu Kutdânenḡeḡe ki eknohoh. Yawu gârâmâ Kiristoḡe yâkât den pat kâsikum yiḡḡiwomḡat tepḡe nângâḡnihim âi sâḡm nihiḡop. Ya biwinâḡe tiḡâk kepeim manbehât mâmâḡe otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâḡmune nângâḡet.

²⁶⁻²⁷ Umatḡe topḡe topḡe kaknenḡan yâhâwuap. Yakât nângâḡm sihan mansaiḡe yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipyeḡe orowâk mansaiḡe imbilipyeḡe ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yaḡe miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbî miakmâ mannomai ya yengât kakyenḡan umatḡe âlâlâ yâhâwuap. Umatḡe âlâlâ yawuya kakyenḡan yâhâmpâḡat otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topnje yuwu sâmunen nângânet. Kutdânenne âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipyeje orop mansaije umatje topnje topnje kakyejan yâhâwuap yakât ki gorâyîngiwuap. ³⁰ Otmu weyeje nângâm isenomaije sâp utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepyeje herone otbuapneâmâ herone kakjanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senje âlâlâ puluhum ambokunomaije ya ekjâlem yejanâk talâkgât biwiyenje ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senje âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâje sâm kalop. Yakât otmâ lohimbije senje âlâlâ puluhum anji gunji otmai ya je manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyenje ki hikonomai.

³² Yeje manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyîngiâkgât nanjan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatje yamâ Anitâje yekmu ârândâj olâkgât yâkâlen biwiyenje hikum tem lâuwangimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipyeje orowâk mansaije umatje teteyîngimu hâhiwin kakjan manmâihât gorâyîngimap. Me imbilipyeje herone otyînginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipyeje yengâlen biwiyenje tatmap yan Kutdâhâlen biwiyenje tijâk kepeim tem lâuwanginomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatjeâmâ senje âlâlâ yeje yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâmâ Anitâje nenekmu ârândâj olâk sâm biwiyenje hewewer otmu Kutdâ hoj bawanginehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipyeje orowâk mansaijeâmâ loklipyeje herone otyînginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yeje girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyîngian. Yeje umatje kakjan manmâihât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwangim biwiyenje yâkâlenâk hikum mannomaihât nanjan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândâj otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunen nângânet. Imbi yamâ hâkje katahemu lok nombotnje ketetmai sâm âwânje ikne engatjeâk lok katbangiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândâj oap. Otmu lok ya je baratje ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwânje baratje alitbom sâm biwiyenje nângâmu ârândâj otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok ya je baratje lok katbangiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratje alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilongo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâje lokje pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmunen nângânet. Lokje tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi loknje mumbuap yakât kakjan lok âlâ membuap ya je ârândâj otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotnje Kiristohâlen biwiyenje kepeim mansai ya yengâlen gâtje gâtje membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwiyenje yuwu nanjan. Imbi kambut âlâ me âlâje lok barak mannomai ya je herone nângâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje biwian katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katminiwi.

¹ Otmu lohimbî nombotnje Kiristohât den pat âlepje nângânetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenje nejetâ bâlewuap me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunen nângânet. Bulânâk nângân nângânyeje pâorj sâmu Porom Lâpiohât nângânetâ tânjât otmu biwiyenje Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbije Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katmai yakât torehenje yeje nejetâ ki bâlewuap yakât topnje nângâm henjenjguai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje nombotnje Porom Lâpio yakât topnje emelâk nângâwin sâmai je hâkyenje mepaemai. Hâkyenje mepaem bukulipyeje Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nângâmai. Yâhâ nombotje âlâjeâmâ bukulipyeje yengât biwiyenje gemap sâm nângâyîngim lohotjan otyîngimai. ² Lok âlâ me âlâje Anitâhât biwian nângân nângân tatmap yakât topnjambâek nângânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topnjambâek nangain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje Anitâhâlen biwiyenje kepeimai yâhâmâ nângâyîngimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyeje Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katmai yakât torehenje yejak nemai yakât yuwu sâmunen nângânet. Pâku lohimbije nak me kât tânjât me himbimân gâtje me hânân gâtje wuân me wuângât towatje hâwim kânângâm “kutdânenje, kutdânenje” sâm ulitgunetâ ki nângâyîngimap. Nenneâmâ Porom Lâpiohât nângâmune tânjât otmu Anitâ konok “Awojnenje,” sâm mepaemain. ⁶ Kutdânenje Kiristone awojnenje Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topnje topnje katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenjae kepeim wâtjan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topnje bukulipyeje nombotnje ki nângâm henjenjguai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyejan katminiwi yakât nângâm manmai.

Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nene sâmbi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neñetâ yanje biwiyenje mem gulip tuhumap. ⁸ Bulânjanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nenom me ki nenom yakât Anitâñe nângâmu tâñât otmap. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu bâlemap sâmbi ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sâmbi nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeñe Porom Lâpiohât topñe nângâm henjenjuai. Yawu gârâmâ bukulipyenjanje yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâmbi Porom Lâpiohât sot torehenje ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe nângân nângânyenje pâronj sâmu Porom Lâpiohât nângâñetâ tâñât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe pâku lohimbi yengât opon kâmbukñan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neñetâ yan bukulipyenje âlâ me âlâñe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenje neñetâ ki bâleap,” sâmbi biwi yâhâp otmâ yengâlen torokatñetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manñetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yanâk hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Kiristonje yen otmu bukulipyenje yengât toсахât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeñe Porom Lâpiohât sot torehenje neñetâ yekmâ bukulipyenjanje biwi yâhâp kakñan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matñe yeñe tosa pato memomai. ¹³ Yakât otmâ biwiyenje yawu nângâm. Bukulipne nombotñanje Porom Lâpiohât nângâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai ya yengât senyenjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâmbi ya ki nembom.

9

Pauloñe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâñe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâñe kunihinomaihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenñanje mâtâwân teteniñim aposolo nep sâmbi nihiop. Yakât otmâ yakât sâtgât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâñe aposolo nep mem mansangât bulâñe yamâ yeñe orotmeme bâleñe betbangim Kutdânenñe Kiristo tem lâuwangim gai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñanje nâhât nângâñetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nângâñetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yanje nângâm bâlenihim sâmbi ge katnekmâ sâp yan den matñe yuwu sâman. ⁴ Nâñe yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matñe yeñe sot me âlâlâ tânnohotet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipñe, Petoro, otmu aposolo lok nombotñe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matñe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñanje Banawa orop netgât “ki tânyotgomunñe yetñak kapi ambolipñe yengâlen ari âi tuhumutâ hâmeñe yitginomai” sâñetâ ki ârândâñ oap. Yâhâ nâñe imbi memune orowâk mansait mâne tânnotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Hep bero yanjeâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yeñe tewetsenjanje sotyene me kapangât senje âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam amboñanje yeñe kalamân gâtñe mem nem manmai. Otmu noniñ bulimakao ambolipñanje yenhâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nângân nângân ki watmâ yan. Emelâk Anitâñe Mose girem den âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaoñe nep tuhyingimu yan bulâñe nemap sâmbi lauñe ki sâhâm manñunomai.”

Yawu tap.

Girem den yu Anitâñe bulimakaohâlâk nângâm ki ekuop. ¹⁰ Nenñe otmunñe bulâñe tetemap yakât nângâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenñe bonñe tetemu nenomgât nângâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenñanje bonñe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopñeâk nenñe âi topñe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunñe nângâñetâ bonñe otmu yanâk manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matñe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotñanje belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benñe anjoân nenñe Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâñetâ yeñe lok belângen tohonetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâwi. Sâp yan nenñe tewetsenñahâlâk nângâm den ekyongowin yawu nângâmaihât sot me âlâlâ ya tânnongotet sâmbi ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikñahât mâtâwân undip katyingimain sâmbi hâiwin kakñan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe nângâm henjenjuetgât nen Yura lohimbiñe Anitâhât hotom uwangim mepaenehât orotmemenenne ningiop yan hâum yuwu sâwe. Yakât emelâk nângâmai. Nen Yura lohimbiñe nengât kalamân gâtñe mem Anitâhât pat sâmbi opon kâmbukñan yâhâ katmain. Yakât torehenje Lewihât komolân gâtñe Anitâhât hoñ bawangimainje miakmai. Otmu noniñ bulimakao gâim Anitâhât hotom

umainje yakât torehenje ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopneâk nenje Kiristo Kutdânenje hoj bawanjim komolipne den kâsikum yingimunje benje yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâam kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeje mâtâp ya watmâ tânnohojet sâam ki kendâyinjim gaman. Otmu pepa kulemgum katyinjian yu gurâ sâlikum ekmâ tatjetâ yengâlen takamune yan tânnohonmaiât ki katyinjian. Nâje hâmeje barak hoj bayinjim gaman. Otmu yawuâk hoj bayinjim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâje nângâm bâlenihim nâhâitje “Tewetsenjahâlâk nângâm âi memap,” sâam anjun nihinomaiât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nângâm nâhâitje “Imbiâk sâmap” sâamaiât yeje sot me âlâlâ ki tânnohojetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepne yu kâsikum yingiwomgât sâam nihop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatne topne topne tetenihimbâp. Yamâ benje ikne sâtgât otmâ nep mem gan yukât nângâm nine hâkne mepawomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine engatneâk watmâ nep yu meman mâne yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâam ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâje âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwangim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeje sot me âlâlâ tânnohojet sâam ulityongomune bâlewup. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeje wuân membom yakât yuwu sâamune nângâjet. Nâje Kiristohât den pat âlepne yu pâku lohimbî kâsikum yingimune nângâm biwiyenaje yâkâlen kepeimansai. Yakât matje yu ya tânnohojet sâam ki ulityongoman. Ya yengât nângâmune tepne herone otmap yamâ nâhât hâmenjahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtgât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sânetâ tem lâuyinjiman. Yawu gârâmâ lohimbî topne topne kingitje orowâkne Kiristohâlen biwiyenaje katjetgât yuwu hoj bayinjiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbî nengât papatolipnenaje girem den topne topne kulemgumi yakât ki nângâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnaje Kiristohât den pat âlepne nângâjetâ gemu bet pilâm papatolipyeje yengât girem den yakâlâk nângâm mansai. Yâhâ ya yengât nângâm nângânyeje pâron sâamu yâkâlen biwiyenaje katjetgât nâje girem den âlâlâ ya otmu orotmemejeje âlâlâ mem mansai yakât dopneâk mem mansan. Yâhâ yâkne nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâjetâ gemu betpilâmaiât yâk orowâk lohotjan manmâ orotmemeyeje watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyejenaje girem den âlâlâ kulemgumi yakât topjahât yen pâku lohimbîje pâpgumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yengât orotmeme âlepne mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yengât girem dengât ki nângâmâk mansan. Yen gurâ nângâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nângâjetâ gemu betpilâmaiât yen orowâk lohotjan manmâ orotmemeyeje watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwangim Kiristone den eknongop ya tâj tâjâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbîje Porom Lâpio betbangim biwiyenaje Kiristohâlen katbi. Ya yengât bukulpnyeje nombotnaje Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nene sâam otmâ biwi yâhâp otmâi. Yawu otmâ sot ya ihilâk nejetâ yaje biwiyenaje mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betgumai sâam ya yengât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbî kingitje orowâkne Kiristohâlen biwiyenaje katjetâ tosayerje pilâyingâkngât nâje lok topne topne mansai yengâlen ari yeje orotmemeyeje mem manmâi yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeinetâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje orowâk menomgât nângâm lohotjan manman.

²⁴ Otmu nenje manman kârikjahât bulâje menomgât nângâm manmannenje girawu manmunne ârandâj otbuap? Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât orotmemenenje âlâen hâmu yuwu sâamune nângâjet. Senje âlâlâ âilonjo katjetâ tatbuap ya mene sâam lok kingitje orowâkne sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokne kârikne otmâ senjan ariwuap yaje miakbuap. Yâhâ ya membe sâam biwinaje yakâlâk nângâm ariwuap. Yakât dopneâk nenje manman kârikjahât bulâje mene sâam yakâlâk nângâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senje âlâlâ âilonjo ya mene sâam sururuk sâanomaiât sâp katmai yakât nângâm inânan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senjan ariwuapne senje âlâlâ âilonjo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikjahât bulâje memom yamâ tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâje ya membe sâam nâje manman kârikjahât topne lohimbî kingitje orowâk kâsikum yingim gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâje nekmu bâlemap sâam mâtâp katnihop yu tâj tâjâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbîje otjetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yeje mâtâp yu tâj tâjâk watmâ mannomaiât yuwu sâamune nângâjet. Emelâk tâmbâlipnenaje Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Mosenje galemयोगom dâiyekmu

saru gulunjeheh takawi. Takanjetâ Aihita yengât hep berolipyeñaje watyekmâ yongomaihât Anitâñe sâmu kulewonboñ âlâñe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbî kerekñe hân kakñan liñmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekbi yakât dopñeâk tâmbâlipnenñaje Anitâhâlen biwiyeñe katbi. Anitâhâlen biwiyeñe katñetâ Mosenje dâiyeñe kulewonboñe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakñambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenñe Kutdâhât tem lâuwanjim sâp sâsâñan nângâwanjim natik nemain yakât dopñeâk Anitâhât tem lâuwanjim sâp sâsâñan sot âlâ, kutñe mana sâmu, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenñe Kiristohât nângâm wain to nemain yakât dopñeâk emelâk Anitâñe sâmu kât âlâ bâok sâmu yapâ to senñe hindakmâ gemu tâmbâlipnenñaje newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikñak tihityeñe otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâñe lohimbî kingitñe orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutñe tuhumi kânângâñetâ kinmu mepaem orotmeme bâlene topñe topñe otbi. Yakât matñe hilipyongomu muwi. Yakât nângâm nengu Anitâñe yawuâk hilipnongomap sâmu otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiñaje Anitâhât hotom uwanjinom sâop. Yawu gârâmâ emet harj sâmu bulimakao umutñe yakât hotom uwanjinom orotmeme bâlene otmâ mepaewi. Yakât Mosenje den kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbî yuñe noniñ bulimakao gâim hotom uwanjiwi yakât torehenñe nem herone otbi. Herone otmâ kâwâ konda dondâ otñetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakñan yâk yengâlen gâtñe lok kingitñe orowâkñe kasalipyeñe yengât baralipyeñe orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâñe matñe yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nângâm nenñe otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakñan po yingimu Anitâhât sâmu guhuñbi. Yawu otbi yakât matñe Anitâñe sâmu hambe sâtñe bâleneñe yingimu muwi. Yakât otmâ matñe teteningimu Anitâhât ki sâmu guhuñnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâmu bâleyitgiwi yan yakât matñe Anitâñe anjelo âlâ hângangumu ge lohimbî kingitñe orowâk hilipyongop. Yakât nângâm yeñe otbi yawu ki otnomâi.

¹¹ Tâmbâlipnenñaje orotmeme bâlene topñe topñe otñetâ Anitâñe sâmu umatñe topñe topñe teteyingioñe yakât den pat Mosenje kulempuop. Yakât otmâ nenñe den pat ya nângâm biwinenñan katmâ umatñe yawuâk teteningimâp sâmu Anitâhât tem lâuwanjim mannom. Otmu sâp pato utâpguap yakât otmâ den yu nângâm mannom.

¹² Yeñe Kiristohât mâtâp tâñ tâñâk watmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap sâmaiñe mâtâp ya pilâm mâtâp bâlenan kionmaiñe biwiyeñe galemahom manñetgât nangan. ¹³ Umatñe âlâlâ teteyingimu mansai yamâ lok ârândâñ yawuâk teteningimâp. Otmu umatñe topñe topñe teteyingiuap yan lohotñe otmai sâmu Anitâñe bulânâk mâmâñe otyingiuap. Mâmâñe otyingimu yâkât wâtñan kinmâ manman âlepñan mannomâiñe mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Pâku lohimbîñe Porom Lâpiohât opon kâmbukñan yâhâ sot nene sâñetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topñahât ki pâpñuap. Yakât otmâ den ekyongoan yu nângâñetâ ârândâñ oap me bia? ¹⁶ Kiristone kawenenñan kinmu kuñetâ hepñe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunñe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sâtgum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anjim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinenñaje yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anjim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenñe âlâen hâmu sâmune nângâñet. Yura lohimbîñe tosayanñahât nângâm noniñ bulimakao hikumi Anitâhât pat sâmu opon kâmbukñan yâhâ katmai. Katñetâ tatmu hotom umaiñe ya mem Anitâhât hotom unetâ semap. Hotom unetâ semu yakât torehenñe noniñ bulimakao hikumi otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeñaje hikuakmâ konohâk otmu nângâyingimâp. ¹⁹ Otmu yakât dopñeâk pâku lohimbîñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmâ yakât torehenñe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulânje bia. Yakât otmâ sot gotyenan katñetâ tatmap yakât nângâmune tâñât otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyenan katmai. Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâmune nângâñet. Pâku lohimbîñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenan katmai yanâmâ weke bâlene mepaem sot mem katyingimai. Yakât otmâ yeñe pâku lohimbî orop sot yakât torehenñe nenomai yan weke bâlene orop biwiyeñaje hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiñe sot yakât torehenñe ki nenomaiñe nangan. ²¹ Yâhâ Kutdânenñahât sâtgât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenñaje hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbîñe weke bâlene orop biwiyeñaje hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio

mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nemi. Topnje yawuhât yeje Kiristo otmu weke bâleñe orowâk biwiyenjañe hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaihat dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukñe. Pilâñetgât nanjan. Yawu gârâmâ sot torehenje nenomai yakât Kutdânemñe nângâm bâleyingiwuap. Yeje sârearekmâ Kutdânemñe mem ge katnomaihat dop ki tap. Yakât otmâ yeje pilâñetgât nanjan.

²³ Yeju yu me ya otjetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benje yu ya otmai ya kerekñe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeje manmanyenjahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenjañe manman âilongoân manñetgât nângâm tihityeje otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje mem ari anjim bero emetjan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Ambonje yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topnje topnje tatmâ arap yamâ ikñe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ anjim bero emetjan yâhâm sot torehenje ya puluhunomai yanâmâ den ya nângâm sot yakât ki nângâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbi âlâ me âlâñe sâñetâ emetyenjan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatjetâ sot um yingimomai yan sot yakât ki nângâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenjañe Porom Lâpio betbanjim Kiristohâlen biwiyenjañe kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yengâlebâ gâtñe âlâ me âlâñe yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyenjan katsai yakât torehenje yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenje yengât biwiyenje bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkñe yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenje nenje mem nene sâm yan angoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenje wongât otmâ bukulipnenje yengât nângân nângân watmâ sot ya ki nom? Yâhâ yâkñe nenekmâ nângâm bâleningimomai yamâ ki ârândân otuap.” Yawu sâm âinohonomai.

³¹⁻³² Den ekyongonam yukât topnje yuwu nângânomai. Yeje wuân me wuân otnomai me nomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipñe kerekñe Anitâ mepaem heronje nângâwanjñet sâm âilongoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyenje ekñetâ ârândân otuap. ³³ Otmu lohimbi kerekñe nekñetâ ârândân otmu Kutdâhâlen biwiyenje katjetâ tosayenje pilâyingâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

11

Korinti yengât imbilipyenjañe somotyenje katipgunjet sâop.

¹ Kiristone ikñahât nângâmu gemu lohimbi yengât nângâmu yahatmu hoñ bayingiminiop yakât dopñeak otbehât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manñetgât nanjan.

² Yâhâ yeje mâtâp girawuya watmunje Anitâñe nenekmu ârândân olâk sâm yakât nângâne sâm âinohowi. Âinohojetâ den kâsikum yingim gan ya watmâ gai. Yakât nângâmune biwine ârândân otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâm menduhuakmaiân yan imbilipyenjañe sângumñak somotyenje katipgunjetâ ârândân otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Anitâñe Kiristohât kunje tatmap. Yâhâ Kiristone nengât kunnenje tatmu yakât amutgen manmâ tem lâuwangimain. Yâhâ lok nenje gurâ imbilipnenje yengât kunlipyenje manmâ tihityenje otmain. Yakât dop kum imbilipyenjañe lohimbi senyenjan kinmaiân loklipyenje ewe katyekmâ somotyenje katipgumai. ⁴ Orotmemeyenje yawu tapgât lok âlâ me âlâñe lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenje katipgunjetâ ki ârândân otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yanje somotyenje katipgumai yan imbilipnenjañe lok nengât kunnenje tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenje tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyenjañe lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyenje ki katipgumai yanje loklipnenje yengât kunyenje tain sâm yakât dop otmâ loklipyenje mem ge katyekmâ anjun yingimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiñe anjnyenje bia manmai ya yengât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yanje anjolakñet sâm somotyenje korotok hâreyingimai. Yâhâ imbilipyenjañe somotyenje ki katipgum lohimbi senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai ya anjolakñet sâm loklipyenjañe somotyenje korotok hâreyingimbâihât dop. Yakât otmâ somotyenje katipgunjetgât nanjan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâñe ikñe nângân nângân watmâ hânje mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenjeâmâ Anitâ Kunnenje sâm mepaem somotnenje ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakñan “Âlâñe lok yu tânguwuap?” nângâm lok yakât gasunje tânje mem imbi

tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeñaje lokiipyeñe ewe katyekmâ somotyene katipgungêgât nangan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât anelolipne ikñe mepaem tatmaine ki nângâm bâleyinginomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeñe imbilipyeñe yengât nângâñetâ gemapgât yuwu sâmunne nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe loggât gasumne tâñne mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menjlipnenñaje menenekbi. Anitâ Manman amboñe yâkñe konok kunnenne tatmap. Otmu nenñe lokñe imbiñe miakmâ biwinenñaje hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenñaje sâam kalop. Yakât otmâ biwinenñaje hionjakmu ikñjiâk ikñjiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nângâñetâ ârândâñ oap me bia? Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Imbilipyeñaje somotyene ki katipgum lohimbî senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeñe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeñe biwiyenjan tap ya ekmâ nângâñet. Imbilipyeñe yengât ilanyene ya imbi bukulipyeñaje ekñetâ âilongo otmap. Yâhâ lokiipyeñe yengât ilanyene ya lok bukulipyeñaje ekmâ “Yu ki orotñe” sâam nângâm bâleyinginomai. Yawu otmai sâam somotyene hâreanñim yanâmâ enjakñetâ ârândâñ otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyeñaje kakñan sâanomai yanâmâ yeñe sâam hâreyingim yuwu ekyongonjetgât nangan. “Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai yengât imbilipyeñaje somotyene katipgum lohimbî senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otñetgât Kiristohât aposololipñaje sâam katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok longâñetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângâñet. Yeñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenñe kelihahâk sâam ki galemahomai. ¹⁸ Yeñe yehâhâlâk nanganñetâ yahatmu nângâm bâleangimai. Yâhâ bukulipyeñe nombotñaje den pat yu eknohetâ nângâmune tipine bulâñe oap. ¹⁹ Yâhâ yengâlen gâtñe nombotñaje Kiristohât den kelanganñetâ hionjakmai yan den kelanganñetâ ya yengât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âilongo oap. Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ araiñe yawu otmâ lok yawuya yengât topyene mem tetemai.

²⁰ Otmu yeñe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgumai. ²¹ Lohimbî nombotñe sot pato tatyngiapñe yehâhât nângâñetâ yahatmap. Yehâhât nângâñetâ yahatmu bukulipyeñe sot tipine tatyngiap ya ki kâsikum yingimai. Yeñe yeñeâk nemai. Otmu lok nombotñaje to kârikñe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyeñe sot tipine tatyngimapñe nenetâ ki dopñan otyingimap. ²² Yen sot pato nemaiñe bukulipyeñe yengât nângâñetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenñaje ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeñe sot pato nene sâam angoân yeñe emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilongo oai sâam nâñe heronñe nângâyingiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenñaje natik yukât topñe aposololipne ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmunne nângâñet. Emet omoñ otmu yan Kutdânenñe aposololipne orowâk sot bâñe newi yan Yurasine Kutdâhât betñehen kionop. ²⁴ Otmu omoñ yan Kutdânenñe Yesune banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâam ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâñe yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum banja yu motoksan. Yakât otmâ nângâñihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâam yingimu nenetâ yanjak wain to gâim yingim yuwu sâam ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoñetâ hepne gemu mumbomân Anitâñe nâhât nângâm mâtâp âñe kalop yakât bulâñe tetewuap. Yakât otmâ nângâñihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâam ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ banja otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenñaje kawenenñan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manñetâ Kutdâñe âwurem gewuap sâap yan pesuk sâuwap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâñe yehâhât nângâñetâ yahatmu Kutdânenñaje kawenenñan kinmu kuñetâ muop yakât nângâñetâ kakñe otmu banja otmu wain to yu nemai yan tosa umatñe memai. Yakât otmâ tosa memain sâam yeñe biwiyene ekmâ otmai memai yakât nângâñetâ ârândâñ otbuap yanâmâ banja otmu wain to yu nenetâ umatñe yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâñe matñe yingimu umatñe topñe topñe kakyeñan yâhâwuap. ³⁰ Topñe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyingimu manmâ gai. Otmu bukulipyeñe nombotñaje gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeñe biwiyene ekmâ otmai memai yakât nângâñetâ ârândâñ otmu yanjak banja otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâñe yakât matñe ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbî belângen mansai yâhâmâ Anitâñe den âiân katyekmâ matñe umatñe yingimu menomai. Yâhâ yeñe yâk yengâlen torokatmâ yâk orop orotñe memai sâam Anitâñe umatñe kakyenjan katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâam aran yukât bâñe sâmunne nângâñet. Yeñe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nene sâam otnomai yan bukulipyeñe hârok takanjet sâam mamboranñinomai. Mamboranñim tatñetâ hârok takanjetâ yan topñe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotñe po

yingimu sot pato nene sâam otmâ emetyenjenen tatmâ sot nenjetâ ârândân otmu yanâmâ taka natik nenomai. Yawu otjetâ Anitâne nângâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matje yengâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât māmâjahât Heakne māmâne otningimu âi topne topne mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât māmâjahât Heakne māmâne otningimu âi topne topne mem mansain yakât nângâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nângânet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyene ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Ambojane biwiyen kionmu yanak Porom Lâpio me wahap tânjât, umut biwije bia yawuya hâwim kânângâyekmâ yakât nângânetâ bulâne otmîniop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâjahât Heakne lok âlâ me âlâhât biwiyenjan kionmap lok yanje Yesu ki sâam bâlewanjimai. Otmu biwiyenjan ki kionmap yanje Kutdânenne sâam Yesu mepaenomaihât dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât māmâjahât Heak konohâk tatmap. Iknjâk biwinenjan kionmâ māmâne otningimu manmannenjahât bulâne iknjiâk iknjiâk teteningimap. ⁵ Manmannenjahât bulâne iknjiâk iknjiâk teteningimap yakât dopjanâk âi topne topne mem Kutdânenne Yesu honj bawanjimai. ⁶ Yesu honj bawanjimai yan Anitâ iknjak māmâne otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenje tânahom mannehât Wâtgât māmâjahât Heakne biwinenjen me hewewej tuhumu manmannenjan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nângân nângân âlâlâ Anitâhât biwijnan tap ya Wâtgât māmâjahât Heakne mem lok nombotje yengât biwiyenjan katmâ mem hewewej tuhuyekmu Anitâhât den topjambâek sâam kusânmâ bukulipyene ekyongomai. Otmu lok nombotje âlâmâ ya yengât biwiyene mem hewewej tuhumu Anitâne yuwu me yawu otmâ tihitnenne otmap yakât topne bukulipyene kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotje âlâmâ biwiyene mem hewewej tuhumu Anitâhâlen biwiyenjanje tijâk kepeim wâtjan kinjetâ yengâlen bulâne yuwu tetemap. Lohimbi mesek topne topne teteyingimu mansai ya hengemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotje âlâneâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ kulem topne topne mejetâ lohimbije ekjetâ âlâ kândâkâ otmap. Me lok nombotje âlâmâ lauyene mem hewewej tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum yingimai yan nângânetâ bulâne otmap. Me lok âlâ me âlâne den ânje ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâlenjahâlen mem sâmai yakât topne nângâm hengengunjetgât lok nombotje yengât biwiyene mem hewewej tuhupap. Me lok nombotje âlâmâ nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmai. Me nombotjeâmâ biwi nângân nângânyene mem pâron pilâyingimu bukulipyenjanje den sâmai ya nângânetâ keterakmu purik gurik sâam lohimbi ekyongomai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât māmâjahât Heakne ikne engatjeak otmâ biwinenjen me hewewej tuhumu bulâne iknjiâk iknjiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topne topne mansainje Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topne topne, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inje lok kutdâlipyene yengât honj bayingimai. Nen kerekne Kiristohâlen biwinenjen katbin yan toen katnekenjetâ Wâtgât māmâjahât Heak yâknjak māmâne otningimu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenjen me hewewej tuhumu âi iknjiâk iknjiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtjan kinmâ Kunnenne Kiristo tem lâuwangim biwinenjanje kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet.

¹⁴ Hâkneneâmâ konohâk. Hâknenejahât torehenne âlâ âlâ yanje âi ambojan ambojan tuhumi. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenjanje yuwu mon sâuwap. “Ambojanje bam gamu nâne hân tâlim tatmâ hâkân oan. Yâhâ bâtnane âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâam hâreakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Me ândâpnenjanje yuwu mon sâuwap. “Âo, mun pato pilâmu njin njin sâmu hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonahât senjanje senje âlâlâ onom âlepne ya ekmap yawuâk ekbeak nângâman. Yawu gârâmâ senjanje âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâam hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâne sennenneak katningiop mâne girawu otmâ sennennejan den nângâmbâin? Me ândâpnenjeak katningiop mâne girawu otmâ ândâpnenjanje kunj korok nângâmbâin? ¹⁸ Anitâne ikne engatjeak otmâ lok tuhumi hâkgât torehenne âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknenne torehenne âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannenne ki tetemu âlepne manbâin. Hâkneneâmâ konohâk. Hâknenejahât torehenne yanjeâmâ nep iknjiâk iknjiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennennejanje bâtnenne yuwu sâam ki ekuwuap. “Âo, gâne âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnennejanje kâinenjen yuwu sâam ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pânjarnjak bam gawom.” Yawu sâam ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nângânom. Hâknenejahât torehenne âlâ me âlâ enjakmunne tânjât otmap ya hârem pilâm âlepne

mannomgât dop ki tap. ²³ Otmu hâknennjahât torehenne nombotnaje âi ki tuhumai yamâ benne menjaleakmain yan bukulpnennaje nenekjetâ âilonjo otmap. Otmu hâknennjahât torehenne teteknan tatmu ekjetâ anjolakmain sâmb hâknenne tihitnje otmâ pet sâri latmâ kâtâpgumain. ²⁴ Yâhâ hâknennjahât torehenne nombotnje âlâmâ teteknan tatmai yamâ ki nângâm ketet otmâ kâtâpgumain. Anitâ ikjak lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ katmu ârândân olop. Otmu biwi nângân nângânnenjan kionju keterakningimu hâknennjahât torehenne âlâhât nângâm anjolakmain sâmb hâknenne tihitnje otmain. ²⁵ Otmu Anitânje lok tuhum hâkgât torehenne âlâlâ kalop yakât otmâ hionjakmâ ikjiâk ikjiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yanjeâmâ tânahomai yan hâknennaje sânduk sâmu kilik milik manmain. ²⁶ Yawu gârâmâ hâknennjahât torehenne âlâ me âlâ hiwinne otmap yan hâknenne kerek hâhiwin nângâmain. Yamâ benne hiwinne ya biatmu yanâmâ hâknenne kerek sânduk sâmb arimap.

²⁷ Aiop, hâknennjan hâum yan yuje Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitânje âi ikjiâk ikjiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anjoân nen lok nombotnaje lohimi belâng manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomunne nângânomaihât Anitânje kut aposolo sâmb âi ningiop. Yâhâ lohimbije Kiristohâlen biwiyenje emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâmb holanjmâ ekyongonjetgât lok nombotnje kut poropete sâmb âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yingijetgât lok nombotnje âlâmâ kut papasu sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menjetâ lohimbije ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap sâmb lok nombotnje âi sâmb yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimi mesekyene orop hengemyongonjet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbije wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyenne mannet sâmb âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotnje yengât nimbilamyene mem purik pilâyisingimu den sâsânje ki sâsânje sâmai. ²⁹ Yawu otmâ âi topnje topnje yingimap. Yakât otmâ yen kereknje aposolo âi yu ki menomai. Me yen kereknje poropete âi ya ki menomai. Me yen kereknje papasu âi ya ki menomai. Me yen kereknje kulem topnje topnje ki menomai. ³⁰ Me yen kereknje lok ki hengemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyene ki mem purik pilâyisingimu den sâsânje ki sâsânje sânomai. Me bukulpnyenaje den sâsânje ki sâsânje sâmai ya nângâm purik gurik sâmb lohimi ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmânahât Heaknje mâmânje otyingimu bukulpnyene tânyongonjetgât nângâm biwiyenje hewewen otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulpnyene orop biwiyenaje kepeiakmâ tânahom mannetâ ârândân otbuap.

13

Bukulpnyenne orop biwinennaje kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Nimbilamnenne mem purik pilâningimu den sâsânje ki sâsânje sâmain, me anjelo yengât den sâmain yan biwinennaje bukulpnyenne yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nângânetâ hâpu umunne pâorj sâmb munne pato pilâmap, me himbim gunguruw sâmap, yakât dopnje otmap.

² Yâhâ Anitânje iknje biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya nângâm hengengum bukulpnyenne den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinennaje ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitânje ekmu tânjât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinennaje tinjâk kepeim yan loknje ki otmai ya otmunne bukulpnyenne ekjetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinennaje bukulpnyenne yengâlen ki kepeim manmain yan Anitânje nenekmu gemap.

³ Otmu senje âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimi senje âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lûwanjingom yakât huhopnje kasalipnyenne menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinennaje bukulpnyenne yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitânje nângâningimu ki yahatbuap. ⁴ Yâhâ biwinennaje yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotnaje mem bâlenenekjetâ yakât matnje ki kâpekyinginom. Me sâmb bâleninginetâ yakât nângâm mem lohotnje tuhuyeknom. Me nennjahâlâk ki nângâmunne yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotnje yengât nângâmunne ki gewuap. Otmu buku nombotnje yengât ki nângâm bâleyinginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oranjim mannom. Otmu buku nombotnaje hâmeân hâlulu otninginetâ yan tepenne ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhunenekjetâ yakâlâk nângâm matnje yingine sâmb biwinennaje ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimi nombotnaje otjetâ bâlewuap ya ekmâ herone ki nângâyisinginom. Yamâ benne uwawapnje bia manmâ otjetâ âilonjo otbuap ya yengât herone nângâyisinginom. ⁷ Otmu buku nombotnaje mem ge katneneknomai yan matnje ki otyinginom. Me tep bâle nângâninginomai yan biwinennaje kepeiyekmâ mem tepyenne sânduknje tuhuyeknom. Yawu otmunne yâk orop lohotnan manmâ yâhânomgât biwinennaje mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikñe Wâtgât māmâñahât Heakñe biwinenñan katmu bukulipnenñe sâm kusânâ ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topñambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânñenñe holañakmu yan den kakñeak kakñeak kâsikum yingimain. Otmu nimbilamenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmain ya torokatmâ ki sâm yâhânom. Hâmbâi mâne Kiristoñe âwurem ge manman bulâñe ningiwuap yan âi topñe topñe mem mansain yu biatbuap. Âi topñe topñe hârok biatbuap yamâ biwinenñañe kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otmîniwin. Otmu biwinenñambâ nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ māmâlipnenñe ekyongomunñe nângânñetâ tâñât otmîniop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin. ¹² Otmu nenñeâmâ toen umutnenñe enâkmunñe âwâlele otmap. Yakât dopñeak Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm hengengumain. Yawu gârâmâ Kiristoñe âwurem gewuap yan Anitâhât biwiñan nângân nângân topñe topñe tatmap ya topñe nângâm pesuk pilânom. Anitâñe biwinenñahât topñe nângâmâp yakât dopñeak nenñe gurâ yakât topñe nângânânom. ¹³ Yâhâ den sâm aran yukât topñe yuwu tap. Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otningimu Kiristo hoñ bawañgim âi topñe topñe memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anñoân biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgim manmâ yâhânom. Buku orañgim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenñañe kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristoñe âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinenñañe mem mannom. Yawu gârâmâ anñoân biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgim mannomgât Anitâñe nângâmâp.

14

Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manñet. Yawu manmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otyingimu Kiristo hoñ bawañgñetâ bulâñe teteâkgât biwiyenñe Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyenñe yingñetâ nângâm henñengunñetgât âi ya biwiyenñe mem manñetgât nanñan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânñet. Lok nombotñe Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunñe keterakningimu manmannerñe kelihakmu manmain. Lok yawuyanñe mem hewewenñe tuhunenñetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotñe âlâ yengât biwiyenñan katmâ nimbilamyenñe mem purik pilâyingimâp. Nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâñetâ nângâmunñe ki keterakningimu yanak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikñak lok yawuya yengât den nângâmâp. Yakât otmâ den sâsâñe ki sâsâñe sâmai yan yenñe yewenñeak ârândañ otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sânomai yakât nângâmune ârândañ oap. Yawu gârâmâ nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmai ya lok âlâ me âlâñe nângâm bukulipyenñe purik gurik sâm ekyongonñetâ nângâm henñengumai yakât gurâ nângâmune âilongo otmap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lauyenñe mem hewewenñe tuhumu lohimbi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonñetâ nângâm Kiristohâlen biwiyenñe katñetgâlâk biwinanñe nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶ Bukulipne, nâñe yengâlen takawom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamenñe mem purik pilânihimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmune nângânñetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yanñe ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topñe nângâm henñengunñetgât Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâñe otmînimu den kâsikum yingiwom.

⁷ Den sâm aran yukât topñe nângânñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aionñe tuhomainân lok âlâñe kep topñe katmâ membuaññe ombe kârikñeak mem wañgam kumbuap ya bukulipñe nângâm yawuâk watnomai. Yâhâ ombe lohottan mem wañgam kârikñe ki kumbuap yan bukulipñe nombotñe aterñe âlângen kinnomaiñe ombe ki mem henñengum wañgam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângânñet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tenñgâ tuhun mambotyinginomai. Mambotyingñetâ lok tem pato yan gâtñe kulet sâwuapñe tenñgâ tuhuai ya yekmâ bukulipñe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyenñe âlâ yakât ki nângâwuap mon yanñe tenñgâ tuhunomai ya yengât lauyenñanâk kionñmu kuñetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopñeak yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nimbilamyenñe Wâtgât māmâñahât Heakñe mem purik pilâyingimu den ki nângân nângânñe sânomai ya bukulipyenñe nângânñetâ ki keterakbuap. Yakât nângânñetâ siru den yawu otbuap.

10-11 Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topnje manmâ dennenje iknjiâk iknjiâk sâmain. Yakât otmâ lok pupnje âlâje hân âlâengembâ taka denyenjanâk ekyongonomai ya ki nângânôm. Otmu nen gurâ dennenjanâk ekyongomunje ki nângânôm. Yawu gârâmâ den nângâmâin ya bukulpipenjanje sânomai yanâmâ yâk orop hewewenjak alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewenjuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmâi. Yawu nângâm yan wuân âi mejetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânôm.

¹³ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje lok âlâ me âlâhât nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânje sâmaine den yakât topnje nângâm purik gurik sâmbukulipyenje ekyongonjetâ nângânômâihât Anitâ ulitgunjet. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje nimbilamne mem purik pilânihimu den sâmbukulip mepaeman ya nângâmû ârândâj otmap. Yawu gârâmâ den sâman ya biwinanje nângâm ki sâman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâanje sâmbukulip mepawom, me kiki mewangiowom ya purik gurik sâmune lohimbî orop kinnom yaje nângânôm. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den ki sâsâanje sâmbukulip mepaenômâ yanâmâ bukulpipyenje den yakât topnje ki nângâmâinje yen orop biwi nângân nângân yenje ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenjetâ nângâmû ârândâj otbuap. Yamâ bukulpipyenje nângâjetâ ki keterakiyiwuap. Yakât nângâmune ki dopnja oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sâmbukulip mepaeman. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyen kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâje ki sâsâje sâmbukulip mepawomgât ki nângâmân. Yâhâ senyen kinmâ biwinambâ nângân nângân âlepje tetemape ya pânje tâlâwâk ekyongomune nângâm henjenjujetgât nângâmân. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipanje yu me ya otnehâlâk nângâmâi. Yâhâ yenje yawu ki nângânôm. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sâmbukulip yakâlâk ki nângânôm. Wuân âi mejetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânôm. Yawu gârâmâ lepatnje wuân âlâ ombe tatmâ ki nângâm bâleangimai yakât dopnjeak otmâ biwi nângân nângânjenje galemahonom. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotjanje yakât den sâmbukulip mepaeman denyenjanâk ekyongonjetâ nângâjetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâje poropete âlâ den ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbî yuje nâhât den nângâjetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenje hângânyongomune hân kâlêpnehembâ taka yenje denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongonjetâ yawuak nângâm hâkâj otnomai.”

²² Den yawu tap yakât topnje yuwu nângânôm. Wâtgât mâmâjahât Heakje launenje mem hewewenjuhuyu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbî yingimunje nângâjetâ bonnje otmap. Yâhâ lohimbî belângen manmainjeâmâ nângâjetâ ki bonnje otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje nimbilamnenje mem purik pilâningimu den sâsâje ki sâsâje sâmunje nângâjetâ biwiyenjan hâumu “Kulem yu ki orotje eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yenje menduhuakmâ Kiristo mepaenômâ yan Wâtgât mâmâjahât Heakje yen kerek nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu lauyenje menduhum den ki sâsâje sânomai yanâmâ bukulpipyenje den yakât topnje ki nângâmâi me lohimbî belângen manmai yaje yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyenje gulip oap,” sânomai. Yawu sâmbukulip nângânyenje gawuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje biwiyenje mem hewewenjuhuyu Anitâhât den alahumai. Den alahumâi yan bukulpipyenje nombotjanje Anitâhât den ki nângâm henjenjumai me lohimbî belângen manmai yaje denyenje nângâjetâ biwiyenjan hâumu orotmemeyenje bâleje yakât nângâjetâ harj sânyingiwuap. ²⁵ Yakât nângâjetâ harj sânyingimu, “Anitâje yen orowâk manmâ mâmâje otyingimape,” yawu sâmbukulip mepaenômâ.

Nenje menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne yan ewe karanginom.

²⁶ Yakât otmâ yenje menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâmbukulip mepaeman. Lok nombotjanje kep me kiki mewangiowom. Yâhâ nombotje âlâmâ biwiyenjanbâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâmbukulip mepaeman ekyongonomai. Yâhâ nombotje âlâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje den âlâ biwiyenjan katmap ya ekyongonomai. Me nombotje âlâ yengât nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den ki sâsâje sânomai. Me nombotje âlâ yengât biwi nângân nângânjenje mem pârôj pilâmû den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sânetâ bukulpipyenje nângânôm. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom mannomai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakje lohimbî nombotje yengât nimbilamyenje mem purik pilâyîngimu den sâsâje ki sâsâje sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yaje yahatmâ âlâku iknjiâk iknjiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâje den ki sâsâje sânomai ya purik gurik sâmbukulip mepaeman denyenjanâk ekyongomunje nângânôm. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya âlâ orop ki menduhuakmâ yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâjahât Heakje lok âlâ me âlâhât

nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânye ya lohimbî senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenjanâk nângâm Anitâ heronje nângâwanginomial.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmânjahât Heaknye lauyenye mem hewewenjuhumu Anitâhât den ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yanje yahatmâ den ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok nombotjanje tatmâ nângâyînginomial. ³⁰ Otmu bukuyenye âlânje yahatmâ kinmâ den ekyongowuawân Wâtgât mâmânjahât Heaknye lok âlâhât biwiyenye mem hewewenjuhumu yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bânje pilâmu kândikum sâwuap yanje ekmâ sâm tinj pilâm ge tatmu benje yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbînye menduhuakmâ den kakjan ki sahanginomial. Yawu otmâ ewe karanginomial yanâmâ Anitânye yekmu ârândâny otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât den alahumaiân yene ki ewe karangimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmânjahât Heaknye lauyenye mem hewewenjuhumu yan ewe karangim den ya âlâku iknjâk iknjâk yahatmâ ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbî kereknye den ya nângâjetâ keterakmu yanâmâ biwiyenye hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapije kapije manmâ araije orotmeme yuwu otmâ. ³⁴ Lohimbî menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbilipyenje loklipyenje yengât amutgen otmâ den nângânâk tatnomaihât emelâk Anitânye Mose ekumu kulemgup. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenje wuân me wuân topjahât pâpugmai yanje lohimbî senyenjan yahatmâ kinmâ topje nângâne sâm âikumai yakât den pat nângâmune bâleop. Yawu otmâ yamâ anjun topje. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan loklipyenje me âwâlipyenje âiyongonjetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yene wuân nângân nângân mem Kiristohât komot kapije kapije tatmâ arai ya yengât orotmeme ki watmai? Yene kunlipyenje manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenjanbâ nângân nângân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitânye biwinenjan katmu ekyongoain,” sânomai. Yawu sânomai yan kuyînginjetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomial. Otmu lok nombotjanje Wâtgât mâmânjahât Heaknye biwinenye mem hewewenjuhumu Kiristohât honj bawangian sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongonjetâ tem lâunihinomial. ³⁸ Yawu gârâmâ den yan yu lok ya ekyongonjetâ ki nângâyînginomial yamâ yene betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bânje sâmune nângâjet. Wâtgât mâmânjahât Heaknye lauyenye mem hewewenjuhumu Anitâhât den bukulipyenje kâsikum yînginomialhât nângâjet. Otmu Wâtgât mâmânjahât Heaknye bukulipyenje yengât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsânye ki sâsânye sânomai ya ki kuyînginomial. ⁴⁰ Yakât otmâ den sâsânye ki sâsânye sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otjetâ dopjan otbuap.

15

Anitânye Kiristo mumujambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepnye kâsikum yîngimune nângâm yâkâlen biwiyenjanje kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone âwurem ge meyekmu manman kârikjahât bulânje menomai. Yâhâ den pat âlepnye yakât nângâjetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulânje ya ki menomai. Bulânje ya ki memaihât den pat âlepnye yakât pânje tâlâwâk yuwu sâm henjenjumune nângâjet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipne yengâlembâ den kunje mewan ya ekyongomune ki nângâm henjenjuwi. Yakât yuwu sâmune nângâjet. Kiristone nengât toсахât huhopnye mem muop. Mum hân kâlehen katjetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitânye mumujambâ mem yahalop yakât den emet inânjan poropete otmu lok nombotjanje kulemgui.

⁵ Yâhâ mumujambâ yahalop yakât kakjan Petoro orop enakmâ den olowot. Yakât kakjan iknye aposololipne mem teteyekmu yâk orop den otbi. ⁶ Yakât kakjanâmâ lohimbînye yâkâlen biwiyenjanje kepeim manbi ya kingitnye orowâk, dopyenye 500 ya wangiop, ya teteyîngimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbî ekbi yamâ nombotje mujetâ nombotje yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakjan iminje Yakowo yâkâlen tetewangimu enakmâ den olowot. Otmu yakât kakjan aposololipne âlâkuâk teteyîngimu den otbi. ⁸ Otmu bânjeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât yuwu sâmune nângâjet. Wuân me wuân bilaknye kâpekmai yakât dopjeâk manmune Kiristone menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan iknye komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otymîngiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nângâmune gemap. Otmu aposolo yengât kunyenje manbehât ki nângâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitânye iknye engatjeâk otmâ nângânihim Kiristo hângangumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yakât wâtjan kinmâ aposolo nombotjanje âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikjeâk

meman. Ai meman yukât amboje Anitâ. Ikne Wâtgât mâmânjahât Heakne mâmâne otnihimu ai memune bulâje tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotje orop, nenje Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbî ekyongomunje nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyeje katbi.

Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ topje girawuhât otmâ yen nombotje sâmb hilipgum “Hâmbâi mumujambâ ki yahatnom,” sâmai? ¹³ Den yawu sâmai ya bulâje mâneâm Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop sâmb ekyongomain ya bulâje ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumujambâ ki mem yahalop mâne nenje imbiâk ekyongomunje biwiyeje yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop sâmb den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Kiristo mumujambâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumujambâ ki mem yahalop mâne yâkne tosanenje ki pilâm manman kârikjahât pat kuningimbâp. Otmu nenje biwinenjae yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâje mene sâmb Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakjan mumujambâ mem yahatnenekmu manman kârikjan mannomgât dop ki tap mâne nenje den perâkne nângâmunje bulâje otbâp. Otmu lok belângen manmai nenngât imbiâk otmâ hâhiwin kakjan manmâ gai sâmb nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbî nombotje biwiyeje Kiristohâlen kepeim mum gawije orotmeme bâlene otmuniwi yakât tosa ki pilâyingimbâp. Yakât otmâ matje umatje yingimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâjanâk Anitâje Kiristo mumujambâ mem yahalop. Yakât dopjeâk lohimbî Kiristohâlen biwiyeje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenjae kepeim mansain, me gâmalâk yâkâlen biwiyeje kepeinomai nen kerek mumujambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenjeâm konok. Tâmbânenje, kutje Aram sâmb, ikjahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopje Anitâje mumuhât pat kuwangiop. Yawu otmâ lohimbî yâkâlembâ tetemai nen kerekne engatnenjeâk watmâ otmunje bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumujambâ yahalop yan mumujambâ yahatmâ manman kârikjan mannomgât mâtâp mem kusânniengiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjae kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâje mumujambâ mem yahatnenekmu manman kârikjan mannom. ²³ Anjoân Kiristone mumujambâ yahalop. Mumujambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbî yâkâlen biwiyeje kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenjae kepeim mansain, me gâmalâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnenje tatmâ tihitnenje otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipje yu Anitâje mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, ai weke, emet amboje, senduk banearâ, susun, me sâtnje metje topje topje ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmb nen Kiristohât komot kerek mumujambâ mem yahatnenekmu yu ya topje topje kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâje Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboje bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakjan nenje yâhâpne ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topje teteâkgât emelâk Anitâje lok âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap. “Anitâje wahap topje topje ya nanjahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topje topje” den yuje nen hânân gâtje, me himbimân gâtje, me hân kâlehen gâtje nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikjahâk menenekmâ nanjahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuje Anitâ ikjahât ki miap. Otmu nanjahât gurâ ki miap. Anitâje nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone ai tuhum tij pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâje Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikne gurâ yawuâk âwâjahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâje kunnenje pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâje mumujambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyeje nombotje “Mumujambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâje oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyeje emelâk muwi ya yengât nângâm kutyeje mem kinjetâ toen katyeksai? Yâhâ Anitâje bukulipyeje mumujambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyeje mem kinjetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmâi.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmb nângânet. Nenje lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje lohimbî nombotje topje

âlâlâ mângâenenekjetâ hâhiwin kakjan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbân. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohojetâ mumbom? Yawu nângâm manman. Den ekyongoan yu biwinane nângâmune bulâne oap. Otmu yakât dopneâk yengât yuwu nângâmune bulâne oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Yapâek biwiyeñe yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nângâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâne Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipne nombotñe yuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunne pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenneâk watmâ sot kâle songo bau nem herone kakjan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne songo bau sot kâle nem herone kakjan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyane taka yen orop yawuâk otjetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok âlepñe lok bâlene orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñe lok âlepne ya yengât engatyeñan kionjetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nângân nângânyeñe keterakyingimu bukulipyeñe Anitâhât den kelañgatmai ya yengât nângân nângân ki watjetgât nanjan. Ya kâmbukje. Den ekyongoan yu nângâm anjakñet.

Mumunambâ yahatnom yan towatnenne âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâne yuwu mon sâm âinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumunambâ yahatnom? Me mumunambâ yahatnom yan towatnenne girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâm âinohonomai yakât matñe yuwu sâmune nângânet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kâñe ga takamap. Ga takam hâlihât kânângâmune ya watmâ yâhâmap. Yâhâ alikñe mem hân kâlehen katmain yamâ humap. Mumu yanjak kâñe ga takamu bonñe ango tetemap. Yen yukât topñe nângâmâ yamâ girawu otmâ manmannenjahât topñe pâpğumai? Yawu gârâmâ alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopneâk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kâñe ga takamap yakât dopneâk mumunambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Ârok kehetteâk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârâmâ kâñe ga takam bonñe kinmap yamâ towatñe âlâ âlâ. ³⁸ Anitâne ikñe engatñeâk otmâ sot âlâlâhât bonñe otmu kehette yakât towatñe ikñiâk ikñiâk kalop. ³⁹ Otmu songo bau, hambe gumbam, nâi luap, me soki kalapat topñe topñe yamâ towatyeñe ikñiâk ikñiâk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurâ yawuâk ikñiâk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmâ hânân âliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmâ “Yuâmâ hânân gâtñe,” sâmain. Me himbimân emetsenñe pitu âlâlâ kalop ya gurâ ekmâ “Ewamâ himbimân gâtñe,” sâmain. ⁴¹ Hilâmgât emetsenñe yakât lañinñe ya ikñiâk. Otmu omoñgât emetsenñe yakât lañinñe ya gurâ ikñiâk. Otmu pituhât lañinñe ya gurâ ikñiâk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topñe yuwu nângânôm. Menlipnenñe menenekbi yan wâtenñe ki teteop. Yâhâ wâtenñe tij tij sâmap yapâek mesek topñe teteningimu mum gamain. Yakât otmâ mumunne hannongoñetâ tâtuk sâmain. Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap yan hâknenñe âine ningimu manman kârikjan mannom. Otmu hâknenñe âine ya ningimu enjakmunñe âlepñe nandorone otbuap. ⁴⁴⁻⁴⁹ Kândikum emelâk Anitâne topñe katmâ hân mem tâmbânenñe, kutñe Aram sâm, yâk tuhun yan umutñe biwiñe katbanjiop. Yâhâ lok tuhuop yakât Mosenje den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâne lok tuhun umut biwiñe katbanjimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmâ lohimbi Aramgât towat tetewiñe muop yawuâk mum gara gata othi. Otmu nen gurâ dop yawuâk otmâ mum tâtuk sânom. Yawu gârâmâ lok âlâ himbimambâ ge manop yamâ Kutdânenñe Yesu Kiristo. Yâkneâmâ umut biwinenñe mem hewewej tuhumu yâkâlen biwinenñe kepeimunñe manman kârikjahât pat kuningiop. Yakât otmâ âwurem ge menenekbuawân Anitâne mumunambâ mem yahatnenekmâ hâknenñe âine ningiwuap. Yâhâ emelâk Kiristone mumunambâ yahatmâ hâkñe âine miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topñe yuwu nângânôm. Emelâk tosanenjahât huhopñe hânân yu manmâ yâhâm munomgât Anitâne sâm kalop. Yakât otmâ hânân manman manmain yu torokatmâ himbimân yuwuâk mannomgât dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yâhâ mumunambâ yahatnomgât Anitâne den biwinan kalop yamâ yuwu. Sâp pesuk sâwuawân anjelo âlâne lâmun bâine kunbuap. Lâmun kunmu Anitâne in yawu, sennenñe pelen bok otmap yakât dopneâk mumunambâ mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbi mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmâ manmannenñe âine ningiwuap yakât dop kum sâwe. ⁵³ Soki âlâ sâmbâlâkñe patmâ kon sâmap. Kon sâm bumbulele otmap. Yakât dopneâk nenñe hâknenñe hângiñe pilânom. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilâmunñe hâknenñe âine

ningimu hangalakmâ manman kârikñan manbisâin. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ hâhiwin kakñan manmâ mum gamain. Yâhâ hâmbâi hâknenne ãiñe ningimu menom yan hâhiwin barak manmâ yâhâmbisâin. Emelâk Anitâñe ya sâm kaloppât otmâ yakât bulâñe tetewuap. Yakât poropete âlâñe den kulemguoop ya yuwu tap.

“Anitâñe Mumuhât Amboñe mem ge katbuap yapâek lohimbi ki munomai.”

Otmu Anitâñe poropete âlâ den yuwu ekumu kulemguoop.

“Bâe, Mumuhât Amboñe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Biwinnenjambâ nângân nângân bâleñe topñe topñe tetemu ya watmâ otmunñe bâlemap. Otmunñe bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunñe biwinnenñan hâumu girem den ya longâem tosa miain sâm nanganñimain. Yawu manmain yakât huhopñe Manman bâleñahât Amboñe hâhiwin topñe topñe ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâñe tihitnenñe otmâ Kutdânenñe Yesu Kîristo hângângumu ge kawenenñan kinmâ tosanenñahât matñe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinnenñe kepeim yâkât wâtñan kinmunñe Manman Bâleñahât Amboñe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâñe munujambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyenñe Kutdâhâlen tinjâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingioop yakât biwiyenñe tinjâk kepeim tuhujetâ bulâñe topñe topñe tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipñe yengât tewetsenñe menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim mansai ya nombotñe senñe âlâlâhât umburuk mansai ya yengât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeñe girawu tânyongonon sâm âinohowi yakât yuwu sâmune nângâñet. Galatia kapi ambolipñe tewetsenñe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâñe yengâlen takawom yan nanñe menduhum katne sâm pâinñetâ bitatmapgât nângâm Sande ârândâñ menduhuaqnomai yan nepyenahât hâmeney mâmai yakât torehenñe mem Yerusalem kapi ambolipñe yengât pat sâm menduhum konohân katñetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeñe bukulipyeñe nombotñe nanñe mem ari Yerusalem kapi ambolipñe yinginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipñe tiripyongonetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloñe nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yengâlen takawom. Anjoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yengâlen ari Kiristohât komolipñe girawu mansai ya kapi ârândâñ hawangmum yekmâ yanak yengâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yengâlen takamune yen orop tipine mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenñe nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mamboñom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp menihñetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nangan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingimune lohimbi dondâñe yâkâlen biwiyenñe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâñe gurâ mâtâp yu mangunihine sâm oai. Yakât otmâ tipine tatmâ âi tuhummune Pentikos homban otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoñe yengâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâñe Kutdâhât hon bawangim âi mewan yukât dopñeak hon bawangim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbangim mâtâp mewangñetâ lohottñan takamu enjaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyeñe orop manmâ yâkât mamboñangian.

¹² Otmu bukenenne Apolo yakât yuwu sâmune nângâñet. Bukulipyeñe pilânenekmâ yengâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhummân. Yawu gârâmâ sâp yiwerenñeâm orowâk takanomaihât hâkâñ oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewangiwuap yanâmâ âlepñe hângângumune yengâlen takawuap.

Den bâñe sâop.

¹³ Otmu yeñe Kiristohât wâtñan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenñe nângân nângân bâleñe âlâlâ tetemu ya watmâ otmân sâm biwiyenñe galemahom mannomai. Me bukulipyeñe nombotñe Kiristohât den kelangatmaiñe engatyeñan kionñeaihât biwiyenñe ki pâlâmñe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenñe hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiñe mâtâp manguyingimaihât kârihem kinmâ manmanyenñe galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kîristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanganñim hon bawanginomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, angoân yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Setepanas sâam, hep torehenlipne orowâk Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyeŋe nângâm henŋenŋuai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai ya yengât nângâm yâkne hoŋ bayingim mansai. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yawuya yengât nângâŋetâ yahatmu amutyenjan manŋetgât naŋgan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki eŋakmâ mansaingât tepne dondâ nângânyingian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtne, kutyetne Potunato yet Akaiko sâam, yâkne yeŋe tepyeŋe nângânihiiai yakât eknohoŋetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nângâyingian. Otmu hângânyongomune âwurenomai yan nâŋe herone nângâyingim mansan yakât den pat ekyongonjetâ yen gurâ yawuâk biwiyeŋe huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yengâlen takanomai yan ewe katyeknomaihat naŋgan.

¹⁹ Den bâiŋe sâwومان. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋaŋe biwiyeŋe Kiristohâlen kepeim mansaiŋe yengât nângâyingiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetne Akuila yet Pisisila, lohimbi nombotŋaŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewangim mepaemai yaŋe orowâk yengât nângâyingiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainŋe yawuâk nângâyingiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yeŋe herone naŋganŋinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemguan yu ekmâ nâŋe herone nângâyingian yawu nângânomai.

²² Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâŋe Kutdânenne ki ewe katmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât naŋgan. Yakât Kutdânenne âwurem gewuap.

²³ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne biwi nângân nângânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenŋaŋe Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinane kepeiyekmâ nângâyingim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Korinti Pauloŋe Korinti yeŋgât ekap betŋan kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹Yen Korinti kapi ambolipŋe otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipŋe orop Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim tem lâuwangim manŋetgât Anitâŋe meye hop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgiat.

²Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe eŋgatyetŋeak otmâ nâŋgâyiŋgim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋeŋe mem hewewer tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpinneŋe yeŋgâlen umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuap nenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuynokom. ⁵Emelâk Kiristoŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtŋum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim den pat âlepŋe lohimbî ekyongomunŋe nombotŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeak mem âlâlâ tuhuneneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋe Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewer tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋe tinâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katykebuapgât nâŋgâm netŋe tem lâuwangim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋe yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyiŋgiuawân biwiyeŋe ki orotok sâwuap. ⁷Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmait.

⁸Bukulpine, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâwuapgât nâŋgâwit. ⁹Otmu emelâk Anitâŋe mundomgât sâpŋe kalop ya tetenitgiwomap sâŋm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomgât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe harj sânitgiâk gât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋe yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewer tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumunŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeak mâmâŋe otnitgimu biwinetŋe huruŋ sâmu manman âlepŋan manbit. ¹⁰Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekebe sâŋm ki pâpŋuwuap. ¹¹Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâwuap yan yen lok kîŋitŋe orowâkŋe biwiyeŋe hikum netgât nâŋgâm Anitâ ulitgunomai. Anitâ ulitgunetâ yawuâk tepŋe nâŋgânitgimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netgât sâŋm heronŋe otbangim mepaenomai.

¹²Yeŋe nâŋgâm bâlenihimaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbî belâŋen manmai den perâkŋe âlâ ki ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyiŋgiman ya gurâ uwawapŋe bia otyiŋgiman. Yawu otyiŋgiman yan lohimbî belâŋen manmai ya yeŋgât orotmeme me nâŋgân nâŋgân ki watmâ otyiŋgiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârândâŋ oap yawu biwinâŋe nanŋan. Yakât otmâ ki aŋulakmâ mansan. ¹³Emelâk den kulemgumune sâlikum topŋe nâŋgâm hengeŋguyetgât den ya topŋambâek kulemgum katyiŋgiwan. ¹⁴Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe den ya sâlikum nâhât biwinan girawu tap yakât nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimu nâŋgâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinan tap yu nâŋgâm hengeŋgum ewe katneketŋetâ biwine mem mansan. Ewe katneketŋetâ biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwurem gewuawân yakât senŋan kinmâ heronŋe nanŋanŋinom.

Pauloŋe Korinti kapi ariwuapgât nâŋgâmu umatŋe otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶Yâhâ yeŋe heronŋe nâŋgânihim mansai yakât ki nâŋgâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyiŋgiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan anŋoân saru hâtikum yeŋgâlen takamune tipŋe tatnom. Tipŋe tatmâ mâtâp meniŋiŋetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ

arap ya ambolipņe yekmā benņe ālākuāk yengālen āwurem takamune tatnom. Otmu yapā yawuāk mātāp menihņetā Yuraia hānān ariwom.”¹⁷ Biwinanņe yawu nāngām den ya yengālen katmune takamu ekbi. Sāp yan mātāp biatmu yengālen ki takawan. Yakāt otmā nāhāitņe “Taka nenekbom sāop yamā imbiāk sāop,” yawu mon nāngāwi. Nāņe yu me ya otbom sām ekyongoman yakāt kakņan ninahālān nāngāmune yahatmu nāngān nāngān ālā ki hāukuman. Me biwi yāhāp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yāhā Anitāmā bulāņe Amboņe. Yakāt otmā yākņe den imbiāk ki eknongomap. Yakāt otmā nāņe Sila yet Timoteo orop Anitāhāt nanņe Yesu Kiristo yākāt den pat ālepņe ya kāsikum yingiminiwin yan Kiristoņe den imbiāk eknongominiop yawu sām ki ekyongominiwin. Yākņe Anitāhāt den bulāņe eknongominiop ya nenņe gurā tāj tājāk ekyongominiwin.²⁰ Otmu emet inānņan Anitāņe nen Yura lohimbī otmu yen pāku lohimbī thitnenņe otmā ikņe hoj bawanņe hāngāngumu ge manman ālepņan katnenekbuap sām den hikuop. Yāhā Yesu Kiristoņe hohetnenņan tetem manop yākālen den yakāt bulāņe aksisihāk tem hengenņuop. Yakāt otmā nenņe bulāņe yakāt nāngām “ya bonņanāk” sām Anitā mepaemain. Anitā ikņak māmāņe otningimu Kiristohālen biwinenņanņe tiņāk kepeim kārhem manmain.²¹⁻²² Yawu manmā yāhānehāt Anitāņe menenekmā nine nanne baratne sām pat kuningiop. Pat yakāt bulāņe ki biatningiākgāt Wātģāt māmāņahāt Heak hāngāngumu ge biwinenņe mem hewewen tuhunenekmap. Yakāt otmā hāmbāi Anitāņe menenekmā ikņan torokatnenekmu manman kārkiņahāt bulāņe menom yakāt nāngām enģat yāhāp ki otmain.

²³⁻²⁴ Yengālen ki takawan yakāt yuwu sāmune nāngāņet. Yengālen taka kuwikyekmā den sāyingiwomģāt nāngāmune umatņe olop. Yawuhāt otmā Epeso kapi pilām Makeronia hānān tāj tājāk takawan. Yeņe Kiristohālen biwiyenņe kepeim mansai. Yakāt otmā den wuān me wuāngāt nāngāņetā bulāņe otmu lāum manņetģāt nen Kiristohāt aposololipņanņe ki meme sāsā tuhuyekmain. Yawu otmā yeņe biwiyenņe kepeiakmā konohāk otmu heronņe nanģanģiņet sām yen orop buku oranģim tānahom mansain. Den yan yu Anitāņe nāngāmu bulāņe oap.

2

¹ Yāhā emelāk yengālen taka den sāyingiwan yan yengālen gātņe nombotņanņe nāngām bālenihwi. Yakāt otmā ālākuāk taka den sāyingimune tepyeņe bālemap sām pilām yuān tohowan. ² Yawu gārāmā yengālen taka den sāyingimune tepyeņe bāleop māne yengu yawuāk otmā tep hero kakņan ki katnekbāi. ³ Yāhā nāņe topņe katmā Kiristohāt den pat ālepņe kāsikum yingiminiwan. Yakāt otmā yeņe otbi mewi yakāt nāngāmune biwine heronņe otminiop yakāt nāngām yeņe yawuāk otmā mannomai, yawu biwinanņe nāngāwan. Yakāt otmā yengālen takawan māne tep heronņe kakņan katnekbāihāt dopņe otbāp. Yamā taka den sāyingimune nāngām bālenihinomai nāngām pepa kulemgum katyingimune ekbi. ⁴ Yawu gārāmā biwinanņe kepeiyekmā mansan. Yakāt otmā pepa kulemguman ya sālukum nāngāņetā tepyeņe bālewuap nāngām tepne nāngāyingim dondā isewan. Yawu otmā ya sālukum nāngām nāhāitņe “Nāngāningimapanjak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sām nāngānomaihāt yawu kulemguman.

Lok ālāņe otmā tāpikģuop yākāt tosa pilāwanģiwi.

⁵⁻⁶ Yengālen gātņe lok ālāņe otmā tāpikģuminiop. Yakāt otmā lohimbī dondāņe tep bāle pato nāngāwanģim den āiān katbi. Den āiān katmā sām hārewanģim kewilāņetā ari biwiņe gemu manmā gap. Lok yaņe yen orowāk manmā otmu bāleop yakāt otmā yeņe kewilāņetā manmā gap yakāt nāngāmune ārāndāņ oap. Den sām hārewanģiwi yamā pesuk sāwanģimu yengālen torokalakmu manņetģāt nanģan. ⁷ Yākņe yawuāk tātāem otmā manmā yāhāmu biwiņe mumu yanak Kiristo betgumapģāt yeņak tosaņe pilām biwiņe mem hewewen tuhunģetā orowāk mannomai. ⁸ Otmu tepyeņe nāngāwanģim mansai yakāt nāngām keterakbanģiākgāt buku otbanģinomai. ⁹ Otmu yeņe nāhāt sāt watmā lok ya den āiān katmā sām hārewanģinomai me bia yawu biwinanņe nāngām pepa kulemgum katyingiwan. ¹⁰ Yāhā otmā tāpikģuop yakāt tosa ninahāk ki pilāwanģiwom. Anģoān yeņe tosaņe pilāwanģinomai yan yengāt nāngāmune ārāndāņ otbuap. Yeņe yawu otņetā nāku yawuāk tosaņe pilāwanģiwom yan Kiristoņe yakāt nāngāmu ārāndāņ otbuap. ¹¹ Otmu Satan Manman bāleņahāt Amboņanņe nen kerek hiliwahonehāt kaitnongomap yakāt topņe nāngām hengenģuain. Yakāt otmā lok yakāt tosa pilāwanģinom yanāmā Satangāt mātāp manģuwanģinom.

Pauloņe Epeso kapi pilām Makeronia hānān ariop.

¹² Otmu bukune Titone yengālembā takamu Toroa kapiān penanģiakmā yengāt den pat eknohomu nāngāwom sām Epeso kapi pilām Toroa kapiān ari mambotbanģiwan. Mambotbanģiwan yan Kiristo hoj bawanģim yākāt den pat ālepņe kapi ambolipņe kāsikum yingiwan. Kāsikum yingimune lohimbī dondāņe yākālen biwiyenņe katbi. ¹³ Yawu gārāmā mambotbanģimune biatmu yanak yengāt nāngām dondā gorānihio. Yakāt otmā kapi

ambolipne pilâyekmâ wanja mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanggiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonjetâ nângâjetâ âilonjo olop.

¹⁴ Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenje Kiristo orop biwinenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâne mâmâne otningimu yakât âi memunje bulâne tetemap. Mâmâne otningimu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhummunje hânjan kulemjan arimap. Otmu nenje hotomne nângâmunje âilonjo otmap yakât dopneâk lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine den pat âlepne ya nângâjetâ âilonjo otmap. ¹⁵⁻¹⁶ Nângâjetâ âilonjo otmu Manman Ambonjae mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimip. Lohimbî yanjeâmâ den pat ya nângâjetâ hotomne âilonjo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbî nombotne hiliwahonomihât pat mansaine ya nângâjetâ korokne pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâjetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyane âi yu mejetâ dopjan otbuap? Yakât yuwu sâmune nângânet. Kiristone menekmâ aposolo âi sâm ningiopo. Yakât otmâ hoj bawangim yakât den pat âlepne ekyongomaim. Ekyongomaim yan hotomne pilâmu nângâmunje âilonjo otmap yakât dopneâk Anitâne nângâningimu âilonjo otmap. ¹⁷ Yâhâ lok perâkne dondâhâlâkne biwiyene kurihiakmâ tewetsenjahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelangatmâ kâsikum yingimai. Yâkne otmai yawu ki otmain. Anitâ ikjak den âlâlâ biwinenjan katmap ya ekyongomaim. Yâkne nenekmu ârândânj olâk sâm Kiristo hoj bawangim den tâj tâjak ekyongomaim.

3

Nenje wâtneñjanâk kinmâ Kiristo hoj bawanginomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitje “Ikjahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmune nângânet. Emelâk lok nombotne yengât bukulipyenjae herone nângâyingim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyongonjetâ sâlikum buku otyingijetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyene tuhumm pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhonomai yan “Pepa kulemgum ningijetâ mem ari tiripyongonom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâne yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât âi yukât topne nângâne sâm otjetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyene ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ³ Kiristone hângânnohomu ikne den pat âlepne ekyongowan. Ekyongomune nângâjetâ Anitâ Manman Ambonjae ikne Wâtgât mâmâñjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâne teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne manmanyene eknomai yan nâne Kiristo hoj bawangiman yakât topne nângâm hergenjunomai. Yakât otmâ yeje pepa kulemgum nihinomihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâne girem den Mose ekumu tape mem kulemguo ya Isirae lohimbîne sâlikum Anitâhât topne tije nângâwi. Yâhâ sâp yiwereñe yuâmâ Wâtgât mâmâñjahât Heakne Anitâhât biwinjan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenjan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenje wâtneñjanâk kinmâ âi memunje bulâne tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenjae tinjak kepeim Anitâhât wâtñjan kinmâ âi memunje nenekmu dopjan otmap.

⁶ Kiristone manman kârikjahât mâtâp âine mem teteningiopo. Yakât otmâ hoj bawangiwihât Anitâne menekmâ âi sâm nihio. Otmu Wâtgât mâmâñjahât Heakne mâmâne otnihimu mâtâp âine ya watmâ yâhâm yan manman kârikjahât bulâne membom. Yâhâ lohimbîne girem den nângâmai yan biwiyenambâ nângân nângân bâleñe tetemu otjetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matje umatje yingimu mem hiliwahonomai.

Kiristone mâtâp âine meningiopo yakât nângâmunje yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâne girem den Mose ekumu tape mem kulemguo. Yakât kakjan girem den ya Isirae lohimbî ekyongomu nângâjetâ biwi nângân nângânyenjan hâumu yan otmâ tâpikgumini yakât nângâm anjulkabi. Otmu yapâek girem den lâum pâpugm yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepne nângâmunje Wâtgât mâmâñjahât Heakne mem hewewenjuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjae kepeim mansain. Yawu manmunje Anitâne tosa pilâm manman kârikjahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunje biwinenje huruj sâmap. Biwinenje huruj sâmu Wâtgât mâmâñjahât Heakne mâmâne otningimu Kiristo hoj bawangim mansain.

Kândikum emelâk Anitâne girem den ya Mose ekumu kulemguo yan ikne lanñenjae siliñ siliñ sâm Mosehât kundenñjan hâumu kaok bolanj bolanj olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem

gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Kundenŋe kâiâkŋe olop yamâ Isirae lohimbiŋe ekŋetâ irik irik sâmu dâŋâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâmain yan Anitâhât laŋinŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânneŋan pilâmu haŋ sâningimap yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ laŋinŋaŋe lok biwinenŋan pilâmap yaŋeâmâ emelâk gâtŋe ya wangim biwinenŋan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingimunŋe nâŋgâmai. Nâŋgâmai yan Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyingiwuap yakât nâŋgâm den tâŋ tâŋâk kâsikum yingimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseŋe olop yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Moseŋe Sinai pumŋan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumŋambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenŋe kâiâkŋe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan laŋinŋe biatmu kundenŋe ekmai sâm sâŋgum potonŋe mem kundenŋe kâtâpŋum den ekyongop. Yawu ekyongom benŋe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumŋan âwurem yâhâop yan sâŋgum potonŋaŋe kundenŋe kâtâpŋuop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ laŋinŋaŋe kundenŋan hâumu âlâkuâk kaok bolaŋ bolaŋ olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbiŋe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseŋe kundenŋe kâtâpŋumu Isirae lohimbiŋe ki ekbi yakât dopŋeâk biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe manŋakmu Anitâhât den ekyongop ya nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe yawuâk manŋakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp. Yawu gârâmâ Moseŋe âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sâŋgum potonŋaŋe kundenŋe kâtâpŋuop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopŋeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yaŋe Kutdânenŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katmai yan ikŋak biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe mem pâron pilâyingimu miti den ya sâlikum nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe Kutdâhâlen biwiyeŋe katmai yan girem den topŋe topŋe kulemguiwi yapâ holanyekmap. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhât den nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp. ¹⁸ Otmu Moseŋe Kutdâ orop den olowot yan yâkât laŋinŋaŋe Mosehât kundenŋan hâumu kaok bolaŋ bolaŋ olop yan Isirae lohimbiŋe Kutdâhât towatŋe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopŋeâk mansain yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋeâmâ anŋoân Kutdâhâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwangim manbin. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kutdâŋe olop miop yawu otneâk nâŋgâwin. Yawu otneâk nâŋgâwin yan mâmâŋe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunŋe nenekmu tipŋe âlepŋe olop. Otmu yakât kakŋan othîn mewin ya wangim tem lâuwangim manmunŋe nenekmu ârândâŋ oap. Otmu yawuâk mâmâŋe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâŋe olop miop yawu otmunŋe nenekmu dopŋan otbuap. Yakât nâŋgâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiŋe manmannenŋan Kutdâhât towatŋe eknomai.

4

Pauloŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki kelaŋgamâ ekyongop.

¹ Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe pâku lohimbi kâsikum yingiwihât Anitâŋe tepŋe nâŋgânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatŋe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâŋe. Yakât otmâ Anitâhât senŋan manmâ den ya ki kelaŋgamâ kâityongoman. Lohimbi kerekŋe den pat yu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâitŋe “Den bulâŋe eknongomâp” sâŋetgât uwawapŋe bia manmâ den tâŋ tâŋâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belâŋgen manmai ya ekyongomune nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Ya yengât topyeŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ haŋ sâyingimâp sâm Manman bâleŋahât Amboŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kâtâpŋuyingimu omoŋ bâleŋan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp. Nâŋgâŋetâ ki keterakyiŋgimâp yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetŋe dop konohâk oap yakât gurâ ki nâŋgâŋetâ keterakyiŋgimâp.

⁵ Yeŋe nâhât nâŋgâŋetâ yahalâkgât ki nâŋgâman. Kutdânenŋe Kiristo yakât tem lâuwangim mepaenŋetgât yakât den pat âlepŋe kâsikum yingim hoŋ bayingiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân omoŋ pato sâhâm iop. Omoŋ sâhâop ya Anitâŋe sâmu laŋinŋe pilâop. Yakât dopŋeâk lohimbi kerek nenŋe omoŋ bâleŋan manminiwin yan yâkŋe sâmu laŋinŋaŋe biwinenŋan pilâop. Biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu ikŋe biwiŋan girawu tap yamâ Kiristone olop miop yan tetemu ekbin.

Anitáhât wâtŕjan kinmain yan biwinenŕje ki gemap.

⁷ Yawu gârâmâ Anitáhât lanŕnŕnaje biwinenŕjan pilâmu haŕ sâningimu ikŕje biwiŕjan tap ya nângâmain. Umatŕje topŕje topŕje teteningimu hâhiwin kakŕjan manmunŕje wâtnenŕje orotok sâmap. Wâtnenŕje orotok sâmu Anitáhât wâtŕjanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yinŕjimunŕje nângâŕjetâ manman âlepŕjahât bulâŕje teteyiŕgimu ekmai. Ya ekmai yan Anitáhât wâtŕje ekmai. ⁸ Yâhá lok belângen manmaine hâhiwin ningiŕjetâ biwinenŕje orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitáhât wâtŕjan kinmunŕje yanâmâ biwinenŕje ki gemap. Yawu manmunŕje mâtâp maŕŕuningine sâm pâpŕgumai. ⁹ Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmâi tuhunenekmaiâke yamâ benŕje Anitâŕje nângâningimu hâmenenŕje kinmap. ¹⁰⁻¹¹ Emelâk Yura nengât papatolipnennaje Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhun ganetâ hâhiwin kakŕjan manmâ muop. Yakât dopŕjeâk lohimbî belângen manmaine nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhunenekŕjetâ hâhiwin kakŕjan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtŕjan kinmâ yâkât âi ya memain yan lohimbî yanŕje nenekmâ Yesuŕje mumuŕjambâ yahatmâ mâmâŕje otyiŕgimu âi memai nengât yawu nângâmai. ¹² Nenŕje yengât nângâm âi mem hâhiwin kakŕjan manmain. Yawu manmain yakât huhopŕje yeŕje yâkâlen biwiyeŕnaje kepeinŕjetâ manman kârikjahât pat kuyiŕgimu mansai.

¹³ Emelâk lok âlâ umatŕje tetewaŕgimu den kulempuop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinaŕje kepeim manban yakât nângâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yanŕje Kutdâhâlen biwiŕnaje kepeiop yakât den ekuop. Yakât dopŕjeâk Kutdâhâlen biwinenŕnaje kepeim ikŕje den pat âlepŕje lohimbî ekyongomai. ¹⁴ Otmu yâkâlen biwinenŕnaje kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâŕje Kiristo mumuŕjambâ mem yahalop yakât dopŕjeâk yen orowâk mumuŕjambâ mem yahatnenekmu yâkât senŕjan kinnom. ¹⁵ Yakât nângâm manman âlepŕjahât bulâŕje yengâlen teteyiŕgiâkgât nenŕje hâhiwin kakŕjan Kutdâ hoŕ bawâŕgim ikŕje den pat âlepŕje kâsikum yinŕjim gain. Otmu yeŕje gurâ yawuâk den pat âlepŕje ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhunŕjetâ Anitâŕje ikŕje enŕgatŕjeâk otmâ lohimbî thityeŕje otmâ Kiristo hângâŕgumu ge kawenenŕjan kinmu kuŕjetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbî kiŕiŕitŕje orowâkŕje tâtâemâk yâkâlen biwiyeŕnaje kepeim Anitâ heronŕje nângâwâŕgim mepaenomai.

¹⁶ Yakât nângâm umatŕje topŕje topŕje teteningimawân biwinenŕje ki gemap. Bulâŕjanâk nenŕje hâhiwin kakŕjan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândâŕgâk Anitáhât Wâtŕgât mâmâŕjahât Heakŕje biwi nângân nângânnenŕje mem hewewej tuhunom. ¹⁷⁻¹⁸ Sâp yiwerenŕje yuâmâ Kiristo hoŕ bawâŕgim hâhiwin kakŕjan mansain. Yâhá hâmbâi sâp patoen Anitâŕje manman kârikŕjan mem katnenekmu heronŕje kakŕjan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikŕjan mannom sâm biwinenŕje galemahom manmâ yâhânom. Yâhá umatŕje topŕje topŕje teteningimu hâhiwin kakŕjan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatŕje girawuyaje kaknenŕjan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmâin.

5

Anitâŕje hâknenŕje âiŕje ningimu haŕŕgalakmâ manman kârikŕjan mannom.

¹ Umatŕje girawuyaje kaknenŕjan yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmâin yakât topŕje yuwu. Nenŕje hânân yuân kandi manmain. Anitâŕje selep kandi tuhun katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunŕje hâknenŕje âiŕje ningimu menom yamâ emet kârikŕje tuhun katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴ Yâhá hânân yu umatŕje topŕje topŕje teteningimu hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknenŕje ihiwe ihiwe otmâp. Yawu gârâmâ mumunŕje kurihineneknomaihât nângâm ketet otmâin. Yâhá Kiristoŕje âwurem gemu Anitâŕje hâknenŕje âiŕje mem ningimu haŕŕgalakmâ manman kârikŕjan mannomgât nângâmain. ⁵ Otmu Anitâŕje ikŕje orop manman kârikŕjan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhá pat yakât bulâŕje ya ki menom sâm biwi yâhâp otmâingât ikŕjak Wâtŕgât mâmâŕjahât Heak hângâŕgumu ge mem hewewej tuhunenekmap. Yakât otmâ bulâŕjanâk manman kârikŕjan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunŕje biwinenŕje ki orotok sâmap. Bulâŕjanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenŕje hikum manmain. Yawu manmâ umatŕje topŕje topŕje kaknenŕjan yâhâmawân biwinenŕje ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekŕje Kiristohât senŕjan kinmunŕje otmâin memain ya ekbuap. Ekmu ârândâŕ otbuap me ki ârândâŕ otbuap yakât dopŕjan den sâm hâreningim ambonjan ambonjan matŕje kâpekingiwuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nângâmain. Yâhá biwinenŕnaje Kutdâhâlen kepeim hoŕ bawâŕgim manmunŕje nenekmu ârândâŕ olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyenjahâlâk ki nângâmunje yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbje den pat âlepne nângânetâ bulâne olâkgât den tâj tânjâk ekyongom engatyejan geman. Anitâhâlen biwinanje tinjâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nângânihimu ârandâj otmâp. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihetâ ârandâj oap yakât nângâm biwinanje mem mansan. ¹² Yamâ benje nângânihetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotnje gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyeje nângânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyejan girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuyaje yengâlen taka nâhât sâmbâlenomai. Yawu otmomai yan nâje Kiristo hoj bawangimune umatje âlâlâ tetenihipu Anitâje tihitne otmâp yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatje topje topje tetenihipu hâhiwin kakjan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinanje tinjâk kepeim âi tuhum hoj bayingiman. Sâp yan lok nombotnje nekmâ nâhâitje “Biwi je hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâje betgumu kujetâ muop. Yakât otmâ betgumu kujetâ muop yan nen gurâ tosanenjahât matje sâmbâ Anitâje betnongomu nongonetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumunambâ mem yahatmu manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnenje otmâp. Yakât nângâmunje bulâne otmu nenjahât nângâmunje gemu yâkât tem lâum hoj bawangim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenje ki katbin yan nângân nângânnenjeâk watmâ lok yengât kut patyenjahâlâk nângâmunje yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunje tânjât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenje katbin yapâek yâkât biwiyan girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâje Kiristohâlen biwiyeje katmai yan mem hewewej tuhuyekmu biwiyejanbâ nângân nângân bâleje tetemap ya bet pilâmai. Bet pilânetâ biwi nângân nângânyenje mem pâron pilâyingimu nângân nângân âlepne biwiyejanbâ tetemu watmai.

Anitâje kaok nângâningim tosanenje pilâningimâp.

¹⁸⁻¹⁹ Anjoân nen kerekje Anitâhât nângâmunje gemu betbangim gamunje nângâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikje engatjeâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hângângumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenje katmunje nengât kaok nângâningimâp. Kaok nângâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nângâm tosanenje pilâningimâp. Otmu lohimi belângan manmai ya den pat âlepne yu ekyongonehât sâmbâ ningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunje Kiristohâlen biwiyejanje kepeinetâ yâk gurâ yawuâk kaok nângâyingiwuap.

²⁰⁻²¹ Anitâje Kiristo hângângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benje nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ nenje Kiristo orop biwinenjanje kepeikmâ konohâk otmu manmain yan Kiristone nengât tosehât otmâ muop yakât nângâm kaok nângâningimâp. Kaok nângâningim nenekmu ikje nanje baratje bulâne otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeje yawuâk Kiristo orop biwiyejanje kepeikmâ konohâk otmu manjet sâmbâ ikje sâtgât otmâ ekyongoain.

6

¹ Anitâje ikje engatjeâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâmâje otningimu manman âlepjahât bulâne teteningimu manmâ gain. Bulâne yawuâk teteyingimu manmâ yâhânetgât nângâmain. ² Yâhâ emelâk Anitâje propete âlâ den ekumu kulenguop ya yuwu tap.

“Emelâk nâje manman bâlejahât pangonâmbâ meyekmâ tihityenje otbomgât sâp katban ya yiwerenje teteap. Yakât otmâ ulitnohetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitgunetâ manman bâlejahât pangonâmbâ meyekmâ tihityenje otbuap.

Kiristohât tem lâuwangim biwinenje galemahom mannom.

³ Nenje Kiristohât den pat âlepne lohimi kâsikum yingimain yan nengât nep ekjetâ bâlemu den ya betbangimai sâmbâ biwinenje galemahomâin. ⁴ Otmu yeje nengât “Bulâjanâk Anitâhât hoj bawangim târârâk manmai,” yawu sâpetgât nenje yuwu otmâ hoj bawangim nep memain. Lohimi belângan mansainje mâtâp manguningim mem âlâlâ tuhunenekjetâ mâtâpât pâpung hâhiwin kakjan manmâ Anitâhâlen biwinenjanje kepeim manmâ gain. ⁵ Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwin yan lohimi nombotnje nângâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetjan katnenekjetâ tatbin. Otmu yapâ holânenekjetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omoje ki iminiwin, me sâp sâsâjan sot ki meminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakjan tuhum gain. ⁶ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu yuwu otmain. Manman girawu manmunje Anitâje nenekmu ârandâj otbuap yakât topje nângâm hejengum biwinenje galemahom uwawapje bia manmain. Lohimi nombotnje mem bâlenenekjetâ yakât matje ki kâpekyingimain. Yawu otmâ lohottjan otyingim mem buku tuhuyekmain. ⁷ Otmu Anitâhât wâtjan kinmâ den kâsikum

yingimunje nāngānetā bulāne otnap. Yawu otyingimunje nengāt nāngām Anitāhāt tem lāum hoŋ bawanjīm mansai nāngāmai. Hoŋ bawanjīm manmain yan Anitāne nenekmu ārāndāŋ otnap. Yawu otmā Wātāt māmājahāt Heakŋe māmāne otningimu lohimbī ekyongomunje orotmeme bāleŋe betbaŋŋim yākālen biwiyenje katmai. Otmu lohimbī belāngen manmainje mātāp maŋguningine sām otnai yan ki lohotŋe otnain. ⁸ Lohimbī nombotŋaŋe nāngāninginetā yahatmap. Yāhā nombotŋaŋeāmā nāngāninginetā gemap. Nombotŋaŋe mepaenenekmai. Yāhā nombotŋaŋeāmā den belāngen sām bāleningimai. Nenŋe den bulāne ekyongomain yan nengāt lok perākŋe sāmāi. ⁹ Lohimbī nombotŋaŋe nengāt lok kutdā sāmāi. Yāhā nombotŋaŋeāmā lok inŋe sāmāi. Mesek sātŋan kinmain yan lok nombotŋaŋe nenekmā getek munomai sāmāi yamā benŋe belāngen wātunenŋe tiŋ tiŋ sāmū manmunŋe nenekmā pārāk pilāmai. Otmu umatŋe ālālā teteningimap yan Anitāne kuwiknenekmu hāmenenŋe kinmap. ¹⁰ We bāle nāngāmāin yamā biwinenŋe herone otnap. Lohimbī nombotŋaŋe nenekmā lok umburuk sāmāi. Yawu gārāmā lohimbī kiŋgitŋe orowāk den kāsikum yingimunje manman ālepŋahāt bulāne topŋe topŋe yengālen tetemap. Bonŋanāk senŋe ālālā ki tatningiap. Yawu gārāmā Anitāne himbimān yāhā mannongāt pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sāmune nāngānet. Nāngān nāngān ālālā biwinan tatmap ya ālā ki kurihian. Nāngān nāngān ya kerek sām tetem ekyongoan. ¹² Yeŋe nine nanne baratne yawu mansai yakāt otmā biwinaŋe kepeiyekmā mansan. Yāhā yeŋeāmā biwiyenŋe ki kepeinek mā mansai. ¹³ Yakāt nāngām biwinenŋaŋe kepeiakmā mannehāt nanŋan.

Lohimbī belāngen manmai ya orop biwinenŋaŋe ki hikuakmā nāngān nāngānyenŋe watnom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeŋe lohimbī belāngen mansai ya orop biwiyenŋaŋe hikuakmā nanŋanŋim tānahonomaihāt dop ālā ki tap. Anitāne yen yekmu ārāndāŋ olākāt tārārāk manmai. Yāhā belāngen mansaiŋeāmā kiŋŋon maŋŋon manmai. Yeŋeāmā Lanjine Amboŋe, Kiristo, yākālen biwiyenŋaŋe kepeim tem lāuwanjīm manmai. Yāhā lohimbī belāngen manmai yākŋeāmā Omoŋ Amboŋe, Satan, yākāt tem lāuwanjīm manmai. Yawu gārāmā topyeŋeāmā ikŋiāk ikŋiāk tap. Yakāt otmā yāk orop biwiyenŋaŋe ki hikuakmā tānahonomaihāt den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenāmā yen orop Anitā Manman Amboŋahāt opon kāmbukŋe yawu mansain. Yakāt Anitāne den ālā yuwu sāop.

“Nāne nine lohimbī orop tatmā tihityenŋe otmā yāhāwom. Tihityenŋe otmune nāhāt komot otmā Anitā Awoŋnenŋe sām mepaenekmā yāhāmbisāi.”

Den yawu sāop. Ambonenŋe Anitāne hohetnennan tatmā tihitnenŋe otnap. Yakāt otmā pāku lohimbī hohetyenŋan tatmā yāk orop biwiyenŋaŋe hikuakmā mannomaihāt dop ālā ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitāne den ālā yuwu sām ikŋe lohimbī ekyongop.

“Pāku lohimbīne orotmeme kiŋŋon manmai. Yakāt otmā yeŋe yāk yengāt orotmeme kiŋŋon ya pilām ga yeŋeāk manŋet. Yeŋeāk mannomai yanāmā nine nanne baratne sām meyekhom. Meyekmune yeŋe gurā Awoŋnenŋe sām nāhālen torokatŋetā orowāk tatnom. Anitā Wātāt Amboŋaŋe den yawu sāop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sāmune nāngānet. Anitāne nine nanne baratne sām menenekmu orowāk tatmunŋe tihitnenŋe otbuap yakāt pat kuningiop. Yakāt nāngām ewewanjīm yākāt senŋan koko salehāk manne sām orotmeme bāleŋe pilānom. Otmu nāngān nāngān ālā me ālāne biwinenŋe mem bāleningimap ya gurā pilānom.

Pauloŋe Korinti yengāt biwi hero nāngānyingiminiop.

² Nāne yengālen puwāk takawan yapāek ki kāityongom manmā gan. Me yengālen gātŋe ālā me ālā ki mem bāleyekmā gan. Me den kāsikum yingim gan ya nāngām lok ālā me ālāne Kiristo ki betguwi. Embāŋāmbāek yawu manmā gan. Yakāt otmā yeŋe biwiyenŋaŋe nā orop kepeiakmā kaok nanŋanŋim mannehāt nanŋan. ³ Yāhā yengālen gātŋe nombotŋaŋe nāhāitŋe “Mem bālenenekmā mansap,” nāngāmai. Yawu nāngāmai yamā den ekyongoan yu nāngānetā biwiyenŋan hāuākāt ki yan. Bulānanāk biwinane kepeiyekmā manmā gan. Yakāt otmā sāp kālep ki otmuāk mumbom, me torokatmā manmā yāhāwom yamā biwinane yuwuāk kepeiyekmā manmā yāhām mumbom. ⁴ Emelāk den ekyongomune nāngāwi ya watmā gai yakāt Titone eknohomu nāngāmune biwine huruŋ sāop. Yakāt otmā nāngān nāngān ālālā biwinane yengāt nāngāman ya pahāk ekyongoan. Yakāt otmā sāp yiwerenŋe umatŋe ālālā kaknan yāhāmu mansan yuān yengāt nāngām biwi hero otmā mepaeyekmā mansan. Mepaeyekmā yengāt den pat buku nombotŋe ekyongoman.

⁵ Yawu gārāmā Toroa kapi pilām Makeronia hān yuān takawin sāp yapāek lohimbī belāngen manmainje mātāp maŋguningine sām mem ālālā tuhunenekŋetā umatŋe kakŋan manmā gain. Otmu Titone yengāt ki eknohop yan yengāt gorānihimu biwine orotok sāmū manban. ⁶ Yawu gārāmā biwinenŋe orotok sāmū manmain yan Anitāne mem hewewen tuhunenekmā mem biwi sānduhān katnenekmap. Yawu otmā Titohāt mātāp mewanjimu

nâhâlen taka yengât den pat eknohom yan biwine mem hewewen tuhuop. ⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nângâjetâ biwiyenân hâumu tepyeje nângâm kaok nângânihi. Yakât otmâ lok nombotjanje sâmbâlenihiwi ya kâpekyingim sârerenekbi yakât den pat Tito ekujetâ biwiñe huruñ sâop. Otmu yâkñe taka den pat ya eknohomu biwine huruñ sâmu heronje dondâ nângâyingian.

⁸⁻⁹ Pepa kulemgum katyngiwan ya sâlikuñetâ biwiyenân hâumu tepyeje bâleop. Yakât den pat eknohomu nângâmune umatñe olop. Yawu gârâmâ tepyeje bâleop yapâek kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakñan ki mansai. Yakât nângâm tepne heronje nângâyngim emelâk pepa kulemgum katyngiwan yakât nângâmune ki umatñe oap. Bulânjanâk angoân tep bâle kakñan katyekban. Yawu gârâmâ Anitâñe nângâyngimu kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gam manman bâleñahât mâtâwân ki kionbi. ¹⁰ Yeñe tep bâle nângâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikñahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nângâmune ki umatñe oap. Yâhâ lohimi belângen manmainje tep bâle nângâmâi yan biwiyenân ñasin otmu hiliwahonmaiñât mâtâp watmai. ¹¹ Angoân tep bâle kakñan katyekban. Yakât otmâ yeñe anulakmâ yanak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitâñe wawaeyekmâ umam sâyngiâkgât nâhât den tem lâumu in yawu lok ya den sâmbâ hârewangim matñe wañbi. Yakât otmâ lok yanje otmu bâleop yâkât tosanje yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitâñe nângâmû ârândân oap. Otmu nâku yawuâk nângâyngian.

¹² Anitâ biwinenñe ekmapñe nekmu ârândân olâk sâmbâ den kulemgum katyngiwan. Lok âlâñe bukuñe âlâ mem bâlemu kuk olowot yâk yetgâlâk nângâm ki kulemgum katyngiwan. Angoân yeñe biwiyenân nâhât nângâm manminiwi yakât gulipyongomap sâmbâ den yawu kulemgum katyngiwan. Den katyngiwan ya sâlikum nângâwi yan biwiyenân nâhât nângâm gaminiwi ya keterakyngiop. ¹³ Yakât den pat Titonje taka eknohomu nângâmune biwine huruñ sâmu mansan.

Otmu yeñe buku otbanñetâ heronje nângangiwi yakât den pat gurâ eknohomu nângâm tepne heronje oap. ¹⁴ Emelâk yengâlen ki takaop yan yeñe Kiristohâlen biwiyenân kepeim manbi yakât nângâyngimune yahatmu ekuwan. Otmu yengâlen takaop yan yengât den ekuwan ya yawuâk manmâ buku otbanñiwi. Yakât nângâmune biwine ârândân oap. Embânñambâek den bulânje kâsikum yingim gan. Otmu nângâyngimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuâk bulânje ekuwan. ¹⁵ Otmu pepa kulemgum katyngiwan ya mem taka tiripyongomu sâlikum nângâm buku otbanñiwi. Yawu otmâ Anitâ ewe katmâ nâhât den ya tem lâumi. Emelâk yengâlen takamu nângangiwi. Yawu gârâmâ yen pilâyekmâ taka penenihiop ya wangim yapâek yengât dondâhâlâk nângâyngim mansap. ¹⁶ Nâhât den nângâm tem lâumi yakât otmâ yeñe kârihem kinnomai yakât biwi yâhâp ki oan. Yakât otmâ nângâmune tepne heronje oap.

8

Tepyeje hewewen otmu tewetsenñe menduhuwi.

¹⁻² Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arai ya yengât den pat sâmbâ nângâñet. Yâk yengâlen umatñe topñe teteyngimu yapâ gâtñanjenñe âlâlâhât pânimâ manmâ gai. Yawu manmâ gaiâke yamâ benñe Anitâ iññahâk nângâyngim tihityenñe otmâ biwi heronje kakñan katyekmu manmâ gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengâlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeje hewewen otmu biwi konohâk otmâ tewetsenñe menduhuwi. ³ Tewetsenñe menduhuwi yan yeñe engatyeñâk otmâ tipinje tatyingiop yapâ gâtñe ewetâek katbi. Nângâmune yawu olop. ⁴ Otmu nâñe mâtâp meyingimune Kiristohât komot tânyongonmaiñât âinohowi. ⁵ Âinohonjetâ nângâyngimune menduhuwi. Yawu otbi yamâ Kutdâhâlen biwiyenân kepeim Anitâ tem lâumangim gamai yakât otmâ tewetsenñe ya menduhum katyngiwi.

⁶ Yakât otmâ kândikum emelâk Titonje yengâlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat ekyongomu tepyeje nângâyngim tânyongone sâmbâ tewetsenñe menduhuwi. Yâhâ âlâkuâk yengâlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenñe bunewâk menduhum katñetâ mem ariwuap. Yakât otmâ âi yu sâmbâ wañsan. ⁷ Yeñe Kiristohâlen biwiyenân tijâk kepeim manmâ gamai. Yakât otmâ mâmâñe otyingimu manman âlepñahât bulânje teteyngimu hewewen otmâ hon bawanginehâlâk nângâm manmai. Yawu otmâ nângân nângânyenñe holañakmu yâkât den pat âlepñe hewewenâk ekyongonjetâ bukulipñenñe nângâñetâ âilongo otmâp. Otmu nen orop biwiyenân kepeiakmâ konohâk otmu nângangimain. Yakât otmâ yeñe tewetsenñe bunewâk menduhonmaiñât nanjan.

⁸⁻⁹ Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ arainje Yerusalem kapi ambolipñe yengât den pat nângâm tepyeje nângâyngim emelâk tewetsenñe menduhum katyngiñetâ tap. Yâhâ yeñe Yerusalem kapi ambolipñe yengât tepyeje yawuâk nângâyngim mansai me bia sâmbâ yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyngim mansai otmuâmâ tewetsenñe âlâkuâk

menduhunjetgât nanjan. Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Anjoân Kiristone âwâje orop himbimân âilongo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikjahâk lohimbî kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu manmu kujetâ muop yakât huhopje nenjeâmâ himbimân yâhâ manman âilongoân manmâ yâhâmbisâin. Yeje emelâk Kiristohât topje nângâm henjenjuwi. Yakât nângâm tewetsenje in yawu menduhunjet sâmi ki kendâyinjimowot.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângâjet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotje atmâ araije tewetsenje ki menduhuwi yan yeje sâmi tepyeje hewewenjet otmâ in yawu tewetsenje menduhuwi. Tewetsenje menduhuwi yamâ ki dopjan oap. Yakât otmâ yâhâpneak menduhunomai yanâmâ âilongo otbuap. ¹¹ Kândikum topje katmâ tepyeje hewewenjet otmâ tewetsenje menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopneak otmâ tewetsenje menduhunjetgât nanjan. ¹² Yawu otne sâmi yan tewetsenje tatyngiap yakât dopjanâk menduhum katjetâ Anitâje nângâyinjimowot ârândâje otbuap. Yâhâ pato ki tatyngiap yanje âlâhât pâimmâ tâtâemâk katne sâmi otmomai yakât ki nângâm. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipneje hâk sânduhân manjetgât iri sikumyeje pato kâsikum yingim yeje umatje kakjan manjetgât ki yan. Sâp yiwerenjeâmâ yâkne senje âlâhât umburuk manjetâ yeje hop sambe kakjan mansai. Yakât otmâ senje âlâhâ tanyongonjetgât nanjan. Yâhâ gâmâlâk umatje âlâ yengâlen tetewuap yanâmâ yâku tanyongonmai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmunen nângâjet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnenje lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâje sâmu sot âlâ, kutje mana sâmi, omojanâk ârândâje himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk anjiminiwi. Yakât den pat Moseje kulemuop ya yuwu tap.

“Lohimbî nombotneje mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipneje kâsikum yingim.

Kâsikum yingim yakât otmâ bukulipneje nombotneje mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenjan olop.” Den yawu tap.

Titoje Korinti yengâlen ariuwop.

¹⁶ Anitâje biwinenje mem hewewenjet tuhumu yengât nângâyinjimowot gamain yakât dopneak Titohât biwinenje mem hewewenjet tuhumu yengât nângâyinjimowot. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikne engatneak otmâ yengâlen tohowom sâmi biwinenje hikuop. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenje âlâje Kiristo hoje bawanjim yakât lohimbî kapi tete manmâ arai yengâlen ari den kâsikum yingim manmu nângâwanjiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipneje yengât tewetsenje menduhum katjetâ tap ya yâk orop mem ari yinginomgât sâmi. Yakât otmâ nâje hewewenjet otmâ bukunenje ya Tito orop hânganyotgomune yengâlen taka tewetsenje mendomawot. Otmu yakât kakjan nâ orop penangiakmâ tewetsenje ya mem ari Yerusalem kapi ambolipneje yingimowot. Yingimowot lohimbî kingitje orowâkne Kutdâ herone otbangan mepaenmai. ²⁰⁻²¹ Nâje uwawapneje bia manmune Anitâje nekmu ârândâje olâkgâlâk nângâman. Yawu manmune bukulipneje gurâ ki nângâm bâlenihinomai. Lohimbî nombotneje nâhâitje “Tewetsenje gulipguap,” sâmi nângâm bâlenihimaihât tewetsenje pato menduhunomai ya âlepneje galemum henjenjuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hânganyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenje kalimbuje yâkât yuwu sâmunen nângâjet. Yâhâmâ biwinenje hewewenjet otmâ âi topje topje mem Kiristohât komot hoje bayinjimowot ekjetâ ârândâje otmu mansap. Otmu yeje tewetsenje yu menduhunomai yakât nângâm engat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweak nângâm. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoje bayinjimowot manmait. Yâhâ bukuyâhâtnje yeje Kiristohât komot ya yengât sâtgât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nângâm lohimbî dondâhâlâkne Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeje Kiristohâlen biwiyenje kepeim manmâ gai yakât nângâmunne yahatmap. Yawu otmâ yengât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipneje yu hânganyongomune yengâlen takanjetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakjan âwurem ari bukulipneje yakât ekyongonjetâ nângânomai. Nângâm nâhâitje “Korinti yengât bulânanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloje Korinti yengât nângâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tanyongone sâmi tepyeje hewewenjet otmu tewetsenje menduhum katjetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenjet sâmi ki sâyinjian. ² Emelâk tepyeje hewewenjet otmu tewetsenje menduhuwi yakât nângâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yengât senyenjan mepaeyekmâ yuwu sâmi ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaije Yerusalem kapi ambolipneje yengât tepyeje nângâm tewetsenje nombotje menduhum katjetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bânje menduhum katnosai. Yakât otmâ yeje gurâ tewetsenje menduhum katjetâ takaek

sâm mambotyngim tai.”³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeje tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipne orop yengâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâitŋe “Imbiâk kâitnongop,” sâŋetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulpipnenŋe yu aŋgoân hângânyongomune yengâlen takanomai.⁵ Emelâk yeje tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâm den hikum katbi. Yakât otmâ yengâlen taka mem hewewenŋe tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeje tepyeŋe hewewenŋe otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâ tâpnyongomap.

⁶ Yeje tepyeŋe hewewenŋe otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâ tâpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Lok âlâŋe nep tipine tuhumm sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhumm sot kâmetbuap otmuâmâ bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap.⁷ Yâhâ lohimbine tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyingimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyingimap. Yakât nâŋgâm yeje biwiyenjahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk nanŋanŋimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkâŋ kakŋan ki katnomai. Me bukulpipne yeŋgât senyenŋan kinmâ tewetsenŋe tipine katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nâŋgânomai.⁸ Anitâŋe wawaeyekmâ lâ tâpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewenŋe otmu nembe kalem otyingim tânyongone sâm ki pâpŋunomai. Tânyongonŋetâ nombotŋe yeŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyenŋe otbuap.⁹ Emelâk lok âlâŋe lohimbine nembe kalem otmâ ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulempuop.

“Lohimbine senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewenŋe otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyingim tihityeŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeje tepyeŋe hewewenŋe otmu lohimbine senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonŋetgât Anitâŋe lâ tâpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Âi nep mem kâmet tuhomain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeje lohimbine nombotŋe nembe kalem otyingimomai yan lâ tâpyongomu lohimbine sesengâ tânyongonomaihât dop.¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ tepyeŋe hewewenŋe otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai.¹³ Otmu yeje Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋgâm biwiyenŋan katmâ yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeŋe hewewenŋe otmâ tânyongonomai yan yeŋgât nâŋgâm “lohimbine kalemyeŋe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai.¹⁴ Anitâŋe ikŋahâk lâ tâpyongom mem hewewenŋe tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ ulitŋunomai.¹⁵ Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu giop. Nanjahât nâŋgâm hop sambe lâ tâpnyongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloŋe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulpipne, yuwu sâmunne nâŋgâm nâ ewe katneknomai. Kiristoŋe hânân yu huruŋ huruŋ manmâ lohimbine lohotŋan otyingiminiop. Lohotŋan otyingiminiop yawuâk nâŋe yen otyingiman. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkŋeâmâ loŋgât nâŋgân nâŋgân perâkŋe ya watmâ den eknongomap. Kâlepŋehen ari manmap yan den kâlâpŋe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotŋan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belâŋen sâmai? Nâŋe yengâlen taka lohimbine senyenŋan kinmâ den kâlâpŋe orowâk sâyingiwomgât nanŋai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeje ewe katneknomaihât nâŋgâm lohotŋan ekyongoman.³ Bulâŋanâk lohimbine hârok yeŋgât biwiyenŋambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benŋe nâŋe lohimbine engatyeŋan geman yan loŋgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ engatyeŋan geman.⁴⁻⁵ Nâŋeâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimbine belâŋen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap ya Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mem biwinan katmu lohimbine nombotŋe den kakŋan sahanŋimai ya kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ keterakyingimap. Otmu lohimbine nombotŋe yeŋjahât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwiyenŋambâ tetemap ya watmâ. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nâŋgâŋetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katmâ tem lâ uwanŋimai. Yawu otmâ loŋgât nâŋgân nâŋgân yakât nâŋgâŋetâ tãŋat otmap.⁶ Otmu yeje yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâ uwanŋim manŋetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbine nombotŋe ândâpŋe kârŋe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyingimune matŋe yingimomai.

⁷ Yeŋe lok âlâ me âlâhât kut patyeŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nenne Kiristohât sâtŋat otmâ den kâsikum yingim mansain nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtŋat otmâ den kâsikum yingim mansan nâŋgâman. Yakât otmâ yâkŋe yeŋahât nanŋangimai yawuâk nâhât nâŋgânihimbâi. ⁸ Kutdâŋe ikŋe sâtŋat aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikŋe komot hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgâlen ari den kâsikum yingiman. Den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ keterakyingimu manman âlepŋahât bulâŋe teteyingimu mansai. Yakât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat lohimi ekyongoman. Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgân yeŋe mem hâlim tuhuyingiman sâŋ Kiristohât den ya tâŋ tâŋâk kâsikum yingiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotŋe sâŋ bâlenihimaiŋe anŋun nihino-maihât dop ki otbuap. ⁹ Yâhâ den kulemŋum katyingian yu sâlikum nâŋgâm ki gorâyingingiwaup. ¹⁰ Otmu yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepŋehen ari manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemŋum katningimu takamap ya sâlikum nâŋgâmunŋe sâtŋe kârikŋe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatman yan den lohotŋan eknongomu nâŋgâmunŋe tâŋgât otmap.” yawu sâmai. ¹¹ Nâŋe kapi kâlepŋehen manmâ den kâlâpŋe orowâk kulemŋum katyingiman. Yâhâ yeŋgâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâŋ bâlenihimai ya den yu ekyongonŋetâ nâŋgânomai.

¹² Yeŋgâlen gâtŋe lok nombotŋe bukulipyeŋe yeŋgât nâŋgâŋetâ gemap. Yawu otmâ yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ manmanyeŋe ekŋetâ ârândâŋ otmu lok kullipyeŋe manne sâŋ otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkŋe otmai yawu otbomŋat ki nâŋgâman. ¹³ Nâmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipŋe otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe âi topŋe katmâ den pat âlepŋe lohimi ekyongom gai. Lohimi ya yeŋgâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâŋ nihiop. Nâmâ pâku lohimiŋe Kiristohât den pat âlepŋe ki nâŋgâmai ya yeŋgâlen ari ekyongomune nâŋgânomaihât âi sâŋ nihiop. Yakât otmâ yeŋgâlen taka topŋe katmâ den pat âlepŋe ya ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yeŋgât nâŋgâmune yahatmu yeŋgât den pat ya lohimi ekyongoman. ¹⁴ Yâhâ nâŋe yeŋgâlen taka den pat âlepŋe puwâk ekyongowan yan Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe yeŋgâlen teteop. ¹⁵ Yâhâ yeŋgâlen ki takawan yan bukulipŋe nombotŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe olop mâne Anitâŋe nine âi lukulemu bulâŋe Korinti yeŋgâlen teteyingim gap yawu sâŋ lohimi ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâŋe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋe kepeim biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemahom hengeŋgomaihât biwinâŋe meyekmâ mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimi bârâ betŋehen mansai yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimi yeŋgâlen ari den kâsikum yingimune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe nâhât âi lukulemu bulâŋe teteap sâŋ heronŋe nâŋgâwangim bukulipŋe yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuŋe emelâk poropete âlâŋe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap. “Lohimi âlâ me âlâŋe bukulipnennâŋe nâŋgâningiŋetâ yahalâk sâŋ ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeŋeŋe mâmâŋe otyingimu manman âlepŋahât bulâŋe yeŋgâlen teteap yakât Kutdâyeŋehât nâŋgâŋetâ yahatmu bukulipyeŋe ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâyingim gemap. Yâhâ Anitâŋe lohimi âlâ me âlâhât biwiyeŋe ekmu ârândâŋ otmap yamâ nâŋgâyingimap.

11

Pauloŋe aposolo perâkŋe yeŋgât topyeŋe sâŋ teteop.

¹ Lok nombotŋe yeŋgâlen taka yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristoŋe âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomai. Yakât Anitâŋe pat kuyingioŋ. Pat yakât bulâŋe biatyingimapgât Kiristohâlenâk biwiyeŋe tiŋâk kepeim târârahâk manŋetgât nanŋan. Anitâŋe mem hewewen tuhunekmu tepne nâŋgâyingim mansan yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkŋat den âlâne hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâŋe baratŋe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwangiwaup. Pat kuwangiwaup yakât kakŋan lok ondop yeŋgâlen arimap sâŋ âwâŋeŋe galemŋum manbuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune nâŋgâm biwiyeŋan katmâ yakât pat manmâ gai. Yâhâ yeŋe Kiristo betgumai sâŋ biwinâŋe nâŋgâyingim mansan. ³ Sâp wiwereŋe yuâmâ Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim târârahâk mansai. Emelâk Satanŋe hambe hâtŋum Aram imbiŋe, kutŋe Ewa sâŋ, yâkâlen tetem yuwu sâŋ kâitguop. “Nâhât nâŋgân nâŋgân watmâ otbuat yanâmâ nâŋgân nâŋgâŋe pâronŋe sâmu yu me ya topŋambâek nâŋgâuwat.” Yawu sâŋ kâitgumu yanak hiliwahop. Yakât dopŋeâk lok nombotŋe yeŋgâlen taka

engatyejan gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. ⁴ Anitâne Yesu hângangumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmânjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotjane yengâlen taka Yesuhât den kelanjatmâ ekyongomai. Den ya nângânetâ bulâne olâkgât Wâtgât mâmânjahât Heakne ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap?

⁵⁻⁶ Lok yanje den âilongo lonjo ekyongonjetâ nângânetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâneâmâ den sâmunne nângânetâ kâiakne otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm hengenjuan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâne kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinjimip. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yuje den ekyongomai yanje nâhât den ki wangiap. Yawu nanjan.

⁷ Anjoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwani yan tânohojet sâmi ki ulityongominiwan. Yen umatne yingiman sâmi nep mem yapâ tewetsenne mem dâim sot me senje âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilongo manbi yakât wongât nângânihinetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotjaneâmâ yene engatyejeâk otmâ senje âlâlâ tânohominiwi. Yawu tânohojetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopne oap. ⁹ Otmu senje âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipne nombotjane senje âlâlâ mem taka tânohowi. Yakât otmâ yene tânohojetgât ki sâwan. Topne yawuhât yen orop manmâ gawin yan yene ki tânohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânohojet sâmi ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulânanâk biwinane kepeyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâne biwinan tatmap ya sâmi tetem ekyongoman yakât Anitâne nanjan. Yakât otmâ den kâsikum yingim gan yan umatne ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbine sâmi haok tuhujetâ Akaia hân ambolipne kerekne nângânomai.

¹² Lok nombotjane yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângânetâ yahatmu aposolo sâmi yongonsai. Yâkneâmâ nâhâitne “Âi tuhum hoj bayingimip yakât dopneâk nengu hoj bayingimain,” sâmi hâkyene mepaemai. Nâneâmâ hâmeje barahâk Kiristohât den kâsikum yingim gan yawuâk kâsikum yingim yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyene mepaemai ya yengât topyene tetekjan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâmi yingjop ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkne. Kiristone âi sâmi nihiop ya mem gaman. Yakât dopneâk oain sâmi oain sâmi otmâ topyene kurihakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyejeâmâ Satan. Yâkne kâitngomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyejane otmap yakât nângâm hoj bawalipjane gurâ topyene kurihakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap sâmi meme sâsâ tuhuyekjetâ lohoteje otbi. Yawu otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” sâmi yongonsai. Yamâ benje amboyejane otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmmune ki sâtne oap. Otmâ memai yakât matne umatne Anitâne dopyenan yingimu memomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujetâ umatne kakjan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmunne nângânet. Den sâmi aran yu nângâm nâhâitne “Nângân nângânne gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sânetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmâi yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângânet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwomani yuâmâ Kutdânenjane biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yuwu sâwomani. ¹⁸ Yawu gârâmâ anjoân yuwu sâmunne nângânet. Lohimbi kingitne orowâkne bukulipyenane nângâyinjinetâ yahalâkgât yene engatyeje watnâ hâkyene mepaemai. Yâkne otmâi yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânyene orop manmâ yu me yakât topjambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotne nângân nângânyene gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyekjetâ ariai. ²⁰ Lok yawuyane yengâlen taka yuwu yawu otjet sâmi meme sâsâ tuhuyekjetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai yan senje âlâlâ bāt kandian nemai. Bāt kandian nem watyekjetâ iri sikumyene biatyinjiguap. Otmu yenhâk galem karakmâ yengât nângâyinjinetâ gemu sâyingim mem bâleyekmai. ²¹ Yâkne yawu otyinjinetâ nângâyinjinetâ yahatmap. Yâhâ nâneâmâ yen orop biwinenjane kepeiakmâ mannongât nângâm lohottjan otyingiman. Yawu otmune nâhât nângânihinetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yanje yenhâhât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai yakât dopneâk hâkne mepawom. Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopneâk yuwu sâmunne nângânet. ²² Yâkne yenhâhât nângânetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipne,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne Isirae lohimbi buku ottingim gap,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne tâmbânenje Awarahangât pat kuwanjop yakât bulâne menom,” sâmai, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hoj bawanjim mansain,” sâmai, nâ gurâ

yawuák. Yamâ benne nâñeâmâ Kiristo hoj bawangim otman meman yuje yâkñe otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitñe “Biwiñe hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepñe sânomai. Nâñeâmâ Kiristohât den pat âlepñe lohimbî kâsikum yingim hâhiwin bâleñe nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetñan katnekñetâ manban. Otmu dondâhâlâk nohoñetâ bâsok muminiwan yakât topñe yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolip-nenñe sâp hârenihñetâ yan tâk âlâ sâtñe metñe yañe kândâtñan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim ganetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipyeñe kapamñe nohoñetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipyeñe sâñetâ kâtñak nohowi. Otmu pâku lohimbî yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowe sâp wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbueâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wanñe saruân guhulop yapâ wahap târâpñe mem yoloñ yoloñ otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbî hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patoñe bâsok dânekmâ ariminiop. Otmu kapiyeñan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângâñetâ gemu bet pilâmaiñe pâku lohimbî biwiyeñan kioñetâ nohone sâm otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâñe bâsok hilipnohomiwi. Otmu mâtâp kâlêp arim takaminiwan yan hewukñahât sâtñe metñe wanginekmâ. Otmu wanñe manminiwan yan saru bâlemu umatñe âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkñe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyeñe mem gulip tuhuyingñetâ hiliwahomai sâp yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yingimniwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoñe aman âlepñe ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipñahât umburuk otmâ omoñe bâlâpñahât otminiwan. ²⁸ Otmu umatñe topñe topñe kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâñe tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatñe âlâlâ kacyeñan yâhâmap yan mem hewewen tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruñ sâmap. ²⁹ Lohimbî âlâ me âlâhâlen umatñe âlâ teteyingim ya nâñe lâuyingim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbî âlâ me âlâñe bâlâpñahât pañgoñân kioñmai yan tepne dondâek nângâyingim.

³⁰ Nâñe ninahât nângâmune yahatmu mepaeakbehât yeñe nangai me? Yâhâ nâmâ lohotñe manmâ gamune Anitâme nâmâñe otnihimu âi tuhumune bulâñe tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenñe Yesu ikñe âwâñe, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulâñanâk ekyongoan ya ikñak nangap.

³² Umatñe âlâ tetenihop yakât bâñe sâmune nângâñet. Angoân topñe katmâ Yesuhât den pat âlepñe ya Damasiko kapi ambolipñe ekyongowe sâp yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenñe Kutdâhât den nângâñetâ gemu bet pilâmaiñe kapi yakât lok kutdâ kutñe Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yañe pâi emetñan mem katnehâk sâm ekuwi. Ekuñetâ tembe lâulipñe mem katekmu mâtâp sâtñan nâhât sip galem otmâ kinbi. ³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlêhen tatmune bukulipñe pañ kârikñe kâlêp pato yakât manu launambâ katnekñetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloñe himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotñe yengâlen taka hâkyeñe mepaeakmai. Yawu otñetâ yeñe nângâyingñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâñe ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeñe ki nângânihñetâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmune nângâñet. ² Emelâk Kutdâñe nângânihim Wâtñetâ mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnañe ari kulem âlâ ehop yakât topñe ki nângâm henñeñan. Anitâ ikñak nangap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topñahât sâmune nângâñet. Nâñe Kiristo orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtñetâ mâmâñahât Heakñe menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmune nângâñet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnañe ari ehop, yakât topñe ki nângâm henñeñan. Anitâ ikñak nangap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutñe Paratisi, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâñe den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihop. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topñe sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâm den bulâñanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâitñe “Nângân nângânñe gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbîñe nângâñetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihñetâ dondâ yahatmu mepaenemaihât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topñe ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatñe âlâlâ kaknan

yâhâmu lohotje otman yan Anitâje mâmâje otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâjetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanje mâtâp manguningim hâhiwin kakñan katnenekmap. Yâhâ nâje himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâje Satan nângâwangimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tiñ tiñ sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakñan yâhâpñe kalimbunje ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tiñ tiñ sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge mem hewewerj tuhuhakbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtñan kinbuat. Wâtñan kinmâ nâ Wâtgât Amboje yakât topñe nângâm henjenjuwuat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtñan kinmâ hoñ bawangimune lohimi yengâlen bulâje teteap yakât den pat lohimi ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimi ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyeje katñetgât hoñ bawangiman. Yawu otmune lohimi nombotñaje nângâm hâkân otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimi nombotñaje mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakñan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtñan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloje Korinti ambolipñe buku otyingio.

¹¹ Lok nângân nângânyeje bia yengât biwiyeñambâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopñeak den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârandân oap. Yawu gârâmâ yeje lok perâk yengât nângâjetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yeje nâhât lok inñe mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâje tetem gap yanje lok perâkñaje âi menjetâ bulâje teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmune nângâjet. ¹² Kiristohât aposolipñaje yâkât wâtñan kinmâ kulem topñe topñe menjetâ lohimbine ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâñeâmâ yengâlen taka kulem topñe topñe memune ekbi. Ya ekñetâ keterakyingimu “aposolo” sâm nohonbâi. ¹³ Nâje yengâlen taka Kiristohât den kâsikum yingimune manman âlepñahât bulâje âlâlâ teteyingio. Yanje Kiristohât komot nombotñe yengâlen ari den kâsikum yingimune bulâje teteyingim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkñeâmâ senje âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeñeâmâ senje âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâje gurâ yen den kâsikum yingiwon yakât hâmenje nihinet sâm ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nângâm bâlenihiai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunje yengâlen takawom. Yeje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwangñetgât nanngan. Yakât otmâ umatñe yingimune hâhiwin nângâmâihât tewetsenñe me senje âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepñe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyeñe katbi. Yawu otyingiwon yapâek âwâyeñe yawu otmâ mansan. Yakât topñe nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nimnaom titipñe âwâ mâmâlipñeje ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipñeñeâmâ galemyongomai yakât dopñeak nâje yen galemyongom mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim manmâ manman kârikñahât bulâje menomâihât nângâm hoñ bayingiman. Otmu nâje hâkne siwiraom in tatbomgât ki nângâman. Yawu hoñ bayingim manmâ yâhâwom yan nâhât nângâniñetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yengâlen takawan yan umatñe yingimune hâhiwin nângâmâihât tewetsenñe me senje âlâlâhât ki ulityongowan ya nanngai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñaje nâhât yuwu nângâmâi. “Pauloje bukuyâhâtñe yâhâp hângânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yengât tewetsenñe menduhum yingiwon ya mem âwurem ari wañowot. Mem ari wañmutâ tewetsenñe nombotñe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hângânyotgomune yengâlen takamutâ tewetsenñe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtñe hângânyotgomune yengâlen takaowot. Sâp yan Titorje pilâm tatbe sâm otmu meme sâsâ tuhum hângânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetñe konohâk. Yakât otmâ nâje biwinañe nângâm otman meman yawuâk otmap. Yâkñe yawu manmap yakât otmâ yengâlen taka tewetsenñe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanngan.

¹⁹ Bukulipne, yeje den sâm aran yu nângâm nâhâtñe “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanngai mon? Nâmâ Anitâhât senñan yuwu sâmune nângâjet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetñaje hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyingiman yamâ yeje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim tânahonjetâ manmanyeñe kelihahâkgât nângâm otman. ²⁰ Nâje yengâlen taka girawu manñetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yenjahlâk nângâjetâ yahatmu nângâm bâleangim den belângen sâminiwi. Yawu otmâ kuk orangim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manñetâ mem teteyekbom me âlongo mannomai yakât nângâm mansan. Yakât otmâ manmanyenahât topñe yenjahlâk nângâm hâkñeje miangñai. Gârâmâ

nâñe taka girawu otyingiwom yakât yenjak nanngai. Yakât nâñgâmâk mansan. ²¹Yen nombotñaje emelâk ekñjaleangim imbilipyeñe me loklipyene betyenehen kionminiwi. Manman kinjon yawuya manñetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewua. Yawu manñetâ lohimbi belângen manmaine nenekñetâ bâlewua. Yawu otmu “Anitâñe Kiristohât lohimbi ki mâmâñe otyingimap,” sâñ sennenñan geñetâ añulaknom.

13

Kiristohât wâtñe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbuñe yengâlen takawom. Takamune lohimbine otmâ hilipgunmai ya sâñ hâreyingiwom. Otmu emelâk Moseñe den yuwu kulemgup ya lâum sâñ hâreyingiwom.

“Lok âlâñe ikñjiâk bukulpñe âlâ me âlâñe otmâ hilipgunomai ya ki sâñ hâreyingiwuap.

Lok yâhâp me amon kitâ yañe menduhuakmâ sâñetâ denyene konok otbuap yamâ nâñgâñetâ bonñe otbuap.” Yawu kulemgup.

Yakât otmâ takamune buku nombotñe meyekñetâ lohimbi âlâ me âlâñe otmâ hilipgunmai ya sâñ tetekñan tuhunñetâ sâñ hâreyingiwom.

²⁻³ Emelâk yengâlen yâhâpñe takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomappât ya âlâkuâk sâñmune nâñgâm biwiyenñan katñet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotñaje ândâpyene kârikñe otmu orotmeme bâlene otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotñe âlâñeâmâ sâp yakât kakñan otmâ hilipgunmai. Yawu otmâ gai yakât matñe hâhiwin topñe topñe teteyingimu umatñe kakñan manmâ gai. Umatñe yawu teteyingimawân Kiristohât wâtñe tetemu ekmai. Yâhâ nâñe Kiristohât sâtñetâ otmâ âi mem gan ya ekñetâ tâñetâ otmu yakât enñat yâhâp otmai. Yakât otmâ nâñe yengâlen taka lohimbi ya sâñ hâreyingimune matñe menomai yan Kiristohât wâtñe pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâñe yakât sâtñetâ otmâ âi meman yakât topñe nâñgâm henñenñunomai. ⁴ Bulâñanâk emelâk Kiristo mem howanân kuñetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtñetâ Ambone ikñe wâtñan mumunñambâ mem yahatmu tatmâ tihit otingimap. Nâñe yâk orop biwinetñaje hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâñe lohimbi hoñ bayingim lohotñan otyingiminiop yakât dopñeâk nâñe lohimbi hoñ bayingim lohotñan otyingim gan. Anitâñe ikñe wâtñan Kiristo mumunñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristone mâmâñe otñihimu yâk orop biwinetñaje kepeiakmâ konohâk otmu yengâlen taka topyene mem tetewom.

⁵ Yeñe Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim mansai me bia yakât yenjak nanñai. ⁶ Otmu nâñe yâkâlen biwinane kepeim wâtñan kinmâ âi meman yakât yeñe nâñgâñetâ bulâñe otbuappât biwinane mem mansan. ⁷ Yeñe orotmeme âlepñeâk otmâ manñetñat Anitâ ulitguman. Yawu manñetâ takawom yan ki sâñ hâreyingiwom. Yawu otmâ nâñe Kiristohât sâtñetâ otmâ âi meman yakât topñe ki tetemu lohimbi nâhât nâñgâñetâ gemapñe eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâñgâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe otmu tem lâuwangimai ya yengât herone nâñgâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yeñe Kiristohât tem lâum orotmeme âlepñeâk otmâ manñetñat Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwangim târârâhâk mannomai yan taka herone nâñgâyingim lohotñan otyingiwom. ¹⁰ Nâñe mem hewewenñe tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyenñaje tinâk kepeim mannomaihât aposolo sâñ katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyekbomgât ki sâñ nihiop. Yawu gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâyingim hâhiwin yingiwomgât nâñgâm inânñan girem den yu kulemgum katyingian.

Pauloñe den bâñe sâop.

¹¹ Bukulpñe, den bâñe yuwu sâñmune nâñgâm henñenñunet. Yeñe manmanyene kinjon ya pilâm kuwihakmâ herone nanngangim biwi konohâk otmâ manñetñat nanñan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboñaje wawaeyekmu biwiyene huruñ sâwuap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyenñaje kepeim mansai yeñe herone nannganginomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yañe nâñgâyingiai.

¹⁴ Kutdânenñe Yesu Kiristone tihityene otmu biwi nâñgân nâñgânyenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awoñnenñe Anitâñe mem hewewenñe tuhuyekmu buku orañgim tânahom mannomai. Otmu Wâtñetâ mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu ewe karañgim mannomai. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Galatia Pauloŋe Galatia yengât ekap kulemgum katyinjgiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyenye Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yengât nângâm nâŋe ekap yu kulemgum katyinjgian. Otmu bukulpine nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawangim mansainne yawuâk nângâyinjgai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawangim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokŋe ki sâŋ nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipne âi sâŋ yinjgiop yanje ki torokatmâ sâŋ nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nângânihim âi yu sâŋ nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awonŋenne, gike enŋatgeâk otmâ Kiristo hângângurâ giop. Giop yamâ nenŋe lok bâlenjahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâlenjahât paŋgoŋambâ holarŋnenehop. Yakât otmâmâ Anitâ heronje nângâwangim mepaem yâhânôm. Otmu Awonŋ, gâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipne yengât nângâyinjgim tihityenye otmutâ yanâmâ biwi nângân nângânyenŋe konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ yengât nângâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâwoman. Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hângângumu gemu yâkâlen biwiyenye katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkâŋ otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyenye âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârrikŋe. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondownân gâtŋe taka nângân nângânyenye mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelanŋatmâ biwiyenjan kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâŋmune nângâŋet. Nâŋe emelâk den sâŋ ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelanŋatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâŋ ekyongonjetâ nângâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâŋmune nângâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâŋ ekyongowan. Ekyongomune nângâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenjan katbi. Yamâ benŋe lok ondownân gâtŋe taka den yu kelanŋatmâ biwiyenjan kionŋbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yinjgimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanŋan.

¹⁰ Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbijne heronje nângânihiŋetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nângâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawangimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâŋ waŋŋu miop.

¹¹ Nine topne sâŋ ekyongomune nângâŋet. Emelâk den pat âlepŋe ya ekyongomune nângâwi. Den yamâ lok nombotŋe yengât lauyenjambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâŋe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârrikŋe. Yesu Kiristoŋe nâhât topŋambâek nângâek sâŋ biwi nângân nângânne mem pâronj pilâmu nângâŋmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nângân nângânne ki mem pâronj pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonjetâ nângâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekŋe Anitâhât nângâŋetâ yahalâkgât Yura nenŋe tâmbâlipnenŋe yengât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpine lok sihan orowâk manbinân nâŋe kârrikŋe otmâ dondâ wangiyeckban. Yakât otmâmâ lohimbijne nekŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotŋe Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyenye Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatŋetâ ya yengât mâtâp maŋuyinjgiwe sâŋ dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ aŋgoân meŋjahât tepŋambâ ki tetewan sâp yan nâŋe Kiristohâlen biwinanŋe kepeim hoŋ bawangiwomgât Anitâŋe sâŋ katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkŋe nângâmu ârândâŋ otmu nâŋe Kiristohât den pat pâku lohimbi yengâlen ari sâŋ tetem ekyongowomgât ikŋe nanŋanŋe mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakŋan nep topŋe katbe sâŋ lok âlâhâlen ari ki âikum nângâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipne Yerusalem kapiân manbi ya yengâlen gurâ ki ari âiyongom nângâwan. Kiristo ikŋak aposolo nep sâŋ nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan Petoro in ekbe sâŋ Yerusalem kapiân yâhâwan yanak yâk orowâk manmutŋe sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp

yan yâk otmu Kutdânenjahât imiņe Yakowo ya yetņiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senņan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matņe nihiwuap.

²¹ Nâņe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topņe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tiņi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yingim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yengâlen ki arimune enjakbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nâņgâwi yaņe ari lohimbî yuwu sâm ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâtņe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwereņeâmâ lohimbî kerekņe Kiristohât nâņgâņetâ bulâņe otmu biwiyeņe yâkâlen katņetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topņe yawu ekyongonņetâ nâņgâm Anitâ mepaewi.

2

Pauloņe Yesu Kiristohât aposololipņe yengâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâņe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yingim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakņan Anitâņe biwi nâņgân nâņgâne mem heweweņ tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunņe Kiristohât komot ya yengât kunlipyeņe orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâņe emelâk pâku lohimbî yengâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topņe nâņgâne sâm âinohowi. Otmu mâtâp manņunihimai sâm den ya topņambâek sâm tetem ekyongomune nâņgâņetâ keterahop. ³ Topņe yuwuhât yan. Nenņe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâņgâmunņe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenņe Tito, Girik gâtņe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâņgâwi. ⁴ Yawu gârâmâ lok perâkņaņe topnenņe mem tetene sâm nengât osetnenņan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpņe mem miwirikum hâkņe torehenņan undip tuhuwangine sâm kendâningiwi.

⁵ Kendâningim Kiristohât den pat âlepņe ya kelanņatne sâm otņetâ denyeņe ki nâņgâwin. Denyeņe ki nâņgâwin yakât otmâ hâkņe torehenņan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. ⁶ Otmu Yesuhât komotņe papatolipyeņe yengât nâņgâņetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenņe ekmapņe nâņgâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâņe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nâņgâmunne yahatmap, me ki nâņgâmunne gemap. Otbi yamâ yâk yengât wahap. Anitâņe konok biwinenņe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyeņaņe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâm ekyongomune ekbi. Emelâk Anitâņe Petoro mâmâņe otbangim âi sâm waņmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepņe ya kapi ambolipņe kâsikum yingiop. Yâhâ nâņeâmâ pâku lohimbî yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmâņe otnihim âi sâm nihiop. ⁹ Otmu den ya sâm ekyongomune nâņgâņetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyeņe manbiņe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hâņgânotgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tiņi tapi tatmâ arap yu ambolipņe yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbî yengâlen ari âiyetņe tuhuromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nâņgâyet. Bukulipnenņe nombotņe umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sâņetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât naņgait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Pauloņe Petoro hâme hârewaņgiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâmu nâņe Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoře Antiok kapi ari pâku lohimbî nombotņe biwiyeņe Kiristohâlen kathi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manņetâ Yakowohât bukulipņe Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoře yuwu sâm hâme hârewaņgiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbî orowâk sot nem mansai. Ya ki orotņe.” Yawu sâm hâme hârewaņņetâ bukulipņe nombotņaņe pâku lok yengât hâkyeņe torehenņan undip tuhuyekbiņe nâņgâm bâlewangimaihât pâku lohimbî ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipņe yengâlen torokalop. Petoře yawu olop yakât Yura lohimbî nombotņaņe ya ekâm pilâyekbi. Pilâyekņetâ Banawaņe yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otņetâ nâmâ âwurem ari topyeņe mem tetem nâņgâmunne dondâ bâleop. Yâkņe Kiristohât denņe tâņ tâņâk ki watmâ manbi. Petoře otmu bâleop yakât topņe teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyeņan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoře, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hâņgiņe ya pilâm, pâku lohimbî yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbîye Yura nengât orotmeme hâņgiņe otņetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhânomgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimbi. Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgupoy ya biwinenjan katmâ nângâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiñe Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmain. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenñeñe yeñe enğatyeñeak watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemguwî. Yamâ lok âlâ me âlâñe papatolipnenñeñe girem den âlâlâ kulemguwî ya lâunetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuapğât dop âlâ ki tap. Yâkñe Kiristohâlen biwiyeñe katnomaî yamâ Anitâñe yekmu ârândâñ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikñe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenñe katbin. Yâkât otmâ papatolipnenñe yeñğât girem den yakât nângâmunñe tãñât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenñe katbin yapâek bukulipnenñe Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayeñe orop sâminiwin, yeñğâlen torokatbin. Ya yeñğâlen torokatmâ papatolipnenñe yeñğât girem den ki lâuainğât Yura lok nombotñeñe nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâlenjan dâim ari katnenekmu otmunñe bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândâñ otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yeñğât orotmemeñe hãñgiñe ya watmâ ki otnomaî.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nângâñetâ keterahâkğât yuwu sâmunne nângâñet. Nâmâ papatolipnenñe yeñğât girem den bet pilâwan ya âlâkuak miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sãñetâ bonñe otbuap. “Anğoân Paulone papatolipnenñe yeñğât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâtñe yawu olop sãñetâ yanâmâ bonñe otbuap. Yawu gârâmâ topñe yawu ki tap yakâ. Anğoân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yañe ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmunne pesuk muop. ²⁰ Pilâmunne pesuk sâmu yanahâmâ Anitâñe nanñe hãngângumu ge nâhât kawean kinmâ yawu yâkâlen biwine katban. Biwine katmune yâkñe tânnohom manman kârikñahât pat kunihiop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanjan. Kiristo muop yan manman hãngiñe ya betbangim muop. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manman âiñe miop. Yakât dopñeak otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenñe yeñğât girem den hãngiñe lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristone mâmâñe otnihimu yâk orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinanñe kepeim hoñ bawanğim mansan. Kiristone wawaenenekmâ ge kawenenenjan kinmâ muop yakât ki nângâmune tãñât otmap. Yamâ yuwu nanjan. Papatolipnenñe yeñğât girem den lâumunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap mâne Kiristone ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipñe yuwu sâmunne nângâñet. Emelâk Anitâñe Yesu Kiristo hãngângumu ge nengât otmâ howanân kuñetâ muop yâkât den pat âlepñe ekyongomune nãngâm biwiyeñan katbi. Yanak benñe girawu otmâ sãp yiwerenñe yuâm lohotñe otñetâ Yura kapi ambolipñeñe yeñğâlen taka biwiyeñan kionmâ nãngân nãngãnyeñe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topñe wongât Kiristohât mâtâp bulãñe ya pilâm Yura nengât orotmeme hãngiñe ya watmâ mansai? Ya ki orotñe. ² Yakât yiwerenñe âiyongomune sãñetâ nãngãwe. Yeñe papatolipnenñe yeñğât girem den âlâlâ ya lâunetâ yanâmâ Anitâñe Wâtğât mâmãñahât Heak hãngângumu ge mâmãñe otyiñgiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nãñeâmâ Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nãngãñetâ bulãñe olop. Yawu nãngãñetâ bulãñe otmu Yesuhâlen biwiyeñe katbi yanâk Anitâñe Wâtğât mâmãñahât Heak hãngângumu yeñğâlen giop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sãwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyeñe katmâ Anitâhât Wâtğât mâmãñahât Heak yâkât wâtñan kinnetâ nãngân nãngãnyeñe mem pâron pilâyiñgimu Kiristohât mâtâp yawuak watmâ manbi. Yakât otmâ yeñe yiwerenñe wãtñenjanâk kinmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ olâk sãm oai ya ekmune ki dopñan oap. ⁴ Yâhâ anğoân Wâtğât mâmãñahât Heakñe mâmãñe otyiñgimu biwiyeñeñe heronñe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyeñe katbi ya imbiâk otmaiñât Yura nengât orotmeme hãngiñe ya pilãñet. ⁵ Yakât âlâku sãwe. Papatolipnenñe yeñğât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâñe ki mâmãñe otyiñgimu kulem topñe topñe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyeñe kepeiai yakât otmâ Anitâñe Wâtğât mâmãñahât Heak hãngângumu ge mâmãñe otyiñgimu kulem topñe topñe miai.

Awarahamñe olop yakât topñe

⁶ Yakât topñe teteãkğât Awarahamñe olop ya sãlikum ekñet. Yakât Mosenje kulemgupoy ya yuwu tap. “Anitâñe Awarahamğât pat kuwanğioy ya nãngâm yâkâlen biwiñe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâñe ekmu ârândâñ olop.” Yawu kulemgupoy. ⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen gâtñe me pâku lohimbi yeñğâlen gâtñe âlâ me âlâñe biwiyeñe yawu katmai yamâ Awarahamğât sen bulãñe mansai sãm Anitâñe nãngãyiñgimap. Yakât otmâmâ Anitâñe Awarahamğât pat kuwanğioy yakât bulãñe yen

orowâk menomai. ⁸ Yawu gârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâñe pâku lohimbî nombotñe biwiyenñe yâkâlen katmâ tem lâuwangñetâ tosayenñe pilâyingiwuap yakât emelâk inânñan nângâop. Ya nângâm Kiristo ki hângângumu giop yan ya nângâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe âlâñe tetem lohimbî hânñan kulemñan mansai ya menduhuyekmu manman âllongoân manmâ heronñe nângânomai.” ⁹ Mosenje yawu kulemguop yakât topñeamâ yuwu. Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe katmâ biwi yâhâp ki olopğât Anitâñe nângâwangñiop. Yakât dopñeâk otnom yamâ Anitâñe Awarahamğât pat kuwangñiop ya ambokunom.

Girem dengât topñe

¹⁰⁻¹² Otmu yakât torokatmâ sâwe. Mosenje yuwu kulemguop. “Lohimbî âlâ me âlâñe girem den yu tãñ tãñâk ki watnomai yamâ Anitâñe matñe umatñe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâñe sâmu Mosenje den yuwu kulemguop. “Lohimbî âlâ me âlâñe biwiyenñe Anitâhâlen katmâ denñe lâuwangñinomai yamâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguop. Girem den tap ya âlâku sâmune nângâñet. Ya yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâñe girem den ya tãñ tãñâk watmâ mannomainñeamâ manman kârikñan mannomai.” Yawu tap.

¹³ Yawu gârâmâ âlâñe girem den ya tãñ tãñâk watmu ârândãñ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikñe. Yakât nen kerekñe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nângâm Anitâñe Kiristo hângângumu ge sâreerenekmu howanân kuñetâ muop. Yakât Mosenje den âlâ yuwu kulemguop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonñetâ kinnomai ya yengğât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâñe matñe wañmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguop. ¹⁴ Yakât otmâmâ Yesu Kiristonñe nengğât toshât otmâ kawenenñan kinmu howanân kuñetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâñe Awaraham pat kuwangñiop yakât bulâñeamâ ikñe Wâtğât mâmâñahât Heak ya hângângumu ge mâmâñe otningimu manman kârikñan manmâ yâhânom.

Anitâñe sâmu kârikñe olop.

¹⁵ Nenñe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nângâñet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikñe otbuap. Ya bukuñe âlâñe kelangbatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotñe hârewuapğât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâñe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikñe. ¹⁶ Anitâñe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nãñe gâ otmu gâhât tepgan gâtñe âlâ tetewuap yet den yukât bulâñe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtñe tetem mannomai yen kerek yingiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamğât tepñan gâtñe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop yakât bulâñe yâkâlen teteop. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâñe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose wañop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakñan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den wañop yañe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapğât dop âlâ ki tap. ¹⁸ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Awarahamğât manman kârikñahât pat kuwangñim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikñe ya mene sâm Anitâñe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

¹⁹ Yawu tap. Yakât otmâmâ topñe girawuhât Anitâñe girem den Mose ekumu kulemguop? Topñe yuwuhât. Girem den yañe lok topnenñe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenñanñe manmâ otñetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunñe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamğât tepñan gâtñe Yesu Kiristonñe teteop. Tetem yan Anitâñe Awarahamğât pat kuwangñiop yakât bulâñe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâñe aneloñe hângângumu ge girem den Mose ekumu kulemguop. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâ ikñak ge Awaraham ekuop.

Lohimbî kerekñe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

²¹ Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâñe Awaraham den ekuop yañe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benñe topyetteñe ikñiâk ikñiâk. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den sâm kalop yañe manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop mâne yañak benñe girem den ya lâumunñe ârândãñ otbâp. ²² Yakât nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Miti den kândikum kulemguwi yan den âlâ tap yakât topñe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekñe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâñe mumuhât pat kuningñiop. Yakât kakñan Anitâñe manman kârikñahât pat sâm Awaraham kuwangñiop yakât bulâñe mene sâm Kiristohâlen biwinenñe katnomğât mâtâp teteop.

²³⁻²⁴ Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenñe katnehât Anitâñe hângângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yañe manmannenñe bâleñe ya mem tetekñan tuhumu

mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunŋe Yesu Kiristoŋe gem yapâ holaŋnenekbe sâam nengât sâam muop. ²⁵ Mumu yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe nenekmu ârandânŋ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman haŋgalakmâ manmâ yâhânôm.

²⁶ Otmu yeŋe yawu otmâ yâkâlen torokatŋetâ yanak Anitâŋe nanne baratne sâam meyhohop. ²⁷ Yawu otmâ toen mem katyekŋetâ yanâmâ manmanyenŋe bâlenŋe ya kon sâam pilâm Kiristohât manman ya haŋgalakmâ yâkâlen torokatbi. ²⁸ Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbî, me yen pâku lohimbî, me lok kutyenŋe orop, me kutyenŋe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristoŋe kunnenŋe oap yakât otmâ Anitâŋe nenekmu dop konohâk oain. ²⁹ Emelâk Anitâŋe Awarahamgât pat sâam kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop yakât bulâŋe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topŋe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâam katyehop.

4

¹ Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanŋe baratŋe mansain. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenŋe munomân nan baralipnenŋe nengât bât tosa ya yâkŋe galemgunomai. ² Gârâmâ nenŋe ŋaŋayenâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenŋe wawaeyekmâ thityenŋe otmai. Tihityenŋe otŋetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyenŋe yengât bât tosa ya yenâhâk galemguaknomai. Orotmemenenŋe yawu tap. ³ Otmu yakât dopŋeâk nen Yura lohimbîŋe lepat nâŋgân nâŋgânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnenŋe yengât girem den yakât amutgen manmâ gawin. ⁴⁻⁵ Otmu embâŋân Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe hâŋgâŋgumu gewuap yakât sâpŋe kalop. Sâpŋe kalop ya ekmu ârandânŋ otmu nanŋe hâŋgâŋgumu giop. Hâŋgâŋgumu gemu nen kerekŋe Anitâhâlen ari torokatmunŋe ikŋe nanŋe baratŋe sâam menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepŋan ge tetem girem den ya tâŋâk lâum manop. Yawu manmâ nenŋe girem den târârârhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sârerenenekmâ girem den yapâ holaŋnenehop.

⁶ Anitâ nanŋe holaŋnenehop yakât otmâ nenŋe Anitâhât nanŋe baratŋe otmâ mansain. Yawu nâŋgânehât Anitâŋe nanŋahât Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim “Awoŋnenŋe, kâwiâk nanŋe olon,” sâam mepaemain. ⁷ Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heronŋe nâŋgâwaŋgim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeŋe emelâk Anitâhât topŋe ki nâŋgâm orotmeme kiŋŋon otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyenŋe katmâ yakât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâam meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop.”

Pauloŋe Galatia ambolipŋe yengât nâŋgâm gorâwaŋgiop.

⁸ Emelâk embâŋân Anitâhât topŋe ki nâŋgâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâŋâtŋe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. ⁹ Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe tep âlep nâŋgâŋŋim meyekmu yakât topŋe ekâm nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. Yakât otmâ yiwerenêamâ topŋe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoŋ bawâŋgine sâam oai? Yaŋe manman kârikŋan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. ¹⁰ Otmu Anitâŋe yengât nâŋgâŋŋim ârandânŋ olâkgât Yura nengât orotmeme hâŋŋiŋe yuwuya watne sâam oai? Yeŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukŋe topŋe topŋe ya watmâ mansai ya ekmu dondâ bâleap. ¹¹ Nâŋe yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe olop ya bet pilâm orotmemenenŋe hâŋŋiŋe ya miwirikum watmaiâhât nâŋgâm gorânihiap.

¹² Nâŋe Yura nengât orotmeme hâŋŋiŋe ya pilâm yen pâku lohimbî mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeŋe topŋe girawuhât otmâ sâp yiwerenŋe pilânekâm Yura nengât orotmeme hâŋŋiŋe miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeŋe nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilâŋetgât nanŋan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâŋe yen orop sâp kâlêwâk manmâ Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeŋe tânnohom yan ki nâŋgâm bâlenihim hâkâŋ kakŋan otbî. Yâhâ aŋelo âlâŋe yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikŋak yengâlen takamu buku otbâŋgimbâi dop yawuâk buku otniwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuâŋgât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwerenêamâ girawuhât otmâ nâ pilânekasai? ¹⁶ Nâŋe yengât tepne nâŋgâm den bulâŋe ekyongowan. Yamâ yeŋe yiwerenŋe nâhâitŋe “nâŋgâm bâleningim mem ge katnenekbe sâam oap” nanŋai? Yakât nâŋgâmmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainŋe hioŋaknehât lok ondowân gâtŋeŋe taka biwiyenân kioŋbi. Yâhâ yeŋe pilânenekmâ yâk yengâlen torokatŋetâ yâk orop

mepaeneneknjētḡāt yengālen takawi. ¹⁸ Nāje tānyongowomḡāt dop ālā ki talop. Yāhā lok yaṅje biwi konohāk otmā tānahone sām yengālen takawi māne herone nāngāyinjimbām. Yawu ḡārāmā emelāk nāje yen orop manmā biwinenje kepeim manbin ya girawuhāt otmā biwinenje holanjakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengāt den pat ya nāngāmune umatje olop. ḡārāmā den umatje yu ekyongowe sām otmune umatje oap. Yen orop hāme konok mansain māne umatje ya kuwikbāin. Yakāt yiwerenje mātāp tetenihimu yengālen takawomḡāt nanḡan. Yakāt nāngām den ālāen hāum sāwe. Imbilipnennjaṅe naom mene sām hāliliakmā tatmā naom memai, yakāt dopṅeāk yeṅe Kiristohālen biwiyenjaṅe kepeim tem lāuwanḡinjētḡāt emelāk yengālen taka Kiristohāt den pat ālepne ekyongomune nāngānetā bulāṅe olop. Yawuāk torokatmā manṅeāt biwine yengālāk nāngām tan. Yakāt otmā yiwerenjeāmā Yura nengāt orotmeme hāḡḡiṅje ya lāune sām otṅetā yakāt otmā yāhāṅje witgum biwiyenje Yesuhālenāk kināḡḡāt den umatje yu ekyongowe sām biwine umatje oap. Yeṅe Kiristo betgumaihāt otmā gorā bāleṅe nihimu mansan.

Sara yet Haha yāk yetḡālen hāum sāop.

²¹ Yengālen ḡātṅe nombotṅaṅe Mosehāt girem den ya lāune sām otmaiṅe yakāt topṅe nāngānetā keterahāḡḡāt yuwu sāmune nāngāṅet. Moseṅe den ālā torokatmā kulemguop yakāt mātāp yuwu tap. ²² Awarahamḡāt nanyāhātṅe yāhāp teteowot. Nanṅe kunṅe yākāt kutṅeāmā Ismae. Yakāt topṅe yuwu tap. Awarahamṅe imbiṅe Sara memu yākālen nanyetṅe membuap yakāt Anitāṅe bunewāk pat kuyitḡiop. Yawu yamā ināk kāsi manowot. Yāhā Anitāṅe Awarahamḡāt den hikuop ya nelāmgumu ikṅe hoṅ bawa imbi, kutṅe Haha sām ya miop. Ya memu yākālen nanṅe kunṅe miop, yamā kutṅe Ismae.

Yāhā nanṅe ālā, kutṅe Isaka sām, yākāt topṅeāmā yuwu. Anitāṅe Awaraham imbiṅait yetḡāt pat kuyitḡiop yakāt ki nelāmguop. Otmu Saraṅe naom membuap sāop yakāt otmā manmā gam gam nanṅe miop. ²³ Yāhā nanyāhātṅahāt topyetṅe yamā ikṅiāk ikṅiāk oawot. Ālāmā, Ismae sām, yāhāmā Awarahamḡālen Hahaṅe imbiāk miop. Yāhā ālāmā, Isaka sām, Anitāṅe den hikuop yakāt bulāṅe Awarahamḡālen Saraṅe miop.

²⁴ Otmu Anitāṅe imbi yāhāp yu yetḡāt mātāp ikṅiāk ikṅiāk sām yitḡiop. Yakāt otmā yāk yetḡāt sen ya ḡurā yawuāk komot ikṅiāk ikṅiāk mansai. Yakāt topṅe yuwu nanḡan. Imbi kutṅe Haha yaṅeāmā hoṅ bawanḡiminiop. Yakāt otmāmā yākāt sen tetem sambe sambe otmā yawuāk hoṅ bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yāhāmā Arawia hānān pumṅe ālā tap, kutṅe Sinai, yan Anitāṅe girem den Mose wanḡop yakāt dop olop. Hahahāt sen yaṅe hoṅ bawa otmāi dop yawuāk Yura kapi ambolipṅaṅe Anitāṅe girem den kalop ya lāum manmai. Hahahāt dopṅe yawu.

Otmu Sarahāt dop yuwu. Yāhāmā Awarahamḡāt imbiṅe. Yakāt otmāmā yākāt sen tetem sambe sambe otmā hoṅ bawa ki mansai. Otmu Saraṅeāmā Yerusalem kapi āiṅe himbimān tap yakāt dop olop. Sarahāt sen yamā nen mansain yu. ḡārāmā kapinenje himbimān tap yan yāhā ambokunom. Yakāt otmā girem den hāḡḡiṅje lāunomḡāt dop ki tap. ²⁷ Yakāt otmā Anitāṅe sāmu poropete ālāṅe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kāsi, yuwu sāmune nāngā. ḡāṅeāmā naom ālā ki mion. Otmu naom membe sām ki hāliliakmā tatmā hāhiwin nāngāon. Yakāt otmuāmā ḡāhāt lokṅe imbi ondop memu nanṅe miop. Yakāt otmuāmā nāngārā gorāhihimapḡāt yuwu sāmune nāngā. Hāmbāi māne ḡāhāt sen yaṅe tetem sambe sambe otmā potḡahāt sen ya wangiyeknomai. Yakāt nāngām biwihe gemu herone kākṅan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakāt den ālā torokatmā sāmune nāngāṅet. Anitāṅe Awarahamḡāt sen tetem sambe sambe otnomaihāt pat kuwanḡiop ya yawuāk nanṅe Isaka kuwanḡiop. Otmu pat kuwanḡiop yakāt bulāṅe tetemu nen Yura lohimi otmu yen pāku lohimi dop konohāk otmā Awarahamḡāt sen mansain. Yakāt otmā imi ata me wārā tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetḡāt topyetṅahāt torokatmā sāmune nāngāṅet. Awarahamṅe Anitāhāt den ya nelāmgumu imbi hoṅ bawanḡiminiop ya memu naom ālā miop. Naom yaṅe pato olop. Otmu Anitāhāt Wātḡāt māmāṅahāt Heakṅe Sara māmāṅe otbanḡimu nanṅe miop. Saraṅe naom memu Haha nanṅaṅe yākāt nāngām mem ge katbe sām olop. Yakāt dopṅeāk yiwerenje lohimi girem den lāum mansaine nen ki lāum mansain yu nenekṅetā bālemu mem ge katnenekne sām otmāi. ³⁰ Otmu Saraṅe Awaraham yuwu sām ekumu lauṅan miop.

“Potne Hahahāt nanṅe Ismaeṅe ḡāhāt bāt tosa ki galemgumuapḡāt nanḡan. Nannetṅe Isaka yākṅak ḡāhāt bāt tosa galemgum manbuapḡāt nanḡan. Yakāt otmā watyelekdā ariyet.”

Yawu sām ekuop. Awarahamṅe Sara lauṅan miop yakāt dopṅeāk yeṅe otṅetḡāt nanḡan. ³¹ Otmu yakāt torokatmā yuwu sāmune nāngāṅet. Nenṅe Kiristohālen biwinenjaṅe kepeim mansainṅeāmā Sarahāt sen oain. Nāngāmune yawu oap. Yakāt girawuhāt otmā yengālen ḡātṅe nombotṅaṅe girem den lāum yan Haha sen otne sām oai? Kāmbukṅe, yawu ki otṅet.

5

Kiristoŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâpgumunŋe tosa teteningimapgât Kiristoŋe nengât sâm gem yapâek holaŋnenehop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holaŋyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hângiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nângâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nângâŋetâ tãŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgiwuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuanginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yengâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiuap.

⁴ Otmu yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândâŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe angoân tepŋe nângâm manman kârikŋahât mâtâp meyiŋgiop ya manguyiŋgiuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknenjahât torehenŋan undip tuhuangiwin me yen ki tuhuangiwi nenâmâ komot konok otmâ biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonŋmâ ârândâŋ tep âlep nanŋanŋim hoŋ bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe âwurem ge sârerenenekmu Anitâŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen angoân den pat âlepŋe ya nângâm Kiristohât tem lâum hoŋ bawanŋiŋetâ yekmune âilonŋo nandoroŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâŋe undip ki katyiŋgiop. Yakât otmâ sâp yiwerenŋeâm âlâŋe undip manguyiŋgiŋetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâŋe biwiyenŋan kionŋetâ denyeŋe in yawu nângâwi? ⁹ Bukulipne lok amonŋe yengâlen takawi? Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâumune nângâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândâŋ otmâ bau mem bâlemapgât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeâk yeŋe yâk yengât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetgât nanŋan. ¹⁰ Yâhâ yengât nângâm ki engat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nângâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋaŋe biwiyenŋan kionŋetâ biwi nângân nângânyenŋe itoŋ galon oap yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe Yura lok ya yŋgiuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiŋet sâm Yura lok nombotŋaŋe yengâlen takawi ya yengât topyerŋe âlâ sâumune nângâŋet. Yanŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâunŋet sâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuyiŋgim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyiŋgim mansan mâne, Kiristoŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nângâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yenjahât nângâm hâkyenjahât torehenŋan undip tuhuangiwi ya hârem pilakŋetgât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yengât manmanyenŋeâmâ âlâ. Yeŋe girem den lâunŋetgât Anitâŋe ki meyhohop. Yawu gârâmâ yenjahât ki nângâŋetâ yahatmu engatyerŋeâk otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenjahât nângâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nângâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yawu sâumune nângâŋet. Nenŋe biwinenŋaŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nângâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betbanŋimain. Yawu otmâ yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionŋmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nângâmain ya âlâku nângâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewen tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yengât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk engatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nângâŋet. Yeŋe engatyerŋeâk watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiŋŋon mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânângâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karanŋiminiwi, me karasuŋa tuhuangiminiwi, me weke mem yan sonŋo bau kombo neanŋiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyiŋgiminiop.

Nāngām bāleangiminiwi, otmu tepyeran tatmu kuk kānguruk orāngiminiwi. Otmu yerahāt nāngājetā yahatmu hionakmā kasa orāngiminiwi. ²¹ To kārikne nem biwi hālim otmā wahap ki orotne topne topne otminiwi. Orotmeme yawuya otmā mansai yāhāmā Anitāne manman kārikjahāt pat ki kuyingio. Yakāt otmā Kiristone yāhāpne āwurem gewuwāwān ikne kololān ki torokatnoma.

²² Yawu gārāmā lohimi nombotne Anitāhāt Wātāt māmājahāt Heakne māmāne otyingimu yuwu otmā manmai. Anitāne buku otyingio yakāt nāngām biwiyene sādruk sāmū herone nāngāwangimai. Otmu biwi nāngān nāngānyerane kepeiakmā konohāk otmu kaok nangangimai. Bukulipyerane senne ālālāhāt umburuk otmā pāin guin otmai ya yekmā neme kalem otyingimai. Yerahāt nāngājetā ki yahatmap. Otmu buku nombotne mem bāleyekjetā yakāt matne ki kāpekyingimai. Me sām bāleyinginetā yakāt nāngājetā ki sātne otmap. ²³ Lohimbi yawu otmaiyeāmā girem den kerek lāujetā ārandān otmap yakāt dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakāt torokatnā yuwu sāmune nāngājet. Nenne Yesu Kiristohālen biwinerane tināk kepeimenne Anitāhāt Wātāt māmājahāt Heakne māmāne otningiwuap. Yawu otningiwuap yanāmā nenne engatnennēāk ki watmā ihilāk mahilāk otmunne bālewuap. ²⁵ Yāhā yanēāmā biwinerane mem hewewen tuhunenehopgāt yākāt wātān kinmā mātāp sām ningio ya tān tājāk watmā manmā yāhānom. ²⁶ Otmu yerahālāk ki nāngājetā yahatmu hākyene mepaenomai. Otmu yerahāt ki nāngājetā yahatmu hionakmā bukulipyerane mem ge katyeknoma.

6

Bukulipnerne lohotjan otyinginom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sāmune nāngājet. Yene otjetā bāleākāt Satanne mem dāyekmap. Yawu gārāmā yengālen gātne ālā me ālāne otjetā bālewuap yanāmā yen nombotne Anitāhāt Wātāt māmājahāt Heakne māmāne otyingimu mansai yuwu otyinginomai. Yesu Kiristone hānān gem lohotjan manmā kuwiknenekmā mātāp meningio. Yakāt nāngām bukulipyerane lohotjan otyinginomai. Otmu yengu yawuāk otjetā bālemapgāt biwiyene galem orānginomai. ³ Nen lok bālepeāk kerek mansain. Yawu gārāmā yengālen gātne ālā me ālāne yene orotmemeyerahāt nāngājetā yahatmap yamā ombeyerane kāityongomap. ⁴⁻⁵ Nangai. Ālāku ambojan ambojan mannoma. Yakāt otmāmā yene buku ālāhāt topne ki ekmā kiwilinomai. Yene biwiyerahāt topne ālāku ikniāk ikniāk ekmā nāngājetā ārandān otmu herone otnomai.

⁶ Otmu papatolipyerane Anitāhāt den kāsikum yingim mansai ya in yawu tānyongonomai.

⁷ Bukulipne, ombeyerane kāityongompgāt yuwu sāmune nāngājet. Anitāne topnerne ekmā nāngāmap. Yakāt otmāmā kāitgunomgāt dop ālā ki tap. Yakāt otmā lohimbine wahap ālālā otnomai yakāt matne tān tājāk kāpekyingiwuap. ⁸ Yāhā lohimi ālā me ālāne yerahālāk nāngām senne ālālā ekmā biwiyene yan arimu ihilāk otnomai yamā sāp patoen Anitāne plāyekmu hemān kionomai. Yāhā lohimi ālā me ālāne Anitāhāt Wātāt māmājahāt Heak yākāt nāngām tem lāuwangim mannoma yamā māmāne otyingimu manman kārikjan mannoma. ⁹ Bukulipne, lohimi hewewenāk tānyongonom. Yawu otmā mannoma yamā Anitāne nāngāmu ārandān otmu sāp patoen yakāt matne ningiwuap. ¹⁰ Topne yakāt nāngām yuwu otnom. Bukulipnerane Kiristohālen biwiyerane kepeim mansai ya umatne topne topne teteyingiwuap yanāmā in yawu tānyongonom. Otmu nombotne belāngen pālāmne mansai ya yawuāk tānyongonom.

Den bāne sām hāreop.

¹¹ Bukulipne, yengāt pepa yu lok ālā ekumune kulemgua. Yu kulemgum yanak kiripi mem nihimu ninak pāne tālāwāk kulemguan bātne towatne yu ekmā nāhāitne “Den yu kulemguaop,” nāngānomai.

¹² Otmu den ālā emelāk yan yakālāk torokatmā sāwe. Yura lohimi biwiyene Kiristohālen katmā girem den lāum mansai bukulipyerane nāngāyinginetā yahalākāt yengāt hākyene torehenjan undip tuhuyingine sām yengālen takawi. Otmu yawuāk bia. Kiristone nengāt sām gemu howanān kujetā muop. Yakāt buku nombotne nāngājetā tānāt otmu nāngām bāleningimai sām Yura lok yākye yene hākyerahāt torehenjan undip tuhuanginet sām meme sāsā tuhuyeksai. ¹³ Yawu gārāmā lok yanē Mosehāt girem den lāum hākyerahāt torehenjan undip tuhuangiwine den kerehāk ki lāum mansai. Yawu gārāmā yene yawu tuhuanginetā bukulipyerane herone nāngāyinginetgāt meme sāsā tuhuyeksai. ¹⁴ Nāmā lok yawuya bia. Yawu gārāmā nāngānihinetā yahalākāt ki nanjan. Nāmā yuwu nanjan. Kutdānenne Yesu Kiristo nengāt sām gemu howanān kuwi. Kujetā muop yapāek yahatmā mātāp āine mem teteningio. Nāne yakālāk nāngām hāngāt wahap topne topne yakāt nāngāmune tānāt otmap. ¹⁵ Yakāt yāhāpne sāwe. Nen Yura lok hāknenerahāt torehenjan undip tuhuangiwine me yen pāku lok ya ki otbi nen kerekne biwinerane Kiristohālen katmā komot konohāk

otmâ mansain. Yawu katmâ manmunje manman ânje mem teteningimu himbingât pat mansain yakât nângâmune bulâje oap. ¹⁶ Otmu lohimbî biwiyeŋaje yawu nângâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâje we âlep nângâyiŋjim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâje Isirae sen bulâje nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâje Kiristo hoŋ bawanjim manmâ gan. Yakât otmâ mâtâp manjunihine sâam mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakŋan mansan. Otmu hâknan gut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâje hâhiwin ya witgum nihimaihât yeje lok yaŋe yeŋgâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeŋgât den nângâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenje, Yesu Kiristo tihitnenje otmaje biwi nângân nângânnenje mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeje,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yengât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpine,

¹ Yen Epeso kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nângânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâam âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heronje nângâyŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian.

² Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe engatyetŋeak otmâ nângâyŋgim tihityeŋe otmotâ biwi nângân nângânyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nângâyŋgim ulitguman.

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo, hângângumu ge nengât tosaŋhât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nângâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senjan tosa barahâk kinnomgât nângâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge nengât tosaŋhât otmâ mumbuap yakât emet inâŋŋan sâam kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenjaŋe kepeimunnje Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâam menenekmu mansain. Yakât nângâm yâkŋe emet inâŋŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâam kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâam nanŋe hângângumu giop yakât nângâmunŋe hâu sâsâ otmop. Yakât otmâ heronje nângâwangim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmop. Yakât dop sâamune nângâŋet. Nenŋe saru osomunnje sililij sâamap. Yakât dopŋeak Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâawuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahap topŋe topŋe, ehkeŋe ki ehkeŋe, himbimâ ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbim otmu pâku lohimbim hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapgât sâam kalop. Yawu gârâmâ emelâk embâŋâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbim nombotŋaŋe yeŋe nângân nângân watmâ yakât topŋe nângâne sâam pâpŋum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nângân nângânenŋe mem pâroŋ pilâningimu yakât topŋe nângâmmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem hengenjuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbim nengât hohtennŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapgât nângâm Anitâŋe yakât pat kuniŋgiop. Yakât otmâ pat kuniŋgiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapgât nângâm biwinenjaŋe mem mambotŋangim gawin. ¹² Otmu pat kuniŋgiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbim kerek nengât tihitnenŋe otbe sâam Yura lohimbim nengâlen tateop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronje nângâwangim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomgât nângâm engat yâhâp ki otmâin.

¹³ Kiristoŋe lohimbim kerek nengât tosanenjaŋhât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbim ekyongomunnje nângâŋetâ bulâŋe olop. Den pat ya nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenjaŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meykâmâ nine nanne baratne sâam manman kârikŋahât pat nen Yura lohimbim kuniŋgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hângângumu ge lohimbim kerek mâmâŋe otningiwuapgât sâam kalop. Yakât otmâ ya hângângumu yengâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. ¹⁴ Otmu pat kuniŋgiop yakât bulâŋe sâp patoen menom nângâm Kiristohâlen biwinenjaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kioŋmu pat yakât bulâŋe menom nângâm engat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâp patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnenekmu manman kârikŋan manmâ heronje otŋangim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtŋât Ambonjaŋe mâmâŋe otningimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbim orop biwiyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yengât den pat ya bukulpinaŋe eknohoŋetâ nângâm tep hero nângâyŋgian. ¹⁶ Yawu nângâm

Kutdânenne Yesu Kiristo âwânâit mepaeyelekman. Otmu Anitâne yuwu otyingâkgât ulit-guman. ¹⁷ Awonennenne Anitâ lanjinne Amboñane ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge yengât biwiyenjan kionjmu nângân nângânyene keterakyinjgiwuap. Yawu otmu Anitâne tihityene otmap yakât topñe nângâm hengenjum yâkâlen biwiyenjañe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâne yen orop menenekmâ ikñan torokatnenekmu herone kakñan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâñe menomgât nângâm biwinenne mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboñane ikñe wâtñambâek Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâñe otningimu wâtñan kinmâ Kiristohâlen biwinenjañe tinjâk kepeim manmain. Yene yakât nângâñetâ keterahâkgât nângâm Anitâ ulitguman.

Anitâne Kiristo mumuñambâ mem yahatmu yâkñe himbimân yâhâmu ikñe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristone Anitâhât hahit mem kinmâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun me sâtrje metñe topñe topñe hânân yu tai kerek yengât kunyene tatmap. Otmu emelâk embâñan Anitâne hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunne kunnenne tatmap. Otmu yawuâk kunnenne tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâne hân himbim ango kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenne tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkñe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâne sâp kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunne kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâmbisâp gât sâp kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâne mâmâñe otningimu Kiristo orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenñe honj bawañgimain yan yakât launje otmu kâñe bânñe yawu otmâ nep mewañjim manmunne ârândâñ merândâñ otmap.

2

Anitâne mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjañe kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâne ki mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katbi sâp yan yene orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yene engatyeneâk otmâ manman bâleñahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleñe amboñenjañe biwiyenjan kionjmu yakât amutgen manmâ tem lâuwañjim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkñe lohimbî belâñgen mansai ya yengât biwiyenjan gurâ yawuâk kionjmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkñe Anitâhât den kum orotmeme bâleñe otmai ya nenñe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekñe nenñe engatnenneâk watmâ biwinenjañambâ nângân nângân bâleñe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâne lohimbî kerek nenekmu ki ârândâñ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikñahâk tepñe nângâningim tihitnenne otmâ Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâkâlen biwinenne katbin yan Anitâne tosanenne pilâningim manman âñe ningimu yakât topñe nângâm biwinenne huruñ sâop. Otmu Anitâne yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayene pilâm manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâne mumuñambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenñe Kiristohâlen biwinenjañe kepeimunnje Anitâne kaok nângâningim tosanenne pilâmu biwinenne huruñ sâmu lohotñan manmain. Otmu sâp yupaek lohimbîñe yakât nângâñetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yene himbimân yâhâ manman kârikñan mannomaihât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm yehâhât nângâñetâ yahatmu hâkyene mepaemaihât yuwu sâmune nângâñet. Anitâ ikñahâk wawaeyekmâ tihityene otmâ Kiristo hângângumu ge yengât toсахât otmâ muop. Otmu yene Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâne tosayene pilâyingim manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yene wâtñenjan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yehâhât ki nângâñetâ yahatmu mepaeknomai. ¹⁰ Otmu yene Kiristohâlen biwiyene katbi sâp yan Ambonenne Anitâne manman âñe yingimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepñeâk otmâ tânahom mannomaihât sâp kalop.

Kristone nen lohimbî topñe topñe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kristone nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî mem menduhunenekmu komot konohâk otmunne ikñak kunnenne tatmap. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Emelâk yen pâku lohimbîñe Anitâhât topñe ki nângâwi. Yâhâ emelâk embâñan Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya Yura lohimbî nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenñe yengât nângâmunne gemu yuwu nângâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâknennahât torehenjan undip tuhuangimain. Yâhâ yen pâku

lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunje belângen manmâ hâkyenjahât torehenjan undip ki tuhuangimai. Yakât otmâ Anitânje hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.” Yengât yawu nângâminiwin. Otmu hâknennjahât torehenjan undip tuhuangiminiwin orotmeme yañe ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nângâmune tâñjat otmâp. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeñe Kiristohât topñe ki nângâm belângen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboñe ikñak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosanennjahât otmâ kawenenjan kinmu kuñetâ muop. Muop yan yeñe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyingiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâñe yen orop kaok nângâningimu biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjimain.

Yâhâ emelâk embânjan Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu Yura papatolipnenjañe yeñe nângân nângân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenñe den ya lâum yen ketetyekmunje yaehen manñetâ yen orop kasa kârikñe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yeñe undip kârikñe olop. Yawu gârâmâ Kiristone tosanennjahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristone tosanennjahât otmâ kawenenjan kinmu howanân kuñetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâñe kerek nengât kaok nângâningimâp. Otmu nenñe biwinenñe sânduk sâmu buku oranjimain. ¹⁷ Kiristone yawu otningiop yakât den pat anjoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nenñe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yingim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenjan kionmâ yen orop mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjañe kepeimain. Yawu otmunje Kiristone mâtâp mem teteningimu âwâñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbiñe yen pâku lohimbi yekmunje kasa kârikñe otmu keterakmâ ikñjâk ikñjâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenñe yen orop manman bâlenjambâ keterakmâ orotmeme bâlenje pilâm Anitâhâlen biwinenjañe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâñe menenekmu ikñe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nângâñet. Hân aim saran lâum kânângâmunje kinmap yañe Kiristohât aposololipñe otmu poropetelipñe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakñan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yañeâmâ lohimbi menduhamkâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânângâmunje njiwiñ njiwiñ sâm kinmap yañeâmâ Kiristo ikñjahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakñan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunje emet ya âilonjo kinmap yakât dopñeâk nenñe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtñan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukñe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâñe ikñe opon kâmbukñan ge tatminiop yakât dopñeâk ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenjan tatmâ mâmâñe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oranjim manmâ yâhânom.

3

Anitâñe Paulohât nângân nângânñe mem pâron pilâwangiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim Anitâhât komolân torokatñegât Anitâñe ikñjahâk nângânihim aposolo âi nihimu mem manan. Âi ya mem Kiristo hon bawangim yâkât den pat âlepñe ekyongoman. Den pat âlepñe ekyongomune lok nombotñe den ya nângâñetâ gemu bet pilâm pâi emetñan mem katnekñetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâ nângâm gaop ya nângâmune keterahâkgât nângân nângânne mem pâron pilânihimu nângâwan. ⁴ Otmu den yakât nângâmune biwinambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya pâñe tâlâwâk kulemgum katyingian yu ekmâ nângânomai. ⁵ Emelâk embânjambâek Anitâñe lohimbi âlâ me âlâhât nângân nângânñe ki mem pâron pilâyngiop. Yakât otmâ den yakât pâpñuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den ya mem Kiristohât aposololipñe otmu poropetelipñe nengât biwinenjan katmu nângâmain. ⁶ Den yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Nenñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yen pâku lohimbi ekyongomunje nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjañe kepeim mansai. Yawu manñetâ Anitâñe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunje sâp pato tetewuawân Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâñe ningimu mem Yesu Kiristo orop herone kakñan tatbisân.

⁷ Anitâñe ikñe erjatñeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtñan kinmâ Kiristohât lohimbi hon bayingim yâkât den lohimbi kâsikum yingiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nângâmune

gemu Anitâhât lohimbî yengât amutyenjan mansan yawu nângâmune otmâp. Yamâ nâje mem bâleyekminiwan yapâek Anitâje menekmâ âi sâam nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbî ekyongom gan. Yakât yuwu sâamune nângâjet. Kiristorje wawaenenekmâ tihitnenje otmu manmannenjahât bulâje teteningimu biwinnenje huruŋ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topje nennjahâk nângâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunne Anitâje nenekmu ârandâj otmu manman kârikjahât pat kuningiwuap yakât den sâam holaŋmâ pâku lohimbî ekyongomune nângâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboŋaje nen Kiristohât lohimbî kerek mem hewewenjuhunenekmu Kiristohât den pat sâam haok tuhunom. Yawu otmom yan Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât bulâje topje topje tetemu aŋelolipŋaje ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nângâm emelâk embâŋâmbâek yâkŋe lok âlâ me âlâhât nângân nângânyenje ki mem pâron pilâvingiop. Yakât otmâ den yakât topje pâpŋuwi. ¹¹ Yawu otmâ ikŋe nângân nângân watmâ sâpŋe ekmu ârandâj otmu Kutdânenje Yesu Kiristo hângângumu giop yan den yakât bulâje teepo. ¹² Nenne Kiristohâlen biwinnenŋaje kepeim Anitâ pahâk ulitgumunne nângâningiwuap. Yakât nângâm nenje biwi yâhâp kakŋan ki ulitgumom. ¹³ Nâje Kiristohât den pat kâsikum yingimune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenŋaje kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotŋaje pâi emetŋan mem katnekjetâ manmâ gan. Nâje yengât nângâm hâhiwin kakŋan mansan yakât nângâm yene kârihem kinmâ biwiyenje ki orotok sâuwapgât nanŋan.

Kiristorje wawaenenekmap yakât Pauloŋe kulemguo.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbîje Kiristohâlen biwiyenŋaje kepeim Anitâhât komolân torokatjetâ nen Yura lohimbî orop biwinnenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât aŋelolipne topje topje himbimân tatmai otmu âliwahap topje topje hânân yu kalop, ehekŋe ki ehekŋe, kerek nengât manmannenŋe Awonŋenenje Anitâ ikŋjak ningimu manmain. Yâkŋe nine nanne baratne sâam menenekmu mansain yakât nângâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboŋaje koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpŋumap. Yawu tatmap yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmâp. Otmu nâje yengât nângâm yâk ulitgumune ikŋe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋaje tiŋâk kepeim tem lâuwangim mannomai. Yawu otjetâ yâk orop biwiyenŋaje kepeiakmâ konohâk otmâp yakât dopŋeâk bukulipŋenje orop biwiyenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orangim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristorje wawaenenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋjetâ muop yakât topje nângâjetâ keterakyiŋim hengenŋuâkgât Anitâ ulitguman. ¹⁹ Yengât yawu ulitguman. Yawu gârâmâ Kiristorje wawaenenekmap yakât topjambâek nângâm metenomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ yene yâkâlen biwiyenŋaje tiŋâk kepeim manŋetâ yanâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâje otyiŋgiwuap. Mâmâje otyiŋgimu manmanyenjahât bulâje âlâlâ teteyiŋgimu Kiristorje wawaeyekmap yakât topje nângâm hengenŋunomai. Manmanyenjahât bulâje teteyiŋgiwuap yakât dopŋanâk âi mem Anitâ hoŋ bawangim manmâ yu yakât ki pâpŋunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe mâmâje otningim yâhâwuap. Yakât otmâ nenje Kiristo hoŋ bawangim nep âlâlâ memunne yakât bulâje tetewuap nângâmmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nângâm Kiristohâlen biwinnenŋaje kepeim hoŋ bawangim manmunne bulâje âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonŋanâk.

4

Kiristo hoŋ bawangim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâamune nângâjet. Nâje Kiristohâlen biwinenŋaje tiŋâk kepeim hoŋ bawangim yakât den pat lohimbî kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotŋaje nângâjetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekjetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nângâjetâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakŋe biwiyenje mem hewewenjuhunu yapâek Kiristohâlen biwiyenŋaje kepeim mansai. Yakât otmâ yakât den ya tiŋâk lâum manŋetâ lohimbîje manmanyenŋe ekjetâ ârandâj olâkgât nanŋan. ² Otmu yenjahât nângâjetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ bukulipŋenje orop ewe karangim mannomai. Yawu manmâ buku nombotŋaje nângâm bâleyiŋginomai yan biwiyenŋaje kepeiyekmâ lohotŋan otyiŋginomai.

³ Sâp yiwerenje yuâmâ biwiyenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâamâmâ tihit orangim biwi sânduhân mannomaihat nanŋan. ⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak ikŋjak mem hewewenjuhunenekmu Kiristohâlen biwinnenŋaje kepeim yakât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunne Kiristo ikŋjak âwurem ge menenekbuapgât nângâm biwinnenŋe mem manmain. ⁵ Kutdânenŋeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yakât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katnenekjetâ Kiristo orop biwinnenŋaje kepeiakmâ konohâk otmâp yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonŋenenŋeâmâ Anitâ ikŋjak

kunnenje pato tatmap. Otmu Anitâje wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân ajelelöpje tai otmu hânân âliwahap topnje topnje kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtjan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristoje iknjâhâk biwinennjahât topnje ekmâ nângâmap. Otmu Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumu ge biwinennjan tatmâ mâmâje otningimâp. Yawu otningimu manmannenjahât bulâje iknjiâk iknjiâk teteningimâp yakât dopjanâk âi topnje topnje mem Kiristo hoj bawangimain. ⁸ Den yan yunje emelâk lok âlâje Anitâhât den kulempuop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbinje hoj bawanginetgât yâkne meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâje otyingimu âi menjetâ yan bulâje âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulempuop. Den ya ekmâ yuwu nângâmain. “Anjoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nângâmain. ¹⁰ Otmu mumunjambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenje tatmâ mâmâje otningimu yâkât lauje, otmu kâinje bâteje yawu otmâ hoj bawanginom. Hoj bawangim yâkât den pat sâp haok tuhmunje hânjan kulempuan ariwuap. ¹¹ Yâkne mâmâje otningim âi iknjiâk iknjiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotjanje lohimbî belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje nângânomaihât kut aposolo sâp âi ningiop. Yâhâ lok nombotjeâmâ nen tânnonojetâ lohimbî Kiristohât den pat âlepne orowâk kâsikum yinginomgât kut bawapi sâp yingimâp. Yâhâ lok nombotjeâmâ Anitâhât biwinjan den âlâlâ tatmap ya sâp holañmâ lohimbî ekyongonomaihât kut poropete sâp âi yingimâp. Yâhâ lok nombotjeâmâ Anitâhât lohimbî yengât kunlipyeje manmâ yâkât den kâsikum yingim galemoyongonomaihât kut pasto sâp âi yingimâp. Yâhâ lok nombotjeâmâ pasto tânyongom lohimbî den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâp âi yingimâp. ¹² Yawu gârâmâ nenje Anitâ nannjahâlen biwinenjanje tinjâk kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbî orop tânahom manmunje manmannenje kelihakbuap. ¹³ Yawu otmâ biwi nângân nângânnenjanje menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoje hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunje Anitâje nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴ Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nimnaom titipâje bukulipyenje orop engalân giangim âwâ mâmâlipyeje yengât den kum ari malon manmai. Yeje yakât dopjeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Nenje wanja mem saru kakjambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemâp. Yawu otmâ wanja ya mem kopa kopa tuhumâp. Yakât dopjeâk lok perâkjanje Kiristohât den kelangatmâ den perâkne topnje topnje kâityongomai. Yawu otmâ nângân nângânyenje mem hâlim milim tuhunjetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeje biwiyenje galemahom manjetâ manmanyenje kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵ Bukulipyenje orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâj tânjâk watmâ den bulâjeâk alahunomai. Yawu otmomai yan manmanyenjahât bulâje tetem gap ya wangim bulâje pato tetewuap. Otmu Kunnenje Kiristoje manop yawuâk manne sâp yâkne olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât nângâm yuwu sâmune nângâjet. Hâkneneâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâje ikne engatjeâk otmâ hâknennjahât torehenje âlâ âlâ kalop ya watmâ âi ambonjan ambonjan tuhumi. Yawu otmâ manmannenje tetemu âlepne manmain. Aiop, Kiristoje kunnenje tatmap. Otmu nenjeâmâ yâkât lauje, otmu kâinje bâteje otmâ hoj bawangim manmain. Yawu otmâ manmunje yâkne ikne hahit ningimu mem yâkât den tinjâk laum bukulipnenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunje manmannenje kelihakmu mannom.

Anitâje manman âinje ningimu mem mansain.

¹⁷ Otmu yengâlen gâtnje lohimbî nombotjanje pâku lohimbine otjetâ bâlemâp yawu manmâ otjetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâje Kutdâhât sâtgât otmâ kuyinginetgât yuwu sâmune nângâjet. ¹⁸ Pâku lohimbî belângen manmainje yeje nângân nângânyenje bâlenje ya watmâ omoj kâlehen manmai. Otmu Anitâje manman âinje nen ningimu mem mansain. Yakât topjahât pâpumu biwiyenje kârikne otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ¹⁹ Otmu eknâleangim orotmeme kingojo mangoj otneâk nângâmai. Yawu otmâ anjunerjahât ki otmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ nenje Kiristohât den ekyongomunje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem laum orotmeme âlepneâk otjetgât yâkât den bulâje kâsikum yingimunje nângâm gai. ²² Emelâk yeje nângân nângânyenje tânjâk ya watmâ senje âlâlâ ekjâlem otjetâ dondâ bâleminiop. Yawu manjetâ nângân nângânyenje gulip malap otmu manmanyenje dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâlenje otmâ mansai yanje mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilânetgât nanjan. ²³⁻²⁴ Yawu otjetâ yanâmâ Anitâje biwiyenje mem hewewenj tuhum nângân nângân âinje, ikne yawuya, biwiyenjan katbuap. Nângân nângân âinje biwiyenjan katbuap ya watmâ yâkât den tem lauwangim

biwiyenye galemgum henngemum mannomai. Yawu manñetâ manmanyenye kelihakmu Anitâñe yekmu ârandân otbuap.

²⁵ Nenne Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyenye kurihiakmâ manñetâ manmanyenyañe tawi tawinje otmagât orotmeme bâlenje ya betgum pesuk pilâm den bulâñeak alahum tohit oranjim mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âla me âlâñe mem bâleyekñetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oranjimomai. ²⁷ Yawu otmâ Satan Manman Bâlenje Amboñahât mâtâp mañguwañginomai. ²⁸ Yenje lohimbi komborâ ekyongonjetâ ki kombo tuhunomai. Yâkñe âi mem manmâ yapâ hâmenje mem yenje tânahom nombotñe kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. ²⁹ Den hako ki sahanjinomai. Otmu bukulipyenyañe biwiyenye galemahom kârihem kinñetgât mem hewewer tuhuyekmâ den lohotñan ekyongonomai. ³⁰ Anitâñe meyekmâ manman kârikñahât pat kuyinjiop. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâñe yinçimu menomai. Yakât nângâm engat yâhâp otmahât ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mem hewewer tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe tep bâle nângâyinçimappât orotmeme bâlenje ki tâtâem otmâ mannomai. ³¹ Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâlenje hâiaknomai. Otmu ki nângâm bâleanjinjetâ biwiyenye ñasin otbuap. ³² Yâhâ yenje Kiristohâlen biwiyenyañe kepeim manñetâ Anitâñe tosayenye pilâyinçimap yakât dopñeak bukulipyenye orop tosayenye pilançinomai. Yawu otmâ ewe karanjim lohotñan oranjimomai.

5

Manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwañjim mannom.

¹ Anitâñe wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yenje gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenyañe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ² Kiristonje biwiñyañe kepeinenekmâ ikñe manmanñe ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâñahât tem lâuwañjim kawenennan kinmu kuñetâ muop. Yawu otninçiop yakât Anitâñe nângâmu ârandân olop. Otmu yenje gurâ yawuâk bukulipyenye orop biwiyenyañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjimomaihât nançan.

³ Yenje manman bâlenje pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwañjim mansai. Yakât otmâ ki eknâleançim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyenye yengât senje âlâlâ ki eknâlenomai. ⁴ Yâhâ orotmeme kinçop otnomai yanâmâ ançun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyenye yengât senyenjan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahanjinomai. Yawu otmâ bukulipyenye yengât nângâm Anitâ mepaenomai. ⁵ Lohimbi nombotñenye senje âlâlâ eknâlem biwiyenye yanâk kinmu yakâlâk nângâm manmai. Lohimbi yawu manmai ya yengât Anitâñe nângâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenyañe kepeim mepaemai yawu otmâp. Lohimbi yawu otmâ manmanñe lohimbi kâwâ konda otmâi orop Anitâñe manman kârikñahât pat ki kuyinçiwuap. Yakât otmâ yâkñe Kiristo âwâñait orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âla me âlâñe den imbiâk sâm engatyenjan geñetâ orotmeme bâlenje yakât nângâñetâ bulâñe otmagât yuwu sâmune nângâñet. Orotmeme bâlenje âlâlâ sâm aran yu lohimbinje otnomai yanâmâ Anitâñe kuk otyinçimu matñe amokjan yinçimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenyañe ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yenje Anitâhât pâpgum omoñ bâlenjan manminiwî. Yawu gârâmâ ikñe lançinñenye biwiyenjan pilâmu Kutdâhâlen biwiyenyañe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâlenje bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manñetâ manmanyenye kelihakmu yakât bulâñe âlepñeak tetewuap. Yawu tetemu Anitâñe manmanyenye ekmu ârandân otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yenje manman girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârandân otbuap yakât nângâm kiwilim otmâ lohotñan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbinje omoñan ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yengât manmanyenyañemâ tawi tawinje. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjimomai. Yâkñeâmâ yok pilâm orotmeme bâlenje topñe topñe oranjimai. Yakât nângâm ançulakmaingât otmâi yakât ki alahumain. Yâhâ nenñe yu me yakât nângâmunñe han sâningimâp yakât topñe tetekñan tetemu ekmâin. Yakât otmâ yâkñe orotmemeñe bâlenje yakât nângâñetâ han sâyinçimu bet pilâñetgât yenje den ekyongom engatyenjan genomai. ¹⁴ Den ekyongonjetâ nângâñetâ han sâyinçimu yanâmâ yâkñe manmanyenahât topñe tetekñan tetemu eknomai. Yakât nângâm kep yuwu meñetâ nângâmâin.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunçambâ yahatne. Yawu otmunñe Kiristohât lançinñenye biwinennan pilâmu han sâningiwuap.”

15-17 Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem biwiyenjan katmu nângâñetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manñetâ Kutdâñe yekmu ârandân otbuap yakât nângâm kiwilim biwiyenye galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotñenye Anitâhât topñahât pâpgum orotmeme bâlenje topñe topñe otmâ

mansai. Yâhâ yenjeâmâ yâkne otmâi yawu ki otnomai. Yenjeâmâ orotmeme âlepne orotgât mâtâp teteyingimu lohimbî buku otyinginetâ yâkne manmanyenye ekjetâ ârândânj otbuapgât nanġan.

¹⁸ Otjetâ bâlemapgât to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmânġahât Heakne biwiyenġan tatmâ mâmânġe otyingîakgât nânġâm mannomai. ¹⁹ Yawu manjetâ biwiyenġan tatmâ mâmânġe otyingîuwap yanâmâ biwiyenye herone otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yenje Kutdânenġe Kiristo orop biwiyenġe kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ wuân me wuân teteyingiwuap yan Awonnenġe Anitâ herone nânġâwangim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwangim bukulipyenye orop ewe karakmâ buku oranjim mannomai.

Imbilipyenye yengât sâop.

²² Imbilipyenye yengât yuwu sâmunne nânġânet. Kutdânenġe Kiristonje yengât kunyene tatmap. Yakât otmâ yenje ewe katmâ loklipyenye yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmunne nânġânet. Kiristonje ikne lohimbî nen sâreerenekmâ kawenenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu mumuġambâ yahatmâ kunnenne tatmu nenne yâkât amutgen manmain. Yakât dopneâk imbilipyenġe wuân me wuân otmâi yan loklipyenye yengât amutgen manmai.

Loklipyenye yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipyenye yengât yuwu sâmunne nânġânet. Kiristonje ikne lohimbî nen wawaenenekmâ tosanenġahât otmâ kawenenġan kinmu kuġetâ muop. Yakât dopneâk imbilipyenye yengâlen biwiyenġe kepeim tihityenye otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nânġânet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbîne yâkât senġan tosa barak kinmunġe menenekmâ onomlipne sâm ikġan torokatnenekbuap. Yakât nânġâm tosanenġahât otmâ kawenenġan kinmu kuġetâ muop. Otmu nenne manman bâlenġambâ keterakmâ yâkâlen biwinenġe kepeimain yakât topne sâm tetemunġe yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekjetâ Anitânġe tosanenġe pirim salatak tuhuningimu yâkât senġan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristonje ikne lohimbî nen nânġâningim tihitnenġe otmap. Yakât dopneâk loklipyenġe imbilipyenye nânġâyingim tihityenye otnomai yakât yuwu sâmunne nânġânet. Lok âlâ me âlânġe hakyenġan umatne wuân me wuân tetemapgât hâkyenġahât tihitne otmâ galemahom manmai. Yakât dopneâk loklipyenġe imbilipyenye yengât nânġâm tihityenye otmâ galempongom mannomaihat nanġan. Yâhâ loklipyenġe imbilipyenye yengât nânġâyingimai yamâ yenġahât nanġangimai yawu oap. ³¹ Den yan yuġe emelâk Anitânġe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlânġe âwânġe mâmânġe pilâyelekmâ imbiġahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Mosenġe den kulemguop yaġe topne âlâlâ miop. Yakât nânġâmune topne âlâ yuwu miap. Kiristonje ikne lohimbî nen orop biwinenġe kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyenġe yenġahât nanġangimai yawuâk imbilipyenye yengât nânġâyinginomai. Otmu imbilipyenġe loklipyenye ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyenye yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyenye yengât yuwu sâmunne nânġânet. Yenje âwâ mâmâlipyenye yengât sâtyenġan tem lâuyingim manjetâ Anitânġe yekmu ârândânj otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitânġe girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemguop.

“Yenġe âwâ mâmâlipyenye yengât nânġâyingim denyenġe lâum manjet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotne âlâlâ Mose ekumu kulemguop yamâ inâk sâop. Yâhâ topne katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyenġe lâum manjetâ Anitânġe nânġâyingimu yanâmâ sâp kâlêwâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyenye yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyenye yengât yuwu sâmunne nânġânet. Nan baralipyenġe tepyene bâlema kuk otmaihât ki mem ġin gondondoġ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galempongom heġenġunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotġan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmunne nânġânet. Kiristonje yen orop manmu yâk hoġ bawangimbâi yakât dopneâk lok kunlipyenye ewe katyekmâ tâġ tâġâk hoġ bayinginomai.

⁶ Yâhâ âi ya galemġenye yekmu ârândânj olâkġâlâk nânġâm hâkyenġak ki tuhunomai. Âi

ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâj tâjâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinjak tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hoj bayingiaim sâm otnomai yamâ Kutdânenne hoj bawanjinomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmunne nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâne lok kunlipyeje yengât nep meyingimai me yeje âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenneje âi memai ya ekmu ârândârj otbuap otmuâmâ hâmerje âlepne yingimu menomai.

Lok kunje papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunje papato yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapne lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp patoen yâkne lok kerek nengât biwinenne ekma âlâku iknjâk iknjâk dopnennen matne kâpekingiwuap. Yakât otmâ hoj bawalipyejeje kunlipyeje ewe katyekmâ lohotjan hoj bayingjetâ benne kunlipyejeje gurâ topne âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeje Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtjan kinmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimi ekyongomunne nângâmai hât lok bâleneje mâtâp manguningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât hoj bawalipne, weke bâlene, emet amboje, senduk banearâ, susun, âi weke, senje âlâlâ sâtne metne topne topne, ya kerekne mâtâp manguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanne biwiyenjan kionmâ perâkne topne topne kâityongomaggât Anitâne wât yingimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinjetâ Satanne hoj bawalipne orop mem ge katyekne sâm hâum pâp gum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâne âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâne sâm lohimi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tihit oranjim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepne lohimi ekyongonetâ nângânetâ biwiyene huruj sâekgât mâtâp teteyingiwuap yan hewewenjak ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât hoj bawalipneje yengât manmanyene mem bâleyingimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenane tinjak kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yingimu mem Kiristo orop herone kakjan manbisâihât nângâm enjat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimi kâsikum yinginetâ nângânomai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyene mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyingimu den ya nângânetâ keterakyingim henjenjuwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimi kerek yengât nângâm haonmâ ârândârj Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwinan katmâ mâmâne otnihimu Kiristohât den pat âlepne pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângânetâ keterakyingiwuapggât yeje Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwian. Kâsikum yingimune lok nombotjanne nângânetâ gemu bet pilâm pâi emetjan mem katnekjetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâne den pat âlepne lohimi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihio. Yakât otmâ nâne tem lâuwangim den ya pahâk ekyongom ki lohotne otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Pauloje den bâine sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenje âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhâlen biwinane tinjak kepeim hoj bawanjim mansap. Otmu nâne bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topjambâek ekyongomu nângânetâ biwiyene huruj sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeje Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenane tinjak kepeim tem lâuwangim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyingim tihityene otmutâ biwi nângân nângânyejeje kepeiakmâ konohâk otmâ huruj sâekgât ulitguman. Bâinj.

Nâ bukuyeje,
Paulo

Pilipi

Pauloŋe Pilipi yengât ekap kulemgum katyŋgiop.

O bukulpine,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netje Yesu Kiristo hoŋ bawanŋim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbî manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yengât nângâyingim netje ekap yu kulemgum katyŋgiat. Otmu yengât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânnohom mansai nângâmune yawu oap yakât nângâyingimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yengât nângâm Anitâ mepaep.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetje enŋatyetŋeâk yen nângâyingim tihityenŋe otdomawot. Yawu otmotâ biwi nângân nângânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâmbâk gâekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yengât nângâm Anitâ mepa sanŋan otbanŋim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yengâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâmbâk tetem ekyongomune nângâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâk Yesuhât den pat âlepŋe ya sâmbâk haŋ tuhummune lingarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewerŋe tuhuyekmu haonŋmâ ârândâŋ biwiyenŋaŋe hikunekmâ tânnohom gai. Yakât nângâm biwinanŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yengâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanjak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâmbâk gewuap yanâmâ yene yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyŋgimu yene heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk ariŋetgât nângâm.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpine, torokatmâ yuwu sâmbâk nângâŋet. Nâ biwinanŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nângânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâmbâk nihiop yu biwinanŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nângâŋetâ tâŋât otmapgât nâŋe sârerekmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâmbâk ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nângâŋetâ keterakmu bulâŋe yengâlen teteâkgât den ya topŋambâk sâmbâk holaiŋmâ biwiyenŋan kionban. Yawu otyŋgimune nâhât hâkâŋ otmâ yanjak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonŋmâ ârândâŋ Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nângâyingim tihityenŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yene tânnohom gai. ⁸ Bukulpine, Yesu Kiristoŋe yengât haonŋmâ ârândâŋ tep âlep nângâyingim. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nângâyingiman. Den yu sâmbâk Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâmbâk ulitguop.

⁹ Yene biwi nângân nângânyenŋaŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâliŋe otmap. Anitâŋe ekmu yawu otmap ya yehâhâk ekmu kiwilim yan nângân nângânyenŋe keterakmu nângâm heŋgenŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otyŋgimu manman âilonŋo lonŋo yakât bonŋe yengâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbî nombotŋaŋe manmanyenŋe ekmu Anitâ heronŋe nângâwanŋim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâmbâk yanâmâ yene yâkât senŋan koko salehâk otmâ anjun bia kinnomai.

Paulo pâi emetŋan manopgât Kiristohât den pat sâŋetâ lingarakmâ ariop.

¹²⁻¹³ Roma yengât tembe lâlulipyenŋaŋe yu ya otnihitâ mansan yakât nângâm hilipgumaihât topne yu sâmbâk nângâm heŋgenŋet. Nâŋeâmâ Yesu hoŋ bawanŋim yâkât den pat âlepŋe ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâlulipyenŋaŋeâmâ lohimbî nombotŋe den ya nângâm lâlulipienŋe imbiâk nâ mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yene biwiyenŋe ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetŋan katnekŋetâ mansan yakât topŋe tembe lâu otmu lohimbî nombotŋaŋe nângâne sâmbâk oai yanjak nine topŋe otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nangai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansanâke yamâ benŋe ki lohotŋe oan yakât otmâmâ bukulpine nombotŋaŋe nângâŋetâ biwiyenŋe hewewerŋe oap. Biwiyenŋe hewewerŋe otmu yanjak biwi nângân nângânyenŋaŋe Kutdânenŋahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya nâŋe ekyongomune

nāngājetā bulāne olākgāt āi sām nihiop, yakāt nāngām lok nombotņajeāmā nā hikunekmā tānnohom mansai. Tānnohom yawuāk den pat ālepņe ya ekyongom mansai. Yāhā nombotņe ālāneāmā lohimbiņe nāhāt nāngājetā gemu yerjahāt nāngājetā yahalākgāt lok sensenān kinmā Yesuhāt den pat ālepņe ya ekyongom mansai. ¹⁷Yawu otmā hākyeņajak āi ya tuhum mansai. Yāhā nombotņe ālāneāmā den pat yai yamā nāhāt hāhiwin amokņanāk nāngāek sām sātyeņajak yai.

¹⁸Yawu otmāmā topņe yu me ya yakāt, biwi perāk oai me, me Anitāhāt tem lāum oai me, me topņe girawu me girawuhāt manmā Yesuhāt topņe ya sām ekyongoai. Yakāt nāngāmune tānjāt otmāp. Yesuhāt den pat ya sāņetā harj sām ariap yaņe konohāmā bulāne oap. ¹⁹Bukulipne, yeņe nāhāt otmā haonmā ārāndāņ Anitā ulitgum mansai. Yawu ulitgum manņetā Yesu Kiristohāt Wātġāt māmāņahāt Heakņe māmāņe otnihimu yākāt tem lāuwāņim hāhiwin kakņan manmune yan biwine houņ sāwuapġāt dop ālā ki tap. Yakāt otmāmā biwi hero nāngām manmā yāhāwom.

²⁰Otmu biwinaņe yuwu naņan. Kiristohāt den pat ālepņe ya lohimbi topņe topņe yākņe nāngājetā bonņe tetyeņġiākgāt naņan. Yakāt yāhāņe yu torokatmā sāwe. Nāhālen wuān ālepņe tap? Nā girawu me girawu tuhuneknomai? Hāhiwin nihinomai, me nohoņetā mumbom yamā in yakā. Yākņe Kiristohāt nāngājetā gemap sām yakāt konok gorāņihiap. ²¹Otmu Anitāņe nāhāt torokatmā, “Man,” sāwuap yanāmā Kiristohālen biwinaņe kepeim mepaem yāhāwom. Yāhā Anitā ikņak umutne memu mumbom yan gurā manman kārġkņan manmā yāhāwom. ²²Yawu gārāmā āi sām nihiop ya torokatmā tuhum manbom, me mum himbimān yāhāwom yakāt nāngāmune ki teteap. Nāngām biwi yāhāp oan. ²³Yakāt nā biwinaņe yuwu naņan. Yiwereneāk mum yanāmā Kiristo orop torokatmā manbehāt naņan. Yawu naņan yamā mumbomān yāhāņe tānyongowomġāt mātāp ālā ki tetewuap yakāt nāngām yeņġāt gorāņihiap.

²⁴⁻²⁵Yakāt otmā yeņe biwiyeņe Yesu Kiristo witgum kepeim hoņ bawāņim manmā yāhāņetġāt nāņe yeņġālen taka tānyongowom. Yakāt nāngāmune uroņ uruhāk oap. Anitāņe nāngāņihimu nāņe yen orowāk sāp kālep manmā ikņahāt topņe nāngām hengġum biwiyeņe Yesu Kiristohālen hikuņetā kinmā yāhāekġāt den kāsikum yingiwom. Den kāsikum yingimune nāngām biwiyenān katmā yapā gātņe biwi heroņe pato nāngām mannomai. ²⁶Yawu gārāmā yeņe nāhāt biwiyenāņe hikunekmā Anitā ulitgum mansai yakāt bulāneāmā holaņekņetā yeņġālen takawom. Takamune yen orop eņakmā heroņe otmā Kiristo mepaenom.

²⁷Bukulipne, den umatņe ālā sām tetemune nāngāņet. Nāņe yeņġālen ki takawom otbuawāmā patyeņeāk nāngāwom. Yakāt otmāmā yuwu manņetġāt naņan. Yeņe manman ālepņeāk manmā yāhāņetā lohimbiņe manmanyeņe ekmā Kiristohāt den pat ālepņe nāngājetā hāumu biwiyeņe yākālen katņetġāt naņan. Yawu otmā yeņe biwiyenāņe Kiristohālen hikuakmā konohāk otmā tānahom mansai ya yawuāk torokatmā mannomai. Yakāt den pat ya nāngāmāmā tep hero nāngāwom. ²⁸Otmu torokatmā sāwe. Anitāņe yen wawaeyekmā māmāņe otyingim gamap. Yeņe yakāt nāngām mitihāt kasaņe taka mem ālālā tuhuyeknomai yanāmā kiņgityenāhāt ki otmā biwiyeņe orotok sāwuap. Yeņe orotmeme yawuya torokatmā mannomai yamā yākņe yekmā yuwu nāngānomai. “Anitāņe bulāņanāk komot yuāmā māmāņe otyingimu ki lohotņe otmā mansai. Yawu gārāmā mem ge katyeknomġāt dop ālā ki tap. Yāhā nenāmā Anitāņe mem ge katnenekbuapġāt dop.” Yawu nāngānomai. Yawu otmā yāhānomai yakāt yāhāņe yu torokatmā sāwe. ²⁹Anitāņe mātāp yuwu sām katyingiop. Yeņe biwiyeņe Kiristohālen katmā tem lāuwāņim mansai. Yakāt otmāmā mitihāt kasaņe mem ālālā tuhuyekņetā sātġum mansai. Sātġum manņetā yekmā yan Kiristohāt nāngājetā yahatsap. ³⁰Yen Anitāņe mātāp sām katyingiop ya watmā sātġum manmā gai yawuāk nā gurā sātġum manmā gan. Otmu yeņġālen puwāk taka āi mewān yan mitihāt kasaņe hāhiwin ningiwi ya naņgai. Yāhā yiwereneāmā āi ya torokatmā mem mansan ya gurā naņgaiāk. Otmu Anitāņe mātāp sām katyingiop yakāt otmā kasalipyeņe takāņetā yekmā yan kiņgityenāhāt ki otmā eņġat yāhāp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristoņe himbim pilām hānān ge lok otmā huruņ huruņ manop.

¹Bukulipne, den ālā āiyongowe. Biwi nāngān nāngāņeņe Kiristohālen katmā yākāt wātņan kinmā mansai. Yakāt otmā yākņe yeņġāt tep ālep nāngāyingimu biwiyeņe huruņ sām mansai me bia? Otmu Anitāņe ikņe Wātġāt māmāņahāt Heak hāngāngumu gem mem hewewen tuhuyekmu tep ālep naņġaņim mansai me bia? ²Biwi nāngān nāngāņeņe Anitā yet Kiristo kepeyelekmā manņetġāt naņan. Yawu manmā tep ālep naņġaņim biwiyenāņe konohāk hikuakmā manņetāmā nāņe aņġoān biwi heroņe nāngāyingiwan ya wangim nāngāyingiwom. ³Otmu torokatmā sāwe. Yeņahāt ki nāngājetā yahatmu hākyeņe

mepaenomai. Yâhâ yeŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu bukulipyeŋe yeŋgârâmâ nâŋgâŋetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeŋe manmanyenahâlâk ki nâŋgânomai. Bukulipyeŋe herone kakŋan manŋetgât nâŋgânomai. ⁵ Yesu Kiristoŋe ikŋahât nâŋgâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benŋe Kiristoŋe ikŋahâlâk ki nâŋgâm manmanŋe alilop. ⁷ Yâkŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatŋe ya kon sâŋ pilâm lok nengât towatnenŋe hanŋalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok hoŋ bawanŋim yâkŋe den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotŋan manmâ ikŋe manmanŋe ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuŋetâ sâtŋum muop. ⁹ Yâkât otmâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiŋe Kiristohât nâŋgâmunŋe yahalâkgât nâŋgâm Anitâŋe kutŋe âlâmâ “Kutdâ” sâŋ kunop. ¹⁰ Kutŋe yawu sâŋ kunop yâkât otmâ nen hânân yuân gâtŋe, me himbimân gâtŋe, me hân kâlehen gâtŋe nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâŋ kalop. ¹¹ Anitâŋe nengât sâŋ Yesu hâŋgângumu hânân ge kutdânenŋe otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekŋe menduhuakmâ Yesuhât nâŋgâmunŋe yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânom.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yâkât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ angoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeŋe nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwerenŋeâm nâŋe yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeŋe angoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotŋe otmâ manŋetgât nanŋan. Yawu otŋetâmâ Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekbuap yapâ yeŋe yâkât tem lâum hoŋ bawanŋinomai. Yâkât otmâ yen Anitâŋe himbingât pat kuyiŋgiop yâkât bulâŋe menom sâŋ yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe kepeim manŋet. Yawu gârâmâ enŋatyenŋe kâityongomu imbiâk nenŋe wâtnenŋanâk manmâ bulâŋe menom nâŋgâm hilipgumaihât huruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ tem lâum mannomai.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu Anitâŋe yekmâ nine nanne baratne bulâŋe koko salehâk mansai sâŋ den âiân ki katyekbuap. Yâkât otmâ yeŋgâlen umatŋe topŋe teteyiŋgiuap yan Anitâ ki sâŋ bâlewanŋinomai. Me lok bâleŋeŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakŋan ki sahanŋim kuk kâŋguruk oranŋinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyenŋe ya ekmâ yan nâŋgâm bâleyiŋim hakyenŋan sânomaihât dop âlâ ki otbuap. Yeŋe yawu mannomai yâkât dop kum sâwe. Omoŋ bâleŋan emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yâkât dopŋeâk manman kârikŋahât den ekyongonŋetâ biwiyeŋan laŋinŋe pilâm Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. ¹⁶ Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristoŋe yâhâŋe âwurem gewuap yanâmâ anŋan ki nihinomai. Nâŋe yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristoŋe ekmâ nâhât nâŋgâmu herone otbuap.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk papatolipnenŋe Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gâim katbanŋiminiwi. Yâkât dopŋeâk yeŋe manmanyenŋe ki alitmâmâ benŋe Anitâ hoŋ bawanŋim gawi. Hoŋ bawanŋim gaŋetâ yan mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai. Otmu papatolipnenŋane noniŋ bulimakao gâim katbanŋiminiwi yâkât kakŋan wain toŋe moseleŋetâ bâiŋe gemu yan Anitâŋe nâŋgâmu ârandân otminiop. Yâkât dowâk nâ nohoŋetâ hepne moseleakmâ gemu bâiŋe ârandân otbuap. Nohomai sâŋ manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâŋe nekmu ârandân otbuap. Yâkât otmâmâ yen orop biwinenŋeŋe hikuakmâ konohâk otmâ herone nâŋgânom.

Timoteohât topŋe

¹⁹ Bukulipne, tepne nâŋgâyiŋgiman. Yâkât otmâmâ Kutdânenŋe Yesuŋe nâŋgânihimuâmâ bukunenŋe Timoteo in yawu hâŋgângumune yeŋgâlen takawuapgât nanŋan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yâkât eknohomu biwinane herone nâŋgâyiŋgim manbom. ²⁰⁻²² Otmu Timoteohât topŋe sâmunne nâŋgâŋet. Lok nombotŋe nâ orop mansain. Yâk yeŋgâlen gâtŋe Timoteo konok nâ orop biwinetŋeŋe hikuakmâ konohâk otmu yeŋe manman âlonoŋân manŋetgât nâŋgâŋemait. Yamâ lok nombotŋeŋe yeŋahâlâk nâŋgâm Yesuhât âi ya hâkâŋ kakŋan tuhum mansainŋeâm yeŋgâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topŋeâm ikŋeâk tap. Yâk orop netŋeâmâ nanŋe âwâŋeŋe tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yeŋe den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ya kâsikum yiŋgim gait. Yen gurâ yâkât topŋe nanŋaiâk. ²³ Yawu gârâmâ Roma lokŋe girawu otnihinomai yâkât sâŋetâ nâŋgâm yanâmâ Timoteo in yawu hâŋgângumune den mem yeŋgâlen takawuap. ²⁴ Yawu gârâmâ Kutdânenŋeŋe nâŋgânihimu holanŋekŋetâ yeŋgâlen takawomgât nanŋan.

Eaporitohât topŋe

²⁵ Otmu lok âlâhât sâwe. Yeŋgâlen gâtŋe Eaporito nâ tânnohoâk sâŋ hâŋgângunŋetâ takaop. Taka âi tânnohop yâkât yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâŋe âi umatŋan kinmâ gamune yan taka

penenihimu biwinetnje konok otmu tânahom miti âi yu tuhumm gait. ²⁶⁻²⁷ Yawu gârâmâ yâk kundat pat emelâk tetewangimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunje hân kumbâp. Yamâ Anitâje “Ki katnehâk” sâmu gârâmâ hâmerje kinop. Sâp yan nâ pâi emetjan katnekjetâ hâhiwin kakjan manmâ gan. Yakât kakjan Anitâje nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâmu Eparatorito ya mesek sâtjambâ mem henjenjguop. ²⁸ Mesek sâtjan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yeje Eparatoritohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yengâlen takawehât nanjap. Yakât otmâ in yawu hângangumune takamu ekmâ biwiyenje herone otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk herone nângâwom. ²⁹⁻³⁰ Yengâlen takamu tep âlepnje nângâwangim Anitâ mepaem herone pato otbanginomaihât nanjan. Yeje tânnohone sâmu yan hângangujetâ taka kaweyenjan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanje ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakjan nep tuhumm gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yeje yâk otmu lok nep yawu tuhumi ya yengât nângâjetâ yahalâkgât nanjan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nângâjet. Kutdânenjanje tihitnenje otmâp. Yakât otmâmâ nângâwangim biwiyenjanje herone otmâ mannomaî. Otmu biwiyenje galemahom manjetgât emelâk den kâsikum yingiwân. Yâhâ sâp yiwerejeâmâ yawuâk sâmu ekyongomune nângâjetâ keterakjetgât ki horatneksap. Ya yâhâpne sâmune nângâjet. ² Lok nombotnje, lok perâkneâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyenje torehenjan undip tuhumm hilipguangim mansai. Otmu “Yengu nenje oain yawu otjet” sâmu meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkne. Yâhâ topyenje nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Soso bauje kapi hawangum sot ihilâk nene sâmu pâinmai. Yakât dopjeâk lok perâkne yuje loggât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâkyekjetâ yâk yengâlen ari torokatjetgât sâmu hohetyenjan takai. Yawu gârâmâ yeje galemahom henjenjgum mannomaî. ³ Lok yawuyajeâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknenje torehenjan undip tuhuangimunje yanâmâ Anitâje nenekmu ârandâj otmâp,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâje yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otningimu yapâ gâtjanje yâk mepaemunje nângâmu âlonjo otmâp. Otmu Yesu Kiristone manman kârikjahât pat kuningiop yakât nângâm herone otmâ mansain.

Yakât torehenje sâwe. Hâkgât wahap yu me yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyenje torehenjan undip tuhuangiminiwi yamâ in hâk tâjâlân otbi. Yâhâ yakât bulâjeâmâ nenje biwinenjanje Kiristohâlen kepeim manmunje yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmunje ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topje topje yanje manman kârikne ningimâp mâneâmâ yakât nângâmunje dopjan otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benje papatolipnenjanje yeje engatyejeâk watmâ girem den âlâlâ kulemguiwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâje bukulipne kerek wangiyekban yakât topje sâmu tetemune nângâjet. Nâ Isirae amboje, Benyamingât senâmbâ gâtje. Mejnâje menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâje sâpjanâk hâkne torehenjan undip tuhuwi. Yâhâ orotmeme-nenje tâmbâje ya kerek njanambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yanjak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenje yengât girem den ya aksisihâk topjambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikje. Yâhâ lok nombotjanje girem den yakât nângâjetâ gemap sâmu yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenjanje nângâjetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerejeâmâ yakât nângâmunje tâjât otmâp. Nâje Kutdânenje Yesu Kiristohât topje nângâm yâk orop biwinetnje konohâk olâkgât nanjan. Yakât otmâmâ Anitâje nenekmu ârandâj olâk sâmu hâkgât wahap topje topje yakât nângâmunje tâjât otmâp. Nângâmunje tâjât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkne âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenje sâmune nângâjet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâje nekmu ârandâj otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikje. Yakât otmâmâ ya bet pilâmunje pesuk yap. Topje yakât otmâ biwinanje Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtjanje Anitâje wawaenkmâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwâjahât sât lâum manmanje ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopjeâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanjan. Yâhâ yâkneâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâje otnihimu tem lâuwangim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuwân Anitâje mumujambâ mem yahatnekbuapgât nanjan.

Anitâñe mâtâp sâm ningiop yamâ tâñ tâñâk watmâ yâhânóm.

¹² Bukulipne, yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. Nâñeâmâ Kiristoñe manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapñe bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristoñe menehopgât otmâ ikñe manmanñe âlepñe manop yawuâk manbehât nanñan. ¹³⁻¹⁴ Nâñe Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâñe himbingât pat kunihio. Yakât bulâñe membomgât orotmeme hâñiñe ya bet pilâm mâtâp sâm nihio. Ya tâñ tâñâk watbom. Ya tâñ tâñâk watmâ yâkâlen biwinâñe kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâñe nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenñe mâtâp ya watmâ manmunñe tipinñe âlepñe oap nen kerekñe den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât den yukât hâkâñ otmâ yuwu mon nâñgânómâi. “Nenâmâ emelâk Anitâñe orotmemeñeñe ekmu ârândâñ olop. Yakât otmuâmâ topñe girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomâi yamâ Anitâñe topyene mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benñe torokatmâ yuwu sâm mune nâñgâñet. Anitâñe mâtâp sâm ningiop ya watmâ manmunñe nenekmu ârândâñ olâkgât ya pâñan ki pilâm âlângen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânóm.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomâi. Otmu lok âlâ me âlâñe topyene kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ kâityongomaihât yene sen galemâk otmâ mannomâi. Sen galem manmâ topyene mem tetenomâi. ¹⁸ Yesuñe manman âilongo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyañe nâñgâñetâ bulâñe biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwereneâmâ ya yengât nâñgâmmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpñe sâwe. Yâkñeâmâ den pat âlepñe ya nâñgâñetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeñe kionñe yakât nâñgâñetâ yahatmap. Bâe, yakât nâñgâm anulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nâñgân nâñgânyenñe hângât senñe âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâñe matñe âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekyinñiwuap. Kâpekyinñim hemân panyekmu kionñe hâhiwin kakñan manmâ yâhânómâi. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapineneñe bulâñe yamâ himbimân tap sâmain yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenñe Yesu Kiristoñe âwurem ge menenekbuap yakât biwi nâñgân nâñgânnenñe kilik kilik sâmu mambothanñinom. Yâkñe mem sârerenenekmâ manman kârikñan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikñe wâtñe pato tatbangiap yakât dopñeâmâ yuwu. Yâkñeâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunneneñe pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtñe pato nandoroñe tatbangiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkñeñe tatmâ kon sâm bumbulele otmap yakât dopñeâk yâkñe hâknenñe yu mem kon pilâm hâk âñe ningiwuap. Ikñak mum yahatmâ hâkñe âñe miop yawuya yâñe mem ikñan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nâñgân nâñgânnenñeñe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânóm.

¹ Bukulipne, tepne nâñgâyingim yakât tohowe sâm oan. Anitâñe âi sâm nihio. Ya tâñ tâñâk lâum denñe kâsikum yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmenñe nihiwuap. Denñe kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nâñgân nâñgânyenñe kepeim manmâ gai yakât nâñgâm tepne herone dondâ nanñan. Otmu yene Anitâñe mâtâp sâm yingio. Yakât bulâñe gulip otmagât kârihem manmâ yâhâñetâ ârândâñ otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkñe nep pawarakmâ hionjahowot yakât sâñetâ nanñan. Yamâ girawu otmâ hionjahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyeñe Kiristohâlen torokatñetâ tânahom den pat âlepñe ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingio. Pat kuyingim manman kârikñahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topñe yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutñe Sisikusi, ekuñetâ yuwu sâm ekyotgoâk “Hionjaksawot yakât Anitâñe nâñgâmu ki ârândâñ oap. Yawuâmâ kâmbukñe. Biwi nâñgân nâñgânyenñe Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekuñetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekñe Kutdânenñehât nâñgâmâmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe herone otmâ hikuakmâ manñet. Yakât yâhâpñe witgum sâwe. Kutdânenñeñe yu me ya otyingim gamap yakât nâñgâmâmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nâñgâm manmâ yâhânómâi.

⁵ Otmu Kutdânenñeñe menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpñe utâpñuap. Yawu gârâmâ yehâhât ki nâñgâñetâ yahalâk. Lok nombotñeñe yekñetâ ârândâñ olâkgât lohotñanâk manmâ buku konohâk orangim mannomâi.

⁶ Anitâŋe tihityeŋe otmâp yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yan manmanyenŋe keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otŋetâmâ Anitâ biwiyenŋe ekmapŋe mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yeŋahâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâŋe biwi sânduhân katyekbuapŋât wâtŋe tatbaŋgiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâiŋe yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepŋanâk otmâ manbi ya lohimbine nâŋgâŋetâ âlepŋe nanŋe olop yawuâk yâhâpŋe torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâleŋe malene yawuya ki sahaŋginomai. Yawu otŋetâmâ lohimbi belâŋgen mansaiŋe yekmâ lok mulunŋe, me lok esepŋe, me lok lumbeŋe yeŋgât yawu sânomai. Yâhâ uwawapŋe bia otneâk nâŋgâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oraŋginomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹ Emelâk nâŋe yen orowâk manmâ yu me ya âiŋoŋgo loŋgo otŋetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenŋan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Amboŋaŋe biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topŋe

¹⁰ Nâŋe emelâk embânân pilâyekban yakât kakŋan yeŋe yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpŋât pâinŋetâ bialop. Yuâmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yakât nâŋgâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekŋetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ mâtâpŋât tewetsenŋe tânnohom katŋetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nâŋgâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nâŋgânihiwi yakât ki yan. Nâŋgânihiwi yakâ. Sâp yiwerenŋe senŋe âlâlâ yu me ya dopŋan tatnihiap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe tetenihiimu yan nâŋgâmune ârândâŋ otmu Anitâ ki sâwangian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senŋe âlâlâ ki tatnihimawân yan nâŋgâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbaŋgiman. Yakât nâŋgâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyenŋe loggât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otŋetâ yan hâhiwin yingiminiwi. Yakât dopŋeâk nâŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâp yakât topŋe nâŋgâwe sâm hâhiwin kakŋan manmâ gan. ¹³ Yakât topŋeâmâ yuwu. Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otnihimu manman topŋe topŋe tetenihiimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâ kepeinekbi sâp yan yeŋe yu me ya tânnohowi yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topŋe nanŋai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ya sâm bukulipyenŋe ekyongom kapiyenŋe hâlâŋmâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipŋe nombotŋe nâŋgâŋetâ bâlemu hioŋakmâ ahowi. Hioŋakmâ ahonŋetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipŋe Yesuhâlen torokatbiŋe ki tânnohowi. Yeŋe konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakŋan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawamgum manban yan gurâ yâhâpŋe yeŋahâk tânnohonŋetâ manban. ¹⁷ Yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋeŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nâŋgâwan. Yâhâ sâp yiwerenŋe yawuâk nâŋgâm mansan. Yeŋe tânnohonŋetâ Anitâŋe matŋe yingiwuap yakâlâk nanŋan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yeŋe Eparatoriŋe wanŋi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnenŋe Anitâŋe orotmemenŋe ekmu âlepŋe olâkgât hotom uminiwi. Uŋetâ yan nâŋgâyingiminiop. Yakât dopŋeâk yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nâŋgâyingimune ârândâŋ oap. ¹⁹ Yâhâ yeŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanŋan. Anitâŋe haoŋmâ tihitnenŋe otmâ gamap. Otmu yeŋe yu me yakât pâinŋetâ dopyenŋan yingiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonŋenŋeŋe wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât heronŋe otmâ mepaem yâhânom.

Pauloŋe den bâiŋe sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâŋe den âlâ nanŋan yu sâmune bâiŋe pesuk sâek. Bukulipyenŋe Yesu Kiristohâlen torokatbiŋe yeŋgât amutgen mansai ya yeŋgât nâŋgâyingian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaiŋe yawuâk nâŋgâyingiai. ²² Otmu Roma lok kunŋe pato, kutŋe Sisa sâm, yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋe hioŋakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yanŋe gurâ yeŋgât nâŋgâyingiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmâpŋe yen kerek biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

Kolosai **Pauloŋe Kolosai yengât ekap** **kulemgum katyinjgiop.**

O bukulpine,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denŋe lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoŋnenŋe Yesu Kiristohât aposolo lok sâam katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nângâyinjgim ekap yu kulemgum katyinjgiat. Kutdânenŋe Anitâŋe tihityene olâkgât yuwu sâam ulitgum gamait. “O, Awoŋnenŋe, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nângâyinjgiuwat. Tepge nângâyinjgim tihityene otdâ biwi nângân nângânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâam gaekgât nanŋait.” Yawu sâam ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkŋe topŋe yukât sâam Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenŋe himbimân yâhâm manman kârikŋan manmâ yâhânom yakât Anitâŋe bunewâk pat kuniŋgiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepŋe ya nângânetâ bulâŋe otmu biwi nângân nângânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikŋe komolipŋenŋe biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nângâwit. Yawu nângâm yanak Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe mepaem gamait.

⁶ Anitâ ikŋahâk tepŋe nângâningiop yakât den pat âlepŋe ya emelâk ekyongomune nângâm mem biwiyenŋan katmâ manmâ gai. Yawu nângâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katŋetâ kinmap yakât yene topŋe nângâne sâam enŋat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopŋe nângâm mem alitŋetâ bonŋe yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenŋe Eparanŋe Yesuhât den ya biwiŋenŋe kepeim âi ya tuhum manmapŋe Yesuhât topŋe sâam ekyongop. ⁸ Yawu sâam ekyongomu nângânetâ bonŋe otmu Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyinjgiop. Mâmâŋe otyinjgimu yanâmâ buku konohâk oranŋiwi yakât den pat sâam eknongop.

Kolosai ambolipŋenŋe Anitâhât topŋe nângâm heŋŋenŋet sâam Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumait. “O Anitâ, gâŋe biwiyenŋan kiondâ gike topge otmu nângân nângâŋe ya nângânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hângângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâron pilâmu gike nângân nângânân manmâ yâhânomai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipŋenŋe Yesu Kutdânenŋahât den lâum manmâ ganŋetâ bonŋe yâk yengâlen tetemu manmanyenŋe ekdâ ârândânŋ otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nângân nângânyene tipinŋe tetemu emelâk topge tipinŋe nângânetâ keterahop ya wangim nângânetgât nanŋan. ¹¹ Otmu gâŋe mâmâŋe otyinjgirâ gâhât wâtgan kinmâ umatŋe yu me ya teteyinjgiuwap yan biwiyene ki houŋ sâuwap. Otmu lok bâleŋe âlâ me âlâŋe iton galanŋ otyinjŋetâ yan yâk yengât ki nângâm bâlenomai. Yâkŋe biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ manŋetgât nanŋan. ¹²⁻¹⁴ Omoŋ bâleŋjahât amboŋenŋe nen omongât pat otnehât nângâmap. Yâkŋe mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristonŋe tihitnenŋe olâkgât mem dâinenekmâ lanŋinŋan katnenekdâ mansain. Yâhâ Kolosai bukulpine yâk orowâk biwinenŋe Kiristohâlen katmunŋe mâmâŋe otningirâ pat kuniŋion yakât bulâŋe menomgât sâam ningion. Yamâ holaŋnenekmâ lanŋinŋan katnenedongât yakât biwinenŋenŋe herone otmâ mepaeheksain.” Yawu sâam yengât nângâm netŋe haonŋmâ ârândânŋ Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulâŋanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanŋe Yesu Kiristo yamâ kunneneŋe manâkgât hângângumu gemu ekbin. Awâ nan yâk yetgât dopyetŋe yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuâm Anitâhât lauŋambâ ki sâamu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topŋe topŋe tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topŋambâek embâŋambâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanŋenŋe âwâŋahâlen kândiwahom himbimân ânelo topŋe topŋe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topŋe topŋe ya gurâ kerehâk yâkŋe konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embâŋân tetem gaop. Otmu yiwerenŋe yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâuwap yakât kunŋe yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyene yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topŋe topŋe katmâ tihityene otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunŋe yâkŋeâmâ kunneneŋe tatmap. Kunneneŋe tatmâ mâmâŋe otningimu nenâmâ yâkât lauŋe otmu kâi bātŋe otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ yan ikŋe nanŋe orop dop konohâk oawot yakât nângâmu ârândânŋ olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehkeŋe, me ki ehkeŋe, himbimân tap, me hânân tap,

me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikrjan torokatnehât nângâm nanje hângângumu giop. Gemu yan nengât tosanenjahât otmâ howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâje kaok nângâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbangim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benje nângâm bâlewanjim orotmeme kingonj otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benje yeje Anitâhât senjan koko salehâk kinnomai. Yawu kinñetâ yan kasalipyeñaje hakyenjan sâne sâp otñetâ hâi hâiñe otmu pilânomaihât Anitâje nanje hângângumu ge muop. Nanje muop yakât otmâ Anitâje yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepñe ya Epararaje ekyongomu nângâm biwiyeñan mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâje ya yengâlen gulip otmagât biwi yâhâp ki otmâek biwiyeñaje yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloñe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakñan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâp tetemune nângâñet. Yâkât den pat âlepñe ya lohimbî hân torehen torehen hârokñe nângâñet sâp hânñan kulemñan ari den ya sâp tetem ekyongowehât âi sâp nihio. ²⁴ Otmu yeje biwiyeñaje yâkâlen kepeim manñetgât sât gum manmu kuñetâ muop. Mum yahalop ya ekmunñe bonñe otmu denñe lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin warjetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ninginjetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângâñetâ ârândâñ olâkgât nângâm sât gum pâku lohimbî yengâlen ari âi yu tuhummansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâñe sâwe. Lohimbî hânñan kulemñan manmâ biwiyeñe Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoñ bawa otbehât Anitâje âi yu sâp nihio. Yâhâ yeje yâkât den topñambâek nângâñetâ biwiyeñan hâumu bulâje teteyinjiâkgât sâp nihio. ²⁶ Otmu embâñambâek den yakât topñeâmâ amokñan talop. Yakât otmâ lohimbî nombotñaje yeje nângân nângân watmâ den yakât topñe nângâne sâp hâum pâp gum gawi. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ Anitâhât topñe ya nen gurâ kerek nângâm unñe keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâp teteningiop yakât topñe yuwu. Anjoân Anitâje Yura lohimbî nengât sâp himbingât manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topñe ki nângâm mansainje orotmemeñe bâleñe pilâm biwiyeñe Kiristohâlen katñetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyinjiwuapgât dop tap. Den yukât topñe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepñe nandoroñe ya lohimbî nombotñe ki nângâmai yâk yengâlen den yañe tetem sambe sambe otmâ arimu nângâñetgât nâñe biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbî kerekñe nangain sâp otmaihât Yesuhât topñe sâp holañmune ikrjak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât senjan koko salehâk kinñet sâp otman. ²⁹ Yawu kinñelâk nângâm nâñe biwinane nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtñan kinmâ tuhummune ârândâñ otmop.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmune nângâñet. Yen otmu Laorika kapi ambolipñe nombotñe orop biwiyeñe konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enjakbin. Otmu nombotñe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhummune hâi hâiñe otmu sât gum manmâ gan. ²⁻³ Anitâje ikñe nângân nângân ya embâñânâk ki sâp teteop. Yâhâ yiwereñeâmâ nângân nângânñe bulâje yamâ Kiristohâlen teteop. Nanje hângângumu ikñe nângân nângân ya sâp teteop. Otmu yâkñe sâp teteop ya yeje nângâm henjengunjetgât ekap yu kulemñan katyinjian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipñe orowâk biwiyeñe orotok sâmapgât buku konohâk orangim biwiyeñe hikuakmâ manñetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetñe nângâm henjengunomai sâp biwinane hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâñe den perâkñe sâp biwiyeñan kionjetâ ya nângâñetâ bulâje otmu yan biwiyeñe orotok sâmapgât den sâp aran yu biwiyeñaje hikuyetgât nanjan. ⁵ Nâñeâmâ kâlepñehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeje biwiyeñaje Kiristohâlen tinjak kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinane heronje otmâ nângâyinjim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anjoânâk yen Yesu Kiristonje kunyeñe talâkgât sâp yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâñe den âlânen hâum sâmune nângâñet. Nak nombotñe gihit kândârâñe gemu tinj tinj sâmu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tinj tinjak mannomai. Otmu Epararaje yakât topñe emelâk sâp ekyongop. Ekyongomu nângâñetâ bulâje otmu heronje otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wet gum mannomaihât nanjan.

⁸ Otmu sâp yiwerenje yuâmâ lok perâkne yaŋe den tâŋâŋt sâŋ kâityongonjetâ biwi nâŋgân nâŋgânjeŋe yan arimapgât tinjâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenjaŋe alahum yanjak tetem mum gawi. Den yaŋe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanjai. Anitâ ikjahâk Kiristo oap. Benje yawuâk Kiristone gurâ ikjahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ aŋelo me weke bâleŋe topŋe topŋe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimambâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenŋe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtŋanâk kinmunŋe dopnenŋan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgânetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nâŋgân nâŋgân ya pilâm oponân ari ine sâŋ otmâ. Yakât dopŋeâk nenŋe nâŋgân nâŋgânneŋe hâŋŋiŋe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenŋe hâŋŋiŋe ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotŋe. ¹² Otmu yakât topŋe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangujetâ manmanŋe bialop. Yakât dopŋeâk toen mem katyekbiân manmanyenŋe hâŋŋiŋe biatyinŋiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtŋe pato tatbanŋiapŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanŋe âiŋe tetewanŋiop. Yakât dopŋeâk toen mem katyekbi yakât kakŋan Anitâŋe manmanyenŋe âiŋe yinŋiop. Yakât otmâmâ manmanyenŋe hâŋŋiŋe ya ki torokatmâ miwirikum manŋetgât nanŋan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm yan yu me ya otŋetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yuâmâ biwiyeŋeŋe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâŋe meyekmâ tosayenŋe pilâm himbingât pat kuyinŋim Kiristohâlen torokatyeŋop. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den sâŋm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkne den ya lâum hâum pâpŋum gawin. Umatŋe yawu teteningiop yakât matŋeâmâ Anitâŋe sâŋmu Kiristo ya nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmâ howanân kuŋetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâleŋe, me emet ambone, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senŋe âlâlâ, sâtŋe metŋe topŋe topŋe kerek mem ge katyeŋop. Mem ge katyekmâ mem topyeŋe tetekŋan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyenjaŋe yu ya âlâlâ ki neŋet sâŋ, me ki meŋet sâŋ, me hilâm kâmbukŋe tat tatgât sâp yan tatmâ nâŋgâŋet sâŋ yakât samut karangimai yaŋeâmâ ki ârândâŋ otnap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawiŋe. Manman ikŋe bonŋe ambonjeâmâ Yesu Kiristo ikŋak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotŋaŋe taka yuwu sâŋ ekyongonjetâ yâk yengât den ki nâŋgânomai. “Nenŋe Anitâ tâŋ tâŋâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ aŋelolipŋaŋe nengât sâŋm Anitâ ulitgunjetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâŋm nenŋahât nâŋgâmunŋe gemu aŋelo yengât nâŋgâmunŋe yahalâk. Yawu otmunŋeâmâ Anitâŋe nenekmu âilongo otbuap,” yawu sâŋmai. Lok yawuya yengât topyeŋeâmâ yuwu. Biwiyeŋe purik sâyingimu kulem topŋe topŋe ekŋetâ tetemap. Yakât konok otmâ yeŋahât nâŋgânetâ yakât yahatŋe otnap. Imbiâkbân enŋatyeŋaŋe kâityongomu otmâ. ¹⁹ Lok yawuyaŋeâmâ nengât kunŋe Kiristo yâkât nâŋgânetâ tâŋâŋt otmu betbanŋimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâŋm kendâyinginjetâ yâk yengât den ya ki nâŋgânomai. Kiristone nengât kunŋe tatmap. Yakât yuwu hâum sâŋmune ekŋet. Lok girawuyaŋe hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtŋan manmain. Yakât dopŋeâk Yesu Kiristone ikŋe hahit ningimu wâtŋan kinmâ yan Anitâ tem lâuwanŋim manmâ yâhânom.

Lok nâŋgân nâŋgânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâleŋe, me âi weke, me emet ambolipŋe, me susun, sâtŋe metŋe topŋe topŋe yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yeŋe Kiristohâlen torokatbinjak topŋe girawuhât aŋelo me âlâlâ ya yengât nâŋgânetâ yahatsap? Me topŋe girawuhât den meme den ekŋetâ bonŋe oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukeneŋe ekmâ lauyeŋe nâŋgâŋetâ “ki neŋet” sâŋm kuyinŋimai. Yawu sâŋm kuyinŋinjetâ ekmâ ekmâ kakŋambâ “nem ekne,” yawu sâŋmai. Wisâm “ki meŋet,” sâŋm kuyinŋimai. ²² Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Sot topŋe topŋe nemei ya tepyeŋan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senŋe âlâlâhât samut katmai yamâ loggât nâŋgân nâŋgânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nâŋgânetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyaŋe yeŋe Anitâhât aŋelolipŋe mepaeyekŋetgât sâŋm kendâyinginŋai. Me yeŋahât nâŋgânetâ gemu Anitâŋe tepŋe nâŋgâyinginŋiâkât iri sikumyeneŋe pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâŋetgât biwiyeŋan kionŋai. Den yawuya sâŋm ekyon-goai ya ekŋetâ bonŋe ki otbuap. Den yawuyaŋe tânyongomu manmanyenŋe galemŋum hengemahonomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâŋetâmâ nâŋgâm kakâsuk otnomai.

3

Manmannenŋe yakât bulâŋe himbimân tap.

¹ Anitâne Kiristo mumunambâ mem yahatmu manman âine mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtne keterakmu âwâne Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâne mumunambâ mem yahatmu manman âine miop yakât dopneâk Anitâne sâmu yeje manman âine mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyene bulâne himbimân tap ya miaknehâlâk nângâm mannet. ² Yawu manmâ nângâm hângât wahap âlâlâ topne topne yakât ki nângânetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristone hângât senje âlâlâ topne topne tap yakât nângâmu târjât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatjetâ Anitâne manman kârikne yingiop yakât bulâne yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ Kiristo manman kârikne amboje yâhâpne âwurem ge menenekmu yâhânôm. Yanâmâ Anitâne betyongowuap yanje nengât nângânetâ sâtne otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embân biwiyeje Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kinjon topne topne otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu orangiminiwi. Me bukulipyene yengât imbilipyene yekjâleminiwi. Me bukulipyene yengât senje âlâlâ yu me ya ekmâ nângâm biwiyeje ya mene sâm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem natak, me misijen nemai, me tep umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yanje mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp manguyingimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikneâk kinmâ yan biwiyeje Anitâhâlenâk katmâ denje lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matne Anitâne âlepneâk otyingiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kânguruk, me nângâm bâle bâle, yawuya ki oranginomai. Me ki tepene kou kâlâp sewuap. Me den bâlene maleje ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkne ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yeje Anitâhâten nângân nângân watmâ yâkât topne nângâm henjenjupetgât yâkne biwi nângân nângânyene mem pâron pilâyngim mâmâne otyingim gamap. ¹¹ Yawuhât nenje menduhuakmâ biwi nângân nângânenne konohâ katmunje Yesune nen kerehâk mem menduhunehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâne hâknenne torehenjan undip tuhuangimain, otmu yen pâku lohimbine hâkyene torehenjan undip ki tuhuangimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwarâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâne nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmu. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunje yâkne konok kunnene otmap.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâne iknjahâk lohimbî nengât topnenne ekmâ nângâmap. Ekmâ nângâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbî nombotne yâkât hâkân otmâ denje nângâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinnenje yâk kepeim manmain nen ikjan torokatnene hâkgât menenekmâ ikje nanje baratne bulâne tuhunehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenne Kiristo hângângumu tosa pilâningiâkgât gemu kujetâ muop. Yakât dopneâk yengât bukulipyene nângâm bâleyinginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayene pilâynginomai. Otmu yen biwi nângân nângânyene menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya orangim mannomai. Biwiyeje hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotne yengâlen umatne yuwu yawu teteyngimu sâtgun manmai ya yekmâ tepene nângâynginomai. Me buku nombotne senje âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyinginomai. Me bukulipyene sâm bâleyinginomai yakât nângânetâ ki sâtne otbuap. Ihilâk nângâm kaok oranginomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyeje ki kendânomai. Me yehâhât ki nângânetâ yahatmu hâkyene mepaenomai. Me sâm bâleyinginetâmâ nângâm ki biwiyeje ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilânginet. Otmu bukulipyene nombotne nângâm bâleangim hionakne sânetâ yanâmâ yen getehâk enjatyenan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyeje hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manjetâ ikjak mâmâne otyingimu biwi kaok otmâ mannet sâm Anitâne meyehep. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nângân nângânyene nângâm tâpikgumaihât Yesune den sâm yingiop. Ya embânâmbâek biwi nângân nângânyene lâum gawi. Kiristohâten den nângâm lâum gawi ya alahu gulahu otjetâ ya kambatne biwiyejan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai. Otmu tâmbânenne Dawitne Anitâhâten kiki pali mewangiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem herone otbanginomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenne Yesu orowâk mannehâten Anitâ ikjak sâm katnenedhop. Yakât otmâmâ biwinnenje yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenne girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awonjenne mepaenom.

Hep torehenje torehenje yuwu oranjim manmunje årândånj otbuap.

¹⁸ Yeje Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topnje katmâ imbi yengât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenje yengât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yengât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenje tihityenje otmâ henggenjum yâk yengât konok biwiyenaje nângâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâlenje ihilâk sâam ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yingjinomai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenje otmu lohimi sihan yengât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenje katbi yakât âwâ mâmâlipyenje yengât sâtyenjan tem lâuyingjinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje yekmu årândånj otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmâlipyenje yengât sâwe. Yen nimnaomlipyenaje biwiyenje hâremaihât den nângâm kinmâ ekyongonomai. Senyenjan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenaje âilonjo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yengât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenje katbi. Yawu gârâmâ lok kunje yengât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemnaje nenekmu âlepne olâkgât hâkyenajak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sâamâ Kutdânenenaje nenekmu årândånj olâkgât biwiyenaje neppâlâk sipapjum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunje topne topne yakât amboje tatmapgât yeje âi ya torokatmâ menomai. Yawu otjetâ yanâmâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingjop yakât bulâje ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâje âi sâam yingjetâ tuhun mansainje Anitâhât den kum otmâ tâpikunomai yakât matne hâmbâi umatneak menomai. Sâp patoen menduquaknom yan Anitâje topne imbiâk mambiâk matne ki ningiwuap. Orotmemenenje ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunje papato yengât sâwe. Anitâ Kutdâyeje himbimân tatmapne hâmbâi topyenje ekmâ âlâku ikjiâk ikjiâk matne yingiwuap. Yakât otmâ yenjahât nângâm honj bawalipyenje tâj tânjâk otyingjinomai.

Kiristohât topne nângâjetâ keterahâkgât ulitgunom.

² Bukulipne, yeje biwi hewewen otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitgune sâam yan biwiyenje uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitgunomai. ³ Topnje yuwuhât nengât sâam ulitgunomai. Manman kârikje yakât pat ya Anitâje Yura lok nengât kuningjop ya yawuâk pâku lohimi ya torehen torehen mansai yengât pat kuyingjiwe sâam oap. Yakât Anitâje mâtâp meningimu den ya nenje sâam tetem ekyongonomgât ulitgunomai. Nâhât den ya sâam tetem ekyongomap sâam mitihât kasanje mem pâi emetjan katneketâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâje biwiyenje mem hewewen tuhumu nâje ekyongomune nângâjetâ keterahâkgât Anitâ ulitgunomai.

⁵ Otmu lohimi belângen mansainje Yesuhât topne nângâjetâ gemu bet pilâmaihât yeje tihityenje oranjim mannomai. Biwi nângân nângânyenaje ki gulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâj tânjâk sâjetâ nângâjetâ âilonjo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotjanje den yuwu me yawu âiyongjetâ yakât hâum pâpjum ki kopa otnomai.

Pauloje den bâije sâam hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenje âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhât honj bawa bulâje manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetne menduquakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetne âlâ, kutne Onesimo, yâhâmâ yengât kapiân gâtne. Yâkneâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yengâlen takaromawot. Taka biwi nângân nângânyenje gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâam tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyingjan.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutne Aristako, mem pâi emetjan katjetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutne Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâje nanje. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanje. Yâkne gurâ yengât nângâyingjai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâamune nângâjet. Yâkne yengâlen takamuâm buku otbanjinomai. Yura lok kalimbu yunak kapilipyenje pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimi dondâje Yesuhâlen torokatjetgât âi tânnohetâ tuhun mansain.

¹² Otmu yengâlen gâtne âlâ, kutne Epapara, yâkne biwinaje Yesu Kiristohâlen kepeim honj bawanjim mansapne yawuâk nângâyingjap. Otmu yeje Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwânjim manjetgât ulitgum manmap. ¹³ Gârâmâ nâje Epapara emelâk nângâwanjian. Yakât otmâ yakât topne tipine sâamune nângâjet. Yâkne yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yengât nângâyingjim hâhiwin kakjan manmâ gap. ¹⁴ Otmu bukunenje âlâmâ, kutne Luka, yâkneâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutne Dema, yâkne gurâ yawuâk nângâyingjim mansawot.

¹⁵ Nâje Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nângâm mansai yâk yengât heronje nângâyîngim mansan, ya ekyongonjetâ nângânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nângâm yakât kakrjan Laorika yînginjetâ yâku sâlikum eknomai. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yengât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomai. ¹⁷ Otmu Arikipo ekujetâ Kutdâje emelâk âi sâm wanmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâje ekmu ârândân otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetjan katnekrjetâ manmâ gan. Yakât otmâ nângânihinomai. Anitâje yen orowâk talâkgât nanngan. Otmu lok ekap yu kulemgwap yunje sâmune kiripi nihimu bâinjenhinak kutne kulemgwan.

Nâ bukuyenje,
Paulo

1 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap angoân kulemgum katyîngiop.

O bukulpinnenje,

¹Yen Tesalonike kapi ambolipnaje Kutdânenje Yesu Kiristohâlebiwiyeŋaje kepeim manmai. Yakât otmâ Awonjenje Anitâ yet Kutdânenje Kiristo orop biwiyeŋaje hikuakmâ konohâk otmu manmai. Nenâmâ Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yengât nângâm ekap yu kulemgum katyîngiain.

Awonjenje Anitâ otmu Kutdânenje Yesu Kiristonje engatyetneak nângâyingim tihityenje otdomawot. Yawu otmutâ biwi nângân nângânyenaje hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât Anitâ ulitgumain.

Tesalonike yengât manmanyenje yakât sâop.

²⁻⁵Emelâk nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongowin. Ekyongomunje Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwiyeŋan kionmâ mem hewewenjuhuyekmu den ya nângâjetâ bulâne olop. Yâhâ den ekyongowin yan Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwiyeŋan ki kionmâ mem hewewenjuhuyehop mâne den ya nângâjetâ tâŋât otbâp. Yawu gârâmâ den ya ekyongomunje nângâjetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyeŋaje kepeim tem lâuwangwi. Yâkâlen biwiyeŋaje kepeim bukulpnyenje orop buku orangim manbi. Yawu manmâ lohimbi belângen mansai ya den pat âlepne ekyongorjetâ nângânomaihât Kiristo hon bawanjim hâhiwin nângâm gai. Otmu Kiristonje âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekbuap yakât nângâm biwiyeŋe mem mansai. Otmu umatne âlâlâ kakeyjan yâhâmwân ki lohotne otmâ. Yawu manjetâ Anitâne meyekmâ nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuyîngimu mansai yakât topne tetemu ekmâ engat yâhâp ki otmâ. Yengât yawu nângâm Anitâ mepaemain.

Emelâk den kâsikum yîngimunje nângâjetâ bulâne otmu manman âlepnehât bulâne teteyîngiop. Sâp yan âlâhât wâtjan kinmâ nep mem manbin yakât topne tetemu ekbi. ⁶Den pat ya ekyongomunje nângâm Kiristohâlen biwiyeŋe katbi. Sâp yapâek lohimbi belângen manmaine nângâm bâleyîngim mem âlâlâ tuhuyekmâ gawi. Yawu otyîngijetâ Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwiyeŋe mem hewewenjuhuyehop kârihem kinmâ biwiyeŋe herone olop. Yâhâ kândikum emelâk Yura nengât kundipnennaje Kiristohât hâkâŋ otmâ yawuak mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwetâ yan yâkne manman kârikjahât mâtâp meningiwuap yakât nângâm biwi hero nângâop. Nenne yâkâlen biwinennaje kepeim manmunje yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu otnîngimai gârâmâ nenne manman kârikjan manmogât nângâm biwi hero nângâmain. ⁷Emelâk yene kârihem kinmâ biwi hero nângâwi. Yakât otmâ Makeronia otmu Akaia ambolipnaje Kiristohâlen biwiyeŋe kepeimainje den pat yakât alahumai. Yakât otmâ hâmbâi lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomaiân yâku yawuak kârihem kinmâ biwi herone nângânomai. ⁸⁻¹⁰Yengât den pat alahumai yakât topneâmâ yuwu. Anjoân nenne yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomunje nângâjetâ bulâne otmu yakât herone nângâm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmâ Porom Lâpio perâkne bet pilâm Anitâ Manman bulânahât Amboŋe yâkâlen biwiyeŋaje kepeim hon bawanjim gai. Emelâk Anitâne ikne nenne, Yesu, mumunbâ mem yahalop. Mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ yen orop yâkâlen biwinennaje kepeim manmain. Yâhâ lohimbi belângen manmaine orotmene bâlene tâtâem otmâni yâhâmâ sâp patoen Anitâne yakât matne umatne yîngimu menomai. Yawu gârâmâ sâp yan Yesuŋe himbim pilâm âwurem ge sârereyekmu Anitâne mem manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbanjimain. Lohimbiŋe yengât den pat ya sâm haok tuhuwetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipne dondâhâlâkne nanjai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepne ya nanjai. Yakât otmâ nenne yengât den pat yakât yâhâpne ki ekyongonom.

2

Pauloŋe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻²Nenne anjoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepne kapi ambolipne ekyongomunje nombotjanje nângâjetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topne nanjai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunje lohimbi belângen manmaine mâtâp manjuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otjetâ Anitâne mem hewewenjuhuyekmu yakât wâtjan kinmunje hâknenne ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepne ya ekyongomunje nângâjetâ bulâne olop. ³Otmu den pat âlepne ekyongom biwiyeŋan kionbin

yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenne ki kurihiakmâ den perâkne kâityongowin. ⁴Anitâne lok biwinenne ekmapne Kiristohât den pat âlepne lohimi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkne nenekmu ârândânj olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenne tijnâk kepeim lohimi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbine nengât nângâninginetâ yahalâkgât ki nângâmain. ⁵Me dennenne nângâm tep hero nângâninginetgât ki den âilongo lonjo otmâ biwiyenan gewin. Me tewetsenne ninginetgâlâk nângâm den pat bulâne ya ki kâimboyekbin. Yawu manminiwi yakât topne Anitâ iknjâk nanpap. ⁶Bulânanâk yen me lohimi nombotne âlâne mepaenenekjetgât ki nângâwin. ⁷Kiristo iknjak âi ningim hângânongomu ikne sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yen ewe katnenekjet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenne yawu ki ekyongowin. Yâhâ njanâ namân gâtne yamâ mâmânanne sisikgum nam wanmap yakât dopneâk nenne nângâyingim lohotjan otyingiw. ⁸⁻⁹Yawu otyingim biwinenne yengâlen kinmu den pat âlepne kâsikum yingiw. Otmu yen tannongom hâhiwin nângâmai sâm nenne Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiw yan nennahâk âi tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenne yawu otmâ hâhiwin nângâm manbin yakât topne nanpai.

¹⁰Emelâk nenne yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimenne nângâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenne Anitâhât tem lâuwangim uwawapne bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâne nenekmu ârândânj olop yawu nângain. ¹¹Otmu âwâlipyenane nimnaomlipyene wawaeyekmâ tihityene otmai yakât dopneâk nenne yen kerek mem buku tuhuyekmâ yawu otyingiw. ¹²Lohimi nombotne biwiyene orotok sâop ya mem hewewen tuhuyekbin. Otmu lohimi nombotne umatne âlâlâ kakyenan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâneâmâ meyekmâ ikne kapi himbimân tap yan katyebuap. Yan katyekmu manman kârikjan manmâ herone otbângim mepaenomaihât pat kuyingim tihityene otmap. Yakât otmâ târârâhâk manjetâ manmanyene ekmu ârândânj olâkgât ekyongowin.

¹³Angoân yengâlen taka Anitâhât den bulâne kâsikum yingiw yan nângânetâ yawu olop. Den eknongonetâ nanpâin yuâmâ loggât nângân nângânâmbâ ki tetemu eknongoi. Yuâmâ Anitâhât den bulâne oap. Yawu sâm mem biwiyenan katbi. Biwiyenan katmâ nângânetâ biwiyene kelihakmu yâkâlen biwiyenane tijnâk kepeim manmâ gai. Yakât nângâm haonjâ ârândânj Anitâ mepaemain. ¹⁴Bukulipne, yenne Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manjetâ bukulipyene nombotne yekmâ nângâm bâleyingim topne âlâlâ mângâyekmâ gai. Yakât dopneâk emelâk Yura lohimi nombotne Kiristohâlen biwiyene katbi yan bukulipyenane nângâm bâleyingim topne âlâlâ mângâyekbi. Emelâk Anitâne poropetelipne den ekyongomu yâkne Yura nengât tâmbâlipnenne ekyongowi. Tâmbâlipnenne den ya nângânetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonetâ muwi. ¹⁵⁻¹⁶Otmu Kutdânenne Yesune Anitâhât den ya Yura lohimi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenane nângâm bâlewangim yawuâk mem âlâlâ tuhum kujetâ muop. Otmu nen aposololipnenne gurâ pâku lohimi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomain. Ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyene katjetâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenne mâtâp manguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp manguyingimai. Yakât otmâ Anitâne nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenne mem bâleyekmâ gawi ya bâine menjetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu umatne âlâlâ kakyenan yâhâwuap.

Paulone âwurem ari yekbom sâm biwiyane nângâop.

¹⁷Bukulipne, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmai yanne mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekjetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenane mum pilâyeknetâ mandu manmai. Ya lohimbine yekmâ tepyene nângâmai. Yakât dopneâk nenne yengât kapi pilâm takawin yapâek yenne mandu towat mansai nângâm tepnenne nângâyingim manmâ gain. ¹⁸Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâm otbin. Yawu otmunne Satanne mâtâp manguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâne yen yekbe sâm yawu otban. ¹⁹⁻²⁰Nenne herone nângâyingim yengât den pat ya lohimi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yawu sâmunne nângânet. Nenne yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongomunne nângâm yâkâlen biwiyenane kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenne Yesune âwurem ge yen orop menenekmu yakât sennan kinnom. Sâp yan yengât herone nângâmunne Kiristone nângâmu âlepne otbuap.

3

¹⁻²Aiop, Yura ambolipne miti emetjahât galem manmaine watnenekjetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyeknetâ mansai sâm yengât

nāngām ketet otmā mansain. Bukune Timoteo, orowāk manmā Anitā hoŋ bawāngim Kiristohāt den kāsikum lohimbī yīngimain. Yakāt otmā yāknē yengālēn taka mem hewewēŋ tuhuyehākḡāt hāngāngumune takamu nāŋe niniāk tatban. ³⁻⁴Emelāk nenŋe yen ki pilāyekmā takawin yan yeŋe Kiristohālen biwiyenāŋe kepeim manŋetā lohimbī belāngen manmaiŋe mem ālālā tuhuyeknomai yakāt topŋe ekyongomunŋe nāngāwi. Den ekyongowin yakāt bulāŋe yamā mem ālālā tuhuyekbī yan tetemu ekbī. ⁵Mem ālālā tuhuyekbī yan yeŋe lohotŋe otmā Kiristo betguŋetḡāt Kāitgu Kāitgu Amboŋe Satanne biwiyenāŋ kionop. Yawu olop. Yakāt Kiristohāt den pat ālepŋe imbiāk kāsikum yīngiwin mon sām gorānihimu Timoteo hāngāngumune yengālēn takaop.

Timoteoŋe Tesalonike ambolipŋe yengāt den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸Otmu yengālēmā purik sām āwurem nāhālen takaop. Taka yeŋe Kiristohālen biwiyenāŋe tiŋāk kepeim buku oranŋim manmā nāhāt tepyeŋe nāngānihimai yakāt den pat eknohop. Eknongomu nāngāmune tepne welāmŋan giop. Yakāt otmā yengālēn takamune eŋakmā tep hero nanŋanŋinongāt nāngām gan. Yawu gārāmā sāp yiwerēŋe yuāmā lohimbī belāngen manmaiŋe mem ālālā tuhunekŋetā hāhiwin kakŋan mansan. ⁹Hāhiwin kakŋan mansan yamā yeŋe Kutdānenŋe Kiristohālen biwiyenāŋe tiŋāk kepeim manmā gai yakāt den pat nāngāmune biwine hewewēŋ otmu Anitā heroŋe nāngāwāngim mepae-man. ¹⁰Emelāk Kiristohāt den kāsikum yīngimunŋe nāngāŋetā keterakyiŋgiop. Yakāt otmā yengālēn āwurem taka yākāt den topŋambæk kāsikum yīngimune nāngāŋetā keterakyiŋgiāk sām Anitā ulitgum biwināŋe mem mansan.

¹¹Awoŋnenŋe Anitā otmu Kutdānenŋe Yesuŋe nāngānihimutā āwurem taka yekbomḡāt nangan. ¹²Anitāŋe yen mem hewewēŋ tuhuyekmu buku oranŋim mansai yawuāk torokatmā mannomai. Yawu manmā biwiyenāŋe kepeiakmā konohāk otmu lohimbī belāngen manmai ya gurā nāngāyīnginomai. Yawu gārāmā nenŋe yengāt nāngāyīngimain yakāt dopŋeāk nāngāyīnginomialhāt nanŋan. ¹³Yawu nāngāyīnginomai yanāmā Anitāhāt wātŋan kinmā Kiristohālen biwiyenāŋe tiŋāk kepeim mannomai. Yawu manŋetā Kutdānenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmā āwurem gewuap yan Awoŋnenŋe Anitā yākāt senŋan kinŋetā yekmu ārāndāŋ otmu nine nanne baratne koko salek sāwuap.

4

Manman girawu manmunŋe Anitāŋe nenekmu ārāndāŋ otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sāmune nāngāŋet. Manman girawu manŋetā Anitāŋe yekmu ārāndāŋ otbuap yakāt den kāsikum yīngimunŋe nāngām lāum manmā gai. Nen Kiristohāt aposololipŋe orop biwinenāŋe kepeiakmā konohāk otmu mansain. Yakāt otmā yākāt sāḡāt otmā den pat ālepŋe ya ekyongomunŋe nāngāŋetā keterakmu lāum manmā ganetā yekmunŋe tipŋe ālepŋe oap. Ya torokatmā tiŋāk lāum manŋetā Anitāŋe yekmu ālepŋe otbuap. ³Yeŋe tārārāhāk mannomaihāt Anitāŋe nāngāmāp. Yawu manmā kāwā konda ki otnomai. ⁴⁻⁵Lok belāngen manmaiŋe imbi yekmā tepyeŋe uk sāmū otmā tāpikguŋetā umatŋe tetemu yakāt kakŋan miakmā manmai. Yāknē otmai yawu ki otnomai. Yeŋeāmā orotmeme tāŋ tāŋāk watmā imbi meyekŋetā lohimbīŋe nāngāyīnginetā yahatbuap. ⁶Emelāk girem den ālā yuwu ekyongomunŋe nāngāwi. Lok ālā me ālāŋe bukulipyeŋe yengāt imbi yekmā otnomai yamā Kutdāŋe yakāt matŋe umatŋe yīngimu menomai. ⁷Nenŋe Kiristohāt mātāp watmā kāwā konda ki otmā mannehāt Anitāŋe menenekmā ikŋe Wātḡāt māmāŋahāt Heak hāngāngumu ge biwinenŋe mem hewewēŋ tuhūmap. ⁸Yakāt otmā lok ālā me ālāŋe den ekyongoaŋe yu betgunomai yamā nā betnohoain sām Anitā betgunomai.

⁹⁻¹⁰Anitāhāt Wātḡāt māmāŋahāt Heakŋe biwiyenŋe mem hewewēŋ tuhūmap. Yawu otmu Makeronia hānān Kiristohāt komot mansai ya orop biwiyenāŋe kepeiakmā konohāk otmu buku oranŋim mansai. Yawu otmā mansai ya yawuāk torokatmā otmā mannomaihāt nanŋan. Emelāk yakāt topŋe ekyongomunŋe nāngāwi. Yawu gārāmā nāŋe den kālep ki kulemgum katyīngiwom. ¹¹Emelāk den ekyongowin ya ālākuāk ekyongomune nāngāŋet. Yeŋe lohotŋan manmā tat tat memeyeŋe galemgum heŋgeŋgum mannomai. Yawu manmā ki konam im bukulipyeŋe nem watyeknomai. Otmu bukulipyeŋe yengāt tat tat memeyeŋe yakāt nāngām ki eŋgatyeŋan genomai. ¹²Yāhā āi meŋetā yanāmā manmanyenŋe tetewuap. Yawu otmā mannomai yan lohimbī belāngen manmaiŋe yekmā ewe katyeknomai.

Kutdānenŋe Yesu āwurem gewuap yakāt sāop.

¹³Bukulipne, lohimbī belāngen manmai yengāt sese buwulipyeŋe me āwā māmālipyeŋe mumai yan “muŋetā pesuk yap” sām isem we bāle nāngām manmai. Yeŋe yawu otmāihāt sese buwulipyeŋe me āwā māmālipyeŋe Kiristohālen biwiyenāŋe kepeim manmā gam muwi ya yengāt sāmune nāngāŋet. ¹⁴Yesuŋe muop yamā Anitāŋe mumuŋambā mem yahalop. Yakāt dopŋeāk Yesuŋe himbināmbā āwurem gewuawān lohimbīŋe Kiristohālen

biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâje mumunambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmunje bulâje otmap.

¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesune aposololipje den kâsikum yingiminiop yakât sâmunen nângâjet. Kiristone âwurem ge menenekmu hibimbân yâhânom yan ikne lohimbî mujetâ hanyongowi ya meyekmu orowak yâhânom. ¹⁶ Anjoân Kutdânenjanje ikne anelolipje yengât kunyeje ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâje hibimbâmbâ gemu ikne lohimbî muwi ya mumunambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumunambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmunje Kiristone ge hanjân peneningiwuap. Hanjân peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinenje gemap sâmbâ yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenje âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdânenje pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunje nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyinjgiwom. ² Kutdânenje gewuap yakât den âlâen hâum sâmunen nângâjetâ keterakyingiâk. Kapi ambolipje yengât kasalipyenaje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyingimomai ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipjanje “Nen gulip mansain,” sâmbâ otjetâ yan kasalipyenaje taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyingimai.

Aiop, umatje ya kaknenjan yâhâmap sâmbâ mâtâp ya manjunomaihât dop ki tap. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmunen nângâjet. Imbi tepdâje naom mene sâmbâ otmai yan naomje hâliiakmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopjeâk umatje ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâje âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunje nângâjetâ hanjâyinjgiop. Yawu gârâmâ yakât topjahât ki pâp gum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotjanje biwi pâlâmje manmâ to kârikje nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatje topje topje kakyenjan yâhâwuap ya ki nângâmai. Yâhâ yeneâmâ mambotbanjim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyenje galemahom yuwu mannomai. Lohimbî belângen manmainje mem bâleyekjetâ biwiyenje gemapgât Kiristohâlen biwiyenaje kepeinomai. Me yeje sâmbâ bâleangim hionakmahât biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannomai. Yawu otmâ Kutdâje âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekbuap yakât nângâm biwiyenaje mem mannomai. ⁹ Anitâje lohimbî kerek nengât manmannenjahât matje âlâku iknjiâk iknjiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbî belângen manmâ orotmeme bâleje otmai ya matje umatje yingimu mem hâhiwin kakjan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenje Yesu Kiristone sârenerenekmâ manman kârikjan katnenekbuap yakât Anitâje sâmbâ kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kârikjan mannom. Yakât otmâ manmunje gewuap me mumunje gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nângâm biwinenje gemap sâmbâ sâp yiwereje tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulone girem den ekyongop.

¹² Nenne Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galem yongom den kâsikum yingijet sâmbâ katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yanje âi ya biwiyenaje tinâk mem mansai yakât otmâ nângâyinjjetâ yahatmu buku otyingijetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbî nombotjanje konam imai ya sâyinjjetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbî nombotje biwiyenje orotok sâmbâ mansai ya mem hewewenjuhuyekjetâ biwiyenje ârândâj otbuap. Otmu lohimbî nombotje Anitâhât den ki nângâm henjengumainje orotmeme inje ya otmunje mem bâlenenekmap sâmbâ gorâyinjgim. Lohimbî yawuya Anitâhât den topjambâek kâsikum yingijetâ nângâm mannomai. Otmu lohimbî nombotjanje mem bâleyeknomai ya lohotjan otyingimomai. ¹⁵ Lohotjan otyingim matje ki kâpekyingimomai. Yawu otmâ buku oranjim tânahom mannomai. Otmu lohimbî belângen manmainje mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyingiwuap yan haonjâje ârândâj Anitâhât herone nângâm mepaembisâi. Orotmeme ya otmâ Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâje nângâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje lok âlâ me âlâ lauyeje mem hewewenjuhuyekmu den ekyongonjetâ nângânomai. Yakât ki nângâjetâ gemu kuyingimomai. ²¹⁻²² Lohimbî âlâ me âlâje den ekyongonjetâ nângânomai me orotmeme âlâ otjetâ eknomai. Yawu otjetâ yanje Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâmbâ yakât ekmâ kiwilim henjengunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nângânomai. Yâhâ ki lâuakdomawot otmuâmâ ya ki nângânomai.

Den bâije sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyŋŋian yu sâlikum bukulipyenŋe ekyon-
goŋetâ kerekŋe nâŋgânomai. ²⁸ Kutdânenŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe yen orop tatmu
yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

2 Tesalonike Paulonje Tesalonike yengât ekap betjehen kulemgum katyinjgiop.

O bukulpnennje,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnjae Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyenjae kepeim mansai. Yawu manjetâ Awojnenne Anitâ yet Kutdânenne Kiristo orop biwiyenjae hikuakmâ konohâk otmâp. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteonje nenje yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjgiain.

² Yengât nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumain. “O, Awojn, gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipnje Kiristohâlen biwiyenjae kepeim mansai ya yengât tihityenje otmutâ biwi nângân nângânyenjae kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoain.” Yawu sâam ulitgumain.

Kiristonje âwurem ge biwinnenjahât topnje ekuwap.

³ Emelâk yenje Kiristohâlen biwiyenjae katmâ buku oranjim manjetâ yekmunne ârândânj olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwangim bukulpnyenje orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nângâmunne âlepne oap. Yengât nângâm haojmâ ârândânj Anitâ mepaem yâhânomgât nanjain. Yawu otmunne âlepne otbuap. ⁴ Otmu lohimi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakjan katyekjetâ manmai. Yawu otyinjjetâ Kiristohâlen biwiyenjae tinjâk kepeim ki lohotje otmâ manmâ gai. Yakât nângâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimi kapije kapije manmâ arai ya ekyongomai.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan manmâ gai yan biwiyenjae ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâne yekmu ârândânj otmu tihityenjae otmâp. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâne otmâin memain yakât matje dopnenjanâk kâpekningimu memunne ârândânj otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimi belângen manmainje mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin kakjan mansai. Yakât matje yâkne yawuâk hâhiwin bâleje yinjgiuwap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenne Yesune anjelolipnje meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmânje otyinjimu lohimbije Anitâhât hâkânj otmâ Kiristohât den pat âlepne ki lâumai ya matje yinjginomai. Yawu otmâ kâlâpne pundun sâam ge seyekmu hâhiwin nângâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Ambojnaje lanjinnan tatmap yapâek mem ketetyekmu omojn bâlejan tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenje yâkâlen biwinnenjae kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepne yen ekyongomunne nângâjetâ bulâne otmu yawuâk yâkâlen biwiyenjae kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkne âwurem ge menenekmu heronje nângâwanjim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nângâm yengât yuwu sâam Anitâ ulitgumain. “O Awojnenne Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipnjae Kiristohâlen biwiyenjae katjetâ manman kârikjahât pat kuyinjion. Kiristohâlen biwiyenjae kepeim denne tânj tânjâk lâum hojn bawangim lohimi buku otyinjinehâlâk nângâmai. Yakât otmâ yâkne gâhât wâtgan kinmâ buku otyinjim manjetâ yekdâ ârândânj otbuapgât nanjan. ¹² Gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop tihityenjae otmâ mem hewewerj tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâjetâ Yesune âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nângâmunne yahatmu mepaenom. Otmu yâkne gurâ yawuâk nângâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronje nanjanjinom.

2

Girem Den Kujukjahât Ambojne yâkât topnje.

¹ Kutdânenne Yesu Kiristonje himbimâmbâ âwurem ge ikne lohimi menduhunenekbuap yakât topne nângâm hengengujetgât yuwu sâamune nângânet. ² Lohimi nombotnjae nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmânjahât Heakne biwijn kionju “Kutdânenne getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenne getek âwurem gewuap” sâam lohimi den kâsikum yinjgimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotnjae yuwu sâmai. “Kutdânenne getek âwurem gewuap” sâam pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâitje “den yawu sâmap” sânetâ nângâmunne ki bulâne otmâp. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyenjae ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâne wuân me wuân otmâ kâityongonjetâ biwi nângân nângânyenjae hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâamune nângâm biwiyenjae katjet. Kutdânenjae ki âwurem gewuap yan lohimi kingitje orowâkne gawamangât girem den âlâlâ ya lonjâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyenje, kutje Den kuhuhât Ambojne ya, tetemu lohimi kerekne ekjetâ sâtnje kârikne

otbuap. ⁴ Yâkne ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenjan kinbe sâam otbuap. Yawu otmâ lohimbijne senje âlâlâ Anitâhât pat katjetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbijne Porom Lâpiolipyeje me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhumi lohimbijne kerekne mepaenekjet sâam Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ Anitâ oan sâam kawenjan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñaje lok yunje hiliwahowuapgât sâam kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyeje, kutnje Den Kuhuhât Amboñaje yâkne tetewuapgât mâtâp manjuakmâ tap. Yakât topnje emelâk ekyongonune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñaje tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmâ ârândân otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñaje ki nângâwanjiain. Yawu gârâmâ yâkne lohimbijne nombotnje yengât kakerjan memugirem den âlâlâ loñgâemai. Gâmâlâk wuânñe yakât mâtâp manjuawangim tapñe keterakmu yanâmâ tetekjan tetemu lohimbijne eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwanjijetâ lohimbijne kinjitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesune âwurem ge ekmâ launjabâ kahapon hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanjiwuap yan lohimbijne ekjetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñaje lohimbijne mem bâleyekbuap yakât sâamune nângâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñaje Satanñe mâmâñe otbangimu kulem perâkne topnje topnje memugirem lohimbijne ekjetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñaje hângângumu ge biwiyenjan kionbuap. Biwiyenjan kionmu Den Kuhuhât Amboñaje den perâkne topnje topnje kâityongomu orotmeme bâleñe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manjetâ sâp patoen Anitâñe biwiyenjahât topnje ekmâ sâam hâreyingimu Kutdânenñe Yesune ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristone menenekmâ manman kârikjan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikjan katyekbom sâam kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewenju tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe katbi. Yâkâlen biwiyenñe katjetâ Anitâñe nine nanne baratne sâam meyehop. Yakât otmâ nenñe yengât nângâm haonmâ ârândân Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñaje nangain. Anitâñe meyhoh. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yingiwim me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwim. Den ya biwiyenjan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manjetâ yanâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristone yen orop menenekmâ himbim lanjinjan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awonjenñe Anitâñe ikñahâk wawaenekmâ biwinenñe mem hewewenju tuhumi. Yawu otningimu biwinenñe sâanduk sâamu manman kârikjan mannom sâam biwinenñe hikum manmain. Yakât otmâ yengât nângâm Anitâ yuwu sâam ulitgumain. “O Awonjenñe Anitâ, gâñe Kutdânenñe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipñe yengât biwiyenñe mem hewewenju tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbijne yetgât wâtyetjan kinjetâ manmanñe kelihakmu orotmeme âlepñeâk otmâ mannomaihât nangain.” Yawu sâam Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenñaje tihitnenñe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenñe, yeñe Anitâ ulitgunjetâ Kiristohât lohimbijne yakât den pat âlepñe sâam haok tuhunomai. Sâam haok tuhunjetâ lohimbijne wosapâ wosapâ manmâ araiñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñaje kepeinomai. Otmu yeñe yâkâlen biwiyenñaje kepeim manmâ gai yan lohimbijne manmanñe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkne gurâ Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbijne manmanñe ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenñeamâ den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbijne nombotñaje nengât den ya nângâñetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yeñe Anitâ ulitgunjetâ bâtyenjabâ menenekmâ tihitnenñe otbuapgât nangain.

³ Kutdânenñaje yengât tihityenñe otbuap. Yawu otmâ mâmâñe otyingimu yeñe yakât wâtñan kinjetâ Manman Bâleñahât Amboñaje mem ge katyekbe sâam hâu mem pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwim ya nângâñetâ bulâñe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbijne belângen manmainñe mem âlâlâ tuhuyekjetâ yanâmâ Anitâñe tihityenñe otmu Kiristohât wâtñan kinjetâ biwiyenñe sâanduk sâamu mannomai. Otmu Kutdânenñaje biwiyenjan gemu yakât topnje nângâm hengenjujetgât nangain.

Nenne konam ki inom.

⁶ Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Âi mem mannomai sâam den kâsikum yingiwîn ya bukulipyenne nombotnje nângânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yenne den sâyingingetâ âi menomaihât nangain. ⁷ Nenne yen orop manbin yan nepgât mâtâpne tiripyongomunne ekbi ya watmâ nep mem manjetgât nangain. ⁸ Lohimbiñe senne âlâlâ tânnongowi yakât matje yingiwîn. Otmu yenne nen tânnongone sâam senne âlâlâhât pâinmihât nenne den kâsikum yingiminiwîn yan nennjahâk nep tuhum yapâ tewetsenne mem senne âlâlâ puluhakminiwîn.

⁹ Den kâsikum yingiminiwîn yakât matje sot me senne âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenne nepgât mâtâpne watmâ manjetgât nângâm nennjahâk nep memunne ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâam ekyongowîn. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yingingetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtnje nombotnje konam im bukulipyenne yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenne yengât manmanyenne âlepne ya mem bâleyingimai. ¹² Kutdânenne Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nângâm nep menjetâ manmanyenne kuwihakmu mannomai.

¹³ Yenne orotmeme âlepneâk otmâ manjetâ biwiyenne ki orotok sâuwapgât nangain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotnje Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyeknetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyingingetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâñe sâam hâreop.

¹⁶ Umatje âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Ambonaje ikjahâk biwiyenne mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânenne yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemguap yu sâamune kiripi nihimu bâñehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitje nângâningim mansap yawu nângânomai. Ekap âlâlâ kulemguan yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguan.

¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen orop yâkât wâtjan manjetgât Anitâ ulitguman. Bâñ.

Nâ bukuyenne,
Paulo

1 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap aŋgoân kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Ambonaje Yesu Kiristo orop biwiyetŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekoghomune nângârâ bulâŋe otmu nanŋe âwâŋaje tânahomawot yakât dopŋeâk yâkâlen biwinetŋaje kepeim tânahom hoŋ bawanŋimait. Otmu Kiristone âwurem ge nine lohimbi sâŋ menenekmu manman kârikŋan mannongât nângâm biwinenŋaje mem mansain. Otmu gâhât nângâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awon, gâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nângâwanŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ ulitguman.

Lok nombotŋaje Kiristohât den pat âlepŋe kelangatbi.

³ Nâŋe aŋgoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâŋ den ekgohowan ya âlâkuâk sâŋmune nângâ. Epeso kapi ambolipŋe nombotŋaje yeŋe eŋgatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyeŋe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya nângâmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâŋe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkŋe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenaje yeŋe biwiyenambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenaje yengât topyeŋe girawu tap yakât sâŋ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenaje tinjâk ki kepeimai. Yakât otmâ nângân nângânyeŋe hâlim milim otmu manmanyenŋe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan. ⁵ Nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu lohimbi kâsikum yingimunŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenaje tinjâk kepeinomaihât yâkŋe menenekmâ âi sâŋ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenaje kepeinetâ tosayeŋe pilâyigimu biwiyenŋe sânduk sâŋu yarjak bukulipyeŋe orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanŋanŋimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâŋ tânjâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbi ya yengât topyeŋe ekgohoan yaŋe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâŋât alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya nenŋe topŋambâek nângâm bukulipnenŋe kâsikum yingjain sâŋmai. Yawu sâŋmai yamâ yeŋe girem den yakât topŋahât pâpŋum ki kâsikum yingim heŋgeŋgumai. Yakât otmâ gâŋe kuyingirâ pilânomaihât nanŋan.

⁸ Aiop, Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâŋmune nângâ. Yamâ âlepŋeâk hârok. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋaje girem den âlâlâ yakât andemŋe wangim yeŋe nângân nângânyeŋambâek den torokatmai ya watmunŋe umatŋe otmap. ⁹ Otmu lohimbi uwawapŋe bia manmai ya yengât nângâm papatolipnenŋaje girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâlene otmâ manmaiŋe girem den nângâŋetâ biwiyenjan hâumu kuwihakŋet sâŋ ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yengât yan. Lohimbi nombotŋaje ândâpyeŋe kârikŋe otmâ papatolipyeŋe yengât den ki nângâmai. Me kunyeŋe kârikŋe otmâ Anitâhât nângâŋetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyeŋe me bukulipyeŋe yengât nângâm bâleyingim yongonŋetâ mumai. ¹⁰ Nombotŋajeâmâ nep tuhuninginŋet sâŋ lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikŋaje hikuyekŋetâ tatmâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbi nombotŋaje loklipyeŋe me imbilipyeŋe betyerehen kionmai. Me loklipyeŋaje imbilipyeŋe pilâyekmâ lok bukulipyeŋe orop ekŋâleangimai. Otmu imbilipyeŋaje gurâ yawuâk loklipyeŋe pilâyekmâ imbi bukulipyeŋe orop ekŋâleangim orotmeme kinŋon otmai. Lohimbi nombotŋajeâmâ den perâkŋe sâŋ bukulipyeŋe kâityongomai. Nombotŋajeâmâ bukulipyeŋe yengât imbiâk den hakyenâ sâŋmai. Yâhâ nombotŋajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hoŋ bawalipŋaje Anitâhât girem den ya tâŋ tânjâk kâsikum yingimai yamâ nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepŋe yu nângâmain yan Anitâ ikŋe topŋe nângâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâŋe Paulo umam sâwanŋiopi.

¹² Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeim hoŋ bawanŋim yâhâwongât ikŋahâk nângânihopi. Nângânihim nep sâŋ nihimu yâkât wâtŋan kinmâ den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yingim mansan. Yakât otmâ nâŋe herone nângâwanŋim yâk mepaeman. ¹³ Yawu gârâmâ nâŋe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nângân nângânne manŋuakmu yuwu otmâ manban. Yakât den pat âlepŋe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbiŋe yâkâlen biwiyenŋe katbi ya topŋe âlâlâ mângâyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikŋe otbanŋiminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nângân nângânne manŋuakmu

ki nângâmâk mângâeyekminiwan. ¹⁴ Yakât otmâ Anitâje ikñahâk wawaenekmâ nângân nângânne mem pâronj pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewej tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinaje kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetñaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yakât otmâ ikñe komot nângâyîngim hoñ bayîngim gaman. ¹⁵ Bulâñanâk Yesu Kiristoñe nen lohimbî bâlene sâreerenekmâ tosanenñe pilâningiâk sâm Anitâje yâk hângângumu giop. Yakât nângâmunnje bulâje otmu biwinenñaje Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâje ninahât nângâmune dondâ gemap yakât yuwu sâmune nângâ. ¹⁶ Lohimbî kerekñe otmunnje bâlemu tosanenñe orop manbîn yakât Anitâje mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbîje otñetâ bâleop ya wangim nâñeâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yakât matñe umatñe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristoñe biwine ikñan katbehât nângâm lohotñan otnihim matñe ki nihiop. Nîne topne yawu tap. Otmu lohimbîje yâkâlen biwiyeñe katñetâ Anitâje manman kârikñahât pat kuyîngiwuap. Yawu otmu Kiristoñe wawaenekmâ lohotñan otnihiop yakât den pat ya lohimbîje nângâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenñe Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkñe ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbî tuhuyelehowâmbâek kunnennje tatmâ tihitnenñe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ heronje nângâwangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmune nângâ. Lohimbî nombotñaje Kiristohât den pat bulâje ya kelangatmâ bukulipyeñe kâsikum yîngimai sâm gâñe kuyîngirâ pilânomaihât nângâm nep sâm gihiwan. Emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyeñaje âi sâm gihim kungan mewî. Kungan mewî yan âi tuhurâ bulâje girawu tetewuap yakât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan katmu den ekgohowî. Den ekgohowî ya nângâm Kiristohâlen biwihaje tîñâk kepeim yâkât den pat âlepñe ya lohimbî ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbî âlâ me âlâñe mâtâp manguhihine sâm otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândâñ oap yawu biwihaje nângâwuat. Yâhâ lohimbî nombotñaje Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe ekmu ki ârândâñ olop yawu biwiyeñaje nângâwi. Yawu gârâmâ biwiyeñaje yawu nângâm yan Wâtgât mâmâñahât Heak ya betgunjetâ biwiyeñe pâlâmñe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Alesande, yâkñe yawu otmâ Anitâ sâm bâlewangim gawot. Yawu olowot yakât nâje ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanñe mângâeyelekmu mansawot. Otmu orotmemeyetñe bâlene ya ekma nângâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiyetñaje kepeim mansetgât nangan.

2

Kiristohât lohimbîje menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbî yengât kunyeñe mansat yakât yuwu sâmune nângâ. Kiristohât lohimbîje menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytgim mepaeyeleknomaiñe ekyongorâ Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. Lohimbî belângen manmainje nângâningîjetâ ârândâñ otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunje otmu galemplipnenñe ya tânyongoâk sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbî ewe katyekmâ lohotñan mannom sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenñaje lohimbî belângen manmai ya nen orop wawaenekmâ tihitnenñe otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunjetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Amboñaje nângâmu ârândâñ otbuap. ⁴ Lohimbî kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyîngiwuap yakât Anitâje nângâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikñak lohimbî kerek nengât toshât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândâñ otmu yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñaje kepeimai yamâ Kiristoñe mem konohân ari hiliwahonomaihât hikuakmâ konohâk otmu Anitâje kaok nângâyîngim. Otmu kuñetâ muop yan Anitâje lohimbî kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbomgât nângâmap yakât topñe teteop. ⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbî yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yîngimune nângâñetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyeñaje kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Yâhâ gâñe nâhâitñe “Bulâñanâk eknohop,” yawu sâm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸ Kiristohât lohimbîje wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâm ekyongowuat. Lok nombotñaje Anitâhât tem lâuwangim bukulipyeñe

orop ki sâmbâleanjim den kakñan sahangimai. Galemlipyeñe yawuya katyekñetâ lohimbî yengât senyenjan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbilipyeñe Anitâhâlenâk biwiyenñe kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâñe yekñalemahât hâkyeñe tihitñe otmâ senje âlâlâ sekñe âlep âlep yañe ki hâkyeñe menjâleaknomai. Otmu imbi ya bukulipyeñe yekñetâ yahalâkgât somotyene mendenomai yan senje âlâlâ sekñe âlepñe orop ki menduhom mendenomai. Yawu otmâ loklipyeñe ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ bukulipyeñe nembe kalem otyingim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyeñe loklipyeñe yengât amutyenjan mannomaihât nanjan. Yakât otmâ lohimbî menduakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeylekmaiân imbi âlâ me âlâñe yahatmâ senyenjan kinmâ den kâsikum yingine sâmbâ otmai yamâ kuyingiman. Yâkñeâmâ in denâk nângâm huruñ huruñ mannomaihât nanjan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaihât sâmbâ yingian yakât topñe yuwu. Emelâk Anitâñe lohimbî tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâmbâ tuhuop. Yakât kakñan imbiñe, kutñe Ewa sâmbâ, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmû manowot yamâ anjoân Satanñe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya lonjâm otmu bâleop. Yakât kakñan Ewañe lokñe ekumu yâkñe imbiñahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyeñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim loklipyeñe yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyeñe wawaeylekmâ tihityeñe otñetâ yanâmâ Anitâñe yekmu ârândân otmu manman kârikñahât pat kuyingiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyenñe yawuâk kepeim biwiyenñe galemahom manmâ bukulipyeñe yengât nângâyingimomai yanâmâ manman kârikñahât bulâñe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyeñe

¹ Den bulâñe yuwu sâmbâ nângâ. Kiristohât komotñe lok âlâ me âlâ kunlipyeñe sâmbâ katnenekmâ âi ninginetâ hoñ bayingine sâmbâ otmai ya yengât Anitâñe nângâmu âlepñe otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyenñe yakât yuwu sâmbâ nângâ. To kârikñe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbî mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenñahâlâk ki nângâmai. Yâkñe târârâhâk manñetâ ya yengât hakyenjan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyeñe lohotñan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunñe” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtñe âlâ me âlâ ya yengât nângâyingim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topñambâek kâsikum lohimbî yinginetâ yâkñe nângâñetâ keterakyingimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyenñe galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyeñe galempongom tihityeñe otñetâ imbi naomlipyeñe ewe katyekmâ tem lâuyingimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkñe lohimbî ki tihityeñe otmâ hoñ bayingimomai. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanñe ikñahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâñe Kiristohâlen biwiyenñe katñetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkñe Satanñe olop yawu otmainhât kunlipyeñe sâmbâ ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbî belângen manmaine sâmbâ baleyinginetâ biwiyenñe kum Satangât panjoñân kionmahât Kiristohât lok âlâ me âlâhât nângâyinginetâ yahatmu eweyingimai lok yawuya kunlipyeñe sâmbâ katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hoñ bawalipyeñe

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâñe Kiristohât komot hoñ bayinginet sâmbâ mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmbâ nângâ. Yâkñe biwiyenñe galemahonjetâ manmanyenñe kelihakmu lohimbîñe yekmâ ewe katyekmai. To kârikñe ki nemai. Me den perâkñe ki sâmai. Me bukulipyeñe yengât iri sikumyene ki ekñalem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât nâmâñahât Heakñe nângân nângâyene mem pâron pilâyingimu Kiristohât den pat âlepñe topñambâek nângâm yâkâlen biwiyenñe tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâñe biwiyenñe ekmu ârândân otmap yawu biwiyenñe nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkñe imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyeñe galempongom tihityeñe otñetâ manmanyenñe kelihakmap. Imbilipyeñe gurâ Kiristohâlen biwiyenñe kepeim yakât nep tinâk mem lohimbî hoñ bayingimai. To kârikñe ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyenñe galemahonjetâ manmanyenñe kelihakmu lohimbîñe yekñetâ yahatmu eweyingimai. Lok yawuya yengât kutylene katdâ Kiristohât lohimbîñe manmanyenñe ekñetâ ârândân otuap. Yâkñe manmanyenñe ekñetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbî hoñ bayingimomai. ¹³ Otmu yâkñe âilonjo lohimbî hoñ bayingimomai yanâmâ lohimbîñe ewe katyekmâ nângâyinginetâ yahatbuap. Otmu yâkñe Kiristohâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwangim mansai yakât topñe sâmbâ haok tuhum lohimbî belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yakât topñe.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enjakmâ den otdomgât nanjan.
¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenne buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunne Anitâne nângâningimu ârândâj otmap yakât Kiristohât lohimbî ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Amboņane nen Kiristohât lohimbî orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne Anitâhât biwiņan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenņan katmu nenne Kiristohât den bulâne ya topņambâek nângâm lohimbî kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Anjoân lohimbîne Yesu Kiristohât topņe ki nângâņetâek Anitâne hângângumu ge nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuņetâ muop. Yâkâlen biwinenņane kepeim manmunne Anitâne nenekmu ârândâj otmap. Yakât nângâmunne bulâne oap.

Yâkne lok otmâ hânân ge hohetnennan manmu kuņetâ muop. Mumu Wâtgât mâmânahât Heakne mumuņambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nângâmunne Anitâhât nanne tâj tâņâk otmap. Yâkne olop miop ya Anitâhât anjololipņane ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipņane topņe katmâ yakât den pat âlepņe sâm haok tuhuņetâ lohimbî hânjan kulemņan manmâ araine nângâņetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeņane kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkne yengât topņe

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne den âlâ biwiņan kalop ya sâm tetemune nângâ. Gâmâlâk lok nombotņane Kiristohât lohimbî yengâlen taka den perâkne ekyongonjetâ nângâm nombotņane hionjakmâ yengâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleņe me senduk banearâne kakyeņan mem biwiyeņe kârikne otmu den perâkne sâm bukulipyeņe kâityongonomai. Kâityongonjetâ bukulipyeņane Kiristo betgum yengâlen torokatnomai. ³ Lok perâkne yaņe orotmeme âlâlâne mem bâlenenekmap sâm lohimbî ki miaknom sâm samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâm samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâmune nângâ. Anitâne sot âlek âlek yamâ neneņeâk hârok sâm katņingio. Neneņeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneņe” otmu “Yuâmâ ki neneņe” yawu ki sânom. Nen Kiristohâlen biwinenņane kepeim yâkât den bulâne watmainne sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâne wuân me wuân kalop yamâ âlepņeâk hârok. Nenne wuân me wuân nene sâm otnom yamâ anjoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâne nenekmu ârândâj otbuap.

Timoteoņe yuwu otmâ hoņ bayingâkgât kulemguo.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenne yâkât den kâsikum gihimunne nângâm hengenġum biwiņan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm hengenġum Kiristo hoņ bawanġim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristoņe gekmu ârândâj otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyeņambâ nângân nângân tâņât topņe topņe tetemap yakât gâ orop alahune sâm otnomai yanâmâ ki nângâyingiwuat. Gâņe Anitâhât tem lâuwangirâ gekmu ârândâj otbuap yakât nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâ. Lok sihan kingitņe orowâkne sururuk sânomai. Yawu otnomai yakât nângâm wâtyeņe hoņ sâmapgât inânņan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopņeâk biwihe hoņ sâmapgât Anitâhât den biwiņan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnenne kâriheâk sâm inânņan dop miakmain yamâ âlepņe. Yâhâ biwinenņe Anitâhâlen kârihem kinâk sâm sâp yupâek yâkât den biwinenņan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonġo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepņahât bulâne âlâlâ teteningimu biwinenņe sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâne sâp patoen manman kârikņan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nângârâ bulâne otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nângâmunne bulâne otmap. Anitâ Manman amboņane lohimbî kerek menenekmâ manman kârikņan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenņane kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikņan torokatnenekmu mannom. Yakât nângâm yâkâlen biwinenņane tinâk kepeim hoņ bawanġim hâhiwin kakņan manmain.

¹¹ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbî nombotņane gâhât nângâņetâ gemu “naom tipņe” sâmaiġât lohimbî senyeņan manmâ biwihe galemahom hengenġum Kiristohât tem lâuwangim manbuat. Yawu manmâ den lohotņan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbîne menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nângânomai. Otmu den ya tâj tâņâk watnâ orotmeme wuân me wuân otmâ manņetâ Anitâne yekmu ârândâj otbuap yakât ekyongom mem hewewen tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyeņaje âi sâm gihim kungan mewi. Kungan meņetâ Wâtgât māmâņahât Heakņe māmâņe otgihimu âi girawu mendâ bulâņe tetewuap ya yâkņe biwiyeņan katmu sâm tetem eknongowi. Bulâņe ya teteâk sâm âi yakât biwihaņe tiņâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât māmâņahât Heakņe mem hewewey tuhuhekmu Kiristoņe olop miop yawuâk otbeâk nâņgâm otdâ gekmunņe tipine âlepņe olop. Benņe yakâlâk nâņgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunņe âilongo oap. Otmu yâkâlen biwihaņe tiņâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelanġatmâ kâsikum yingiman sâm biwihe galemahom manbuatġat nanġan. Yiwerene yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbine yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ ġa orop meyekmâ manman kârikġan katyekmu mannomai.

5

Timoteoņe yuwu otmâ Kiristohât komot galemýongoâġġat Pauloņe kulemguwat.

¹⁻² ġaņe Kiristohât lohimbi yengât kunyeņe otmâ galemýongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatġat nanġan. Lohimbi âlâ me âlâņe otġetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbi somboņe otġetâ bâlewuap otmuâm âwâhe mâmâhe ewe katyeklâk lohotġan otyitġimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbi nombotņaje otġetâ bâlewuap otmuâm imi atalipġe me wârâ toulipġe lohotġan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotņe hep torehenlipyeņe bia me nimnaom barak manmai yaņe umburuk manmaiġat Kiristohât komot ekyongorâ tihityeņe otmu. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlâņeâmâ nan baralipyeņe me helipyeņe orowâk manmai. Yâkņe mâmâlipyeņe me buwulipyeņe yengât tihityeņe otmâ hoņ bayingġetâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap. Yawu otmuâi yan emelâk ŋaņayeņan âwâ mâmâlipyeņaje me buwulipyeņaje tihityeņe othi yakât matņe yâku sombo otmuâiân tihityeņe otmu. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotņe hep torehenlipyeņe bia me nimnaom barak manmai yâkņeâmâ Anitâņe nâņġaningiâk sâm haonġmâ ârândâņ ulitġum mepaemai. ⁶ Aiop benņe, imbi kambut nombotņe âlâņeâmâ “umburuk otmâ umatņe kakġan manmaiġat kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenņe mem dâimai. Kambut yawuayeņe yawu manmai yamâ biwiyeņe mumu hiliwahonomaiġat pat manmai. ⁷ Lohimbi belâņen manmaiņe Kiristohât lohimbi sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmanyenġahât den ekġohoan yu ġaņe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihġetġat nanġan. ⁸ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâņe yeņe hep torehenlipyeņe me sese buwulipyeņe ki tihityeņe otmu yaņeâmâ Kiristo betġum lohimbine Anitâhâlen biwiyeņaje ki kepeim manmai yawu otmu. Yakât otmâ Anitâņe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlâņe Kiristohât komot hoņ bayingine sâm otmu ya yengât yuwu sâmunne nâņġâ. Embâņġambâek imbi kambutņe nep tuhum Kiristohât komot hoņ bayingim gai. Ya yengât kutyeņe kulemgum katdâ tatmu tewetsenņe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatġetâ kutyeņe kulemguwat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyeņe 60 otyingiap ya yengât kutyeņe kulemguwat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbi. ¹⁰ Orotmemeyeņe âlepņe yuwu otġetâ Kiristohât komotņe mepaeyekmai. Nan baralipyeņe âilongo galemýongom henġenġum gawi. Otmu lomba takanġetâ emetyeņan dâim yâhâ katyekġetâ tatġetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewey otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hoņ bayingim gai. Otmu umatņe âlâlâ lohimbi kakyeņan yâhâmap yan hewewejâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyeņe kulemguwat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyeņe heroņe mansai yamâ kutyeņe ki kulemguwat. Yamâ topoņe yuwuhât. Loklipyeņe bâleņetâ Kiristohât nâņġâm yâkât komot hoņ bayingine sâm biwiyeņe katmai. Yawu otmu yamâ ġâmâlâk lok yekmâ biwiyeņe pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâm biwi katbi ya pilai yakât nâņġaņetâ biwiyeņan hâumu gorâ kakġan mannomai. ¹³ Otmu kutġan hilâm im tatmâ emet ârândâņ yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belâņen sâsâ yawu sâņetâ dondâ bâlewuap. ¹⁴ Yawu otmuâiġat Kiristohât komot yuwu sâm ekyongohât nanġan. Lohimbi nombotņe belâņen manmaiņe Kiristohât komot ya yengât sâm bâleyingimaihât imbi kambut yawuayeņe lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyeņe mem ġa katyekmâ galemýongom henġenġum yan tat tat memeyeņe âilongo teteyingiwuap. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotņeâmâ manman âlepġahât mâtâp ya pilâm Manman bâleņahât Amboņe Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân ġatņe imbi âlâņe ikņe hep torehenņe âlâņe imbi kambut mansap yakât tihitņe otmâ tâņġuâġġat nanġan. Tihitņe

otbuawân Kiristohât komotņe hewewen otmâ imbi kambut nombotņe hep torehenlipyene barak manmai ya tânyongonjetâ âilonņo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyene nepyenahât hâmeņe yingņetâ menomaihât yuwu sâmunne nângâ. Emelâk Anitâņe girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap. “Bulimakoņe nep tuhuyingiwuap yan sot bulâņe nemap sâm lauņe ki sâhâm manņunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâņe nep tuhuyinginomai yakât hâmeņe yingņetâ ârândâņ otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingwi yaņe âi ya mem den pat âlepņe ya lohimbî belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi ekņetâ âilonņo otmu hâmeņe pato yinginomaihât nanņan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yaņe galemlipyene yengât topyene teteâkgât sâm hâreyingine sâm otnomai yan denyeņe ikņiâk ikņiâk sâņetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokņe ikņiâk sâwuap yamâ ki nângâwanņiwuat. ²⁰ Otmu galemlipyene âlâ me âlâņe orotmeme bâleņe otnomai yamâ meyekmâ lohimbî yengât senyenān katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbîņe ya ekmâ manmanyene galemahonomai.

²¹ Nâņe Anitâ yet Yesu Kiristo otmu aņelolipyetņe koko salehâk ya yengât senyenān kinmâ yuwu sâmunne nângâ. Galemlipyene âlâ me âlâhât den sâm hâreyingiwuat yan den ekgohoan yu tâņ tâņâk watmâ. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâm hâreyingirâ Anitâņe nângâmu ârândâņ olâkgât târârahâk sâwuat. ²² Galemlipyene âlâ me âlâņe otņetâ bâleop ya yengât den sâm hâreyingirâ nângâņetâ haņ sâyingimu manmanyene kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekņetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyene ekdâ ârândâņ otmu yâhâpņe âi sâm yingiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otņetâ bâlewuap yakât tosa yamâ lohimbîņe gâhâlen sâm gâitnomai.

²³ Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipiņe nembuat.

²⁴ Lok nombotņane bukulipyene yengât senyenān kinmâ otņetâ bâlemap ya yengât topyene nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekņetâ sâm hâreyingiwualân emelâk topyene nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotņe âlâņeâmâ topyene kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyene mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbî nombotņane lohimbî senyenān kinmâ orotmeme âlepņe otņetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņane orotmemeyene âlepņe otmai ya ekmâ bukulipyenane mepaeyekmai sâm orotmeme âlepņe ya tihângen otmai. Yamâ lohimbî âlâ me âlâņe ya nângâm sâm haok tuhumai. Yawu otmai yaņe tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâmunne nângâ. Kiristohât lohimbî ya den kâsikum yingimain yakât lohimbî belângen manmaiņe den ya nângâņetâ helekņe otmu Anitâ sâm bâlewangimaihât âi lok nombotņe Kiristohâlen biwiyene katmaiņe kunlipyene eweyingim lauņe lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyene ya ki holanyekņetâ ari yeņe nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yaņe kunlipyene ki sâm bâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yâhâmâ Anitâņe nângâyingimap. Yakât nângâm âi lokņe âi kârikņeâk mem kunlipyene hoņ bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm manņetgât nanņan.

Senņe âlâlâ ki ekņâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenņe Yesu Kiristone den âilonņo aposololipņe kâsikum yingiminiop yakât nângâmunņe bulâņe otmap. Yâkât otmâ lohimbî den ya kâsikum yingimunņe nângâņetâ bulâņe otmap. Yâhâ lok nombotņane den ya nângâņetâ ki ârândâņ oap sâm yeņe engatyeņeâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemap. ⁴ Lok yaņeâmâ yeņahât nângâņetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topņe hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyene orop den kakņan sahaņginehâlâk nângâmâi. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâm ge karakmai. Otmu hionakmâ den belângen sâm hakyenān sahaņgimai. ⁵ Yawu otmâ den bulâņe pilâm biwi nângân nângânyene mem heleņ tuhukmai. Otmu lohimbîņe tewetsenņe ningņetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenņe Kiristohâlen biwinenņane kepeimain. Yawu otmâ senņe âlâlâhât ki ekņâlem manmain yanâmâ Anitâņe biwi sânduhân katnenekmu biwinenņe ârândâņ otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenņane menenekbi yan tepyenambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senņe âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanņan. Anitâņe sot, me pet sâņgum, me senņe âlâlâ ya ningimu dopnenņanâk mem manmain. Otmu “Getek

âlâ ningiap,” sâam ki dewaenom. ⁹ Lohimbi nombotjane senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyeje hâlim milim otmu bâlenjahât panjonân kionjmai. Otmu yenhâk yapâ ki holaranjaknoma. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekjâlem miakne sâam otmai ya yengât biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemap. Ya watmâ orotmeme kinjon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotjane yâkât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyeje orotok sâamu gorâ kakjan manmai.

Pauloje Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu honj bawangim mansat. Yakât otmâ gâjeâmâ orotmeme bâlene âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândâj olâk sâam yâkâlen biwihane tijâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyinjim lohotjan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâam otnomai yakât nângârâ ki sâtne otmu biwihe houj sâwuap. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewej tuhuhekmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennennjan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok honj bawangim manbom,” sâon. Yawu sâon yan Anitâ Manman Amboje otmu nanje Yesu Kiristone nângâhahimutâ ârândâj olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikjak kiap âlâ, kutje Pontio Pilato sâam, yâkât senjan kinmâ Anitâ orop topyetje konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâamune nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâp utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbine manmange ekjetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmaiâhât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi ghiwin ya tijâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatje, lok topje topje manmâ gai ya yengât kunyeje. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyeje pato. Yâkne konok ambonenje otmâ tihitnenje otmap. Yakât otmâ nângâwangimune âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândâj otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Amboje ikjâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ ikjak tatmawân lanjinje ya lok âlâ me âlâne eknomgât dop âlâ ki tap. Iknje konok kunneneje tatmâ tihitnenje otmâ yâhâmbisâpgât herone nângâwangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yuwu sâam ekyongowuatgât nanjan. Iri sikumyene biatyinjiwuat. Yakât otmâ hâkyene mepaeakmâ iri sikumyene miakmâ hâk sânduhân manne sâam biwiyene yanâk ki katnoma. Anitâ Hop Sambe Ambojane tihitnenje otmâ lâtâpnongomap. Yâkne yawu otmap yakât biwiyenane yâkâlenâk kepeim herone nângânomaihât nanjan. ¹⁸ Yawu mannomai yan tepyeje hewewej otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongonetâ Anitâne yen yekmu ârândâj otbuap. ¹⁹ Yakât bulâne Yesu Kiristone âwurem gewuwân meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâine sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yingiwuat sâam âi ghiwan ya biwihane tijâk mem tuhuwuatgât nanjan. Otmu lok nombotjane lokgât nângân nângân tânjât watmâ den kakjan sahangimai. Lok yawuyane gâ orop den yawu alahune sâam otjetâ ki nângâyinjiwuat. Yâkne topjambâek nanjan sâmai yamâ sâam hilipgumai. ²¹ Lok nombotjane yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâinj.

Anitâ gâ orop talâkgât nanjan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloŋe Timoteohât ekap betŋan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikŋahâk Yesu Kiristohât aposolo sâŋm âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimi hânŋan kulemŋan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristoneŋe hânŋânnohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânŋârâ bulâŋe otmu nanŋe âwânŋaŋe tânahomawot yakât dopŋeâk tânahom yâkâlen biwinetŋaŋe kepeim hoŋ bawangimait. Gâhât nânŋâm Anitâ yuwu sâŋm ulitguman. “O Aworŋ, gâŋe Kutdânenneŋe Yesu Kiristo orop Timoteo nânŋâwânŋim tihitŋe otmutâ biwiŋe sânduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋm ulitguman.

Pauloŋe Timoteo mem hewewej tuhuop.

³ Tâmbâlipnâŋe Anitâ hoŋ bawangim gaminiwi dop yawuâk nâŋe gurâ hoŋ bawangim gan. Hoŋ bawangimune Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwine ekmu ârandâŋ otmap yawu nânŋâman. Otmu omoŋe hilâmŋe Anitâ ulitguman yan gâhât nânŋâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetŋaŋe kepeiakmâ manmâ dondâ iseangiwiw yakât gâhât nânŋâhiihiman. Yâhâŋe enâkmâ tep hero nanganŋiromgâlâk nânŋâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutŋe Loisi sâŋm, yâkŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutŋe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâŋe yawuâk yâkâlen biwihâŋe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânŋâm engat yâhâp ki otman. ⁶ Yawu nangan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipyene orop âi sâŋm gihim kungan mewin sâp yapâek Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otgihimu âi mendâ bulâŋe tetem gap. Otmu bulâŋe yawuâk tetem yâhâwuapgât kârihem kinmâ âi ya biwihâŋe mem tuhuwuat. ⁷ Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe lohimi nombotŋaŋe umatŋe âlâlâ ningimai. Yawu otŋetâ biwinenŋe orotok sâmapgât ikŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu biwinenŋe galemahom lohimi lohotŋan otmâ buku otyiŋimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepŋe lohimi ekyongomune ya lok nombotŋaŋe nânŋâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katneŋetâ manmâ gan. Otmu gâŋe yâkâlen biwihâŋe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepŋe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimi den pat ya ekyongorâ nânŋâm biwiŋe yâkâlen katŋetgât nangan. Yâhâ lok nombotŋaŋe den ya nânŋâm hâkâŋ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtŋan kinmâ ki lohotŋe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânŋângumu ge nen Anitâhât lohimi menenekmâ manman kârikŋan katnenekbuap ya sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe otbin mewin yakât ki nânŋâop. Ikŋe engatŋeâk otmâ Kutdânenneŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge sârenerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yamâ benŋe mumunbâ mem yahatmu Mumuhât Ambone Satan ya mem ge katmâ manman kârikŋe mem teteningiop. Yakât den pat âlepŋe eknongorâ nânŋâwân yan Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeiwin. Yawu otmunŋe Anitâŋe nine nanne baratne sâŋm manman kârikŋahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nâŋe den pat âlepŋe lohimi kâsikum yinŋiwehât Anitâŋe aposolo âi sâŋm nihimu mem mansan. ¹² Âi yu mem lohimi den pat âlepŋe kâsikum yinŋimune yakât menekmâ pâi emetŋan katneŋetâ hâhiwin kakŋan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinâŋe tiŋâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihioŋ yu biwinâŋe mem tuhum manmâ yâhâwomgât mâmâŋe otnihimap. Otmu yawuâk mâmâŋe otnihimu âi yu tuhum manmâ yâhâm yaŋak numbom. Otmu hâmbâi Kiristoneŋe âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeŋe nihimu membom yakât nânŋâm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulâŋe yakât mâtâpŋe nânŋâm henŋenŋuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpŋe ya ki tâpikgum gike nânŋân nânŋân watmâ lohimi kâsikum yinŋiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâŋe manman kârikŋan katgekuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimi hoŋ bayinŋiwuat. ¹⁴ Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan ge tatmapŋe mâmâŋe otgihimu Kiristohât lohimi ikŋe den pat kâsikum yinŋim mem hewewej tuhuwekbuat sâŋm âi gihiwîn. Ya biwihâŋe tiŋâk mem tuhuwuatgât nangan.

¹⁵ Emelâk topŋe katmâ den âian katnekbi yan Asia hân ambolipnâŋe tânnohoŋet sâŋm ekyongowan yamâ yâkŋe nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetŋe, kutyetŋe Pihelo yet Hemohene, yâkŋe betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesiporo, yâkŋe konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pâinnekâm kapi hawamgum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetŋan tatnune yan taka mem tetenehew.

Mem tetenekmâ pâi emetjan yâhâmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwanjiop. In tihitje bia pâi emetjan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewenju tuhuop. Otmu Kutdânenjanje yâkât imbije naomje yengât nângâyinjim tihityenje olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenjanje âwurem ge menenekmu Anitâne biwinenjahât topje ekmâ otbin mewin yakât matje kâpekningiwuawân Onesiporohât nângâwanjiuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yinjiminiwit yan yâkje tânnotgominioy ya nanjat.

2

Timoteoje Kiristo hoj bawanjiuapgât Pauloje sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneje Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâjeâmâ Yesu Kiristohât watjan kinmâ kârihem hoj bayinjim manbuat. ² Otmu nâne Kiristohât den pat âlepje ya lohimbî kâsikum yinjigwan yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu âi ghiwan yakât dopjeâk gâku yawuâk lok nombotje Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manmanje lohimbî den kâsikum yinjiginomaihât meyekmâ âi sâm yinjigiuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Hep beroneâmâ kunlipyenjanje yekjetâ ârândâj olâk sâm yâkje den sâmai ya watmâ ari otjetâ dopjan otmap. Otmu umatje lâunomai yakât nângâm ki gorâyinjimnap. Yâkjeâmâ lohimbî inje manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatje âlâlâ kagkan yâhâwuap yan gâje Kutdâ tem lâuwangirâ yâkje gâ gekmu ârândâj otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kinjitje orowâkje senje âlâlâ âilonggo katjetâ tatbuap ya menom sâm emet inânjan dop miakmâ yâhâmai. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâje otmâ hilipgumai yamâ galemeyenjanje watyeknap. Yakât otmâ gâje manmange galemum henjenjom manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâje âi kalam tuhomainje yapâ sot mem nemai. Otmu gâje Kiristohât nep ya biwihanje hikum tuhuwuat yakât matje hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâne nângân nângânge mem pâronj pilâhîhimu manman girawu mandâ ârândâj otbuap yakât topje nângâwuat.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtje. Yâkje mumu Anitâne mumujambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatje âlâlâ kagkan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâne lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâleje sâm ip kârikjanje hikunekmâ pâi emetjan katnekjetâ hâhiwin kakjan mansan. Yâhâ nâjeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâm haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki manjuyingjai. ¹⁰ Den pat ya sâm haok tuhunjetâ Anitâne lohimbî meyekmâ manman kârikjan katyekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâihât sâm kalop. Yakât otmâ lohimbî yanjeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenje katjetgât nângâm hâhiwin kakjan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nângârâ bulâje olâk.

“Yâkje manmanje pilâm howanân kujetâ muop. Yakât dopjeâk nenje manman-nenje bâleje pilâwin. Otmu Anitâne mumujambâ mem yahatmu manman kârikje mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjanje kepeim manman kârikjan man-bisâin. ¹² Lohimbî belângen manmanje mem âlâlâ tuhunenekjetâ yâkâlen biwinenjanje kepeim mannom otmuâmâ yâkje âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbî galemoyongom mannom. Yawu gârâmâ nenje betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenje kârikje otmu mannom otmuâmâ matje umatje kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Iknje biwi nângân nângânjan tatmap ya pilâm yan ondop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteoje Anitâhât den ki kelanjatmâ lohimbî kâsikum yinjigiuop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbî ekyongowuat. Otmu Anitâhât senjan kinmâ kuyinjirâ den kakjan ki sahanginomai. Yâhâ den kakjan sahanginomai yanje mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâje Anitâhât den bulâje ki kelanjatmâ lohimbî kâsikum yinjigiuat. Anitâne nekmu ârândâj olâk sâm âi sâm ghiwan ya biwihanje tinjâk mem yâkât den tâj tânjâk kâsikum yinjigiuat. Yawu otmâ ki anjulkbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbî nombotjanje yeje nângân nângân watmâ den tânjât sâm den kakjan sahangimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâlenjahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâ. Lohimbî âlâ me âlâ hâk bâle teteyinjimnap yanje hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopjeâk lok yanjeâmâ den perâkje sâm bukulipyenje kâsikum yinjinetâ nângâjetâ bulâje otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yengâlen gâtje lok yâhâp, kutyetje Himenai yet Pileto, yâkje Kiristohât den bulâje pilâm den yuwu kâsikum yinjigimawot. Mumujambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkje kâsikum yinjigimawot. Den perâkje ya kâsikum yinjigimutâ buku nombotjanje nângâjetâ bulâje otmu Kiristohât

den bulâje betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenje saran aim kânângâmunje njiwîñ njiwîñ sâñ kinmap yakât dopñeâk Anitâñje ikñje lohimbî meyekmu yâkâlenâk biwiyenâñje kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenâñje kepeim manmai ya yengât yuwu sâop.

“Lohimbî âlâ me âlâñje Kutdâhâlen biwiyenâñje kepeim mansai ya yengât biwiyenâñhât topñe nanğap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbî âlâ me âlâñje “Kutdâhâlen biwinâñje kepeim tem lâuwangiman,” yawu sâñ lohimbî ekyongomai yañje orotmeme kiñgoñ pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbî bulâje lok perâkñje orop hohet guhet mansain yakât topñe nângârâ keterahâkgât den âlâen hâumu yuwu sâmunne nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senje âlâlâ topñe topñe tuhumi katñetâ tatmap. Tuhumi katñi yamâ nombotñje goli otmu siliwa yañje tuhumi katñi. Otmu nombotñje âlâmâ dengopñje mem kutakum tuhumi. Otmu nombotñjeâmâ nakñje hâwim katñi. Yâhâ emet amboñje senje âlâlâ nombotñje yakât nângânñje yahatmu hâwurum emet biwîñje âlâen katñetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotñje âlâmâ yakât nângânñetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katñetâ tatmap. Dop yawuâk nenñje oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbî âlâ me âlâñje lok perâkñje yengât orotmeme bâleñje bet pilâm keterakmâ yeneâk mannomai yamâ Kutdâyenâñje âi âlepñje yîñgimu menomai.

²² Lok nombotñje nimnaom yengât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotñjeâmâ biwiyenñje galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yañjeâmâ yu me ya otne sâñ angoân Kutdâ ulitguñetâ nângân nângân âlepñje biwiyenâñ katmap. Otmu gâñje yawu otdâ Anitâñje nângân nângânñje mem pâron pilâhilihimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâñ hâreyîngirâ ârândâñ otbuap. Den sâñ hâreyîngirâ ârândâñ otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbî orop biwiyenâñje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranginomai. ²³ Yâhâ lok nombotñje yengât biwiyenâñjambâ nângân nângân tâñtâ âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâñ otmai ya ki nângâyîngiwuat. Lok yawuya orop den tâñtâ alahumai yan den yañje ba tom tomñje otmu yañak den kakñan sahangimai. ²⁴ Nenñjeâmâ Kutdâ hoñ bawangimain. Yakât otmâ nenñje lohimbî kerek ewe katyekmâ lohotñan den kâsikum yîñginom. Yawu otmâ yâk orop den kakñan ki sahanginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyîñginom yanâmâ Anitâñje biwiyenâñ kionñmu nângân nângânñje keterakyîngimu Kiristohât den nângânñetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenñje katnomai. Yâkâlen biwiyenñje katnomai yan Satangât pañgoñân kionñmâ hoñ bawangim gai yapâ holanñyekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbî yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmunne nângâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbîñje yuwu otñetâ bâlewuap. ² Lohimbî nombotñje yehâhât nângânñetâ yahatmu hâkyenñje mepaenomai. Hâkyenñje mepaem tewetsenñjahâlâk nângâm tepyenñje umatñje otbuap. Yawu otmâ bukulipyenñje yengât nângânñetâ gemu nângâm bâleyeknomai hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenñje mem ga katyekmâ tihityenñje otmâ gamai yakât nângânñetâ prop otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyîñginomai. Otmu yakât dopñeâk Anitâ ki ewe katmâ yakât den lâunomai. ³ Lohimbî âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotñje otñetâ bâlewuap yakât tepyenñje kou kâlâp semu yanâk matñje yîñginomai. Otmu den guruk sâñ bukulipyenñje yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyenñje kâityongom hâmeyeñje bitnomai. Yâhâ girawu manñetâ âlepñje otbuap yakât ki nângânñomai. ⁴ Yawu otmâ Anitâ betbangim yu me ya ekñjâlem otmâ hilipgunomai. ⁵ Lok yawuya nombotñje topyenñje kurihiakmâ Kiristohât lohimbîñje otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenñje manğyakmu manñetâ Anitâñje ki mâmâñje otyîñginap. Lok yawuyanñje Kiristohât komolân torokatmaiñhât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷ Lok yawuyanñje yuwu otmai. Imbî nombotñje otñetâ bâlemap yakât nângânñetâ biwiyenâñ hâumu girawu manmunñje Anitâñje nenekmu ârândâñ otbuap sâñ lokgât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumi. Yawu otñetâ nângân nângânñenñje hâlim nilim otmu Kiristohât mâtâp ekñetâ ki keterakyîngimap. Yakât otmâ lok yawuyanñje imbi yuwuya yengât biwiyenâñ kionñetâ den ya nângânñetâ bulâje otmu lok naomlipyenñje yengât manmanñenñje mem bâleyîngimai. ⁸ Kândikum emelâk Mosenñje Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunñje yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetñje, Yane yet Yambere, yâkñje Anitâhât den kakñan sâowot. Yakât dopñeâk lok perâkñje yengât yan yañje Anitâhât den bulâje kakñan sâmai. Nângân nângân bâlenñhât Amboñje, Satanñje lok ya yengât nângân nângânñenñje mem bâleyîngimu Kiristohât den pat âlepñje nângânñetâ helekñje otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaiñhât pat mansai. ⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereñje Anitâhât den kakñan sâowot yan topyetñje tetekñan tetemu

lohimbinje ekbi. Yakát dopnjeák lok perákne yuámá sâp kâlep ki otmuák topnye tetemu Kiristohât lohimbinje yekmá lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbanjiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâne mâmâne otnihim tihitne otmâ gap yakát topne nângâm hengenjuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinanje kepeim yâkât den pat âlepne lohimbi kâsikum yingiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbi nombotŋanje sâmbâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyingiwani. Otmu umatne âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹ Kapi kalumbu, kutyeŋe Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepne kapi ambolipne kâsikum yingiwani. Kâsikum yingimune nombotŋanje den ya nângâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâŋe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakát yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristo orop biwiyenŋanje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoŋ bawanŋimai yâhâmâ lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³ Lok perákŋanje biwiyenŋe kurihakmâ Kiristohât lohimbi kâityongom mansai. Yawu otŋetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâŋetâ dondâ bâlewuap. Otŋetâ bâlemap yakát nângâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonmai. ¹⁴ Yâhâ gâmâ nâŋe Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihanje kepeim manmâ gat. Yakát otmâ nâhât topne nangat. Yakát otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanŋan. ¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipne otmu hoŋ bawalipŋanje yâkât den kulemguwi ya mâmâhe buwuhaŋe lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakát otmâ den ya nângâm hengenŋum Kiristohâlen biwihanje tiŋâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâŋe manman kârikŋan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmâŋahât Heakne Anitâhât poropetelipne otmu hoŋ bawalipne yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu Anitâhât den ya tãŋ tãŋâk kulemguwi. Yakát otmâ den ya kâsikum lohimbi yingimune nângâŋetâ bulâŋe otmu Anitâhât topne nângâm hengenŋunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manŋetâ yekmu ârândãŋ otbuap yakát nângâŋetâ haŋ sâyingimu manmanyenŋe kelihakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenŋe Kutdâhât wâtŋan kinmâ den ya nângâm hengenŋum hoŋ bawanŋim nepne tuhunom yanâmâ yakát bulâŋe âilonŋo tetewuap.

4

¹ Nâŋe Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetŋan kinmâ yuwu sâmune nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwerenŋe mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenŋe ekbuap. Yawu otmâ nenŋe yâkâlen biwinenŋanje kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu manbisâin. Yakát nângâm den yuwu sâmune nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoŋ bawalipŋanje ikŋe den bulâŋe lohimbi tãŋ tãŋâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yingineŋetâ lohimbi nombotŋanje ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manŋetâ ândâpyenŋe kârikŋe otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâŋe den lohotŋan kâsikum ningim heronŋe kakŋan katnenekŋetâ manne sãm yenŋe engatyeŋeák otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perákne mem teteyekŋetâ den tãŋât topne topne kâsikum yingineŋetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmaine Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât gâŋeâmâ hewewenŋe otmâ den pat âlepne ya sãm holanmâ engatyeŋan gewuat. Yâhâ nombotŋanje nângâŋetâ umatne otmap yâhâmâ mem hewewenŋe tuhuyekbuat. Yâhâ nombotŋe âlâŋeâmâ nângâm pãpŋumai yamâ lohotŋan kâsikum yingirâ nângân nângânyenŋe pãroŋ sãmu haŋ sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmpãgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuhekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtŋan kinmâ hoŋ bawanŋim Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim hengenjuuat.

⁶ Yâhâ nã otnihinomai yakát nângâm den âlâen hãme sãmune nângâ. Emelâk papatolipnenŋanje Anitâ mepaem yan noniŋ bulimakao gãm katbanjiminiwi. Yakát kakŋan wain to moselenŋetâ gemu yan Anitâŋe nângãmu ârândãŋ otminiop. Yakát dopnjeák nã nohoŋetâ mumbom yan hepnaŋe gemu ârândãŋ otbuap. ⁷ Emelâk Kutdãnenŋanje menekmâ aposolo âi sãm nihiop ya biwinanje tiŋâk mem tuhum gan. Yakát nângãmune ârândãŋ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbãmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdãhâlen biwinenŋanje kepeim manmain. Yakát âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbanŋimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawãn biwinenŋe ekmâ hãmenŋe tãŋ tãŋâk ningiwuap. Nãŋe hoŋ bawanŋimune nekmu ârândãŋ otmap. Yakát otmâ hãmenŋe âilonŋo nihimu membom. Sâp yan pat yakát bulâŋe nihimu membom.

Den bãŋe sãm hãreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenŋe âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe ikŋe manmanŋahâlâk nâŋgâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Kerese, yâhâmâ hâŋgâŋgumune Galatia yengâlen ariop. Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Tito, yâhâmâ hâŋgâŋgumune Dalimati yengâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutŋe Tikiko, yâhâmâ hâŋgâŋgumune Epeso kapiân ariop. Bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Mareko, yâkŋe gurâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimu nâŋgâmunne âilongo oap. Yakât otmâ gâŋe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³ Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâŋ angoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutŋe Kapo sâŋ, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipŋe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutŋe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikŋe âlâlâ um kutakumap. Yâkŋe nâhât den kakŋan sâŋ dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihip yakât matŋe Kutdânenŋe kâpekbangiwuap.

¹⁶ Angoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekŋe betnohowi. Yakât Anitâŋe ki nâŋgâyiŋgimu bâlewupagât nanŋan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâŋe ki betnohop. Yâkŋe mem hewewer tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yengât kunlipyeŋe ekyongomune nâŋgâm hengenŋuwi. Yawu otmâ Kutdâŋe nâŋgânihimu holanekŋetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmu yakât dopŋeâk Manman Bâlenahât Ambonŋe, Satanŋe mem bâlenekmappagât Kutdâŋe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâm Anitâ heronŋe nâŋgawangim mepaembisân. Ya bonŋanâk.

¹⁹ Den bâiŋe sâwومان. Lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pisisila, nâŋgâyiŋgian. Otmu Onesiporohât imbiŋe naomŋe yengât nâŋgâyiŋgian. ²⁰ Yâhâ bukunenŋe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunŋe mansap. Otmu âlâmâ, kutŋe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yanak Milete kapiân takawin yan katmunŋe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp maŋguyitgimappagât in yawu takaromawot.

²² Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotŋe gurâ nâŋgâhiihai. Kutdâ orop manbuat.

Anitâŋe ikŋe lohimbi yengât tihityeŋe olâkgât nanŋan.

Nâ âwâhe,

Paulo

Tito Pauloꝝe Titohât ekap kulemgum katbanꝝiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝝaꝝe Kiristohât aposolo sâꝝm âi nihimu mem hoꝝ bawanꝝim mansan. Anitâꝝe lohimbi nâꝝngâꝝyĩngim Kiristohât pat kuyĩngimu mansai. Yâkꝝe Kiristohât den nâꝝngâꝝjetâ keterakyĩngimu yâkâlen biwiyenãe kepeim târârâhâk manꝝetgât Kiristoꝝe hâꝝngâꝝnnohomu yâkât den bulãꝝe kâsikum yĩngim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulãꝝajahât Amboꝝaꝝe hân himbim ki kâꝝndikyotgop yapâek nen manman kârikjahât pat kuningiop. Pat yakât topꝝe sâꝝm tetem lohimbimbi ekyongowomgât sãꝝpꝝe kalop. Otmu sãꝝp kalop ya ekmu ârândãꝝ otmu Kiristo hâꝝngâꝝngumu ge mâtâwân tetenihim âi nihioꝝ. Âi nihioꝝ ya mem yen orop manman kârikꝝan mannom sãꝝm biwinaꝝe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelãk nãe Kiristohât den pat âleꝝpꝝe ekghomune nãꝝngârã bulãꝝe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sãꝝp yapâek netꝝe nanꝝe âwãꝝnãe tânahomawot yakât dopꝝeãk tânahom yâkâlen biwinetãe kepeim hoꝝ bawanꝝim gait. Nãe gâhât nãꝝngãꝝm Anitã yuwu sãꝝm ulitguman. “O Awonãe Anitã, gãe Kiristo hãꝝngãꝝngurã ge sãrerenenekmã muop. Otmu gãe mumuꝝambã mem yahatdã gike orowãk tawot. Yetꝝe Titohât tihitꝝe otmutã biwi nãꝝngãꝝn nãꝝngãꝝnãe sãꝝnduk sãekgât nãꝝngãꝝm.” Yawu sãꝝm ulitguman.

Kiristohât komot yengãt kunlipyene

⁵ Anãoãnãmã Kirit yengãlen ari kapi ârândãꝝ hawamgum Kiristohât den pat âleꝝpꝝe ya lohimbimbi dondãhãlak ekyongomutꝝe nãꝝngãꝝjetã bulãꝝe otmu yâkâlen biwiyenãe katbi. Otmu gãe lohimbimbi galemýongorã yâkâlen biwiyenãe kepeim yãk orop konohãk otꝝetã manmanýe kelihakbuapgât kunyene katgekban. Kunyene katgekã Kiristohât komolipꝝe yengãlen ari lohimbimbi yengãt galemliꝝyene lok yuwuya mem katyekbuatgât sãꝝm ekghowan. ⁶⁻⁷ Lok yaꝝe to kãrikꝝe ki nem biwi hãlim otmai. Me ki kuk otã lohimbimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipýenãe den ekyongonẽtã nãꝝngãꝝm yan ândãꝝyene ki kãrikꝝe otmap. Me lohimbimbi nombotãe otꝝetã bãlemap yakât tepyene ki kou kãlãp semap. Me bukulipýenãe yengãt iri sikumyene ekãlem ya meýĩngine sãꝝm ki kãityongomai. Yãkꝝe târârãhãk manꝝetã ya yengãt hakyenãan tosa ãlã ki tetemap. Otmu imbi yãhãp kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomliꝝyenãe Kiristohãlen biwiyenãe kepeim tem lãuwanꝝimã. Otmu awã mãmãliꝝyene yengãt gurã ki mete pirik otyĩngimã. Yawu otã manꝝetã lohimbimbi ki sãꝝm bãleyĩngimã. ⁸ Lok yan yuꝝe yuwu manꝝetã ârândãꝝ otmap. Lohimbimbi nembekalem otyĩngimã. Otmu orotmeme âleꝝpꝝe otneãk nãꝝngãꝝmã. Biwiyenãe galemahom kilik milik manꝝetã lohimbimbi manmanýe ekꝝetã ârândãꝝ otmap. Biwiyenãe Anitãhãlen kepeim tem lãuwanꝝimã. ⁹ Otmu Anitã yet Kiristo yetgãt den bulãꝝe kãsikum yĩngiwan ya nãꝝngãꝝm biwi yãhãp ki otbi. Den yan yu biwiyenãe tinãk mem lohimbimbi kãsikum yĩngiꝝetã nãꝝngãꝝm biwiyenãe hewewen otbuap. Yãhã lohimbimbi nombotẽamã den kãsikum yĩngimã ya nãꝝngãꝝjetã tãꝝetã otmu den kakꝝan sãnomai. Ya yengãt engatýenãan genẽtã den ya nãꝝngãꝝjetã keterakyĩngim henꝝenꝝuwuap.

Lohimbimbi dondãhãlakꝝe den tãꝝetã nãꝝngãꝝjetã nãꝝngãꝝn nãꝝngãꝝnyene hãlim milim olop.

¹⁰ Topꝝe yuwuhãt otã lok yuwuya meyekã galemliꝝyene katyekbuat. Lohimbimbi dondãhãlakꝝe kunyene kãrikꝝe otmu den tãꝝetã ya bukulipýenãe yengãt biwiyenãan kionẽtã nãꝝngãꝝn nãꝝngãꝝnyene hãlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotãe hãkyenãe torehenãan undip tuhuãꝝngiꝝetã dondã sãꝝm hilipgumã. Yãkꝝe den ãlãlã kãsikum yĩngimã ya nãꝝngãꝝmune nahat otmap. ¹¹ Yawu gãrãã lok imbi naomliꝝyene oropꝝe yãk yengãlen torokatꝝetã den tãꝝetã kãsikum yĩngimã. Yawu otꝝetã lohimbimbi den kãsikum yĩngimã ya nãꝝngãꝝjetã bulãꝝe otmap. Yakât otã tewetsenꝝe pato meýĩngimã. Yawu otmai yan aꝝunýenãehãt ki nãꝝngãꝝmã. Yawu otã yãhãmahãt kuyĩngiꝝuatgãt nanꝝan. ¹² Emelãk embãnã Kirit yengãt tãmbãliꝝyene yengãt poropete ãlãe manmanýenãehãt topꝝe nãꝝngãꝝm den kulemguop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipýe kerekꝝe den perãkꝝe sãmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmã bãt kandãnãk nemai. Yawu otã bukulipýenãe mem bãleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulemguop yakât nãꝝngãꝝmune bulãꝝe otmap. Yura nengãt tãmbãliꝝpnenꝝe yengãt biwiyenãambã den tãꝝetã ãlãlã tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyenãe torokatã kãsikum anꝝim yakât nãꝝngãꝝjetã yahatmap. Otmu nombotãe Kiristohât den bulãꝝe nãꝝngãꝝjetã helekꝝe otmu pilãꝝm yeꝝe engatýenãeãk girem den ãlãlã bukulipýenãe orop alahum ya watmai. Yawu gãrããmã logãt nãꝝngãꝝn nãꝝngãꝝn watmã yãhãmahãt Kiristohât den kãsikum yĩngiãrã nãꝝngãꝝjetã keterakyĩngimu yâkãlenãk biwiyenãe kepeim mannomai. ¹⁵ Lohimbimbi ãlã me

âlâñe Kiristohâlen biwiyenjañe kepeim manmai ya yengât Anitâñe nine nanne baratne koko salek sâmâp. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbî yañe ekñetâ âlepñeâk hârök otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbî nombotñañeâmâ Kiristohât den nângâñetâ helekñe otmap. Nângâñetâ helekñe otmu yeñe engatyeñeâk otmâ orotmeme bâleñe watmâ gai. Yakât otmâ biwi nângân nângâñeñe hâlim milim otmu orotmeme âlepñe me orotmeme bâleñe ya ki ekmâ kiwilimai. ¹⁶ Anitâhâlen biwinenjañe kepeim yâkât den topñambâek nângâmain sâm bukulipyenja ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonğâñetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenñe gurâ manmanyenja ekmunñe lok perâkñe yawu otmap. Yakât otmâ âi yinğimunñe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbî mem hewewenju tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titoñe Kiristohât den kâsikum yinğiwuapğât Pauloñe sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetğât den bulâñe topñambâek nângâm lâumunñe manmannenñe kelihakmu mansain yakât topñe kâsikum yinğiwuatğât nangan. ² Lok yañe biwiyenja galemahom to kârikñe ki neñetâ biwiyenja hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenjañe tinjâk kepeim yâkât lohimbî orop biwiyenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manñetâ lohimbîñe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbî belângen manmainja mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyenja ki houj sâwuap.

Imbilipyenja yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâñe imbilipyenja yekmu ârândâñ olâkgât manmanyenja galemahom henjenjum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belângen ki sânomai. Otmu to kârikñe neneâk ki nângânomai. Otmu biwiyenja loklipyenja yengâlenâk katmâ tem lâuyinğim betyenjen ki kioñnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyenja wawaeyekmâ tat tat memeyenja galemum henjenjunomai. Yawu otmâ manman âlepñahât mâtâp ya baralipyenja tiripyonğonjetâ watnomai. Otmu lohimbî belângen manmainja yekmâ Kiristohât den pat âlepñe yakât ki sâm bâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yañe yawuâk biwiyenja galemahom kilik milik mannomai. ⁷⁻⁸ Yawu manñetğât gâ gikak senyenjan târârâhâk manmâ orotmeme âlepñe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelangatmâ kâsikum yinğiwuat. Den ya tâñ tâñâk ekyongorâ ya nângâm den kakñan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbî belângen manmainja sâm bâleninğim mâtâp manguningine sâm pâpğum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nângâyinğinjetâ kakñe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenjañe âi lok ya yekñetâ ârândâñ olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yinğiwuñ ya biwiyenjañe kepeim tâñ tâñâk watmâ manñetâ lohimbî belângen manmainja yekñetâ ârândâñ otbuap. Yekñetâ ârândâñ otmu Anitâ Tihit tihit Ambonjahât nângâñetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenja pilâningim manman kârikñahât mâtâp tiripongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenñe Anitâhât topñe ki nângâm nenñe engatnenñeâk watmâ orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ manminiwin. Yawu manmunñe Kiristohât den pat âlepñe eknongonjetâ nângâmunñe keterakningimu orotmemenenja bâleñe pilâm biwinenjañe galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenjañe kepeim tem lâuwajinğim mansain. Yawu mansain yakât lohimbî belângen manmainja otñetâ kinğon otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetñe konok. Yawu gârâmâ Kiristoñe nengât toсахât otmâ ge kawenenjan kinmâ muop. Anitâñe mumuñambâ mem yahalop yan Manman Bâleñe Ambonjahât panğonjambâ holañnenehop. Holañnenekmu yâkâlen biwinenjañe kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepñeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenja pilâningimu mansain. Yawu manmunja yâkñe âwurem ge sârerenenekmâ manman kârikñan katnenekmu heronja kakñan manbisâin. Yakât nângâm biwinenjañe mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohoan yu Anitâhât sâtğât otmâ kâsikum yinğirâ nângâñetâ biwiyenja hewewenju otbuap. Yawu otdâ lohimbîñe nângâhilihñetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbî nombotñañe ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyinğiwuat.

3

Biwinenja galemahom lohimbî kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patonja galemlipyenja katyekñetâ kinsai ya Kiristohât lohimbî kerekñe yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepñeâk otmâ mannomaihât ekyonguwuat.

2-3 Kândikum emelâk nenje Anitâhât topnje pâpgum nângân nângân bâleje biwinennjambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâje tep hero kakņan manņetâ yekmâ senje âlâlâyeje ekņâlem meyiņgine sâm nângâminiwin. Otmu lohimbî nombotņe orop kasa oranjiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenņe dondâ bâlemu manmunņe kinņor maņņor otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâņe ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahaņginomai. Lok nombotņe den kakņan sahaņginomai yamâ eweyiņgim lohotņan otyiņginomai. Otmu nombotņe kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

4-5 Emelâk orotmeme bâleje topnje topnje otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Amboņaje ikņahâk wawaenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenņan tetem manmâ nengât tosaہât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenņe katmunņe toen katnenekņetâ yapâ gâtņaje Anitâje tosanenņe pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu ge biwinenņan ge kelihahop. Biwinenņan ge kelihakmu manman âiņe teteningimu Anitâje manman kârikņahât pat kuningiop.

6-7 Yâhâ Anitâje ikņahâk Kiristo hângângumu ge nengât tosaہât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâje Wâtgât mâmâņahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewerj tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenņe katmunņe manman âlepņahât bulâje âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâje nenekmu ârândâņ otmu nine nanne baratne sâm manman kârikņahât pat kuningiop. Manman kârikņahât pat yakât bulâje menom sâm biwinenņe mem mansain. ⁸ Den ekgohoan yu nângârâ bulâje otmu biwihan katmâ lohimbî Kiristohâlen biwiyeje kepeim manmai ya topņambâek ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyeje kelihakmu biwiyeje galemahom hengenġum orotmeme âlepņeâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbîje manmanyeje ekņetâ ârândâņ otmu yeje biwiyejaہât topņe naņģaņģinomai.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyeje tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotņe gâ orop alahune sâm otnomai yan ki nângâyiņgiuwat. Me biwiyejaہâm nângân nângân tâņât âlâlâ tetemu den kakņan sahaņģine sâm otnomai ya gurâ ki nângâyiņgiuwat. Yâhâ orowâk den sahaņģinomai yanâmâ nângâm bâleangim hionaknomai. Otmu emelâk Anitâje girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnenņe yeje nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sâņetâ ki nângâyiņgiuwat. Den alahumai yan biwiyeje ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekņe otmap. ¹⁰ Lohimbî yawuyaje den tâņât yakât nângâņetâ yahatmu den kakņan sahaņģiņetâ Kiristohât lohimbîje hionakmaiہât kuyiņgiuwat. Kuyiņgirâ ki nângâhihinomai otmuâmâ âlâkuâk kuyiņgiuwat. Yâhâ ândâpyeje kârikņe otmu yawuâk otmâ yâhânomai yanâmâ Kiristohât lohimbî ekyongorâ betyongonņetâ mannomai. ¹¹ Lohimbî yawuyaje Kiristohât den tâpikġum otmâ hilipġum manņetâ Anitâje yekmu bâlemu hiliwahonomaiہât pat mansai.

Den bâiņe sâop.

¹² Nâņe kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâm mambothom. Yakât otmâ gâņeâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penangiakdom. Yakât nângâm bukunenņe âlâ hângângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hângângumune takawuap yakât ki nângâm henģenģuan. ¹³ Otmu bukuyâhâtenņe yâhâp, kutyetņe Sena yet Apolo sâm, yâkņe Kirit yengâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senaje âi yuwu mem manmap. Lohimbî âlâ me âlâje otmâ hilipģuai sâm tembe lâurje meyekmâ den âiân katyekņetâ kinmai. Yaņe topyeje sâm teteakņetâ Senaje tânyongomu den sâm hâreyiņģimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meyiģiģuwatgât naņģan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meyiģiģuwatgât ki yan. Kiristohât lohimbî ekyongorâ orotmeme âlepņeâk otmâ lohimbî umburuk mansai yawuya buku otyiņģim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meyiģinomaiہât naņģan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhihiain. Otmu Kiristohât lohimbî ya gurâ nângâyiņģiain ya ekyongowuat. Anitâje yen orop tatmâ tihityeje otmu manņetgât naņģan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloŋe Pilemongât ekap kulemgum katbanjiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotŋaŋe menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Otmu bukunenŋe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nângâyitgâit. Otmu lok âlâ, kutŋe Arikipo, yâhâmâ hep beronŋe kunlipyeŋe yengât tem lâuyiŋim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaŋim mansap yâkât gurâ nângâwaŋgâit. Otmu lohimbi nombotŋe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nângâm ekap yu kulemgum katyiŋgâit.

³ Awonŋenne Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk nângâyŋim tihityeŋe otmutâ yengât biwi nângân nângânyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonŋe Kiristohât lohimbi hoŋ bayŋim manop.

⁴⁻⁵ Gâŋe Kiristohâlen biwinaŋe tiŋâk kepeim tem lâuwaŋim ikŋe lohimbi hoŋ bayŋim gamat yakât den pat sâŋetâ nângâwan. Yakât nângâm Anitâ ulitguman yan gâhât nângâm mepa sangan otbanŋiman. ⁶ Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmunŋe manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteningimap. Topŋe katmâ yâkâlen biwinenŋe katbin yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningiop yakât topŋe tipŋe nângâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap yakât topŋe nângâm heŋgeŋgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâŋe Anitâhât lohimbi yengât nângâyŋim biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhum gat yakât den pat sâŋetâ nângâmune biwine hewewenŋe nângâm mansan.

Pilemonŋe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloŋe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nângâmune âilongo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo ikŋak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinaŋe kepeim tem lâuwaŋim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetŋan katnekŋetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoŋ bawangim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nângâhiihiman yakât den lohottŋan yuwu ekgohomune nângâ. Emelâk lok âlâ, kutŋe Onesimo, yâkŋe gâ hoŋ bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunŋe âlâŋe nep sâm waŋop. Yâhâ yâkŋe hoŋ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matŋe nihimap sâm yâkŋe gâ pilâhekmâ waŋga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekumune nângâmu bulâŋe otmu yâkâlen biwiŋe kalop. Yawu otmâ baralipyenŋe âwâ mâmâlipyeŋe tânyongonŋetâ mansai yakât dopŋeâk yâkŋe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâŋe nângâwaŋimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe lohimbi ekyongomune nângâmâihât mem pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâŋe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâŋe nângârâ Onesimoŋe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât nanŋan. Yawu gârâmâ ki ekgohomune nângârâek tânnohowuapgât ki nanŋan. Yâhâ nâŋe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâŋe nâhâitŋe ikŋe engatŋeâk otmap yawu nângânihiwuat. Yawu nângânihimatgât nâŋe hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nângân nângân watmâ manbuap yamâ gikak nângâwuat dopŋan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwinaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâŋe hângângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwinaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawâ konok manop. Yâhâ sâp yiwereŋe Kiristohâlen biwinaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuap. Yakât nângâm lohottŋan otbanjiuwat. Nâŋe dondâ nângâwaŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nângâwaŋgiuwat.

¹⁷ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoŋ bayŋimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune eŋakmâ heronŋe nanŋaŋim parahaukdongât nanŋan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hângângumune gâhâlen takamu buku otbanjiuwatgât nanŋan. ¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ

hilipguop me wuân me wuân wanjâ matje ki ghiop. Yakât gâje eknohorâ nâje matje gâ kâpekgihiwom. ¹⁹ Den yan yu nângâm engat yâhâp otmatgât lok pepa kulemgwap yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemgwan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâje Onesimohât tosa yakât matje gâ kâpekgihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepje ekgohomune nângârâ bulâje otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâje manman kârikjahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matje nihi sâmi ki ulitgohoman. ²⁰ Gâje nâ orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo honj bawaŋgimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm bukunetje gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewej otmu heronje nângâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katgihian yu ekmâ nângârâ tepge hewewej otmu buku otbaŋgiwuat. Yakât nângâm engat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmunne nângâ. Roma yengât lok kunyeŋje tembe lâulipje ekyongomu yâkje holaŋnekjetâ yengâlen takamune enjaknomgât yeje Anitâ ulitgum manmai. Yeje Anitâ ulitgumai ya nângâm Roma yengât biwiyenjan kionmu holaŋnekjetâ yengâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet heŋgeŋjetâ tatmu yan taka imbomgât nanjan.

Den bânje sâop.

²³ Bukunetje âlâ, kutje Epapara, yâkje Yesu Kiristohât den pat âlepje ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetjan katjetâ orowâk tatmâ gait. Yâkje nângâyinŋiap.

²⁴ Otmu bukulipnenje nombotje Kiristohât den pat âlepje ya Roma kapi ambolipje kâsikum yinŋim mansai ya yengât kutyeŋamâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkje gurâ nângâyinŋiai.

²⁵ Kutdânenje, Yesu Kiristo, tihitnenje otmapje biwi nângân nângânnenje mem kepeimu konohâk manmâ yâhânôm. Ya bonjanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetne konohâk oap.

1-2 Yura lohimbi, Anitâ nanjahât topnje ekyongomune nângânet. Anjoân topnje katmâ tâmbâlipnenjanje iknje topnje nângâm henjenjujetgât Anitâne iknje den poropetelipnje yengât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkne lohimbi ekyongonjetâ nângâwi. Poropetelipjanje den sâwi yakât bulâne yamâ Anitâne nanje hângângumu giop. Otmu nanjahât topnje yamâ yuwu. Embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâne nanje ombe bisinje orop biwiyetjanje konohâk otmâ hân himbim pitu me senje âlâlâ topnje topnje kândikuowot. Otmu senje âlâlâ kândikuowot ya nannanje galemguâk sâm Âwânjanje sâm wanop. Yawu gârâmâ nanjanje kâriknje otmâ hân himbim me senje âlâlâ topnje topnje ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwio. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetne yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmune nângânet. Sikopnje pilâm dengânân hâumu gilenj belej sâmap dop yawuâk Anitâhât towatnje Yesuhâlen tetemu ekbin. Otmu Âwânjanje nanjahât nângâm nen umam sâningiâkgât nanjanje hânân yuân ge nengât tosanenjahât matje mem muop. Mumu hangawi yamâ lohimbinje yakât nângânetâ yahalâkgât âwânje Anitâ manman ambonjanje mumunambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwânje Anitâ orop tawot.

Anitâ nanjanje anjelo kerek yengât kunyenje tatmap.

⁴ Anitâne nanje orop dop konohâk tawot yakât nângâmu yahalop. Yawu otbângim anjelo yamâ yakât amutgen katyehop. Yakât topnje yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâne den yuwu sâm nanje ekuop ya poropete âlâne kulempuop.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yakât topnje sâm teterâ lohimbi kereknje ekmâ nângânet sâm katgeksan.”

Yawu sâm ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awojnje” sâop.

Anitâne den sâmu kulempuop yamâ anjelo yengât ki sâop. Yesuhât nângâm sâmu kulempuop.

⁶ Anitâhât nanje himbimânâk tatmâ irak hângângumu hânân gewe sâm olop. Sâp yan Anitâne iknje nanjahât anjelolipjanje nângânetâ yahatmu haonjâ ârândânj mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu anjelolipjanje yakât nângânetâ yahalop. Otmu Anitâ nanjanje anjelo kerek yengât kunyenje tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anjelo yengât topyerne yakât Anitâne yuwu sâm tetemu lok âlâne kulempuop.

“Nâje anjelolipne hângânyongomune yâkne in yawu laune lâumai. Otmu biatnjete sâmune gurâ biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ iknje nanje tinâk yakârâmâ yuwu sâm tetemu lok âlâne kulempuop.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânjâk tihityenje otmâ yâhâmbisângât dop tap. Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguwatgât dop âlâ ki tap. Âilonjoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâleje otjetâ yakât nângârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepne otjetâ yanâmâ yakât nângârâ ârândânj otmâ. Yawu gârâmâ gâje otmâ yakât nâ Anitâ patohanje yakât nângâmune ârândânj oap. Yakât otmâ gâ hângângohomune ge lohimbi komotje komotje yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk heroje kakjan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, anjoânâk gâje hân himbim pitu me senje âlâlâ ya topnje katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senje âlâlâ topnje topnje tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sângum mem hanjalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâwuap yakât dopjeâk hân himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâjeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonjâk tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambunje me pet hângunje yawuya pilânetâ tatmâ tâtuk sâmu âinje memai yakât dopjeâk gâje sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâpne sârâ âinje tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâne sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâje nâhât ahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanje ekuop. Anjelolipne ki ekyongop.

¹⁴ Anjelo yengârâmâ Anitâne yuwu sâop. “Nâje hângânyongomune hoj banihinomai. Hoj banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyingwan ya yengât tihityenje otnomai.” Yawu sâm hângânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ iknje nanje yâkneâmâ kerek yengât kunyenje tatmap.

2

Anitâje nanje hângângumu kuwiknenehâkgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanje hângângumu ge hohetnennan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nângâmunje bulâje otmu biwinennan katmâ lâum mannom. Ki lohotje otmâ pilânom.

² Emelâk topje katmâ Anitâje anjelolipne hângânyongomu tâmbâlipnennje yengâlen ge den ya sâam tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâje teteop. Yâhâ lohimbî nombotjanje den ya nângâjetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâje in yawu yakât matje yingjio.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ Anitâje iknje nanje hângângumu mem kuwikneneke sâam giop. Mem kuwiknenekebe sâam gem iknje den pat bulâje ya teteâkgât Yesu Kutdânenne iknjahâk den ya sâam tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâje iknje nanjahât den yakât bulâje lâuwuap yawu sâam kulem ki orotje otminiop. Otmu iknje engatjeâk otmâ Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yakât komolân gem hengcongongom mâmâje otningimu yakât bulâje tetemu mewin. Otmu anjoân Anitâje otbangiwi yakât matje yingjio. Umatje yawuya teteningimap sâam yakât Anitâhât nanje bulâje yawu sâam ya nângâm biwinennanje mem yâhânom. Ki lohotje otmâ pilânom.

Yesuje dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nenjahât sâwe. Anitâhât anjelolipnanje lohimbî nengât kunnennje manno-maihât yâkne ki ekyongop. Bia. Nanjanje lohimbî nengât kunnennje pato otmâ tihitnennje galem otbisâpgât sâam kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâje yakât sâam lok âlâhât nângân nângânjan den yuwu katmu kulemguop.

⁷ Otmu nenje anjelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topje topje kalon ya yengât galemeye otmâ mannom sâam yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâam pat kuningion yakât bulâje nengât nângâjetâ yahatbuapgât mem katnenekdâ ya galemcongongom yâhânom.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonje hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenje yu nenje wahap topje topje yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenje anjelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâje iknje engatjeâk otmâ Yesuje buku otningiâkgât hângângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anjelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâam hâhiwin nângâm muop. Mumu yanâmâ Âwânanje ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâam yan lohimbîje yakât nângâjetâ yahalâkgât mumunambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kâriknje yakât amboje sâam katmu nengât kunnennje otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâje Anitâje emelâk embânân wahap topje topje kalop ya mem hohem talâk sâam nanje âi wanop. Âi wanop ya kerek tuhun meteop. Ya nângâmu ârândâj otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkne dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânom.

¹¹ Bukulipne, bulâjanâk Anitâje nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenne pilâningimu âwâje Anitâje nine nanne baratne koko salek sâam menenekmu mansain. Otmu Yesuje gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap. ¹² Yakât bulâje tetewuapgât nângâm Yesuje âwâje yuwu sâam ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnanje nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâam tetem ekyongowom. Otmu kiki mengihimune nâhâlen torokatjetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâam ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâje Anitâhâlen biwinanje kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbîje Anitâhâlen biwiyanje kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâuwuap.

Otmu nâmâ yâk yengât kunyenje sâam katnekmu ya galemcongongom orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbî nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâje iknje nanje bulâje Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbî nengât tosehât otmâ muop. Otmu Anitâje mumunambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Amboje ya mem ge kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakjan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesuje manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop.

¹⁶ Otmu Anitâje anjelolipne yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâam yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenne Awarahamje Anitâhâlen biwiyanje kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnennje otbe sâam giop. ¹⁷ Otmu Anitâje wawaenenekmâ tosanenne pilâningiwe sâam âi sâam wanop. Âi sâam wanop ya mem ârândâj olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbî nengât biwi nângân

nāngānnenje ya mem manop. ¹⁸Otmu nenje lohotnje otnehât Satanje perākne topne topne kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotnje otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenje lohotnje otnehât Satanje kâitnongomap yan Yesuje māmânje otningimu yâkât wâtjan kinmunje mem ge katnenekbe sâm pâp gumap.

3

Yesuje Mosehât kunje tatmap.

¹Bukulipne, yuwu sâmunne nāngânet. Anitâje nanje Yesu hāngāngumu hānân yu giop. Otmu Anitâje mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nāngân nāngānnenjanje kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâningim âwâje Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâm âwâje ulitgumap. ²Otmu Mosenje Isirae lohimbî yengât galem pato man sâm Anitâje âi wanop. Âi wanop ya biwianje mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopnjeâk Yesuje nengât kunnenje otmâ manbuapgât Anitâje âi sâm wanop ya tem lâuwangim manop. ³Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetnje iknjiâk iknjiâk tap yakât nāngânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nāngânet. Lok âlâje emet pato iknjiâk tuhumu bukulipjanje ekjetâ âlepne nandoroje otmu yâkât nāngânetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopnjeâk Yesuhât komolipne, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenje manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomai nen kerek ikjak menenekmâ kunnenje tatbuap. Yawu tatmu nenje yâkât nāngāmunje yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet yanje ikjak in ki gam yâhâ kinmap. Nenje kât, nak me senje âlâlâ yanje mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâje yu ya topne topne kalop. Nenje ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bāt tosa sâm ekmâ nāngāmâin. ⁵Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hoj bawangim manop. Hoj bawangim manmâ yu me ya gâmlâk tetewuap yakât sâm tetem Isirae lohimbî ekyongom manop. ⁶Yâhâ Yesu Anitâhât nanjanje nen hârok nengât kunnenje tatmâ tihitnenje otmâ. Otmu yâkjak Mosehât gurâ kunje tatmap. Otmu Anitâje Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwienjanje kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâje ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenjanje manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷Yawuhât Anitâje Wâtgât māmânahât Heak hāngāngumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemgup.

⁸⁻¹¹“Angoân yambu 40 yakât biwian, tâmbâlipyenjanje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenje kârikne otmu nâhât den kum manbi. Yawu otjetâ yâk yengât senyenje hârehâkgât kulem topne topne memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nāngâwi yamâ biwienjanje pâlâmje otmu manbi. Otmu nâhât den ya nāngâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenjanje manman sânduhân ari mannomaihât nāngâm, nâje Awarahamgât pat kuwangiwan. Yamâ nâje den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyingim tâmbâlipyenjanje nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwân. Yawu otyingimune hâhiwin kakjan manminiwi. Yenje sâp yiwerenje yuâmâ yakât nāngâm nâhât den tem lâunihim biwienje ki pâlâmje otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹²Bukulipne, yenje den yu sâlikum topne nāngâm henjenjunomai. Yen yawuâk biwienje orotok sâmu yan manman ambonje Anitâ ya pilânetâ biwienje bâlemapgât yen galemahom mannomai. ¹³Otmu biwienje pâlâmje otmâpgât orotmemeyenje bâlene bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonjâ ârandâje bukulipyenje orop mem hewewenju tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴Yenje biwienje Kiristohâlen katjetâ kârikneâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manjetâ yanâmâ Kiristone manman kârikjan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵Bukulipyenje orop mem hewewenju tuhuakmâ Anitâje den sâmu kulemgup ya nāngâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenjanje lok ki manmaiângen ari manmâ kunyenje kârikne otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwienjanje pâlâmje otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenjanje manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyingiwân. Yenje yakât nāngâm nâhât den tem lâunihim biwienje ki pâlâmje otmu mannomai.”

Den kulemgup ya yawu tap.

¹⁶Yakât yuwu sâmunne nāngânet. Lohimbî girawuyanje Anitâhât den nāngâwi yamâ biwienjanje pâlâmje otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbî Mosenje angoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸Otmu Anitâje lohimbî girawuya yengât yuwu sâm hâreyingio?

“Nâje kuk otyingimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâ m hâreyingiop yamâ lohimbi girawuya yengât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenñaje lok ki manmaiângen ari manñetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiângen manbi yan Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâwi yakât tosañe meyekmu hiliwahom hâmeyeñe gulip olop. ¹⁹ Yakât topñe yamâ yuwu nanñain. Nengât tâmbâlipnenñaje Anitâhâlen biwi nângân nângânyenñaje ki kepeim manbi. Topñe yakât otmâ Anitâñe kuk otyingimyo manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yenje tâmbâlipnenñaje otbi yawuâk otmaihât biwiyeñe galemahom heñgenñum manmâ yâhânomai.

4

Anitâñe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâñe biwinenñe mem huruñ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâ m kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândân otmapgât biwinenñe galemahom denñe biwinenñan katmâ tiñâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenñaje Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwi yamâ yâkâlen biwi nângân nângânyenñaje ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkñe tatmap yan ki mem dâyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyeñe ki huruñ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenñaje otñetâ bâleop yawu otmaingât biwi nângân nângânnenñaje Anitâhâlenâk kepeim lauñe lâuwanñim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nângân nângânnenñaje kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunñe biwinenñe sânduk sâuwap. Yâhâ tâmbâlipnenñeâmâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâñe den sâ m hâreyingiop ya yuwu tap.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaiahât sâ m hâreyingiwani.”

Anitâñe in tatmâ nângâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulempuop.

“Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nângâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâ m yakât Anitâñe tâmbâlipnenñe dâiyehop. Dâyekmuâmâ denñe nângâñetâ gemu betbanñim yakât bulâñe ki mewi. ⁵ Yakât otmâ Anitâñe den yuwu sâop.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaiahât sâ m hâreyingiwani.”

Anitâñe in tatmâ nângâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulempuop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñaje den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim den pat âlepñe ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâñe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâñe menomgât mâtâp tap yakât topñe yuwu. Tâmbâlipnenñaje manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbi tetem gawiñe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem ganjetâ ganjetâ lok pato âlâ, kutñe Dawiti sâ m, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâñe Dawiti den yuwu ekumu kulempuop.

“Yenje sâp yiwerenje yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyeñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitiñe yawu sâ m ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenñaje kunyeñe kârikñe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embânñan angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâ m Anitâñe katyehop mâne yakât kakñan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâ m ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânñan Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop yakât kakñan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâñe sâop ya bulâñe tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâñe sâmu den kulempuwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misinjuraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwi nângân nângânnenñe kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinenñahât topñe sâ m tetewuap yakât biwi nângân nângânnenñe galemguakmâ denñe lâum mannom.

Yesunje nengât sâ m Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanje mem lohotje tuhunenekbe sâm nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuje hânân ge manmâ gaop yan Satanje yawuâk yâk mem lohotje tuhuwe sâm nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkje kârikje manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenje Kutdânenje Yesu, Anitâ nanjahât denje lâum mannom. Yawu otmâ manmunje yâkje Anitâ orop tatnâ âwâñaje tepje nângâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanje mem ge katnenekbe sâm otbuawân lohotje otmaingât Anitâ ulitgumunje mâmâñe otningiwuap. Yâhâ otmunje bâlewuap otmuâmâ ya sâm tetem ekum yâkâlen biwinenñaje kepeimunje kaok nângâningim tosanenje pilâningiwuap.

5

Anitâñe tosayeñe pilâyinjgiâkgât hotom uwanjgiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yengât kunje manop yâkât topje ekyongomune nângâñet. Anitâñe ikje nângân nângânje biwinenñan katmu lok âlâ nenje hohetnenñambâ mem tetewin. Mem tetemunje Anitâñe tosanenje pilâningiâkgât lok yanje yâkât senjan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanje perâkñe topje topje kâitnongomu otmunje bâlem gaop. Yâkât otmâmâ nenje Anitâhât den ya lâum hâum pâpguwin yan yâkñe tepje nângâningim lohotñan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikje orotmeme bâleñe otmu nengât orotmemenenje bâleñe yâkât tosa Anitâñe pilâningiâkgât hotom uwanjgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikje nângân nângânân âi ya ki miop. Anitâñe topje katmâ lok âlâ, kutñe Aron, yanje hotom uyinjimu tosayeñe pilâyinjgiâkgât âi ya sâm wanop. Topje kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâñe ikñahâk mem sâlipyongom âi ya yinjgim gaop.

Yesuje nen sâreerenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristone ikje engatñeâk ki watmâ olop. Anitâñe âi ya sâm wanmâ hângângumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâñe den yuwu sâm ekuop ya lok âlâñe kulemuop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenje yu yâkât topje sâm teterâ lohimbi kerekñe ya ekmâ nângâñet sâm yâkât katgeksan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâñe den âlâ yuwu sâm nanje ekuop ya lok yanje kulemuop.

“Anjoân lok âlâ, kutñe Melekiserek sâm, yâkñe lohimbi yengât tosayenahât sâm hotom inihiwuapgât âi sâm wanñane mem gaop. Yawu gârâmâ gâñe âi ya mem torokat sâm gihimune tuhûm yâhâwuat.” Yawu sâm nanje ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuje huruñ huruñ manmâ âwâñahât tem lâuwawjgim âi ya tuhûm manop. Otmu âwâñaje mumuhât mâtâwâmbâ membuaupgât dop tatbanjgim ya nângâop. Yâkñe ya nângâm yâkâlen biwinenñaje kepeim yapâ menekbuap nângâm isem ulitguop. Otmu âwâñahâlen biwinenñaje kepeim manop yâkât otmâ nângâwawjgim mumunambâ mem yahalop.

⁸ Yâhâ Yesuje yuwu sâm ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâñe mansan. Yâkât otmâ umatje âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâm ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtgun manmâ âwâñaje âi sâm wanop ya lâum lohotje ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwinenñaje tinjâk mem manmu âwâñaje ekmû ârândân olop. Yâkât otmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim tem lâuwawjgim manmunje manman kârikñan katnenekbuapgât mâtâp teteop.

¹⁰ Anitâñe emelâk Melekiserek âi sâm wanmu mem manop. Âi yawuâk ikje nanje tâñ tâñ ya wanmu mem yâhâwuap.

Nenñeâmâ lepat nângân nângânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nâñe Yesuhât topje ya kerehâk sâm kusânâmâ ekyongowe sâm oan. Yamâ nângân nângânyenje umatje oap yâkât otmâ ihilâk ekyongomune nângâñetâ ki keterakbuap. ¹² Yâhâ den yan yuâmâ emelâk ekyongowin yamâ yenje nângâm hengenjuwi mâne sâp yiwerenje yu bukulipyenje kâsikum yinjimbâi.

Yamâ yenje Yesuhât topje nângâm pâpguwi yâkât nângâmmune bâleap. Yâkât otmâmâ lok âlâñe yâhâpñe den kâsikum yinjgiwuapgât dopñe tap. Yengât topyenñeâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topje âlepñe nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Leparâmâ sot nem âkâm yinjgimunje nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yenje Yesuhât komolân torokatbi yamâ ñaja ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatñe nem âkâm yinjgimunje nemai yawuâk nemai? Yâkât yenje topñe girawu otmâmâ Yesuhât topñe ya topñambâek ki nângâm hengenjuai? Yenje sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topñe ya nângâm hengenjumbâi. ¹³ Yamâ yenje lepalân manmâ orotmeme kinjoñ me orotmeme âlepñe yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topñe nângân omaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otñetâ sot kândâkdâek yinjgimunje nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotñaje nângân nângânyenje

keterakmu Yesuhât topnje ya ekmâ nângâm denje lâum manmâ gainje orotmeme âlepne me bâleje ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyeje me manmanyenje ya ekmâ nângâmune âlepne nanje otmap.

6

Anitâje nenekmâ ârândâj olâkgât biwinenje yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpne ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândâj olâkgât nenje orotmemenenje kinjon otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânnenje katbin. Otmuâmâ yakât topnje yâhâpne ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topnje ki sâm ekyongowe. Me nenje kunyenjan mem kuratgum mem kâriknje tuhuyekbin, me mumurjambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânnenjahât topnje ekmâ iknjiâk iknjiâk matnje ningiwuap yakât topnje gurâ yâhâpne ki sâm ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâje biwiyeje mem kusânmâ mâmâje otnihimu yakât den âlâ ânje torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwerenje yuâmâ den umatnje tap yakât sâmune nângâjet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotnaje Kiristohât den pat âlepne nângâwi yan yâkât topnje nângâm hengenjum biwiyeje yâkâlen katjetâmâ himbimgât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mâmâje otyingimip. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kakjan Kiristohât hâkâj otmâ betgum manjetâ biwiyeje pâlâmne otbuap. Otmu Anitâ nanjanje nengât sâm muop yakât nângâjetâ tâgât otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomaije Parisaio Sarukaio yâkne sâpetâ Yesu mem howanân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matnje bâleje menomai. Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nângân nângânyeje yâkâlen yâhâpne katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlânen hâum sâmune nângâjet. Hân ambolipnaje nep kâmetmâ pilâjetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân tonje orop yapâ gâtņaje hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepnan manmâ gawi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje Anitâhât den ya nângâm biwiyenjan katmâ yâkât wâtņjan kinjetâ yâkne mâmâje otyingimu orotmeme âlepņeâk otmâi. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilâjetâ imu yan hewukņaje lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņaje anjogân biwiyeje Kiristohâlen katmai. Yakât kakjan Anitâhât den ya nângâjetâ tâņât otmu pilâjetâ yâk yengâlen bulâje âlepne ki tetemap. Yâhâmâ orotmemeyenje âlepne ya pilâm orotmeme bâleje otmâ manmai. Yawu otņetâ Anitâje nângâmu bâlemu hâhiwin kakjan mannomai sâm hemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Yeje ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjet sâm biwinaje hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oranjim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitâje yekmu ârândâj oap. Yakât otmâmâ yengât nângâm biwiyeje pâlâmne ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyeje Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyeje orotok sâmapgât Anitâje mâmâje otyingiwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeje biwiyeje Yesuhâlen iknjiâk iknjiâk katmâ denje lâum orotmeme âlepne otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhânetgât nanjan. Yâkâlen biwiyenaje kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitâje manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât bulâje yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikņahât pat yakât bulâje menom sâm biwiyeje ki orotok sâmu mannomaihât nanjan.

Yesuje kulet sâm mâtâp tiripņongop ya tâņ tâņâk watnom.

¹³ Biwiyeje orotok sâmapgât yuwu sâmune nângâjet. Awoņnenje Anitâ yâhâmâ topnje âlâ. Lok me wuân me wuânje Anitâhât kunje manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embâņân Anitâje tâmbânenje, kutņe Awaraham, yâkât nângâwanjeje pat kuwangņiop sâp yan Anitâje ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhum yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâņe hurundņj sânomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamne den ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulâje miop. Otmu den sâop yakât bulâje yamâ nen yiwerenje tetem mansain yu. ¹⁶ Anitâje ikņe kutņe ahonahop yakât topnje nângâjetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâjet. Nenje “Wuân me wuân otnom” sâmain yan bukulipnenaje nengât “lok paha” sâmahât yuwu sâmain. “Anitâhât senņjan wuân me wuân otnom, yawu sâmunjeâmâ kârikņe otmap.” Yawu sâmain. Yawu sâmain yamâ yakât bulâje ki otmâin yanâmâ Anitâje yakât matnje umatnje ningiwuap nângâmain.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtņe âlâ me âlâne den sâm kalop ya nângâjetâ bonņe olâkgât nângâm ikņe kutņe ahonakmâ den ya sâm kârikņe tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitâje den perâkņe sâm kâitņongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop

gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinennañe kepeim manmunñe tihitnenñe otmâ himbingât pat kuningiop yakât bulâñe ya bulâñanâk ningimu menom yakât ki gorâningimap.¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwâñe tihitnenñe otmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât yâkâlen arimu orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekiserekñe Anitâñe lohimbî yengât tosayeñe pilâyingiâkgât sâm ulitguop dop yawuâk Yesuñe nengât sâm Âwâñe ulitgumap. Yakât nângâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulâñanâk himbingât pat kuningiop yakât bulâñe menom sâm biwinennañe hikuakmâ manmâ yâhânom.

7

Melekiserek yâkât topñe

¹ Lok âlâ, kutñe Melekiserek sâm, yâkât topñe sâm tetemune nângâñet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutñe Salem, yapâ gâtñe. Yâhâ lohimbîñe yu ya Anitâhât pat kuwañgiwi ya mem Melekiserek wañbi. Kândikum emelâk kapam tetemu Awarahamñe ikñe kapam loklipñe dâiyekmu ari kapi nombotñe hawangum tatbi yakât ambolipñe yongom itit kiom bâleñe tuhuyekmâ yâk yengât noniñ bulimakao, lama, senñe âlâlâ topñe topñe ya meyiñgiwi. Meyiñgim purik sâm âwuremu Melekiserek orop mâtâwanen enajkmâ parahuakmâ Melekiserekñe heronje otbangim yuwu sâm ekuop. “Anitâ kunnene tatmapñe mâmâñe otgihimu lohimbî yengât kunyeñe manbuat.” Yawu sâm ekuop. ² Yawu sâm ekumu Awarahamñe senñe âlâlâ meyiñgiwi ya nombotñe mem hionmâ yakât sâsâñambâ konok mem Anitâhât pat kuwañgim Melekiserek wañop.

Otmu kut Melekiserek yakât topñe yuwu tap, “Manman âilongo longo amboñe,” yawu. Otmu kapi kutñe, yamâ Salem, yakât topñe yuwu tap, “Biwi sânduk amboñe,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikñe hep torehenlipñe yengât kutyene ki tap. Otmu sâp girawuyaeñe teteop me muop yakât topñe gurâ yawuâk ki nanñain. Yakât dopñeâk Anitâhât nanñe Yesu embâñambâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetñe konohâk oap. Nângâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tâñât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipñe yongom senñe âlâlâyeñe meyiñgimâmâ nombotñe mem hionmâ yakât sâsâñambâ konok mem Melekiserek wañop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâñanâk Melekiserekñe Awarahamgât kunnene manop. ⁵ Yawu gârâmâ yakât kakñan Awarahamgât hâkuñe lok âlâ manop, kutñe Lewi sâm, yâkât komolân gâtñeñe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Mosenje girem den yuwu kulemguo.

“Lewi senñe hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbî nombotñeñe yu me ya yeñe sâsâñambâ konok mem Lewi sen yinñinomai.” Yawu sâm kulemguo.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtñe bia. Yakât otmâmâ Awarahamñe senñe âlâlâ mem Melekiserek wañmu yâkñe yuwu sâm ekuop. “Anitâñe mâmâñe otgihimu kunyeñe manbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetñe girawu nângânom? Âlâñe kunnene manop? Melekiserek yâkñe me, me Awaraham yâkñe? Yakât yuwu sâwe. Awarahamñe Anitâhât pat kuwañgiop ya mem Melekiserek wañop. Yakât otmâmâ Melekiserekñe Awarahamgât kunnene manop. Nângâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senñe âlâlâ yu me ya yeñe sâsâñambâ kâsikum konok mem Lewi sen yinñiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawî ya yengât topyeñe yamâ kulemguwî. Yâhâ Melekiserek yâkât topñeâmâ ki kulemguwî. Topñe yakât otmâ Melekiserekñe hotom uniniwi ya yengât kunyeñe manop. Nângâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki teteñetâek Awaraham Lewihât hâkuñe yâkñe Melekiserek senñe âlâlâ ya wañop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkñe Awaraham yâkâlambâ tetem torokatmâ gawî yâkñeâmâ yawuâk wañbi.

Bulâñe ki teteop yakât otmâmâ Anitâñe Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlambâ lok kunnene âlâ, kutñe Aron, Mose imiñe. Otmuâmâ Anitâñe âiyenahât topñe ya sâm tetem Mose ekumu kulemguo den ya lâum hotom um manmâ gawî. Hotom um manmâ gawî yapâ manman kârikñahât bulâñe ki teteop. Ki tetemu Anitâñe Lewi sen yengât nângâmu kakñe olop. Nângâmu kakñe otmu lok topñe âlâ, ikñe nanñe Yesu hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senñe hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkñeâmâ emelâk angoân Anitâñe Melekiserek âi sâm wañop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikñahât pat yakât bulâñe mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenñe Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtñe. Yawu gârâmâ Mosenje Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboñe âlâñe hotom ki uop, bia kârikñe.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuñeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâñe yuwu nangan. Anitâñe Lewi sen yâk yengât orotmemeyeñe yakât nângâmu tâñât otmu yanak

benje nanje hângângumu ge nengât sâmuop. Mumunambâ yahatmâ Âwâne Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâmu ulitgumap. ¹⁷Yakât Anitâne nanje ekumu lok yanje den kulempuop ya yuwu tap.

“Anjoân lok âlâ, kutnje Melekiserek sâmu, yâkne lohimbî yengât tosayenahât sâmu hotom unihiwuapgât âi sâmu wajmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâmu gihimune gâne torokatmâ tuhûm yâhâwuât.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senje topnje katmâ Mosenje den kulempuop ya lâmu hotom um orotmeme topnje topnje otmâ manmâ gawi. Yamâ benje yâk yengâlen bulâne âlâ ki teteop. Otmu yanje tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop. Yakât otmâ Anitâne nângâmu ki ârândânj otmu nanje Yesune mâtâp âinje meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâmu wanjop ya tuhûm pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinenjanje hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjanje kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âinje mem teteningiop yakât topnje iknjiâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹Anjoân Lewi senje topnje katmâ hotom une sâmu âi ya mewî sâp yan Anitâne yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topnje katmâ mewî. Yâhâ Anitâne iknjahâk den hikum nanje âi sâmu wanjop. Anitâne den hikum nanje ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâne den yuwu sâmu hikumu ya kârikne olop. Âi ya sâmu gihimune gâne torokatmâ tuhûm yâhâwuât.” Yawu kulempuop.

²²Otmu kândikum Mosenje Lewi sen âi sâmu yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyenje kâlehengâtjanje nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanjak mum gawi. ²⁴Yâhâ Yesuneâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyenje tatmap. ²⁵Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenje biwinenjanje yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunjeâmâ Yesune tihitnenje otmâ âwâne ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwânjanje nen den âian katnenekbuapgât dop ki otbuap.

²⁶Yesune konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topnje iknjiâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senje, anjoânâmâ yenje tosayenje Anitâne pilâyinjâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakjanâmâ Anitâne lohimbî yengât tosa pilâyinjâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesune dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ iknjahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwânjanje pilâningiâk sâmu iknjak nengât sâmu mumu ârândânj olop. Yawu gârâmâ nengât sâmu yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Anjoânâmâ Mosenje âi yakât topnje kulempum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâmu yingimu mewî. Yâhâ lok biwi nângân nângânnenje yamâ bâlene, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Mosenje âi sâmu yingimu mem manmâ gawi yakât kakjanâmâ Anitâne ikne nanje âi sâmu wanjumu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ iknjiâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hânginje pilâm yan âinje ya mem kârikne tuhuop.

¹Otmu den kulempuan yukât topnje yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenje yamâ Yesu. Nenje yâkât topnje nângâm henjenjuain. Yâhâmâ âwâne himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ²Emelâk anjoân tâmbâlipnenjanjeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâne tosayenje pilâyinjâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâm Anitâ nanjanje âwâne orop tatmâ âwânjanje tosanenjanje pilâningiâk sâmu ulitgumap.

³Yâhâ Mosenje den topnje kulempum kalop ya Lewi senje lâmu Anitâne tosa pilâyinjâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuneâmâ lama me âlâlâ ya ekmu tânjât otmu ikne manmanje ki alitmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. ⁴Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ hânân yuân Lewi senje Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâne Yura lohimbî yengât tosa pilâyinjâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanjanje torokatmâ nep membâp gât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtņaje hotom u u emetņan yâhâm âi topņe topņe yan memai. Yâhâ yakât bulâņeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseņe hotom um yâhâminiwi yakât selep kuņet sâm topņe kalop yanâmâ Anitâņe yakât topņeâmâ yuwu sâm tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumņan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuņet.” Yawu sâm ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenņe Yesu ikņak himbimân yâhâm nenņe lohotņe otmaingât âwâņe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkņe Lewi sen kerek yengât kunņe tap. Otmu âlâ sâwe. Moseņe den sâm teteop yakât bulâņe ki teteop. Yâhâ Anitâņe ikņe nanņe hâņgângumu ge den eknongop yamâ bulâņe teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâņe âlepņeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanņahâlen kulem bulâņe teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâņe Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuwî. Ki lâuņetâ Anitâņe nâņgâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâm hikuop yakât topņe sâm tetemu poropete âlâņe kulemguop ya yuwu tap.

“Anġoânâk nâņe Isirae lohimbî Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkņe den ya hâkâņ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkâņ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahmġât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yaņe kârikņe tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topņe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpņe anġo hikuwom yakât bulâņe yamâ nâņe biwiyerņan kâmetbom. Otmu nâņġan nâņġanyerņan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâņe yâk orop tatmâ tihityeņe otmâ yâhâmbisân.

¹¹ Sâp yanâmâ lok yahat yahatņe me lok geheņe, kutyeņe orop me kutyeņe bia, ya kerehâkņe nâhât topņe topņambâek nâņġânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuġņinomai.

¹² Otmu sâp yanâmâ nâņe yengât tosa me orotmeme bâleņe yakât matņe ki yingiwom. Nâņe umam sâyingim otņetâ bâlem gaop yakât yâhâpņe ki nâņġawom.” Anitâņe yawu sâop.

¹³ Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâņe yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâņe den hikuop yakât Moseņe kulemguop ya bulâņe ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmune nâņġâņet. Nak âlâ esenņaje gimbanġum mum beretek sâm gemap yakât dopņeâk den yaņeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâņe den âiņe hikuop yakât bulâņe tetem hengenġuwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâņe girem den ya tâmbâlipnenņe yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyeņe topņe topņe otmâ manņetâ ârândâņ olâġġât Anitâņe yakât topņe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomai yakât topņe ya gurâ yawuâk sâm tetem ekuop. ² Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topņeâmâ yuwu. Anġoânâhâmâ hotom uminiwi yaņe âiyeņe tuhuņetâ kâtâpyongoâġġât sâņġum kâlep ya hikuņetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutņeâmâ “Anitâ sâm mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotņe in manmaiņe ya kâlehen yâhâmâi sâm samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banġa um yan Anitâhât pat kuwanġim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sâņġum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamġum katmâ hikuņetâ ge hârândâņâk kinop. Otmu kawe yakât kutņeâmâ “Anitâhât welâmņe,” yawu sâm kunbi. Yawu otmâ Anitâņe yan ge tatmap nâņġâm Lewihât komot kunyeņe yâkņak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomņe topņe topņe uminiwi yakât kawe. Alata yamâ goliņak tuhuwi. Otmu Moseņe emelâk girem den tapeân kulemguop ya mem yakât emetņe goliņak tuhum katņetâ talop. Otmu âlâmâ anġoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manņetâ yan Anitâņe sot âlâ, kutņe mana sâm, ya yingiminiop yakât nombotņe yamâ belo âlâ goliņak tuhum katbi yan mânurņmâ katņetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâm kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Moseņe kulemguop ya orop konohân katņetâ tap. ⁵ Otmu yakât kakņanâmâ anġelo yâhâp yetġât umutyetņe yamâ goliņak tuhum yan kânâņġayelekņetâ kinminiowot yamâ yuwu nâņġâwi. “Anitâņe yâk yetġât hohetyetņan ge tatmâ tihitnenņe otmap. Yakât ikņe laņinņe pato yaņe yâk yetġât hohetyetņan tetemu ekmain.” Yawu nâņġâwi. Yawu nâņġâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyeņeņe noniņ bulimakao hepņe tuanġumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâġġât ki nanġan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶ Otmu tâmbâlipnenņe yu me ya otnehât nâņġâwi. Yamâ Lewihât komolân ġâtņe yaņe kawe âlâ, kutņe “Anitâ sâm mepaenom,” yan hilâm ârândâņâk yâhâm lohimbî kerek belângen manbi yengât sâm Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbîņe yu me ya Anitâ

wannehât nângâwi yamâ mem kawe yan katmâ gawi. ⁷ Otmu hotom u u yakât kawe, kutje “Anitâhât welâmne” yan hotom um gawi ya yengât kunje, lok konohâkne, yâhâmâmâ iknje, otmu bukulipnje nombotnje, otmu Isirae lohimbi kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitânje pilâyingiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwinjan hilâm konohâk Anitâhât kawenjan yâhâm nonij bulimakao loknje kum ya hepnje tuanguminiop. ⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewenj tuhumu yakât topnje yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawean lohimbi kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu nangain. Otmu Lewihât komolân gâtñanje âiyenje tuhumu yan Anitânje ya ekmâ tep âlep nângâyingiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmâmâ yuwu nangain. ¹⁰ Orotmemenenne âlâlâ yu me ya ki orotje sâmb kuangiwin, me ki nenjet sâmb, me ki menjet sâmb undip karangiwin ya ihilâk lonngâmâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunje bâleminiop yakât tosa Anitânje pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yaje tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yajeâmâ orotmemenenne bâlene ya ekmunje teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ gajetâ Anitânje nângâmâ ki ârândân olop. Yawu gârâmâ yâkne biwinenne ekmâ nângâmâ iknje nanje tâj tâjâkne mâtâp ânje meningiâkgât hângangumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonje yamâ yâkne mem teteop.

Yesujeâmâ mâtâp ânje mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topnje nângâmâ hejengegunjetgât torokatmâ yuwu sâmbune nângânet. Hânân yuân hotom u uhât selepne tuhuyi yan Yesuje ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikne. Yâkneâmâ himbimân yâhâm âwânje Anitâ orowâk tatmâ manman kârikne yakât pat kuningim yakât bulânje nenje menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunjaneâmâ nonij bulimakao gâim hep ya mem sângum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminio. Bam yan Anitâhât welâmñan hep tuangumu kakñan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkneâmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop yan iknje hepnaje tosanenne piriningiop. Yâkne yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sâreerenenehop. Yawu olop yakât otmâ nenje yakât manman torokatmâ manmâ yâhânom.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâje lok mumunje wâimai sâmb Lewihât komolân gâtñanje samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtñanje bulimakao nanje gâim uñetâ sem kou otminiop. Kou yaje mem lok mumunje wâiop yakât hâkñan samut ya biatbangiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nângâminiwi. “Yâkneâmâ nonij bulimakao gâinetâ yakât hepnaje gem yan nenje manman âilonjo lonjo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nângâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkne giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât Mâmânahât Heak embânân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yaje mâmânje otbangimu tosa bia manmâ gam kawenennjan kinmu kuñetâ mum yan iknje hepnje giop. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenne hewewenj otmâ Anitâhât tem lâum honj bawanginehât manmunne bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ logkât orotmeme tâjât ya pilâm biwi nângân nângânnenne yâk konok hikum yakât pat manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitânje dâinenekmâ manman kârikne yakât pat kuningim den hikuop yakât bulânje menehât Kiristone nengât sâmb muop. Mum yan otmunje bâlem gaop yakât Anitânje matnje umatnje ningimap sâmb yakât manman kârikne yakât mâtâp ânje mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunje bâlem gaop yakât tosa ya Yesuje pilâningim sâreerenenehop.

Moseje nonij bulimakao hepnje mem tuanguo.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenje orotmemeâmâ yuwu tap. Umatnje âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senje âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâmâmâ nan baralipnenje yamâ bânenne bânje yakât pat kuyingimain. Otmu den ya sâmb pat kuyingimain yakât bulânje yamâ orowâk manmâ yâhânomân yan bonje ki teteyingiuap. Nen mumunje yakât kakñan bulânje yamâ âlepne miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitânje angoânâmâ den ya sâmb hikuop yakât bulânje teteâkgât Moseje den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkne pepa mem lohimbi komot pato yaje Anitâhât den ya topñambâek nângânetâ keterahâkgât ekyongomu nângâwi. Otmu den sâop yakât bulânje ya tetem hejengeguâkgât yâkne nonij bulimakao hepnje ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bân bânne mem losohomâmâ sângum âlâ mem yakât potonñan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâmb teteop yakât bulânje teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyenjan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topnje nângânetgât yuwu sâmb ekyongop.

“Girem den Anitânje sâmb hikuop ya lâum manñetâ bulânje teteyingiâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topnje ekmâ nângâmâ hejengegunomai.” Yawu sâmb ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitânje nângâyingiâkgât sâmb katbi ya kakñan gurâ hep mem tuangumu giop. ²² Otmu den kârikne emelâk kulemguoop yakât topnje yuwu tap. Nonij

bulimakao me âlâlâ ki gâim hepñe lâum moselenjetâ geminiop yanâmâ tosayerñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâñe tosayerñe pilâm umam sâyinjioḡgât mâtâp ya teteyinjioḡ.

Yesuñe nengât toсахât otmâ mumu ârândânḡ olop.

²³ Otmu Moseñe hep ya mem senñe âlâlâ ya kakñan tuangumu ḡiop ya ârândânḡ olop. Yâhâ yiwereñe yuâmâ senñe âlâlâ hep yañe tuanguoḡ yakât bonñe himbimân tap. Yakât hep tuanguoḡ yañe bulânḡe ki olop. Yakât otmuâmâ henḡenḡuâḡgât Yesuñe himbimân yâhâop. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulânḡe ya himbimân tap yakât Yesuñe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenñe lohotñe otmaingât âwânḡañe mâmânḡe otningiâk sâḡ ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâḡmune nânḡḡañet. Hotom um gawi ya yengât kunyerñe yambu ârândânḡ yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristoñe yambu ârândânḡ ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâḡ konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârândânḡ olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristoñeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânḡân lohimi kândikyotḡop yapâek yambu ârândânḡ kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwânḡañe tosanenñe pilâm umam sâningiâḡgât mâtâp âñe mem teteningim kawenennan kinmu sâḡ konok kuñetâ muop yan ikñe hepñañak nengât tosanenñe pirimu ârândânḡ olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nânḡḡam topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo ningimu memom. ²⁸ Yakât otmâ lohimi nengât tosa ya bialâḡgât Anitâñe nânḡḡawanḡimu Yesuñe nengât toсахât otmâ muop. Mumu ârândânḡ sâop gârâmâ Yesuñe yâhâpñe mumbuapḡgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândânḡ olop. Yakât otmâmâ nenñe biwi nânḡân nânḡḡannenñe yâkâlen katmâ manmunñe yanâmâ yâkñe den âñân yâhâpñe katneḡkuḡapḡgât dop ki otbuap. Yâhâ nenñe biwi nânḡân nânḡḡannenñe yâk kepeim manmunñe taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nânḡḡam biwinenñe yakât mem mamboḡbanḡim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kuleḡguop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunñe âlânḡe yambu ârândânḡ hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbine tosayeñe ya bunewâk pesuk sâyinjimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâḡ pâḡguwi. ² Yâhâ sâḡ yan tosayeñe ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âñe ya yâhâpñe torokatmâ ki membâp. Otmu tosayeñe ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapḡgât yambu ârândânḡ hotom uminiwi ya yengât kunyerñe noniñ bulimakao yakât hepñe mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosayeñe yakât nânḡḡamâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosayeñe yawuâk tatyinjimu manmâ gawi yakât Kiristoñe âwânḡe Anitâ den yuwu sâḡ ekuop ya poropete âlânḡe kuleḡguop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom uñetâ nânḡârâ ya bonñe ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nânḡârâ bonñe ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nânḡârâ tâñât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nânḡeâmâ lok otmâ hoñ bahihim ḡañe den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonñe memune ârândânḡ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâḡ yan Yesu Kiristoñe himbim pilâm ge den yakât bulânḡe ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anḡoân Kiristoñe den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkñe noniñ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepñe mem tuangunjetâ gemap, me sot um gâhât pat sâḡ katmai ya kerek ekmâ nânḡârâ bulânḡe ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbine Anitâhât den biwiyerñe ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâñe nânḡḡamu bâleop. ⁹ Kiristoñe den sâḡ teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nânḡeâmâ hoñ bahihim gâhât den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonñe memune ârândânḡ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâñe den âlâlâ Mose ekumu kuleḡguop ya lâum hotom uminiwiñe yakât bulânḡe ki mewi. Yakât otmâ Anitâñe bonñe teteâḡgât sâḡ nanñe Yesu Kiristo nânḡḡangumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristoñe ikñe manmanñe ki alilop. Yawu otmâ Anitâñe âñ sâḡ wanḡop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanenñe kerehâk pilânḡimu nenñe Anitâhât senñan anḡun bia manmâ yâhânomḡgât mâtâp ya sâḡ ningiop.

Yesu kuñetâ hepñe gemu ârândânḡ olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâwe. Anitâne nenekmu ârândârj olâk sâw Lewi senje nonij bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop. ¹² Yawu otmâ garjetâ Anitâne tosanenne pilâningiâkgât Yesune nengât kawenennan kinmu kujetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikjahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândârj olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp. ¹³ Anitâne Satan bâleje otmu kasa nombotje mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap. ¹⁴ Otmu sâmunje nângâjet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenje biwinennaje kepeim manmain. Yawu otmunje Anitâne tosanenne kerehâk pilâningimu ikne senjan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne topne ya sâw tetemu poropete âlâne kulemgupop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenenaje yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpne anjo hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyenjan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenjan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâne yengât tosa me orotmeme bâleje yakât matje ki yingiwom. Umam sâyisingiwom.

Yawu otmâ yakât yâhâpne ki nângâwom.”

Kutdânenenaje yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyisingiwom yakât kakjan otjetâ bâlem gaop yakât yâhâpne ki nângâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senje hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâne pat kuningiop yakât bulâne menehât nângâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâw tetean yu nângâm henjenjumâmâ topne yuwu nângânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawe ya sângumne hikum manguminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutje. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâneâmâ nengât sâw Yesu howanân kujetâ mumu hepne giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnenne otmâ kulet sâningim Anitâ âwânjahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp ânje mem kusânnngiop. ²² Yawu gârâmâ yakât kakjan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenne ya bialop.” Yawu sâmunje toen mem katneheop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonjâ ârândârj biwi nângân nângânnenaje kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâne den perâk ki sâmapne emelâhâk manman kârikne yakât pat kuningiop yakât bulâne mene sâw yâkâlen biwi nângân nângânnenaje kepeim mannom. Yawu otmâ enjat yâhâp ki otmom. ²⁴ Yawu otmâ bukulipnenje orop biwi nângâm nângânnenaje kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewenj tuhuakmâ buku konok orangim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotjanje lohotje otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Nenjeâmâ yâkne otmâ yawu ki otmom. Kutdânenje Kiristonje sâp girawuân taka menekbuap yakât nângâm nenje menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepne ya nângâm henjenjum Yesuhâlen biwinennaje kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenje lohotje otmâ orotmemenenne bâleje ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otmom. Otmuâmâ Anitâne tosanenne pilâningiâkgât yâhâpne kujetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikne. ²⁷ Yâhâ nenje orotmemenenne bâleje ya miwirikum yâhâpne torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâne matje umatje ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunje kâlâpne senenekmu hâhiwin kakjan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâne Mosehât girem den ya lonjâenomai otmuâmâ lohimbî yâhâp me kalimbu yaje yakât topne ekma nângâm ya sâw tetejetâmâ papatolipyenaje yuwu sâminiwi. “Ya bulânanâk orotmeme kingon ya otmâ mansap.” Yawu sâw yakât matje in yawu yongonjetâ muminîwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanje nengât tosanenjahât otmâ kawenennan kinmu kujetâ mumu hepne giop. Yakât nângânetâ bulâne otmu lohimbî âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenje katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakjan nângânetâ tânjât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmânjahât Heak ikjahâk mâmâne otyingim tihityenje otmâp ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbî yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikjak matje umatje yingimu mem yajak hem nâpumân kiojnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânnjan topne tetemu eknehât Anitâne den sâw tetemu poropete âlâne kulemgupop ya yuwu tap.

“Ninak matje yingimune mem umatje kakjan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâw tetemu poropete âlâne kulemgupop.

“Anitâ ikne lohimbilipnaje denje nângânetâ gemu betbanginomai yâk den âiân katyekmâ topyenje mem tetewuap. Topyenje mem tetem matje mem purik pilâyisingiwuap.”

Yâkne yawu otyingimu hâhiwin nângâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ manman ambonaje sâmu hâhiwin kakjan manmahât kingityenjahât ki oai, hâ? Yawuhât nângâm denje lâum manjet.

³² Yakât topne yuwu sâmunne nângânet. Yeje topne katmâ biwiyene Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topne ya nângâm henjenguwi. Yawu otmâ biwiyene yâkâlen hikum lâum manmâ ganetâ lohimbî belângen mansaije mem bâleyeketâ. Mem bâleyeketâ hâhiwin kakjan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbî belângen mansai nombotjanje yengâlen takam lok sensenân kinmâ senyenjan gem yongom mem ge katyekmâ girinyingiwî. Yawu gârâmâ yejeâmâ yakât sâm yâk yengât senyenjan lohotje ki otbi. Otmu kasalipyenaje bukulipyene yawuâk otyinginetâmâ yanâmâ yâk yengâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyene nombotje yamâ mem pâi emetje kâlehen katyeketâ manbi yâk yengâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbî belângen mansaijeâmâ senje âlâlâ wuân me wuân tatyingiop yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingiop. Yenâmâ manman kârikjahât pat Anitâje kuyingiop yakât bulâje yamâ kombo meyinginomaihât dop âlâ ki tap. Yakât nângâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyene yuwu nângâm henjengunomai. Yenâmâ emelâk gihityene ya kârikje olop. Yawu gârâmâ umatje topne topne teteyingiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâje menehât nângâm mannomai. ³⁶ Yawu nângâm Yesuhâlenâk biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulâje ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâje sâmu poropete âlâje emet inânjan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yaje kâlep ki otmâek benje takawuap. ³⁸ Otmu yeje biwiyene nâhâlen katjetâ manman kârikjahât pat kuyingiwân. Yakât otmâ ki lohotje otmâ biwiyene houj sâwuap. Yenâmâ pat kuyingiwân yakât bulâje menomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje mambotjetâ kâlep otmu biwiyene orotok sâmu betnohonomai otmuâmâ lohimbî yawuya yengât nângâmune bâlemu umatje kakjan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkne mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nângânetâ gemu betbangiwi yakât matje yâkne iknjiâk iknjiâk kâpekyingiwuap. Yâhâ yejeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânyene Anitâhâlenâk katjetâ kinmu yâk konok mepaem manjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.

11

Anitâhât den nângânetâ bulâje olop yâkneâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Anitâhâlen biwinenjanje kepeimunje kinmâ yâhâekgât nângâm mannom. Yakât topne yuwu ekyongomune nângânet. Anitâje den sâop yakât bonje yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenje Anitâhât den yakât nângâm engat yâhâp ki otmu. Teteningiwuap nângâm biwinenjanje nângâmune bulâje otbuap. ² Emelâk tâmbâlipnenje nombotjanje Anitâje den ekyongop ya nângânetâ bulâje otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâje nângâyingimu ârandâj olop.

³ Embânân topne katmâ Anitâje sâmu hân himbim âlâlâ topne topne biaembâ teteop ya nenâmâ bulâjanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenje Anitâhâlen biwinenjanje kepeiwîn yamâ Anitâje yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmune bulâje dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topne nângânetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyene ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenje âlâ, kutje Awe sâm, yâkne Anitâhâlen biwi nângân nângânjanje kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanje gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâje yakât nângâmu ârandâj olop. Otmu atanje, kutje Kain sâm, yâkneâmâ Anitâhât den ya nângâmu bulâje ki olop. Yakât otmâ yâkneâmâ sot inje hâwurum hotom ya umu Anitâje ekmu ki ârandâj olop. Yakât otmâmâ kâine tepjan tâlimu iminje kumu muop. Yâhâ iminjanjeâmâ Anitâhâlen biwinjanje kepeim pat kuwangiop yakât bulâje hâmbâi membom nângâm manop. Yawu gârâmâ nenje Anitâhâlen biwi nângân nângânnenjanje kepeim yâkne olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutje Enoko sâm, yâkneâmâ Anitâhâlenâk biwi nângân nângânjanje kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâje yakât nângâwangim âlilongo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâje golâek mem yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulipjanjeâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinjetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nanjan. “Anitâ ya bulâjanâk tap. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenjanje kepeine sâm otmunjeâmâ yâkne âlepne nângâningiwuap.” Yawu nanjan. Yawu gârâmâ nenje yâkâlen biwinenjanje kepeim manmunje yanâmâ yâkne nenekmu ârandâj otmâp.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutŋe Noa sâ, yâkŋe Anitâhâlen biwi nângân nângânŋe kepeim manop. Yakât otmâ Anitâŋe toŋgelâk pato takawuap sâ inânŋan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nângân nângânŋe kepeioŋgât otmâ enŋat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nângâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosain.” Yawu nângâm yan waŋa tuhuop. Waŋa tuhum ikŋe heŋŋe torehenlipŋe ya hârehâk waŋaen yâhâwi. Waŋaen yâhâŋetâmâ toŋgelâk pato gem to niŋ niŋ sâ, emet lokhimbi biwi pâlâmŋe manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâŋe den ekuop ya Noaŋe nângâm bulâŋe otmu yâkâlen biwi nângân nângânŋe kepeim denŋe lâuop. Yakât otmâ Anitâŋe nângâwanŋim manman kârikŋahât pat kuwaŋgiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâŋe Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwaŋgiop. Yakât pat kuwaŋgimu Awarahamŋe yâkâlen biwi nângân nângânŋe kepeim denŋe lâum kapiŋe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nângâop. “Hâmbâi nâhât senŋe yuân manmâ yâhânomai yakât bonŋe hân yu mian.” Yawu nângâm emet bulâŋe ki tuhuop. Seleŋ kandi kum yan manop. Yawu manmu nanŋe, Isaka sâ, otmu seseŋe, Yakop sâ, yâkŋe yâkŋe yawuâk seleŋ kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkŋe yâkŋe nângâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nângâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manop. Otmu Anitâŋe kapi âleŋŋe nandoroŋe sâop yakât bulâŋe himbimân tetewuap yakât gurâ nângâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâk gurâ yawuâk biwiŋaŋe Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Saraŋe kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embâŋân emet inânŋan Anitâŋe yuwu sâ ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâ den ekuoŋe ya nângâm bulâŋe olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benŋe sombonahât nanŋe, Isaka sâ, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangioŋ. Yawu manowâke yamâ benŋe yâkŋe Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim yakât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yakât sen mansainŋe tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiŋan gâtŋe lok yamâ saru sâtŋan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kiŋŋiŋe orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbi kutyeŋe yongonmâ aran yuŋeâm Anitâŋe den sâop yakât bonŋe ya hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâŋe yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nângâwi. “Nen kandi mansain,” yawu nângâm biwiyeŋe ki giop. Otmu enŋat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nângân nângânŋe kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nângâm kapi âlâhât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe tetewuap sâ manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânŋe tâmbâŋe yakât nângâm ki sâwi. Yakât nângâm sâwi mâne purik sâ awurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe himbimân kapi âleŋŋe nandoroŋe yakât pat kuyiŋgiop ya ambokunom nângâm denŋe lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenŋe,” yawu sâ mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâŋe nângâyiŋgimu ârândâŋ olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâŋân Anitâŋe Awaraham yuwu sâ ekuop. “Isakahât biwiŋambâ gâhât seselipŋe hurunduŋ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakŋan Awarahamgât toŋŋe tetem ekbêhât Anitâŋe ekumu ikŋe nanŋe kumu mumu yâkât hotom umbe sâ nanŋe dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Nane ombé bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtŋe tatbangiap.” Yawu nângâm yanâmâ hotom ya umbe sâ nanŋe dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâŋe sâmu lok mumuŋambâ yahatnomai ya nângâm kinmâ nanŋe mem alata kakŋan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetŋe mem hâuwe sâ inananŋumu yanâk Anitâŋe kuwaŋgiop. Emelâk muowâke yamâ nanŋe mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakaŋeâm Anitâhâlen biwi nângân nângânŋe kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlêmbâ nanyâhâtŋe yâhâp teteowot, kutyetŋe Yakop yet Esau sâ, emet inânŋanâk Anitâŋe sâmu teteyitgiwuap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopŋe yawuâk biwi nângân nângânŋe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanŋe Yosepgât nanyâhâtŋe ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yoseŋŋe mumbé sâ otmâmâ Anitâŋe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânŋan seselipŋe yuwu sâ ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambé otmâ mannomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâ pat kuyiŋgiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkŋe ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâŋe mâmâŋaŋe Anitâhâlen biwi nângân nângânŋe kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutŋe Parao

sâm, yâkne yuwu sâop. “Isirae ambolipne yengât nanlipnye naja ya yongonetâ munjet,” yawu sâop. Yawu sâmu Mose âwâne mâmânae nanyetjahât kun kundenje ekmutâ âlepne otmu Paraothât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetje yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nângâmâmâ nanyetje lâum ari âlâengen manmutâ emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yakât kaknan saka saka kâlehen katmutâ to kaknan yolon yolon otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratnae toen arim yanak mem teteop. Yâkne mem tetemâmâ naja ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Mosenje pato otmâ Aihita yengât lok kunje pato otbuap yakât nângâmu gemu pilâyekmâ bukulpne yengâlen yâhâpne torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatne topne topne teteyingiwuap yakât nângâm ki gorâwângiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâne pat kuyingiop yakât bulâne tetewuap yakât nângâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâne hângângumu ge manmu nângâm bâlewangim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipnae Anitâ betbangim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâmu kut miop yakât nângâmu tângât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângâmu bulâne olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenahât kingitjahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonenje ki ekmain yamâ bulânanâk tatmap,” yawu nângâm kârikneak manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâne ekmu ârândân otmu yâk hângângumu purik sâmu Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâne ikne aneloje âlâ, kutne Itit kiom Amboje sâmu, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipne yengât nanlipnye kunje ya yongomu munomaihât yakât topne ekuop. Ekumu nângâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo yahe buku otningiak sâmu yâkât denje lâum lama gâim hepne yahe kâsikum yingimu emetyenahât gahatjan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânjanâk Anitâne Mose den ekuop ya nângâmu bonje otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâne den sâop ya bonje tetewuap,” nângâm Isirae lohimbiye Aihita hân pilâm saru gulune, kutne Saru Kurin sâmu, yakât sâtjan ari kinbi. Yan kinjetâ Anitâne sâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân lijnâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyenan watyekmâ bawi. Tânanjan bam tatjetâ Anitâne sâmu saru yahe tun sâmu gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâne den ekpongop yakât bonje tetewuap sâmu ya nângânetâ bulâne olop. Yawu gârâmâ manbi yahe kapi âlâ, kutne Yeriko sâmu, yan kasalipnyeane pan kârikne sâhâm yene yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipnae Anitâhât den lâum pan kârikne ya hawangum yâhâm gem tatjetâ hilâm nombolan yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolan yâhâp ya pesuk sâmu yanâk pan ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipnae kasalipnye ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutne yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgojetâ emet galemne ekde sâmu yâhâm giowot. Otmu imbi yahe yuwu nângâop. Isirae ambolipnae ki nohonomai nângâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipnae yleekmai sâmu mem mesangutyehop. Imbi yahe biwi yâhâp ki otmâ mesangutyehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmerje kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâmune dâiakmâ kâlep otmappât den pâje tâlâwâk sâwe. Tâmbâlipnenje nombotnae Anitâhât den yakât bulâne tetemu memon nângâm manmâ gawi ya yengât kutnye yuwu. Giton, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipne nombotne. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâne den sâop ya nângânetâ bulâne olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipnye yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtne nombotne yamâ meyekmâ pusi papato sâtne kârikne, kutne laion sâmu, ya tatmaiân pilâyeknetâ gewi. Yamâ Anitâne mâmâne otyingimu mem pâlâmne tuhuyeknetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotne âlâmâ mem pilâyeknetâ kâlâp kâlehen kionbi. Yamâ ki seyehop. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipnyeane tengâen kinbi yakât nângâm gem kewewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâne sâmu yâhâpne yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotne âlâmâ kasalipnyeane mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kaknan manmâ yuwu sâwi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuambâ yahatmâ herone kaknan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningiak.” Yawu sâmu Anitâhât den ya tâj tângâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotneâmâ kasalipnyeane meyekmâ senyenjan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotneâmâ tâk kâriknae mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotneâmâ lâm kâlehen panyeknetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotne yamâ kasalipnyeane kâtnje yongonetâ muwi. Nombotneâmâ seheje mem pâj lâu lâu hâreyekbi. Nombotneâmâ tetewne engatnye hâum tinj tâj meyekbi. Yâhâ nombotneâmâ kasalipnyeane meyekmai sâmu yan hâkyene alitmâ ari hewuknehen

mesañgurakbi. Nombotjeâmâ sot me senje âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbî belângen manbiñeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekñetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipñaje yawu otyingîwi. Yawu otyingim yâk watyekñetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbî yuñeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyeñaje kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândân otmu manman kârikñahât pat kuyingîop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbî yaje hionakmâ nombotñaje kulet sâyingim yenjâk bulâñe menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyingimu nengât tâmbâlipnenñaje manmâ gawi yamâ bonñe ya in yawu ki mewî. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepñan manmâ yâhânom.

12

Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nengât tâmbâlipnenñaje Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñaje kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwî. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâñet. Tâmbâlipnenñaje kurâp kinmâ hawamnon-gom nenekmâ tai yakât yengu yâkñe Anitâhât den lâum ki lohotñe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyeñe gemu lohotñe otmaihât orotmemeyenñe bâleñe ya kerehâk bet pilâm hewewej otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyeñaje kepeim manmâ yâhânomai. ² Yawu otmâmâ Yesuñe kerek nengât nângâningim manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yakât bâtnjambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesuñe heronñe otmâ ki lohotñe olop. Yâkñe hâhiwin kakñan manmâ senñan gewi yakât nângâm sâtgun kinmâ hâkñe ki alilahop. Yakât otmâ âwâñe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnennje pato otmâ tap. Otmu âwâñaje âi sâm wanop ya biwiñaje tiñâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yakât nângâm torokatmâ manmunñe ârândân otbuaop.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuñetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwereñe yu umatñe topñe topñe teteyingiwuap. Umatñe teteyingimu Yesuñe olop yakât den pat ya nângâm henñengumâmâ biwiyeñaje ki gewuap. ⁴ Otmu yenje lohotñe otñetgât Satanñe perâkñe topñe topñe mem gamap yan ki lohotñe oai. Otmu Anitâhât hâkâñ otmaiñe mem âlâlâ tuhuyekñetâ yan gurâ kârikñeâk mansai. Umatñe kakñan yâhâmu Yesuñe kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatñe yawuya yengât kakyenñan ki yâhâmap. Yakât otmâ yenje yâkâlen biwiyeñaje kepeim kârihem manmâ yâhânomai.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe tihitnenñe otmâp yakât nângâm poropete âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Awoñnenñe Anitâ yâkñe tepñe nângâningimâp. Otmu nenñe otmunñe bâlemu mâtâp bâleñan ari hiliwahomaingât yâkñe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimâp. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnenñaje keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânom. Yawu otningimâp yakât nângâm Anitâñe yen kuwikyekbe sâm yâkât ki hâkâñ otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyingimu yenje biwiyeñaje ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatñe topñe topñe teteyingimu biwiyeñaje ki orotok sâuwap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmune nângâñet. Nan baralipnenñaje den kuñetâ me otmâ tâpikguñetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopñeâk Anitâñe sâmu umatñe topñe topñe teteningimâp. Yakât otmâ umatñe âlâlâ teteyingiwuap yan yuwu nângânomai. “Maiñ, yuâmâ Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nângâm heronñe otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitâñe ki kuwikyekmap mâne yenje ikñe nanñe baratñe bia, mandu tâñâp otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmune nângâñet. Awoñlipenñaje yongom mem kuwikyekñetâ yâk yengât amutgen manmâ denyenñe lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoñyenñe himbimân tatmapñe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkâñ otnomai. Yâkñe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâñeâmâ himbimân ikñe orowâk mannomaihât nângâm yawu otyingimâp. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoñyenñe Anitâñe kuwikyekmâ gamap yanâmâ hâhiwin nângâm tep bâle otmai. Yâhâ hâmbâi orotmemeyenñe bâleñe yu pilâm ikñe orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulâñe mem tâpikgumain sâm biwinenñaje alilangim buku oranjinom.

¹²⁻¹³ Yawu gârâmâ yenje ki ihilâk mahilâk mannomai. Yenñe manmanyenñe ya henñengum mâtâp tâñ tâñâk watmâ arinomai. Yenñe yawu otmâ manñetâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansaiñe otmâ tâpikgumai ya pilâm yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yenje

biwi konohâk otmâ mannomai. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu hionjakmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne Anitâne pat kuyingiop yâk betbangim yakât bulâne mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbî kerehâk biwiyenaje alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânôm yakât biwiyene yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau nasine yaje hâreakmâ sânduk sâm ârândânj otmâ bau mem bâlemap yakât dopneâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

¹⁶ Nen Esauhât den pat ya nangain. Âwânaje bâteje bâine ya membuap sâm yâkât pat kuwanjiop yakât nângâmu tânjât otmu hâkânj olop. Yawu otmâ sotgât nângâm imine ulitgumu iminaje sot wanjmu niop. Nem yan âwâyetjahât bâteje bâine ya imine wanjop.

¹⁷ Yâkne otmâ tâpikguop yakât kakjan yâhâpne otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâp gum imbiâk iwi tepne kârâm biwine njasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nângâmain. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne yâkne olop yawuâk otmâ Anitâne pat kuyingiop yakât nângânetâ gemu Anitâ betgumai sâm yakât galemahom mannomai.

¹⁸⁻¹⁹ Emelâk embânân tâmbâlipnenenaje manbi otmu yiwerene nenje mansain yukât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Tâmbâlipnenenaje Aihita hân yapâ pilâm taka pumne âlâ, kutne Sinai sâm, yan tatbi. Yan taka tatjetâ Anitâne girem den Mose ekuwe sâm otmu yanâk mun pato pilâop. Lâum isemap yakât munne ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonguop. Otmu belek mâtâp himbim gunjuruj sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitâne yuwu sâop. “Lohimbi, me sonjo bau, me âlâ me âlâne pumne yukât gotjan ganomai yamâ kâtnje yongonjetâ munomai.” Yawu sâop. ²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Moseje pârâk pilâm kai bâteje sânsân sâmu yuwu sâop. “Mainj, nâ kingitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmu Isirae lohimbî nombotne yâk orop kinbinje mun pato ya nângâm yâku yawuâk kingityenjahât otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topne âlâ tetemu ekmâ kai bâte sânsân oain. Yakât nenje gâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

²² Yawu gârâmâ Anitâne tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâkne yen orop yawu ki otningimâp. Yâhâ pumne âlâ, kutne Sion sâm, yakât dopneâk Anitâne himbimân tatmap, yan arinom. Otmu anelo komotne komotne yanjeâmâ yâk hawangum herone otbangim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. ²³ Otmu emelâk lohimbî nombotne Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ ikne pat kuyingim kutylene kulemgumu tap. Lohimbî ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenen nombotnaje Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manmâ muwi. Yâkne kulet sâningim Anitâ gotjan tai. Yawu gârâmâ lohimbî emelâk meyehop otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekuap. Yawu otmâ topnenne ekmâ nângâm hâmenje iknjiâk iknjiâk ningiwuap. ²⁴ Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutne Awe sâm, yâhâmâ ataraje kumu muop. Yakât matjeâmâ Anitâne ataje ya kâpekbanjiop. Yawu gârâmâ nengât sâm Yesu kunjetâ mumu heppe giop. Yakât bonjeâmâ nenje yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp âjne meningiop. Yawu gârâmâ Anitâne mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkânj otmom.

²⁵ Yâhâ topnenne teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmune nângânet. Anitâne girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotnaje den ya nângânetâ gemu bet pilâwi. Yakât kakjan yâkne sâmu yakât matje umatne teteyingimu manmanyene bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenje otbin mewin yakât matje Anitâne mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanje Yesu hângângumu ge den topne eknongop ya nângâm tinjâk lâum manmâ yâhânôm. ²⁶ Emelâk embânân Anitâne Sinai pumjan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nâne sâmune hân yu sânsân gap. Yâhâ sâp pesuk sâuwawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenne pitu topne topne ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitâne den sâop yukât topneâmâ yuwu. Yâkne sâmu hân, himbim, emetsenne, pitu topne topne âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakjanâmâ ikne manmanjanjak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitâne nengât pat kuningiop yakât bulâne ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitâne nengât sâm manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne menom. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânôm. Yawu gârâmâ lohimbî nombotnaje Anitâhât den nângânetâ gemu bet pilâmâ ya yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap haranj haranj sâm emetne mem tatmap yan kâlâp saum katmunne semu gâwuwanjak kinmap. Dop yawuâk Anitâne sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouwanjak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitâne nen buku otningiâkgât yâk mepaem herone otbangim mannôm.

¹ Orotmeme âlepne girawu tap yakât ekyongomune nângânet. Yeje angoân buku oranjiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oranjim mannomai. ² Embânân angoânâmâ anelone lok hâtgum takanjetâ lokne mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotjanje yengâlen takanjetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinginomai. ³ Otmu yengâlen gâtne nombotje mem pâi emetjan katyekjetâ tatmâ hâhiwin nângâmâ yakât pâi emetjan taiâk sâam ki gulip malap otnomai. Nenne nenjahâk pâi emetjan tain mâne girawu otbâinâ nângâm yâk yengât nângânomai. Otmu yengâlen gâtne nombotje yamâ lohimbi belângen mansaije mem bâleyekjetâ hâhiwin kakjan mansai. Otmu yen yawu otyinginetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nângâyinginomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yeje hewewenjak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmune nângânet. Lohimbi sihan mansaije konda otjetâ Anitâje ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokne imbijanje miakmâ manmutâ ârândâj otmap. Yâhâ yakât kakjan lok me imbi ondrop orop manmai ya Anitâje ekmdâ dondâ bâlemap. Lohimbi yawu otmâi yanje tosa umatje memai. Yakât hâmbâi Anitâje matje ya tâj tâjak yingiwuap.

⁵ Emelâk Anitâje Mose den ekumu kulemuop ya yuwu tap.

“Nâhâitje ki tihit otningimap sâam gorâyingimu engat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunje ki dopjan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenjan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâam ki ulitgunom. Bia kârikje. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenjan. ⁶ Anitâje den sâop yakât topje nângâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânenjanje haonjâ ârândâj tihitnenje otmap. Yakât otmâ lok bâlenjanje mem bâlenenekne sâam otnomai yanâmâ nenje yâkât wâtjan kinmâ mâtâpgât ki hâum pâpgunom. Yâhâ yawu otninginomai yan nenje yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâam alahum yakât wâtjan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipenjanje Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim yakât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotje otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkne otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim ki lohotje otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristone tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikje. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotjanje yengâlen taka den anjo ekyongowi yakât den pat buku nombotjanje eknohonetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângânetâ biwi nângân nângânyenjanje gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpigumaihât yuwu sâmune nângânet. Den yamâ tâjât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeje den tâjât me orotmeme bâlenje ya pilâmâmâ Anitâje tep âlep nângâyingim tihityenje otmap ya nângâm henjenjum biwiyenje yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manjetâ yâkne mâmâje otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâje lohimbi kerek yengât tosa pilâyingiak sâam hotom uminiwi ya yengât kunyenjanje yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepne mem yâhâ alata kakjan hepne tuanguminiop. Yawu otmu bukulipne nombotje yanjeâm belângen kinmâ bonje yamâ mem ujetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenje Kiristohâlen biwinenjanje kepeim yakât pat otnehat yâk mem kapi betnehen ge kujetâ mumu hepne giop. ¹³ Yakât otmâ nenje hotom um katmai yakât nângâmunje gemu selep hângjan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yakât denje lâum mannom. Yawu otmunje yanâmâ Yesu otbângiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenje yu bia. Kapinenje dondâje yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenjeâmâ yakât nângâm Ambonenje Anitâ herenje nângâwanjim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenje âlepne otmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotje umburuk manmaihtâ yejeâm yâk nembe kalem otyinginomai. Otmu nombotjanje hâhiwin kakjan mansai buku otyingim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipenje yengât yuwu sâmune nângânet. Yen manman kârikjahât mâtâp hâum pâpguhâit yâkne yengât galem otmâ galempongom mansai. Otmu yâkne Anitâje âi sâam yingioy ya biwiyenjanje tijâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmenje yingimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyenje gemapgât yeje yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyinginomai. Tem lâuyingim manjetâmâ yâkne biwiyenje hewewen otmu galempongom henjenjumai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâje bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunje nenekmu ârândâj oap. Yawu gârâmâ yeje biwi nângân nângânyenje hewewen otmu nengât sâam Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâje nâ hângânnohomu yengâlen takawahât gurâ yawuâk ulitgum manjetgât nanjan.

Den bâiŋe

²⁰ Bukulipne, den bâiŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Yesu, yâkŋe mumu yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman kârikŋahât pat kuningiop. Otmu âwâŋe Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâŋe hâmbâi menomgât mâtâpŋe teteop. Ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâŋe ya mene sâm Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwâŋgim manŋetâ nâŋgâmu ârândâŋ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe huruŋ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonŋanâk.

²² Bukulipne, yeŋe biwiyenŋe gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yawu gârâmâ yeŋe sâlikumâmâ topŋe ya nâŋgâm heŋgeŋguŋet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetŋe galemŋe tatmapŋe nâŋgâmu Timoteo ya pâi emetŋambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâŋetâ nâŋgâwan. Yawu gârâmâ yâkŋe taka nâ penenihimu yanâmâ netŋe orowâk yeŋgâlen takarom.

²⁴ Otmu yeŋe pepa yu sâlikum nâŋgâm yengu papatolipyenŋe otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyiŋginomai. Otmu Itali ambolipŋe lohimbi tohoŋetâ mansain yâkŋe yeŋgât tep âlep pato nâŋgâyiŋgim mansai. Yâkŋe yawu nâŋgâyiŋgim mansai yakât yeŋe nâŋgâŋetgât nâŋe den pat yu kulemgum katyiŋgian. ²⁵ Anitâŋe tihityenŋe olâkgât nâŋe haoŋmâ ârândâŋ ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpine,

¹Yen Yura lohimbî hânneŋe tãmbãŋe pilãm hân ãlãengen ãlãengen ari mansai. Ari manmã Yesu Kiristohãlen biwiyenãŋe kepeim yãkãt komolãn torokatsai. Nã Yakowo. Nãŋe Anitã yet Kutdãnenãŋe Yesu Kiristo hoŋ bayitgim mansan. Yakãt otmã yengãt nãngãm ekap yu kulemgum katyĩŋian.

Nenãe Anitã ulitgunom yan biwi yãhãp ki otnom.

²⁻⁴Bukulpine, yenã Kiristohãlen biwiyenãŋe kepeim mansai. Yakãt otmã umatãŋe ãlãlã kakyenã yãhãmu biwiyenã ki orotok sãmap. Biwiyenã ki orotok sãmap gãrãmã hãmbãi umatãŋe pato ãlã kakyenã yãhãmu hãhiwin dondã nãngãnomai yan yãkãlenãk biwiyenãŋe kepeim umatãŋe ya lãum ki lohotãŋe otnomai. Yawu otmã mannomai yan Anitãŋe yekmu ãrãndãŋ otmu manman kãrikãhãt pat kuyĩŋgiop yakãt bulãŋe menomai. Yakãt nãngãm biwi hero nãngãŋet. ⁵⁻⁶Yenã girawu manãetã Anitãŋe yekmu ãrãndãŋ otbuap yakãt nãngãm yãkãlenãk biwiyenãŋe kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanãmã Anitãhãt biwiŋan tatmap ya Wãtgãt mãmãhãhãt Heakãŋe mem biwi nãngãn nãngãnyenã katmu nãngãŋetã keterakyĩŋgiuwuap. Otmu biwi yãhãp ki otmã ulitgunomai yan hewewenãk nãngãyiŋgiuwuap. Yãhã lohimbî ãlã me ãlãŋe yu yakãt biwi yãhãp kakãŋan Anitã ulitgunomai ya yengãt topyenã nãngãŋetã keterahãkãt den ãlãen hãum sãmune nãngãŋet. Nenãe wanãa mem saru kakãmbã arimain. Arimainãngembã siru pato pilãmu to dondã bãlemãp. Yawu otmã wanãa ya mem kopa kopa tuhumãp. Yakãt dopãeãk lohimbî yan yu yengãt biwi nãngãn nãngãnyenã hãlim millim otmap. ⁷⁻⁸Yakãt otmã yu ya otnomaihãt biwi yãhãp otmã hãmbĩŋ gumbĩŋ manmai. Topyenã yawu tapãt Anitã ulitgumai yan ki nãngãyiŋgimãp.

Munomãn iri sikumnenãŋe ki miakmã arinom.

⁹Bukulpine, yenã Kiristohãlen biwiyenã katbi yan Anitãŋe manman kãrikãhãt pat kuyĩŋgiop. Otmu yengãlen gãtãŋe lohimbî nombotãŋe senã ãlãlãhãt umburuk mansai. Yãhãmã hãmbãi Anitãŋe manman kãrikãhãt pat yakãt bulãŋe yĩŋgimu menomai yakãt nãngãm biwi heronã nãngãŋet. ¹⁰⁻¹¹Hãmbãi munomãn iri sikumnenãŋe ki miakmã arinom yakãt den ãlãen hãum sãmune nãngãŋet. Hãhãp suriŋe pilãm kuririŋ sãm kinmu ekmunãŋe ãilõŋo loŋo otmap. Yãhã sãp ki kãlep otmuãk pek sãm hãnãn ge tãtuk sãmap. Yakãt dopãeãk nenã kerek mum tãtuk sãnom. Yakãt otmã yengãt gãtãŋe lohimbî nombotãŋe iri sikumyenã orop manmai yengãt yuwu sãmune nãngãŋet. Yenã Kiristohãlen biwiyenãŋe kepeim manãetã lohimbî belãngen manmainã nãngãm bãleyiŋgim mem ge katyekmai. Yawu otyiŋgimai gãrãmã hãmbãi Anitãŋe manman kãrikãhãt pat yakãt bulãŋe yĩŋgimu menomai yakãt nãngãm biwi heronã nãngãŋet. ¹²Umatãŋe ãlãlã kakyenã yãhãmu Kiristohãlenãk biwiyenãŋe tiŋãk kepeim Anitã hoŋ bawanãgim mannomai. Yawu manãetã Anitãŋe yekmu ãrãndãŋ otmu manman kãrikãŋ katyekmu mannomai.

Tosa otmunãŋe bãlemãp ya Anitãhãlen ki kãrãm pilãnom.

¹³⁻¹⁵Lohimbî wuãn me wuãn ekãlãm otãetã bãlemãp yakãt yuwu sãmune nãngãŋet. Yu me ya ekãlãmai yan yenã engãtyenãk watmã otnehãlãk nãngãmai. Yawu nãngãmai yakãt kakãŋan otãetã bãlemu tosa memai. Yawu otmã manman bãlenãhãt pangõŋãn kionãmã yawuãk tãtãem otmã mannomai yamã hiliwahonomai.

Yakãt otmã yuwu sãmune nãngãŋet. Anitãŋe ki otmu bãlemãp. Otmu nenãe otmunãŋe bãlãekãt biwinenãŋan ki kionãp. Yãhã lohimbĩŋe otãetã bãlemãp yamã yenã tap. Otmu tosa otmã yakãt gurã Anitãhãlen kãrãm pilãnomaihãt dop ãlã ki tap. ¹⁶Yakãt otmã Anitãhãlen kãrãm pilãnomai yanãmã yenã yakãt nãngãŋetã ki bonãe otbuap.

¹⁷Anitã Koko salek Amboŋãŋe senã ãlãlã himbimãn ekmain ya kalop. Hilãmgãt emet-senãŋe ga takam kãrikãŋe pilãm bolãŋ bolãŋ sãm ge potok sãmap. Yãhã omõngãt emetsenãŋe ya purik sãmu torehenãkã tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omõŋ sahãkmap. Yãhã pitu yamã omõŋe pelenã pelenã sãm kinmu ekmain. Yãhã emet haŋ sãmu ki ekmain. Yawu gãrãmã Himbim Amboŋãŋe yawu ki otmap. Yãkãeãmã tat tat kãrikãŋe tatmã gaopãak tatmã gamãp. Otmu yawuãk tatmã yãhãmbisãp. Otmu biwinenãŋe mem hewewenã tuhumu ãlepãeãk otmã manne yakãlãk nãngãmap. Yakãt otmã yãkãŋe ki biwinenãŋan kionãmu otmunãŋe bãlemãp. ¹⁸Ikãhãk nine nanne baratne sãm mem hewewenã tuhunenekmu Kiristohãlen biwinenãŋe katmunãŋe manman ãŋe niŋgiop. Yakãt otmã Kiristohãt pat manmã Anitãŋe yu ya kalop ya yengãt kunyenã mansain.

Kiristohãt den nãngãm tem lãuwãŋginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Bukulipyeñe Kiristohât den kâsikum yinginomai yan ândâp katmâ yâk yengât den nângânomai. Yâhâ yeñeâmâ den kâsikum lohimbî yinginetâ ândâpyeñe kârikne otmâ ki nângânomai. Ki nângânetâ lohotjan ekyongonomai. Yâhâ yeñe den kâlâpne orowâk katyeknomai yan Anitâñe yen yekmu bâlewuaup. Otmu lohimbî den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilânomai ya gurâ Anitâñe yekmu bâlewuaup. Yakât otmâ yeñe den kâlâpne orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeñe Kiristohât den nângâm biwiyenjan katbi ya mem mete tuhum orotmeme bâleñe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkne meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hoñ bawanjinjet. Yâhâ den ya in nângâmai yan “Anitâñe nenekmu ârandâñ oap,” sâmbi biwiyenye pâlâmne otmu manjetâ dondâ bâlemap. Yawu nângâm manmaine kâirahom hiliwahonomai. Lohimbî yawuya yengât topyeñe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. ²³ Lohimbîñe dunguân enajkmâ somotyene hâluluuakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunguân ki enajmai yan kundenyehâhât towatne nângânetâ ki keterakyingimap. ²⁵ Yakât dopneâk lohimbî nombotjanje Kiristohât den nângâm yan ki biwiyenjan katmâ lâumai. Yawu otmâ yan den ya in yawu nelâm yongomap. Yâhâ yeñe yawu ki otnomai. Kiristohât den yamâ bulâñe. Yakât torehenye âlâ ki tâpiahomap. Ya nângâm lâum manmâ bâleñahât panjoñân ki kioñmain. Yakât otmâ yeñe den ya tinâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâñe yekmu ârandâñ otmu biwi hero nângânomai.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmunne nângânet. Lohimbî nombotjanje mitihât orotmemeâk watmunne Anitâñe nenekmu ârandâñ otbuap yawu nângâmai. Yawu nângâm den ihlâk mahilâk sâmai yakât Anitâñe mitihât orotmeme watmai yakât nângâm tângât otnap. Lohimbî yawu nângâmaine kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeñe Awoñnenje Anitâ yâkât tem lâuwangim yuwu otmâ manjetâ yekmu ârandâñ otbuap. Lohimbî kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyeñe mum pilâyeknetâ mandu mansai ya yengât tepyeñe nângâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleñe bet pilâm biwiyenye galemahom mannomai yan Anitâñe yekmu ârandâñ otbuap.

2

Buku âlâhât nângâmunne yahatmu âlâhât ki nângâmunne gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kutdânenne Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetne konohâk. Yakât otmâ yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen biwiyenjan kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyenahâlâk ki nângânomai. ²⁻³ Yeñe Anitâ yet Kiristo mepaeylekmâ kiki meytigimai yan lok pupne âlâ, hâk katipne me pet âilonggo hangalakmâ takamu eknetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumne orop” yawu nângâmai. Yawu nângâm “lohimbî senyenjan ewanâk tat,” sâmbi katnetâ tatmap. Yâhâ lok pupne âlâ, hâk katipne me pet tok sâsâñe hangalakmâ takamu eknetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inñe, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginñehen tat,” sâmbi katnetâ tatmap. ⁴ Yawu otyingimai yan loggât nângân nângân bâleñe watmâ lok kâsipyongom Kutdânenne Kiristohât den longâemai.

⁵ Lohimbî girawuyane Kiristohâlen biwiyenjan tinâk kepeim manmai ya yengât nângâm Anitâñe manman kârikjahât pat kuyingimu tap? Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbî belângen manmaine lohimbî inñe me umburuk manmai ya yengât nângâyinginjetâ gemap. Lohimbî inñe yawuyane Kiristohâlen biwiyenjan tinâk kepeim manjetâ ya yengât nângâm Anitâñe manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ yeñe lohimbî yawuya yeknetâ gemu ginñehen katyeknetâ tatmâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbî iri sikumyene oropne Kutdânyene Yesu Kiristohât nângânetâ gemu sâmbi bâlewangim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senje âlâlâ meyingimai. Yawu gârâmâ yeñe lok iri sikumyene orop ya eweyingim lohimbî senyenjan katyeknetâ miti nângâmai. Yawu otmâ yakât nângâmunne ki ârandâñ otnap.

⁸ Anitâñe girem den âlâ Mose ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunne yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyingimunne yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbî hârok yengât nângâyinginjetâ yahatmu ewe katyeknetâ ârandâñ otbuap. ⁹ Yâhâ lohimbî kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu longâem tosa memai. ¹⁰ Lohimbî âlâ me âlâñe girem den âlâ longâemai yamâ Anitâñe yekmu girem den hârohâk longâemai yawu otnap. ¹¹ Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Anitâ iñjak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemgup. Girem den âlâ yuwu sâmbi ekuop.

“Lok âlâ me âlâñe bukulipyeñe yengât imbilipyeñe ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âla me âlâne lok âla me imbi âla kujetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyeñaje meyekmâ den âian katyekjetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikñjak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âla me âlâne lok me imbilipyeñaje yengât betyenehen ki kionjmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benje buku âla kujetâ mumbuap yan Anitâne yekmu girem den hârohâk longâem tosa memai yawu otbuap. 12-13 Lohimbi âla me âlâne mem bâleyekjetâ yakât matje yeñe kâpekyingimai. Yawu gârâmâ yeñe otjetâ bâlemap yakât matje Anitâne gurâ yingimu menomai. Yâhâ yeñe lok nombotje yengât tosa pilâyingimai otmuâmâ Anitâne gurâ yen umam sâyingim tosa pilâyingiwuap. Yakât otmâ yeñe Kiristohât den tiñâk lâum manmâ bukulipyeñaje yengât ki nângâñetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândâñ otmu tosa pilâyingiwuap.

Nenje Kiristo honj bawanjinom yan hâñjak hâñjak ki honj bawanjinom.

¹⁴ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Lohimbi âla me âlâne Kiristohâlen biwinenñaje kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwangim bukulipyeñaje tânyongomai. Lohimbiñe den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâne biwiyeñe ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Yakât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Bukulipyeñe âla me âlâne kapi pilâm mâtâp kâlepñehen arine sâm sot barahâk geñetâ yeknomai. Geñetâ yekmâ “O, gâmalâk kilik milik ariwionj” sâmamâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyeñaje nângâm bâleyingim wawi sânomai. ¹⁷ Yakât dopñeâk Anitâne gurâ biwiyeñe ekmu ki ârândâñ otmu “Kiristohâlen biwiyeñaje imbiâk kepeim mansai” yawu sâuwap.

¹⁸ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñaje yuwu sâmai. “Lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeimainje bukulipyeñe ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotje âlâneâmâ bukulipyeñe tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâñe yuwu sâmune nângâñet. Nenje lohimbi yengât biwiyeñe ki ekmain. Lohimbi nombotñaje “Kiristohâlen biwinenñaje kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyeñe ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyeñe Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nângâmain. Yawu gârâmâ nâñe “Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâñe lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotñaje yuwu sâmai. “Anitâ bulâñanâk tatmap,” sâñetâ nângâmunñe bulâñe otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâñe. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboñe, me susun, me weke bâlenñaje gurâ den ya yawuâk nângâñetâ bulâñe otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâne hilipyongowuap yakât nângâm gorâ kakñan manmai.

²⁰ Lohimbi âla me âlâne “Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benje bukulipyeñe ki tânyongomai. Lohimbi yawuyaje nângâm hilipgumai. Otmu Anitâne manman kârikñan ki katyekbuap. Yakât topne nângâñetâ keterahâkgât tâmbânenñe Awarahamñe olop yan hâum sâmune nângâñet. ²¹ Awarahamñe wuân olop ya Anitâne ekmu ârândâñ olop yamâ yuwu. Anitâne hotom unihi sâm Awaraham ekumu yakât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhumm nanje, kutje Isaka, mem yakât kakñan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâne kuwangiop. ²² Awarahamñe Anitâhât den inâk ki nângâop. Yâkñe yâkât den lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwinenñaje kepeim manmap yakât bulâñe teteop. Yawu nângâmain. ²³ Awarahamñe Anitâhât denñe lâum nanje hilipguwe sâm olop yan Anitâne biwiñe ekmu ârândâñ otmu kuwangimu pilâop. Yawu olop yan Moseñe den âla kulenguop yakât bulâñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne pat sâm kuwangiop ya Awarahamñe nângâm yâkâlen biwi nângân nângânñaje kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne biwiñe ekmu ârândâñ olop.” Yawu tap.

Anitâne biwiñe ekmu ârândâñ otmu buku otbangiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topne yuwu nângânom. Lohimbi âla me âlâne Kiristohâlen biwiyeñe katmai yamâ tem ki lâuwangimai ya yengât Anitâne nângâmu ki ârândâñ otmap. Yâhâ lohimbi âla me âlâne Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim tem lâuwangimai ya yengârâmâ Anitâne nângâmu ârândâñ otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âla, kutje Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nângâñet. Emelâk embânân Isirae yengât lok kunyeñaje lok yâhâp honj hângânyotgomu ari kasalipyeñe yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nângâmu bulâñe otmu kapi ambolipñaje yotgomai sâm mem mesangutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âla tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâne nângâwangimu ârândâñ olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topne nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Bukunenñe âla bâlewuap ya ekmâ “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nângâmain. Yakât dopñeâk bukulipnenñaje “Kiristohâlen biwinenñaje kepeim mansain,”

sâmai yamâ tem ki lâuwangim bukulipyenye tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkne” sâmain.

3

Launenye galemgum henjengum mannom.

¹⁻² Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Anitâne bawapi nengât biwinenne mem hewewen tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yingimain yan âi umatne memain. Yamâ âi tânjât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenjanje mem den ya tânj tânjâk kâsikum yingimain, me den ya kakneâk kakneâk kâsikum yingimain yakât matnje yamâ sâp patoen Anitâne dopnenjan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekne Kiristohât nep mem tâpikgumunje yakât bulâje ki tetem henjengumap. Yakât otmâ Anitâne matnje umatne ningimap sâm yenje Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâmunne nângânet. Lohimbi nombotjanje bukulipyenye sâmbâleyingimai, me den bâleje hâieyekmai, me biwiyenambâ nângân nângân topnje topnje tetemu den ihilâk mahilâk sâmai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâje lauyenye galemgum orotmeme bâleje yawuya ki otmâ yanjeâmâ biwi nângân nângânyenye galemahom henjengum manmai.

³ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângânet. Beâsi yamâ tâkne launje sâhâmunje tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmain yamâ tâk mem dâimunje yaken arimap.

⁴ Aiop, wanja mem saru kaknan arimain yan hâum sâmunne nângânet. Wanja yamâ pato nandorone. Yawu gârâmâ wanja bâtnje, kutnje sitia sâm, yamâ tipnje âlâ. Otmu wanja ya ambonanje wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâtnanje mem purik gurik tuhumu yaken arimap. ⁵ Yakât topnje yuwu sâmunne nângânet. Launenye yamâ tipnje âlâ. Yawu gârâmâ nenje launenjanbâ den bâleje sâmbâleyingimain nângânetâ tepyenje kâlâp semu umatne âlâlâ tetemap yakât dop kum sâmunne nângânet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâmap yan kâlâp tuhumi katmunje songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopneâk Manman Bâlejahât Ambonanje biwinenjan kionjmap. Biwinenjan kionmu nângân nângân bâleje âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomunje nângânetâ manmanyenye bâlem henjengumap.

⁷ Anitâne songo bau, me nâi selon kalop yapâ gâtne âlâlâ mem lohotnje tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nenje launenye galemgum henjengunomgât dop âlâ ki tap. Hâmwuk me soron hambenjanje lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopneâk nenje den bâleje sâmbâleyingimain bukulipnenje hâieyekmunje tepyenje bâlemap. ⁹ Anitâne ikne nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nenje den herone sâmbâleyingimain Anitâ mepaemain. Otmu launenye yapâek den bâleje sâmbâleyingimain bukulipnenje hâieyekmain. ¹⁰ Anitâ den herone sâmbâleyingimain. Otmu bukulipnenje den bâleje hâieyekmain. Yakât nângâmunne ki ârândâj otmâ. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâmunne nângânet. To senje hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatnje manam ki otmâ. Otmu manamnje kiat ki otmâ. Ginj gârârânje ham ki otmâ. Otmu hamnje ginj gârârân ki otmâ. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyenne iknjiâk tap. Denân hâum sâmbâleyingimain aran yukât topneâmâ yuwu. Nenje den âlepneâk alahunom. Bukulipnenje orop ki sâmbâleyinginom.

Anitâne ikne nângân nângân mem biwinenjan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotjanje Anitâne ikne nângân nângân mem biwiyenjan kalâkgât ki nângâmai. Yâkneâmâ senduk banearâ me weke bâleje ya yengâlen kândiwahonetâ nângân nângânyenye teteyingimap. Yawu otmâ bukulipyenye yengât nângânetâ gemu yenhât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaemai. Hâkyenje mepaem lohimbi yengât kunlipyenye manmâ den perâkne ekyongomai. Yawu otmâ manmanyenye mem bâleangim hionjakmai. Lohimbi bâleje yengât topyenje yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotnje âlâneâmâ Anitâ ulitgunetâ ikne nângân nângân mem biwiyenjan katmu nângân nângân âilonjo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yenhât nângânetâ gemu bukulipyenye yuwu otyinginetâ yeknetâ ârândâj otmâ. Biwi yâhâp ki otmâ. Yawu manmâ Kiristohât den tânj tânjâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipnenje den âlâhât âiyongonetâ nângâm henjengum matnje kâpekyingimai. Yawu oranjim den kaknan ki sahangim hionjakmai. Lohimbi yawuyenye bukulipyenye yengât manmanyenye ekmâ henjengum mem hewewen tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyenye kelihakmu manman âlepnehât bulâje âlâlâ teteyingimu lohotjan manjetâ Anitâne yekmu ârândâj otmâ.

4

Anitâ Ambonenjahât amutgen manmâ tem lâuwanginom.

¹⁻² Yeñeâmâ biwiyenye ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yeñahât nângâñetâ yahatmu biwiyenambâ nângân nângân bâlenye topñe tetemu heronje kakñan manne sâm otmâ. Yawu otmâ senñe âlâlâ ekñâlem bukulipyenye orop pawarak guwarak otmâ hionjakmai. Otmu lohimbî nombotñañe bukulipyenye orop nângâm bâleangim ahomai. Yakât Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanjak benñe umatñe kakñan manmai. ³ Otmu Anitâñe senñe âlâlâ âlepñeak ningimu heronje kakñan manne sâm dewaemai. Yawu otñetâ biwiyenye ekmu bâlemu ki nângâyingimap. ⁴ Yeñe topyeneñahât nângâñetâ keterakyingiâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâ me âlâñe loklipyenye yengât betyeneñen kionmâ kâwâ konda otmâ yakât dopñeak yeñe Anitâhât betñehen kionmâ senñe âlâlâhâlen biwiyenye katñetâ kinmap. Yeñe senñe âlâlâ ekñâlemai yan lohimbî belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkñe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipñañe den kulemguiwi yakât topñe nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topñeâm yuwu tap. Anitâñe lohimbî yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetñe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetñañe kepeiyetgât nângâoop. Otmu nenñe gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenñañe kepeim mannomgât nângâm. ⁶ Otmu biwinenñe gemu betgumaingât mem hewewej tuhunenekmâ tihitnenñe otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulemguiwop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâñe yeñahât nângâñetâ gemu huruj huruj manmai yamâ mem hewewej tuhuyekmâ tihityenye otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonenñahât amutgen manmâ tem lâuwanginomap. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Amboñe, Satanñe mem ge katyekbe sâm otbuap yan Kiris-tohât wâtñan kinñetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyenye bâlenye otmâ oñ girin manmâ gai yakât nângâñetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenye katñetâ tosayene pilâyingim biwiyenye mem salek tuhuyingimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyingiwiuap. ¹⁰ Yawu otmâ yeñahât nângâñetâ gemu yakât amutgen karakmâ manñetâ nângâyingimu yahatmu manman kârikñahât pat kuyingiuwup.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâñe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguiwop. “Nenñe bukulip-nenñe yengât nângâmunnje yahatbuap.” Yawu kulemguiwop. Otmu lohimbî nombotñañe bukulipyenye yengât nângâñetâ gemap yan girem den yakât nângâñetâ tâñjat otmu longâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbî kerek nengât biwinenñe ekmâ sâm hâreningiuwop. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yeñahât ki nângâñetâ yahatmu bukulipyenye yengât nângâñetâ gemu sâm bâleyinginomai.

Nenñahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yeñahât nângâñetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe lohimbî nombotñañe bukulipyenye orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep menom. Nep mem manmâ tewetsenñe ya mem katmunñe pato otmu homban kakñan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâm hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân tetyingiuwup yakât topñe ki nangai. Manmanyenahât topñe nângâñetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nângâñet. Omonñânâk elem mem punñe lauñe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipñe kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeak nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yeñahâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâm den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâñe nângâningimu yu me ya otnom.” sâñetâ ârândañ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ yeñahât nângâñetâ yahatmu, “Nenñahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sâñetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lohimbî nombotñañe wuân me wuân otñetâ Anitâñe yekmu ârândañ otbuapgât topñe nângâm henjengumai. Lohimbî yawuyane Anitâhât topñe nangain sâm yeñe engatyeñeak watmâ yu me ya otmâ yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbî iri sikumyenye orop yengât den pat

¹ Lohimbî nombotñe iri sikumyenye oropñe wawi otmâ nep loklipyenye ki tânyongonjetâ umatñe kakñan manmai. Yawu otmâ yakât Anitâñe matñe mem purik pilâyingiuwup. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ² Sâp yiwerenñe yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nângâm yeñe senñe âlâlâ pato hâwurum katñetâ tatmap. Katñetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbî nembe kalem otyingimai. Yawu gârâmâ yeñe senñe âlâlâ hâwurum katñetâ tatmap yakât torehenñe selonje hârem dela dela tuhumu tap. Otmu

kalamân gâtje ya tâtuk sârn kuŋ korok arimap. ³ Otmu tewetsenŋe nanŋe yamâ helenŋum towatŋe ki teteap. Yawu misiheŋetâ tatmâ bâleap. Yakât matŋe Anitâŋe nânŋâmum umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâwuap yan senŋe âlâlâyene, hâlŋe bia, ya ekmâ topyeŋahât nânŋâŋetâ keterakyiŋgimu isem tep bâle nânŋânomai. Otmu sâp yiwerene yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matŋe Anitâŋe kâlâwân katyekmu hâhiwin nânŋâmbisâi.

⁴ Topŋe yuwuhât matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Nep lokiŋpyeŋe hâhiwin kakŋan âi tuhuyiŋgimai yamâ yeŋe hâmeŋe alityiŋgimai. Hâmeŋe yawu alityiŋŋetâ den guhurŋmâ sârn bâleyiŋŋetâ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtŋat Amboŋe, denyeŋe nânŋâm tepŋe nânŋâyŋgimâp. ⁵⁻⁶ Otmu yeŋe lohimbi inŋe mansai ya yeŋgât senŋe âlâlâyene meyiŋgine sârn hakyenân sârn den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohotŋan kinŋetâ sârn hâreyiŋŋim yanak pâi emetŋan katyekŋetâ tatmai. Otmu nombotŋe yongoŋetâ mumai. Yawu otyiŋŋim yeŋeâmâ herone marone otmâ hun sambe kakŋan manmai. Yawu manmai yakât Anitâŋe wuân matŋe yiŋgimu menomai yakât nânŋâŋetâ keterahâkŋat den âlâen hâum yuwu sârn nânŋâŋet. Nenne bulimakao mem peke kâlâhen katmunŋe tatmu galemŋum manmain. Galemŋum manmunŋe pato otmu gâinom sârn yakât mambotmain. Mambotmâ sâpŋanâk kum gâimain. Yakât dopŋeâk Anitâŋe biwiyene ekmâ matŋe yiŋgiwuapŋat sâpŋe kalop. Sâp ya ekmu ârândâŋ otmu matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ biwinenŋe ki orotok sârnâp.

⁷ Bukulipne, yeŋe yuwu otmâ mannomaihât nanŋan. Lohimbi iri sikumyeŋe oropŋe yen mem ge katyekŋetâ mansai. Yawu gârâmâ yeŋe Kutdânenŋe âwurem ge meyekbuap yakât nânŋâm mambotŋangim biwiyene ki orotok sârnâp. Yawu mannomaihât nânŋâm den âlâen hâum sârn nânŋâŋet. Nep amboŋe nep tuhum kâmetŋap. Nep tuhum kâmetmu bulâŋe tetewuap yakât nânŋâm buruŋ tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopŋeâk Kutdânenŋe âwurem ge meyekbuapŋat sâp ya utâpŋap. Yakât nânŋâm biwiyene ki orotok sârn mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sârn biwiyene mem mannomai.

⁹ Yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yawu gârâmâ Anitâŋe matŋe nŋingimâp sârn ki sârn bâleŋginomai. Yâhâ sârn bâleŋginomai otmuâmâ yakât matŋe Anitâŋe in yawu yiŋgiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropeteliŋŋe yakât sât lâum tâmbâlŋipnenŋe den ekyongoŋetâ nânŋâŋetâ gemu bet pilâm topŋe âlâlâ mânŋâeyekminiwi. Mânŋâeyekŋetâ biwiyene ki orotok sârn manminiwi. ¹¹ Ya yeŋgât nânŋâmuneŋe ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutŋe Hiop, yâhâmâ umatŋe topŋe topŋe kakŋan yâhâmu biwiŋe ki orotok sârn manop yakât topŋe nanŋai. Manmâ gamu umatŋe ya pesuk sârnâŋgimu Anitâŋe lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeŋe yâkŋe otbi yakât nânŋâm biwiyene ki orotok sârn mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sârn nânŋâŋet. Yeŋe Anitâhât sennan wuân me wuân otne sârn, yan sârn kârikŋe tuhunomai ya yawuâhâk otmomai. Wonân me wonân gâitmâ sârn kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sârn kârikŋe tuhunomai. Anitâŋe nânŋâmum bâlemapŋat denyeŋe bulâŋanâk sârnâp.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilâŋginom.

¹³ Otmu umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu biwiyene bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitŋetâ biwiyene mem sârnâk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manŋetâ biwiyene herone otbuap yanâmâ Anitâ mepaem herone otŋanginomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyiŋgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yeŋgât galemliŋŋe ekyongoŋetâ ga nak âlâ, kutŋe oliwa, yakât tonŋe mem piriyeŋetâ Anitâŋe henŋemyongoâkŋat orowâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim ulitŋumai. ¹⁵ Yâkâlen biwiyenŋe kepeim ulitŋetâ tosayene pilâŋŋim henŋemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyiŋgimu manmainŋe bukulipyeŋe ekyongoŋetâ ŋanetâ orotmeme bâleŋe mânŋâeangim gai ya sârn tetem Anitâ ulitŋetâ henŋemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋe tinâk kepeim tem lâuwangim manmainŋe yu me yakât ulitŋetâ nânŋâyŋgimâp. ¹⁷ Yakât nânŋâm emelâk Eliane olop yan hâum sârn nânŋâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Eliane emet pato kinâk sârn Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitŋumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiŋan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sârn yâhâŋe ulitŋumu nânŋâwânŋim gelâk pato gemu sot yanŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sârn nânŋâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgun manŋetâ bukulipyeŋe den lohotŋan ekyongom enŋatyeŋan ŋenetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim yakât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwiyenŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâleŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâŋŋimâp. Anitâŋe tosayene pilâŋŋim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyeŋe nânŋâm herone otmomai. Bânŋ.

Nâ bukuyeye,
Yakowo

1 Petoro Petoronje ekap angoân kulenguop.

O bukulpine,

¹⁻² Yeje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje himbimân manman kârikjan mannomaihât pat kuyingimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yengât kapi tatmâ arap yamâ kutyeje yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânjan Awoņnenje Anitâje manmanyenahât topje nângâop. Yawu nângâm Kiristo hângângumu ge tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kuņetâ muop. Yawu otmâ yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanjinetgât ikņe Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenje mem hewewenjuhuyehop. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katjetâ Anitâje tosayenje pilâyingim nine nanne baratne sâmb meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikņak âi sâmb nihimu mem mansan.

Awoņnenje Anitâ otmu Kutdânenje Yesu Kiristo yâkņe yetje engatyetjeâk otmâ nângâyingim tihiyenje otmutâ biwi nângân nângânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmb manmâ yâhânomaihât nângâyingim ulitgum gaman.

Manman kârikjan mannom sâmb biwinenjanje yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenje Yesu Kiristohât âwâje Anitâje yâk mumuņambâ mem yahatmu yâkņe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mem hewewenjuhuyekmu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâje umam sâningim tosanenje pilâm manman âiņe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâmb menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikjan manmâ yâhânomgât pat kuningiop. Manman kârikjan koko salehâk mannom nângâm heronje kakjan manmâ yâhâmbisâin. Manman yanje biatbuap, me bâlewuapgât dop âlâ ki tap. Anitâje Yesu Kiristo mumuņambâ mem yahatmu yâkņe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm bulâņanâk manman kârikjan mannom sâmb biwinenjanje yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtņan kinmâ Kiristohâlen biwinenjanje kepeim manmunje Anitâje tihitnenje otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristone ģwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunje manman kârikjahât pat Anitâje kuningop yakât bulâņe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronje nângâm mannomai. Sâp yiwerenje yuâmâ umatņe topņe topņe kakyenjan yâhâmu hâhiwin kakjan mansai. ⁷ Hâhiwin kakjan manmâ Kiristohâlen biwiyenjanje tinâk kepeim ki lohotņe otmâ mannomai. Yawu manjetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristone ģwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenjanje yâkâlen tinâk kepeim tem lâuwanjigim gai yakât nângâm Anitâje heronje nângâyingim manman kârikjan katyekbuap. Manman kârikjan katyekmu manjetâ yanâmâ Kiristohât lohimbije nângâyinginetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yakât nângâņetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nângâņet. Emetgât saran aim kânângâmunje sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâmb yuwu otmâin. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topņe lâmb kâlehen gewuap ya kâlâņe umunje semu yanâmâ lâmb kânângâmain. Yawu tuhomain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutņe ki kumu morok membuap. Yakât dopņeâk umatņe âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan Anitâje menenekmu manman kârikjan mannom. Yakât nângâm orotmeme kiņonj ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepņe ekyongomunje nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim gai. Otmu sâp yiwerenje yuâmâ yâkņe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeje yâkât tem lâmb hoņ bawanġimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nângâm yâkâlen biwiyenjanje kepeim tem lâuwanjigim mannomai. Yawu manjetâ Anitâje manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât bulâņe yingimu menomai. Yakât nângâm heronje nângâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâje ikņe engatņeâk Yesu Kiristo hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu howanân kuņetâ sâtgum muop. Mumu Anitâje mumuņambâ mem yahatmu himbimân ģwurem yâhâmu ikņe orowâk laņinje kârikjan tawot. Yâhâ hânân ki ġiop yan Yesu Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge Anitâhât poropetelipņe yengât biwiyenjan kionjop. Biwiyenjan kionmâ Anitâje Kiristo hângângumu ge tihitnenje otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâmb tetem lohimbije ekyongominiwi. Otmu Kiristone gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topņe nângâne sâmb nângâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topņe nângâne sâmb otņetâ Anitâje nângân nângânyenje mem pâronj pilâyingiop. Mem pâronj pilâyingimu yenak munomai yakât kakjan den yakât bulâņe

tetewuap nāngāwi. Den ya emet inānjan ekyongominiwi yakāt bulāneāmā sâp yiwereņe Anitāņe Wātġāt māmāņahāt Heak hāngāngumu ge nen Kiristohāt aposololipņe mem hewewenġ tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohāt den pat ālepņe kāsikum yingimunņe nāngāņetā bulāņe otmu Kiristohālen biwiyenāņe kepeiwi. Yākālen biwiyenāņe kepeiņetā Anitāņe tosayeņe pilāyinjim manman kārīkņahāt pat kuyinjimu tap. Otmu emelāk Anitāhāt poropetelipņe yakāt topņe nāngāne sām otbi yakāt dopņeāk aņelolipņe gurā nāngāne sām otmai.

Anitāhāt tem lāuwaņġim kilik milik mannom.

¹³ Manman kārīkņahāt pat kuyinjioṗ yakāt bulāņe yamā Yesu Kiristoņe āwurem ge meyekbuawān Anitāņe yingimu menomai. Ya yingimu menomaihāt nāngām biwiyenāņe mem biwi golāek manmā galemahom mannomai. ¹⁴ Emelāk Anitā yet Kiristo yetġāt topyettņahāt pāpġum yeņe eņġatyeņeāk otmā yu ya ekņālem orotmeme bāleņe otminiwi ya ki witgum otmā mannomai. Orotmeme bāleņe ya pilām Awoņnenņe Anitā, Koko Salek Amboņe tem lāuwaņġim mannomai. ¹⁵ Tem lāuwaņġim manman bāleņjambā keterakmā kilik milik manmā yāhānomai. ¹⁶ Den yan yuņe emelāk Anitāņe Mose den ekumu kulemguoṗ ya miap. Den yamā yuwu tap.

“Nā Koko Salek Amboņe. Yakāt otmā yeņe manman bāleņjambā keterakmā manņetġāt nāngāman.” Yawu sāop.

¹⁷ Anitāņe tānyongoāġġāt “Awoņnenņe” sām ulitgumai. Yawu ġārāmā Anitā biwinenņe ekmapņe lok ālāhāt nāngāmu yahatmu ālāhāt nāngāmu gemu yawu ki otmap. Yākņe otmain memain yakāt matņe ālāku ikņiāk ikņiāk dopnenņanāk kāpekningimu ārāndāņ otmap. Yakāt otmā sâp patoen Kiristoņe āwurem ge menenekmu kapinenņe himbimān tap yan yāhāmunņe Anitāņe matņe dopnenņanāk kāpekningiuwap. Yakāt nāngām yeņe ewe katmā mannomai. ¹⁸ Emelāk tāmālipyenāņe orotmeme bāleņe ya imbiāk mambiāk otmā manminiwi. Otmu yeņe gurā manman ya torokatmā yawuāk manmā gawi. Nen lohimbi kerekņe otmunņe bālemu tosa orop manmain. Yawu ġārāmā Anitāņe tosa yakāt matņe kāpekningioṗ yan hāngāt wahap ālālā, goli me siliwa tuhu tuhuņe, me tewetsenņe, yawu yakāt ki nāngāop. ¹⁹⁻²⁰ Emelāk embāņān hān himbim ki kāndikytogowān ikņe nanņe ombe bisiņe, Yesu Kiristo, hāngāngumu ge nengāt tosa hāt matņe meningiuwapġāt nāngām sâpņe kalop. Sâp kalop ya Anitāņe ekmu ārāndāņ otmu sâp bāiņe yuāmā Kiristo hāngāngumu ġioṗ. Hāngāngumu ge koko salehāk manmā nengāt tosa hāt otmā kawenenņan kinmu howanān kunġetā muop. ²¹ Yawu ġārāmā Anitāņe mumuņjambā mem yahatmu himbimān āwurem yāhāmu orowāk tawot. Yawu otmu yeņe yākālen biwiyenāņe kepeiņetā manman bāleņjāhāt pangonjambā holaņyekmu yapā ġātņe āwāņe Anitā yākālen gurā yawuāk biwiyenāņe kepeim manmai. Otmu Anitāņe Kiristo mumuņjambā mem yahalop yawuāk yen gurā mumuņjambā mem yahatyekmu orowāk manmā yāhāmbisāin. Yakāt nāngām biwiyenāņe mem mansai. Yakāt otmā biwiyenāņe galemahom tārārāhāk mannomai.

²² Yeņe orotmeme bāleņe bet pilām Kiristohāt den bulāņe lāum manmā ġaņetā yapā biwiyenāņe kelihakmu manmai. Yawu manmā bukulipyenē orop biwiyenāņe kepeiakmā konohāk otmap. Yawuhāt otmā buku konok oraņġim tānahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekņe menlipenņe yeņġāt tepyenāmbā tetewin. Yakāt otmā munomġāt pat mansain. Emelāk Anitāņe poropete ālā den ekumu kulemguoṗ ya den yan yuņe miap. Den yamā yuwu tap.

“Hahop suriņe pilām kuririņ sām kinmu ekmunņe āilonġo loņġo otmap. Yāhā sâp ki kālep otmuāk pek sām hānān ge tātuk sāmāp. Yakāt dopņeāk lohimbiņe āi meņetā bulāņe tetemu bukulipyenāņe ekmā nāngāyinjijetā yahatmap. Yawu ġārāmā muņetā kut patyeņe biatmu ya yeņġāt den pat ya lohimbi nelām yongowuap. Yāhā Anitāņe lohimbi nengāt tihitnenņe otmā yāhāwuap yakāt den pat ya ki biatbuap. Yamā tat tat kārīkņe tatmā yāhāwuap. Den yawu tap.”

Anitāhāt den ya nāngāmunņe biwinenņan hāumu topnenņe mem tetemap. Yakāt otmā den ya ekyongomunņe nāngāņetā bulāņe otmu Kiristohālen biwiyenāņe kepeim manmā gai. Yapā Anitāņe manman āiņe yingimu mem mansai. Yakāt topņe nāngāņetā keterahāġġāt den ālāen hāum sāmume nāngāņet. Māmā āwālipyenāņe mem ga katyekmā galeyongomai. Yawu ġārāmā hāmbāi āwā māmālipyenāņe mum pilāyeknomai.

Yāhā Anitāņe meyekmā nine nanne baratne sām manman kārīkņahāt pat kuyinjioṗņe mum pilāyekbuapġāt dop ālā ki tap. Yākņeāmā meyekmu orowāk manmā yāhāmbisāi.

2

¹ Yakāt otmā orotmeme bāleņe kerehāk bet pilānomai. Yawu otmā bukulipyenē yeņġāt ki nāngām bāleyinjim den belāngen sānomai. Me biwiyenē ki kurihiakmā den perākņe kaityongonomai. ² Yawu manmā yāhānomai yan manman kārīkņahāt bulāņe menomai. Yakāt

den âlâen hâum sâmunen nângânet. Imbilipnennaje naom mem ga katyekmâ nam yingjetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâm yahatmai. ³ Yakât dopneak yeje Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenjan katmâ manjetâ nângân nângânyeje keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinennaje kepeim hoj bawanjim mannom.

⁴⁻⁷ Nenne Kiristohâlen biwinennaje kepeim hoj bawanjim mannom yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemgupoy ya yuwu tap.

“Nâje kât âlâ ekmune âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyene dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje nângâyingimay. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanje yâkât nângânetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâmunen nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Emet tuhuwian nep lokne nak âlâ ekmâ bâleje sâm mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleje sâm mem ketetbi ya Anitâje ekmâ ârandâj otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikne oap yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Anitâje mumujambâ mem yahatmu tap. Otmu yeje manman bâlejnambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenjan tujâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewej tuhuyekmu Anitâ mepaem hoj bawanjim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenje Yesu Kiristone yengât sâm Anitâ ulitgumu nângâmu ârandâj otbuap. ⁸ Otmu Anitâje den âlâ poropete ya ekumu kulemgupoy ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipne yengât kâiyenjan ten sâwuap. Kâiyenjan ten sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyenjan ten sâm yongomu inâk arinomai yakât dopneak lohimbi nombotjanje Kiristohât den pat âlepne nângânetâ helekne otmu pilâm yanjak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbinje Kiristohât den pilâmai yanje hiliwahonomai yakât Anitâje emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeje gurâ yawuâk omoj bâlejan manmâ Anitâ ki nângâwajingiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâje yengât nângâmu giop. Otmu yeje hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikjahâk nângâyingim ikne lajinnaje biwiyenjan pilâmu hanj sâyingioj. Hanj sâyingimu omongât manman bâlejnambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyene katjetâ nine nanne baratne sâm meyhoh. Meyekmâ ikne pat kuyingimu yâkât komot bulâje otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoj bawanjimay. Otmu yâkne yu ya otyingimu ekjetâ ewe membe otmap yakât den pat yeje lohimbi ekyongonetâ nângâm mepaenomaihât meyhoh.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmunen nângânet. Yeje himbimân manman kârikjan mannomaihât pat Anitâje pat kuyingioj. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâlejanje biwiyene mem bâleyingimu manman bâlejahât paņgonân kionmahât biwiyene galemahom senje âlâlâ ki ekñâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbinje hakyenjan sâmai ya yengât senyenjan uwawapne bia mannomai. Uwawapne bia manjetâ Anitâje yâk yengât biwiyenjan kionmu yâkne yengât manmanyene ya ekjetâ biwiyenjan hâumu Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim Anitâ herone otbanjim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbinje Kutdânenjahât nângânetâ yahalâkgât yeje lohotjan manmâ gawamangât lok kunje tem lâuwajingim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkne galemlipyene katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemjongom mansai. Yawu manmâ lohimbinje otjetâ bâlemay ya sâm hâreyingim matje yingjetâ memai. Yâhâ lohimbinje orotmeme âlepneak otmai ya yengât nângâm herone otyingimay. Yakât otmâ yeje galemlipyene yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk manjetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgumaine sâm ge katyekne sâm otjetâ umatje otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyene yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki lonjâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den lonjâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunjahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbi kerek yengât nângânetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewajingim Kiristohât lohimbi buku otyingim manmâ yâhânomai.

Lohimbinje hâhiwin ninginomai yan matje ki kâpekyinginom.

¹⁸ Lok nombotņaje lok kutdâ hoņ bayiņgim manmai yeņgât yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok Kutdâlipyeņe nombotņaje yen nombotņe lohotņan otyiņģiņetâ âilonģo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeņe nombotņe âlâņeâmâ yen nombotņe hâhiwin yiņģiņetâ umatņe kakņan manmai. Yâhâ yeņeâmâ lok kutdâlipyeņe kerek yeņgât lau lâuyiņģim huruņ huruņ manmâ hoņ bayiņģinomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyeņaje imbiâk hâhiwin yiņģiņomai. Yawu otyiņģiņetâ yeņe hâhiwin kakņan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoņ bayiņģim mannomai. Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe yeņgât nâņgâmu ârândâņ otbuap. Yâhâ yeņe otmâ hilipģuņetâ yakât matņe hâhiwin yiņģiņetâ umatņe kakņan mannomai. Umatņe yawu yiņģiņomai yakât Anitâņe nâņgâmu ârândâņ otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyeņaje imbiâk hâhiwin yiņģiņomai yan yeņe orotmeme âlepņeâk otmâ matņe ki kâpekyiņģinomai. Yawu mannomaihât nâņgâm Anitâņe meyhohop. Emelâk yakât dopņeâk Yura papatolipnenņaje Kiristo mem bâleņe âlâlâ mâņģeņetâ sâtģum muop. Yâkņe yawu olop yakât dopņeâk yeņe gurâ yawuâk otņetâ yan Anitâņe nâņģâyiņģimu ârândâņ otbuap. ²² Otmu Kiristoņe ki otmâ hilipģuop. Me den perâkņe âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnenņaje hâim hilit balit tuhuwi yakât matņe ki kâpekyiņģiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaņģiwi yakât matņe menomai ki sâop. Otmu howanân kuņetâ muop yan Anitâņe biwinenņe ekmâ matņe dopnenņan ningimu ârândâņ otmap yakât nâņgâm umut biwiņe yâkâlen karahop. ²⁴ Yeņe orotmeme bâleņe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepņeâk otnomaihât Kiristo iķahâk yeņgât tosayeņe otmâ kaweyenjan kinmu howanân kuņetâ muop. Muop yapâ gâtņaje Anitâņe tosayeņe pilâm meyhohop. ²⁵ Emelâk ki meyhohop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmunne nâņgâņet. Lama yeņgât galemyeņe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopņeâk yeņe amboyeņe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristoņe umut biwiyeņe galemģum tihityeņe otmap yâkâlen biwiyeņaje kepeim lohotņan manmai.

3

Imbilipyene yeņgât sâop.

¹⁻² Otmu imbilipyene yeņgât sâmunne nâņgâņet. Lok kutdâ yeņgât hoņ bawalipyeneņe lau lâuyiņģimai yakât dopņeâk imbilipyeneņe loklipyene ewe katyekmâ lau lâuyiņģinomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotņan mannomai yanâmâ loklipyeņe Kiristohât den nâņģâņetâ ģemu bet pilâmâiņe manmanyeņe ekmâ yâkâlen biwiyeņaje kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeņe katņet sâm yeņe loklipyeņe ki kendâyiņģinomai. ³ Me loklipyeņaje yekmâ Kiristohât herone otbaņģiņetgât somotyene mendenģomai yan senņe âlâlâ sekņe âlepņe orop ki menduhum mendenģomai. Me sâņģum me hâk katipņe âilonģo lonģo ki haņģalakmâ senņe âlâlâ sekņe âlep âlep yaņe meņâleaknomai. ⁴⁻⁶ Emelâk Yura tâmbâlipnenņe yeņgât imbilipyeneņe Anitâhâlen biwiyeņaje hikum tem lâuwaņģim loklipyeņe ewe katyekmâ amutyenjan manbi. Yawu manņetâ loklipyeņaje manmanyeņe ekmâ Anitâ herone otbaņģim mepaewi. Awaraham imbiņe, kutņe Sara, yâkņe lokņahât lau lâuwaņģim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâņe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwaņģiop ya yawuâk kuyiņģiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyeneņe Saraje olop ya yawuâk otmâ loklipyeņe ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeņaje kepeim mansai yakât topņe loklipyeņaje ekņetâ âlepņe otbuap. Yeņe yawu manmâ loklipyeņe lohotņan otyiņģim manmâ yâhânomaihât Anitâņe nâņģâmap.

Loklipyene yeņgât sâop.

⁷ Otmu loklipyeņe yeņgât yuwu sâmunne nâņgâņet. Imbilipyeneņe yeņgât wâtyenjan manņetâ tihityeņe otmâ mansai. Yakât Anitâņe yeņgât nâņģâm manman kâriķahât pat kuyiņģiop yawuâk imbilipyene yeņgât kuyiņģiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyene ewe katyekmâ lohotņan otyiņģinomai. Yawu ki otyiņģinomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitģuņetâ ki nâņģâyiņģiuwap.

Yuwu otmâ âilonģo mannom.

⁸ Yen kerekņe manman âilonģoân manņetgât yuwu sâmunne nâņgâņet. Biwi nâņģân nâņģânyeņaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yeņahâlâk ki nâņģâņetâ yahatbuap. Bukulipyene yeņgât nâņģâņetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹ Yâhâ lohimbî nombotņaje nâņģâm bâleyiņģim den bâleņe hâiyeķnomai, me nombotņaje mem ģe katyeknomai. Yanâmâ yeņe yakât matņe kâpekyiņģine sâm ki nâņģâģomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyiņģiņetgât Anitâņe meyekmu yâkâlen biwiyeņaje kepeim manmâ ģai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityeņe otmâ yâhâwuap. ¹⁰ Manman yawu yakât emelâk lok âlâņe den kuleģģuop ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâņe herone kakņan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belâņgen ki sahaņģinomai. Me den ģolâ ki ģahaenomai. Me den bâleņe ki hâiaknomai.

Me ki den perákne káirahonmai. ¹¹ Orotmeme bálenje yawuya bet pilám biwiyeje Anitáhálen katmá yákát tem láum buku oranjim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanámá Anitá mepaem yu me yakát ulitgunomai yanámá nāngāyīngim tihityeje otbuap. Yawu gārāmá lohimbī nombotñaje orotmemeyeje bálenje ya witgum otmá mannomai yamá piláyekbuap.” Den kulemguoap ya yawu tap.

¹³ Bukulipne, yeje orotmeme áilongoák otnehálák nāngām mannomai yanámá lok ála me álanje ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu gārāmá yeje orotmeme áilongo otmá manñetá lok bálenaje mem álalá tuhuyeknomai yanámá Anitáñe meyekbuap. Yakát nāngām lok bálenje yengát ki kiñgityenahát otnomai, otmu umatñe álalá kakyenjan yáhámop sám yakát ki goráyingiwuap. ¹⁵ Yawu nāngām Kutdānenñe Kiristohálen biwiyeñaje tiñák kepeim ewe katmá tem láuwangim manmá yáhānomai. Otmu áwurem ge meyekbuap yakát nāngām biwiyeñaje mem mannomai. Yakát topñe lohimbī nombotñaje nāngānehát áiyongonjetá yakát ki háum pápgum kopa otnomai. ¹⁶ Den matñe ekyongonomai yan Anitáñe nenekmu árándāñ olák sám ewe katmá lohotñan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyeñaje kepeiakmá konohák otmu yákát wátñan kinmá táraráhák manmai. Yawu manñetá lohimbī belāngen manmaine sám báleyingimai. Yáhá hámbái álákuák sám báleyingim pápgum pilāñetá lohimbī nombotñeámá ya yengát nāngāyīngijetá kakñe otbuapgát yeje biwiyeñe galemahom mannomai. Yawu manmunñe Anitáñe nenekmu árándāñ oap nāngām biwiyeñan ki háuyekbuap. ¹⁷ Yáhá Anitáñe lohimbī belāngen manmai ya yengát matáp ki mangyingimu yengát manmanyenje álepñe ya ekmá sám báleyingim háhiwin kakñan katyekñetá yanámá yákñe tihityeje otbuap. Yáhá yehahák otmá hilipñugñetá yakát matñe yingñetá umatñe kakñan mannomai yakát Anitáñe nāngāmu árándāñ otbuap.

¹⁸ Otmu yeje táraráhák manñetá háhiwin yingñetá biwiyeñe ki orotok sáwuapgát nāngām náñe Kiristoñe olowán háum sámune nāngāñet. Nen lohimbī kerekñe otmunñe bálemu tosa orop manmain. Yáhá Kiristoñeámá ki otmu báleo. Anitáñe nen kaok nāngāningiákñet Kiristo ikñak tosanenñahát otmá kawenenñan kinmu kunjetá muop. Yakát Anitáñe nāngāmu árándāñ otmu umutñe miop. ¹⁹⁻²⁰ Kāndikum emelák lohimbīñe orotmeme bálenje otmá manminiwi yan támbānenñe ála, kutñe Noa, yákñe Anitáñe matñe yingimu hiliwahomaiñet girem den ekyongop. Ekyongomu nāngāñetá bulāñe otmu orotmeme bálenje pilāñetgát Anitáñe mambotyngiop. Mambotyngiop yan girem den ya nāngāñetá helekñe otmu orotmeme bálenje tátāem otmá yáhāwi. Yawu otñetá imbiñe naomlipñe otmu iranlipñe meyekmu orowák wāñga kálehen yáhāwi. Wāñga kálehen yáhá tatñetá tonjelák pato gem niñ niñ sám gam yáhá lohimbī Anitáhát hákñan otmá belāngen manbi ya aksisihák haranyongomu muwi. Sáp patoen lohimbī yaje hiliwahomaiñet pat Anitáñe kuyingiop. Yakát otmá umutyenje háruyekmu peke kálehen kinmai. Ya yengālen Kiristohát umutñaje ari ikñe den pat ekyongomu nāngāwi.

Otmu lohimbī nombolán kalimbu wāñga kálehen yáhá tatñetá hámeyenje kinop ya yengát yuwu sámune nāngāñet. Tonjelák gem to niñ niñ sám wāñga ya kundutmu yahatmu wāñga kálehen lohimbī tatñi ya hámeyenje kinop. ²¹ Yakát dopñeák mem toen katyekñetá manman kárikñahát pat otmá mansai. Toen mem katyekñetá manman kárikñahát pat otmá mansai yamá to piriakñetá hákyenje salek otmāp yawu bia. Yeje orotmeme bálenje bet pilám Kiristohálen biwiyeñaje kepeinjetá Anitáñe biwiyeñe ekmu árándāñ otmu yakát pat mansai. ²² Otmu Anitáñe Yesu Kiristo mumunāmbá mem yahalop yen gurá yawuák mem yahatyekmu Kiristo orop himbimān manbisáihát pat kuyingimu mansai. Kiristoñe Anitá orop tatmutá anelo himbimān tatmai otmu ái weke, emet amboñe, senduk baneará, susun me sātñe metñe topñe topñe hānān yu tai kerek yengát kunyene pato tatmap.

4

Anitáhálen biwinenñaje kepeim kárihem mannom.

¹ Kiristo mem álalá tuhuñetá muop yan Anitáñe menekbuap nāngām yákálen biwiñaje tiñák kepeim sātñe muop. Otmu yakát dopñeák lohimbī belāngen manmaine yen mem álalá tuhuyekñetá mansai. Yawu otyingñetá Anitáñe menenekbuap nāngām yákálen biwiyeñaje kepeim kárihem mannomai. Kárihem manñetá umatñe ya pesuk sáyingiwuap yakát kakñan biwiyeñe yákálenák kinbuap. Yawu otmá manñetá Manman Bálenjahát Amboñaje mem ge katyekbe sám háum pápgum piláwuap. ² Yakát nāngām sáp yupáek lohimbī belāngen manmai ya yengát nāngān nāngān bálenje ki watnomai. Girawu manñetá Anitáñe yekmu árándāñ otbuapgát nāngām yákát den tem láuwangim mannomai. ³ Páku lohimbīñe yeje engatyeñeák watmá orotmeme bálenje otmá manmai yakát dopñeák yeje manminiwi yamá yuwu. Ekñáleangim tepyerje uk sámū otmá hilipñuginiwi. Otmu to kárikñe nem biwi hálim otmá ki orotñe otmīniwi. Otmu Porom Lápīo háwim kánāngāñetá kinmu ulitgum káwá konda otmá manminiwi. Emelák orotmeme yawu otmá manminiwi ya piláwi. ⁴ Yawu

gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbijne “yen orowâk to kârikijne nem heronje otne,” sânetâ ki nângâyinjimai. Yawu otmai ya ekjetâ sâtje otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyingijetâ kârihem kinmai yan sâmbâleyingim senyenjan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâjne lohimbijne kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerenje mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenje ekmâ sâmbâhâreningiwuap. Sâp yan lohimbijne belângen manmainje yawu otyingijetâ yakât den âlân katyekmâ matje umatje yingimu menomai. ⁶ Emelâk embângâmbæk lohimbijne kerekne otjetâ bâlemu yanjak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâjne tatmâ yâhâwuap yakât dopjeâk umutyenje tatmâ yâhâwuapgât Kiristonje ya yengâlen ari ikje den pat ya ekyongomu nângâwi.

⁷ Manmannenje pesuk sâmu Anitâjne biwinenje ekmâ matje kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiyenje galemahom hejengum yu ya teteyingiwuap ya ekmâ ki parâk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulpnenje orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu nanngangimain yan otjetâ bâlemap yakât tosa hewewenjak pilâyinjimai. Yakât otmâ yene bukulpnyenje orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takanjetâ emetyenjan dâim yâhâ katyekjetâ tatjetâ sot um yingimomai. Yawu otmomai yakât kakjan ki sâmbâguhunomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmânjahât Heakne biwiyenjan kionjâ mâmânje otyingimu bulânje iknjâk iknjâk teteyingim. Bulânje teteyingimapak yakât dopjanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâje Anitâhât den lohimbijne kâsikum yingimomai yan den ya tâj tânjâk kâsikum yingimomai. Otmu lohimbijne âlâ me âlâje Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtjan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyingim mannomai yan Wâtgât Ambonje Anitâjne Yesu Kiristo hângângumu ge manman ânje mem teteyingiop yakât nângâm lohimbijne Ambonenje Anitâ sâmbâ heronje otbanjim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonnanâk.

Umatje âlâlâ teteningimapak yan topnenje tetemu ekmain.

¹² Bukulpne, yuwu sâmune nângânet. Sâp yiwerenje yu umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai yakât nângânetâ ki sâtje otbuap. Umatje yawuya lohimbijne ârândâj teteyingimu biwiyenje âlâhâlen kepeinetâ tatmap yakât topje tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristonje orotmeme âlepjeâk otminiop yamâ Yura papatolipnenjanje mem âlâlâ tuhujetâ hâhiwin nângâop. Otmu yene yâkâlen biwiyenjanje kepeim orotmeme âlepjeâk otmai yakât lohimbijne belângen manmainje nângânetâ gemu sâmbâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakne yengât biwiyenjanje ge mem hewewenjuhuyekmap. Mem hewewenjuhuyekmu Kiristonje âwurem ge meyekmu manman kârikjan manmâ heronje nângâmbisâihât biwiyenje hurun sâmu heronje nângâmai. ¹⁵ Yene lohimbijne âlâ me âlâ ki yongonjetâ munomai. Me kombo ki tuhuyingimomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulpnyenje yengât manmanyenje ya ki mem bâleyingimomai. Yâhâ orotmeme bâlenje sâmbâ aran yuwuya âlâ otjetâ lohimbijne matje yingijetâ hâhiwin nângânomai yakât Anitâjne nângâmu ârândâj otbuap. ¹⁶ Yâhâ yene Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim orotmeme âlepje otmomai yan lohimbijne belângen manmainje yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyingijetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nângâm Anitâ mepaem topje ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâjne lohimbijne kerek kuwiknenekbe sâmbâ oap. Yakât otmâ topje katmâ ikje lohimbijne nengât biwinenje ekmâ umatje kaknenjan katmu nângâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nângâmain. Yawu gârâmâ lohimbijne Kiristohât den pat nângânetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matje umatje ondop âlâ kândâkdâ yingimu menomai. ¹⁸ Den yan yuje emelâk lok âlâje den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbijne Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekmâ ya yengât kakyenjan umatje katmu hâhiwin nângâmai. Yawu otyingim yakât kakjan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbijne Anitâhât den nângânetâ gemu bet pilâm orotmeme bâlenje tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matje amokjan yingimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâjne lohimbijne belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyingimu yanjak yengât manmanyenje ekmâ hâhiwin yingimoi. Yawu otyingijetâ Anitâ Tihit tihit Ambonjahâlen biwiyenjanje kepeim orotmeme âlepjeâk otmâ mannomai. Yawu otjetâ tihityenje otmâ emelâk pat kuyingiop yakât bulânje yingimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristonje ikje komot yengât galemnyenje man sâmbâ âi nihimu mem mansan. Galemnyenje mansan yakât nângâm lok nombotje gurâ yâkât komot yengât galemlipyenje mansai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Kiristo orop manbin yapâek nâje horj bawangim

gaman. Otmu Yura papatolipnenjae mem âlâlâ tuhunjetâ hâhiwin nângâm sâtgm muop yakât topne lohimbî ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge iknje lohimbî menenekmâ manman kâriknja katnenekmu mannom yan nâje yâkât sâtgm otmâ aposolo nombotje orop lohimbî galemयोगom. Yakât nângâm girem den yuwu sâmunne nângâjet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbî yengât galemयोगmanjet sâam âi yingwi. Âi ya tinjak mem Anitâhât tem lâum lohimbî hoj bayingim hejengjum mannomai. Târârahâk manmâ hoj bayingjetâ yekmâ girawu manjetâ Anitâje yekmu ârandâj otbuap yakât topne tetemu ekmâ hejengjumomai. Yeje yawu otmâ galemयोगom hâmenjahâlâk ki nângânomai. Me âi ya hâkâj kaknja ki tuhunomai. Me yehâhât ki nângâjetâ yahatmu lohimbî umatje kakyejan katnomai. ⁴ Yawu otyingim mannomai yanâmâ. Kunnenje pato Yesu Kiristone âwurem ge yengât nângâmu yahatmu yakât hâmenjeâmâ manmâ kâriknja katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbî inje yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbî inje mansaijeâmâ galemयोगmanje yengât nângâyingjetâ yahatmu amutyejan mannomai. Yen kerekje yehâhât nângâjetâ gemu huru huru manmâ buku oranjim hoj bahangjinomai. Den yan yuje emelâk lok âlâje Anitâhât den âl kulemguoap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî âl me âlâje yehâhât nângâjetâ yahatmap yamâ Anitâje nângâyingimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbî âl me âlâje yehâhât nângâjetâ gemu huru huru manmai yamâ mem hewewen tuhuyekmâ tihityeje otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâjet. Sâp yiwerenje yuâmâ yeje umatje kaknja mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâje ikjahâk nângâmu ârandâj otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nângâm Anitâ Wâtgm Amboje yâkât amutgen karakmâ tem lâuwangim mannomai. ⁷ Yâkne tihityeje otmap gârâmâ yeje yâkât wâtjan kinmâ umatje âlâlâ kakyejan yâhâwuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap.

⁸ Kasanenje Satanje mem bâlenekmu hiliwahonogâlâk nângâmap. Yakât topne nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângâjet. Puaianje bau membe sâam to ginjan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginjambâ tomat tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kionmap. Toen kionmu harangumu mumu yanâmâ nem kerejgetmap. Yakât dopjeâk nenje manman bâlenahât pangonân kionmâ hiliwahonehât Satanje pangon katmap. Yakât otmâ yeje hiliwahomaihât nângâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât kakyejan umatje âlâlâ yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenjae tinjak kepeim mansai. Yâhâ yeje umatje âlâlâ kakyejan yâhâmu hâhiwin nângâm mansai. Yakât otmâ ya yengât nângâm yeje Kiristohâlen biwiyenjae tinjak kepeim wâtjan kinjetâ Satanje mem ge katyekbe sâam hâum pâpgum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatje yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu tihit tihit Amboje manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtjan kinmâ biwiyenje galemahom hejengjum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingop yakât bulâje yingimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtgm Amboje heronje otbangim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonjanâk.

Den bâije sâam hâreop.

¹² Bukulipne, den bâije sâam hârewoman. Nâje bukunenje Sila den pâje tâlâwâk yu ekumune yengât kulemguoap. Anitâ ikjak mâmâje otnihimu Kiristohât den bulâje lohimbî kâsikum yingim gaman. Otmu yengât biwiyenje orotok sâmapgât Anitâje tihitnenje otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenjae kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât nangan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbî nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkne yawuâk nângâyingiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoj bawangimait yâkne gurâ yawuâk nângâyingiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyenjae kepeim mansaije heronje nangangjinomai.

Otmu Kiristo orop biwiyenjae kepeiakmâ konohâk otmu wâtjan kinjetâ biwiyenje sânduk sâmu mannomai. Bâin.

Nâ bukuyeje,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpipne,

¹Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâŋ nihimu mem hoŋ bawanŋim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinenŋe mem hewewerŋe tuhumu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yengât biwiyeŋe mem hewewerŋe tuhumu yâkâlen biwiyeŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbî âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe lohimbî hârok ârândâŋâk wawaenenekmap.

²Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihiyenŋe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyeŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâŋ yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinenŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannongât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âlonoŋoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋe kepeim tem lâuwangim manmunŋe mâmâŋe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândâŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋe âlâkuâk biwinenŋan kionŋmu ekŋâleangim otmâ hilipgunongât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ manman âlonoŋoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manmanŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyiŋgiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakiŋgiwuap. ⁶Otmu nâŋgâŋetâ keterakiŋgiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemappât biwiyeŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbî belângen manmaiŋe senyenŋan genomai me otmâin yawuâk otŋet sâŋ engatŋen genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwangim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otmâ. ⁷Yawu otmâ Kiristohât lohimbî orop biwiyeŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbî kerek buku otyiŋgim manmâ yâhânomai. ⁸Den sâŋ aran yu tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwanginŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yengâlen tetem henŋenŋuwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nâŋgânomai. ⁹Yâhâ Kiristoŋe tosayanŋetâ otmâ mumu Anitâŋe tosayanŋe pilâyiŋgiop yakât ikŋe lohimbî nombotŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mangwakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâŋ aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

¹⁰Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewerŋe tuhuyekmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetâ nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop. Pat yakât bulâŋe biatyiŋgimappât yâkâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenŋan arinomai. ¹¹Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyeŋe ekmâ matŋe kâpekiŋgiwuap yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹²Den ekyongoan yu emelâk aposololipŋe lok nombotŋe orop yen kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm gai ya nanŋan. Yawu gârâmâ den yu nâŋgâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe eknohop. Yakât otmâ inânŋan den ekyongoan yu nâŋgâm biwiyeŋan katmâ nâŋgâmâk manŋetgât biwiyeŋan kionŋmâ yâhâwom. Yakât nâŋgâmunŋe ârândâŋ otmap. ¹⁵Otmu pilâyekbom yakât kakŋan den kulemgum katyiŋgian yu sâlikum nâŋgâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâŋe Yesu kun kundenŋe mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petoroŋe sâop.

¹⁶Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem gewuap yan wâtŋe pato tetemu ekmunŋe âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yiŋgiwin. Den kâsikum yiŋgiwin yamâ loggât nâŋgân nâŋgân ki watmâ den golâ kâsikum yiŋgiwin. Nenŋe yâk orop manmâ yâkŋe olop miop ya ekmunŋe âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetŋe konohâk oap yawu nâŋgâwin. ¹⁷⁻¹⁸Nenŋe yâk orowâk punŋe âlâen yâhâwin yan âwâŋe Anitâŋe yakât nâŋgâmu

yahatmu kulem âlá yuwu memu ekmunje âlá kândâkdâ olop. Anitâje Kiristohât kun kundenje mem âlá tuhumu senjaŋe emetsenje pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sângumjaŋeâmâ kaok bolanj bolanj otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatje, Lanjinhâhât Ambonjaŋe yuwu sâop. “Bulâjanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâje biwinaŋe yâkâlâk nângâman.” Anitâje himbimâmbâ den yawu sâmu nângâwin.

¹⁹ Otmu embâjan emet inânjan Anitâje poropetelipne den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâje tetewuap nângâm engat yâhâp ki otmain. Otmu yeje gurâ Anitâhât den tâj tâjâk watnomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâje. Kapi âlâen arine sâm otmâ omondâje lambe saum ya lanjnan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet haŋ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmpje papato yaŋe tetemap. Yawu tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmu emetsenje ga takamap. Yakât dopjeâk Kiristone ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nângâmunje haŋ sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ iknje lanjjaŋe biwi nângân nângânnenjan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetjan âlâlâ tatmap ya topjambâek nângânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipjaŋe yakât den kulemguwi yamâ yeje nângân nângân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât mâmânahât Heakje Anitâhât den biwiyenjan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbî âlá me âlâje yeje engatyeneâk otmâ den ya sâm kusânâ bukulpipje ekyongonomaihât dop âlá ki tap. Den yan yu biwiyenjan katmâ nângâm mannmai.

2

Lok perâkne yengât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipjaŋe yakât den Isirae lohimbî ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkjaŋe oain sâm oain sâm otmâ den perâkne kâityongominiwi. Yakât dopjeâk lok perâkjaŋe yengâlen taka Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yingimoi. Yâhâ Kiristone yeje tosaht otmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop yakât nângâjeâ tâjât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangtmâ kâsikum yingjetâ nângâjeâ bulâje otmu lohimbî dondâje hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbî belângen manmainje manmanje ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângâjeâ gewuap. ³ Lok perâkjaŋe yengât iri sikumyeje ekjâlem meyingine sâm den golâ ekyongonjetâ nângâjeâ bulâje otmu tewetsenje yingimoi. Yawu otyingimoi yakât matje umatje yingimu menomaihât Anitâje sâp kalop. Sâp kalop ya ekmâ ârândâj otmu matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulâjanâk Anitâje matje umatje yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângâje. Kândikum emelâk aŋelo nombotjaŋe Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matje nâpumân panyekmu ge omoj kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhâjeâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matje umatje yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embâjan lohimbîje Anitâ betgum orotmeme bâleje otmâ manminiwi. Yawu otmâ manjetâ lok âlá, kutje Noa sâm, lohimbîje Anitâhât den lâum manjetâ yekmu ârândâj olâk sâm yâkne girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângâjeâ helekne otmu orotmeme bâleje tâtâem otjetâ yaŋak Anitâje nângâmu tongelâk giop. Tongelâk gemu to niŋ niŋ sâm lohimbî bâleje ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbî nombolân yâhâp Noa orop waŋgaen yâhâ tatbi yawuâk hâmejeje kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetje Sotom yet Gomora, ya ambolipjaŋe gurâ Anitâhât hâkâj otmâ orotmeme bâleje otminiwi yakât matjeâmâ kâlâpne ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunje tetemap yan lohimbîje orotmeme bâleje otmai yakât Anitâje matje yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpne Sotom otmu Gomora kapi ambolipje sem gulip tuhuyehop yan Anitâje lok âlá, kutje Lot sâm, yakât nângâwaŋgimu hâmeje kinop yakât yuwu sâmune nângâje. Lotje Anitâhât tem lâuwaŋgim orotmeme âlepjeâk otminiop yakât ekmâ ârândâj olop. Yâhâ kapi ambolipjaŋeâm Anitâhât den kum den bâleje sahaŋgim orotmeme bâleje hilâm ârândâjâk otjetâ Lotje yekmu tepje dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâje nângâwaŋgimu hâmeje kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopjeâk lohimbî Anitâhât tem lâuwaŋgim manmainje manman bâlejahât paŋgoŋân kionmahât meyekmâ manman âlepjan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbîje Anitâhât den kum yeje engatyeneâk watmâ orotmeme bâleje ekjâlem otmai yakât matje umatje sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkne ya yengât wâtyeje pato ki tatyŋgiap. Yawu gârâmâ yehâhât nângâjeâ yahatmu Anitâhât aŋelolipje iknje orop himbimân tatmai ya yengât nângâjeâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ aŋelo yaŋe matje ningimai sâm yakât ki gorâyingimap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât aŋelolipje ya yengât wâtyeje pato tatyŋgiap. Yawu tatyŋgiap yamâ yakât senjan

kinmai yan anjelo bukulipyenje nombotjanje otmâ hilipgunjetâ Anitâje betyongomu tatmai ya yengât ki sâmbâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkne ya yengât topyenje yuwu sâmunne nângânet. Anitâje songo bau otmu nâi selonj topnje topnje katmu ekmain yamâ umut biwiyenje bia. Otmu nenje hat ari kum taka um nenomgât sâmbâ kalop. Yâhâ lok perâkne ya yakât topnje nângâm pâpgum ihilâk sâmbâlemai. Yakât otmâ yekmunne biwiyenje bia mansai yawu otmâp. Otmu songo bau kumain yakât dopneak sâp patoen Anitâje lohimbî perâkne ya hilipongowuap. ¹³ Yâkne lohimbî hâhiwin yingjetâ umatnje kakjan manmâ gai. Yakât matnje sâp patoen Anitâje yenje gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatnje kakjan mannomai. Otmu yâkne yuwu otjetâ dondâ bâlemâp. Lohimbî senyenjan kinmâ yu ya ekjâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikne nem biwiyenje hâlim otmu otjetâ bâlemu anjun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyenjanje otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâlenje ya ekjâlem otnehâlâk nângâmâi. Otmu lohimbî nombotjanje biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenjan genjetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyenje yengât iri sikumyenje miaknehâlâk nângâm mem lohotnje tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâje matnje umatnje yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkne Kiristohât mâtâp bulânje ya pilâm lok âlâ, kutnje Bileam, Beoro nanje, yâkne olop yawuâk otmâi. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Bileamnje hâmenje membom nângâm Isirae lohimbî sait kakyenjan pilâwe sâmbâ ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anjelo âlâje Bileamgât dongi launje mem purik pilâwanjimu ambonje den ekuop. Den ekumu nângân nângânjenje keterakbangjimu sait kakyenjan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senje sanj kittitj sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikne mem emet mem manjumas yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopneak lohimbîjenje lok perâkne yengât denyenje nângânetâ den yanje buku ki meyingimâp. Yakât otmâ sâp patoen Anitâje lok perâkne ya pilâyekmu yaehen ge omoj bâlenjanje sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkne yenjahât nângânetâ yahatnu nângân nângân tânjât lohimbî kâsikum yingimâ yakât yâkne nângânetâ yahatmap. Otmu lohimbî nombotjanje pâku lohimbî yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyenje katjetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbî yawuya yengât engatyenjan ge lok perâknejenje yuwu sâmbâ ekyongomai. “Kiristone girem den yapâek holanjenekmu engatnenjeak watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâmbâ engatyenjan genjetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâlenje Ambonjahât panjonân yâhâpne kionjmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunne nângânet. Lohimbîjenje orotmeme bâlenje bet pilâm Kutdânenjenje Yesu Kiristohâlen biwiyenjanje kepeinetâ manman bâlenjahât panjonâmbâ holanyekmâ tihityenje otmâp. Yawu garâmâ orotmeme bâlenje bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâlenje Ambonjahât panjonân âlâkuâk kionjmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyenjanje ki kepeiwi sâp yan tosajenjahât matnje menomai sâop ya wangim Anitâje matnje amokjan yingimu menomai. ²¹ Lohimbî nombotjanje girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândânj otuap yakât topnje pâpgum orotmeme bâlenje tâtâemâk otmâ belângen manmai. Lohimbî yawu yamâ Anitâje matnje yingimu menomai. Yâhâ lohimbî nombotje âlâneâmâ Kiristohât den nângânetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim manmai. Yawu otmâ yakât kakjan yakât nângânetâ gemu orotmeme bâlenje miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otmomai yâhâmâ sâp patoen Anitâje lohimbî belângen manmai matnje yingimu menomai ya wangim matnje amokjan yingimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nângâm den âlâen hâum sâmain yakât nângâmune bulânje oap. Den yamâ yuwu tap. Sosenje mohatmap yamâ benje yâhâpne nemâp. Otmu bauje bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkne bokosohâk pato otmâp ya hârânj sâmbâ bererek sâmbâ gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopneak lohimbî orotmeme bâlenje angoân otbi ya miwirikum otjetâ dondâ bâlemâp.

3

Bulânanâk Kiristone âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nângânet. Yenje girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândânj otuap yakât topnje emelâk kâsikum yingimune nângâwi. Otmu yenje den ya nângâm biwiyenjan katmâ galemahom târârâhâk manjetgât pepa âlâ kulemgum katyingimune ekbi. Otmu yâhâpne yu kulemgum katyingian. ² Emelâk Anitâje ikne poropetelipne den ekyongomu kulemguwi. Otmu Kutdânenjenje Yesu Kiristo tihitnenje otmâpne nen ikne aposololipne den eknongomu kâsikum yingimunne nanjai. Den ya kerehâk nângâm henjenjgum biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmunne nângânet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbî nombotjanje yenje engatyenjeak watmâ yu ya ekjâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nângânetâ bulânje bia otmu yuwu

sâm yengât senyenjan genomai. ⁴ “Kiristonje “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenje ki eksain. Wosan taka tap ya sânetâ ari ekne. Anitâne hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenje dop konohâk tatnâ gamap. Otmu tâmbâlipnenje mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenjan genomai. ⁵ Yawu sâm senyenjan genomai yan Anitâhât den nângâretâ gemu yeje nângân nângân watnâ sânomai. Yakât yuwu sâmune nângâret. Kândikum emelâk topje katmâ Anitâne sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewotboj tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yanak nak me senje âlâlâ topje topje tetem âi omoj omoj otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiñe Anitâ betgum otjetâ bâleop yakât matje yâkñe sâmu tongelâk gemu to niñ niñ sâm lohimbi otmu senje âlâlâ wangaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpñe sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâne lohimbi kerek nengât biwinenje ekma sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyenje kepeimai yamâ matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotñe “Wongât Anitâne Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katjet. Anitâne sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiñan yu ya tetemap yakât nângâm hîlâm konok biwiñan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâm lohimbiñe orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohâlen biwiyeñe katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu manjetgât nângâm mambotyngimap.

¹⁰ Kutdânenje âwurem gewuap yakât nângâretâ keterakyiñgâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi ambolipñe yengât kasalipyenje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyingimoi ya ki ekyongomai. Kapi ambolipñe ki nângâmâk manjetâ kasalipyenje pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopñeâk Kiristonje pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp punduj sâm himbimân emetsenje pitu âlâlâ ya kerehâk munje orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topje topje yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâne sâmu kâlâp pato punduj sâm himbimân emetsenje pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakñan yâhâpñe sâmu hân himbim anjo tetewuap. Hân himbim anjo tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manjetâ yekmu ârândâñ otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristonje âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyenjan kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nângâyingiwuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyenjan tñâk kepeim manmanyenje kelihakmu kârihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitâne Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyenjan kepeinetâ Anitâne tosayeñe pilâyingiwuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâñ sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâne in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomai. Den yan yuñe Paulonje den kulemgum katyingimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem bukunenje Paulo yâkât biwiñan katmu yâkñe kulemgum katyingimu ekbi. ¹⁶ Paulonje ekap âlâlâ katyingiop yan den yuwuâk kulemgum katyingiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyingiop ya lohimbi nombotñe sâlikum nângâretâ ki keterakyingimu nângân nângânyenje hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangtmâ bukulipyenje kâsikum yingimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipñe otmu lok nombotñe yâkât den kulemgumi ya yâkñak yawuâk kelangtmâ bukulipyenje kâsikum yingimai. Yakât otmâ yenhâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânñan ekyongoan. Lok nombotñe Anitâhât den kum yeje engatyeñeâk watmai. Lok yawuyenjan yengâlen taka engatyenjan geñetâ nângân nângânyenje hâlim milim otmu manman bâlenjahât pangonân kionmahât biwiyeñe galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sâp yiwereñe yuâmâ Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwiyenjan kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyenjan tñâk kepeim yâkât den tñâk lâum mannomai. Yawu otmomai yanâmâ yâkñe tihityenje otmu manman âlepñahât bulâje yengâlen teteap ya wangim bulâje topje topje teteyingiwuap. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyenje,

Petoro

1 Yoane Yoaneŋ ekap angoân kulemgup.

O bukulipne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yaŋe manman kârikjahât amboŋe oap. Otmu Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotŋak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohtennŋan manop. Otmu nen aposololipne menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikŋan mannom yakât den pat eknongomu nângâmunje bulâŋe olop. Yakât otmâ nenje den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyŋgian. ³⁻⁴ Nenje Anitâ yet nanje Yesu Kiristo orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakŋan manmain. Otmu yeŋe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanŋanŋim buku oraŋim mannomaihât ekap yu kulemgum katyŋgian.

Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât topŋe ikŋe nanŋaje sâm tetem eknongop. Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâ Koko Salek Amboŋe laŋinŋan tatmap. Otmu lohimbiŋeâmâ omoŋ biwiŋan manmâ orotmeme kiŋgoŋ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenje “Anitâ orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmâ,” yawu sâm bukulipnenje ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenje otmunje bâlem gamap yan den perâkŋe kâityongom Anitâhât den bulâŋe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenje Anitâ Koko Salek Amboŋahât den nângâmunje haŋ sâningimu yâkât tem tiŋâk lâuwaŋŋim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoŋe nengât tosa hât otmâ sârerenekmâ muop yakât nângâm Anitâŋe nenje tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nângâm bukulipnenje orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu heroŋe nângâwaŋŋim mepaemain.

⁸ Nenje Anitâhât den bulâŋe yakât pâpgum, “Nenje koko salehâk manmain,” sâmain otmuâmâ perâk sâmain. Nenje yawu otmâ hiliwahonongât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenje “Orotmeme bâleŋe âlâ ki otmain,” sâmain yanâmâ Anitâhât den nângâmunje ki bulâŋe otmâp. Yawu otmâ “Anitâŋe den perâk sâmap,” yawu nângâm hilipgumain. Nenje tosanenŋe sâm tetemunje Anitâŋe pilâningiwuapgât den sâm kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nângâm biwinenŋe ekmâ orotmeme bâleŋe wuân me wuân othiŋ yakât nângâmunje haŋ sâningimu bukulipnenje yeŋgât senyeŋan kinmâ sâm tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningiwuap.

2

Kiristoŋe Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap.

¹⁻² Yeŋe otjetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyŋgian. Yesu Kiristoŋe ki otmâ tâpikuop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Otmu mumunŋambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâm ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe otjetâ bâlewuap yan yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguŋetâ yâkŋe Kiristohât nângâm tosayeŋe pilânyŋiwuap.

³ Nenje Anitâhât tem lâuwaŋŋimain yan yâkŋe nenekmu ârandâŋ otmu yâk orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmâp yawu nângâmain. ⁴ Yâhâ lohimbi nombotŋaje “Nenje Anitâhâlen biwinenŋaje kepeim mansain,” sâmai yamâ yâkât den longâemai. Lohimbi yawuŋe Anitâhât den nângâŋetâ helekŋe otmu den perâk sâmai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenje Anitâhât den tâŋ tâŋâk watmâ tem lâuwaŋŋimain yan yâkŋe wawaenenekmâ mâmâŋe otningimap. Mâmâŋe otningimap yakât bulâŋeâmâ Yesuŋe buku otningiop yawuâk nenje bukulipnenje orop buku oraŋim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmâp yawu nângâmain.

Nenje buku oraŋim mannom.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Kiristoŋe lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yeŋe Anitâ orop biwiŋenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristoŋe buku otyiŋgiop yawuâk yeŋe gurâ buku oraŋim mannomaihât den emelâk kâsikum yŋŋimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyŋgian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenŋaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋim manmain yakât mâtâpŋe angoân Kiristoŋe watnu yâkâlen bulâŋe tetemu ekbin. Otmu Anitâhât laŋinŋe biwi nângân nângânyeŋan pilâmu haŋ sânyŋimu mâtâp yawuâk watmâ buku oraŋim mannomai. Yawu otmâ manŋetâ yanâmâ Omoŋ Amboŋahât wâtŋe gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotŋaje “Anitâhât laŋinŋaje biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu tem lâuwaŋŋim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulipyenje yeŋgât nângâm bâleyŋimaim.

Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoŋ biwiŋan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ bukulipyeŋe orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ. Lohimbi ya yengât biwiyeŋan Anitâhât laŋŋaŋe pilâmu haŋ sâyiŋgimu tem lâuwaŋjim târârâhâk manmai. Yawu manŋetâ lohimbiŋe manmanyenŋe ekŋetâ âlepŋe otmâ. ¹¹ Yâhâ lohimbiŋe bukulipyeŋe yengât nângâm bâleyiŋimai ya yengât biwi nângân nângânyeŋan omoŋ sahaŋyiŋgimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristoŋe himbimâmbâ ge nengât tosaŋhât otmâ kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yakât den pat ekyongomunŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Anitâŋe tosaŋe pilâyiŋgiop. Yawu otmu yâk orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe Anitâhât den tiŋâk lâum kârihem kinŋetâ Manman Bâleŋjahât Amboŋaŋe mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâk Kiristoŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gap. Yeŋe yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim manmâ gaŋetâ yu oap. Yakât nângâm heronŋe nângâyiŋjim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwaŋjim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ yuwu otŋetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yeŋahâlâk nângâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemai. Yeŋe eŋatyeŋeâk watmâ senŋe âlâlâ ekŋâlem ihilâk otmâ. Yawu otŋetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yeŋgâlen ki torokatnomai. Yâhâ yeŋe yâk yeŋgâlen torokatmâ yâkŋe otmâ yawuâk otmomai yanâmâ nenŋe yekmunŋe Awoŋnenŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleŋe Amboŋahât wâtŋe gewuap. Otmu lohimbiŋe senŋe âlâlâ ekŋâlemai yaŋe biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleŋe ya yeŋgâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâk sâm tem lâuwaŋjim manŋetâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkŋe yengât sâop.

¹⁸ Bukulipne, yuwu sâmune nângâŋet. Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpŋuap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâŋe tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenân kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyeŋe mem hâlim tuhuyiŋgiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkŋe tetenŋetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristoŋe âwurem gewuapgât sâpŋe utâpŋuap yawu nângâmain. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenŋaŋe ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyeŋe lohimbiŋe nângâŋetâ keterahâkŋet Anitâŋe nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkŋe nen orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtŋat mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwiyeŋan kioŋmu yaŋak ikŋe den bulâŋe nângâm heŋgeŋgumai. Yakât otmâ nângân nângânyeŋe kuwikyiŋgiwe sâm den ki kulemgum katyiŋgian. Yeŋe Kiristohât den nângâm heŋgeŋgumai yakât otmâ lok nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ Kiristohât den kelanŋatmâ ekyongomai ya nângâŋetâ ki bulâŋe otmu topyeŋe tetekŋan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyiŋgian.

²² Lok yaŋe Kiristohât den kelanŋatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuŋe lohimbi tihitnenŋe olâkŋet Anitâŋe yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâm Kiristohât nângâŋetâ tâŋât otmu betgumai yakât dopŋeâk âwâŋe Anitâhât nângâŋetâ tâŋât otmu betgumai. ²³ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahât hâkâŋ otmâ betŋangimai yan Yesuhât hâkâŋ oain sâm yan âwâŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ betŋangimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâ nanŋahâlen biwiyeŋaŋe kepeimai otmuâmâ âwâŋahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

²⁴ Otmu den pat âlepŋe kâsikum yiŋjim gai ya biwiyeŋan katmâ lâum manŋetgât nanŋan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ²⁵ Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yiŋgimu menomai.

²⁶ Lok perâkŋaŋe Kiristohât den kelanŋatmâ kâsikum yiŋgimai. Den ya nângâŋetâ bulâŋe otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyiŋgian. ²⁷ Yâhâ yenâmâ Kiristoŋe Wâtŋat mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwiyeŋan kioŋmâ mâmâŋe otyiŋgimai gap. Yawu otmâ den bulâŋeâk biwiyeŋan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyiŋjim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm heŋgeŋgum mannomai. Yawu nângâm heŋgeŋgumomai yanâmâ lok nombotŋaŋe taka den kâsikum ningiŋet sâm ki âiyongonomai.

Kristohât tem lâuwaŋjim mannom.

²⁸ Otmu Kiristoŋe ikŋe lohimbi yen orop menenekbe sâm âwurem gewuap yan yeŋe aŋulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwaŋjim

mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkñe gewuap yan nenñe yen orop yâkât senñan kinmâ hâmeñe âlepñe ningiwuapgât nângânom. ²⁹ Anitâmâ Koko Salek Amboñe. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâñe târârâhâk manmai ya yekmunñe Anitâñe nine nanne baratne sâm meyekmu mansai yawu otmâp.

3

Awojnenñe Anitâñe wawaenenekmap.

¹ Bulâñanâk Awojnenñe Anitâñe wawaenenekmâ nine nanne baratne sâm menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmâp. Lohimbî belângen manmainñe Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyeñe ki katbî. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkâñ otmâ betnongom mansai. ² Anitâñe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âñe ningimu menom yakât topñe tipñe nangain. Yawu gârâmâ Kiristoñe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âñe ningiwuap yamâ ikñe manman koko salek yawuya ningimu menom. ³ Manman ya ningimu menomgât nângâm biwinenñe mem mannom. Otmu Kiristoñe koko salehâk tatmap yawuâk manne sâm yâkât wâtñan kinmâ orotmeme bâleñe bet pilâm manmâ yâhânom.

⁴ Lohimbîñe otñetâ bâlemâp sâm Anitâñe ikñe nângân nângân ya lohimbî kerek nengât biwinenñan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâñe otñetâ bâlemâp yan Anitâhât den ya longâem tosa memai. ⁵ Lohimbî kerek nengât tosa pilâningiwe sâm Kiristo Manman Koko Salek Amboñe himbimâmbâ ge koko salehâk manmâ nengât tosañet otmâ muop. ⁶ Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ yâkâlen biwiyeñe kepeimainñe orotmeme bâleñe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâ orotmeme bâleñe tâtâem otmainñe yâkât den ki nângâmai, otmu yâkâlen biwiyeñeñe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbî âlâ me âlâñe den perâkñe kâityongonomai ya nângâñetâ bulâñe otmâp gât yawu sâmune nângâñet. Kiristohât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât Anitâñe nângâmu ârândâñ otmâp. Otmu emelâk Kiristoñe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâñe ekmu ârândâñ olop. Otmu lohimbî âlâ me âlâñe Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâñe nângâmu ârândâñ otmâp. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topñe katmâ Anitâñe lohimbî tuhuyelehop yapâek Satanñe yâkât den kum lohimbî kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâ orotmeme bâleñe tâtâem otmainñe Satanñe Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanñe lohimbî nengât biwinenñan kionñu orotmeme bâleñe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanñe mâtâp manguwayñe sâm himbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikñak lohimbî menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâñe otingim gamap. Yakât otmâ nenñe orotmeme bâleñe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otmomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleñe ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainñe lohimbî Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manñetâ yekmunñe topyeñe tetem hengenjuwap yakât yawu sâmune nângâñet. Yâkñe Anitâhât ki tem lâuwangimai. Yawu otmâ bukulpnyeñe orop biwiyeñeñe ki kepeikmâ konohâk otmu buku oranjimai. Lohimbî yawuñe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenñe orop biwinenñeñe kepeikmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yeñeâmâ lohimbî kerek nângâyingim buku otyingim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunñe nângâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutñe Kain sâm, yâkñe Bâleñe Ambohâñ amutgen manmâ imiñe kumu muop yakât yawu sâmune nângâñet. Iminñe hotom umu Anitâñe ya ekmu ârândâñ olop. Yâhâ ikñak hotom umuâmâ Anitâñe ya ekmu ki ârândâñ olop. Yakât otmâ iminñetâ nângâm bâlewanjiop. Yawu gârâmâ Kainñe olop yawu ki otmomai.

¹³ Otmu lohimbî belângen manmainñe yengât nângâm bâleyinginomai yan biwiyeñe ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbîñe yâkâlen biwinenñeñe ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenñe yâkâlen katmunñe Anitâñe manman kârikñahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâñeâmâ bukulpnyeñe orop biwinenñeñe kepeikmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain. Yâhâ lohimbî bukulpnyeñe yengât nângâm bâleyingimainñeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbî âlâ me âlâñe bukulpnyeñe yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâi ya yengât Anitâñe nângâmu bukulpnyeñe yongorñetâ muai yawu otmâp. Otmu nenñeâmâ yekmunñe manman kârikñahât pat ki mansai yawu otmâp. ¹⁶ Kiristoñe sâreerenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâñe teteop ya nângâmain. Yâhâ yakât dopñeak nenñe bukulpnyeñe hewewenñak tânyongonom. ¹⁷ Otmu lohimbî nombotñe iri sikumyeñe pato tatyingimapñe bukulpnyeñe nombotñe senñe âlâlâhât umburuk otmâ

umatne kakñan manmai ya ki tányongomai. Ki tányongonjetâ ya yekmunne Anitâhâlen biwiyenaje ki kepeim mansai yawu otmâp. ¹⁸ Yakât yawu sâmunne nângânet. Nenñe bukulipnenñe “Âlepñe tányongonom,” sâm launenñajak ki sânom. Yawu otmâ biwinenñaje kepeiyekmâ hewewenñak tányongonom.

Anitâñe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenñe biwinenñaje bukulipnenñe kepeiyekmâ tányongomain yan Anitâ Manman Bulâñahât Amboñaje mâmâñe otningimu mansain yakât bulâñe ya tetemu ekmain. Yawu otyingimain yan Anitâñe nenekmu ârandâñ otmâp yawu biwinenñaje nângâmain. ²⁰ Yawu gârâmâ Anitâñe nenekmu ârandâñ otmâp me bia yakât nângâm biwî yâhâp otmâin yanâmâ Anitâ biwinenñe ekmapñe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunñe biwinenñe ârandâñ otmâp. ²¹ Anitâñe nenekmu ârandâñ otmâp yawu biwinenñaje nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenñe girawu manmunñe nenekmu ârandâñ otbuapgât topñe nângâm tem lâuwanñim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunñe âlepñe nângâningiwuap. ²³ Nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenñaje kepeim tem lâuwanñim mannomgât yâkñe sâm kalop. Yakât otmâ nenñe Kiristohât tem lâuwanñim bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâñe den âlâlâ sâm kalop ya lâum manmain yan yâkñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge nengât biwinenñan kionmu Anitâ orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkñe yengât topyerje

¹ Bukulipne, yawu sâmunne nângâñet. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâlâ biwinenñan katmu sâm tetem ekyongomunñe nângâñet,” sâm lohimbî âlâ me âlâñe engatyeñan geñetâ denyenñe in yawu nângâmai. Yakât nângâmunne ki ârandâñ otmâp. Lok perâkñe dondâhâlâkñe den yawu sâm lohimbî kâityongomai. Yakât otmâ den sâm tetemai ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenñan katmu sâmai me weke bâlerjahâlen kândiwahom den sâmai yakât topñe nângâñe sâm yawu âiyongonomai. ² “Yesunje lohimbî nengât tihitnenñe olâk sâm Anitâñe himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñaje kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonjetâ “On,” sânomai otmuâmâ âlepñe nângâyinginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sânomai otmuâmâ betyongonomai. Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe lohimbî yawuya yengât biwiyenñan den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâñe tetem topñe kurihiakmâ Kiristohât kawenñan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunñe nângâwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ lok yakât kunñe, kutñe Kâitgu Kâitgu Amboñe, yâkñe lok perâkñe mâmâñe otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkñe mâmâñe otyingimu den ekyongomai yan loggât nângân nângân tãñât watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbî belângen manmainñe denyenñe nângâñetâ bulâñe otmâp. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenñe Anitâ Wâtgât Amboñaje lok perâkñe yengât amboyenñe Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yerje Anitâhât wâtñan kinmâ lok perâkñe yengât den nângâñetâ ki bulâñe otmâp. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbîñe Anitâhât den topñambâek nângâñe sâm otmâi ya yâkât den kâsikum yingimunñe nângâm biwiyenñan katmâ mansai. Yawu otmâi yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu nângâñetâ bulâñe otmâp ya nângâmain. Yâhâ lohimbî hiliwahonomaihât pat mansainñe nengât den nângâñetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmâi yan Kâitgu Kâitgu Amboñaje nângân nângânyenñe mem hâlim tuhuyingimu yanñak nengât den nângâñetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ

⁷ Bukulipne, yawu sâmunne nângâñet. Lohimbî âlâ me âlâñe Anitâ orop biwiyenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâñe nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâñe otyingimu biwiyenñaje bukulipyenñe kepeiyekmâ tányongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâñe mâmâñe otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbî nombotñaje bukulipyenñe yengât nângâm bâleyingimâi ya yekmunñe lohimbî belângen mansai yawu otmâp. ⁹ Anitâñe wawaenenekmâ manman kârikñahât pat kuningiwe sâm ikñe nanñe ombé bisinñe hângângumu ge nengât toshât otmâ kawenennñan kinmu kuñetâ muop. Anitâñe yawu olop yan wawaenenekmap yakât bulâñe teteop. ¹⁰ Nenñahâk Anitâhâlen biwinenñaje ki kepeim manbin. Anjoân ikñahâk wawaenenekmâ ikñe nanñe hângângumu tosanenñahât otmâ kawenennñan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât topñe nângâm yanâmâ yâkâlen biwinenñaje kepeim mansain.

¹¹ Anitâñe wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenñe biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâñe tetemu ekmain.

¹³ Nenñe Anitâ orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângangumu ge biwinenñan kionmu Anitâ nen orop tap ya nângâmain. ¹⁴ Anitâñe lohimbi kerek tihitnenñe otbe sâm ikñe nanñe hângangumu ge sârerenenekmâ kawenenñan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepñe lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhât nanñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim tem lâuwanjimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyenñe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenñe yakât nângâmunñe bulâñe otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenñe yawu otmunñe nângâmu ârândâñ otmap. Otmu sâp patoen yâkñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekma matñe kâpekningiwuap yan nenñe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmenñe âlepñe ningimu menom nângâm Anitâhât senñan kinnom.

¹⁸ Nenñe Anitâ orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmap yakât nângâm kinñitnenñahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotñe Anitâ orop biwiyenñe ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nângâm matñe ningiwuap sâm kinñitnenñahât otmai.

¹⁹ Arjoân Anitâñe wawaenenekmâ biwiñe kepeinenehop. Yakât nângâm nenñe yâkâlen biwinenñe kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaiñe “Anitâhâlen biwinenñe kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpnenñe orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manñetâ Anitâhâlen biwiyenñe ki kepeim manmai yakât bulâñe tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenñe orop buku oranjim mannomgât Yesu Kiristonje sâm kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nângâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleñahât Amboñe ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâmune nângâñet. Nenñe âwâ mâmâlipnenñe nângâyingimain yawuâk imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nângâyingimain. Yâhâ Yesuñe lohimbi nengât tihitnenñe olâk sâm Anitâñe hângangumu ge lok otmâ manop. Nenñe yâkâlen biwinenñe kepeimunñe Anitâñe nine nanne baratne sâm menenekmu yâk orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeimai yamâ imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nângâyingimain yawuâk yâk yengât nângâyingimain. ² Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim yâkât den lâumain yakât bulâñeâmâ yawu otmâ yâkât nanñe baratñe orop buku oranjimain nângâmain. ³⁻⁴ Nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeimain yakât bulâñeâmâ yâkât denñe tem lâuwanjim manmain. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Yâkñe nine nanne baratne sâm menenehop yapâek mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenñe tinñak kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwanjimunñe ârândâñ merândâñ otmu Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbe sâm hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâleñahât Amboñe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeim mannom yanâmâ Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristonje himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâñe ikñe nanñe Yesu Kiristo hângangumu ge lok otmâ hohtnenñan manop. Hohtnenñan manmâ âi topñe katbe sâm olop yan nambenñe mem toen katmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe himbimâmbâ ge Kiristo mâmâñe otbanjiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benñe howanân kuñetâ muop. Howanân kuñetâ muop yakât kakñan mumunñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topñe nângâmunñe bulâñe olâkgât Wâtgât mâmâñahât Heak, Bulâñe Amboñe biwinenñan kionmap. ⁷⁻⁹ Nambenñe mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâñe Anitâñe yâkât topñe sâm tetem lohimbi ekyongomu nângâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâñe nângâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu yakât ekma nângâmunñe bulâñe olop. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Bukulpnenñe den pat eknongonjetâ nângâmunñe bulâñe otmap. Yâhâ Anitâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu Kiristohât den nângâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâñe dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nannahâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât biwiyenñan Wâtgât mâmâñahât Heakñe kionmu biwiyenñe ârândâñ otmap. Yâhâ lohimbi nombotñeâmâ

Anitâne nanjahât topnje sâm tetem ekonngop yakât den pat nângânetâ ki bulâne otmap. Otmu Anitâne den perâkne sâmâp yawu nângânetâ otmap. Yawu nângâm biwiyenje alitmai. ¹¹ Anitâne ikne nanje hângângumu ge manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâne Anitâ nanjahâlen biwiyenje kepeim manmai yâhâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuyingimu manmai. Yâhâ lohimbî nombotjanjeâmâ Anitâ nanjahât hâkâj otmâ biwiyenje alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâne hiliwahonomaihât pat kuyingimu manmai. ¹³ Yâhâ yenjeâmâ Anitâ nanjahâlen biwiyenje kepeinetâ yâkne manman kârikjahât pat kuyingimu mansai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaiât ekap yu kulemgum katyinjian.

¹⁴ Otmu girawu manmunje Anitâne nenekmu ârândâj otmap yakât topnje nângâm hejengum yâkât nângân nângân ya watmâ ulitgumunje yanâmâ nângâningimâp. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenne yâkât nângân nângân watmâ ulitgumunjeâmâ nângâningiwuap ya nângâmunje bulâne otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepne ningiwuap nângâm engat yâhâp ki otmâin.

¹⁶ Otmu bukulipyenje otjetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Yâkne Anitâhât den lonjâem otjetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan kionmu orotmeme bâlene ya pilânomai. Yawu otjetâ Anitâne manman âlepjan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenje nombotje âlâneâmâ biwiyenje kârikne otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yengât nângâm yenje Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbî âlâ me âlâne girawu mannetâ Anitâne yekmu ârândâj otbuap yakât topnje nângâm hejengumai yamâ sâp âlâen yenje engatyenâk watmâ otjetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyenje ki kârikne otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâne nine nanne baratne sâm lohimbî meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingimu manmainje yâkât den ki lonjâem orotmeme bâlene tâtâem otmai ya nângâmain. Yâhâmâ Anitâ nanjanje tihityenje otmu yanjak Manman Bâlenjahât Ambojanje mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbî belângen manmainje Manman Bâlene Ambojahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanjanje tihitnenje otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenne yâkâlen biwinenjanje kepeimunje Anitâ Manman Kârikjahât Ambojanje yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunje nângân nângânnenje keterakningimu Anitâ Bulâne Ambojahât topnje nângâmain. Otmu yâkât wâtjan kinmâ topnje tipine nângâmain ya wangim topjambâek nângânom. Otmu Anitâ yet nanje Yesu Kiristo orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nângâmain.

²¹ Den bânje yuwu sâmune nângânet. Yenje Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenjanje kepeim manmai. Yawu gârâmâ yenje yâk betyotgom âlâhâlen biwiyenje ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyenje,
Yoane

2 Yoane Yoaneŋe ekap betŋan kulemgup.

O bukulipne,

¹⁻² Yeŋe Kiristo Bulâŋe Amboŋahâlen biwiyenâŋe kepeiŋetâ Anitâŋe yâkât pat kuyiŋgimu mansai. Nenne yâk orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeŋe manmâ galempongom mansanŋe, nâŋgâyiŋgim ekap yu kulemgum katyiŋgian. Otmu lohimbi nombotŋe Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim mansaiŋe gurâ nâŋgâyiŋgai. ³ Awoŋnenŋe Anitâŋe nanŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop nâŋgâningim tihitenŋe otmutâ biwinenŋe sânduk sâekgât nanŋan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetŋan kinmâ den bulâŋeâk alahum buku oranŋim mannom.

Biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋim mannom.

⁴ Nenne Kiristohât den bulâŋe lâum mannomgât Anitâ Awoŋnenŋe sâam kalop. Yakât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe Kiristohât den tiŋâk lâum mansai ya ye kmune âilonŋo otmu heronŋe nâŋgâyiŋgiman. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yen kerekŋe biwiyenâŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranŋim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Den kâsikum yiŋgiwan ya yiwerenŋe yawuâk kulemgum katyiŋgian. Yakât otmâ nenŋe yen orop yawuâk biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku oranŋim manmâ yâhânom.

Lok perâkŋe yeŋgât sâop.

⁷ Lok perâkŋe yeŋgât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Lok perâkŋe dondâhâlâkŋe Kiristohât lohimbi nengâlen torokatbi. Yamâ nenŋe yâk orop biwinenŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâam lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengât tihitenŋe olâkgât Anitâŋe Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hâŋgângumu giop. Yâhâmâ lohimbi nen yuwuya.” yawu sâam Yesu mem ge katmai. ⁸ Yâhâ nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yiŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkât âi meŋetâ, manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgimu mansai. Bulâŋe ya yawuâk teteyiŋgim yâhâwuapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiŋâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmeŋe Anitâŋe dopyenŋan ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotŋe bukulipyenŋe den kâsikum yiŋgimai yan Kiristohât den bulâŋe yakât andemŋe wangim yeŋe nâŋgân nâŋgân torokatmai. Lohimbi ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Anitâ orop biwiyenâŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den tâŋ tâŋâk kâsikum yiŋgimai. Ya yeŋgât nâŋgâmunŋe yâkŋe Awoŋnenŋe Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwiyenâŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den andemŋe wangim âlâ kâsikum yiŋginomai yamâ emetyenŋan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yiŋginomai. Me ki heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai. ¹¹ Yâhâ heronŋe otyiŋgim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkŋe den perâkŋe lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât matŋe Anitâŋe yâk yiŋgiwuap ya yen gurâ yawuâk yiŋgimu menomai.

Den bâiŋe sâam hâreop.

¹² Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwian tap ya hârohâk kulemgum katyiŋgimbâm yamâ nâŋgâmunne umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katyiŋgian. Yâhâ hâmbâi nâŋe yeŋgâlen takamune enaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum heronŋe nanŋanŋinomgât nanŋan.

¹³ Otmu Anitâŋe kapi yu ambolipŋe meyekmâ Kiristohât pat kuyiŋgimu manmai yanŋe orowâk nâŋgâyiŋgian.

Nâ bukuyenŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguoŋ.

O bukune Gaio,

¹ Nāŋe Kiristohât lohimbî yengât kunyeŋe manmâ nāŋgâyiŋgim yâkât den kâsikum yiŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum giŋim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gāŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tāŋ tāŋâk watmâ gat. Yakât bukulpinneŋe nombotŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nāŋgām heroŋe dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nāŋgāman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nāŋgām yuwu sām gâhât Anitâ ulitguman. “O Awonŋ, gāŋe Gaio nāŋgāwanŋirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nāŋgām ulitgohan.” Yawu sām gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukuŋe Gaio mepaeop.

⁵ Nāŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hāŋgānyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gāŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nāŋgām dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yiŋgion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sām takawi yan Kiristohât lohimbî nengât sennenŋan kinmâ buku otyiŋgion yakât den pat eknoŋoŋetâ nāŋgām heroŋe nāŋgâhihiwin. Otmu nāŋe âlâkuâk hoŋ hāŋgānyongomune pâku lohimbî kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sām ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takanŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyiŋgirâ Anitâŋe nāŋgâhihimu ârandâŋ otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbî wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yengât nāŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyiŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sām haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yengât nāŋgâyiŋgim senŋe âlâlâ tânyongonŋetgât den tâlâwâk kulemgum katyiŋgimune ekbi. Yâhâ yengâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe iŋŋahâk lohimbî yengât kunyeŋe manbe sām nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nāŋe lohimbî hāŋgānyongomune yengâlen takanŋetâ ki buku otyiŋgimap. Otmu bukulpinŋe buku otyiŋgimai sām kuyiŋgim topŋe âlâlâ māŋgâeyekmap. Yakât otmâ nāŋe sâp âlâen yengâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sām aran yu lohimbî senyeŋan kinmâ sām tetemune nāŋgānomai.

¹¹ Bukune, yuwu sāmune nāŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbî âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbî âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gāŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât nanŋan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekâm nen Kiristohât lohimbîŋe nāŋgāwanŋim mepaemain. Nāŋe den ki meman ya nanŋat. Yakât otmâ den yan yu nāŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sām hâreop.

¹³ Nāŋgân nāŋgân âlâlâ biwinaŋ tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nāŋgāmune umatŋe otmu pilâm den pāŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune enajkmâ den alahuromgât nanŋan.

¹⁵ Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nāŋgām Anitâ ulitguman.

Bukulipyeŋe orowâk nāŋgâhihiain. Otmu bukulpinneŋe gâ orowâk mansai ya yengât gurâ nāŋgâyiŋgiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

Yut

O bukulpine,

¹ Awoꞑnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimbambâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nane Yesu Kiristo hon bawanjim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyinjian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâm ulitguman. “O Awoꞑ, gâne bukulpine yengât nângâyinjim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku oranjim mannomaihât nângâm ulitgohan.” Yawu sâm ulitguman.

Lok perâkꞑane Kiristohât den kelanjatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpine, yuwu sâmunne nângânet. Anitâne yen orop manman kârikjahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâm girawu manjetâ yekmu ârândâꞑ otbuap yakât topne kulemgum katyinjian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotꞑane Anitâhât nângânetâ gemu betbanjim topyene kurihiakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekjâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ ewekmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâmai. “Kiristone girem den yapâ holaꞑnenedhop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâmai. Yawu sâmai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Amboꞑe yâk mem ge katmâ yâkât den kelanjatmâ lohimbibi den perâkꞑe kâityongom engatyenan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkꞑane yengât engatyenan gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimaihât yene Kiristohât den tâꞑ tâꞑâk watmâ manjetgât pepa yu kulemgum katyinjian. Yâhâ lok perâkꞑane matꞑe mem hiliwahonomai yakât emet inânꞑan Anitâhât hon bawalipꞑane den kulemgui.

⁵ Den kulemgui yakât topne nângâm heꞑenꞑuai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhum manjetgât yuwu sâmunne nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbine Aihita hânân umatꞑe kakꝼan manminiwi. Yawu manjetâ Kutdâne manman âlepꝼan katyekbe sâm den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matꝼe yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embâꝼan Anitâhât anelolipꝼane otmâ hilipꝼunetâ matꝼe yingiop ya yengât yuwu sâmunne nângânet. Anitâne anelolipꝼe âi yingimu mewi. Yâhâ anelo nombotꝼane âi yingiop ya hâkâꝼ otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matꝼe nâpumân pilâyekmu ge omoꝼ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matꝼe umatꝼe yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetꝼe Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânꝼmâ tatmâ ariop ya ambolipꝼane anelone otmâ hilipꝼuwi yawuâk otmâ hilipꝼuwi. Yâkꝼe kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotꝼe yawu otmâ manminiwi. Yakât matꝼe kâlâpꝼe himbimbângembâ gem pundur sâm sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipꝼane otꝼetâ bâleop yakât dopꝼeâk lok perâkꝼane orotmeme bâleꝼe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkꝼe Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângânetâ keterakyingimu Anitâne yene orotmemyene bâleꝼe yakât matꝼe yawu yingimu menomai yakât topne nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbine otbi, otmu anelo nombotꝼane otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipꝼane Anitâhât den kum otꝼetâ bâleop yakât dopꝼeâk lok perâkꝼane yuwu otꝼetâ bâlemap. Yâkꝼe aman topne topne ekmâ yakât nângânetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât anelolipꝼe ikꝼe orop himbimbân tatmai ya yengât nângânetâ gemu sâm bâleyingimai. ⁹ Otmu anelolipꝼe yengât kunyene, kutꝼe Mikae sâm, yakât wâꝼne pato tatbanꝼiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenne Mose muop. Mumu Mikaeꝼe hanguwe sâm otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaeꝼe Anitâ ewewanꝼim Satan yuwu sâm hârewanꝼiop. “Anitâ ikꝼak matꝼe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâne soꝼgo bau otmu nâi selon topne topne kalop ekmain Yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopꝼeâk lok perâkꝼane umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkꝼe yu yakât topne nângâm pâpꝼum ihilâk sâm bâlemai. Otmu yu ya ekjâlem ihilâk otmai yan manmanyene mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâne matꝼe amokꝼan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutꝼe Kain, yâkꝼe iminjahât nângâm bâleop yakât dopꝼeâk lok perâkꝼane lohimbibi nângâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutꝼe Bileam, yâkꝼe hâmeꝼe membom nângâm Isirae lohimbine otꝼetâ bâleâkꝼat sait kakyenan pilâwe sâm olop. Yakât dopꝼeâk yâkꝼe hâmenjahâlâk nângâm Kiristohât den kelanjatmâ lohimbibi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutꝼe Kora, ikꝼjahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâm olop yakât dopꝼeâk lok perâkꝼane Kiristohât aposololipꝼe nen mem ge katnenekne sâm oai.

Yakât Anitâje matje amokñan yingimu mem hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikje nem biwiyeje hâlim otmu otjetâ bâlemu anjun yingimai. Yawu otmâ yenhâhlâk nângâjetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyeje nângâjetâ keterahâkgât den âlâlen hâum sâmunne nângâjet. Elem kârikje mem emet mem mangumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yañe esen yambuñajak pato otmâp yamâ bonje âlâ ki kinmap. Yakât dopñeâk lok perâkñe den âilonjo lohimbî ekyongomai ya nângâjetâ den yañe buku ki meyingimâp. Otmu kâpi ya hârâtnje kum pilâmunje hâlâlâlâñ sâmu lâum menduhum katmâ kâlâwân umunje semap. Yakât dopñeâk Anitâje lok perâkñe matje umatje yingimu hem kâlâwân kionjomai. ¹³ Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuj sâmu gaharaje tetemu ekmain. Yakât dopñeâk lok perâkñe yengât orotmemeyenje bâlenje tetemu anjalakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñeâk tetembisâpgât Anitâje kalop. Yakât dopñeâk lok perâkñe yengât nângâm Anitâje omoñe bâlenjan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutje Enoko, Aramgât sen ya tetem ganetâ ganetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perâkñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe anelolipñe kingitñe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñane lohimbî kerek nengât biwinenñe ekma sâmbâ hâreningim otmâin memâin yakât matje dopnenñanâk kâpekningiwuap. Otmu lohimbî nombotñane kunyeje kârikñe otmu Anitâhât den kakñan sâmai, otmu nombotñane yâkât den kum orotmeme bâlenje tâtâem otmai yâhâmâ matje amokñan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkñane yeñe engatyeñeâk watmâ yu ya otjetâ bâlemâp. Yawu otmâ yenhâhât nângâjetâ yahatmu hâkyenje mepaemai. Otmu lohimbî nombotñane nângâyinginjetâ yahatmu senje âlâlâ tânyongonjetgât mem lohotñe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâlenje otmai yakât huhopñe yamâ umatje âlâlâ kakyeñan yâhâmap. Yawu teteyingimâp yan yakât sâmbâ guhunmâ tosa yu lohimbî nombotñe yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nângâjet. Emet inânñan Kutdânenñahât aposololipñane lok perâkñe yengât nângâm den yuwu sâmbâ yen ekyongowi ya mem biwiyeñan katmâ nângâm manñetgât nanñan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâwi. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbî nombotñane yeñe engatyeñeâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otjetâ Anitâje yakât matje yingiwuap sâmbâ yeñe ekyongonomai. Yawu ekyongonjetâ nângâjetâ porap otmu yengât den kakñan sâmbâ senyeñan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkñe biwiyeñe alitñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângân nângân âlepñe âlâ biwiyeñan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nângân nângân tâñjat watmâ Kiristohât lohimbî yengât engatyeñan ganetâ hionjakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâñe kâsikum yingimunñe nângâwi. Den ya tinjâk lâum yâkât amuten manñetâ tihityenje otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewen tuhuyekmu bukulipyeñe yengât nângâm Anitâ ulitgum nannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristone âwurem ge meyekmu Anitâje yekmu ârândâñ otmu umam sâyingim manman kârikñan katyekmu mannomai. Yakât nângâm bukulipyeñe orop Kiristohâlen biwiyeñane kepeim mambotbangim mannomai.

²² Otmu lohimbî nombotñane Anitâhât den nângâm biwi yâhâp otmai. Lohimbî yawuyamâ lohotñanâk otyingim den kâsikum yinginomai. Yawu otyinginjetâ nângâjetâ keterakyingimu yanâmâ yâkñe Kiristohâlen biwiyeñane tinjâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbî nombotñe âlâ yengât nângâm den âlâlen hâum sâmunne nângâjet. Bukunenñe âlâhât emet semu imbinje naomñe meyekmu in yawu hânân kionjomai. Yakât dopñeâk sâp patoen lohimbî nombotñane hem kâlâwân kionjomaihât Kiristohât den kâsikum yinginjetâ nângâm yâkâlen biwiyeñane tinjâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbî nombotñe âlâñeâmâ biwiyeñe kârikñe otmu orotmeme bâlenje otnehâlâk nângâm manmai. Lohimbî yawuya yengât nângâm tepyeñe nângâyinginomai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yawu ki otmomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenñe Anitâ yahat yahatñe embâñambâek tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yeñe manman bâlenjahât pangonñan kionjomaihât Anitâ wâtgât Amboñane tihityenje otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeñane kepeim mannomai. Yawu manñetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâmbâ ikñe lañinñe himbimân tap yan katyekmu heronje kakñan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nângâm heronje nângâwanñim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyeñe,

Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanne, Yoane. Anjoânâk Yesune hoj bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yâk yengât komolân gâtne nâne pepa yu kulemgum katyinjian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâje otmu anelone âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot anjoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwereje yu sâm tetekjan tuhumm yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkne nângâjetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. ² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângâjet. ³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbî nombotjanjeâmâ den yu nângâm lâum mannomai yamâ Anitâne mâmâje otyingimu herone otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yakât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâje Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyinjigimoman. Yakât yen sâlikum topne nângânomai. O Bukulipne, yengât nângâm nâje Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yarâk tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak ya gâhâlen tatmap yarâje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâje otyingimu yengât biwiyeje sânduk sâmu manjetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbî nombotjanje ekjetâ bâlemu kuwetâ muop. Otmu yarâk mumujambâ yahatnomgât mâtâp anjoân mem kusânniopi. Mumujambâ yahatmâ hânje hânje lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyeje tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbine yâkâlenâk biwiyejanje kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbimgât pat kuyingioi yakât bonje ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningimap. Yawu nângâningim Anitâne âi sâm wanop ya biwiyanje kepeim manmâ nengât tosehât otmâ kawenennan kinmu kuwetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenne yâkâlenâk kepeim manmunje himbimgât pat kuningioi. Yakât nângâm nen anjun ki otne. Anitâ tâj tâjak mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesune mâtâp mem kusânniopi. Otmu Yesune mâmâje otingimu Anitâhât tem lâum âine tuhumm yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningioi. Yâhâmâ Lanjinje otmu Wâtgât Amboje. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângâjet. Yesune elem kulewonboj kakjambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbî nombotjanje kasa otbangim mem tuhuwiye eknâ isem matje yingiwuapgât tep bâle nângânomai. Otmu lohimbî nombotjanje yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânomai. Ya bonjanâk.

⁸ Anitâ Ambonenje yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikytogop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuat yakât kakjan tatatje pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtne pato nandorone tatbanjiap. Otmu Anitâne yuwu sâop. “Nâje sâmune hân himbim âliwahap topne topne ki tete tetenambâ teteheop. Otmu yâhâpne sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmâjahât Heakje Yoanehât biwiye mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeje Yesuhât den pat âlepne sâm lohimbî ekyongonetâ, lok nombotjanje nângâjetâ ki ârandâj otmu, mem ge katyekne sâm mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otninginetâ nenne ki lohotje otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârandâjâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoj bawangim gamain. Otmu nâje Yesuhât den pat ya lohimbî ekyongomune yawuâk lok nombotjanje gurâ nângâjetâ bâlemu nâ menekmâ mâtunja âlâ, kutje Patimo sâm, yan katneketâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâne ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikje isemu nângâwan. Yâhâ den nângâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopne bia, ya wangim isemu nângâwan. Otmu yuwu sâm eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senjan yiwereje tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâje pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yengât dopyenan arimu sâlikum nângânomai. Kapi yamâ kutyene, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira,

Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yengât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nângânmai.” Yawu sâk eknohop.

¹² “Den yu âlâne eknohoap” yawu sâk engatne kaknambâ olelem lambe nombolân yâhâp golinjak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yengât hohetyenjan lokbân kundenne yawuyaya kinmu ekban. Otmu sângum kaok âlâ hârândânjak mânurakmâ kinop. Yâhâ engatjanâmâ kâiput kâlep golinjak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotne yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuyaya. Yâhâ senje yamâ kâlâp nimbilamne yawuyaya. ¹⁵ Yâhâ kâinje yamâ kât sem hij hurundun sâmap dop yawuyaya. Yâhâ denne munjeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munje nângâmain yawuyaya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bâte ne bonângen mem kinop. Otmu launambâmâ tewet konohâk yamâ sâtne nombot nombot nelan nelan ya ge kinop. Yâhâ kun kundenne yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyan je lanjinne pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kinjitnahât otmâ kâinje topjan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yan je bâte ne bonângen mem katnekmâ yuwu sâk eknohop. “Kâmbuk, kinjitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâk tetem ekgohowe. ¹⁸ Anjoân embânjan Anitâne hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yanjak benne nohojetâ muwan. Otmu mumunambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikne amboje. Yakât otmâ yâhâpne mumbongât dop âlâ ki tap. Manman kârikne manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbî torokatmâ mannet me hiliwahonjet yakât nâne konok sâmune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotne mum hemgât pat oai yâk holanyekbom me hemân hâpunyekbongât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâne sâp yiwerenjahât me hâmbâihât tetewuap yakât topne kerek sâk tetewe. Sâk tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotne yu tete tatmâ arai ya yengâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nângânet. ²⁰ Otmu bâte ne bonângen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topne yuwu sâk tetemune nângâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipnane nâhât komot mansai ya yengât anelo umutyenjanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipne yâk yengât sâk kalop.

¹ Yesune yuwu sâk tetem eknohop. “Yoane, gâne Epeso kapi ambolipne yengât yuwu kulemgum katyinjirâ ariâk. Nâ Yesu. Bâte bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp golinjak tuhum katjetâ sem tatmap ya yengât hohetyenjan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yengât manmanyene ya kerehâk nângâmune âlepne nanje oap. Lok bâlene, lok perâkne yengâlen taka yuwu sâk kâityongowi. “Yesune âi sâk ningiop ya tuhum mansain.” Yawu sâk yen kâityongom yengâlan torokatne sâk takawi. Yawu sâk takanjetâ yapâ gâtnejan umatne topne topne teteyingiop. Yakât yeje yâk yengât topyene ekjetâ ki ârândân olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nângâmune âlepne nanje oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâlene yanje yengâlen torokatne sâk otjetâ yanâmâ yeje nâhât tem lâum sât gum manmâ gawi. Otmu nâhât den nângâm ki hâkân otbi. Yakât nângâmune âlepne oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâk sâk nângânet. Biwiyan tap ya ekmâ nângâmune ki ârândân oap. Anjoân embânjan Anitâhât den pat âlepne nângâm yanâmâ nâhâlen biwi nângân nângânyenane kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwerenjamâ biwi yanje palâmne otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anjoânâmâ biwiyeje nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manjetgât nanjan. Yawu gârâmâ yeje denne ki lâum mannomai yanâmâ sâk sâk yengât hohetyenambâ lambe lanjinne hindakmâ yengâlen omoj sahakbuap.

⁶ Otmu nângân nângân âlâ nângâm gawi ya nângâmune âlepne oap. Komot âlâ, kutyene Nikolao sâk, yâkneâmâ yuwu sâk. “Âlepne, orotmeme ihilâk mahilâk otmunne Anitâne nenekmu ârândân otmap. Yakât denje bia.” Yawu sâk. Yamâ yengâlen takamâmâ yawu otjetgât sâk kendâyinginetâ yeje hâkân otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yengât nângâm hâkân otmâ manman. Yawu gârâmâ yeje yâk yawu otyingwi yakât nângâmune ârândân oap.

⁷ Yengât hohetyenjan gâtne âlâ me âlâne lohotne ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepne nâne sâk sâk Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetne nemâmâ yanje tânyongomu manman kârikjan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne den sâk tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nângâm henjenngum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipne yâk yengât sâk kalop.

⁸ Otmu Yesuje ikne komot Simirina kapi ambolipnje mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiñe Simirina kapiân manmâ biwi nângân nângânyenje nâhâlen katmâ mansai yamâ gâñe den yuwu kulemgum katyîngirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anjoân embâñân Anitâñe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâñe yapâ yahatmâ tanje yuwu sâm tetemune nângâñet. ⁹ Yengât kasalipyeñeñe yen mem bâleyekmâ kombo meyinginjetâ nâhiwin kakñan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanjan. Otmu nâñe mâmâñe otyingimune nâhâlen biwi nângân nângânyenjeñe kepeim manmâ gañetâ yakât nâñe matñe âilongo yingiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotñeñe yengât sâm bâleyingiwi. Ya gurâ topñe nanjan. Yawu gârâmâ yâkñe Anitâhât pat bulâñe ki mansai. Yâhâmâ lok bâlenjahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatñe âlâlâ yuwu yawu teteyingiwuap yakât kingityenjahât ki otnomai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâlenjahât pat mansaiñe yen biwiyenjahât topñe ya nângâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyingim nombotñe mem pâi emetñan katyeknomai. Yawu otyinginjetâ yene kârihem kinjetâ yanâmâ nombotñeñeâmâ munomai. Otmu nombotñe âlâñeâmâ hâhiwin nângâm sâtgun mannomai. Yawu otmâ manñetâ yakât kakñanâmâ hilâm bâlâk ñerek otmu yanâmâ pesuk sâyingiwuap. Yâhâ yakât kakñan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiñe mumuñambâ yahatñetâ yen kerehâk manman kârikñan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipnje yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topñe nângâm henjenjunomai. Nângâm henjenjun nâhâlenâk biwiyenñe kepeim manmâ yâhâm yâhâpñe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipnje yâk yengât sâm kalop.

¹² Otmu Yesuje ikne komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Lohimbi nombotñe Peahamon kapiân manmâ biwiyeñe nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyîngirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtñe nombot nombot nelar nelar yakât amboñe nâ. Nâñe yuwu sâmune nângâñet. ¹³ Kapi ambolipnje yengât manmanyenjahât topñe ya nâ nanjan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkñe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâleñe topñe topñe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtñe âlâ, kutñe Antipatoro, yâkñeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotñe ki otmâ manop. Ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât yen kingityenjahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nângâmune ârandâñ oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe nombotñeñe orotmeme âlâ yuwu otmâ yamâ nângâmune bâleap. Yengâlebâ nombotñeñe lok âlâ, kutñe Bileam sâm, yakât orotmeme bâleñe ya watbi. Bileamñe angoân lok âlâ, kutñe Balak sâm, ya ekumu Isirae lohimbine kasalipyeñe yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neñet sâm ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otñetgât kendâyingiop. Yawu olop yakât Bileamñe tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtñe nombotñeñe orotmeme yawuâk torokatmâ otñetgât sâm kendâyingim mansai. Ya nângâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen gâtñe nombotñeñe Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nângâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonjetâ biwi nângân nângânyenje nâhâlenâk katñetâ kinâkgât sâm ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâm tetean yukât nângâñetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpñe taka ki torokatnomai. Yawu otnomai yamâ nâñe taka kuk otyingiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtñe nombot nombot nelar nelar ñeñe nem hilipyongowuap.

¹⁷ Yamâ yengâlen gâtñe nombotñeñe yâk yengâlen lohotñe ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikñe yakât sot yingimune nem mannomai. Otmu lanjatyekmâ âlâku ikñe kutñe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyingiwom. Kut ya lok âlâ me âlâñe ekmâ nângânomaihât dop ki tap. Âlâku ikñe amboñan amboñan ekmâ nanjanñinomai.

Peahamon kapi ambolipnje yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmâñe otyingimu den yukât topñe nângâm henjenjunomai. Yakât otmâ yu kulemguwe sâm oan. Yesuje Peahamon ya yengât yawu sâm eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipnje yâk yengât sâm kalop.

¹⁸ Otmu Yesuje ikñe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyîngirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanñe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotñe lar lar sâmap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunñe kâtñe sem hiñ hurundun sâmap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

¹⁹ Otmu yengât manmanyenjahât topñe ya nâ nanjan. Otmu orotmemeyenje ya gurâ nângâm metean. Yene nâhâlen biwiyenñe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenñe hikuakmâ buku oranjim mansai. Yâhâ lohimbi nombotñe senñe âlâhât

pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbî belângen mansainje mem bâleyekjetâ yengu yawuâk ki lohoteje oai. Emelâk orotmemeyenje âlepne othiâke yamâ yiwerenje oai yunjeâmâ kândikum gâtne ya tâtâem wangim oai yakât nângâm biwine herone oap.

²⁰ Yawu gârâmâ benje yengât orotmeme konohâk otjetâ ki ârândân otmap. Imbi bâlene âlâne yengât hohetyenjan kinmâ den perâkne kâsikum yingimâp ya ki watjetâ ariap. Yâkne yuwu sâmap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutne Yesewe sâp, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbî, mem dâiyekmâ imbilipyeje yekmâ ihilâk otjetgât sâp ekyongominiop. Yawu sâp ekyongop yanje dondâ bâleop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenjan taka mansapne Yesewe olop yawuâk otjetgât haonjâ kendâyingiap. Otmu yâhâmâ kasalipyeje yengât Porom Lâpio yakât hotom umai yapâ mem nenjet sâp ekyongomâp. Ya nângâmune dondâ bâleap. ²¹ Yakât yuwu sâpune nângâjet. Imbi yanje biwi nângân nângânne nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâj otmâ kârikne dondâ oap. Kârikne otmâ manmâ orotmemeje kinjon yamâ ki sâp tetem betbangimâp. ²² Yakât otmâmâ kundat umatne dondâ tetewangimu yan nâne ya sâp wanjune hâhiwin nângâm yâhâwuap. Otmu lohimbî nombotne yâkâlen torokatbinje tosayenje ya ki sâp tetem biwi nângân nângânne nâhâlen katmâ mansai yakât matne umatne dondâ yingimune mem sâtgum mannomai. ²³ Otmu lohimbî nombotne imbi bâlene yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekjetâ ârândân olop yamâ nâne matne yingimune mem hiliwahonomai. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânjan kulemjan mansainje ekmâ topne yuwu nângânmai. “E, Yesuneâmâ orotmemejenne me biwinenjan girawu tap yakât topne ekmâ nângâm ba takamâp. Otmu yu me ya otmâin yakât matne ya tâj tânjâk ningiwuap.” Yawu sâpâmâ orotmeme âlepneâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotne imbi yukât orotmeme kinjon yan torokatmâ ki otmai. Otmu yakât komolipne Satangât topne sâp kusânâ ekyongomune nângâjet sâp otjetâmâ yan yenje betyngim mansai. Yakât nângâmune ârândân oap. Yakât umatne âlâ ki teteyingâkgât nanjan. Otmu yenâmâ yuwu sâp ekyongomune nângâjet. ²⁵ Anjoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpne yawuâk torokatmâ manmâ yâhâjetâ nâne taka matne âilongu yingimune menomai yakât yuwu sâpune nângâjet. ²⁶⁻²⁷ Anitâne âi sâp nihim hângânnohomu gewan. Gemâmâ wâtjan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopneâk yenâmâ âi sâp yingimune nâhât wâtjan kinmâ yâhânmai. Otmu sâp pato tâlâhunu yanâmâ nâne mâmâne otyingimune kasalipnenne kunyene kârikne otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyinginetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maron otmâ manmâ yâhânom. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne den sâp tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâne otyingimu den yukât topne nângâm biwiyenjan katmâ mannomai.” Yawu sâp. Yesune Tiatira kapi ambolipne yengât den yu sâp tetem eknohomu kulemgum katyngian.

3

Sariti kapi ambolipne yâk yengât sâp kalop.

¹ Otmu Yesune ikne komot Sariti kapiân mansai ya yengât yuwu sâp eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâpune kulemgum katyngirâ Sariti ambolipne sâlikum nângâm hengenjomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâne yengât manmanyene ekmune ki ârândân otmap. Yene topyene kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepneâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbî dondâne yekmâ topyene yuwu nângâm tâpikguai. “Maîj, lohimbî yunjeâmâ biwi nângân nângânne ya galemai. Otmu yâkne yakât pâlâmne ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpgum topne ki nângâm sâmai. Nâneâmâ biwiyene ekmâ “biwiyene mumune,” yawu nanjan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyene pârâk pilâm ekjet. Awojne Anitâne yengât manmanyene ya ekmu ki ârândân otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândân otmap. Manman anjoânâk manbi yanjeâmâ himbingât pat kuyingop ya biatbe sâp oap. Yen ya biatyngimâp sâp emelâk anjoânâk miti nângâm yan biwiyene nâhâlen katmâ orotmeme âlepne otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manjet. Yawu manmâ orotmemeyenje bâlene ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpne biwi nângân nângânne nâhâlen kepeim manjetgât nanjan. Yâhâ ki otmomai yamâ benje kasalipnejenne inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyingimai yakât dopneâk nâne yengâlen pârâk sânsânâk takawom. Sâp yan takawom yakât yene ki nanjai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne sambê bia, getek âlâ yanje tipne âlepne oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatjetâ sângum kaok bolanj bolanj âlâku ikne kândâk kândâk yingimune hangalakjetâ nine orop tatmâ yâhânom.

⁵ Yawu otmâ tosa barak manñetâmâ nâñe yengât nâñgâm nâhât komolân gâtñe salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikñahât pat kuyingim pepa âlâ mem kutyeñe kulemguwan. Yamâ kutyeñe yâhâpñe ki hârewom. Nâñeâmâ awoññe otmu añelolipne yâk yengât senyenñan kinmâ yengât kutyeñe yongonmune nâhâlen torokatñetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtñgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâñe otyingimu nâñgâm henñenñunomai.” Yesuñe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipñe yâk yengât sâm kalop.

⁷ Otmu Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyñgîrâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepñe nanñe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonñeâk tetemap. Anitâñe angoânâk yuwu sâm âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyeñe, kutñe Dawiti sâm, yakât kawenñan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikñahât gahatñe ya mem hindâwuât. Mem hindârâ añ sâm kinmu yakât kakñan lok âlâ me âlâñe ya mem mangunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatñe ya mem manguwat yamâ lok âlâ me âlâñe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâm âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatñe yakât amboñe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâmunne nâñgâñet. Manmanyenñe ya ekmune ârândâñ oap. Yeñe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâñ otbi. Yakât nâñgâmunne âlepñe oap. Otmu yeñe nâhât den pat âlepñe sâm tetem ekyongonjetgât emelâk nâñe gahatñe ya mem hindâmunne kinsap ya nanñai. Otmu kasalipyeñe âlâ me âlâñe ya mangunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâmunne nâñgâñet. Yura lok nombotñe nâhât hâkâñ otmâ manmâ yengâñen taka yuwu sâmai. “Nenâmâ Isirae lohimbî tãñ tãñ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâmai. Yawu sâmai yan yengât hâkâñ otmâ sâm mem ge katyekñe. Yawu otyingñetâ nâñgâmunne bâlep. Yakât otmâmâ yuwu sâm hâreyingñan. “Lok perâkñe, amboñe yamâ Satan,” nâñeâmâ yawu sâm hâreyingñan. Yakât otmâ nâñe mem dâiyekmâ yengât amutyeñan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sânomai. “Bâe, Yesuñe lohimbî yu yengât tepñe nâñgâmu âlepñe nanñe oap yakât nen mem ge katnenekñe.” Yawu sânomai.

¹⁰ Otmu lohimbîñe hânñan kulemñan manmai yengât topyeñe teteâkgât nâñe sâmunne umatñe topñe topñe teteyingiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâp yanâmâ nâñe tihityenñe otmune yeñe kârikñe otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyingñop ya biatyñgimapgât nâñgâm biwiyenñe galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyeñeñe mem ge katyekñetâ kârikñe otmâ mannomai. Yawu manñetâ nâñe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetñe himbimân tap yakât saran kârikñe sâm kânâñgâyekbom. Kânâñgâyekmune ki putuk sâm ge kunomai. Manman kârikñahât pat yukât bulâñe yingimune menomai yan Awoññahât kapi pato, kutñe Yerusalem kapi âñe sâm, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patñe yawuâk kuyingñop. Otmu nâ ninahât pat Anitâñe emelâk kunihiop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtñgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkñe mâmâñe otyingimu den yukât topñe nâñgâm henñenñunomai.” Yesuñe yawu sâm teteop.

Laorika kapi ambolipñe yâk yengât sâm kalop.

¹⁴ Yesuñe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyñgîrâ ariâk. Nâ Yesu. Angoân embânñan Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâñe tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetñe konohâk otmu yapâ gâtñe Anitâñe âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu nâñe yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topñe topñe katban. Otmu lohimbîñe Anitâhât topñe nâñgâñetâ hanñe sâyingiâkgât den bulâñe ekyongom manban. ¹⁵ Nâñe yengât biwiyenñe ekmune ki ârândâñ otmâ. Yenâmâ pâlâmñe manmai. Yakât otmâ nâñe yengât ukenñe ki nâñgâyingñan. Otmu ñasin gurâ ki nâñgâyingñan. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nâñgâñet. Sot nemunñe pâlâmñe otmu âkâm pilâmain yakât dopñeâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmñe otmu watyekbom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyeñe teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeñeâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâñe nâñgâningimu ârândâñâk oap yakât iri sikum me senñe âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakñan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yeñe topyeñe ya nâñgâne sâm hâum pâpñuai. Yenâmâ kopa. Otmu nâñgâñetâ ki keterakmap. Otmu topñe ekmâ nâñgâne sâm yakât pânimâ hâum pâpñumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmñe mansai. Yawu nanñan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otñet sâm ekyongomune torokatmâ otmâ manñetâ ârândâñ otbuap. Yiwerenñe yuâmâ senyenñe bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topñe ki nanñai.

Yâhâ gâmâlâhâmâ nâñe sâmunne senyenje hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topñe nâñgânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyenje bâlenje ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem hangalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manñetâ lohimbî nombotñaje yekmâ yengât nâñgâñetâ yahatmu yakât ki anulaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbîñe nâhâlen torokatmâ mansai yanje nine orop biwinenñe kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nâñgâm nâhât komolân gâtñe âlâ me âlâñe otmâ tâpikgune sâm otñetâmâ nâñe biwi nâñgân nâñgânyenje mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nâñgâm henñegum manman âlepñan manmai. Otmu yenje kunyenje kârikñe otmâ hiliwahomaihât sâmunne umatñe âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatñe yawuya teteyingimappât yenje orotmemeyenje bâlenje ya bet pilâm orotmeme âlepñeâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâñe yengât emet hawiñan kinmâ den sâmunne enñatne munñe nanñai. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâñe nâhât den towatñe nâñgâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâñe himbimâmbâ ge Awonañe âi sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâmune ârândâñ oap. Yakât dopñeâk yenje gurâ nâhât den nâñgâm lâum manñetâ ârândâñ otbuap otmuâmâ nâñe sâmunne nâhâlen torokatñetâ orowâk Awonñe hâlâñmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipñe yen Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkñe mâmâñe otyingimu den yukât topñe nâñgâm henñegunomai.” Yesunje yawu sâm teteop.

4

Himbîngât gahatñe hindakmâ an sâm kinmu Anitâhât kawenje ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatñe âlâ hindakmâ an sâm kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nâñgâwan ya yawuâk yâhâpñe tetemu nâñgâwan. Yamâ yuwu sâm eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâñe sâm kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâñe kawe talop yan lanñinje pato siliñ siliñ sâmap yawuyanje kundenñan yerâmu ekban. ³ Otmu hambe mohat yawuya yanje kakñan hawamgum lanñinje golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunñe 24, hâk katipñe kaok bolañ bolañ yawuya hiñ hârândâñ sâsâñe ya mânunjakmâ tatbi. Otmu ñerendenj goliñjak tuhuwi yawuya yanje kunyenñan hawamgum horarâñjim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyenje pato yamâ Anitâ hawamgum ikñiâk ikñiâk tatbi. ⁵ Yâhâ Anitâ patoyenje talop yâkâlembâ belek sâmu ekban. Otmu denñeâmâ himbim guñguruñ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlembâmâ kâlâp lanñinje sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶ Otmu Anitâhât dátâpñan saru pato nâñ nâñ sâmu yan emetsenñaje siliñ siliñ sâm hâumu belen sâmap dop yawuya yanje kâwinân liñgarakmâ nâñ nâñ sâm iop.

Otmu sonjo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yanje hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyenje yanak pato, bet kulet otyingiop. ⁷ Anjoân ekban yamâ pusi papatone, kutñe laion sâm, yakât kundenñe yawuya. Yâhâpñe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuñe yamâ lok kundenñe yawu. Yâhâ imbâtñe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok penjamyenje nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoñe hilâmñe haonñmâ ârândâñ Anitâ yuwu sâm kiki mewañgimai.

“Anitâ patonenñe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae senj senj me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâñgâmunñe yahatmap. Gâ embâñân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâñgâmunñe âlâ kândâkdâek otmâp.”

Yawu sâm kiki mewañgimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunñe 24 ya kerekñe ñerendenyene ya mem yakât enñatñan horatbangimai. ¹¹ Horatbangim nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewañgimai.

“O, Anitâ patonenñe. Gike nâñgân nâñgângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topñe topñe hânân kalon yanje torokatmâ yâhâwuappât dop tatgihiawâk. Otmu nâñgârâ biatbuappât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hanj tuhumunñe yupâ yapâ arimu ârândâñ merândâñ otmâ liñgarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanje yâkât nângânetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patonje bâtje bonângen pepa âlâ mem gonjongumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulenguop ya sâlikumai sâmem gonjongum gâonj nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâje anjelo kârikje âlâ ekban. Yâkje yahatmâ kinmâ kârikje halahumu yuwu sâop. “Pepa gâonjân tap ya âlâje mem holaŋmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâmem den kârikjan sâop. ³ Yâhâ himbimân gâtje, me hânân gâtje, me wosapâ wosapâ gâtje âlâ me âlâje mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikje. ⁴ Yawu ekmâ yanjak nângâmune dopjan ki otmu enjat hako nângâm hâk nâik nâihâk isewan. ⁵ Nâje yawu isemune lok kunje 24 tatbi yâk yengâlen gâtje âlâje yuwu sâmem eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtje pusi pato âlâ, kutje Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkje mumujambâ yahatmâ yan Manman bâlenjahât Amboje, kutje Satan, yâk mem ge kalop. Yâkje âlepje gâonj ya holaŋmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtje pato tatbanjap. Yâkât ki nângârâ gorâhilihimu ise. Pak sâmem ek.” Yawu sâmem.

⁶ Yawu sâmem pak sâmem Anitâhât gotjan sonjo papato ya otmu lok kunyeje ya yengât hohetyenjan Lama Nanje emelâk kum gâiwi, gutje orowâk yanje yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtje pato nandoroje tatbanjap yakât dop kum nâlipjeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenne ekmâ nângâmap yakât dop kum senje gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nângân nângânnenje kusânakmu Anitâhât topje nângânehât ikjak emelâk hângângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanje yâkje yâhâ Anitâhât bâtje bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan sonjo papato otmu lok kunje yâkje ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunjanje wanjam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakjan kondo golinjak tuhum katjetâ talop ya kâlehen to kukje suk suk yanje pindindin sâmem iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimi bulâje ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyenje nângâkegât mem uk pilânetâ Anitâhât hâmenjan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanje ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâmem mewangiwi.

“Gâje lohimi komotje komotje, emetsenne gahanjehen gehenjehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi tetehem mannomai yapâ gâtje lok âlâ me âlâje gâhât nângânetâ bonje otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenjan kinbe sâmem hânân gion. Hânân gerâ gâ gohonjetâ mum yahatmâ benje Anitâhât senjan kinmâ yâk yengât sâmem ulitgumat. Yâkât otmâ yâkje Anitâhât pat otbi. Yâkât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoj bawanjim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimi nombotje âlâ manman âilonjo lonjo manjetgât galemlipenje sâmem katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otjetgât wâtje pato tatgihiap yanje pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâmem kiki mewangiwi.

¹¹ Yawu sâmem kiki mewangijetâ anjelo kingitje orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yanje yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâmem mepaewi.

¹² “Lama Nanje ya kunjetâ yapâ mum yahalop. Yâkât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemenje, me tatatmemenje, me nângân nângânje yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtje ya emelâk Anitâje wanjo. Yâkje âlâlâ yakât amboje oap.” Yawu sâmem mepaewi.

¹³ Yawu sâmem mepaem kinjet Anitâje âliwâhap topje topje emelâk embâjân kalop, sonjo bau, saruân gâtje, hân kâlehen gâtje, wosapâ wosapâ gâtje, otmu lohimi himbingât pat otbi yâk kerekje menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanje yâk yetgât yuwu sâmem mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatje otmu Lama Nanje yetgât wâtjetje ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nângân nângânyetje me, me orotmemeyetje me, me kutyetje ya dop konohâk tatyitgiap. Yâkât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâmem mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâmem mepaeyelekjetâ yan sonjo papato imbât tatbi yâkje nângânetâ ârândânjâk otmu “Ya bonjanâk,” yawu sâwi. Yawu sânetâmâ lok kunje 24 yâkje yawuâk sâmem mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanje yâkje gâonj nombolân konok ya mem holaŋmâ pilâop.

¹ Yawu sâmem mepaeyelekjetâmâ Lama Nanjanje pepa ya mem kinmu ekban. Yâkje gâonj nombolân yâhâp yapâ gâtje konok mem holaŋmâ pilâop. Mem holaŋmâ pilâmu sonjo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyeje yanje yahatmâ halahuop. Halahumu enjatje munje yamâ himbim guŋguruŋ sâmap yakât dopje nângâwan. Otmu yâkje yuwu sâop. “Gam ari.” ² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakjan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ

beâsi yakât kakñan talop yamá lok papatonje ñerendenj kunyenjan horarangimai yawuya kunñan horatbanjiwi. Otmu yañeámá kuk otmá kasalipñe itit kiom tuhuyekbe sámámá tembe nananñe teikum gáitmá háum ariop.

³ Arimu yanák Lama Nanñane pepa gâonj yâhâpñe ya mem holañop. Mem holañmu sonjo papato ya yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâmu nângâwan. “Gam ari.” ⁴ Yawu sâmu yanák beâsi kurinj yañe teteop. Yakât kakñanámá lok âlá talop yañe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbî hionakmá kapam ahonjetgât Anitâñe mâmâñe otbanñim hângângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanñane gâonj kalimbuñe ya mem holañop. Mem holañmuámá sonjo pato âlâñe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanák beâsi helej ya teteop. Yakât kakñanámá lok âlá talop yañe sot me senñe âlâlá kakñan katmá dop memai ya miop. ⁶ Ya memu sonjo papato tatbi yâk yengâlen gâtñe âlâñe kârikñe halahum yuwu sâmu lok beâsi kakñan talop ya ekuop. “Gâñe sot âlá mem amanj tipinjan mânunñdá tatmu hâmbâi po tetewuap yanámá yakât hâmenje mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunñmá yakât hâmenje gurá mem yahatbuat. Otmu hânñan kulemñan po pato tetem ki lingarakmá imbuap yakât otmá wain tonje otmu nak âlá, kutñe oliwa sâmu, yakât tonje yakât hâmenjanjeámá amutgen talák.” Yawu sâmu hângângumu giop.

⁷ Arimu benñe Lama Nanñane gâonj imbâtñe ya mem holañop. Mem holañmu sonjo papato bâñe yañe kârikñe halahum yuwu sâop. “Gam ari.” ⁸ Yawu sâmu yanák beâsi gimbanj kâiak máiak yañe teteop yakât kakñanámá lok âlâñe talop. Otmu yakât kutñeámá Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yakât betñan lok âlá, kutñe Hiliwaho Hiliwaho sâmu, yañe watmá takaop. Yâkñeámá lohimbî mem kâsip misip tuhuyekmá komot imbât katyehowot. Yawu otmá komot konohámá yongomutá hiliwahonjetgât wâtyetñe tatyitiop. Otmu sámutá mesek umatñe teteyinñimu lohimbî nombotñeámá mum hiliwahowi. Me sonjo sâtñane tetem yinñinetá muwi. Me po pato tetemu yanámá kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâkgât yâkñe gem surutuk sâmu ba ariowot.

⁹ Arimutá yanák gâonj momeñe ya mem holañop. Mem holañmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yengât opon kâmbukñan talop ya dop kum âlá yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yañeámá embun lohimbî emelák yongonjetá muwi ya yengât umutyenja ya tatñetá ekban. Yâk yengât topyeneámá yuwu. Embânñan anjoân lohimbî nombotñane manmá Anitâhât tem láum manmá kasalipñene yengât Porom Lâpio yakât hâkâñ otbi. Otmu lohimbî nombotñane Yesu mepaem manñetá yakât kasalipñenja yongonjetá muwi. Komot yâhâp ya yengât umutyenja ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitá yuwu sâmu ulitguwi. “O, Ambonenne, topge yamá ikñiâk tap, ki otmá tâpikgumat. Yakât otmá nen kerekñe yuwu sâmu âihohomunñe nângá. Lohimbîñe hânân manmá kasa otningim nongonjetá muwin yakât sâp girawu yaen gâñe matñe otñingiwuat?” Yawu sâmu.

¹¹ Yawu sâñetá yanák Lama Nanñe yañe sângum kaok konok konok yinñimu menjetá yuwu sâmu ekyongop. “Yen tipinje tatmá nângâñet. Anjoân yen yongonjetá muwi. Otmu yapá torokatmá bukulipñene yawuâk yongonjetá mum gawi. Otmu torokatmámá hâmbâi nombotñe âlá yawuâk yongonjetá munomai ya Anitâñe yekmá nângâmu dopñan otbuap. Yanámá yen yongowi yakât matñe nâku kâpekyinñiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu gâonj nombolân konokñe ya mem holañop. Mem holañmu yan yuwu tetemu ekban. Yanámá mososonj pato miop. Memu yan hilâmgât emetsenñe irik irik sâop yamá kâlâp gâwuñe yawu olop. Yâhá omonñgât emetsenñe yañeámá kurinj kurinj hâmu hepnenne gemu ekmain yakât dopñeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenñane beretek sâmu hânân gemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yañe aksihâk beretek sâmu gewi. ¹⁴ Yâhá nenñe sângum mem pânj pânj kepehemain. Yakât dopñeâk himbim yamá ba nombot ga nombot, nombot nombot yañe yawu kepeiahop. Otmu pumñe papato otmu mátuña yañe aksihâk kaweyenja pilâm orotok sâmu gulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimbî kerek, lok papato me inñe, lok kunñe me tâñât, kaok me helej, iri sikumyene orop me umburuk mansai, lok tonje tonje kerehâk ya tetemu wosapâ ba misinjurakne sâmu hâmu pâpñuwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misinjurakne sâmu hâmu pâpñuwi yan yuwu sâmu. “Bâe, yuámá sâp pato tâláhuap. Yawu otmá Anitá otmu nanñe yâk yetñak kuk pato otningim sámutá âlâlá yakât wâtñe biatbe sâmu oap. Yakât otmá nen yu gulip otmá metenomosain yuká. Anitá nanñaitñe ewun tatmá nenekdomosawot yamá embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senñan âlepñe wâtñenne tatningimu eknomñgât dop âlá ki tap. Yakât girawu otmá misinjurakne. Yakât otmá kât pato me, pumñe lauñe yañe nenehâkgât nanñain.” Yawu sâmu.

7

Isirae lohimbî komotñe komotñe ya yengât kundenyenjan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakñan anjelo imbât kinñetá yekban. Anjelo imbât yañeámá hân nombot nombot siru pato dondá pilâop yakât mâtâpñe kum manñuwi. Kum manñuñetá

nãj nãj sãop. ²Yawu otmu yan aňelo ãlãje sikip gahanjehen tetem kinmã Anitã manman amboje yãkãt komot ya yengãt kundenyenjan undipne katyekbe sãm kinop. ³Yawu kinmã bukulipne yuwu sãm ekyongop. “Yen siru ya ki pilãnjeta miãk. Nenjeãmã aňoãn sãp yiwerenje yu Anitãhãt lohimbĩ yamã iknjahãt undip katyekmunne tãj tãnjãk tetemuãmã yãkãt kakjan siru ya pilãnjeta miãk. Mem yan Anitãhãt kasa ya meteyehãk. Otmu undipne orowãk katyekmunne kinnomai yamã ki meyekbuap.” Yawu sãop.

⁴Otmu Isirae lohimbĩ Anitãhãt komolãn gãtne yongonjeta nãngãwan yamã emelãk yãkãt pat otbi. Yãk yengãt dop yamã menduhuaknjeta 144,000. Otmu Isirae lohimbĩ yuňe hionãkmã komot kãĩ nombotgen yãhãp otbi ya yengãt dopyenje yuwu. ⁵Yura yãk yengãt komolãn gãtne yapãmã 12,000 yãkãt dop. Otmu Luwen yãkãt komolãn gãtne gurã 12,000. Otmu Gat yãkãt komolãn gãtne gurã yawuãk 12,000. ⁶Otmu Asehãt komolãn gãtne gurã yawuãk 12,000. Otmu Naptalihãt komolãn gãtne ya gurã yawuãk 12,000. Otmu Manasehãt komolãn gãtne gurã yawuãk 12,000. ⁷Otmu Simiongãt komolãn gãtne gurã 12,000. Otmu Lewihãt komolãn gãtne gurã 12,000. Otmu Isasahãt komolãn gãtne gurã 12,000. ⁸Otmu Sewulungãt komolãn gãtne gurã 12,000. Otmu Yosepgãt komolãn gãtne gurã 12,000. Otmu bãnjeãmã Benyamingãt komolãn gãtne 12,000. Lohimbĩ komot yuňe Anitãhãt pat otbi.

Lohimbĩ kinjĩtne orowãkne kinmã Anitã yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹Ya ekmune pesuk sãmu yãkãt kakjan lohimbĩ kinjĩtne orowãk hãnjan kulemjan manbi yanje taka menduhuakmã kinjeta yekban. Otmu lohimbĩ ya sãlipyongonongãt dop bia. Yanje Anitã otmu Lama Nanje yãk yetgãt gotyetjan kinbi. Kinmã sãngum kaok bolãj bolãj mãnujãknjeta ge engatyenjambã hãrãtãhãk kinmã ariop. Yãkne awu tawu mem lapu lapu tuhum yuwu sãm Anitã mepaem kinbi. ¹⁰“O, Anitã Tihit Amboje. Gãje nen gike pat sãm kuningion. Yãkãt otmã ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanjanje nengãt toсахãt otmã umatje miop. Yãkãt otmãmã sãp yiwerenje yuãmã nenje manman ãlepnjan manmã gain.” Yawu sãwi.

¹¹Yawu sãnjetaãmã aňelo kinjĩtne orowãkne menduhuakmã Anitã otmu Lama Nanje, songo papato imbãt, lok kunje yãk kerek hawamyongom kurãp kinbi. Kurãp kinmã Anitã mepaem yuwu sãwi. ¹²“Nen Anitã Ambonenjahãt wãtjan manmain. Yãk nãngãn nãngãnne ãlonjo. Otmu ãlãlã yãkãt amboje oap. Yãhãmã lajnjanãk tatmã gamap. Manman amboje yu bulãje. Otmu yãkne buku ãlonjo otningim gamap yãkãt mepaembisãim.” Yawu sãwi.

¹³Yawu sãnjeta lok kunje 24 yãk yengãlen gãtjne yuwu sãm ãnohop. “Lohimbĩ yu sãngum kaok bolãj bolãj mãnujãkmã kinsai ya wosakembã takai? Otmu topyenjeãmã girawu?”

¹⁴Yawu sãm ãnohomu yuwu sãm ekuwan. “Nãmã wongãt ãnohoat? Gãje eknohoãyã.”

Sãmune sãop. “Lohimbĩ yuãmã emelãk kasalipyenjanje mem ge katyekne sãm mem ãlãlã tuhyeknjeta hãhiwin kakjan manmã gawi. Yawu otyinjĩtã sãtgun manmã biwiyenje Yesuhãlenãk katmã manbi. Yãkãt otmãmã emelãk Lama Nanje hepnjanje tosayenje pirim ikne pat kuyinjĩop. ¹⁵Yãkãt Anitãhãt senjan kinmã sãp ãrãndãj yãk mepaem hon bawãngim manmai. Yawu otmã manmã yãhãnjeta Anitã manman ambojanje galemjyongom mãmãne otyinjĩmap. ¹⁶⁻¹⁷Otmu Lama Nanje yamã Anitãhãt senjan kinmã gamap. Yawuhãt yãku yawuãk yãk yengãt galem otmã manman kãrikne yãkãt to senjanãk dãiyekmã arimu yan nem piriakmã mepaeakmã mannomai. Yawu otmã Anitãje yãk yengãlen umatje ãlãlã teteyinjĩmãpgãt manman sãnduhãn katyekmã wawaeyekbuap. Yãkãt kakjanãmã yãhãpne torokatmã engãt hako otmã gilãp isenomaihãt dop ki tap. Me sotgãt yãhãpne ki po yingimu munomai. Me tohãt engatyenje ki san sãwuap. Me sikipne yongomu yan wãtyenje ki houj sãwuap.” Yawu sãop.

8

Lama Nanje yãkne gãon bãnje ya mem holaňmã pilãop.

¹Ya ekmune biatmu Lama Nanjanje gãon nombolãn yãhãpne ya mem holaňop. Mem holaňmu yanãk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitã hawãngum kinbiňe in tatmã hutuk sãm kinbi. ²Yawu kinjeta kãlep ki otmãek aňelo nombolãn yãhãp yanje Anitãhãt senjan tetem kinjeta yekban. Kinjeta Yesuňeãmã lãmun nombolãn yãhãp ya yinjĩmu mewi. ³Otmu yãk yengãlen gãtne ãlãjeãmã kondo golinãk tuhuwi ya memãmã alata yan hotom uwi yãkãt nombotgen ari kinop. Otmu lohimbĩ nombotje alata amutgen kinmã yan Anitã ulitgun manbi ya yengãt den ya hanj sãm yãhãmu tepne nãngãyinjĩgãt Yesuňe to kukne suk suk yamã gãimu kondoãn ya pik sãm iop. ⁴Pik sãm imu aňeloje mem moselemu Anitãhãt hãmenjan yãhãop. Yãhãmu yanãmã tepne nãngãyinjĩop. ⁵Otmu ya pesuk sãmu aňelo yanje alata yapã kãlãp mem kondo kãlehen katmã mem ari akjãngen panmu hãnãn sem tok sãm giop. Hãnãn gemu elem ya tok sãm belek sãmu himbim guňguruň sãop. Himbim guňguruň sãm arimu mososoj pato miop.

ãnelo kãndikuňe lãmunje kunop.

⁶ Otmu aņelo nombolân yâhâp yaņe lâmunyeņe âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinņetâ yekban.

⁷ Aņelo aņgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaņe heņņak pato otmâ hânân kioņmu ekban. Yâhâ hânân giop yaņeâmâ puņ sâm hewukņe nombotņeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyeņambâ gâtņe konohâk yaņeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aņelo yâhâpņaje lâmunņe kunop.

⁸ Yawu otmâmâ aņelo yâhâpņaje lâmunņe kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yaņeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenņe giowângen yaņeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtņe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotņe saruân waņga mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kakņan gulip otbi. Yâhâ nombotņe pato yamâ âlepņe hâmeyeņe kinop.

Aņelo kalimbuņaje lâmunņe kunop.

¹⁰⁻¹¹ Aņelo kalimbuņaje lâmunņe kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutņe Kalak sâm, yaņe sem laņ laņ sâm kioņop. Yaņe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senņe senņe yakât nombotņeâk kalak olop. Komot kalimbuņambâ komot konohâk yaņeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenņe yawuâk olowot. Yawu otmu lohimi nombotņaje to kalak newi yaņe muwi.

Aņelo imbâtņaje lâmunņe kunop.

¹² Aņelo imbâtņaje lâmunņe kunop. Kunmâ dewutâ emetsenņe pitu topņe topņe laņinyeņe yamâ kâtâpgumu omoņguop. Otmu dewutâ nombotņe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omoņguop. Otmu emetsenņe yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk laņinyeņe inin pilâmu sânduk sâm iop. Yawu otmu hilâmgat emetsenņe ya kâtâpgumu hilâm kârikņan omoņ sâhâop. Otmu dop yawuâk omoņgât emetsenņe ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakņan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâm haņân yâhâm arimu ekban. Haņân yâhâm ari kârikņe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotņe. Aņelo nombotņe âlâ yâkņe lâmunyeņe kunne sâm oai. Kunņetâ sâp yanâmâ umatņe topņe topņaje lohimi kakyenņan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâm nângâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Aņelo momeņaje lâmunņe kunop.

¹ Aņelo momeņaje lâmunņe kunop. Kunmu yan pitu pato âlâņe himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya aņelo âlâņe himbimâmbâ gem hânân kioņop ya tetemu ekban yakât topņeâmâ yuwu. Yâkņe hem nâpumņe yapâ âlâlâ bâleņe topņe topņe holaņmu yahatmâ ariâkğât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatņe ya mem pilâmu aņ sâm utun pato gam yâhâm emetsenņe ya kâtâpguop. Kâtâpgumu omoņ pato sahaņop. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwiņambâ dimuņ tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwiņambâ gemâmâ kulahâ bâleņaje ningimap dop yawuâk yingioņ. ⁴ Otmu amboyeņajeâmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nak me senņe âlâlâ esenņe ya nene sâm ki genomai. Me Anitâhât lohimi undip katyingiņetâ yakât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinginomai. Yâhâ nâņe mâmâņe otyingimune ari lohimi tâņât, undipyeņe bia yamâ hâhiwin pato yinginomai. ⁵ Hâhiwin yingiņetâ sâtğum manņetâ emetsenņe mome pesuk sâm yâhâm sânduk sâwuap.” Yawu sâm hâņgânyongop. ⁶ Hâņgânyongomu ge lohimi yingiņetâ hâhiwin nâņgâwi ya biatyingjâkğât mâtâp hâum pâpğum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nâņgâm manņetâ emetsenņe mome pesuk sâm yanâk hâkyeņe sânduk sâop.

⁷ Otmu dimuņ yaņeâmâ yingine sâm beâsiņe beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinņetâ yekban. Yâhâ kunyeņeâmâ ñerendenĵ goliņak tuhumi yawuya mem lok papatoņe ñerendenĵ horaraņğimai dop yawuyaņe horaraņğim kinņetâ yekban. Kun kundenyeņe yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep yaņe silik solok sâm giop. Yâhâ sâtyeņe yamâ puaiâ sâtņaje kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyeņahât katipņe yamâ hâmbâ kârikņe yawuya. Yâhâ pengamyene mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwuņ sâm gam arimu nâņgâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyeņeâmâ boson boson sopņe yawuya. Otmu yaņeâmâ lohimi kârâyekmu hâhiwin pato nâņgâwi. Hâhiwin pato nâņgâwi yakât kakņan emetsenņe mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyeņe yamâ aņelo âlâ hem nâpum pato tumuņe ki ehekņe yakât amboņe. Aņelo yakât kutņe yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topņeâmâ yuwu tap. “Kiom Amboņe.”

¹² Otmu aņelo momerâņe lâmunyeņe kunbi yapâ umatņe teteop yamâ bialop. Otmu umatņe yâhâpņe otmu kalimbuņe tetewe sâm olop.

Aņelo nombolân konokņaje lâmunņe kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok yaŋe lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yaŋe Anitâ yuwu sâm ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât yaŋe to pato âlâ, kutŋe Euparata sâm, yan lohimbî bâleŋe yaŋe matŋe menomai yakât mambotmâ tatŋet sâm dâmân kâlehen katyekŋetâ tatbi. Katyekŋetâ tatŋetâ emelâk yongone sâm yakât hewewej otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matŋe yinŋinetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hâŋgângurâ holarjekmu arinetgât nanŋain.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâŋetâ yanâk ari holarjekmâ lohimbî kâsipyongŋetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋe komot konok mem gulip tuhuyekŋetgât sâm hâŋgânyongop. ¹⁶ Hâŋgânyongomu emelâk arine sâm bunewâk hengemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kakŋan tatbi ya sâliipyongonmgât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kakŋan ariwiŋe kapamgât hâk katipŋe topŋe topŋe mem hanŋalakbi. Nombotŋe kisi kisi, nombotŋe kurin, kâlâp koketŋe kuhuluŋ kuhuluŋ yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotŋe gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyeŋe yamâ yuwu. Kunyeŋe yamâ pusi pato, kutŋe Laion sâm, yâkât kunŋe yawuya. Wâtŋeŋe pato tatŋinŋiop yakât lauyeŋambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâm punduŋ sâm kinmap yawuya ekban. Yaŋe ari lohimbî kâsipyongŋetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtŋe komot konok sem gulip tuhuyekŋetgât sâwi. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen otmu datâpyenehen yamâ sâtŋeâk hârok. Yâhâ hapeyenahât sâtŋe yamâ mumakgât sâtŋe dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaŋe lohimbî kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nâŋgâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbî komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtŋe komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaŋeâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyeŋe kârikŋe otmâ torokatmâ weke bâleŋe yengât nâŋgâŋetâ bonŋe otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyenŋe ya hâwiwi, me kâtŋak gâiwi, me goliŋak me siliwanak um kutakum yaŋak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâŋât, hâlŋe bia, yakât nâŋgâŋetâ yahalop. ²¹ Otmu kombo meyiŋine sâm dondâ yongŋetâ muwi. Me sait bâleŋe, me karasuŋa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki kepeiwi. Orotmeme bâleŋe ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Anjelo âlâŋe pepa mem Yoane waŋmu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu anjelo âlâ ekban. Yamâ wâtŋe pato nandorŋe tatbanŋiop yaŋe himbimâmbâ elem kulewoŋboŋ biwiŋambâ gemu ekban. Anjelo yakât kun kundenŋe yamâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yakât dop otmâ lanŋinŋe pilâmu yakât kun kundenŋan yamâ hambe mohat yaŋak pato otmu ekban. Kâi pawutŋe yamâ kâlâp semu kudetŋeŋe lan lan sâm imap dop yawuya. ² Yâhâ bâtnan pepa mem talop yaŋe perereŋ sâop. Otmu kâiŋe perereŋ sâm bonâŋenŋe saruân tâlim kanehenŋe hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guŋguruŋ sâmu nâŋgâwan. ⁴ Topŋe ya nâŋgâm kulemuŋwe sâm ot tatmune benŋe, Yesuŋe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoŋboŋ munŋe pilap yakât topŋe ki kulemuŋ. Yamâ inâk ândâwâk nâŋgâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ anjelo yaŋe bâtnŋe bongen siwiraŋom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. ⁶ “Anitâ manman amboŋe. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikŋe pato tatŋihiap. Yawu tatŋihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senŋe âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâŋe sârâ tetewi. ⁷ Wâtge pato yawu tatŋihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerenŋe yu alata amutgen kinsai ya yengât nâŋgâmâmâ kasalipyenŋe matŋe bâleŋe yinŋirâ menet. Otmu emelâk gâŋe poropeteliŋge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâŋe yiwerenŋe teteâkgât yakât anjelo nombolân yâhâpŋeŋe lâmunŋe ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu yanâk Yesuŋe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Anjelo kâiŋe nombotŋe hânân tâlim nombotŋe saruân tâlim pepa mem perereŋ tuhum kinsap ya ari bâtnan me.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu arimune anjelo yaŋe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâm hâhiwin nâŋgâwuat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihlâk lohimbî hânŋan kulemŋan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyinŋiwuapgât topŋe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoŋ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetyeŋe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbuknahât ginje hotom umai yakât tungunje nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbî nombotnjanje Anitâ hoj bawanjgim mepaem kinsai ya amonje kinsai ya sâlipyongom dopyenje nângâ. ² Yâhâ Anitâhât topnje ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenje taka emet kapiyenje Anitâhât kawenje tap ya limbâronjgum hâhiwin yinginetâ sâtgun mannomai. Sâtgun manjetâ emetsenje 42 pesuk sâwuap. Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyonguwat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sâtgun manjetâ yan naje hoj bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbî yanje munomaihât kou kendâmahom kunyetjan kepeim Anitâhât topnje sâm ekyongom manmutâ emetsenje 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoj bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetneâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutnje oliwa sâm, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâm kinmap yawuya. Yâkneâmâ Anitâ hoj bawanjgim yâkât topnje sâm tetem ekyongom mandomawotgât sâm yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbî nombotnjanje orotmeme bâlene otmâ mansainje yotgone sâm gotyetjan arinetâ yâk yetgât lauyetnambâ kâlâp punduñ sâm seyekbuap. Yakât sâm kalop. ⁶ Lok yâhâp yanjeâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senjanje hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatnje topnje topnje teteyingiâkgât nângâromawot ya gurâ âlepne teteyingiwuawâk. Yakât wâtjetnje pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâm tin pilâromawot yan hem nâpum bâlenjahât amboje yanje yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutnje ânje Sotom sâm, otmu kutnje âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetnje howanân kunjetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitgimu yan mithât kasa hânjan kulemjan kapi wosapâ me wosapâ gâtjanje yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelemâ mem hanyotgomaihât galemyetnje kinjetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otjetâmâ nombotnjanje yuwu sânomai, “Bâe, hoj bawa yâhâp yuje taka hâhiwin kakjan katneknemutâ sâtgun manmâ gain ya muawot.” Yawu sâm bukulipyenje orop yejeâk heronje nanjanjan senje âlâlâ anji gunji otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâm torokatyitgim on girin otnomai. ¹¹ Yawu otjetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâmu imbâtjan hilâm kârikjan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakje ge mâmânje otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbî nombotnjanje gotyetnambâ gam arinomai yanje yelemâ umutyenje arimu kingityenjahât dondâ otnomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesunje den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâm ekyotgomu elem kulewonjboñ biwinambâ yâhâmutâ kasalipyetnjanje yeleknetâ sâtje otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososon pato membuap. Memu emetyenje mem gâsuk tuhumu amon âlâek yanje putuk sâwuap. Otmu lohimbî matnje 7000 yongomu munomai. Mujetâ yanâmâ lohimbî nombotnje ki hiliwahonomainje Anitâhât kulem ya eknetâ sâtje otmu yakât nângâjetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatnje yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakjan kalimbunje yu tetewe sâm oap.

Anje nombolân yâhâpnanje bânje lâmunje kunop.

¹⁵ Anjeo bân nombolân yâhâpne, bukuyenje bânje yanje lâmun kunop. Kunmuâmâ anjeo kinjitnje orowâkne den kârikjan yuwu sânetâ gemu nângâwan. “Kutdânenje Anitâje nanje hângângumu ge lohimbî yengât lok kutdâ manmâ tihityenje otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunje papato 24 ya Anitâ hawangum tatmainje yuwu sâm Anitâ kiki mewanjgiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboje. Embânân hân himbim ki kândikotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerenje yu topnje katmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai yamâ gâje galemyenje pato otmâ yâhâuwat. Yakât nângâmunje hân himbim pâronj oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbî nombotnjanje gâhât topge ekmâ nângâhilihinetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâlene otmâ manmâ gai yakât matnje yingjewe sâm oat. Matnje yingjewe sâm otdâ kuk pato otmâ ahone sâm oai. Otmu gâje lohimbî kerek yengât biwiyenje ekmâ nângâm matnje yingjuiwatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerenje yuâmâ poropete nombotnjanje gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbî nombotnjanje gâhâlen biwi nângân nângânyenjanje kepeim manmâ gawi, yâkne hâmenje âlepne menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâm kiki mewanjinetâ Anitâhât opon kâmbukne himbimân tap yakât gahatnje ya hindakmâ anj sâm kinop. Hindakmâ anj sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipnje ya tetekjan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim gunjuruj sâm

gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato memu hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom memu puaiŋe nem kereŋgetbe sâm olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânunjakmâ talop yakât kundenjeâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâh hâumap yawuya. Yâhâmâ omongât emetsenŋe lanjŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpujanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâh hâliliakmu hâhiwin nângâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriŋ bâleŋe yawuya. Kunŋeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârândâŋâk lok papatonŋe jerenenŋ horarangiŋmai yawuyaŋe hârâtâhâk horarangiŋ talop. Yâhâ ŋlipŋeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeŋeŋe gâwâreyekmu pek sâh hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaŋe naom ya memu puaiŋe nembe sâh imbi yakât gotŋan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yaŋe naom miop yaŋeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otbuapgât Anitâŋe emelâk sâh kalop. Otmu puaiŋe nembe sâh otmu sâp yan Anitâŋe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yaŋeâmâ kŋŋitŋahât otmâ sururuk sâh ari lok ki manmaiŋgen Anitâŋe yakât kawe mem henŋenŋuwanŋim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâŋe tihitŋe otmâ yâhâmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yaŋe lok ki manmaiŋgen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan aŋelo patoyeŋe, kutŋe Mikae sâh, yâkŋe aŋelolipŋe meyekmu puaiŋa yakât komolipŋe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekŋetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaiŋa kunsain yakât kutŋe yamâ Hakenŋan Sâmap, otmu kutŋe âlâmâ Satan, yaŋe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotŋe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yaŋe yuwu sâŋetâ nângâwan. “Satanŋe Anitâhât senŋan kinmâ haonŋmâ ârândâŋ nen Anitâhât komolipŋe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâh gamap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nanŋe sârerenenekhâgât hâŋgâŋgumu gem nengât sâh muop ya mumunambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe sâmu yakât aŋelolipŋeŋe Satangât komolipŋe watyekŋetâ giai. Otmu Lama Nanŋe yâkâlen torokatmunŋe mâmâŋe otningimu Satan otmu yakât hoŋ bawa me mitihât kasa takanŋetâ lohotŋe ki otmâ manbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanŋe yakât tem lâuwangŋim mepaewin. Mepaemunŋe yakât matŋe kasalipŋeŋe taka nongonŋetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenŋe wâtŋe pato tatbanŋimapŋe nen mem henŋenŋunenekbuapgât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanŋe ya mumunambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe Satangât hoŋ bawa ya mem ge katyekbin. Topŋe yawuhât otmâ himbimân gâtŋe yeŋe heronŋe otbanŋim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe Satan mem ge katbuap yakât Satanŋe nângâm kuk pato otmâ yakât matŋe sâh hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâh olop. Yawu gârâmâ yakât nângâm tepnenŋe dondâ bâleap.” Yawu sâŋetâ nângâwan.

¹³ Yakât otmâ puaiŋe yuwu nângâop. “Bâe, hânân gian yukât matŋeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanŋan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâŋe sâmu tiwa penŋamŋe yaŋe imbi ya âlihithbangiwi. Âlihithbangiŋetâ yahatmâ pâp pâp sâh lok ki manmaiŋgen Anitâŋe kawe henŋenŋuwanŋiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaiŋa kuriŋ bâleŋe yaŋe imbi ya hilipguwe sâh lauŋe aŋmu yapâ uwurup pato gam kionŋop. ¹⁶ To yaŋe gam kionŋmâ imbi ya nem kereŋgetbe sâh olop. Yawu olop yamâ imbi yaŋe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenŋe 42 pesuk sâekgât Anitâŋe sâmu punŋe âlâŋe bâok sâh to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeŋe kinop. ¹⁷ Hâmeŋe kinmuâmâ puaiŋe ekmâ kuk bâleŋe olop. Kuk bâleŋe otmâ imbi yakât komolipŋeŋe Yesuhât den pat âleŋe ya nângâm mem biwiyeŋan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiŋa yaŋe kuk bâleŋe otyiŋim itit kiom tuhuyekbe sâh ariop. ¹⁸ Ari saru sâtŋan kinop.

13

Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ kunŋe nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtŋan kinmâ halahumu soŋgo âlâ, sâtŋe kârikŋe, yaŋe saruâmbâ gamu ekban. Soŋgo sâtŋe kârikŋe yamâ ŋlipŋe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horarangiŋmai ya ŋlipŋan konok konok horarakmâ talop. Kunŋe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yakât kawenŋan kinbe sâh yan ikŋe kutŋe konok konok kulemguakmu talop. ² Yâhâ orotmemeŋe yamâ yinsiwet kârikŋe yawuya. Yâhâ kâiŋe bânŋe yamâ tiwa

yawuya. Sâtneâmâ puaiâ sâtne yawuya. Yâhâ puaiâ ya emelâk ekban yakât wâtñan kinmâ tem lâuwangio. ³ Yâhâ songo yamâ emelâk kasanane kunje nombolan yâhâp yakât hohetyenjan gâtne konok kuop. Kumu hepne pato ga kionmu wip sâmbenye yanjak sâwâewangio. Sâwâewangimu lohimbî hânñan kulemñan manbîne ya ekñetâ sâtne olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nângâñetâ yahalop. ⁴ Nângâñetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, songo kârikne bâlene âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu gârâmâ lok girawu yanje mem ge katbuap?” Yawu sâmbenye songo yakât nângâñetâ yahalop. Yawu gârâmâ songo ya konok ki mepaewi. Songo yakât ambonje puaiâ yanje mâmâñe otbangio yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nângâyitñinetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâñe ya ki ekmâ sâyitgiopgât songo yanje Anitâhât nângâmu gemu mem ge katbe sâmbenye yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtne biatmu mem ge katsan.” Yawu sâmbenye ikñahât nângâmu yahalop. Yawu otmâ kârikne otmâ manmu emetsenye 42 ya pesuk sâop. ⁶ Yâhâ songo sâtne yanje Anitâ mem ge katbe sâmbenye yakât sâmbenye bâlêwangio. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâmbenye bâlêyîngim manop. ⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimbî ya kuk otyîngim kerehâk mem lohotne tuhuyekmâ mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ lohimbî hânñan kulemñan manbi ya yengât kunje manop. ⁸ Yakât otmâ lohimbî nombotne Anitâhât pat ki otbi yamâ songo yakât nângâñetâ yahalop. Yâhâ lohimbî nombotne Anitâhâlen torokatmâ manbi yanjeâmâ songo ya ki mepaewi ya yengât topyene yuwu. Emelâk embânñan Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop sâp yanâk lohimbî yanje biwiyene Lama Nanñe kuñetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâñe nângâop. Yâk yengât nângâm kutyene pepaen kulemgum Lama Nanñe wanmu mem manman kârikne yakât pat kuyîngio. Yawu. ⁹ Otmu yanje den kulemguan yu sâlikum topne nângâñetâ keterahâk.

¹⁰ Lohimbî nombotñaneâmâ hâhiwin kakñan mannomai. Ya teteyîngiwe sâmbenye otbuap yan ki misînguraknomai. Yawu otmomaiñan kasalîpyenane mem pâi emetñan katyeknomai yan sâtgun mannomai. Yâhâ nombotñeâmâ kapamne mem yongonomai. Ya teteyîngiwe sâmbenye otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya îhilâk yongonomai. Umatne ya teteyîngiwaawân yakât nângâm Yesuhâlen biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manñetâ Anitâñe meyekbuap. Otmu umatne topne topne teteyîngiwaup yan yakât nângâm ki gorâyîngiwaup.

Songo sâtne kârikne âlâne lohimbî menduhuyekmâ ikne kulem bâtyenjan otmu meteyenjan kalop.

¹¹ Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Songo sâtne kârikne âlâ ekban yanje hân tumunambâ pindilakmâ yahalop. Njilîpneâmâ lama lokñahât njilîpne ekmain yawuya. Yâhâ denne engatne yamâ bau hulin yerâmunne hâok hâok sâmap yawu. ¹² Otmu yamâ emelâk angônâk songo sâtne kârikne ekban yanje emelâk mâmâñe otbangio. Mâmâñe otbangio yakât lohimbî yanje nângâñetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manñetgât sâmbenye ekyongop. ¹³ Otmu Anitâñe mâtâp manñu ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândâñ kulem topne topne meminiop. Yawu otmâ lohimbî senyenjan kinmâ sâmbenye kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân pundun sâmbenye ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbî dondâ yuwu sâmbenye kâtyongop. “Yen songo kunje sâwâeop yakât umutne hâwiñetâ kundenne teteâk.” Yawu sâmbenye yîngio. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâmbenye yîngimu Anitâñe mâtâp ki manguyîngio yakât otmâ yakât tem lâum umutne ya hâwiñetâmâ mâmâñe otbangimu yahalop. Yahatmâ ikne mepaem manñetgât den sâmbenye yîngio. Den sâmbenye yîngim lohimbî topne topne, gehene me yahat yahatne, kutyene orop me kutyene bia, iri sîkum tatyîngio me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikñahât kulem towatne bâtyenjan otmu meteyenjan kalop. Yawu katyîngimu yapâ gâtñane yâknjak sot me senne âlâlâ ya ari puluhunomaihât dop ya teteyîngio. Yawu otyîngimu yakât nângâñetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbî nombotñane yakât ki nângâñetâ yahalop yakât otmâmâ matne yîngimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yanje den kulemguan yu sâlikum nângâñetâ keterahâk. Yâhâ songo sâtne kârikne ya tetewuap yamâ dopneâmâ 666, dop yanjeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbî kîngîñe orowâkne Lama Nanñe otmu Âwâñe yetgât nângâñetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmbenye kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Punnje pato âlâ, kutne Sion sâmbenye, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanñe yanje yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbî dopyene 144,000 Anitâñe meyekmâ himbingât pat kuyîngio yâkneâmâ yakât senñan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyene, Lama Nanñe otmu Âwâñe, yâk yetgât kutyene yamâ yanje meteyenjan kulemguakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munñe yuwu tetemu nângâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munñe pilâmap yakât dop, me himbim gunguruñ sâmbenye nângâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâñe menduhuakmâ wangam kunñetâ nângâmain yawuya, yanje hanâmbâ gemu nângâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbî 144,000 yanje songo papato îmbât otmu lok kunje 24 yanje Anitâhât dâtâññan kinbi yâk hawamyongom

kinmã Anitã mepaem kiki mewangiwi. Kiki mewangiwetã nãngãwan. Otmu lohimbî yu yan yuñeãmã hãnãn yuãn ihilãk mahilãk ki manbî. Yãkñe uwawapñe bia manbî. Otmu den perãkñe me den guruk ki sãm manminiwi. Lohimbî yawuyañe Lama Nanñahãlen biwiyenãñe kepeim manmã yãkãt tem lãum manminiwiñe Anitã yet Lama Nanñe yetgãt pat manbî. Yawu otmã yãk hawamyongom kinmã Anitã mepaem kiki mewangiwetã yetkban. Kiki yãkãt topñeãmã lok ihilãk mahilãk manbî yanñe ki nãngãwi. Lohimbî Yesuhãlen torokatmã manbî yãkñak kiki yãkãt topñe nãngãm mewangiwi.

Anitãñe añelolipñe kalimbu hãngãnyongomu denñe sãm tetewi.

⁶ Kulem ãlã yuwu tetemu ekban. Anitãñe añelo ãlã hãngãngumu hanãmbã pãp pãp sãm ari lohimbî hãnñan kulemñan mansai yãk yengãlen ari yuwu sãm ekyongop. ⁷ “Yenñe biwiyenñe Yesuhãlen katmã yãkãt tem lãum manmã embãñãn angoãnãk Anitãñe pat kuyingiop ya menjet. Anitãñe lohimbî topyenñe ekmã den sãm hãreyingwiwe sãm oapgãt sãp pesuk sãwomap. Yãkãt otmãmã yenãmã yãkãt tem lãuwanñim yãk konok mepaenjet. Ambonenñe Anitãñe hãn himbim kãndikyotgop. Otmu ãliwahap topñe hãnãn kalop. Yãkãt yãk konok mepaem mannomai.” Yawu sãm ekyongop.

⁸ Otmu yãkãt kakñan añelo ãlã tetemu ekban. Yãkñe yuwu sãop. “Kapi ãlã, kutñe Bawilon sãm, yãkãt ambolipñane lohimbî nombotñe hãnñan kulemñan manmã ariwi ya yengãlen ariwi. Ari yenhãk orotmemeyenñe kinñon otbî ya yawuãk otñetgãt sãm kendãyinginjetã nãngãyingiwi. Yãkãt matñeãmã Anitãñe itit kiom tuhuyekñetã munomai. Yawu sãop.

⁹⁻¹¹ Otmu yãkãt kakñan añelo ãlã kalimbuwe tetem yan den kãrikñe halahum yuwu sãop. “Lohimbî nombotñane soñgo sãtñe metñe ikñe otmu yãkãt umutñe nahãn hãwiñetã golã otmã yahalop yãk yetgãt nãngãñetã yahalop. Otmu yãk yetgãt kulem yamã bãtyenñan otmu meteyenñan kulemguakmã mansai ya yengãt Anitãñe kuk pato otyingim gap. Kuk otyingimu yãkãt otmã lohimbîñe Lama Nanñe muop yãkãt añelo koko salek ya yengãt senyenñan kinñetã kãlãp patonñe seyekbuap. Seyekmu sãtgum manmã yãhãnomai. In yawu ki pesuk sãyingiwiuap. Sãp kãlep seyekmã yãhãwuap.” Yawu sãop.

¹² Yãhã yenãmã biwi nãngãn nãngãnyenñe Yesuhãlen katmã Anitãhãt den lãuwi yamã ya yawuãk torokatmã mannomai. Otmu biwiyenñe yãkãt galemñe oranñim mannomai.

¹³ Yesuñe Anitãhãt gotñan kinopñe yuwu sãm eknohop. “Yoane. Gã den yuwu sãmune kulemgu. Lohimbî biwiyenñe nãhãlen kepeim mansai yãk yengãt kasalipyenñane nãngãñetã bãlemu yongom mem ãlãlã tuhuyekñetã munomai. Yamã sãp ãlãen yãkñe manman kãrikñe memãmã manman sãnduhãn manmã yãhãnomai.” Yawu sãop. Yawu sãm Anitãhãt Wãtgãt mãmãñahãt Heakñe yuwu sãm ekuop. “Bulãñanãk yat. Yãhãmã Anitã honñ bawanñim hãhiwin kakñan manmã yãhãnomai. Yawu gãrãmã hãmbãi Anitãñe nãngãmũ munomai yanãmã bulãñe yingiuap.” Yawu sãop.

Himbimãmbã gem lohimbî mem hãwuryehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sãmũ ãlã yuwu tetemu ekban. Anitãñe Yesu hãngãngumu ãwurem gewuap yãkãt yuwu tetemu ekban. Yesuñe kaperam ãlã goliñe tuhu tuhunñe ya karakmã, iri goleakmã, ãom kela bãtñanãk tatmũ elem kulewonñon kakñambã giop. ¹⁵ Otmu añelo ãlãñeãmã Anitã yãkãlãmbã gemu ekban. Otmu yanñeãmã añelo ãlã elem kulewonñon yãkãt kakñan talop ya yuwu sãm ekuop. “Bãin, bonñe memehãt sãp yu tãlãhuap. Yãkãt otmã ãom kela yanñe nak kehethñe mem hãwurum mãnuñdã pik sãek.” Yawu sãm ekuop. ¹⁶ Ekumu ãom kela yanñe mem mãnuñmũ pik sãop.

¹⁷ Yawu sãmũ yanãk añelo ãlã Anitãhãt opon kãmbukñambã pilãm giop. Yãkñe tetewetñe sãtñe welãk welãk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yãkãt kakñanãmã añelo ãlã alataen kãlãp um katminiop ya pilãm giop. Yanñeãmã den kãrikñe sãm añelo tetewet mem manop ya yuwu sãm ekuop. “Hãnãn wain kehethñe emelãk purup pato kinsap. Yawu gãrãmã gãñe tetewet miakmã ge hãrem bonñe me. Ya mem mendãrerã tonñe giãk.” Yawu sãop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu sãmũ tetewet miakmã ge bonñe ya hãrem mem mendãremũ tonñe yanñe gem hep olop. Hep otmã wanã ãlã kapi yãkãt betñan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmã lak sãm moseleakmã hãnãn ge pik sãm denñan pato olop. Yãhã denñan yãkãt kãlepñeãmã 300 kilomita yawuya olop. Otmu yãkãt tumunñeãmã lok kinmũ nekamñan otbuapñat dop olop. Yãkãt dopñeãk lohimbîñe kunyene kãrikñe otmu orotmeme bãlenñe otmã manmã gai yãkãt matñe menjetgãt Anitãñe pilãyekmu genomai.

15

Añelolipñe nombolãn yãhãp yanñeãmã bumbum ãlãlã ikñiãk ikñiãk mewi.

¹ Otmu yãkãt kakñan kulem ãlã yuwu tetemu ekban. Anitãhãt opon kãmbukñe himbimãn tap yãkãt kãlehen añelo nombolãn yãhãp yanñe kinñetã yekmune sãtñe olop. Yawu otmã añelo yanñeãmã bumbum nombolãn yãhãp ikñiãk ikñiãk mewi. Yãhã bumbum yamã Anitãñe matñe bãinñe yingimũ menjetã bialãkgãt. ² Ya mem kinñetã yan saruwãn yawuya pato ekban

yamá omonjânak hewam sikopne kumu siliñ siliñ sâmu topne kuririn sâmap yawuya olop. Yâh saru ginñan Anitâhât lohimbî yañe iliwetmâ songo sâtne metne ya, otmu yakât umutne nahân hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu songo sâtne kârikne loggât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yañe saru ginñan kinmâ buñam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseñe Anitâhât tem lâum manop yâkât herone nângâm buñam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanñahât nângâñetâ yahatmu buñam yuwu sâmu tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenne. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi memat yamá mendâ âlepne nandoroñe otmâp. Orotmemehe ekmunne ae señ señ, yae yongâe otmâp. Gâñe lohimbî topne topne yengât kunyene otmâ tatmâ gaonjak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân tainne, me nen hânân tainne gâ konok mepaehekmâin. Otmu kut patne sâmu hañ tuhmunne ârândâñ merândâñ otmâ imap. Gâ konok uwawapne bia, âilongo longo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbî hânñan kulemñan manmâ arain nengât tihitnenne otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yakât kakñan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukne himbimân tap yakât gahatne ya hindakmâ an sâmu kinop. ⁶ Anj sâmu kinmuâmâ Anitâhât welâmne ya hawamgum sângum kâlep hikunetâ ge hârândâñak kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan songo papato imbât mumuhât dop bia hâlâñakmâ tatñetâ yekban. Yâhâ gotyenan anjelo nombolân yâhâp kinbiñe sângumyene kaok bolan bolan mânujakbi. Otmu dihinyenan kâiput goliñe tuhum âmbâkunetâ giop. ⁷ Otmu lohimbî orotmemeñe kinop otmâ manminiwiñe matne mem hâhiwin kakñan manñetgât songo pato âlâñe anjelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewî. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topne topne âlâku ikñiak ikñiak yañe pik sâmu iop. Yakât Anitâ manman ambonañe matne sâmu yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinñetâ yan Anitâ lanñine ambonne ikne wâtne pato tathañgimapne kuk bâleñe olop. Yawu otmu opon kâmbukñahât kâlehen utun bâleñe sahañop. Utun sahakmâ mangumu opon kâmbukñahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu anjelo nombolân yâhâp yañe kumâmâ bumbum bâleñe moseñetâ ge lohimbî bâleñe yengâlen teteop. Otmu yakât kakñanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moseñetâ ge lok bâleñe yengâlen umatne topne topne teteop.

¹ Anitâñe anjelopne nombolân yâhâp ya yuwu sâmu ekyongop. “Yen gemâmâ matne yingiwom yakât bumbum teteyingâkgât moseñetâ giâk.” Yawu sâmu hângânyongomu gewî. ² Anjoân hânân moselemu giop yakât topneâmâ yuwu. Lohimbî nombotñane songo kârikne yakât kulem towatne meteyenan tuhuangim nahân umutne hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya mepaewî. Komot yañeâmâ bitâp me use kârikne ya teteyingâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anjelo yâhâpñaneâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamá lok hiliwahonetâ hepyenane gam gara gara otmâ korokne pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruñe hep gara gara olop yakât kâlehen senne âlâlâ tatbi yamá kerek mum metewî.

⁴ Yâhâ anjelo kalimbuñane kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamá aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmu ekuop. “O Kutdâne, gâ embâñâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbî bâleñe kunyene kârikne otmâ gâhât hâkâñ otmâ orotmeme bâleñe otmâ manminiwi ya kerekne matne mem mum metenjetgât hângânohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulâñe teteap ya nângâmune ârândâñ oap. Yâhâ poropetelipge nombotne yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwî. Muñetâ yan hepyene hânân giop yakât matne gâñe hep bâleñe yu yingirâ neñetâ dopñan oap. Ya nângâmune ârândâñ oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâmu ekuñetâ nângâwan. “Bulâñanâk Anitâ Kutdânenne gâ wâtge kârikne tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matne yingirâ miái ya ekmunne dopñanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ anjelo imbâtñane kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâñe sâmu sikip yamá pilâm irik irik sâmu kâlâñe sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop. ⁹ Otmu kâlâp pato yañe punduz sâmu lohimbî ya dondâhâlâk seyhoh. Sem bâleyekmu nângâm nângâm iliwetmâ Anitâ bumbum ambonne yakât awat pilâwanñiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiñenane ki kepewi.

¹⁰ Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu songo sâtne metne yâkât kawenjan giop. Gemu omon pato kum kepeim imu benne lohimbî yâkâlen torokatbiñe hâhiwin pato nângâm nimbilamyene pânjan ihim hâreakbi. ¹¹ Yawu otmâ kunyene kârikne otmâ Anitâ himbim ambonñahât awat pilâwanñim orotmemeñe bâleñe ya witgum otmâ manbi.

¹² Yâhâ anjelo nombolân konokñane kondone mem to âlâ, kutne Euparata sâmu, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kitiñ sâop. Sañ kitiñ sâmu yan lok

kunje nombotnje emetsenje gahanembâ takanomai ya yengât mâtâp meyinggiop. ¹³ To ya san sâmu yan puai yakât lauñambâ weke bâleñe yamâ kesunj pâlamñe yawuyu gemu ekban. Âlâmâ nakje mem umutnje hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât lauñambâ kionjmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkñe sâm kâityongop yakât lauñambâ gemu ekban. ¹⁴ Otmu weke bâleñe dondâ yañeâmâ kulem topñe topñe ya mewi, yañeâmâ lok kutdâ bâleñe yâk yengâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâñe otyingñetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵ Yâhâ den âlâ Yesunje yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pâràk sân sânak takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâyeñe ya mem dunñan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlamñe ki inomai. Yenâmâ biwi nângân nângânyene galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anjolaknomai. Yawu otmâ heronje otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâleñe yañeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâñe otyingñetâ kapi âlâ, kutñe Amaheron sâm, yan menduhuakbi.

¹⁷ Yâhâ anjelo nombolân yâhâpñeâmâ kondonje ya hanñan moselemu gemu yanâk Anitâñe yuwu sâmu nângâwan. “Bâinj, pesuk yap.” ¹⁸ Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim gunjurun sâop. Himbim gunjurun sâmu yanâk mososonj pato miop. Mososonj nombotnje memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹ Otmu kapi pato, kutñe Bawilon sâm, yan orotmeme bâleñe dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâñe nângâmu bâlemu matñe menjetgât sâmu mososonj pato memu Bawilon kapi ya hionjakmâ komot kalimbu otni. Otmu ya hâlâñmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyenjanak kinop. ²⁰ Otmu saru tânâmñan mâtuñja pato tipinje tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumñe gimbâñe ya hâlâñmâ talop ya gurâ bâok sâm gulip otmâ meteop. ²¹ Yawu otmu kât kârikñe kândâk kândâk giop. Yañe gemâmâ lohimbi nombotnje kât yañe kum tâtuk meyhoph. Yâhâ nombotnje âlâmâ kunyenje kârikñe otmâ Anitâhât awat pilâm sâm bâlewanjiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topñe

¹ Anjelo nombolân yâhâp yañe kondoyenje mem manbi ya yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâm eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâñe konok topñambâek nângâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkñe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ yiwerenje tosanjahât matñe Anitâñe wanjmu hâhiwiñan pato nângâm yâhâwuapgât dop oap. ² Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topñeâmâ yuwu sâmune nângâ. Lok papato sesengâlâkñe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senje âlâlâ anji gunji otni. Otmu orotmemeñe bâleñe otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu otni yakât otmâ yañe biwiyenje mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topñe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâm dâinekmâ pumñe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutñe Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yañe songo sâtñe metñe yakât kakñan yâhâmu yañe sokom talop. Songo yamâ kuriñ. Otmu yakât njilñe yamâ bôt nombot nombot hârok. Yâhâ kutñe yamâ nângâm nombolân yâhâp. Yañe Anitâhât kawenjan kinbe sâm ikñe kutñe konok konok kulemgumâ talop.

⁴ Otmu imbi yañeâmâ sângum kuriñ hârândâñâk mânunjahop. Mânunjakmâ karanj karanj hahitñeñe tuhunjetâ âilongonj nandoronje olop ya pilahop. Otmu kâiput golinjâk tuhu tuhuñe ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ golinjâk tuhum miop. Bâhârâ memmu yanâmâ orotmemeñe kiñonj topñe topñe ya ikñe manmanñahât bonje yañe yan pik njâtâk njâtâk sâm iop. ⁵ Yâhâ metenjanâmâ ikñe kutñe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipñeñe orotmeme kiñonj otmâ gawi. Yâhâ imbilipñeñe yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeñe yamâ nâ.” Ikñe kutñe metenjan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kutñe ya lok âlâñe ekmâ nângâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yañeâmâ emelâk lohimbi nombotñe biwiyenje Anitâhâlen katmâ Yesuhât nângâñetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonjetâ muwi. Yongonjetâ muñetâ yan imbi yañeâmâ yekmu âlepñe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtñe otmu pâràk pilâwan.

⁷ Otmu anjeloñe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nângârâ ki orotñe oap? Imbi yuâmâ songo sâtñe metñe yañe sokomap. Yâk yetgât topyetñe yuwu sâmune nângâ. ⁸ Songo sâtñe eksat yukât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpuman kionjâk gulip olop. Yapâ gâtñeñe hâmbâi yâhâpñe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotñeñe Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutñeñe yamâ emelâk Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikñahât pepaen Yesunje ki kulemgum kalop. Lohimbi yañe songo sâtñe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yañe yâhâpñe yiwerenje teteap.” Yawu sâm nângâñetâ âilongonj lonjo otuap.

⁹ Otmu anjeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâŋe tetewuap yakât topŋe ekmâ nâŋgânômai. Kunŋe nombolân yâhâp yamâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumŋe nombolân yâhâp yakât tânâmŋan talop ya. Yâhâ pumŋe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaŋe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokŋe sâp yiwerenŋe yu galemŋeŋe otmâ mansap. Yâhâ bâiŋe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemŋeŋe otbe mâne Anitâŋe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ sonŋo sâtŋe yamâ anŋoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenŋeâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenŋe otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topŋe yawu.”

¹² “Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bât nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkŋe yiwerenŋe ki mansai, hâmbâi tetenômai. Tetem manŋetâ sonŋo sâtŋe yaŋe mâmâŋe otyiŋgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânômai. Yâkŋe galemŋeŋe otmu sâp tâlâwâk mannômai yakât kakŋan mum biatnômai. ¹³ Yâhâ mannômaiân nâŋgân nâŋgânŋeŋe hikuakmâ sonŋo sâtŋe yamâ yâkât wâtŋan kinmâ yâhânômai. ¹⁴ Yâkât wâtŋan kinmâ yan Lama Nanŋe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oranŋim mannômai. Yamâ Lama Nanŋaŋe mumunŋambâ yahatmu âwânŋaŋe sâmu wâtŋe pato nandoroŋe tetewanŋop. Yawu otmâ lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât kunyeŋe otmu lok kutdâ ya yengât kunyeŋe pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipŋe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbî yaŋe biwiyeŋe yâkâlen katmâ manŋetâ yakât Anitâŋe ikŋe pat kuyiŋgiop yâhâmâ yâkŋe lok kutdâŋe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyeŋe yongom pesuk pilâyeknômai. Yawu.”

¹⁵ Otmu anjeloŋe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâŋmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopŋeâmâ yuwu. Lohimbî komotŋe komotŋe hânŋan kulemŋan manmâ den topŋe topŋe sâmai ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ŋilipŋe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkŋe sonŋo sâtŋe metŋe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbanŋinômai. Kasa otbanŋim imbi yakât lembân tâkŋe ya mem holaŋbanŋinômai. Mem holaŋbanŋinŋetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhuŋetâmâ kâwurumŋanŋak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋeŋan ya katmâ mem hewewenŋe tuhuyekmu sonŋo sâtŋe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnômai. Anitâŋe sâop yakât bonŋeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyenŋeâmâ lok kunŋe hânŋan kulemŋan tatmâ arai yâk yengât kunyeŋe otmâ tatmap.

18

Anitâŋe sâmu Bawilon kapi kâwurumŋanŋak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakŋan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtŋe pato tatbanŋiop. Otmu gem yan yâkât lanŋinŋe pato yaŋe hânân pilâmu lanŋ lanŋ sâop. ² Yâkŋe kârikŋe halahum yuwu sâop. “Kapi kutŋe Bawilon yamâ emelâk kâwurumŋanŋak kinsap. Yiwerenŋeâmâ weke bâleŋe dondâ mansai. Otmu nâi bâleŋe ki nenenŋe, sopŋan hepdâek, sâmai dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbî kinŋitŋe orowâkŋe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kinŋon otmâ gam biwi hâlîm otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâŋe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleŋe ya otbi. Lohimbî nombotŋaŋe yâku anŋi gungŋi otne sââmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senŋe âlâlâ otmu bâleŋe topŋe topŋe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâŋe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuŋe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâŋgânŋet. Bawilon kapi ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe me kinŋon ya otmâ manmâ gamai yakât matŋe yinŋimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleŋe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manŋet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm anjeloŋipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipŋaŋe orotmeme bâleŋe otbi yakât topŋe Anitâŋe kerek nangap. Yakât otmâmâ matŋe yu yinŋiap. Kapi yu ambolipŋe yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. Otmu kasalipyeŋe mem bâleyekbi. Yakât matŋe yâku yakât dopŋanâk mem purik pilâm yinŋinômai. Emelâk kapi ambolipŋaŋe menduhuakmâ orotmeme bâleŋe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikŋe otmâ matŋe kâpekyinŋinômai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipŋaŋe hop sambe kakŋan manmâ yenâhâlâk nâŋgânŋetâ yahatmu hâmeyeŋe bitminiwi. Yakât yengu matŋe tâŋ tâŋâk purik pilâm yinŋinômai. Yawu otnômai yakât kakŋanâmâ yâkŋe dondâ isem buiakmâ mannômai. Yâhâ yiwerenŋeâmâ ambolipŋaŋe biwiyeŋaŋe yuwu nanŋai. “Bâe, nenâmâ yiwerenŋe hop sambe kakŋan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom

mansain. Yâhâ imbi nombotŋaŋe kambut manmâ tep bâle nâŋgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatŋe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânôm. Tep bâle nâŋgâm ki isem buiaknom.” Yawu nanjai. ⁸ Yakât otmâ sâmunepârâk sân sânak umatŋe bâleŋe topŋe topŋe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topŋe topŋe ya teteyiŋgimu hâhiwin pato nâŋgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manŋetâ yan kasalipyenŋe taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyenŋe uŋetâ sewuap. Yakât umatŋe ya yinŋiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyenŋe taka kapiyenŋe uŋetâ siowân yanâmâ lok kutdâŋe anŋoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleŋe Bawilon kapi ambolipŋe ya orop otmâ gawi yanŋeâmâ kâleŋŋan kinmâ kapi patoen ekŋetâ kâlâp sem utun duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyenŋe ahoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kingityenjahât otmâ kâleŋŋan kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenŋeâmâ pârâk sân sânak kasalipyenŋe taka matŋe yinŋiai. ¹¹ Yâhâ anŋoânâmâ yâk orop senŋe âlâlâ anŋi gunŋi otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenŋeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâm tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Anŋoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwiŋan hop sambe pato iminiop. Ehekŋe ki ehekŋe, nâŋgân nâŋganŋe ki nâŋgân nâŋganŋe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manŋetâ wuân me wuân âlâhât pân guin âlâ bia, senŋe âlâlâ topŋe topŋe ya kerehâk tatyinŋiop. Otmu kapi kârikŋe bâleŋe. Kasalipyenŋe mem ge katyekŋetâ yâk yengât amutgen manmâ hoŋ bayinŋim gawi. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ kerek biatyinŋiap.

¹⁴ Bâe, senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem hop sambe kakŋan manminiwi. Yâhâ nep topŋe topŋe torokatmâ tuhuwi yiwerenŋe ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Otmu senŋe âlâlâ yu me ya ekŋâlem anŋi gunŋi otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititiŋ yap. Otmu yukât kakŋan yâhâpŋe âlâ torokatmâ tetewuapgât dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotŋe kapi kâleŋŋehembâ taka yan âi topŋe topŋe tuhum hâmerŋe papato meminiwi yanŋeâmâ “Kâlâp yuŋe punduŋ sâm senenekmap,” sâm yakât kâleŋŋehen kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipŋe, me buku nombotŋe kâleŋŋehembâ takawi yanâmâ hâk katipŋe kulem topŋe topŋe yawuya manuŋakmâ manminiwi. Otmu kâiput topŋe topŋe ya goliŋak tuhum âmbâkuakbi ya ekŋâlem yawuya mem bam gam otbi. ¹⁷ Yawu otminiwi yakât matŋeâmâ yiwerenŋe yu meŋetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanŋa ambolipŋe, me nep loklipyenŋe wanŋaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotŋaŋe hiŋinângen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkŋe kâleŋŋan kinmâ senyenŋak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senŋe âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatŋe sem yawu tuhuap. Bâleŋe dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹ Yawu sâŋetâ biwiyenŋe orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nâŋgâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nâŋgâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endaŋe âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititiŋ yap. Yamâ nen wanŋa ambolipŋe âlâengembâ tohom kapi yanâk anŋi gunŋi otmâ yapâ tewetsenŋe pato dâim hop sambe kakŋan manne sâm gain. Ya yiwerenŋe kâlâpŋe mem hote alikŋe tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenŋe yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâm isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyinŋiop yakât anŋelo yanŋe yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotŋe manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipŋaŋe kasa otyinŋim mem gem katyekbi. Mem ge katyekŋetâ yakât matŋe yu Anitâŋe yinŋiap yakât yen heronŋe kakŋan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu anŋelo wâtŋe kârikŋe tatbanŋiopŋe kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumuŋan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâŋe pilâmune giap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe kapi pato Bawilon yukât ambolipŋe ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyenŋe kum huhumu gulip oai. Gulip otŋetâ kâwurumyenŋak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anŋi gunŋi otmâ manbi. Otmu kepgât senŋe âlâlâ topŋe topŋe mem ekŋâlem kinmâ oŋ giriŋ kakŋan manbi. Hop sambe kakŋan manbi. Âli hawat topŋe topŋe ya meŋetâ lohimi dondâŋe ya ekmâ yu bonŋe mon sâm yan nâŋgâm tâpikgom manmâ gawi. Yakât otmâ lohimi hânŋan kulemŋan tatmâ ariwiŋe yâk yengâlen torokatmâ biwiyenŋe hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyinŋimu âlâlâhât ki pânimâ manbi. Otmu heronŋe otmâ buŋam me kep topŋe topŋe tuhum enŋat nombotŋe watmâ yakât yehâhât sâm mepaeakmâ manbi. Otmu yehâhât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyenŋe mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipŋe nombotŋaŋe yâkât den sâm tetem ekyongowi. Den sâm ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu yongonŋetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât matŋeâmâ yâku yu teteyinŋiap. Sâp yiwerenŋe yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topŋe topŋe mem

yenjahât nânghâjetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititiŋ yap. Kapi yu yâhâpne mem miwirikuŋetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Anelone kât pilâmu saru tumuŋe kâlehen giop yaŋe yakât topŋe sâm teteap.

19

Anitâŋe matŋe yinŋgiop yakât otmâ ikŋe lohimbine mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan den âlâ yuwu nânghâwan. “Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu yâk yetgât gotyetrŋan kinmâ Anitâ herone otbaŋŋim yuwu sâm mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepŋe nandorone otmâp. Tihitnenŋe otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânôm. Yâhâ imbi kondarâ yâkŋe orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâm kendâyinŋim gaop. Yakât matŋe gâŋe yu waŋdâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotŋe gâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyinŋim yongomu muwi. Yakât gâŋe matŋe yu waŋmu mem pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâŋe kapi pato yu ambolipŋe matŋe yinŋimu kâwurumŋaŋak kinsap. Yukât kakŋan yâhâpŋe miwirikum torokatmâ mannomaiahât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ herone otgihiaiŋ.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunŋe 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepŋe dondâ nenŋe Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nânghâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawangim launŋe lâum yâkâlen biwi nânghân nânghânyenŋe kepeim mansai. Yen lok topŋe topŋe, lok geheŋe me kutyeŋe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem manŋet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nânghâwan. Himbimân gâtŋe dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenŋetâ munyeŋe nânghâwan. Munyeŋeâmâ himbim guŋguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munŋe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunneneŋe pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenŋe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ herone otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbi nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyinŋiop. Pat kuyinŋiop ya Lama Nanŋaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heron maroŋ otmâ manmâ yâhânomai. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolaj bolaj mânuŋajmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânuŋajmâ kinsai yamâ manman uwawaŋŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sâŋetâ anelone yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgu. “Lama Nanŋaŋe yiwerenje lohimbilipŋe pat kuyinŋiop yâk orop meyekmâ bāt kuanŋim heron maroŋ otmâ yâhânomai yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋaŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbine yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu herone kakŋan manne sâm oai yakât sâm ekyonŋorâ tep âlep nânghâŋet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Den yawu sâm eknohomu nâŋe anelohât gotŋan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hoŋ bawa, Anitâhât launŋe lâum hoŋ bawangimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawangiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem hoŋ hoŋ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nânghâm mepaeyelekmâ yâhânôm.” Yawu sâm eknohop.

Soŋgo sâŋe metŋe bukuŋât pilâyeleŋetâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâroŋ sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâm waŋop ya biwiŋaŋe kepeim galemguŋ hengengumap. Yâhâ lok yengât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbi den âian katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândâŋ merândâŋ otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. ¹² Yâkât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋŋinŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk nanŋangimâp. Lok âlâŋe ki nânghâwanŋimâp. ¹³ Yâhâmâ sâŋgum kaok kâlêp mânuŋahop yaŋe ge hârândâŋ sâm kinop yamâ heŋŋak pato. Yakât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbi bâleŋaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launŋambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbi sambe galemŋongom hâhiwin yinŋimu umutyenŋe arimu kiŋgityenŋahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋgum kaok yan otmu ârânŋan yuwu kulemguŋetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yengât

kunyenje. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyenje pato mansap.” Yawu kulemgunjetâ talop. Otmu yâkne sâmu himbingât kapam lok dondâne yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipne kaok bolan bolan ya mânunakmâ beâsi kaok kaknan tatmâ hawamgum Kutdâneje orowâk lok bâleneje yongone sâmu tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohorjetâmâ anjelo âlâ tetemu ekban yañeâmâ sikop senjan kinop. Sikop senjan kinmâ kâe kâe nombotnane pâp pâp sâmu hanjan gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâne sâp pato kalop ya tetewe sâmu oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuaknet. ¹⁸ Yâhâ lok bâleneje komotne komotne beâsi kaknan tatmâ taka ahone sâmu oai. Ahom yan himbingât kapam lokne yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyeknetâmâ yeje taka nem meteyeknomai.” Yawu sâmu ekyongop.

¹⁹ Yâhâ songo sâtne metne otmu lok kutdâ manbi yâkne kapam ku ku loklipyene ya hârueknetâ kerehâk yongone sâmu menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kaknan talop, kutne “Anitâhât Kâi Toka,” yâkne ikne kapam lok hârueknetâ orowâk menduhuakmâ yongone sâmu otbi. ²⁰ Yâhâ songo sâtne metne yañe ikne hoj bawu ya angoân mâmâne otbanjimu yâkne kulem topne topne mem lohimbî kâityongop. Kâityongom ikñahât kulem towatne bâtyenjan otmu meteyenjan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbî kinjigne orowâkne yâk yetgâlen torokatmâ songo sâtñahât umutne hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbingât kapam lok yañe yâhâp yâhâp ya pilâyeleknetâ hem topnehen yaken gemutâ kâlâpne seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kaknan talop yâkât lauñambâ tewet kâlep, sâtne nombot nombot nelan nelan yañe mem kasalipne hâreyekmu mum metewi. Mum metenjetâ kâe kâene taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk anjelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Anjelo yañe gem puai, yakât kutne âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâmu tâk kârikne mem giop. Tâk kârikne miakmâek hem nâpumângen kionjop. ²⁻³ Kionjâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiñan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holañmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiñan lohimbî kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotnan lohimbî dondâne menduhuakmâ kinjetâ yekban. Yâkneâmâ lohimbî meyekmâ den âiân katyekmâ sâmu hâreyinginetgât Anitâne âi ya sâmu yingio. Komot ya yengât topneâmâ yuwu. Yâkne angoân Anitâhât den ya tãñ tãñâk lâmu manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleneje songo sâtne metne otmu ikne umutne hâwim katbi ya yetgât ki nãngâyitgim mepaeyelekbi. Me yakât kulem towatne ya meteyenjan me bâtyenjan ki katjetâ talop. Yawu otmâ betyitgim manjetâ yakât yâk yetgât hoj bawalipyetnane kasa otyingim engatyeñe hâreñetâ muwi. Otmu yâkne angoân mumunambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yakât komot galemiongom tepyene herone otmu manjetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yañeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hoj bayitgim mepaeyelek mâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yakât komot galemiongom manbi. Otmu yakât kaknan himbimân manman kârikñahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpunjan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbî nombotne âlâne mumunambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanne yâhâpne tetem lohimbî kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kaknan anjelo âlâne hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionjâ ge Satan mem holañop. ⁸ Mem holañmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbî nombotne hânjan kulemnan manmâ Yesuhât hâkâñ otbi ya kâityongomu lohotne otjetâ ya dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutne Goho sâmu, âlâmâ kutne Mahoho sâmu, yâk kerekne Yesuhât hâkâñ otmâ manbi. Yâkne menduhuaknetâ dopyene saru ginjan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonogât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yañe menduhuakmâ taka Anitâne ikne lohimbî wawaeyehop ya kerek hiliyongone sâmu hawamyongowi. Hawamyongom kinjetâ Anitâne sâmu yan himbimâmbâ kâlâp pundun sâmu ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpne sem meteyekmu pesuk sâmu Anitâne amboyeñe Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu songo sâtne metne otmu hoj bawane mâmâne otbanjimu den perâkne sâmu kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpne seyekmu hâhiwin pato nãngâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâmyingiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondânan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâne lohimbî kerekne otbi mewî yakât den sâmu hâreyingio.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne kaknan tatat kaok bolan bolan yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbî in muñetâ kurihiyekbi, me sarune neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheñe me lok kutyene orop, ya kerehâk mumunambâ yahatmâ yakât gotnan kinjetâ yekban.

Kinjetâ Anitânje pepa topnje topnje ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topnje kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ Anitâ pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topnye ekmâ âlâku iknjiâk iknjiâk den âiân katyekmâ matnje yingio. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotnje hem kâlâpgât pat otbije yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkne âlâ holaņakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitânje iknje pat kuyingio. Ya yengât kutnye kulemgumu tatmap yan eamâ yâhâpne yakât kakņan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yan eamâ manman kâriknje yakât kapiân ari tatmâ heronje kakņan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitânje sâmu hân himbim anjo teteowot.

¹ Ya pesuk sâmu hân himbim hânģe ya Anitânje sâmu bialop. Otmu yâhâpne sâmu hân himbim ânje tetemu ekban. ² Otmu Anitânje kapi ânje tuhuop, kutnje “Yerusalem Anjo” sâp yanje himbimâmâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenje imbi miakne sâm otmâ menjâleakmain yakât dopņeâk kapi ambolipņe menjâleakbi. ³ Otmu anjelo âlânje yuwu sâmu nânģawan. “Kutdânenne Anitânje lohimbi orop haonmâ ârândânģ tatmâ tihitye otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nânģân nânģanyenjanje hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu manjetâ yâkne sâmu umatnje topnje topnje yâhâpne ki teteyingiwuap. Me hâhiwin nânģâm ki torokatmâ mannomai. Me ki mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpne gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimiu tep âlep nânģâm heron maron kakņan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Anitâ Kutdânennejanje yuwu sâmu nânģawan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ anjo kândikyongowoman. Den yan yu bulâņanâk. Yakât otmâ yene nânģâm biwiyenjan katmâ manjetâ biwiyenje ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nânje embânģambâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikņeâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topņeâmâ nâ. Otmu nâhât sâtģât teteopģât nâhât sâtģât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotnje nâhâlen torokatmâ ki lohotnje otbije manman kârikņahât to nene sâm otņetâmâ âlepne nâje torokatmâ hâmeņe barak yingimiu nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlânje nâhâlen biwiyenjanje kepeim mannomai ya yengât nâje nine nanne baratne bulânje sâm meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleņe yengât topnye yuwu. Bukulipyenjanje nânģâm bâleyingimaihât lohimbi nombotņe nâhât den pilâm hâkyenje ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurundunģ sâm ariwi. Yâhâ nombotņeâmâ biwi nânģân nânģanyenjanje nâhâlen kepeim ki manjetģât ihilâk tuhuyekbi. Nombotņe den perâkne sâm kâirahowi. Me den miangwi. Me den gurukne sahangwi. Yâhâ nombotnje kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyenje betyenhen kionģi. Me loklipyenje betyenhen kionģi. Yâhâ nombotņeâmâ karasuņa, me lok yengât sait, me hawat topnje topnje meminiwi. Yâhâ nombotnje âlâņeâmâ Porom Lâpio topnje topnje tuhum kânânģâņetâ kinmu yakât nânģâņetâ bulânje otmu yâkâlen biwiyenjanje kepeim manbi. Lok yawuyanje hem nâpum kâlehen geņetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kakņan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holaņakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhunomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulâņanâk.” Yawu sâop.

Kapi ânje, kutnje “Yerusalem Anjo” sâmu, ya teteop yakât topnje.

⁹ Otmu anjelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yengâlen gâtņe âlânje yuwu sâm eknohop. “Garâ Lama Nanņe yakât pat sâsâņe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtģât mâmâņahât Heakne biwine mem purik pilâmu anjelo yanje menekmu pumņe pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi ânje, kutnje Yerusalem Anjo, ya himbimâmâ gemu ekban. Kapi ya ambolipņe Lama Nanģahâlen torokatne sâm menjâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât laņinņe pato haonmâ ârândânģ sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yanje kaok tembanģ tembanģ olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yanje kâlehen talop. Otmu yakât gahatņe kâiân yâhâp tap. Yâhâ anjelo kâiân yâhâp yan eamâ gahatņe yakât âlâku kândâk kândâk galemgum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yengât kutnyeâmâ gahatņan iknjiâk iknjiâk kulemgunetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawangwi yakât gahatņe yamâ ârândânģ kalimbu kalimbu yawu katņetâ talop. Gahatņe yamâ betņehen kalimbu, otmu datâpņehen kalimbu, otmu ginņehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katņetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hoņ hoņ sâmap sâm kâtņak mem topņan kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtņe kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yengât kutnye ya iknjiâk iknjiâk kulemgum katņetâ tatmap.

¹⁵ Anjelo yanje kapam dop tuhu tuhu âlâ goliņak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi anjo yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopņeâmâ âlâhât tipine. Yakât otmâ yakât ginņe ârândânģâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topnje katmâ ewaken hanģan upu lato yâhâp yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek.

17 Yâhâ yakât dâmânneâmâ bapņan bapņan dopņe 64 mita yawu. 18 Dâmân yamâ kât âlâ, kutņe Yasipa sâm, kaok munģen munģen tuhuop. Kapi yamâ goliņak pato tuhuop ya laņinņe pato pilâm imap. 19 Yâhâ dâmân yakât topņan kâtņak kum kuratguwi yakât topņe yuwu. Anģoân kuratguwi yakât kât kârikņe kaok munģen munģen, yakât kutņe Yasipa. Yâhâ yâhâņņe kât âlâ golâ golâ, kutņe Sapaia. Yâhâ kalimbunģe kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutņe Ahet. Yâhâ imbâņņe kât âlâ golâ golâ, kutņe Emerali. 20 Yâhâ momeņe yamâ kât kurinģ kâiâk mâiâk, kutņe Onikisi. Yâhâ yakât betņan kât âlâ kurinģ kurinģak, kutņe Konilian. Yakât betņanâmâ kât âlâ gimbaņ munģen munģen, kutņe Kirisolait. Yâhâ yakât betņanâmâ golâ kâiak mâiak, kutņe Bereli. Yakât betņanâmâ gimbaņ tekop tekop, kutņe Topasi. Yakât betņanâmâ golâ otmu ņaonģ kâtâp metâp, kutņe Kirisopasi. Yakât betņanâmâ âlâmâ ņaonģ ņaonģ, kutņe Haiasin. Yâhâ bâiņe yamâ kurinģ kurinģak, kutņe Ametisi. 21 Otmu gahatņe kâiân yâhâp yamâ emet âli âliņe yamâ pițiņa hâkņe kândâkdâek yaņe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliņak tuhuwi yamâ laņinņe orowâk belek belehâk yawuya.

22 Anitâhât kapi pato yamâ ikņe kai sombem yan Lama Nanņât tatmauwot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukņe âlâ ki tuhuņetâ tap. 23 Yanâmâ Anitâhât laņinņe irik irik sâm pilâm laņ laņ sâmap. Nenņe lambe mem saum katmunņe laņinņe pilâmap dop yawuya bia, ya wangim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanņe ikņe laņinņe pilâmu laņ laņ sâmap. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenņe laņinyetņe ki pilawot. 24 Yanâmâ kapi ambolipņe yâkņe yan yâhâm gem heronģe maronģe otmâ Anitâ yet Lama Nanņe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. 25-26 Kapi yanâmâ laņinņe pato yaņe pilâmu laņ laņ sâm âilonģo loņģo otmâ imu yakât kâlehen omoņ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatņe ki maņgunomai. Inâk aņ sâm kinmu yan lohimbipņe yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanņe mepaeyelekmâ hoņ bayitģim manmâ yâhâmbisâi. 27 Yakât otmâ lohimbri orotmeme bâleņe otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkņe sâminiwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanņe ikņe pat ya kuyinģim pepa âlâ mem kutyenģe kulemguop lohimbri yaņak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikņe yakât topņe

1 Otmu aņelo yaņe manman kârikņahât to senņe âilonģo loņģo gam gemap yakât kakņan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senņeâmâ Anitâ yet Lama Nanņe yâk yetģâlen tap. 2 Yapâ hindakmâ gem huhum liņgarakmâ kapiân sombem ya ârândâņ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikņahât nak yaņe to ya hâlâņmâ nombot nombot kinnmâ arap. Nak yakât kehetņe yaņeâmâ haonģmâ emetsenņe ârândâņ bonņe âilonģo loņģo imu nem yâhâņņe ki hilitwahonomai. Yâhâ esenņe nem hâk sânduhân mannomai. Neņetâ yan mesek me umatņe topņe topņe ya ki teteyinģiwuap. 3 Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipņeâmâ ki genomai.

Anitâ yet Lama Nanņe yâk yetģât kaweyetņe yan tatmu lohimbri kerekņe mepaeyelekmâ hoņ bayitģim manmâ yâhâmbisâi. 4 Yâhâ lohimbri kerekņe Kutdâyeņahât senņan manņetâ ikņe kutņeâmâ yâk yengât meteyenģan kulemgumu tatbuap. 5 Yâhâ Anitâ ikņahâmâ yâk yengât laņinņe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yaņe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâņņe omoņ âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât laņinņan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâņanâk Yesuņe yâhâņņe âwurem gewuap.

6 Yâhâ ya pesuk sâmu yakât kakņan aņelo yaņe den yuwu sâm eknohop. "Den yan yuâmâ bulâņe gâņģâņâk miap. Emelâk Anitâņe Wâtģât mâmâņahât Heak hâņģâņgumu poropete yengâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâņe nâ hâņģâņnohomu âlâlâ topņe topņe tetewuap yakât tiripgohomune eksat." Yawu sâop.

7 Yawu gârâmâ emelâhâmâ Yesuņe yuwu sâop. "Nâmâ yengâlen burunduņâk takawomģât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âleņņe. Den yan yukât bulâņe yengâlen tetewuap." Yawu sâm eknohop.

8 Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nâņģâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aņeloņe yu me ya tetewuap ya tiripnohopģât yâkât gotņan bam mepaewe sâm othan. 9 Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. "Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoņ bawa. Gâ otmu gâhât bukuliņģe nombotņe yeņe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeņe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbri nombotņe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoņ bawanģinomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoņ bawanģiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetģâlâk nâņģâm mepaem yâhânom.

10 Otmu den yukât bonņe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuat. Tetekņan lohimbri senņenģan

sâm mem mewalakum tiripyongowuat. ¹¹ Otmu Lama Nanje burundunjak takawuap yakât sâpne utâpguap. Gârâmâ lohimbî nombotnje orotmeme bâleje otmâ manmaine torokatmâ otmâ yâhânômai. Yâhâ lohimbî nombotnjeâmâ orotmeme âlepne otmâ Anitâhât tem lâuwangim manmai yanjeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânômai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmi tinj pilâmu Yesune yuwu sâmi eknohop. “Nâ yuwu sâmune nângâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurep gewom. Nâje lohimbîne otbi mewi yakât matje mem kâpekâmâ âlâku ambonjan ambonjan yingimune menomai. ¹³ Nâmâ Anitâje hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât ambonje. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nângâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbî yengât kunyeje pato. Lohimbîne nâhâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai yâkne Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyingiwani yamâ âlepne ambokum mannômai. Otmu nâje manman kârikjahât sot yingimune menomai yan ârândânjâk nem torokatmâ mannômai. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbî nombotnje Anitâhât hâkâj otmâ mansai, me senje âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbî nombotnje kasa otyingim yongom manmâ gai, me nombotnje hânân âlâlâ Porom Lâpio topne topne yakât nângânetâ bulâje otmu yâk yengâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ gai, me manman bâleje yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkne sâmi kâirahom kombo miangim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâje dâiye kmâ iknan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmpje pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât anelo ya gem den ya sâmi ekgohoap. Yawu gârâmâ gâje den ya nângâm nâhât komot ya sâmi tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesune getek ge menenehâkgât biwiyenaje kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotnje ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângânet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotnje manman kârikjahât tohât biwiyenaje kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyenaje Yesuhâlen katjet. Yawu otnomai yanâmâ Yesune tep âlep nângâyingim meyekmu yâk orop manman sânduhân torokatmâ manmâ yâhânômai.

¹⁸ Nâje den yu bulâje tetewuap yakât yu tâj tânjâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâje den yu tatmu ya wangim yeje nângân nângânyenaje watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yanjeâmâ hâmbâi matje umatje menomai. ¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâje den yu nângânetâ tâjât otmu mem ge katmâ yeje engatyejeâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matje umatje menomai. Anitâje ikne kapi âilonjo yakât pat kuyingioj ya bâtyenjan hindâwuap. Otmu ikne kapiân yâhâ manman kârikjahât nak kehetje nenomaihât mâtâp manguyingiwuap. Yawu teteyingimapgât girem den yan yu nângâm biwiyenjan katmâ manmâ yâhânômai.

²⁰ Otmu Yesune den yukât bulâje oap yakât ikjak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nângânet. Nâmâ burundunjak takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikjak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâje teteâkgât nanjan. Getehâk tetem giâkgât nanjan. Yesu Kutdânenje gâ honjak taka.

²¹ Otmu Yesune dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâinj. Pesuk yap. Yawu.